ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 3
MERCREDI
3 MAI
1995

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը ; 5,00 Ֆ.

69րդ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.583
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
69e ANNEE — N° 18.583

ԱՊՐԻԼԵԱՆ 80-ԱՄԵԱԿ

ԼՈՆՏՈՆ

Այս տարի, ի տարբերութիւն նախորդ տարիներուն, Անգլիոյ Հայ Համայնքը իր կազմակերպութիւններով, միութիւններով եւ անհատներով համախմբուած էր Համայնքային եւ Եկեղեցական Խորհուրդին շուրջ, կարենալ պատշաճ ձեւով պատրաստելու համար ոգեկոչման 80-ամեակի բացառիկ յայտագիր մը։

Անգլիոյ պատմութեան մէջ առաջին անգամ ըլլալով հայկական եկեղեցական արարողութիւն մը տեղի ունեցաւ Շաբաթ, Ապրիլ 22-ին պատմական Սէն Փօ՛ղ Մայր տաճարին մէջ, հայ եւ օտար հաւատացեալներու ներկայութեամբ։ Հոգեհանգստեան արարողութիւնը կատարեցին առաջնորդ՝ Եղիշէ Արք. Կիզիրեան, Ներսէս Ա. Քհնյ. Ներսէսեան, Շնորհք Քհնյ. Պաղտասարեան, ընկերակցութեամբ դըպրաց դասին, զոր ղեկավարեց Պ. Տիգրան Որբերեան։

Այնուհետեւ քայլարշաւը սկսաւ շուրջ 500 հոգինոց Թափօրով մը, որու մաս կը կը կազմէին բարձրաստիճան անձնաւորութիւններ՝ Գարոլայն Քոքս, Թոնի Պէն, Ճերեմի Քորպի եւ Սթան Նիւընս, որոնք խօսեցան նաեւ ուղերձներ աւելի ուշ։ Առջեւէն կը քալէին Հ. Մ. Ը. Մ.-ականները ծաղկեպսակներով, անգլիական եւ հայկական դրօշակներով, պաստառներով, թմբուկներով, մինչ ուրիշ Հայ երիտասարդներ ալ Թռուցիկներ կը բաժնէին։ Թմբուկներու՝ հակաթուրք լոզունգներու խառնուող աղմուկը եւ պաստառներուն վրայ մեծ գիրերով արձանագրուած հայ ժողովուրդին արդար պահանջները, օտարներուն ուշադրութիւնը կը գրաւէին։ Ցուցարարները հասան Թրաֆալկար ընդարձակ հրապարակը եւ համախմբուեցան Նելսընի արձանին շուրջ, ուր նախապէս տեղադրուած էր բարձր բեմ մը, վրան՝ հայկական եւ անգլիական դրօշակները, ինչպէս նաեւ հսկայ պաստառ մը՝ պահանջներու եւ Թուրքիոյ դէմ բողոքի արձանագրութիւններով։ Ապա խոր լռութեան մէջ երգուեցաւ «Մեր Հայրենիք»ը։ Հանդիսութեան պաշտօնական բացումը կատարեց Պ. Հայաստան Վարդանեան, որ բարի գալըստեան իր խօսքերէն ետք ըսաւ թէ «Հրեաները Պէլսընի եւ Աուշվիցի մէջ ծաղկեպըսակներ զետեղեցին իրենց զոհերուն յիշատակին, իսկ մենք ո՞ր յուշարձանին պիտի զետեղենք, այնքան բազմաթիւ են մեր կառափնատները»։ Ցետոյ անգլերէնով եւ հայերէնով ներկայացուց այն դիմանկարները, որոնք յաջորդաբար խօսք առին։ Այսպէս Պ. Սթան Նիւընս (Եւրոպայի Խորհրդարանի անդամ, Բանուորական կուսակցութիւն), Տիկին Քոքս (Լորտերու Ժողովի փոխ-նախագահ, Պահպանողական կուսակցութիւն), Պ. Թոնի Պէն (Բանուորական կուսակցութիւն, երեսփոխան), Ճերեմի Քորպի (Բանուորական կուսակցութիւն, երեսփոխան), Հայաստանէն փրոֆ. Ռաֆֆիկ Պետրոսեան (ՌԱԿ, երեսփոխան), Կիպրոսէն Պ. Լիոնիտաս Լիոնիտու (գաղթականութեան հարցերու գլխաւոր պատասխանատու)։ Բոլորն ալ դատապարտեցին Թուրքիան եւ պահանջեցին ցեղասպանութեան ճանաչումը ներկայ Թուրք կառավարութեան կողմէ։ Այս առթիւ Անգլիոյ խորհրդարանականներու ներկայութիւնը ընկալուեցաւ որպէս յաղթանակ մը։ Օրուան խօսնակը՝ Պ. Հայաստան Վարդանեան անդրադարձաւ Դումա-յի ծանօթ վերջին որոշումին, որ կը ճանչնար ու կը դատապարտէր 1915-ի ցեղասպանութիւնը, եւ յոյս յայտնեց որ անոր օրինակին հետեւի նաեւ Անգլիոյ Խորհրդարանը։ Հրապարակի այս հանդիսութիւնը վերջ գտաւ անգլիացի երկու արուեստագէտներու փողի ելոյթով։

Նախորդ տարիներու նման, այս տարի եւս հայկական երեք կուսակցութիւններու ներկայացուցիչները Անծանօթ Զինուորի յուշարձանին ծաղկեպսակներ զետեղեցին եւ գաղութին կողմէ նամակ մը յանձնեցին վարչապետին գրասենեակին։

Յաջորդ օրը Ապրիլ 23-ին Ս. Սարգիս եւ Ս. Պետրոս Եկեղեցիներուն մէջ, հոգեհանգստեան մասնաւոր արարողութիւններ կատարուեցան եւ նոյն իրիկունը Ս. Պետրոս Եկեղեցւոյ մէջ գործադրուեցաւ գեղարուեստական երկար յայտագիր մը, մասնակցութեամբ չարաթօրեայ եւ կիրակնօրեայ դպրոցներուն աշակերտութեան, Կոմիտաս երգչախումբին եւ արուեստագէտ Խաչիկ Փիլիկեանի, որ ստանձնած էր նաեւ յայտագրին պատրաստութիւնը։ Տարեց անձեր ծաղկեպըսակներ զետեղեցին խորանին վերեւ տեղադրուած քարտէսին վրայ, որ արիւնով ներկուած էր։

Ապրիլ 24-ին ալ, ժամը 15-ին Թրքական դեսպանատան առջեւ պաստառներով եւ դրօշակներով կատարուած ցոյցը տեւեց մինչեւ կէս գիշեր։ Նոյն իրիկունը Ս. Սարգիս Եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցաւ ժամերգութիւն եւ հոգեհանգիստ։

ՄՈՎՍԷՍ ՋԱՓԱՐԵԱՆ

ԼԻՈՆ

Ապրիլ 24-ին, ժամը 15.30-էն սկսեալ շուրջ 3000 հոգի համախմբուած են Թրքական հիւպատոսարանին առջեւ եւ լսած ութսուն երախաներ որոնք արտասանած են նահատակ ութսուն գրագէտներու, կրօնաւորներու անունները։ Պատուիրակութիւն մը փորձած է հանդիպում ունենալ եւ բանաձեւ մը յանձնել, բայց մերժուած է։ Թափօրը, ապա, Մօրիս Ռավէլ օտիթօրիոմը ուղղուած է ուր տեղի ունեցած է հանրաժողովը։ Խօսք առած են Իզապէլ Աճէմեան եւ Գօրին Սապունճեան, հայերէն եւ ֆրանսերէն, յանուն երիտասարդութեան։ Օրուան գլխաւոր հիւրը՝ Իզրայէլ Շարնի (Երուսաղէմի ողջակիզումի եւ ցեղասպանութեան հիմնարկին անօրէնը) զուգահեռ մը գծած է երկու ցեղասպանութիւնները ուրացողներու միջեւ (Ֆօրիսոն, Պ. Լէուիս, Ֆայնսթայն) եւ կոչ ըրած որ միջազգային մնայուն մարմին մը ստեղծուի պայքարելու համար ուրացումներու դէմ։

Հանրաժողովը վերջ գտած է տոքթոր Գէորգ Քէփէնէկեանի ելոյթով։ Ինք ալ հրաւէր կարդացած է որ կազմակերպութիւն մը հիմնուի աշխարհի մէջ, համախմբելու համար նահատակներու չարաւիղները։

ՄԻԼԱՆՈ

Տասնեակ տարիներ առաջ Հայ Տան մէջ, Արամայիս Մրապեան կ'եզրափակէր իր խօսքերը ըսելով. - «...Բայց Հայերը չէին կրնար մոռնիլ մանաւանդ "Ապրիլ" ամսուն մէջ...»։

Այսօր 80 տարիներ վերջ 1915-ի ցեղասպանութենէն կրնանք հաստատել եւ այդ ալ բարձր ձայնով, որ Հայերը կրցան վերաԱպրիլ։

Այս տարի Միլանոյի փոքրիկ գաղութը, յիշեց Ապրիլ 24-ը տարբեր օրերու եւ տարբեր ձեւերով։ Առաջինը՝ տեղի ունեցաւ Կիրակի, Ապրիլ 9, կէսօրէ ետք, Սան - Ֆէտէլէ մշակութային լսարանէն ներս, ներկայութեամբ մեծ բազմութեան մը։ Հոն ներկայացուեցան Դանիէլ Վարուժանի բանաստեղծութիւնները. իտալերէն արտասանեց՝ փրոֆ. Անթոնիա Արսլան։ Այս առթիւ ներկայացուեցաւ նաեւ տոքթոր Քիւչիւկեանի գրած «Երկիր Նայիրի» գիրքը, վերջերս հրատարակուած «Կուէրինի»ի կողմէ։ Ունկնդրուեցաւ հայկական երաժշտութիւն դաշնամուրի վրայ, Օր. Անի Մարտիրոսեանի կողմէ, մինչ տպաւորիչ ձեւով կը ներկայացուէին սահիկներ, տոքթոր Քիւչիւկեանի ճամբորդութիւններէն։

Ապրիլ 21-ին Միլանոյի Հնագիտութեան Թանգարանին մէջ բացումը կատարուեցաւ «Արմին Վէկնէր եւ Հայերը Անաթոլիայի մէջ 1915 - պատկերներ եւ վկայութիւններ» ցուցահանդէսին։ Շատ իմաստալից լուսանկարներ որոնք քաշուած են հեղինակին կողմէ Ջարդի ժամանակ։ Բացման հանդիսութեան ներկայ էին Վէկնէրի զաւակը՝ ճարտարապետ Միշէլ Վէկնէր, անձնաւորութիւններ մշակոյթի, արուեստի եւ քաղաքական աշխարհէն եւ բազմաթիւ հանդիսատեսներ։ Ցուցադրութիւնը կը շարունակուի մինչեւ Մայիս 28. ապա կը ներկայացուի այլ քաղաքներու ժողովուրդներուն։

Սոյն ցուցադրութիւնը կազմակերպուած էր Միլանոյի քաղաքապետարանին կողմէ աջակցութեամբ՝ Իտալիոյ Հայոց Միութեան եւ Իտալիա - Արմէնիա ընկերակցութեան։

Ապրիլ 24-ի առաւօտեան տեղի ունեցաւ պատարագ Միլանոյի Քառասուն Մանկանց Եկեղեցւոյ մէջ. պատարագեց հոգեւոր հովիւ՝ Սարգիս Քահանայ Սարգիսեան։ Ներկայ էր նաեւ Գերպ. Գառլօ Փիցցիկալլի որպէս ներկայացուցիչ Միլանոյի կարդինալ Արքեպիսկոպոս Մարթինիի։ Քանի մը խօսքերով արտայայտեց իր եւ կարդինալին ջերմ զգացումները հանդէպ տեղւոյն Հայերուն եւ բարեմաղթութիւններ ըրաւ համայն Հայ ժողովուրդին։

Ապա ներկաները Եպիսկոպոսին հետ ուղղուեցան Ս. Ամպրոճօ հրապարակը, որ ամէնէն հին եւ պատկառելի հրապարակներէն մէկն է եւ ուր զետեղուած է խաչքար մը, ի յիշատակ Հայ նահատակներուն, ձօնուած հայ գաղութին կողմէ Միլանոյի քաղաքապետարանին։ Խաչքարի առաջ, ծաղկեպսակ մը դրուեցաւ։

Ապրիլ 28-ի իրիկունը բոլորս համախմբուած էինք Հայ Տան մէջ, անգամ մը եւս յիշատակելու եւ ոգեկոչելու Եղեռնի 80-ամեակը։ Յայտագիրը բաւական ճոխ էր։ Օրուան ատենավարն էր Պր. Պերճ Օգնաեան։ Բացման խօսքով ելոյթ ունեցաւ Պր. Ալեքօ Պէզիկեան իտալերէն լեզուով։ Հայր Սահակ Վրդ. Ճէմճէմեան, Մխիթարեան Միաբաններէն, հայերէնով շինիչ կերպով ներկայացուց իր զգացումներն ու ապրումները Եղեռնի 80-ամեակի առթիւ, մէջբերելով Հայր Ղեւոնդ Ալիշանի խօսքերէն հատուածներ։ Պր. Հրանդ Բամպակեան պատմեց իր մանկական յուշերէն թէ ինչպէ՛ս եւ ի՛նչ պայմաններով հեռացան Իզմիրէն եւ յետոյ, գերմանացի բարձրաստիճան զինուորականի մը հրամանով, վերադարձան Իզմիր մահուան ճանկերէն ազատելով։

Տոքթոր Յակոբիկ Մանուկեան իտալերէնով արտայայտեց օրուան խորհուրդը, ընելով միջազգային պատմական եւ քաղաքական վերլուծումներ։ Ցուցադրուեցաւ «Յուշեր» կարճ (քսան վայրկեան) ժապաւէնը, որ կ'ընդգրկէր վերապրողներու յուշերն ու վկայութիւնները, պատրաստուած՝ Աւետիս Օհանեանի կողմէ եւ նիւթական օժանդակութեամբ՝ «Ստեփան Մրապեան Հիմնադրամ»ին։ Արտասանեցին Սիամանթոյէն «Ափ մը մոխիր հայրենի տուն» բանաստեղծութիւնը, մէջ ընդ մէջ հայերէն եւ իտալերէն լեզուներով, ընկերակցութեամբ հայկական երաժշտութեան, դաշնամուրի վրայ Օր. Անի Մարտիրոսեանի կողմէ. հայերէն արտասանեց Պր. Միրզոյեան, իսկ իտալերէն Օր. Զինցիա Ջաթիկեան։

Երիտասարդները, ղեկավարութեամբ՝ Պր. Ժան Անսըրլեանի քառաձայն, երգեցին «Տէր կեցո զՀայս», «Կոյր աշուղը» եւ «Ողբերգ Նահատակաց» երգերը։

Եզրափակիչ խօսքերով հանդէս եկաւ Սարգիս Քահանայ Սարգիսեան։

Երեկոն աւարտեցաւ ազգային, հայրենասիրական, ռազմական եւ յեղափոխական երգերով։ Ներկաներուն գնահատանքին արժանացան անխտիր երգչախումբի բոլոր անդամները եւ մասնաւորաբար մեներգիչ Պր. Կարէն Միրզոյեանն ու խմբավար՝ Ժան Անսըրլեան։

ԱՐՄԻՆԷ ՄՐԱՊԵԱՆ

ԸՆՏՐԱՊԱՅՔԱՐ

Մինչ կը մօտենայ վճռական օրը, ուշինչ վերջնական բնոյթ առած է եւ եթէ յիշենք հարցախոյզներու կողմէ արդիւնքները Ապրիլ 23-ի նախատեսութեանց մէջ, կը տարուինք ըսելու թէ Ժագ Շիրաք փոխանակ ուրախանալու պէտք է մտահոգուի։ Արդարեւ, արդիւնքէն առաջ, վերջին հարցախոյզ մը զինք յաղթական կը նկատէր ձայներու 56%-ով։

Իր վերջին, պանդուածային հանրաժողովը տեղի ունեցաւ Շաբաթ օր, Ապրիլ 29-ին, Պակաթէլ։ Կարելի էր յիշել Ազնաւուրի ծանօթ երգը՝ «Ils sont venus, ils sont tous là...»։ Բոլորն ալ հոն էին, Պալատիւրի գլխաւորութեամբ որ ընդհատած էր Շամոնիի իր արձակուրդը։ 45-էն 50 հազար հոգի ծափահարեցին իր մուտքը, նաեւ Ժիսքար տ'էսթէնը, Ռընէ Մոնորին, Ֆիլիփ տը Վիլիէն, բայց մասնաւորեալ Նիքոլա Սարքոզին եւ Ֆիլիփ Լէոթարը։ Միակ խօսք առնողը եղաւ Շիրաք որ շեշտը դրաւ միասնականութեան վրայ, նոյնիսկ եթէ տարբեր մօտեցումներ եղած են, պէտք չէ մոռնալ որ հասարակաց հիմնական գիծեր կան ինչ կը վերաբերի Հանրապետութեան արժէքներուն։

Գլերմոն - Ֆերան (Մոն-տը-Մարսան) գացած էր Լիոնէլ Ժոսփէն նոյն օրը եւ Անրի Էմմանիւէլլի լաւ պատրաստութիւններ տեսած էր։ Այս հաւաքոյթին էր որ Ֆ. Միթերան ուղերձով մը իր զօրակցութիւնը կը հաստատէր ու կը փոխանցէր իր մաղթանքները որպէսզի Լ. Ժոսփէն յաղթէ։

Շատ մեծ -պէտք եղածէն շատ աւելի- կարեւորութիւն կը տրուէր Մայիս 2-ի վիճարկումին երկու թեկնածուներու միջեւ։ Կը կարծուէր որ վճռական դեր կըրնար խաղալ վարանողներուն կամ անոնց մօտ որոնք դեռ որոշում չէին տուած (21%)։ Հսկայ եւ մեծածախք պատրաստութիւններ տեսնուած էին հեռատեսիլի թիւ 101 ստուտիոյին մէջ, որպէսզի ամէն ինչ -սեղան, բազկաթոռ, գորգ, ձեւաւորում, գոյն եւլն. եւլն.- համապատասխանէ թեկնածուներու փափաքին։

Իրաւարարի դեր մը վիճակուած էր եւ է՝ Ժ.-Մ. Լը Փէնի որ 15,5%-ով կը խանգարէ աջ թէ ձախ։ Երկուքն ալ քուէարկողներու ձայները կ'ուզեն, բայց մար-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ապրիլ 30-ին, Կիրակի օր, տեղի ունեցած են Ղարաբաղի ընտրութիւնները։ 33 երեսփոխաններէն, առաջին առթիւ ընտրուած են 24 երեսփոխան։ Այս մասին, վաղուան մեր թիւով կը հրատարակենք Արփի Թոթոյեանի տեսակցութիւնը Ղարաբաղի Երեւանի ներկայացուցիչ՝ Մանուէլ Սարգսեանի հետ։

ԿԱՐՍ՝ ԱՐԳԻԼԵԱԼ ԳՕՏԻ

Անգարա յայտարարած է որ Կարսի նահանգի հարաւ - արեւելեան շրջանը (կից՝ Հայաստանի) վեց ամսուան համար կ'արգիլուի օրեւէ երթեւեկի (Մայիս 1-էն սկսեալ)։ Թուրքիոյ պատճառաբանութիւնն այն է որ կ'ուզէ արգելք հանդիսանալ Հայաստան ապաստանած քիւրտ մարտիկներու վերադարձին։ Այս լուրը կուտային Թուրք մամուլը (Ապրիլ 29) ճշդելով թէ ռազմափորձեր ալ պիտի կատարուին հոն եւ «Իւմանիթէ» (Մայիս 2)։

ԼԵԶՈՒ

ՄԱՇՏՈՑ, ՊԱՔԱԼՕՐԷԱ, ՕՇԱԿԱՆ ԵՒ ՉԱՓԱՆԻՇԵՐ

ՎԱՐԴԱՆ ՕԶԻՆԵԱՆ (*)

Տեղեկատուական երեկոյթ մը կազմակերպուած էր «Մաշտոց» - Հայ լեզուի պաշտպանութեան եւ զարգացման միութեան կողմէ, 1995 Չորեքշաբթի, Փետր. 15, ժամը 20.30-ին Փարիզի Համալսարանական ոստանի Հայկական Տան մէջ: Յայտարարուած էր որ ուսուցիչներու, աշակերտներու, ծնողներու, Հայերէնի ուսուցում կազմակերպող պատասխանատու՝ հոգաբարձուներու, ծնողական կամ այլ միութիւններու եւ մամլոյ ներկայացուցիչներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է լուծում գտնելու համար հայ լեզուի ապագային հետ կապուած այս խիստ կարեւոր հարցին: Իսկ դրուած հարցն էր պաքալօրէայի հայերէնի քննութիւնը (որ բարձրագոյն ուսմանց առաջին աստիճանին կը պատկանի): «Մաշտոց» Միութեան ներկայացուցիչը՝ Տիկին Հիլտա Փանոսեան, ներածականով մը բացումը կատարեց երեկոյթին: Ապա՝ խօսք տուաւ յաջորդաբար՝ հայագէտ Պր. Ժան - Փիէռ Մահէին ու Հայերէնի դասախօս եւ Ֆրանսայի Կրթական Նախարարութեան մօտ հայերէնի պատասխանատու Տիկին Անահիտ Տօնապետեանին որ ներկայացուց պաքալօրէայի քննութեան պայմաններուն եւ նիշերուն աստիճանաւորման դրութեան մասին իր պատրաստած նախագիծը զոր յետագային պիտի ներկայացնէր Կրթական Նախարարութեան: Ըստ յիշեալ ծրագրին՝ փոխանցման շրջանի մէջ եղող հայերէնի այդ քննութեան դրութիւնը այս տարուան համար պիտի բաւականանար Տիկին Տօնապետեանի ընտրած կարգ մը գիրքերու բաժինները սերտելով. առանց քերականական, հետեւաբար ուղղագրական նաեւ բառբառային սահմանափակումի եւ ներկայանար քննիչին: Այսպէս՝ շուրջ հինգ տարուան ընթացքին կարելի պիտի ըլլար հասնիլ միւս օտար լեզուներու պաքալօրէայի բարձրութեան: Ի դէպ՝ Պր. Մահէ կը բացատրէր թէ Կրթական Նախարարութիւնը զիջում չի կրնար ընել Հայերէնի համար, երբ միւս լեզուներուն քննութիւնները կը պատրաստուին բծախնդրօրէն հասնելով ակընկալուած բարձրութեան: Պր. Մահէ կ'առաջադրէր նաեւ՝ համայնքիս մեծ ժողով մը այս խնդրին լուծում գտնելու դիտաւորութեամբ:

Ներկաներուն միջեւ էին՝ քննութեան թեկնածուներ որոնք մեծ մասամբ կ'որոնէին պատուաւոր այլ սակայն աժան ելք մը իրենց քննութեան մօտալուտ անցքին: Ֆրանսախօս տիկին մը խօսք առաւ՝ «իրօք դժուար է հայերէնը, բայց կարելի է սորվիլ զայն, ինչպէս շատ մը լեզուներ, ըսաւ ան: Աղջիկս տարիներէ ի վեր կը սորվի հայերէն լեզուն, որ իմ պարագան չէ եղած: Պատրաստ է ան այսօր հայերէնով բարձրորակ քննութեան մը ենթարկուելու: Ինչո՞ւ չընդհանրացնել հայերէնի ուսման բարձրացումը, գոնէ հաւասարեցնել միւս օտար լեզուներու մակարդակին»: Ծափահարուեցաւ այս տիկինը, քանի մը հոգիի կողմէ: Որպէս ներկայացուցիչը Ֆրանսայի Կեդրոնական Սանուց Միութեան նախագահին, յայտնեցի տեղեկատուներուն եւ ունկնդիրներուն որ Կեդրոնականցիներ տարիներէ ի վեր կ'օժանդակեն հայկական վարժարաններուն, արեւմտահայերէնի ուսումը անհրաժեշտ համարելով: Եթէ դէպի պաշտօնականութիւն ընթացող ձգտումը արեւմտահայերէնին չէ, Կեդրոնականցիներուն պիտի թելադրեմ որ օժանդակութիւնը դադրեցնեն, որքա՛ն ալ համեստ ըլլայ ան: Ի դէմ այս խօսքերուն, պարսկահայ տիկին մը բողոքեց: Իսկ Տիկին Տօնապետեան պատասխանեց ինծի, ըսելով, թէ արեւելահայերէնը (Հայաստանի հայերէնը ըսել կ'ուզէր) պետական լեզու է. Ֆրանքեւհայ պետութիւններու մշակութային յարաբերութիւններու շնորհիւ է որ պաքալօրէայի քննութիւններու մակարդակին հասած ենք այսօր: Հայերէն ձայնասփռումներու վարիչը՝ Պր. Յակոբ Պալեան նկատել տուաւ որ արեւելահայերէնի եւ արեւմտահայերէնի հարցը պէտք չէ այստեղ արծարծուի. այլապէս կրնայ ճառ մը խօսիլ արեւմտահայերէնի պաշտպանութեան քաղաքական պատճառներուն մասին ի միջի այլոց: Գալով ուղղագրական հարցին. երբ արեւելահայերէնի մասին կը խօսուի, ըսենք թէ պարսկահայերէնի ուղղագրութիւնը դասականն է: Այս բոլոր հարցերուն համար ուսումնական խորհուրդի մը կազմութիւնը պէտք է եւ հոն խմբագիրներու ներկայութիւնը բաղձալի է: Քանի մը դասատուներ շեշտեցին կարեւորութիւնը երախաներու հայերէնին զօրացումը, պաքալօրէայի շըրջանին հասնելէ շա՛տ առաջ: Քանի որ այսպիսի ձեռնարկ մը ո՛չ միայն արդիւնք չէ այսօրուան աշխատութեան, այլեւ կրնայ պատրաստել հայերէնի ուսուցման լաւագոյն ապագայ մը որուն համար կազմակերպուած է սոյն երեկոյթը: Հայերէնի աստիճանաւոր ուսուցման յանձնախումբեր կազմելու առաջարկը առժամաբար մերժուեցաւ տեղեկատուներու սեղանէն: Յունիս ամիսէն յետոյ մեծ ժողով մը կազմակերպել որոշած կ'երեւէին Տիկին Տօնապետեան եւ Պր. Մահէ: Իսկ պաքալօրէայի հայերէն քննութեան տեղեկատուական իրենց հանդիպումները պիտի շարունակէին անոնք հայկական ընկերակցութիւններու մէջ կազմակերպուած հաւաքոյթներով:

«Մաշտոց»ի կազմակերպած տեղեկատուական այդ երեկոյթին թողած տպաւորութիւնները տուն տուին կարգ մը եղելութիւններու վերյիշումին եւ խորհրդածութիւններու: Ահաւասիկ անոնցմէ մի քանին:

- Շնորհաւորելի են ամէն անոնք, որոնք ի պաշտօնէ թէ իբրեւ կամաւոր իրենց ժամանակը կը տրամադրեն լեզուի մը պաշտպանութեան ի խնդիր: Այսու հանդերձ, Կրթական Նախարարութեան հայերէնի ուսուցման քաղաքականութիւնը անորոշ կը թուի ըլլալ: Ցիրաւի եթէ անցեալի արդիւնքները նկատի առնուին, զարմանալի են անոնք: Արեւելեան լեզուներու բարձրագոյն վարժարանէն իբրեւ հայագէտ վկայուած են անձեր որոնց հայերէնի պաշարը դժուարաւ կրնայ հաւասարիլ Պոլսոյ կամ Պէյրութի հայկական նախակրթարաններու Գ. կամ Դ. դասարաններու լաւորակ աշակերտներու ունեցածին: Տասնեակ մը տարիներ դիտած եմ այս պարագան զարմացումով եւ ցաւով, անցեալին: Սակայն այդ ժամանակաշրջանի ուսանողներուն միջեւ կային նաեւ սակաւաթիւ բացառութիւններ: Երբեմնի Օր. Հիլտա Գալֆաեանը (այժմ Տիկին Փանոսեան) անոնցմէ մին էր որ իր հաւատքն ու կորովը միացուցած հայագիտութիւն կը մշակէր: Սակայն ինչպէս ինք, գրեթէ միւս բոլոր բացառութիւններն ալ հայերէնով կատարուած երկարատեւ ուսումներու եւ այլ գիտութեանց հանդրուաններէն անցած ու հասած էին արեւելագիտութեան բարձրագոյն վարժարանը (որ շուրջ քառորդ դարէ ի վեր INALCO կը կոչուի): Անցեալը յաճախ կը վարդագունի ներկային մէջ: Սակայն, ըստ իս, գոնէ մերձաւոր անցեալին Ֆրանսայի մէջ հայագիտական ուսմանց մէջ հայերէն լեզուի բաժինը եղած է անբարունակ: 20 - 25 տարի առաջուան կացութիւնը կը յիշեմ դեռ: Հայագիտութիւնը - պատրուակ մըն էր ու հայերէնը անոր մէջ անուրջ մը. ունայնամոլ կարգ մը ուսանողներու կիրքերուն տեսակ մը գոհացում տուող նիւթ: Այդ ուսանողներուն միջեւ էին «վանօլօկ», «հաճընօլօկ», «մուշօլօկ» եւ անշուշտ «մարքսօլօկ»ներ, որոնք աւելի յաճախ բեմասացներ էին, քան՝ գիտութեան հուրով վառուած ուսանողներ: Այս երբեմնեանց փաղանգին շուրջ, վարժարանի պատերէն դուրս, կը տեսնուէր տիկին եւ օրիորդներու երամակ մը, լըծուած քուլիսային տենդագին աշխատանքի: Անոնք կը կատարէին «քննութիւններ» սա կամ նա անձին գործունէութեան մասին. ի հաշիւ իրենց ծանօթներուն կամ ամուսիններուն որոնք կը «վարէին» իրենց մտացածին Հայոց տեղերքն ու անկէ բոլորովին անկախ ֆրանսական հաստատութեան մը հայագիտական դասերու եւ քննութիւններու «հեւքը», համարելով զայն իրենց ապատակութեանց գետնին սահմաններէն ներս...: Պաքալօրէայի հայերէնի քննութիւնն ալ այդ սահմաններէն ներս կը թուէր ըլլալ. քանի որ կացութիւնը տարբեր չէր այդ քննութիւններուն համար: Հոն կը տեսնուէին հայանուն տղաք: Ամէն մէկը նիւթերու ցանկ մը կը ներկայացնէր քննիչին: Կային թեկնածուներ որոնք իսկապէս աշխատած կ'ըլլային նիւթերուն վրայ: Սովորաբար վըտիտ փոքրամասնութիւն մըն էր այդ թեկնածուներու խումբը: Մեծամասնութիւնը միմիայն կուգար նիշերու որսորդութեան: Նիւթերու նախնականութիւնը, պաքալօրէայի քննութեան մը չափերով, արտառոց էր հոն. իսկ տղոց ինքնարդարացումները առասպելական: Հաւանականօրէն չմոռնամ երբեք յուսահատ թեկնածուի մը պատճառաբանութիւնը այդ քննութիւններէն մէկուն ընթացքին. «Ես հայերէն չեմ գիտեր, սակայն հայրս շատ լաւ գիտէ» կ'ըսէր ան, աղաչողական շեշտով: Այդ պահէն սկսեալ տարուած եմ խորհիլ թէ մեծ հայագէտի համբաւ վայելող ծանօթ մը իրաւունք ունէր, երբ քիչ մը շատ յաճախ կը կրկնէր որ Հայեր առեւ շատ մը կարեւոր իրագործութիւններու առաջնեկ ձեռնարկուներն են եղած: Ու անդրադարձած եմ որ աշխարհի առաջին քրիստոնեայ Պետութեան ժողովուրդին չառաւիղէն այդ հայանուն թեկնածուն «ժառանգական գիտելիքներու իրաւունք»ի իր գիւտով անգամ մը եւս կը փաստէր ... Հայկական ճարպիկութիւնը: Յետագային, այս տղեկն ալ հայագէտ մը եղած ըլլալու է. քանի որ «ընդունուած է» այլեւս որ հայագիտութիւնը առանց հայերէնագիտութեամբ ալ կը կատարուի:

Այդ անցնող տարիներու ընթացքին, պատահած է որ հարցնեմ իւրովի՝ «ի՞նչ գործ ունիմ այս տապանին մէջ»: Պատկանած էի խմբակի մը որուն համար գիտութիւնն ու արուեստը մասն էր ասուներու յառաջդիմասէր ազատապաշտութեան գերագոյն արժէքներուն, ընդ որս լեզուները: Ինչ որ ալ ըլլային այդ լեզուները՝ հայերէն, սուահիլի, գերմաներէն, ֆրանսերէն, թրքերէն կամ քրտերէն: Կը ջանայինք խորանալ լեզուներու մէջ, մտերմանալ այդ լեզուներուն հետ: Այս մօտեցումով է որ կը խորհէինք եւ ներկայիս ալ կը կարծեմ որ լեզու մը, որպիսին է հայերէնը, ըլլալով հանդերձ ազգային կամ այլ հաւաքականութեան մը հաղորդակցութեան ընդհանրացած միջոցը, կը պատկանի համամարդկային արժէքներու հանդանակին:

(Շար. 1)

(*) Խորհրդական է. միջպետական եւ մասնաւոր հատուածի կազմակերպութիւններու տնտեսական ու գանձատրային (իմա՝ էկոնոմիկական եւ ֆինանսական) միջազգային յարաբերութեանց մարզին մէջ: Անցեալին եղած է նաեւ բարձրագոյն ուսմանց դասախօս, ի մէջ այլոց տասը տարի՝ Փարիզ, արեւելեան լեզուներու եւ քաղաքակրթութեանց Ազգային Հիմնարկի քաղաքակրթութեան եւ Հայոց մշակոյթի հետազօտութեան եւ դասընթացներու պատասխանատու:

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԳԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ ՄԷՋ

Սան - Ֆրանսիսքոյի Հայ Կեդրոնի «Սարոյեան» սրահին մէջ, Մարտ 29-ին, տեղի ունեցած է «Գուլեան - Զաքարեան - Վասպուրական» ազգային վարժարանի «Ծիլու» մանկապատանեկան երգչախումբին համերգը, հոծ բազմութեան մը ներկայութեան: 60 աշակերտներէ բաղկացած երգչախումբը մեկնաբանած է 22 երգ: Յայտագրի երկրորդ բաժինը թատերական բնոյթ ունեցած է, խմբավար Սարգիս Փանոսեանի յղացումով: Դաշնակով ընկերացած է Տիկին Արաքսի Պասեան:

Հոլիվուտի «Կարապետեան» սրահին մէջ, Մարտ 26-ին, նշուած է Հ.Օ.Մ.-ի «Մայր» մասնաճիւղի շաբաթօրեայ վարժարանին 20-ամեակը: Բացումը կատարելով հանդիսավարուհին՝ Հայկուհի Սերոբեան, շեշտած է շաբաթօրեայ վարժարանին օգտակար դերը քան տարիներու ընթացքին: Ներկայիս վարժարանը ունի 300 աշակերտ: Մասնաճիւղին խօսքը փոխանցած է վարչութեան ատենապետուհի Սոնա Խէլթէքեան: Խօսք առած են տնօրէնուհի Անիկ Սահակեան, Արշօ Սասունեան, Կեդրոնական Վարչութեան կողմէ Հայկուշ Գեղինեան - Քոհլըր, Շրջանային Վարչութեան ներկայացուցիչ Սիրուն Տարագճեան: Գնահատագրեր յանձնուած են Վարդգէս Ղազարեանին եւ Ռոզա Պետրոսեանին, որոնք անցեալին եղած են շաբաթօրեայ վարժարանի տնօրէններ: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

Կլէնտէյլի Եունայթըտ Գոմիւնիթի Եկեղեցւոյ մէջ, Մարտ 25-ին, տեղի ունեցած է Արտաշէս Հայրեանի երգահանդէսը, նուիրուած Աւետիք Իսահակեանի ծննդեան 120-ամեակին: Յայտագիրը բաղկացած է հայ երգահաններու՝ Իսահակեանի բանաստեղծութիւններու հիման վրայ յօրինած երգերէ: Իբրեւ Երեւանի օփերայի նախկին մեներգիչ, ծանօթ անուն է Արտաշէս Հայրեան Վէրտիի, Տիգրանեանի, Չայկովսկիի, Արմէնեանի եւ Հախինեանի օփերաներուն մէջ մարմնաւորած կերպարներով:

Լոս - Անճըլըսի «Ժողէֆ լը Քոնթ» պետական վարժարանին մէջ կը գործէ «Արարատ» աշակերտական ակումբ մը, որուն պատասխանատուն է Յակոբ Թերճիմանեան: Դպրոցը ունի 1900 աշակերտ, որուն 500-ը՝ Հայ: Դպրոցին մէջ կը դասաւանդուի հայերէն լեզու եւ պատմութիւն, 15 հայ ուսուցիչ - ուսուցչուհիներու եւ 10 օգնականներու կողմէ, որոնք կը վճարուին Լոս - Անճըլըսի Կրթական Հիմնարկին կողմէ: Տարիներու ընթացքին, պետական պիւտճէով, վարժարանը կրցած է հիմնել գրադարան մը 5000 հայերէն գիրքերով: Աշակերտական ակումբը կը կազմակերպէ մշակութային, արուեստի եւ այլ ձեռնարկներ:

Փասատինայի Մարաշի Հայրենակցական Միութեան «Աստուրեան» սրահին մէջ, Ապրիլ 2ին, տեղի ունեցած է արտասանութեան վարպետ Սուզաննա Գաբրիէլեանի յիշատակին նուիրուած ձեռնարկ մը: Բացումը կատարած է Միութեան ատենապետ Տիգրան Գալստեան: Շաքէ Թուխմանեան հանդէս եկած է Վ. Դաւթեանի, Ս. Կապուտիկեանի, Պ. Սեւակի, Շ. Ագնաւուրի եւ Յ. Շիրազի բանաստեղծութիւններու արտասանութեամբ: Երգչուհի Աննա Նշանեան, քանի մը խօսքով անդրադառնալէ ետք Սուզաննա Գաբրիէլեանի վաստակին, մեկնաբանած է չորս երգեր, նուիրուած՝ ողբացեալի յիշատակին: Հուսկ, Յարութիւն Գաբրիէլեան արտասանած է Պարոյր Սեւակէն, Զարենցէն, Ժագ Յակոբեանէն, Ալիս Օտապաշեանէն եւ Թաթուլ Այնէճեանէն քերթուածներ:

Սան - Ֆրանսիսքոյի Ժողովրդային Տան «Վասպուրական» սրահին մէջ, Ապրիլ 8-ին, տեղի ունեցած է մեծարանքի երեկոյթ մը, նուիրուած՝ Յարութիւն Պալեանին, կազմակերպութեամբ Համազգայինի «Նիկոլ Աղբալեան» մասնաճիւղին: Բացումը կատարած է հանդիսավարը՝ Նուպար Տէմիրճեան: Տիգրան Ոսկունի անդրադարձած է Յարութիւն Պալեանի՝ Պէյրութի «Գասպար Իփէկեան» թատերախումբի մասնակցութեան, տասնամեակէ տասնամեակ արձանագրած յաջողութիւններուն, Պէյրութէն մինչեւ Սան - Ֆրանսիսքօ երկարաձգուող աշխատանքներուն եւ մշակութային գործունէութեան: Խօսք առնելով Տաթեւ Ա. Քահանայ Գալստեան, շեշտած է Յարութիւն Պալեանի թատերական գործունէութեան նպաստը Սան - Ֆրանսիսքոյի հայկական գաղութին մէջ: Զարեհ Մելքոնեան, Եղնիկ Բալեան եւ Սարգիս Քիփէլեան անդրադարձած են մեծարեալին կեանքին զանազան հանգրուաններուն, նկարագրային գիծերուն: Գեղարուեստական յայտագրին մասնակցած են Գէորգ եւ Հէլէն Պուրսալեան, Մարօ Տէմիրճեան եւ Արաքսի Սարեան: Շնորհակալութեան խօսք արտասանած է Յարութիւն Պալեան, անդրադառնալով նաեւ Համազգայինի մթնոլորտին մէջ բազմամեայ իր յիշատակներուն, Գասպար Իփէկեանի եւ Ժորժ Սարգիսեանի ղեկավարութեան տակ թատերախումբին արձանագրած յատկանշական յաջողութիւններուն:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Հ. ԿՂԵՄԷՍԻ ՔԱՀԱՆԱՅՈՒԹԵԱՆ 45-ԱՄԵԱԿ

Լիոնի Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցին՝ ուր տակաւին Ծաղկազարդի խունկը կը բուրէր, ապրեցաւ յիշատակելի օր մը՝ Կիրակի, Ապրիլ 16-ին: Ս. Յարութեան տօնն էր ու բազմաթիւ հաւատացեալներ ներկայ էին հոն: Ինչպէս ամէն Կիրակի, 12 տարիներէ ի վեր, հայ կաթողիկէ համայնքի ժողովրդապետը՝ Հայր Կղեմէս Վրդ. Մալճեան բարձրացաւ խորան մատուցանելու պատարագը: Բայց, այս տարուանը չէր նմաներ նախորդներուն, որովհետեւ ան կը նշէր իր քահանայական ձեռնադրութեան 45-րդ տարեդարձը: «Նուիրումը՝ Յարութեան խորհուրդէն անբաժան, մեզմէ իւրաքանչիւրիս գաղափարականը պէտք է կազմէ, քալելու Յիսուսի գծած ճամբէն, մնալով միշտ Հայ»: Այս խորհրդածութիւններով լեցուած՝ պատարագիչը ուղղեց իր քարոզը հաւատացեալներուն, ակնարկելով նաեւ Ապրիլեան զոհերուն՝ «որոնց նահատակութիւնը պիտի մնար ունայն առանց Քրիստոսի խոստացած Յարութեան»:

Տօնական օրերու ոգեւորութեամբ, եկեղեցւոյ Ս. Մեսրոպ երգչախումբը կատարեց Եկմալեան պատարագի երգեցողութիւնը, երգէոնահար Աննա Գալայճեանի ընկերակցութեամբ: Գաղութիս հանրածանօթ մենակատարներ՝ սոփրանօ Լիւսի Ֆիլիփիրճեան ու թենոր Ժօրժ Սանիոսեան, տպաւորիչ պահեր ապահովեցին «Ամէն եւ ընդ հոգւոյդ քում» աղօթքը մեկնաբանելով: Պատարագի աւարտին, բոլոր հաւատացեալները հրաւիրուեցան յարակից սրահ մը, մասնակցելու՝ ինչպէս ամէն Կիրակի, աւանդական հիւրասիրութեան: Ու մենք պատարագիչ վարդապետին հետ, փոխադրուեցանք 45 Զատիկներ առաջ, Ապրիլ 3-ի Կիրակի օր մը՝ Հռոմ: Լեւոնեան վարժարանի եկեղեցւոյ խորանին առջեւ, ինք՝ երիտասարդ սարկաւագ, կ'օծուէր կուսակրօն քահանայ, Սարգիս Եպիսկոպոս Աբրահամեանի ձեռնադրութեամբ: Վերադառնալով Լիբանան, եօթը տարի պիտի պաշտօնավարէր իբրեւ հայ գրականութեան ուսուցիչ՝ Զմմառի մայրավանքին մէջ:

Միշտ Պէյրութ, ութ ուրիշ տարիներ պիտի առանձնէ Մեսրոպեան վարժարանի տնօրէնութիւնն ու Ս. Փրկիչ Եկեղեցւոյ ժողովրդապետութիւնը: 1966-ին, պիտի մեկնի Հարաւային - Ամերիկա, ու այնուհետեւ Պրազիլի ու Արժանթինի հայ գաղութները պիտի ըլլան յաջորդաբար իր առաքելավայրերը: Տասնեւութ երկար տարիներ, պիտի սերմանէ սէր ու հաւատարմութիւն Աստուծոյ ու հայրենիքի հանդէպ, թողլով անմոռանալի հետքեր: 1984-ին, Հայր Կղեմէս Վարդապետ պիտի հասնի Լիոն, հայ կաթողիկէ համայնքը ծաղկեցնելու դժուարին պարտականութիւնը իր ուսերուն վրայ կրելու:

Հրաժեշտ առնելով, մաղթեցինք իրեն տակաւին կորով ու երկար կեանք, ըսելու ամէն օր Նարեկացիի հետ. «Յիշատակաւ կենարարին ճենճերիմ»:

ՎԱՐԴԱՆ

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՊԷՅՐՈՒԹԻ մէջ, Ապրիլ 17-ին, գումարուած է Հ. Մ. Ը. Մ.-ի Պատգամաւորական Ժողովը որ, հանգամանօրէն քննարկած է Միութիւնը յուզող զանազան հարցերը, պատրաստած է յառաջիկայ քառամեակի աշխատանքի ծրագիրը ու ընտրած կեդրոնական նոր վարչութիւնը, որու 11 անդամներն են. - Տոքթոր Միսակ Արզումանեան, Միհրան Շիմշիրեան, Կարօ Թիւթիւնճեան, Պատրիկ Կիւլպէնկեան, Անդրանիկ Պէօյիւքեան (Լիբանան), Վարուժան Սերոբեան (Գանատա), Գօգօ Պալեան եւ Ժիրայր Սարգիսեան (արեւմտեան Միացեալ - Նահանգներ), Սարգիս Ստեփանեան (արեւելեան Միացեալ - Նահանգներ), Հրաչ Սիսեռեան (Ֆրանսա) եւ Մանուէլ Հալաճեան (Սուրիա): Համագաղութային ժողովին բացումէն առաջ Պրումմանայի «Գրիյոն» պանդոկին մէջ տեղի ունեցած է պաշտօնական ընդունելութիւն մը, որու ընթացքին ողջոյնի խօսք արտասանած է Միսակ Արզումանեան հաստատելով որ Հ. Մ. Ը. Մ.-ի այս գերագոյն ժողովը տեղի կ'ունենար «Բարձրացի՛ր, բարձրացուր» նշանաբանին հաւատարմութեամբ:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ «Յովհաննէս Պօղոսեան» Թատերասրահին մէջ, Ապրիլ 6-ին, թատերական - արտասանական յաջող երեկոյթ մը տեղի ունեցած է շնորհիւ Ժերալտ Փափազեանի եւ Նորա Արմանիի: Հանդիսութեան նախաձեռնած էր Թէքէեան Մշակութային Միութիւնը եւ երեկոյթը մաս կը կազմէր Թէքէեանի մահուան 50-ամեակին նուիրուած ոգեկոչումներու շարքին: Երկու մասէ բաղկացած յայտագիրը ընդգրկած է հայ թէ օտար հեղինակներու գործեր:

ԱՅՆՃԱՐԻ Ազգային «Յառաջ - Գ. Կիւլպէնկեան» երկրորդական վարժարանին մէջ, Ապրիլ 2-ին, զետեղուած է յուշաքանդակ մը ի յիշատակ բանաստեղծ Պետիկ Հերկելեանի (Պետրոս Հերեան): Վարժարանին տնօրէնը՝ Գասպար Թաշճեան ամփոփ գիծերու մէջ ներկայացուցած է վարժարանի սաներէն՝ Պետիկ Հերկելեանը շեշտելով թէ՝ «Ան հարազատ ծնունդն է այս հարազատ օջախին»: Յայտարարած է նաեւ որ վարժարանին տնօրէնութեան որոշումով, ամէն կրթական տարեշրջանի Մարտ ամսուան երկրորդ շաբաթը պիտի յայտարարուի «Պետիկ Հերկելեան» շաբաթ եւ պիտի յատկանշուի բանաստեղծական մրցումներով: Խօսք առած են նաեւ Եսայի Հաւաթեան, Հենրիկ Իգիթեան եւ ծանօթ բեմադիր՝ Վարուժան Խտըշեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

ՍՈՖԻԱՅԻ Ազգային Տան մէջ, Մարտ 31-ին, ուսուցչուհի Սաթենիկ Մարլեան համերգ մը կազմակերպած էր իր մանուկ եւ պատանի դաշնակահարներու մասնակցութեամբ, նուիրուած այս տարի՝ Ապրիլեան 80-ամեակին: Բացումը կատարելով լրագրող՝ Տիկին Վարդանոյշ Թոփաքպաշեան անդրադարձած է Եղեռնին եւ բացատրած անոր իմաստը հայ ժողովուրդին համար: 12 հայ եւ պուլկար աշակերտներ նուագած են հայ թէ օտար յօրինողներու գործերէն:

ՓԼՈՎՏԻՒԻ մէջ, Ապրիլ 12-ին, իր մահկանացուն կնքած է եկեղեցական վարչութեան ատենապետ՝ Ագապ Յովսէփեան, 72 տարեկանին: Ան երիտասարդ տարիքէն մտած է Հ. Մ. Ը. Մ.-ի շարքերը եւ մինչեւ 1945 եղած է Հ. Մ. Ը. Մ.-ի Փլովտիւի վարչութեան անդամ:

ՊՈԼՍՈՅ Աթաթիւրք Մշակութային Կեդրոնին մէջ, Ապրիլ 18-ին, ելոյթ ունեցած է Կեդրոնական երգչախումբի մանկական բաժինը: Համերգը մեծ յաջողութիւն արձանագրած է, որու ընթացքին աւելի քան 50 մանուկներ հրամցուցած են 18 երգեր, թաւ - ջութակահար Գարոլին Եօլճէրի մականին ներքեւ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՄՔԵՐ

ՄԱՆՏԵԼԱ ԼՈՐՏ ՊԻՏԻ ՉԸԼԼԱՅ

Անգլիոյ Էլիզապէթ Բ. Թագուհիին հարաւ-Ափրիկէ կատարած այցելութիւնը առիթ չեղաւ որ Մանտելա վերածուի Լորտ Նելսընի: Անոր միակ պատճառը կը նկատուի կինը Ուինին զոր լէյտի կոչելու, աւելի ճիշդ՝ չկոչելու հարցը չէր կրցած լուծել Թագուհին: Ուինիին մասին տրուած տեղեկութիւնները այդ ուղղութեամբ քաջալերական չէին: Ատկէ զատ, այս վերջինը արժանի չէր նկատուած Էլիզապէթ Բ.-ին ձեռքը սեղմելու, կամ անոր ընկերանալու. ամբողջ այցելութեան ընթացքին ան մնաց անկիւն մը ու նաեւ Մշակոյթի ու արուեստի փոխ-նախարարի պաշտօնն ալ կորսնցուց:

Տարիներէ ի վեր մամուլը համակրանք չէ տածած Ուինիի հանդէպ ու ներկայիս կը քօղազերծուին զանազան պատմութիւններ որոնց անոր անունը խառնուած է: Անոնց մէջ կայ Անկոլայի ադամանդները փոխադրող ճէթ օդանաւի մը հարցը որուն փոխարժէքը վճարուած չէ. կայ ապարանքի մը ստացման խնդիրը որ կարելի եղած է բարեկամի մը շնորհիւ: Կայ տակաւին Փաքիստանի վարչապետին կողմէ կիներու Լիկային նուիրուած 140 հազար տոլարի չէքի մը անհետացումը, կաշառակերութեան պարագաներ, եւայլն: Այս բոլորին հետ, 1988-ին Ուինիի պահակախումբին կողմէ սպաննուած տղեկի մը խնդիրը. զայն սպաննողը վեց տարի բանտարկութեան դատապարտուած, ապա ներումէ մը օգտուած էր: Այս բոլորը կը լեցնեն հրապարակը ճիշդ այն պահուն երբ Մանտելա բարձր մակարդակի կաշառակերութեան դէմ արշաւի ճակատ կը բանայ, միջազգային ներդրումները հմայելու համար: Կ'ուզէր ցոյց տալ որ իր երկիրը ոչ մէկ կապ ունէր ափրիկեան այլ վարչակարգերու հետ որոնք օրէ օր կ'այլասերին:

Կարելի՞ է այս ամէնուն մէջ մէկդի դնել Ուինին: Նելսըն եւ ինք գրեթէ միշտ զատ ապրած են. հազիւ ամուսնացած, չորս ամիս ետք Նելսըն բանտարկուեցաւ: Եւ երբ 27 տարուան արգելափակումը վերջ գտաւ, առաջին արտայայտութիւնը ուղղուեցաւ կնոջը որուն քաջութիւնը գրուատեց, ըսելով. «ամբողջ այս տարիներուն ընթացքին կնոջս կեանքը աւելի սարսափելի եղաւ քան իմս»: Անկէ ի վեր զոյգը բաժնուած կ'ապրի: Այսուհանդերձ, Ուինի տպաւորիչ ու բազմութիւններու վրայ ազդեցութիւն ունեցող տիպար մըն է. կը հպարտանայ որ կարող է, ի հարկին, փողոց իջեցնել երկու միլիոն հոգի: Նելսըն Մանտելա անկէ 16 տարի մեծ է ու առողջական հարցեր ունի: Այս բոլորը զինքը երկար ատեն վարանումներու մղած էին, Ուինին կառավարութենէն հեռացնելու նիւթին մէջ: Ան կը նախընտրէր քաղաքական մարզին մէջ զայն քովը ունենալ, քան դէմը: Բայց այնպէս կը թուի որ վճռական ըլլալու ժամանակը հասած է վերջապէս իրեն համար:

ՔԱՂՀԱՆ

ԼՈՐԸՆՍ ՏԸՐԵԼ

ՊՐՈՍՓԵՐՈՅԻ ԿՂԶԻՆ

Ներածական՝ Գորֆու կղզիի բնութեան ու ապրելակերպին

Անգլերէնէ Թարգմանեց՝
ՇԱՔԷ ՏԷՐ - ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ - ՄԻՆԱՍԵԱՆ

ճոխ թեմա է: Զարեան կ'ըսէ թէ ազգային նկարագիրը կը հիմնուի թատերական ստեղծագործութեան վրայ: Հեքսլի տեղ մը գրած է, որ Ֆալսթաֆի տիպարին ստեղծումէն առաջ Անգլիացիք չէին գիտեր թէ ինչպէս պէտք է վարուին: Այժմ՝ ազգային նկարագիրը այնքան յստակացուած է, որ ամէն ոք գիտէ թէ ինչ կրնայ ակնկալել սովորական Անգլիացիէ մը: Հապա Յոյնե՞րը: Անոնց ազգային նկարագիրը հիմնուած է այն մտքին վրայ, որ աղքատ ու կեանքէն հարուածուած տըկար մարդը զուտ ճարպիկութեան շնորհիւ պէտք է առաւելագոյնը կորզէ իր շրջապատէն: Անոր վրայ աւելցուցէք հիւմըրով պատուած ինքնաքննադատութեան համեմ մը. եւ ահա կը ստացուի յատկանշական Յոյնը: Ներքին մղումով վարուող, յուզուող, դանդաղութեան մէջ անհամբեր, շուտ համակրող, հնարամիտ ինչպէս նաեւ դիւրաւ պատշաճող: Միեւնոյն ժամանակ վախկոտ եւ հերոս. մեծագործութեան բնածին տաղանդին եւ տրամաբանութեան թելադրած անյուսութեան միջեւ տարուբերող մարդ:

Այս խօսակցութեան ընթացքին մեզի կը միանան Նիմիէց եւ Պելտուրս, որոնք անմեղ հաճոյք մը կը զգան Զարեանը քաշքշելէն: Մինչ այդ՝ փոքրիկն Իվան մեղուի պէս կը թռռայ, սպասելով որ մութը կոխէ: Ն. եւ ես կարգ մը գնումներ պէտք է կատարենք: Շուքի - Թատրոնէն առաջ «Կաքաւ»ի մէջ բաժակ մը գինի խըմելու համար կը ժամադրուինք, ապա կ'երթանք մեր գործին:

Կազմարար Նոմիկոսի կրպակին մօտակայ կամարաւոր անցքին շուքերը երկարած են: Գծագրութեան մի քանի տետր յանձնած ենք, որ կազմէ: Աւելի հեռուն՝ մեր կողմէ Հոտերու Փողոց մկրտուած տեղը՝ պղնձէ մեծ կաթսաներէն կը բարձրանան եփող ձուկի, անուշեղէնի, հացի, սոխի գոլորշիներ:

Հիւսիսէն եկած մարդիկ պար բռնած են: Հպանցիկ կը նշմարեմ Հայր Նիկոլան, որ կանտալուպ սեխերու դէզի մը վրայ հակած՝ խոհեմ սակարկութեան բռնուած է: Աւելի անդին՝ կիրանօրեայ զգեստներով զուգուած Սանդոս կը յառաջանայ՝ յափշտակուած ունկնդրելով փերեզակներու կանչերն ու պոռչտուքը, մինչ քովէն քալող իր սեւաչեայ աղջիկը շաքարեղէն մը կը լզէ: Մեր գնումները ընելու հազիւ ժամանակ ունինք, հետեւաբար չեմ համարձակիր հետը խօսելու համար կանգ առնել:

- Այս գիշեր քայլե՞րով պիտի վերադառնաք, թէ՝ Վան Նորդըրնով եկած էք, - կը գոչէ Սանդոս հեռուէն:

Ժամը եօթնի ատենները՝ «Կաքաւ»ի բարձրորակ գինիէն թուլցած՝ Սուրբին Եկեղեցիին դիմացի սալայատակուած հրապարակը կը կտրենք եւ վենետիկեան քաղաքամասի նեղ անցքերուն մէջէն մեր ճամբան փնտռելով կ'ուղղուինք դէպի հոն, ուր Շուքի - Թատրոնը պիտի ներկայացուի: Իտալական դպրոցին կից կորսըւած պզտիկ պարտէզի մը մէջ վառող լոյսերն ու բազմութեան շշուկը կ'առաջնորդեն մեզ: Կոճապղպեղի խմիչքի եւ շաքարեղէնի մեծ առուծախ մը ընթացքի մէջ է դպրոցական աշակերտներուն եւ գիւղացիներուն հետ, որոնք այդ փոքր տարածութեան մէջ իրարու վրայ թխմուած նստած են շլացնող սպիտակ պաստառին դէմը, որուն վրայ պիտի երեւնայ մեր հերոսը: Երախաներու խնդուքներուն եւ կոճապըղպեղի բացուած շիշերու փրփրոցին ընկերակցութեամբ՝ երկու ջութակահար եւ մէկ թմբկահար աղմկոտ նախերգանքի պէս բան մը կը հրամցնեն: (Կարեւոր նըշում. - Յոնական կղզիներու գրաւման ատեն է, որ Անգլիացիները առաջին անգամ ըլլալով հոս ներմուծած են կոճապըղպեղի խմիչքը: Մինչեւ օրս՝ Գորֆիացիք հաճոյքով կը խմեն զայն: Գանոնի սրճարանին պէս վայրերու մէջ զայն նոյնիսկ կարելի է գնել մեր մանկութեան օրերէն մնացած քարէ փոքրիկ սրուակներով, որոնք գեղագիտական տեսակէտէն նոյնքան գեղեցիկ են, որքան՝ թանգարանին մէջ (լեցուած հին - յունական լապտերի ամանները)):

Մեր աթոռները առաջին շարքին վրայ են: Նուագախումբը կը ճզզացնէ մեր քթին տակ եւ կոճապղպեղի խմիչքի վաճառքը կարեւոր յաւելում կ'արձանագրէ շնորհիւ Իվան Զարեանի, որ իր հայրը կը համոզէ մէկական շիշ գնել մեզմէ իւրաքանչիւրին համար: Ն. կը նախընտրէ Ռուկա ունենալ, մինչ Նիմիէց գետնապիստակի տոպրակ մը ձեռք ձգած է: Այսպէս՝ կազմ ու պատրաստ կը սպասենք Քարակէօզի ներկայացումը դիտելու, քաջ գիտնալով որ անոր հալածութիւններէն զուարճանալով հանդերձ՝ գործածած յունարէնը պիտի չհասկնանք:

Ահա չորս կողմի լոյսերը կը մարին. շարան - շարան անհամբերութեամբ սպասող դէմքերը լուսաւորուած կը մնան միայն կարմիր յենակի վրայ զետեղուած փայլուն պաստառին լոյսով: Դերակատարները իրենց տեղերը կը գրաւեն, քանի որ մերթ ընդ մերթ շուք մը կ'անցնի լոյսին առջեւէն. գիւղացի երախաները ոգեւորութեամբ կը ճչան, յուսալով որ շուտով պիտի երեւնայ նաեւ իրենց հերոսը: Սակայն նուագախումբը՝ կօշիկի ճըռզոցի ձախաւեր միօրինակութեամբ՝ դեռ կը յարատեւէ: Նայուածքս կը խաչաձեւէ շարքի մը ծայրը նստած Հայր Նիկոլայի նայուածքը: Տեսնելով որ իրեն կը ժըպտինք, պարտք կը համարի ձեւով մը նշել թէ մեզմէ ետ չի մնար. կոճապղպեղի նիւթ ծախողը մէկդի կը հրէ, կարմիր թաշկինակի մը մէջ աղմուկով կը խնջէ, փողոցին դիմացի կողմի սրճարանատիրոջ հասցէին կը գոռայ տիրական շեշտով.

- Հէ՛յ, Նիկօ՛, Թոռնիկիս համար «ջրամոյն» մը բեր, հաճիս:

(Շար. 21)

(Շար. Ա. էջէն)

դուն հետ գործ չէին ուզեր ունենալ: Լը Փէն պիտի արտայայտուէր Մայիս 1-ին եւ արտայայտուեցաւ: Ժանն տ'Արքի տօնին, Օփերայի հրապարակը խօսած իր ճառին մէջ, ըսաւ թէ որեւէ թեկնածուի չընտրեր, այսինքն՝ որոշած է որոշում չըտալ: Աւելցուց սակայն թէ Շիրաք՝ Ժոսփէն մըն է, աւելի գէշ: Մայիս 3-ին պիտի ըսէ -վերճարկումէն ետք- թէ ինք անձնապէս ի՞նչ պիտի ընէ:

Ազգ. Ճակատի այս ցոյցին զուգահեռ ծանր դէպք մը պատահեցաւ, որ մեծ աղմուկ ստեղծեց նոյն գիշերն իսկ: Արդարեւ, մինչ թափօրը (8000՝ ոստիկանութեան համար, 15000՝ մամուլին, 75 հազար կազմակերպիչներուն) Գարուզելի կամուրջը կ'անցնէր, երեք skinheadներ (ածիլուած գլուխով երիտասարդներ) իջած են գետափ, վիճաբանութիւն մը ծագած է 29 տարեկան Մարոքցիի մը հետ ու զայն հրելով գետը նետած են: Ենթական մեռած է:

Լուրը տարածուելէն անմիջապէս յետոյ, զեկոյցով մը, Ժաք Շիրաք դատապարտած է այս վայրագ եւ ցեղապաշտ արարքը: Ընկերվարական կուսակցութիւնն ալ հաղորդագրութիւն մը հրապարակած է, ուր կը շեշտէ թէ անգամ մը եւս մարդ մը սպաննուած է «ատելութեան եւ անհանդուրժողութեան ճառերէն»: Գալով Ժ.-Մ. Լը Փէնի, որ «միջադէպ» որակեց պատահածը, ըսաւ թէ ոչ մէկ փաստ կայ որ Ազգ. Ճակատի հետ կապ ունենայ այդ սպանութիւնը, դրդութիւն նկատեց եւ ծանրօրէն հակադրեց Շիրաքի դատապարտումին: Լը Փէնի գլխաւոր թիրախը Շիրաքը կը մնայ, ինչ որ նըպաստաւոր չէ Ժոսփէնի, բայց, Ազգ. Ճակատի նախագահին հաշիւը այն պէտք է ըլլայ, որ Ժոսփէնի, այսինքն ընկերվարական իշխանութեան օրով, իր կուսակցութիւնը աւելի յառաջդիմութիւն կրնայ արձանագրել:

Ամէն պարագայի մէջ, նոր անակնկալներ կրնան պատահիլ մինչեւ Կիրակի: Իրողութիւնն այն է որ եթէ աջը կորսընցնէ, կրնայ մեղադրել միայն ու միայն... աջը եւ հաստատել որ անցեալի իր փորձառութիւնն ալ դաս չեղաւ, թէ իր պարտութիւնները միշտ հետեւանք են իր պառակտումին: Անձնական փառասիրութիւնները միշտ գերադասուած են ազգային շահերը, ինչ որ պատիւ չի բերեր իրեն:

ԲԱՑ ՆԱՄԱԿ
Ժ. ՇԻՐԱՔԻՆ

Հայկական Միութիւններու Ֆորումը Ապրիլ 24 թուակիր բաց նամակ մը ուղղած է Ժաք Շիրաքի, ուր անդրադառնալէ ետք անոր ուղերձին («Յառաջ», Ապրիլ 29) հայ գաղութի հասցէին, խնդրոյ առարկայ կ'ընէ նախագահական թեկնածուին վերապահութիւնը Հայերու ջարդերը ցեղասպանութիւն որակելու: Նամակին վերջաւորութեան հարց կու տայ թէ ի՞նչ է իր բուն գնահատումը եւ կ'ուզէ որ Շիրաք վերցնէ այն կասկածը որ ծնունդ առած է իր այդ գիրքով:

ԺՈՍՓԷՆԻ ԿՈՂՔԻՆ

Սոլիտարիթէ Ֆրանքօ-Արմէնիէն, Ապրիլ 27 թուակիր զեկոյցով մը կը հրաւիրէ Ֆրանսահայերը որ քուէարկեն ի նըպաստ Լիոնէլ Ժոսփէնի, որուն պատասխանները հայ գաղութը հետաքրքրող հարցերու շուրջ (ցեղասպանութեան ճանաչում, Թուրքիոյ կողմէ յարգանք միջազգային իր յանձնառութեանց եւ Ղարաբաղի կռուախնձորի խաղաղ լուծում) գոհացուցիչ կը գտնէ:

ՖՈՒԹՊՈԼ

Շաբաթ, Ապրիլ 29-ին, իր դաշտին վըրայ, Վալանսի Հայ Մարզականը 2 - 2 հաւասար արդիւնք մը արձանագրեց Նիոյի հետ: Այժմ 14-րդ է 44 կէտով: Գլուխն է Կէօնեոն 74 կէտով, իրեն կը յաջորդեն Կէնկան (74 կէտ) եւ Մարսէյլ (72 կէտ): Մայիս 6-ին Վալանսի Հայ Մարզականը հիւրն է Ամիէնի:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՄԱՄՈՒԼ

«LE FIGARO - *MAGAZINE*» (28 Avril)

POUR LES ARMENIENS, C'EST LE PAPE DE L'UNITE

«Ֆիկառօ»ի շաբաթական յաւելուածը հինգ էջ նուիրած է Գարեգին Ա.ի ճոխ նկարներով: Թերթը յատուկ թղթակից մը ղրկած է (Վիքթոր Լուփան) Երեւան, Ամենայն Հայոց նորընտիր Կաթողիկոսին գահակալութեան առթիւ եւ թղթակիցը կարգ մը կարճ խորհրդածութիւններէ ետք, կ'անցնի հարցազրոյցի մը Գարեգին Ա.ի հետ: Նախքան այդ, կ'ակնարկէ Արարատին որ խորհրդանիշն է, կ'ըսէ, Հայերու մեծութեան, անոնց ապրած ողբերգութիւններուն, կրած՝ նուաստացումներուն:

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը, որուն հինգ լուսանկարներով ճոխացած է գրութիւնը, կը պատմէ լրագրողին Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ անցեալը, դերը եւ ապագայի նպատակը: Հսկայ գործունէութիւն մը կ'ըսէ Գարեգին Ա., գլխաւորը՝ մեր Եկեղեցւոյ կերպարանափոխումը: Համայնքի եկեղեցիէն պէտք է վերածուի հայ ազգի Եկեղեցիին: Անդրադարձ մը կայ Քաղկեդոնի ժողովին, Ե. դարուն ծագած դժուարութիւններուն երբ Ս. Օգոստինոս Ս. Երրորդութեան վարդապետութիւնը առաջ կը դնէ եւ Օրթոտոքս, Առաքելական եւ Կաթողիկէ Եկեղեցիներու տարբերութիւններուն:

Վերջաւորութեան լրագրողը կը խօսի Սփիւռքի մասին ու նաեւ Հայաստանի ժողովուրդին ակնկալութիւններուն Գարեգին Ա.էն:

«LIBERATION» (29 Avril)

UN PETIT BOUT D'ARMENIE A ALFORTVILLE

Այս խորագրին տակ, թերթը կ'անդրադառնայ Ալֆորվիլի հայ գաղութին որ կը պատրաստուի (տեղի կ'ունենար յաջորդ օրը՝ Ապրիլ 30-ին) Ապրիլեան ոգեկոչման: Առաւելաբար հարցազրոյց մըն է Ցասմիկ Փափազեանի հետ որ պատմականը կ'ընէ գաղութին ուր Հայերը հաստատուած են 1912-էն իսկ: Ապա, կը գրէ, ըստ առասպելին (?) գաղութը ծնած կ'ըլլայ 1923-ին, հիմնուած Զէնկիւլէրէն եկած վեց Հայերու կողմէ Մարսէյլի Օտոյի գաղթակայանէն անցնելէ ետք: Տիկին Փափազեան կը խօսի Ժ. Ֆրանչեսքիի մասին (քաղաքապետ 1965-էն 1988), Հ. Յ. Դ.-ի ծնունդին (1926), Կապոյտ Խաչի, Հայ Մարզականի ստեղծման, ինչպէս նաեւ յետագային Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցւոյ (1930), կը յիշէ որ բազմաթիւ փողոցներ հայկական անուններ կը կրեն Կոմիտաս, Երեւան, Կոմի Մանուշեան. հիմնուած է Ս. Մեսրոպ Կրթարանը Եկեղեցիին կից եւլն. եւլն.:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱՅԻՍ ՄԷԿ-Ն ալ չէ այլեւս ինչ որ էր: Փարիզի մէջ, կրկին կարելի չեղաւ միասնական տողանցք մը ապահովել, ինչ որ Սէ - Ժէ - Թէ-ն կը յաջողէր ընել՝ էր երբեմն: Նորէն ինք է, Սէ - Ժէ - Թէ-ն սակայն որ տողանցեց Պասթիյէն Սէն - Լազար, շուրջ 40 զանազան միութիւններու մասնակցութեամբ: Այլ սենտիքաներ հոս - հոն թափօր կազմեցին: Ընդհանուր պատկերն այն է, թէեւ, որ բոլորը միաձայն են սպառնալիքներ ընելու ընկերային գետնի վրայ եւ չմոռնալու իսկ «68 Մայիս» մը խոստանալու:

ԳԼԻՆԹԸՆ որոշեց շրջափակում հաստատել Իրանի դէմ, մէկ ամիսէն: Ցատկանըշական կը նկատուի որ Միացեալ - Նահանգներու նախագահը յարմար գտած էր իր այս որոշումը յայտարարելու Հրէական Համաշխարհային Գոնկրէսին առջեւ: Գլինթըն շատ խիստ խօսեցաւ Իրանի նըկատմամբ, անոր ահաբեկչական դրդումներուն: Մտահոգ է նաեւ Ռուսաստանի կատարելիք օժանդակութիւններէն հիւլէական գետնի վրայ:

ԽՐՈՒԱԹՆԵՐԸ յարձակման անցած են նպատակ ունենալով վերագրաւել երկրին արեւմտեան շրջանը արեւելեանին միացընող կառուղին որ, 1991-էն ի վեր Սերպերու հակակշռին տակ է: Յարձակումը սկսած է հրադադարի գիծին անցքով (ՄԱԿ-ի ուժերու հսկողութեան տակ): Երեք կապոյտ սաղաւարտաւոր վիրաւորուած են, ապա Սերպերը գերի բռնած են 79 կապոյտ սաղաւարտաւոր եւ 36 ոստիկան (միշտ ՄԱԿ-ի): Սարայեւօ ալ կացութիւնը չի փոխուիր: Հրադադարը չերկարաձգուեցաւ, բայց, արդէն չէր գործադրուեր:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ, Մայիս 1-ի առթիւ, ցոյց մը տեղի ունեցած է Ստալինի «կարօտով» ապրողներուն կողմէ: Ասոնք կ'ուզեն որ վերահաստատուի 15 հանրապետութիւններով կազմուած Խորհրդային Միութիւնը:

ՄԻԱՑԵԱԼ - ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Հայաստանի դեսպան նշանակուած է Փիթըր Թոմսըն որ, ցարդ ասիական հարցերու բաժինը կ'աշխատէր Արտաքին Նախարարութեան մէջ: Անցեալին ծառայած է Մոսկուա եւ Նոր - Տելհի:

ԵԼՑԻՆ զինուորական ծառայութիւնը 18 ամիսէն 2 տարուան բարձրացուց: Ներկայիս 1,7 միլիոն զինուորներէ կը բաղկանայ բանակը:

ՉԷՉԷՆԻՈՅ մայրաքաղաքը՝ Գրոզնի կը շարունակէ կատաղի կռիւներու թատերաբեմ ըլլալ:

ԻՍԼԱՄԻ վերաբերող գիր քմը՝ «Թոյլատրուածը եւ արգիլուածը Իսլամի մէջ» արգիլուեցաւ Ֆրանսայի Ներքին Նախարարութեան կողմէ (ֆրանսերէն եւ արաբերէն լոյս տեսած): Արգիլումի հրամանագիրը կը մատնանշէ որ այդ հատորին տարածումը «վտանգներ կը ստեղծէ հանրային կարգուկանոնի համար բացայայտ կերպով իր հակարեւմտեան նկարագրին համար»:

ԱԿԱԴԵՄԱԿԱՆ ՄՕՐԻՍ ՏՐԻԽՈՆ բաց նամակով մը («Ֆիկառօ», Ապրիլ 29) ուղղուած հարցախոյզներու տնօրէններուն, կ'ուզէ որ օրէնքով արգիլուին քաղաքական հարցախոյզները զուրս, կ'ամբաստանէ խղճի չահագործման եւ ազդեցութեան չահատակութեան համար:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ԼԻՈՆ. - Համակիր մը ի գնահատութիւն «Սիրտ սրտի» (Շահան Շահնուր) հատորի հրատարակութեան 2000 Ֆր.:

La MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ISSY-LES-MOULINEAUX
45, rue de la Défense
organise
la projection du film
"LES DERNIERS ROIS D'ARMENIE,,
CILICIE XIIe — XIVe SIECLE
par *Claude MUTAFIAN*
le Vendredi 12 Mai à 20 heures 30

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ցաւէտ Ողբացեալ Ալէն Պաքըրճեանի մահուան եւ յուղարկաւորութեան առթիւ Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցին շնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղկեպսակի կատարուած հետեւեալ նըւիրատուութիւնները. -

Աւետիս Գուլթուղեան ընտանիք 200 Ֆրանք Համազգայինին, Տէր եւ Տիկին Ժան Ումէտեան 200 Համազգայինին եւ 100 Եկեղեցւոյ, Տիկին Փարիզ Արմաղանեան 300 Համազգայինին, Տէր եւ Տիկին Հանրի Ասլանեան 100 Համազգայինին, Տէր եւ Տիկին Ֆիլիփ Պօյաճեան 500 Համազգայինին, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Տէրտէրեան 500 Համազգայինին, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Տէր - Վարդանեան 100 Համազգայինին, Տէր եւ Տիկին Էքիզեան, Գուլումեան ընտանիք եւ Տիկին Սարատ Գրլընճեան 500-ական Ֆր. Համազգայինին, Տիկին Ազատուհի Տէր - Վարդանեան 100 Համազգայինին, Տէր եւ Տիկին Կարօ Տէրտէրեան, Տէր եւ Տիկին Անտրէ Պաղտասարեան 500ա-կան Ֆր. Համազգայինին, Տէր եւ Տիկին Կարպիս Արթին 50 Ֆր. Համազգայինին, Տիկին Սաթենիկ Թիւթէլեան 300 Համազգայինին, Ճամուղեան ընտանիք 500 Համազգայինին, Տիկին Պերճուհի Խայիկեան 250 Համազգայինին, Պր. Սահակ Բէքմէզեան, Տիկին Գօլէթ Գասպարեան 100-ական Համազգայինին, Տիկին Լեւոն Գրլընճեան եւ զաւակը 500 Համազգայինին, Տիկին Սարգիս Բարաբիկեան 300 Համազգայինին, Պր. Ֆրետէրիք Գասպարեան 100 Համազգայինին, Տիկին Ռօզա Գույումճեան 300 Համազգայինին, Տէր եւ Տիկին Ալպէր Մանուկեան 200 Համազգայինին, Օր. Սեդա Պիպէռեան 500 Համազգայինին, Տէր եւ Տիկին Սողոմոնեան 200 Համազգայինին, Օր. Մելինէ Սողոմոնեան 500 Համազգայինին:

(Շար. 2)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Ընկերուհի Արմենուհի Յակոբեանի մահուան քառասունքին եւ ընկերուհի Զապէլ Պապանեանի (ծնեալ՝ Բալուեան) մահուան տարելիցին առթիւ Տիկին Գայեանէ Գարոյեան 1000 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

Յաբեթ Յարութիւնեանի յիշատակին՝ Տիկին Արմենուհի Գեւոնեան 100 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Dîner Dansant

La Croix Bleue des Arméniens de France, section « *A s t r i g* » d'Arnouville-lès-Gonesse / Gonesse / Sarcelles / Villiers-le-Bel organise un *D I N E R D A N S A N T* le Samedi 6 Mai à l'espace «*Charles Aznavour*» (Arnouville) avec la participation du chanteur HAGOP MALDJIAN accompagné de son orchestre *NAïRI*. Le dîner sera préparé par le restaurateur Jano le Hay d'Alfortville.

Pour tout renseignement/réservation : Tél. : 39 85 93 40 / 39 85 29 71.

Sortie touristique

La Croix Bleue des Arméniens de France, section «*A g n o u n i*» d'Asnières organise une sortie touristique en autocar à REIMS et EPERNAY, le Lundi 8 Mai. Départ: 7h30 — Place de l'Hôtel de Ville, Asnières.

- *Matin Reims:* Visite guidée de la Cathédrale et de la Vieille Ville.
- *Déjeûner* à Reims.
- *Après midi Epernay:* Circuit en petit train dans les caves avec présentation audio de la fabricatoin de champagne. Dégustation.

Contacter Mesdames :
— Danoux 42 - 42 - 85 - 87;
— Gourdikian 39 - 82 - 65 - 91;
— Terzian 43 - 33 - 88 - 93.
Participation : 260 F.

Gala Artistique

de l'ASSOCIATION MACHTOTZ
avec le concours de l'A.C.O.A.

« C A M A R A D E »
PANTCHOUNI A DZABELVAR
pièce satirique de Yervant ODIAN
à l'occasion du 125e anniversaire de sa naissance
scénario et mise en scène de
GERALD PAPASIAN
décor: Joseph GOSTANTINIAN
La Chorale *D a r o n* chante KOMITAS
à l'occasion du 125e anniversaire de sa naissance
R E C I T A L P O E T I Q U E
Invitée d'Arménie
IRINA MEGUERDITCHIAN
ARDACHES V O S K A N I A N
NORA A R M A N I
& GERALD P A P A S I A N
le Jeudi 4 Mai à 20 heures 15
l'Auditorium d'Issy-les-Moulineaux
13, rue Danton, M° Mairie d'Issy
Réservations au:
(1) 47 50 97 51 / (1) 30 24 73 67
(1) 48 41 49 37.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Վիէնի Սեւան մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները. Տիկին Հայկանոյշ Թաշճեանի մահուան առթիւ. - Տիկին Փափազեան 500 Ֆր. Տէր եւ Տիկին Հարեան, Տիկին Արսինէ Թաշճեան, Ֆրանսուա Արզումանեան, 200-ական Ֆր., «Փոքր Լիոնի» Ֆուայէի հանգանակած գումար 465 Ֆր.: Անդրանիկ Գազանճեանի մահուան առթիւ, Տիկին Քրիսթին Ղազարեան 100 Ֆր.: Իզապէլ եւ Սեպաստիէն Հայեանի ամուսնութեան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Արման Հարեան 300 Ֆր.:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 4
JEUDI
4 MAI
1995

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.584 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 69e ANNEE — N° 18.584

ՅԱՌԱՋԻ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ
ԼՂՀ-Ի ԵՐԵՒԱՆԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉ ՄԱՆՈՒԷԼ ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ ՀԵՏ

ԵՐԵՒԱՆ. - («Յառաջ»). -

Մ. Սարգսեան երիտասարդ դիւանագէտ մըն է որ կը գլխաւորէ ԼՂՀ-ի երեւանեան ներկայացուցչական գրասենեակը. այլ խօսքով՝ ան ԼՂՀ-ի Ա. դեսպանն է ամենամօտ «արտասահմանեան» մայրաքաղաքին՝ Երեւանի մէջ:

Ներկայացուցչութեան շէնքը կը գտնուի քաղաքին կեդրոնական մէկ պողոտային վրայ: Մուտքին, միշտ համազգեստաւոր երկու զինուոր հարցական նայուածքով մը կ'ուզեն տեղեկանալ այցելութեան նպատակին: Զայն յայտնելէ ետք երկար - բարակ ձեւակերպութիւններ բնաւ անհրաժեշտ չեն բարձրանալու համար Բ. յարկը ու բախելու Մ. Սարգսեանի ընդարձակ աշխատասենեակին դուռը: Անհրաժեշտ նուազագոյնով կահաւորուած այդ աշխատասենեակին մէջ Ղարաբաղցի երիտասարդ դիւանագէտին հանդիպելու առիթը ունեցանք Մայիս 1-ին, ԼՂՀ-ի խորհրդարանական Բ. ընտրութեան յաջորդ օրը:

Հ. - Կրնայի՞ք ամփոփ տեղեկութիւն տալ խորհրդարանի կազմին ու երէկուան ընտրութեան մասին:

Պ. - Այս Խորհրդարանը որը 33 անդամ պիտի ունենայ, պիտի աշխատի արհեստավարժ սկզբունքով. բոլոր պատգամաւորները պիտի աշխատեն օրէնսդրական հարցերի շուրջ: Դրա սկզբունքը նա էր որ ոչ մի պաշտօնեայ իրաւունք չունէր ընտրութեան մասնակցելու: Անշուշտ այս խորհրդարանը կցորդ կը լինի կառավարական համակարգի:

Այս սկզբունքով էլ առաջին փուլում ընտրուեցին 24 պատգամաւոր: Մեծ մասը նոր պատգամաւորներ են: Հին կազմից, ինչքան գիտեմ, կան Կարէն Բաբուրեանը, Վասիլի Աթաջանեանը, եւայլն: Այս անգամ աւելի շատ կիներ կան, 20%: Ընտրութիւնը տեղի է ունեցել մեծամասնութեան սկզբունքով: Կուսակցական ցուցակով ոչ ոք չներկայացաւ:

Հիմա որ արդէն 2/3-ը կայ, Խորհրդարանը կարող է աշխատել: Մնացածը կ'ընտրուի Բ. փուլին: Արդէն հնարաւոր է նախագահ ընտրել, եւայլն:

Հ. - Մասնակցութիւնը ի՞նչ համեմատութեամբ եղաւ:

Պ. - Երէկ հաղորդեցին որ արդէն կէսօրին շրջաններում շուրջ 70 տոկոս մասնակցել էին. բնական էր դա. խաղաղ պայմաններ են ու հետաքրքրութիւնը մեծ էր:

Հ. - Կայի՞ն սուր մրցակցութեան երեւոյթներ:

Պ. - Այո. սկզբից արդէն մօտ 70 հոգի առաջարկուել էին ու 67 հոգի գրանցուած էր:

Հ. - Իսկ քանի՞ տարուան համար է այս խորհրդարանը:

Պ. - Չորս տարուան համար:

Հ. - Ի՞նչ ակնկալութիւններ կան գլխաւորաբար:

Պ. - Այս խորհրդարանը շատ հարցեր կը ճշդի օրէնքների վերաբերեալ: Մենք պետութեան կայացման ընթացքի մէջ ենք եւ ժամանակաւոր օրէնքներով, փաստաթղթերով ենք առաջնորդւում: Կարծում եմ որ շատ օրէնքներ կը ճշդուեն, շատ բաներ կը փոխուեն:

Հ. - Ենթադրելի՞ է կառավարութեան փոփոխութիւն:

Պ. - Չեմ կարծում:

Հ. - Ղարաբաղեան ճակատին հրադադարը քանի մը օրէն տարին կը լրացնէ. վերջին օրերուն միջազգային ջանքեր, աշխատանքներ, երթուդարձներ ուշագրաւ են: Արդեօք աւելի մնայուն կարգադրութեան լուրջ յոյսեր ու հեռանկարներ կա՞ն:

Պ. - Մի տարուայ խաղաղութիւնը շատ մեծ բան է: Դիւանագիտական ջանքեր են թափւում որ բոլոր կողմերը քայլեր անեն, ինչպէս պատանդների հարցում, եւայլն: Բայց ինչ որ թւում է թէ ջանքերի աշխուժացում է, ցաւօք ես կարծում եմ թէ այնքան էլ մեծ բան չէ եւ մէկ - մէկ հակասական հակումներ են առաջացնում: Որովհետեւ տարբեր պետութիւններ տարբեր շահեր ունեն եւ թէ՛ Օ-Էս-Սէ-Ը-ն, թէ՛ Ռուսաստանը միջամտելով մեր գործերին լինում է որ եւ բարդացնեն վիճակները: Նրանք անում են առաջարկներ որոնք հակասում են իրար: Այդ պատճառով սա ամէնօրեայ գործ է մեր համար: Մենք սովորել ենք ու դրա հետ չենք կապում մեր լուծումը:

Հ. - Միջազգային այս ջանքերէն զատ տեղի կ'ունենա՞ն զուտ երկկողմանի - Ղարաբաղ - Ատրպէյճան - հանդիպումներ:

Պ. - Շատ նուազել են դրանք: Լինում են պահեր երբ յաճախադէպ են լինում հեռախօսային կապեր կամ զինուորականներու հանդիպումներ, բայց վերջերս շատ նուազել են: Մենք միշտ պատրաստ ենք դրանց եւ ուզում ենք որ ուղղակի կապեր լինեն:

Հ. - Առջի օր հեռատեսիլի լուրերէն հաղորդուեցաւ որ Ալիեւ բաց է թէ պատրաստ է զիջումներու, յանուն խաղաղութեան. կը կարծէ՞ք թէ լուրջ մտադրութիւններ կան:

Պ. - Պէտք է հասկանալ թէ ինչ են նշանակում այդ զիջումները: Ես չեմ կարծում որ Ալիեւը ընդհանրապէս պատրաստ է ինչ որ զիջում անելու:

Հ. - Այս հանդիպումը առիթ մըն է նաեւ տեղեկացնելու գործնական կարգ մը պարագաներու մասին անոնց համար որոնք պիտի ուզեն ԼՂՀ այցելել: Գլխաւորը, օրինակ, վիզայի հարցն է: Կարելի՞ է զայն ունենալ, դիմելով Հայաստանի դեսպանատուն կամ հիւպատոսարաններուն:

Պ. - Ոչ: Նրանք ոչ մի իրաւունք չունեն այդ հարցերով զբաղելու: Այդ մեր պետութեան գործն է եւ ես այստեղ եմ այդ վիզաներ տալիս: Բոլոր նրանք ովքեր մարդասիրական օգնութիւն են տանում, առանց վիզայի են անցնում, մեր կողմից տրուած մի նամակով: Մնացած բոլորը՝ գրօսաշրջիկ, լրագրող, եւայլն մեր մօտ ընդունուած կարգով ստանում են վիզա: Արեւմտեան Եւրոպայի երկիրների համար 20 տոլար է, արեւելեան երկիրների համար 10 տոլար: Կարելի է ասել թէ դա ձեւական բնոյթ ունի, բայց կանոնաւորում է մուտքը: Յունուարի 1-ից այս կարգը կիրարկւում է եւ բաւականին կարգաւորուեց:

Մ. Սարգսեանի հետ խօսակցութիւնը կը ծաւալի աւելի լայնածիր հունով. ան կը հաւատայ որ նոյնիսկ կռիւներու ամէնէն բուռն շրջաններուն ռազմաճակատներէն, զինուորի կօշիկէն աւելի կարեւոր է ազգային մտածողութիւն զարգացնելու գործը: Կ'ուզէ որ սակաւաթիւ անհատներ միայն չըլլան այդ մտահոգութիւնը բաժնողները. կ'ուզէ նաեւ որ ունենանք հարուստներ որոնք նիւթական միջոց յատկացնեն մտածելու գործին լծուած միտքեր ունենալու համար: Ազգային փրկութեան միակ ելքը կը նկատէ ճիշդ մտածումին գծելիք ուղին. աւելի քան զինուորական յաջողութիւնները, աւելի քան տնտեսական բարօրութիւնը: Տարօրինա՞կ: Թերեւս, յատկապէս մեր իրականութեան համար: Բայց ժամանակը չէ՞ արդեօք լուրջ հաշուեկշիռի մը թէ մեր աւանդական «զինամթերք»ով ուր հասած ենք, մինչ ո՛ւր հասած պէտք է ըլլայինք...:

Ա. ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԸՆՏՐԱՊԱՅՔԱՐ
ՔԱՂԱՔԱՎԱՐ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՄԸ

30 միլիոն կը նկատուի հեռադիտողներու թիւը, Մայիս 2-ին, երբ Ա. կայանը եւ «Ֆրանս 2» կը սփռէին երկու թեկնածուներու վիճաբանումը որ տեւեց 2 ժամ եւ 17 վայրկեան: Ի՞նչ բերաւ:

Իրականին մէջ մեծ բան չբերաւ եւ նոյնիսկ կարելի է ըսել թէ յուսախաբ ալ ըրաւ: Խիստ քաղաքավար, բաւական տափակ, քիչ մը վարժապետական, հանդիպումը աւելի - աւելի նոյնիսկ ձանձրացուցիչ կը դառնար: Խորքին մէջ, երբեմն այն տպաւորութիւնն ալ կար որ հիմնական տարբերութիւններ չկան երկու թեկնածուներուն միջեւ, գոնէ կարգ մը կենսական հարցերու շուրջ՝ գործազրկութիւն, աշխատանք, աշխատավարձքի յաւելում, գաղտնի գաղթողներու առաջքն առնելու պայմաններ, պաշտօնատարներու նշանակում եւայլն, եւայլն: Խօսակցութիւնը թէքնիք բնոյթ ունէր եւ երբեք բանավէճի չվերածուեցաւ, «փոքրիկ նախադասութիւններ» ինչպէս կ'ըսեն չըլլուեցան եւ ի վերջոյ այս հանդիպումը չկրցաւ կատարել այն վճռական դերը որ տրուած էր իրեն, այլ խօսքով՝ գրեթէ աւելորդ վիճաբանում մը:

Ի՞նչ նորութիւններ կային: Շիրաք կողմնակից է Թի - Վի - Ա-ի յաւելումի մը թոյլ տալու համար որ աշխատավարձքերու «ընկերային բեռը» թեթեւնայ, պիւտճէի բայց կ'ուզէ թեթեւցնել հիմնուելով նախորդ տարուան մուտքին վրայ որոշելու համար ծախքերը, կ'ուզէ ջնջել տալ 1985-ի հրովարտակը որ 35-էն 143-ի բարձրացուցած էր հանրային հաստատութեանց տնօրէններու նշանակումը պետութեան ղեկավարին կողմէ: Այժմէական չի գտներ նախագահական ժամանակաշրջանի փոփոխութեան (7-էն՝ 5 տարիի իջեցնել) հարցը, հիւլէական փորձերը դադրեցնելն ալ խոհեմ չի նկատեր, առայժմ: Ժոսփէն, եթէ ընտրուի, պարզ է պիտի լուծէ Ազգ. Ժողովը: Ինք վստահ է որ լայն մեծամասնութիւն մը պիտի կարենայ ապահովել, Շիրաք, ընդհակառակն կը խորհի որ երեսփոխանական նոր ընտրութիւններէն կրնայ ծնիլ աջ մեծամասնութիւն մը, ուրեմն՝ նոր համակեցութիւն մը եւ երկիրը կառավարելու անկարելիութիւն մը:

Հարցը հոն է որ երկուքն ալ լուծումներ ունին երկրորդական հարցերու շուրջ, բայց աւելի դժուար է հիմնական լուծումներ գտնել ժողովուրդը տագնապեցնող բուն խնդիրներուն համար՝ աշխատանք, բնակութիւն, գաղթող, ապահովութիւն եւայլն: Կարգադրութիւններ կ'առաջարկուին աշխատանք ստեղծելու համար, բայց համոզիչ չեն եւ չի խօսուիր աշխատազրկումներու մասին, նաեւ հանրային սպասարկութեանց մէջ (երկաթուղի, Էտէֆ, թղթատար եւայլն): Ինչպէս կարելի է աշխատավարձքի յաւելում ընել, պահպանելով զօրաւոր ֆրանք մը եւ չվտանգելով դրամահոսութիւնը: Ժոսփէն կը խորհի որ աշխատանքի ժամանակը հետզհետէ նուազեցնելով (մինչեւ 37 ժամ) կարելի է աշխատանք ստեղծել: Շիրաք կը կարծէ թէ բան չի փոխեր: Վերջապէս, ինչպէս ըսինք, իրենց դասը լաւ սորված աշակերտի (մանաւանդ՝ Ժոսփէն) տպաւորութիւն ձգող այս թեկնածուները ոչինչ ըսին որ տպաւորէր եւ վարանող ընտրողները անմիջական ընտրութիւն մը կատարէին: Իրենց կը մնայ, մինչեւ Կիրակի, նոր ջանքեր թափել, քանի որ այս վիճաբանումը ոչ մէկ յաղթական երեւան հանեց, գրեթէ հաւասար արդիւնք մը արձանագրելով, նոյնիսկ եթէ Շիրաք աւելի ինքնավստահ կը թուէր եւ փորձառու:

ԸՍՏ «ԱԼ ՀԱՅԱԹ»Ի ԹՈՒՐՔԻԱ Կ'ՈՒԶԷ ՈՐ ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ՆԱՒԹՈՒՂԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ ԱՆՑՆԻ

Արաբական «Ալ Հայաթ» (Մայիս 3) օրաթերթի թղթակիցը կը հաղորդէ Պոլիսէն, որ Թուրքիոյ Արտաքին նախարարը՝ Էրտալ Ինէօնիւ, Բաքու կ'երթայ երեք գլխաւոր նիւթեր քննելու ազերի իր պաշտօնակից՝ Հասան Հիւսէյնովի հետ:

Առաջինը կը վերաբերի Ազրպէյճանէն Միջերկրական գացող նաւթուղիի ծրագիրին: Ըստ Թրքական Արտաքին նախարարութեան աղբիւրներու (որոնց հետ թերթին թղթակիցը խօսած է) Ինէօնիւ պիտի փորձէ համոզել իր խօսակիցները որ ընդունին այս նաւթուղին Հայաստանէն անցընելու տարբերակը, «բան մը որ Անգարայի եւ Ուաշինկթընի նեցուկը կը վայելէ», առանց զայն կապելու հայկական ուժերու քաշուելուն «Ազրպէյճանի գրաւեալ հողամասերէն», կամ պատերազմի վերջնական աւարտին կամ ալ փախստականներու վերադարձին: Թրքական թէզը այն է որ նաւթուղին ծրագիրը կրնայ նպաստել այս հարցերու լուծումին, ապացոյց հանդիսանալով Բաքուի բարի կամեցողութեան: Թուրքիոյ օդային ճամբաներու բացումը՝ Հայաստանի ի նպաստ, նոյն նպատակը կը հետապնդէ, կ'ըսէ արաբ թղթակիցը:

Երկրորդ հարցը կը վերաբերի Ազրպէյճանի մէջ ռուսական զինուորական խարիսխներ հաստատելու ծրագիրին: Ըստ ազրպէյճանական ընդդիմութեան, կը խօսուի Ժապալա կոչուած վայրը նման խարիսխ մը հաստատելու մասին: Արդ, ըստ Թրքական Արտաքին նախարարութեան աղբիւրներուն, տրուած ըլլալով որ Ռուսերը արդէն զինուորական խարիսխներ ունին Հայաստանի եւ Վրաստանի մէջ, նման խարիսխ մըն ալ Ժապալայի մէջ՝ «կը վտանգէ Թուրքիոյ ազգային ապահովութիւնը»:

Վերջապէս, թերթը կ'ըսէ թէ Ինէօնիւ պիտի փորձէ համոզել Բաքուն, որ «Շահ Տէնիզ» կոչուած նաւթահորէն ալ բաժին հանուի Թրքական ազգ. ընկերութեան եւ Պարսիկները (որոնց բաժին կ'առաջարկուի Ազերիներուն կողմէ, որպէս մխիթարութիւն, միւս երեք նաւթահորերէն անոնց դուրս ձգուելուն փոխարէն) հոն առանձին չմնան: Յիշենք որ նոյնպէս բաժին կ'առաջարկուի Ֆրանսական «Էլֆ» ընկերութեան, Ֆրանսան սիրաշահելու համար:

Կը կարծուի որ Մայիս 12-ին, Թուրքիոյ վարչապետ Թանսու Չիլլէր կրկին Բաքու պիտի այցելէ եւ Ինէօնիւ անոր այցելութիւնն է որ կը պատրաստէ այս ձեւով:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔ ԲԱՆԱԿԸ յայտարարած է որ վերջ դրած է հիւսիսային - Իրաք կատարած իր գործողութեան «գլխաւոր մասը», թէեւ իր ուժերուն մէկ երրորդը դեռ տեղւոյն վրայ կը մնայ: Ըստ Թանսու Չիլլէրի միայն 2000 - 3000 զինուոր կայ, ինչ որ չի համապատասխաներ իրողութեան: Նախագահ Տէմիրէլ ալ սահմանագիծի փոփոխութիւն մը կ'առաջարկէ Իրաքի հետ: Կ'ուզէ որ գիծը աւելի վար իջնէ Իրաքի մէջ, լեռներու ստորոտը, որպէսզի կարելի ըլլայ արգիլել ՓՔՔ-ի թափանցումներ:

ԳԱԼԹԱՆԻՍԵԹԹԱՅԻ (Սիկիլիա) մէջ բացուեցաւ դատաւոր Ճիովաննի Ֆալքոնէի ենթադրեալ մարդասպաններուն դատավարութիւնը: Ծանօթ է որ հակա-մա-

(Շար.ը Դ. էջ)

ԼԵԶՈՒ

ՄԱՇՏՈՑ, ՊԱՔԱԼՕՐԷԱ, ՕՇԱԿԱՆ ԵՒ ՁԱՓԱՆԻՇԵՐ

ՎԱՐԴԱՆ ՕՁԻՆԵԱՆ

Տեղեկատուութեան, Փետրուար 15-ի, այդ երեկոյին նկատեցի 3 պարագաներ·

1· - Տիկին Տօնապետեանի պատրաստած ծրագիրը:

Այս ծրագիրը փոխանցման շրջանի անուան տակ հաշուի կ'առնէ քննելի աշակերտներու անմիջական նիշերու հարցը: Անտեսանելի թուեցաւ այն մասը որով հայերէնի ուսուցումը եւ հետեւաբար քննութեան մակարդակը քանի մը տարուան աշխատութիւնով աստիճանաբար կարենայ հասնիլ միւս լեզուներու վիճակին: Հետեւաբար այս ծրագիրը կրնայ թողուլ հայերէնագիտութեան մակարդակը ուր որ է ներկայիս: Իսկ այս պարագային, ինչպէս Պր. Մահէ կ'ըսէր, կրթական նախարարութիւնը չի կրնար ընդունիլ զայն միւս լեզուներու կարգին եւ հայերէնի պաքալօրէան կը ջնջուի նախապատրաստական շրջանի համար արտօնուած ժամանակամիջոցէն յետոյ: Թերաճ գիտութեամբ գոհացող հայանուն աշակերտներու մակարդակը բարձրացնող տարրեր չեն տեսնուիր փոխանցումի շրջան պատրաստելու հանգամանքով ներկայացուած այդ ծրագրին մէջ: Այսպէսով կարելի կ'ըլլայ վտանգել տրուած պաշտօնական տուիթը, որուն համար վստահաբար զանազան աշխատութիւններ եւ դիմումներ կատարած են նոյնինքն տեղեկատուները այդ երեկոյթին: Գոնէ յաջորդ տարեշրջաններու համար անհրաժեշտ կը թուի աւելի հիմնական ծրագիր մը եւ համապատասխան աշխատութիւն:

2· - Համայնքային ժողով:

Պր. Մահէ յայտարարեց որ համայնքային մեծ ժողով մը տեղի պիտի ունենայ Յունիսէն յետոյ. կարգաւորելու եւ ամրապնդելու համար հայերէնի պաքալօրէայի խնդիրը: Հայերէնը կէթօ-ի լեզու մըն է՞ որ համայնքային հարց ըլլալով դրուի: Նոյնիսկ նիւթական եւ հետեւաբար գանձատրային (ֆինանս-ի), հարցերը տալիսէն որ հայերէնի դասարաններն ալ, քննութիւններն ալ ունենան բաւարար աշակերտներու բազմութիւն մը: Սակայն հարցը նախ հայերէնի որակին բարձրացումն է. ընդունելի ըլլալու համար որպէս պաքալօրէայի քննութեան լեզու: Ո՞վ կրնայ կարծել որ համայնքներն ու ծուխերը խակապէս օգուտ մը կրնան բերել: Հարցը վարժագիտական կամ մանկավարժական է: Ո՞ւր տեսնուած է որ բժիշկի մը յանձնուի կամուրջի մը շինութիւնը եւ ճարտարապետի մըն ալ սրտի վիրաբուժական գործողութիւն մը: Ֆրանսայի մէ՞ջ:

Գալով աշակերտներ ունենալու եւ դասընթացքի գանձատրային մատակարարութեան՝ Ֆրանսայի հայանուն ընկերակցութիւնները իրենց չափը տուած են արդէն: Կղերական կամ աշխարհական անձեր, որոնք կը դաւանին առաջնորդներն ըլլալ 400 հազար ենթադրուած հայանուն ֆրանսաբնակներու, չեն կրցած կամ չեն ուզած իրենցմէ առաջ մարմին առած հայկական վարժարաններու գոյութիւնն իսկ տեւականացնել: Երկու հոգի՝ «Սամուէլն ու Մուրատ»ը Փարիզի մէջ 19-րդ դարուն վարժարան մը բանալ տուեր են: Աշխարհական եւ կղերական առաջնորդներով այդ ենթադրեալ 400.000 հոգինոց ֆրանսաբնակ Հայերը փակեր են այդ վարժարանը 20-րդ դարու վերջերուն: Սակայն հարցը թերեւս ալ թուաբանական ըլլալէ աւելի գրահաշուական է: Արդարեւ՝ այդ ենթադրեալ 400 հազարնոց բազմութեան մէջ գուցէ կան մարդիկ որ լուռ պաշտամունքն ունին Հայոց լեզուին, գրութեան ու դպրոցին եւ կարենային բաւարարել գանձատրային եւ վարչական պահանջները մէկ, երկու, թերեւս ալ չորս ամէնօրեայ միջնակարգ վարժարաններու ուր ոչ - հայանուն անձերն իսկ փափաքէին իրենց աղոց որակաւոր կրթութիւնը ապահովել: Գուցէ այդ ենթադրեալ 400 հազար հոգիին աշխարհական եւ կղերական առաջնորդներն ըլլալով ներկայացող չարք մը անձերու որդեգրած «քան զՊապն պապական» ընթացքը, յաջս Ֆրանսայէ միամշակոյթ (monoculture)ի քաղաքականութեան, պատճառն է այդ կացութեան: Մինչդեռ քանի մը բարձրորակ հայկական վարժարաններու յաւելումը Ֆրանսայի ազգային մշակոյթի համակարգին մէջ կրնայ է բերել միմիայն յաւելեալ արժէք մը: Մանաւանդ եթէ նկատի առնուի Ֆրանսայի կոչումը համաշխարհային մշակոյթի երփներանգ ածուին մէջ: Ի դէպ՝ օտար լեզուով վարժարան մը պէտք չէ շփոթել «ազգապահպանում»ի ձեռնարկներու հետ որոնք ըստինքեան որեւէ երկրի մը քաղաքականութեան մէջ կրնան երկդիմիօրէն մեկնաբանուիլ:

Ուրեմն ի՞նչ է իմաստը կամ նպատակը այդ համայնքային կամ ծխական հանդիպումներուն, երբ հարցը պաքալօրէայի հայերէնի քննութիւն կարգաւորելու մասին է:

Եթէ պաքալօրէայի ձեռնարկը վիժեցնելու փորձ մըն է ասիկա, վստահաբար կը յաջողի: Քանի որ նման ժողովներու առաջին դերերը միշտ գրաւած են, Ֆրանսայի մէջ, բաղաձայն թէ ձայնաւոր, կղերական թէ աշխարհական հայանուն գերեզմանափորներն հայկական ուսմանց: Եթէ այդ հանդիպումներուն նպատակը ֆրանսահայ կոչուած զանգուածին երեւելիներուն հետ ծանօթութիւններու յարաբերութիւններ մշակել է, այդ ալ կը յաջողի: Եւ հոն հայկական ուսումը, ինչպէս յաճախ, կրնայ ծառայել պատրուակ: Իսկ եթէ այդ հանդիպումներուն նպատակը անկեղծօրէն հայկական ուսումներու կազմակերպութիւնը յաջողութեամբ արդիւնաւորելն է, ըստ իս անհրաժեշտ է այդ աշխատութիւնը հեռու պահել հայանուն կղերական եւ աշխարհական «առաջնորդներ»ուն ընկերակցութիւններու գործունէութեանց դաշտէն: «Մաշտոց»ի և նման միութիւններու մասին չէ այս խօսքը:

3· - Ո՞ր լեզուն:

Տիկին Տօնապետեան բոլոր հայ բարբառները կրնան ըլլալ, կ'ըսէ, եւ խտիր չի դներ քերականութիւններու ներկայութեան թէ բացակայութեան միջեւ, նոյնպէս սա կամ նա ուղղագրութեամբ կարելի է քննութեան ներկայանալ. իսկ ասոնք ամէնքն ալ կարելի կ'ըլլան շնորհիւ հայաստանեան լեզուին որ ի հարկէ պետական կը կոչուի: Այս տեսակէտները, որոնք պաշտօնական անձէ մը կը լսենք, արդեօք «հայաստանեան» վարժագիտութեան թելադրած ուղղութիւններուն արդիւնքներն է՞ն:

Երկու տարի առաջ, դարձեալ Հայաստան էի ղրկուած: Կիրակի օրերն ալ կ'աշխատէինք: Դադարի մը պահուն, Հայեր կը բաժնեն ինծի հետ իրենց պատառ մը հացը եւ քանի մը ումպ թէյ կը խմենք միասին: Խօսքը չեմ գիտեր ինչպէ՞ս բերին հայերէնի խնդրաթիւրումներուն մասին, Հայաստանի մէջ: Իրենց լեզուին սիրող պետական մարդիկ էին անոնք, երիտասարդ: Ցաճախ, «ռուսիօ - երեւան»եան զուարճախօսութիւններով կը համեմէին մթնոլորտը եւ կը խնդային թեթեւցնելով երկրին ծանր կացութեան բերած ճնշումը, գէթ պահ մը: Դժուար հարցի մը դէմ յանդիման դրին զիս այդ օրը: Հարցուցին թէ ի՞նչ կը խորհիմ Հայաստան լսուած ու գրուած հայերէնին մասին: Զուարճախօսութեամբ ջանացի պատուրել պատասխանս.

...Տարիներ առաջ Գահիրէ էի ղրկուած: Արձակուրդի օրը Ուրբաթ էր հոն: Եւ օրը Ուրբաթ էր: Եգիպտացի գործակից մը եկած էր ինծի: Դուրս ելանք տունէն: Որոշած էինք երթալ Նեղոսի միւս ափին՝ Մարդկան Ակումբը: Արաբերէնով ըսի մեր շարժավարին թէ ո՛ւր պիտի երթանք: Շարժավարը բաներ մը մրմնջեց. եգիպտացի գործակիցս պայթուցիկ խնդուք մը արձակեց եւ նստած տեղը դալարուիլ սկսաւ: Ինքնաշարժը չէր շարժած: Ի՞նչ եղաւ հարցուցի: Գործակիցս հազիւ թէ կրցաւ ըսել ինծի՝ «շարժավարը ձեզի պատասխանեց որ անգլերէն չի հասկնար...»: Անգլերէն կարծուած արաբերէնիս համար ես ալ խնդացի կուշտ ու կուռ...:

Հայաստանցի գործակիցներս ալ խնդացին, ընդերկար:

Այսպէ՛ս է, յարեցի, Երեւանի մէջ շա՛տ ու շա՛տ են այն գրողներն ու խօսողները որոնք կը կարծեն թէ հայերէնով կ'արտայայտուին, ինչպէս անցեալին ես կը կարծէի որ արաբերէն կը խօսիմ Գահիրէի մէջ:

Խնդիրը արեւելահայերէնի եւ արեւմտահայերէնի տարբերութեննէն չի գար, ըսի: Եթէ այդպէս ըլլար, դիւրաւ պիտի չհասկնայինք այստեղ դուք և ես: Անոնցմէ մին հարցուց՝ ձեր հայերէնը ո՞ւր եւ ե՞րբ սորված էք: Պատանեկութեանս օրերուն եւ անկէ առաջ Պոլսոյ մէջ, ըսի: 35 - 40 տարիէ ի վեր հայախօսներէ հեռու եղած եմ: Պատահաբար հայերէն կը խօսիմ կամ կը գրեմ: Առաջին անգամ երբ Հայաստան ղրկուեցայ, քանի մը տարի առաջ, արդէն 60 տարեկան էի: Ու սպասեցի.

Այդ օրերուն, նստեր էինք այսպէս, պաշտօնատան մը մէջ: Քարտուղարուհի մը թուղթ մը բերաւ ու բաներ մը փսփսաց իր գերատեսուչին որ խօսքը ինծի ուղղելով՝ ֆրանսերէն այս թուղթը կը հաճի՞ք թարգմանել. ձեզի համար դիւրին է կարծեմ, ըսաւ: Թարգմանեցի: Քանի մը օր յետոյ նոյն քարտուղարուհին զուարթօրէն ըսաւ ինծի.

Գիտէ՞ք, Հայաստան ունի իր Գիտական Ակադեմիան, ունի նաեւ Դերմինաբանական Պետական Կոմիտէ: Ձեր թարգմանութիւնը հոն ղրկուեցաւ: Հայերէնը շա՛տ լաւ գտան, շա՛տ մաքուր, եւ փոխեցին:

Ժպտեցայ, առանց քմծիծաղի: Ինչո՞ւ, հարցուց քարտուղարուհին: Ոչի՛նչ, ըսի ուշադրութիւն ըրէ՛ք. երբ այդ փոխուած թարգմանութիւնը վերստին վերածէք ֆրանսերէնի, պիտի նմանի՞ ֆրանսերէն բնագրին: Ցետոյ, կ'ըսէք թէ հայերէնը լաւ է եղեր ու մաքուր եւ փոխեցին: Իսկ այէ՛ս Գիտական Ակադեմիայի եւ Դերմինաբանական պետական Կոմիտէի հարկ կա՞յ մաքուր հայերէնը աղարտելու համար...: Լռութեան մէջ կը յիշէի այդ պահուն, Անաստաս Միկոյեանի յստակ հայերէնը, Վիքթոր Համբարձումեանի արտակարգ բծախնդրութիւնը լեզուական հարազատութեան եւ յստակութեան խնդիր:

Երկրին ցաւերը մեղմել ջանացող խօսակիցներուս հետ մեր գործին վերադարձանք ու շարունակեցինք աշխատիլ: Հիանալի երիտասարդներ էին անոնք: Իրենց աշխատանքի սէրը, անձնուիրութիւնը կուգային արժէքներու իրենց հաւատ[illegible] հանգամանքէն: Այս էր որ հիանալի թուեցաւ ինծի անոնց մէջ: Անոնց հայերէնի սէրն ալ նոյն հաւատալիքներուն մասն էր: Հայաստանի մէջ քիչ անգամ միայն հանդիպեցայ անոնց նմաններուն: Վերյիշեցի որ տարիներ առաջ պատանի թէ երիտասարդ՝ նման էինք անոնց: Լեզուն մեզ համար մարդկային արժէքներու մասն էր, ո՛չ թէ ազգայնամոլութեան կուռք մը. Նուազ եւս համագիւղացիութեան կամ համագաւառացիութեան վահան:

Ո՞ր լեզուն, հարցը երբ կը դրուի, մարդիկ արեւմուտքի մէջ թէ Հայաստան յաճախ յախուռն կեցուածք մը ունին կոփամարտիկներու խանդոտ կուսակիցներուն նման: Շատ մը հարցեր, որոնք կրնան լրացուցիչ ըլլալ, կը խառնուին իրարու: Լեզուագիտականն ու վարժագիտականը, նաեւ լեզուին արտայայտչական կարողութիւնն ու գեղեցկութիւնը յաճախ բացակայ են նման բանավէճերու մէջ, ինչպէս ժամանակագրութեան հարցերը գործերու կազմակերպութեան եւ կիրարկութեանց մէջ: Ողջմտութեան տեղը կը բռնագրաւեն «Ազգային արժանապատուութիւն»ներու խնդրայարոյցները: Անոնց կը միանան հեղինակաւորի համբաւ վայելող մանկլաւիկ մունետիկներ: Եւ այսպէս՝ «ամբողջ» կ'առնէ պատկառելի մի երեւոյթ»:

Կարելի չէ՞ քիչ մը գոնէ հրջահայեաց եւ իրատես ըլլալ, լեզուի մը արժէքը պահպանելու եւ զարգացնելու միտումով:

(Շար. 2)

ԵՐԳԻՆ ԱՐԱՐԱՏԻ

Փարիզ, Ապրիլ 25,

Երկու հաւատացեալ՝ բեմին սիրահար՝ վերոյիշեալ հանդիսաւոր բանաստեղծական ոճով տրուած անգլերէն թատերգութիւն մը յղացած են:

Տարիներ առաջ, իր ֆրանսերէն թարգմանութեամբը տեսած էինք զայն իբր առաջին ունկնդրութիւն:

Այս գիշեր սակայն աւելի հզօր ու աշխոյժ կշռոյթով մը տուին կարծես գործը՝ Ժիրայր Փափազեան ու Նորա Արմանի՝ սիրաշահելով սրահին ունկնդիրները անխտիր:

Բանաստեղծութիւններու եւ արձակ գրութիւններու տողանցք մըն է ամբողջութիւնը: Անընդհատ կը ողջագուրեն զիրար մեր քերթողներն ու արձակագիրները, զուգընթաց յառաջացնելով լացն ու ժպիտը: Ուր հայ դեղձուկ առօրեայ կեանքը շարահարող հոլովոյթը շարժուն կը կացինահարուի Մեծ Եղեռնի արհաւիրքով:

Երեւոյթը կազմակերպուած էր Հայաստանի հանրապետութեան Փարիզի դեսպանատան կողմէ Հայոց ցեղասպանութեան ութսունամեակին առթիւ:

Նորակառոյց Սէն - Ժէրմէնի օտիթոռիոմը՝ հիւրնկալ փոքր սրահ մը լսատեսողական յարմար սարքաւորումով՝ գրեթէ լեցուած էր հետաքրքիր ունկնդիրներով:

Սկզբնաւորութեան՝ դեսպանատան գործավարը Վահան Տէր - Ղեւոնդեան պատշաճ երկու խօսքով շեշտեց երեկոյթին բնոյթը՝ հրաւիրելով նաեւ բեմ Եղեռնէն վերապրող ահուդողի մատնուած ծերունի Տէր - Փիլիպոսեանը՝ յանձնելու համար անոր առաջին անցագիրը Հայաստանի հանրապետութեան, որ պիտի սահմանուի եւս Մեծ Եղեռնէն ճողոպրած բոլոր վերապրողներուն:

Արարատի երգը բանաստեղծական արար մը կարելի է նկատել շուրջ եօթանասուն վայրկեան տեւողութեամբ:

Կան քանի մը փոքր կրճատումներ առաջին կաղապարուած ձեւին բաղդատմամբ, շարքը նոյնը մնալով:

Բեմադիրը՝ Ժիրայր Փափազեան պատրաստած է սոյն թատերգութիւնը, Նորա Արմանիի հետ ընտրելով գրութիւնները՝ բանաստեղծութիւն թէ արձակ: Ներկայացուած են զայն 1986-ին անգլերէն լեզուով Լոմպուրկի փառատօնին: Նաեւ Փարիզ 1989-ին՝ Ֆրանսերէն իր թարգմանութեամբ: Երկու արուեստագէտներն ալ ծանօթ են համաշխարհային չափանիշով: Բազմաթիւ մրցանակներու արժանացած՝ թատերական թէ շարժանկարի եւ թէ հեռատեսիլի դերերուն վրայ:

Բաղկացուցիչ տարրը իրենց այս «Արարատի Երգ»ին ցեղին ձայնն է, անոր լաւագոյն զաւակներուն տաղանդովը թրծուած, սկսելով Նարեկացիէն, անցնելով բազմաթիւ բանաստեղծներէ որոնց կարգին Վարուժան, Սիամանթօ կամ Եղիշէ Չարենց, հասնելու մինչեւ մեր օրերը՝ Ուիլիըմ Սարոյեաններու, Զահրատի թէ Խրախունիի դրդիչ պատառիկներուն: Ուր գիրկընդխառն կ'ընթանան սէրն ու ատելութիւնը: Լոյսն ու խաւարը: Ազգի մը ճակատագիրը:

Ամբողջ արարի տեւողութեան զոյգին ներշնչեալ ոգին հորապէս տպաւորեց սրահը որ թաղուած էր վերին կեդրոնացումով ստեղծուած տեսակարար հոգեկան խաղին ոլորտներուն մէջ:

Ալեկոծող, յուզող բայց նաեւ յուսադրող եւ կեանք բխիլ տուող առոյգ երկխօսութիւն՝ զոր Ժիրայր Փափազեան ու Նորա Արմանի դրսեւորեցին զուսպ բայց ուժեղ խաղարկութեամբ, ինչպէս նաեւ լուսաճաճանչ յստակ առոգանութեամբ:

Ճշմարիտ վայելք մըն էր հրամցուած բոլորին բանաստեղծական այս երփներանգ փունջը, զոր փութկոտութեամբ ըմպեց ունկնդիրը, երկարօրէն ծափահարելով զոյգ արուեստագէտները: Տպաւորիչ, արդարաչարժ բեմադրութիւն:

Ներկաները զգացին թերեւս հոս այս գիշեր աննկարագրելի զգացում մը հոգիներուն խորը թաղուած: Ազգի մը ողջ կամքը՝ ամենապարզ ձեւով տրուած՝ գիրով ու երգով:

Ցանկուցիչ հաւատք՝ որ մեզի յիշեցնել կուտայ խոշտանգուած սրբութիւնները:

Գ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ԽԵԼԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԺԱՌԱՆԳԱԿԱ՞Ն Է

Ամերիկեան նոր հրատարակուած հատոր մը որ հիմնուած է այս հարցումին դրական պատասխանին վրայ, ամէնէն աւելի ծախուած գիրքերու ցանկին վրայ կը գտնուի: Մտային կարողութեան ժառանգական բնոյթին մասին յաճախ կը յիշուի հետեւեալ անեքդոտը. Իզատորա Տրնքըն օր մը Պեռնար Շոու-ի կ՚առաջարկէ որ զաւակ մը ունենան միասին, հետեւեալ բացատրութեամբ. «Ձեր խելքը եւ իմ շնորհներս ժառանգելով ամէն կարելիութիւն պիտի ունենայ ան»: "Այդքան վստահ մի՛ ըլլաք, տիկին, հապա՞ եթէ հակառակը պատահի", կը պատասխանէ մեծ երգիծաբանը: Իրական կամ չինծու, անեքդոտը կ՚ամփոփէ խելացութեան ժառանգականութեան մասին ներկայի ծանօթութիւնները: Հակառակ որ գիտնականներ ամէն շաբաթ նոր ծին մը կը յայտնաբերեն, գիտութիւնը տակաւին անկարող է բացատրելու խելացութեան առընչուած բոլոր երեւոյթները:

Այս մասին նորութիւն բերելու յաւակնութեամբ հրապարակ ելած է յիշեալ հատորը որ խորագրուած է «Կոչնակաձեւ կորագիծը»: Այդ կորագիծը կը պատկերացնէ հաւաքականութեան մը մէջ խելացութեան ցուցանիշին բաշխումը. այլ խօսքով, միջինին շուրջ խմբուած է մեծամասնութիւնը ու դէպի երկու ծայրամասերը, ենթականերու թիւը կը նուազի: Անկէ զատ հատորը հիմնուած է այն համոզումին վրայ որ խելացութեան կարեւոր տարբերութիւն մը կայ սպիտակամորթներու եւ սեւամորթներու միջեւ ու այս վերջինները որոշ համեմատութեամբ մը կը պակսեցնեն երկրին ընդհանուր միջինը: Հեղինակները միջին հաշուով խելացութեան ցուցանիշի 15 կէտերու տարբերութիւն մը կը մատնանշեն երկու ցեղերուն միջեւ:

«Կոչնակաձեւ կորագիծը» ատկէ այն հետեւութեան կը յանգի որ աղքատները աղքատ են որովհետեւ նուազ խելացի են հարուստներէն. այս տուեալէն ոչինչ կարելի է փոխել: Այս մօտեցումով կ՚ըսուի թէ աւելորդ է մեծ գումարներ ծախսել ընկերա-դաստիարակչական ծրագիրներու: Աւելի գէշը այն է որ այդ ճամբով կը քաջալերուի անբաղձալի ծիներու բազմացումը, որովհետեւ սեւամորթները աւելի մեծ թիւով զաւակ կ՚ունենան: Այլ խօսքով, կը թելադրուի այն գաղափարը թէ, եթէ սեւամորթներուն օժանդակութիւն չկատարուի, ամէն բան աւելի լաւ ընթացք պիտի ունենայ:

Նոր լոյս տեսած հատորը կը պատճառաբանէ հետեւեալ ձեւով. Ամերիկայի մէջ անհատին ընկերային յաջողութիւնը լայն կապ ունի խելացութեան հետ. գոնէ այն յատկանիշին զոր կը չափեն թէսթ-երը: Բազմաթիւ տուեալներ յարաբերակցութիւն մը նշմարել կուտան խելացութեան ցուցանիշին ու դպրոցական, ասպարէզի, ընտանեկան յաջողութեան միջեւ: Վաւերական է նոյն հակառակն ալ. անգործութիւն, յանցաւորութիւն, քայքայուած ընտանեկան կացութիւն եւ թշուառութիւն, բաժին կ՚իյնան յատկապէս ցած ցուցանիշի տէրերու:

Երկրորդ կէտ մը կը վերաբերի ժառանգականութեան. ամերիկեան տնտեսութեան մէջ յաջողութիւնն ալ ձախողութիւնն ալ կապ ունին ծիներու հետ զորս անհատները կը ժառանգեն իրենց նախնիներէն:

Ցեղային խումբերու մօտ խելացութեան ծիներու բաշխումը անհաւասար է: Գիրքին հեղինակները խելացութեան ցուցանիշի տարբերութիւնը սպիտակամորթներու եւ սեւամորթներու միջեւ, տարեկան աւելի քան 6 հազար տոլար եկամուտի տարբերութեան մը պատճառը կը նկատեն: Արեւելեան Ասիացիները սպիտակամորթներէն տասնեակ մը կէտ աւելի կ՚ունենան. բայց բոլոր դասակարգերուն ախոյեանները աշքենազի հրեաներն են:

Այս տուեալներուն եզրակացութիւնը այն կ՚ըլլայ որ երբ անհաւասարութիւնը ծիներէն կուգայ, ապարդիւն է ընկերա-քաղաքական գործօններով պայքարիլ: Պէտք է ընդհակառակն, ամէն բան ընել պահպանելու համար ընտրանին ու սահմանափակել քիչ օժտուած անհատներու բազմացումը:

Այս եզրակացութիւնը կը յիշեցնէ Միացեալ-Նահանգներու Գերագոյն դատարանին 1927-ի մէկ վճիռը որ սահմանադրական կը հռչակէր ամլացումի օրէնքները. անոնք մինչեւ 1972 ի զօրու մնացին եւ արտօնեցին որ բռնի ուժով ամլացուին հազարաւորներ որոնց խելացութեան աստիճանը բաւարար չէր նկատուած սերնդագործելու: 1970-ական թուականներու մօտ ալ Նոպէլեան մրցանակաւոր մը փոքր կարողութեան տէրերը ամլացնելու քարոզչութեան մղուեցաւ: Այդ հոսանքին ամէնէն ծիծաղելին Գալիֆորնիայի մէջ սերմերու կեդրոնի մը հիմնումի գաղափարն էր. այդ կեդրոնին մէջ միայն պիտի պահուէին Նոպէլեան մրցանակաւորներէ առնուած սերմեր, գործածուելու համար փոքր հանճարներ ստեղծելու:

Խելացութիւնը չափելու նախաքայլերը առած է ֆրանսացի մը. Ալֆրէտ Պինէ որուն նպատակն էր գտնել դպրոցական դժուարութիւններ ունենալու հակամէտ երախաները: Անոր պատրաստած թէսթ-երը յետագային պատշաճեցուցին նաեւ չափահասներու, որոշելու համար անոնց եւս «մտային տարիք»ը: Կիրարկուած թէսթ-երէ ձեռք ձգուած մտային ցուցանիշը կը բաժնուի անձին իրական տարիքին ու արդիւնքը (հարիւրով բազմապատկուած) կ՚ըլլայ խելացութեան ցուցանիշը: 100-ը բնականին չափանիշն է: Անկէ վար թիւ մը կը խորհրդանշէ յետամնաց վիճակ մը, անկէ աւելին՝ գերազանցութիւն մը:

Ընդհանուր առմամբ հաւաքականութեան մը 68%-ը կը գտնուի 85 - 115-ի միջեւ: 16%-ը աւելի բարձր ցուցանիշ ունի եւ նոյնքան մը աւելի ցած: Կը մնայ 2%-ը, 70-էն վար եւ 130-էն բարձր շերտերուն համար: Հազար հոգիէն մէկը միայն 55-էն վար կամ 145-էն բարձր խելացութեան ցուցանիշի տէր է:

Զանազան շրջաններու, մասնագէտներու կողմէ վէճի նիւթ եղած է «խելացութիւն» կոչուածին սահմանումը: Բազմաթիւ բացատրութիւններ տրուած են այդ մասին. յետոյ հրապարակը խաղաղած է երբ մէկը վճռած է. «խելացութիւնը այն բանն է զոր կը չափեն թէսթ-երը»:

Անոնց արդիւնքներով գերազանց նկատուածները ունին իրենց ակումբը. կարելի է անդամագրուիլ ունենալով 135 - 140 ցուցանիշ մը. այդ շերտը հազիւ 2%-ը կը կազմէ հաւաքականութիւններու: Անդամագրուելու համար պէտք է հոգեբանի մը հսկողութեամբ եղած թէսթ-եր կատարել:

Գերազանցներու ակումբը 53 հազար անդամ ունի Միացեալ-Նահանգներու մէջ, իսկ Ֆրանսա, միայն 850:

ՔԱՂՀԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ 80-ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

ԼԻՈՆ. - Մեծ Եղեռնի 80-րդ տարելիցին ծիրին մէջ, Լիոնի Հայ Բարեգործական Ընդհանուր Միութիւնը ունեցած էր նախաձեռնութիւնը կազմակերպելու՝ իր կեդրոնին մէջ, գեղարուեստական երեկոյթ մը, նուիրուած հայ նահատակներու յիշատակին: Յայտագիրը պատրաստուած էր Վարդան Քէչիչեանի խնամքներով որ եղաւ նաեւ նոյն երեկոյեան հանդիսավարը: Ուրբաթ, Ապրիլ 21-ի երեկոյեան ժամը 9-ին, ոգեկոչումի պատշաճ մթնոլորտի մէջ՝ խօսք առաւ նախագահ՝ Ժագ Էքմէքճեան:

«Յիշատակը կը տարուբերի մոռացումի ու յիշողութեան միջեւ. հարկ է ընել անկարելին՝ չմոռնալու համար», ըսաւ ան: «Երգ ու բանաստեղծութիւններ ունկնդրելով է որ փափաքեցանք նշել Ապրիլ 24-ի այս կարեւոր թուականը, հայ քերթողներուն հետ ապրելու մեր պատմութեան կարեւոր դրուագները. որովհետեւ, բանաստեղծութիւնը քաղաքական ուժ մըն է, մանաւանդ անոր համար որ ունի կոթողներ, ինչպէս հայ ժողովուրդը: Ոչ ոք կրնայ անգիտանալ թէ ժողովուրդ մը առանց յիշողութեան՝ զուրկ է ապագայէ: Այն ատեն, յիշե՛նք ու քալենք յառաջ»:

Հանդիսավարը ճշդեց, իր կարգին, թէ «Սուգի կամ ողբերգակ երեկոյթի մը չէ որ հրաւիրուած էր հասարակութիւնը, այլ՝ իբրեւ տարագիր սերունդ, պատիւով ու վեհօրէն՝ ոգեկոչելու»:

Փոքրիկն Վահէ Քէչիչեան՝ 11 տարեկան, ներկայացուց պատմականը 1915-ի իրադարձութիւններուն, ու հրաւիրեց ներկաները «ութսուն տարի ետք, երթալ աւելի խորապէս ըմբռնելու ցեղասպանութեան տարողութիւնը»:

Ապա, առաջարկեց դիտել երկու համառօտ կտորներ «Մայրիկ» շարժանկարի ժապաւէնէն. Նախերգանքն ու անապատի տարագրութեան տեսարանը, մինչեւ ովասիսի արիւնոտ լռումը: «Այս պատկերներէն ետք՝ խօսքը կը դառնայ դժուարին», ըսաւ օրուան բանախօսը՝ Ստեփան Պուտոյեան, յառաջանալով բեմ:

Պատմական տուեալներով, անցեալի ու ներկայի միջազգային դէմքերու տեսութիւններով, ամերիկեան, գանատական, ֆրանսական ու թրքական մամուլներէն մէջբերումներով՝ առանց մոռնալու Պրաւդան, Պուտոյեան պարզեց վերլուծումներու ընդարձակ ու նոյնքան դրաւիչ խճանկար մը:

Գէորգ Էմինի՝ «Մենք, կէս ենք» բանաստեղծութեան լոյսին տակ ու Ֆրանսայի հողին վրայ ծնած հայու մը հայեացքով՝ յայտարարեց. «Փորձենք ոչինչ մոռնալ ու մենք մեզի պարտադրենք պատմութիւնը փոխանցելու պարտականութիւնը. ըսելու ու կրկին պատմելու թէ ի՛նչ պատահեցաւ դարուս սկիզբը, ինչպէս եւ ինչո՛ւ պատահեցաւ, որպէսզի մեր զաւակները սորվին թէ Ֆրանսայի եւ թէ մեր հայրենիքի դպրոցներուն մէջ»: Ու Գէորգ Էմինի անհնարին հնարը յիշեցնելէ ետք, եզրափակեց՝ «արդարութիւնը պիտի յաղթանակէ»: Սիմամոնթօ, Ժագ Յակոբեան ու Պէպօ Սիմոնեան կազմեցին բանաստեղծական էջերը: Վարուժան Տէր-Սարգիսեան արտասանեց «Պարը»՝ ֆրանսերէնով, Վազգէն Խաքիճեան ունկնդրել տուաւ լիբանանահայ երկու բանաստեղծներու պոռթկումները, ու Փրափիոն Տապաղեան վերապրեցուց «Ափ մը մոխիր, հայրենի տուն»ը՝ մեծ յուզումով: Առաքելական Եկեղեցւոյ «Կոմիտաս» երգչախումբը ներկայ էր իր ամբողջական կազմով: Յովհաննէս Պէրպէրեանի երգիչները անգամ մը եւս վերապահեցին գեղեցիկ վայրկեաններ ու բացին դէպի «Կիլիկիա» տանող Ռուբինեանի յուսոյ դուները: Ու իբրեւ վերջաբան յայտագրին բեմ հրաւիրուեցաւ Էմմանուէլ Թաշճեան որ եկած էր Ռոման քաղաքէն:

Արտասանութեան ասպարէզին մէջ հաղուադէպ երեւոյթ մըն է ան եւ իրմով Ֆրանսահայ գաղութը կրնայ պարծենալ: Հայ ըլլալու գինը յատկանշող հրճուանքով՝ Շիրազի բանաստեղծութիւններն ու քառեակները մէկիկ մէկիկ սփռեց սրահին մէջ, հանդիսականներուն փոխանցելով հայրենի աշուղին յաւիտենական կարօտը:

Ոգեկոչումի երեկոն աւարտեցաւ զովացուցիչ ըմպելիներու հիւրասիրութեամբ որ տեւեց մինչեւ ուշ գիշեր:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԼՈՐԸՆՍ ՏԸՌԷԼ

ՊՐՈՍՊԵՐՈՅԻ ԿՂԶԻՆ

Ներածական՝ Գորֆու կղզիի բնութեան ու ապրելակերպին

Անգլերէնէ Թարգմանեց՝
ՇԱՔԷ ՏԷՐ-ՄԷԼՔՈՆԵԱՆ-ՄԻՆԱՍԵԱՆ

Քմահաճոյքի համար կատարուած ապսպրանք է. Նիկոլայի թոռնիկը շատ աւելի պիտի նախընտրէ կոճապղպեղի խմիչքը, բայց որպէս փորձառութիւն եւ դատում ունեցող մանուկ՝ կարծիք չի յայտներ: Անորոշ ժպիտ մը դէմքին՝ կը սպասէ, մինչ սրճարանին սպասեակը նետի պէս սուրալով կը հասցնէ «Ջրամոյն»ը, որ բաժակ մը ջուրի մէջ նետուած ծամոնի գունդ մըն է. ոչ աւելի, ոչ պակաս: Ծամոնը կը ծամես, ջուրը վրայէն կը խմես, որ բերնիդ անուշը ցօղես: Տղուն այս գործողութեան ընթացքին, մինչ հայր Նիկոլա ինքնատիպ բան մը ըրած եւ յաւելեալ իրարանցում ստեղծած գոհունակութեամբ ակնարկը շուրջին կը պըտըտցնէ, նուագախումբը վերջին ճըզըզ մը կ՚արձակէ ու կը լռէ: Սպասողական վիճակը իր կիզակէտին կը հասնի, որովհետեւ պաստառին ետեւէն կը լսուի միասնաբար յատակին զարնուած եւ ներկայացման սկզբնաւորութիւնը աւետող ծանօթ դղրդոցը:

Ժողովուրդը ճանաչումի եւ գոհունակութեան ուժգին գոչիւն մը կ՚արձակէ, երբ պաստառին վրայ կը յայտնուի չափազանց թանձր ու տնկուած յօնքերով Հաճիաւետիսի շուայտ կերպարը, որ ներածական մի քանի խօսք կը մրթմրթայ: «Հաճիաւետի՛սն է...», կը պոռան առաջին շարքի մանուկները ականջ ծակող իրարանցումով, մինչ հայր Նիկոլա իր ետեւի շարքը նստածներուն կ՚ըսէ բարձրաձայն. - ««Խաբերայ Հաճիաւետիսն է»: Բայց խիստ բառերու ետին թաքնուած է գուրգուրալի շեշտ մը, քանզի Հաճիաւետիսը սիրուած է իր կատարեալ տխմարութեան իսկ պատճառով: Ան Քարակէօզին քով կը խաղայ այն դերը զոր Ուաթսըն ունի Շէրլոք Հոլմսի կողքին - թէ՛ քաւութեան նոխազ, թէ՛ արժեւորող տարր: Հաճիաւետիսի երեւումին հետ՝ նուագախումբը կը հնչեցնէ զայն յատկանշող պարի եղանակ մը, որ բոլորովին անլսելի կը դարձնէ մարդուն մենախօսութիւնը: Որպէս բողոքի նշան՝ Հաճիաւետիս կը ցնցէ իր ամբողջ մարմինը, լռութիւն կը հրամայէ նուագախումբին եւ կը վերսկսի իր վայվայներն ու բացագանչութիւնները: Իրեն համար՝ կեանքը մութ է, ձախորդութիւնները զինք կը հալածեն: Աղքատ է, տան վարձքը չի կրնար վճարել. փորձանքները անպակաս են իր գլխէն. դեռ նոր-նոր՝ զինք ուրիշի մը տեղը դրած՝ շատ գէշ ծեծեցին. ամբողջ աշխարհը խենթեցած է. այս է պատճառը, որ կեղծ տուներով խաւաքարտեայ այս փողոցին մէջ խելակորոյս կը դեգերի բարեկամ մը գտնելու յոյսով. եւ անտարակոյս՝ այն միակ բարեկամը զոր Հաճիաւետիս կը փնտռէ նման պարագաներու, Քարակէօզն է: Տնակի մը դրան կը զարնէ երկարօրէն ու կը պոռայ.

- Քարակէօ՛զ, տո՞ւնն ես:

Պատասխան չկայ: Մանուկներուն մտահոգ, պրկուած վիճակը չարչարանքի համազօր է գրեթէ:

- Նե՞րսն ես, - կը պոռայ Հաճիաւետիս յարաճուն յամառութեամբ:

Բեմին մէկ կողմէն միւսը՝ խարխլած երեւոյթով կառք մը կ՚անցնի, քիչ կը մնայ որ զինք տապալէ: Հաճիաւետիս կ՚անիծէ զայն եւ ինքզինք գտնելով աւելի՛ ուժգին դուռը կը ծեծէ: Վերջապէս՝ դուռը քիչ մը կը բացուի, հերոսին գլուխը ճեղքէն դուրս կ՚երկարի: Ասոր վրայ՝ մանուկները ուրախ կանչեր կ՚արձակեն ու ծափահարութիւններ կը պոռթկացնեն, որոնք եւ շուտով կը դադրին, որպէսզի արտասանուելիք խօսքերը լսելէ չզրկուին: Քարակէօզը հսկայական կոր քիթ մը ունի, կոնակին՝ կուզ եւ երկար բազուկներ: Չար ու խորամանկ, թութի նմանող առանց թարթիչի աչքեր:

- Քարակէօզի՞ն հետ խօսիլ կը փափաքիս, - կը հարցնէ պատշաճ զգուշաւորութեամբ, - եթէ տան վարձքին համար է, Քարակէօզը տունը չէ: Եթէ անցեալ շաբաթ ինծի փոխ տուած դրամիդ համար է, արդէն վերադարձուցած եմ, չէ՞ս յիշեր:

Այս ըսելով՝ կ՚անհետանայ: Հաճիաւետիս կը վերսկսի դրան զարնել: Հիմա՝ Քարակէօզի անհամար զաւակներէն մէկուն գլուխը կ՚երեւի: Հայրը պառկած է, չուզեր որ զինք խանգարեն: Հաճիաւետիս լալագին կը թախանձէ որ տեսակցութիւն մը շնորհուի իրեն, բայց այս անգամ Քարակէօզի կինն է որ կը մերժէ: Ի վերջոյ, խօսակցութեանց ընթացքին «հաց» բառը կը յիշուի: Նոյն վայրկեանին՝ տան դուռը լայն կը բացուի եւ հերոսը դուրս կը ցատկէ, յոյսի ու անօթութեան շեշտերով կը հարցնէ.

- Հա՞ց ըսիր, ո՛վ Հաճիաւետիս: «Հաց» բա՞ռը արտասանեցիր:

Ձեւով մը՝ Հաճիաւետիս չոր հացի կտոր մը կը գտնէ իր վրայ, սովահար Քարակէօզին կուտայ, որ կը համաձայնի իր հետ խօսիլ: Այս խօսակցութիւնը բաւական կ՚երկարի, հերոսին կողմէ քովընտի միջամտութիւններով ճոխացած.

- Գեղեցիկ կի՞ն ըսիր: Ինծմէ հեռու պահէ զայն: Գիտես, թէ հետեւանքը ինչ կ՚ըլլայ: Իմ վայելչութեանս, հմայքիս եւ մանաւանդ ընկերային դիրքիս ի տես՝ տեղնուտեղը վրաս կը սիրահարի:

(Շար. 22)

(Շար. Ա. էջէն)

Փիա այդ դատաւորին կառքը օդը ելաւ 1992 Մայիս 23-ին, Փալերմայի կառուղիին վրայ: Դատաւորը, կինը եւ երեք թիկնապահներ մեռան: Այսօր դատարանին առջեւ է մաֆիայի գլխաւոր դէմքերէն՝ (փառէն մը) Սալվաթորէ (Թոթօ) Ռիինա եւ 40 այլ մեղադրեալներ: Կը կարծուի որ դատավարութիւնը առնուազն մէկուկէս տարի կրնայ տեւել:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Ապրիլ 28 / Մայիս 3)

ՄԱԿ-Ի ՆՈՐ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԼՂՀ-Ի ՎԵՐԱԲԵՐԵԱԼ

Ապրիլ 26-ին ՄԱԿ-ի Ապահովութեան Խորհուրդը արցախեան հակամարտութեան վերաբերեալ նոր յայտարարութիւն մը հրապարակած է: Նախագահական այս յայտարարութիւնը իր գլխաւոր գիծերուն մէջ պահպանած է Ապահովութեան Խորհուրդի ԼՂՀ-ի մասին նախկին փաստաթուղթերու ոգին: Հայաստանի Արտաքին նախարարութիւնը գնահատած է այս քայլը որպէս փաստ ԼՂՀ-ի հարցով ՄԱԿ-ի հետաքրքրութեան եւ չահագրգռութեան, եւ յոյս յայտնած է որ ան կը նպաստէ մնայուն կարգադրութիւն մը գտնելու ջանքերուն:

Այս համոզումով եւ յոյսերով աւարտած է, միւս կողմէն, Ապրիլ 27-ին Երեւանի Սպայի Տան մէջ տեղի ունեցած երկխօսութիւնը՝ Պաշտպանութեան Նախարարութեան պատասխանատուներու եւ զինուորներու հարազատներուն միջեւ: Այս հանդիպումին նպատակն եղած է արծարծել զինուորներու սննդառութեան, առողջապահութեան, իրենց հետ սպաներու վերաբերումին եւ ընկերային ապահովութեան առնչուող հարցեր, որոնց մասին լուսաբանութիւններ կատարած են զօրավարներ եւ բարձրաստիճան սպաներ:

ԱՐՏԱԿԱՐԳ ՆԻՍՏ

Նախագահական հրամանագրին համաձայն, Մայիս 2-ին Գ. Խ.-ը գումարած է արտակարգ նիստ, որու օրակարգը կ'ընդգրկէր Սահմանադրութեան Նախագիծին եւ հանրաքուէի մասին օրէնքին մէջ փոփոխութիւններ կատարելու հարցեր:

ՄԻՆՍԿԻ ԽՈՒՄԲԻ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ՇՐՋԱՊՏՈՅՏԸ

Մինսկի խումբի պատուիրակութիւն մը վերջերս գացած է Կովկաս եւ հանդիպումներ ունեցած՝ Բաքուի, Ստեփանակերտի եւ Երեւանի մէջ: Այս հանդիպումներուն արդիւնքներուն նուիրուած երեւանեան մամուլի ասուլիսին, պատուիրակութեան անդամները ըսած են թէ ձեռք ձգուած առաջին կարեւոր արդիւնքը այն եղած է, որ հակամարտող կողմերը համաձայնած են բանակցութիւններու գործընթացը շարունակել, հաւասարապէս յարգելով իւրաքանչիւրին շահերը: Երկրորդ կարեւոր կէտը, որու շուրջ նոյնպէս համաձայնութիւն գոյացած է, կը վերաբերի պատանդներու եւ գերիներու փոխանակման: Այս մասին բանակցութիւններն ալ հաւանաբար կը սկսին Մայիսի ընթացքին:

Ղարաբաղեան հակամարտութեան գօտի ղրկուելիք միջնադիր ուժերու թիւը, - ներառեալ դէտեր - 4500 կը գնահատուի:

ԴԻՏԵՐ ՂՐԿԵԼՈՒ ԿԱՊԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

Մայիս 1-ին Արտաքին նախարար Վ. Փափազեան ընդունած է ՄԱԿ-ի եւ Օ-ԵԱ-ՍԷ-Ը-ի ներկայացուցիչները, որոնք Հայաստան կ'այցելեն Յուլիս 5-ի խորհրդարանական ընտրութիւններուն դէտեր ղրկելու առնչութեամբ ուսումնասիրութիւններ կատարելու համար:

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ՀԵՐԹԱԿԱՆ ԵԼՈՅԹՆԵՐԸ

Գարեգին Ա. այսուհետեւ ամիսը անգամ մը ելոյթ կ'ունենայ Հայաստանի ձայնասփիւռէն արտասանելու համար իր սրտի եւ մտքի խօսքը: Առաջինը տեղի ունեցած է Ապրիլ 28-ին, կէսօրին:

ԿԱՐՃ ԼՈՒՐԵՐ

Շուշիի մէջ սկսած է Դանիէլ Ղազարեան երաժշտանոցի վերաշինութիւնը, ըն-

L'ECOLE TEBROTZASSERE

propose

un Cycle de Conférences-Débats

animées par

ONNIK JAMGOCYAN

Docteur en Histoire

La Puissance économique des Arméniens

du 17ème au 18ème siècle

- *Rôle des banquiers dans la vie communautaire arménienne à Constantinople* le 12 Mai
- *Les financiers arméniens à Venise* le 9 Juin.

Les conférences ont lieu à 21 heures à l'Ecole Tebrotzassere :

1, Bd du Nord, Le Raincy

Participation : 50 F. au profit de l'Ecole.

Le débat sera suivi d'un cocktail.

Renseignements au : 43. 81. 01. 72.

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

Կապոյտ Խաչի Պուլվար Օտոյի Լէօլա Սասունի մասնաճիւղը կազմակերպած է՝ «Երազի ճամբով» ժապաւէնի ցուցադրութիւնը, Կիրակի, Մայիս 7, ժամը՝ 15-ին Մշակոյթի Տան մէջ՝

12-14, rue Saint-Bazile, Marseille 1er

նորհիւ Լոս - Անճըլըսի գաղութին օգնութեան: Կ'ունենայ 32 դասարան:

Գարնան ծառատունկին առթիւ, Գորիսի մէջ տնկուած են շուրջ 5000 ծառեր:

Կապանի ջրատարերու նորոգման, նորերու կառուցման նպատակով այս տարի տեղական պիւտճէէն յատկացուած է 114 միլիոն Դրամ:

Ստեփանակերտի մէջ բացումը կատարուած է լիբանահայ լուսանկարիչ Յովհ. Ճերեճեանի գործերու ցուցահանդէսին: Ներկայացուած են 350 լուսանկարներ, որոնցմէ 50-ը՝ մեծադիր:

Երեւանի կեդր. հիւանդանոցին մէջ մօտ ատենէն կը բացուի վէրքերու բուժումի արդիական բաժին մը, որ կը կրէ իր բարերարներուն՝ Վարդգէս եւ Մերի Նաճառեան անունը:

Ապրիլ 24-ին Հայաստանի հեռատեսիլը հեռասփռած է Հ. Վէրնէօյլի «Մայրիկ»ը հայերէնով: Նախապէս սփռուած է հարցազրոյց մը՝ ժապաւէնին հեղինակին հետ կատարուած:

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

UGAB-Lyon - Ciné Club

Le *CINE-CLUB* de l'UGAB-Lyon présente

«LE GENERAL MEKHITAR»
ou **«L'ETOILE DE L'ESPOIR»**

Réalisation: Edmond KEOSSAÏAN (1978), Arménie

Production; *Mosfilm — Armenfilm*

avec *Sos Sarksian, Laura Guevorkian* (version française SFP)

le **Vendredi 5 Mai à 20 heures 30**

au Centre Culturel Alex Manoogian de l'UGAB

12, rue Emile Zola, Lyon 2e

— ENTREE LIBRE —

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Dîner Dansant

La Croix Bleue des Arméniens de France, section « *A s t r i g* » d'Arnouville-lès-Gonesse / Gonesse / Sarcelles / Villiers-le-Bel organise un *D I N E R D A N S A N T* le **Samedi 6 Mai** à l'espace *«Charles Aznavour»* (Arnouville) avec la participation du chanteur **HAGOP MALDJIAN** accompagné de son orchestre *NAÏRI*. Le dîner sera préparé par le restaurateur Jano le Hay d'Alfortville.

Pour tout renseignement/réservation : Tél. : 39 85 93 40 / 39 85 29 71.

Sortie touristique

La Croix Bleue des Arméniens de France, section *« A g n o u n i »* d'Asnières organise une sortie touristique en autocar à REIMS et EPERNAY, le Lundi 8 Mai. Départ: 7h30 — Place de l'Hôtel de Ville, Asnières.

- *Matin Reims:* Visite guidée de la Cathédrale et de la Vieille Ville.
- *Déjeuner* à Reims.
- *Après midi Epernay:* Circuit en petit train dans les caves avec présentation audio de la fabricatoin de champagne. Dégustation.

Contacter Mesdames :

— Danoux 42 - 42 - 85 - 87;
— Gourdikian 39 - 82 - 65 - 91;
— Terzian 43 - 33 - 88 - 93.

Participation : 260 F.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ

Հայ Կրթական եւ Մշակութային Միութիւն

HAMASKAÏNE

Association Educative & Culturelle Arménienne

ՀԱՄԵՐԳ

Ջութակահար

ԱՐԱ ՄԱԼԻՔԵԱՆ

Դաշնակի ընկերակցութեամբ
ՆԱՅԻՐԻ ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ-ի

Ուրբաթ, Մայիս 12, ժամը 20.30-ին

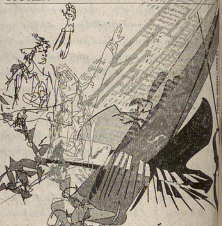
MUSEE GUIMET
6, Place d'Iéna, Paris 16e
(M° IENA)

CONCERT SPECTACLE

CROIX-BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE
SECTION TER TAVTIAN DE CHAVILLE 1935 - 1995

LE SAMEDI 6 MAI 1995
À 20H30

QUATUOR ANI
ENSEMBLE DE MUSIQUE ARMÉNIENNE KÉRAM
TROUPE DE DANSE AKHTAMAR
COMPAGNIE RICHARD MOURADIAN
VICKEN

THÉATRE **"ATRIUM"** À CHAVILLE

3 BIS PARVIS R.SCHUMAN
885 AV R.SALENGRO - 92370 CHAVILLE
RENSEIGNEMENTS ET RÉSERVATIONS AU (1) 47 50 29 04

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Յաւէտ Ողբացեալ Ալէն Պաէքըրճեանի մահուան եւ յուղարկաւորութեան առթիւ Պոմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցին շնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղկեպսակի կատարուած հետեւեալ նուիրատուութիւնները. -

Պր. Բօլ Քէշաեան 500 Համազգայինին, Ասլանեան Եղբարք 400 Համազգայինի եւ 200 Ֆր. Եկեղեցւոյ, Տէր եւ Տիկին Արամ Պասմաճեան 100 Համազգային եւ 100 Ֆր. Եկեղեցւոյ, Տէր եւ Տիկին Ֆիլիփ Գազարեան, Տիկին Մարկոսեան, Պր. Վահագն Տէր - Վարդանեան 200-ական Ֆր. Համազգայինին, Պր. Լազար Տէյիրմէնճեան 100 Ֆր. Եկեղեցւոյ, Տէր եւ Տիկին Ժագ Պօղոսեան, Տէր եւ Տիկին Ալէն Արեւիկեան 200-ական Ֆր. Համազգայինին, Պր. Արմէն Ուլթուղեան եւ Պր. Ֆրանսիս Գուլթուղեան 400 Ֆր. Համազգայինին, Օր. Մարօ Գազարեան, Տէր եւ Տիկին Սէմէրճեան 300-ական Ֆր. Համազգայինին, Տէր եւ Տիկին Ֆէրիօ, Տէր եւ Տիկին Նագաշեան, Տէր եւ Տիկին Սերժ Յովհաննէսեան 200-ական Ֆր. Համազգայինին, Տէր եւ Տիկին Ժիլպէռ Մարքօեան, Տիկին Պէաթրիս Քէզէնճեան 500-ական Ֆր. Համազգայինին, Տէր եւ Տիկին Ֆիլիփ Գասեան 100 Ֆր. Համազգայինին, Պր. Կարպիս Ասլանեան 300 Ֆր. Համազգայինին եւ 100 Ֆր. Եկեղեցւոյ, Տէր եւ Տիկին Ռօժէ, Տիկին Եղիսաբէթ Մալէմէզեան, Այրի Տիկին Պապաեան եւ Պր. Շարլ Գապաեան 500-ական Ֆր. Համազգայինին, Տէր եւ Տիկին Սրապեան 100 Համազգայինին եւ 100 Եկեղեցւոյ, Թորոսեան ընտանիք 100 Համազգայինին եւ 50 Եկեղեցւոյ, Տէր եւ Տիկին Հայկ Աճէմեան 100 Ֆր. Եկեղեցւոյ, Տիկին Գաթրին Վէյթէ 100 Համազգայինին, Տէր եւ Տիկին Վարդօ Եօթնեղբայրեան 200 Ֆր. Համազգայինին, Եօթնեղբարեան ընտանիք 500 Ֆր. Համազգայինին, Տէր եւ Տիկին Ալպէռ Մանուկեան 200 Ֆր. քաղաքի Կապոյտ Խաչին:

L'ASSOCIATION DU THEATRE DE LA BOHEME

présente

HEY DJAN YEREVAN!

LA NOUVELLE COMEDIE MUSICALE de **NAREK DOURIAN**

avec la participation des comédiens du THEATRE TIOUZ d'EREVAN

le Samedi 13 Mai à 20 heures 15 précises

THEATRE DE LA SALLE CORTOT
78, rue Cardinet — Paris 17e (M° Malesherbes)

— *Renseignements et réservations* : 43. 76. 83. 28 —

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ
ՍԻՐՏ ՄՐՏԻ

-- ԳՐԱԿԱՆ ԷՋԵՐ, ՅՕԴՈՒԱԾՆԵՐ, ՆԿԱՐՆԵՐ --

Ներածական՝ ԳՐ. ՊԸԼՏԵԱՆ

290 էջ, Մատենաշար «ՅԱՌԱՋ»

Գին՝ 150 *Ֆր., թղթատարի ծախքով՝* 175 *Ֆր.*

Դիմել՝ «Յառաջ» *կամ* Հրանտ-Սամուէլ Գրատուն

(51, rue Monsieur-Le-Prince, 75006 Paris)

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՅԻՍ 5
VENDREDI
5 MAI
1995

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.585 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 69e ANNEE — N° 18.585

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

Վաղը՝ Նոր Նախագահ Մը

Կիրակի իրիկուն, Ֆրանսա պիտի ունենայ նոր նախագահ մը որ կրնայ հին մարդ մը ըլլալ, եթէ, անգամ մը համար, հարցախոյզերը չսխալին։

Եւ, երբ հին մարդ մը կ՚ըսենք, պարզապէս իրողութեան մը հաստատումն է զոր կ՚ընենք։ Արդարեւ, տասնամեակներէ ի վեր, Ֆրանսա չկրցաւ հրապարակ հանել անհատականութեան տէր, նոր դէմք մը որ կարենար իրապէս նոր յոյսերու դուռ մը բանալ, մանաւանդ երկրին երիտասարդութեան համար որուն ապրած տագնապը ամէնէն սուրն է ու կարեւորը, քանի ինք է որ պիտի պատրաստէ վաղուան Ֆրանսան։

Արդ, ի՞նչ է ներկայացուած պատկերը։ Աջ մը որ մետասաներորդ ժամուն ձախի պատմուճան հագած, կը ջանայ անոր մենաշնորհը եղած ընկերային հարցերով զբաղիլ ու ձախ մը որ կը ջանայ գլուխը ցցել, բայց այն տպաւորութիւնը կը թողու, նաեւ որ Միթերանի ժառանգորդը չէ եւ Ֆրանսան կրնայ վաղը սոսիալ-դեմոկրատ նախագահ մը ունենալ։ Արդարեւ, հարկ է խոստովանիլ թէ աւելի քան տասը տարիներու երկայնքին մասնաւոր բարելաւումներ չբերաւ ընկերվարական վարչակարգը։

Ով որ ընդդիմութեան հանգստաւէտ աթոռին բազմած է կամ դոնէ գործի գլուխ չէ, գիտէ թէ ի՛նչ պէտք է ընել։ Կը բաւէ որ աթոռը փոխէ եւ այն ատեն կ՚անդրադառնայ որ ամբոխավար խոստումները տեղ չունին այլեւս, պատասխանատուութեան վրայ է, հարկ է գիտակցութիւնն ունենալ կարելիին եւ անկարելիին։ Յետոյ, շատ ալ կարեւոր չէ, քանի հասած է նպատակին։

Նպատակը՝ իշխանութիւնն է որ ահաւոր փորձաքար մըն է եւ որմէ ոչ ոք կը յագենայ։ Ծարաւը այնքան մեծ է որ նոյնիսկ երկրի մը ծանր վիճակը խոհեմութիւն չի թելադրեր։

Արդարեւ, ծանր է Ֆրանսայի վիճակը։ Եւ հարուստ այս երկրին քիչ մը - արդարօրէն չփայլած - ժողովուրդը մտքէն չէր կրնար անցընել թէ ինք ալ կրնար տագնապի մը դէմ յանդիման գտնուիլ։ Դժուարութիւններն ու զրկանքները քիչ չեն, եթէ նոյնիսկ գլուխը կուգայ գլխաւորը՝ գործազրկութիւնը։ Եւ ինչ որ ալ ըսին թեկնածուները, ոչ մէկը փանաէն ունի։ Եթէ աւելցնենք բնակութեան, անապահովութեան, բռնութեան, բարոյական տարրական սկզբունքներու անկման հանրային անձերու զեղծարարութեանց, թմբամոլութեան եւ սիտա-ի հարցերը, կը տեսնենք թէ ի՛նչ ծանրակշիռ կացութեան մը մէջ կը գտնուի, այսօր, մեր ընկերութիւնը։

Որո՞ւ ձեռքն է փրկութեան լաստը։ Դէմ առ դէմ են երկու թեկնածուներ եւ Մայիս 2-ին, ոչ մէկը իր նոր դիմագիծով, ոչ միւսը իր հին փորձառութեամբ կրցաւ հաւատք ներշնչել թէ պիտի կարենայ բան մը ընել եւ բերել այս իսկական փոփոխութիւնը որուն իսկապէս պէտք ունի այս ժողովուրդը։

Այս մթնոլորտին մէջ, դժուար չէ կռահել թէ ինչո՞ւ Ֆրանսացին բողոքի քուէ մը տուաւ Ապրիլ 23-ին, որ առաւելապէս արտայայտուեցաւ ի նպաստ ազգայնամոլ շարժումի մը։ Ֆրանսացին, նկարագրով իսկ, դէմ կը քուէարկէ։ Այդպէս ըրաւ 1981-ին դէմ քուէարկելով Ժիսքար տ՚Էսթէնի։ 1988-ին ալ նոյնը ըրաւ դէմ քուէարկելով Շիրաքի ու հաւանաբար նոյնը ընէ Կիրակի։ Այս իրողութեան պէտք է գիտակցի յաղթողը։

«ՅԱՌԱՋ»

Թ Ր Ք Ա Պ Ա Տ Ո Ւ Մ

Երբ Ազրպէյճան փոխանակ աղիւրի կեր կը ստանայ Թուրքիայէն

«Պժգալի մարդիկ» հոկայատառ խորագրին տակ «Միլլիյէթ» Մայիս 3-ի իր թիւին Ա. էջին վրայ կ՚անդրադառնայ հետեւեալ պատահարին։

Ազրբէջան, որ հացի տագնապ ունի, կանոնաւորաբար ալիւր կը ներածէ Թուրքիայէն։ Վերջին ապսպրանքը որ 140 թոն էր, ճամբայ ելած է Անգարայէն եւ երբ հասած է Ազրբէջան, մեծ եղած է զարմանքը հացի գործարանի բանուորներուն, տեսնելով որ ղրկուած ալիւրը ջուր չառներ։ Անմիջապէս կատարուած են տարրալուծական քննութիւններ, արդիւնքէն պարզուած է թէ առաքուած ապրանքը այնքան վատորակ նիւթ մըն է որ կարելի չէ նոյնիսկ ալիւր կոչել եւ հազիւ ընդունելի է իբրեւ անասուններու կեր։ Իսկոյն աղմուկ բարձրացած է Թուրքիոյ մէջ, ճշդելու համար թէ ո՛վ է այս անհամ անակնկալին հեղինակը։ Գրեթէ ինչպէս միշտ նման պարագաներու մէջ, ոչ մէկը կը ստանձնէ պատասխանատուութիւնը եւ վաճառական գործատէրը կը մեղադրէ արտածող ընկերութիւնը, աւելցնելով որ ինք լաւ որակի ալիւր ծախած է, նոյնիսկ այնքան լաւ որ կարելի էր խառնել նուաղ որակաւոր ալիւրով, եւ հոս է որ արտածողները չափազանցած են։ Բոլորովին տարբեր է այս վերջիններուն պնդումը, որոնք կ՚ըսեն թէ ոչ միայն խաբուած են վաճառականին կողմէ, այլ նաեւ կարենալ պահելու համար իրենց ձեռք ձգած ազրբէջանական շուկան, ստիպուած երկրորդ առաքում մը կատարած են այս պատահարէն յետոյ, ծախքերն ալ իրենք դիմագրաւելով։

Ներկայիս հետաքննութիւնը տեղքայլ կ՚ընէ, քանի որ ամբաստանեալ վաճառականը իր յանցանքին որպէս փաստ կը պահանջէ ապրանքը, որ սակայն անկարելի է վերստին Անգարա բերել, ազրբէջանական իշխանութիւնները զայն գրաւած ըլլալով։

Ք Ա Ն Ի Մ Ը Տ Ո Ղ Ո Վ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆՑ Փորումը, Մայիս 3 Թուակիր հաղորդագրութեամբ կը յայտնէ որ Լ. Ժոսփէն, Ապրիլ 18-ին տուած մէկ տեսակցութեան եւ Ապրիլ 24 Թուակիր նամակով մը հաստատած է որ հայ գաղութը մտահոգող հարցերու կապակցութեամբ հաւատարիմ կը մնայ Միթերանի 1981 Ապրիլ 23-ի ուղերձին (ի դէպ, այդ ուղերձը ղրկուած էր «Յառաջ»ի խմբագրութեան եւ այդ թուականը կրող թիւին մէջ է որ լոյս տեսած է) ոգիին եւ 1984 Յունուար 7-ի յայտարարութեան ուր կ՚ըսէր թէ 1915-ի ոճիրը ցեղասպանութիւն է։ Տրամադիր է զօրավիգ ըլլալու այն օրինագիծին (ներկայացուած ընկերվարական կուսակցութեան կողմէ) որ կ՚առաջարկէ կէսօ օրէնքի ընդլայնումը։ Ժոսփէն, տրամադիր է նաեւ, եթէ ընտրուի, կրկին արծարծելու Ղարաբաղի հարցին խաղաղ լուծման անհրաժեշտութիւնը Օ-Է-Ս-Սէ-Ը-ի շրջագծին մէջ։ Փորումը պատասխան չէ ստացած Շիրաքէն, ուրեմն կը գտնէ որ հարկ է գոհանալ «Յառաջ»ի մէջ (Ապրիլ 20) լոյս տեսած ուղերձով եւ Ապրիլ 24-ին Լըլուշի կարդացած յայտարարութեամբ։

ՀԱՅԱՑԵՂԱՊԱՇՏ ցոյց մը տեղի ունեցաւ, Օփերայի շուրջ, Մայիս 3-ին բողոքելու համար մարոքցի երիտասարդին սպանութեան դէմ (Ազգ. Ճակատի ցոյցին առընթեր)։ Միթերան միւսէ մը նետեց դէպ, Շիրաքի կողմէ ծաղկեպսակ մը դրուեցաւ Փարուզելի կամուրջը, նոյնը ըրաւ Ժոսփէն եւ յարգանքի այլ արտայայտութիւններ ալ տեղի ունեցան։ Ցուցարարներու թիւը 15.000-էն 30 հազար կը նկատուի ըստ աղբիւրներու. լոզունգներն էին՝ «Լը Փէն մարդասպան», «Ցեղապաշտութիւնը կը սպաննէ» եւայլն, եւայլն։ Նոյն օրը ոստիկանութիւնը ձերբակալութիւններ կատարած էր սքինհէտներու շրջանակներուն մէջ։

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԵՒՐՈՊԱ Ի՞ՆՉ Կ՚ԱԿՆԿԱԼԷ ԹՈՒՐՔԻԱՅԷՆ

«Միլլիյէթ» Մայիս 3-ի իր թիւին մէջ հատուածներ հրատարակած է նախագահական թղթածրարէն, որուն բովանդակութեան մասին յատնութիւններ կատարած է Տէմիրէլ թերթին աշխատակիցին հետ տեսակցութեան մը առթիւ։ Հոն արծարծուած են երկու հիմնական նիւթեր։ Անոնցմէ առաջինն է Թրքական բանակին հիւսիսային Իրաք կատարած գործողութիւններուն պաշտօնական հաշուեկշիռը, որուն համաձայն Թրքական կողմը ունի 61 մեռեալ, 185 վիրաւոր եւ երեք անհետացած, իսկ քրտական կողմը՝ 555 մեռեալ, 7 վիրաւոր եւ 568 ձերբակալուած։ Որեւէ բան չէ ըսուած գործողութեան արդիւնքին մասին։ Նախագահը, ապա, իր տեսակէտները արտայայտած է Եւրոպայի հետ Թուրքիոյ յարաբերութիւններուն արձանագրած վերջին զարգացումներուն մասին։ Թուրքիոյ նախագահը, աւելի ինքնաքննադատութեան ոճով մը ըսած է թէ, իր կարծիքով հետեւեալ 12 հարցերն են, որոնց լուծում կ՚ակնկալէ Եւրոպա՝ Թուրքիայէն. -- Ա) մարդկային իրաւանց բռնաբարումին վերջ տալ, բ) չարչարանքներու եւ բիրտ վերաբերումին վերջ տալ, գ) Սահմանադրութեան 84-րդ (?) յօդուածը ջնջել, դ) ամբողջական ժողովրդավարութիւն մը հաստատել, ե) անձեռնմխելիութիւնը վերադարձնել այն երեսփոխաններուն որոնք իրաւազրկուած են, զ) Տէֆ-ի երեսփոխաններուն դէմ դատը ջնջել, է) երեսփոխանի հանգամանքը վերադարձնել անոնց որոնցմէ առնուած էր, ը) չփակել եւ չարգիլել քաղաքական կուսակցութիւններ, թ) հակահարեկչութեան միջոցներու եղանակը վերանայիլ, ժ) քրտական հարցին քաղաքական լուծում մտածել, ի սպահանջեալ հարկին սեղան նստելով քիւրտ պատասխանատուներու հետ, ժա) Քիւրտերուն մշակութային անկախութիւն շնորհել, ժբ) Սահմանադրութիւնը վերանայիլ եւ երկրին ամբողջականութեան դէմ եւ նման յանցանքներու դատապարտումը դուրս ձգել անկէ։

Բաւական ծանրաբեռնուած այս ցանկին (որուն դեռ կարելի է կցել բազմաթիւ այլ կէտեր) ի տես լրջախոհ միտքը թերեւս պիտի հարց տար ծիծաղելով՝ «զանոնք գործադրելու պարագային ի՞նչ կը մնայ Թուրքիային»։

ԱԼԷՆ ԳԱՐԻՆԵՈՆ, Պալատիւրի նախկին նախարարը, պատ արձակուեցաւ աւելի քան վեց ամսուան կանխարգելիչ բանտարկութենէ մը ետք։ Կրընոպլի քաղաքապետը պարտի մէկ միլիոն Ֆրանքի երաշխաւորագին մը վճարել։ Դատը պէտք է տեղի ունենայ Մայիս 15ին, բայց, կրնայ յետաձգուիլ։ Ծանօթ է որ Գարինեոն Տօֆինէ Նիուզի հարցով է որ քննութեան տակ առնուած էր 1994-ի աշնան։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ 22 ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Յուլիս 5-ի երեսփոխանական ընտրութիւններու կը մասնակցին 22 կուսակցութիւններ։ Ասոնք արտօնութիւն ստացած են ընտրական Յանձնաժողովի Ապրիլ 20ի նիստին։ Ստորեւ ցանկը.-

1.- Հայաստանի ագրարային - ժողովրդավարական կուսակցութիւն,

2.- Հայաստանի կոմունիստական կուսակցութիւն,

3.- Ազգային դաշինք - Դաշնակցութիւն

ա) Սահմանադրական իրաւունք միութիւն,

բ) «Մտաւորականներու միութիւն» հասարակական-քաղաքական կազմակերպութիւն,

գ) «Արցախ - Հայաստան» հասարակական - քաղաքական կազմակերպութիւն,

դ) «Ժառանգ» Արեւելահայկական ազգային պահպանողական ակումբ

4.- «Ազգային պետութիւն հասարակական - քաղաքական կազմակերպութիւն,

5.- Հայաստանի դեմոկրատական կուսակցութիւն,

6.- «Կանայք Հայոց աշխարհի»,

7.- Աշխատաւորական Հայաստան միութիւն,

8.- Հայաստանի Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութիւն (Կ. Կ.),

9.- Ազգային ժողովրդավարական միութիւն,

10.- Հայաստանի Թագաւորական կուսակցութիւն,

11.- «Առաքելութիւն» հասարակական - քաղաքական կազմակերպութիւն,

12.- Ժողովրդական կազմակերպութիւն,

13.- Հայաստանի Ռամկավար Ազատական Կուսակցութիւն (ՀՌԱԿ),

14.- «Հայկանդուխտ» միութիւն,

15.- Ազգային ինքնորոշում միաւորում,

16.- «Հայաստան» գիտա - արդիւնաբերական եւ քաղաքացիական միութիւն,

17.- Ազգային յառաջդիմութիւն,

18.- Հայաստանի ցեղապաշտական կուսակցութիւն,

19.- «Հանրապետութիւն» միաւորում (ՀՀՇ եւ այլ կազմակերպութիւններ),

20.- «Կամք» եւ Հայ Դաշնակցութիւն միաւորում,

21.- Հայ միապետական կուսակցութիւն,

22.- «Շամիրամ» կազմակերպութիւն։

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մայիս 3 / 4)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ -- ԻՐԱՆ՝ ՆՈՐ ՔԱՅԼԵՐ

Իրանի կառավարութեան հրաւէրով Մայիս 3-ին Թեհրան մեկնած է հայկական պատուիրակութիւն մը, զոր կը գլխաւորէր փարչապետ Հ. Բագրատեան։ Բազմաթիւ փաստաթուղթեր կը ստորագրուին այս առթիւ, փոխադարձ ներդրումներ խրախուսելու, կրկնակի հարկերէ խուսափելու, ինչպէս նաեւ առեւտուրի, ուժանիւթի, գիւղատնտեսութեան, դրամատնային, առողջապահութեան, գիտութեան, կրթութեան, արդիւնաբերութեան

(Շար.ը Դ. էջ)

ԼԵԶՈՒ

ՄԱՇՏՈՑ, ՊԱՔԱԼՈՐԷԱ, ՕՇԱԿԱՆ ԵՒ ՋԱՖԱՆԻՇԵՐ

ՎԱՐԴԱՆ ՕԶԻՆԵԱՆ

Արեւելահայերէնի մասին է՞ հարցը: Ուրեմն ո՞ր արեւելահայերէնին մասին է: Իրարու նման պարսկահայերէ՞նն ու երբեմնի ռուսահայերէ՞նը «դասական» ուղղագրութեամբ, թէ Սովետներէն ժառանգուած արմատախիլ հայերէնները իւրայատուկ բառամթերքով եւ հունէն դուրս հրուած նոր «ուղղագրութիւն»ով մը:

Արեւմտահայերէնի մասին է՞ հարցը:

Եթէ այդպէս է, ըստ երեւոյթին կովկասահայը իր խորխոտ «ռեկլոնալիզմ»ը, այսինքն տեսակ մը գաւառապաշտութիւնը, փոխանցած է սովետահայուն եւ սովետահայը այսօրուան Հայաստանի ու Ներքին - սփիւռքի Հայոց նաեւ Արեւմուտքի մէջ ծնած ու սնած՝ Երեւանի կամ Էջմիածնայ մէջ տուն մը բնակելէ յետոյ «չատալխա»ի մասնագէտ դարձած արեւելագէտ ըլլալ դաւանողներուն: Այդ գաւառապաշտութիւնը կը ցցուի արեւմտահայերէնի դէմ: Մինչ այդ՝ արեւմտահայերէնը իր հունին մէջ բերած է գրաբարէն եւ բոլոր գաւառաբարբառներէն, ընդ որս Արարատեանէն, գանձեր ու բիւրեղացած է հոն ուր քաղաքակրթութիւններ կը կերտուին ու փուլ կուգան. այսինքն քաղաքներու մէջ: Արեւմտահայերէնը կերտուեցաւ ազատական նախաձեռնութեամբ, առանց պետութեան մը «բարեխնամ» հովանաւորութեան. կորովաբիբ եւ տիեզերականօրէն վայելչամիտ մարդոց երկունքով: Ու կը շարունակուի անոր փառաւոր երթը, ի հեճուկս միջակութիւններու որոնք ներքուստ թէ արտաքուստ կը ջանան յարուածել զայն:

Ո՞րն է ուղղագրութիւնը:

Արեւմտահայերէնի համար կիրարկուած ուղղագրութեան մասին երբ խօսուի, արեւելահայերէնի հայաստանեան ներկայ փոփոխակին եւ արեւմտահայերէնի մոլեռանդները կը ներկայացնեն պայն տարբեր անուններով: Հայաստանեանի մոլեռանդներուն համար արեւմտահայերէնի ուղղագրութիւն է ան եւ վերջ: Հայաստանի նուազ մոլեռանդներուն համար դասական է ան: Իսկ արեւմտահայերէնի մոլեռանդներուն համար հայաստանեանինը սխալագրութիւն է եւ վերջ, իսկ արեւմտահայերէնինը մեսրոպեան ուղղագրութիւնն է: Այս կացութիւնը տեւականօրէն կը սնուցանէ կիրքերու քաոս մը: Հոն կարելի է գտնել պատրուակներ. մերժելու համար «արեւմտահայերէնեան» ուղղագրութեան վերամուտը Հայոց երկրին մէջ: Այդ պատրուակներուն ամէնէն ընթացիկը հետեւեալն է՝ եօթանասուն տարիէ ի վեր Հայաստանի մէջ հրատարակուած են շատ մը արժէքաւոր գործեր «արդիական ուղղագրութեամբ»: Պէտք չէ անոնք կորսուին ... «ուղղագրութեան» փոփոխութեամբ...: Մինչդեռ կարելի է յիշել որ նոյն «արդիական ուղղագրութեամբ» Հայաստանի մէջ հրատարակուած են արեւմտահայ գրական գործեր որոնք եօթանասունէ աւելի տարիներ առաջ կամ աւելի վերջ լոյս տեսած են «արեւմտահայ» ուղղագրութեամբ: Ուրեմն կարելի է նաեւ հայաստանեան ուղղագրութեամբ լոյս տեսած արժանաւոր գործեր եօթանասուն տարի չանցած վերհրատարակել «այլ» ուղղագրութեամբ. զոր օրինակ՝ «դասական» ուղղագրութեամբ (լաւ է որ այս «վերին» կարգի «բանակցութեան» ընթացքին չխօսինք մեսրոպեան եւ մանաւանդ արեւմտահայ ուղղագրութեանց մասին...): Իսկ զանազան պատճառներով չվերահրատարակուած երկերը կը մնան բանասէրներու կամ գրականագէտներու ուսումնասիրութեան նիւթ: Ինչպէս ներկայիս՝ տասնեւհինգ դարերու գրականացած վաստակը Հայոց, Հայաստանի մէջ մատչելի է միայն բանասէրներու եւ նման մասնագէտներու: Նուազ արժէքաւոր կուտմ մը չէ՞ 70 տարուան գրականութենէ մը զրկել Հայաստանի ժողովուրդը, յուեղոյն պարագային. քան թէ հազար հինգ հարիւր տարուանէն: Դարձը կարելի կ'ըլլայ եթէ մարդիկ չյամառին կարծել թէ անցեալ հազար հինգ հարիւր տարիներու վաստակը նուազ կարեւոր է. ի մասնաւորի հայկական մշակոյթին համար եւ ինչո՞ւ չէ համամարդկային մշակոյթին մէջ, քան սովետական իրաւակարգի տակ Հայաստանի մէջ հրատարակուած աշխատութիւնները: Այս վերջիններուն ալ անտարակոյս կը պատկանին մշակոյթի ածուներուն եւ անոնց միջեւ անվիճելիօրէն բարձրորակ գործեր կան որոնք ամենալայն հասարակութեան մատչելի պէտք է ըլլան, առանց զրկելու Հայաստանի հասարակութիւնը իր իսկ գանձարանէն ուր փակուած կը մնան այսօր 15 դարերու ընթացքին կուտակուած արժէքներ:

Արեւմտահայերէնի կիրարկուած ուղղագրութիւնը երբ մարդիկ մեսրոպեան եւ դասական կ'անուանեն որոշ իրողութեան մը կը համապատասխանէ միայն: Արդարեւ՝ լեզուները իրենց բնական հոլովոյթին մէջ ինքնամշակումի մը կ'ենթարկուին ժամանակի ընթացքին: Ինչպէս յայտնի է ոմանց, այս երեւոյթը լեզուագիտութեան մէջ réfection կը կոչուի: Հետեւաբար, արեւմտահայերէնի ներկայ ուղղագրութիւնը «մեսրոպեան» կամ «դասական» անուանելն պիտի համապատասխանէր լեզուին ինքնամշակումը ժխտել: Արեւմտահայերէնը արդիական լեզու մըն է. ինչպէս եղած է արեւելահայերէնը մինչեւ 1900-ի շուրջ: Աշխարհաբարի այս երկու ճիւղերն ալ ենթարկուած են ինքնամշակումի: Արեւելահայերէնի ռուսահայկական ենթաճիւղը, մանաւանդ Կովկասի եւ Ժընեւի մէջ, 1900-ի շուրջ սկսած է ենթարկուիլ օտար նորաբանութիւններու խուժումի մը ճնշումին, որ իր գերատիճանին բերուած է սովետական իշխանութեան «կարգադրութեամբ» լախտի հարուածով մը բնական հոլովոյթէն խզելով նաեւ ուղղագրութիւնը լեզուին: Մինչդեռ՝ արեւմտահայերէնի յղկումին եւ զարգացումին ծառայող աշխատութիւնները չեն խզած Հայոց լեզուին բնական հոլովոյթը. այսինքն ինքնամշակումը: Ընդհակառակն՝ անոնք վերահաստատած են քաղաքական եւ անտեսական ցնցումներով խզուած բնական հոլովոյթը: Արեւմտահայերէնի կիրարկուած ուղղագրութիւնը Հայոց լեզուին եւ հետեւաբար հաղորդականութեան տեւականութիւնը ապահովելու կը ծառայէ: Արեւմտահայերէնի քերականագէտները, բանասէրները եւ այլ վաստակաւորները չեն տուած Հայոց լեզուին լախտի չչմեցուցիչ եւ այլապէս անողորմ հարուածներ, վասն յեղափոխութեան: Սակայն կարելի է՞ ժխտել անոնց բերած յեղաշրջումին գերազասօրէն յառաջդիմական բնոյթը: Այսուամենայնիւ, կարելի է դիտել տալ թէ արեւմտահայերէնը իր կարգին, ներկայիս մանր քաոսային կացութիւն մը կը պարզէ. հանդերձ իր ուղղագրութեամբ եւ սակայն կը մնայ ան Հայոց լեզուի ծիրին վրայ:

Պետական լեզու

«Արդի ուղղագրութեան» եւ հայաստանեան հայերէնի մոլեռանդները «պետական լեզուի դրօշ» մը ձեւած - կարած ու հրապարակ իջած են անկրկնելի ճոռոմաբանութիւններով: Անոնք ճիգ չեն խնայեր ներկայիս ալ տարածելու համար այդ լեզուն արեւմտահայերէնի ածուներուն մէջ: Պետական լեզուի այդ պաշտպան փաստաբանները կ'անգիտանան թէ պետութիւնը ո՛ւր հասցուց արեւելահայերէնի ռուսահայկական ճիւղը, եօթանասուն տարիներու ընթացքին: Պետութիւնը չէ՞ր որ փայտալեզու գրականութիւն մըն ալ պարտադրեց իր դերիշխանութեան տակ առնուած ժողովուրդի մը: Ժողովուրդ մը որ իր գիրն ու գիրքը սիրած է միշտ, նոյնիսկ նուիրական դիրքերու բարձրացուցած:

Այդ ժողովուրդին զաւակներուն միջեւ, ի Հայաստան, ինչպէս ամէնուր եղան դեղեցիկին, ճշմարիտին, վայելուչին արժանաւոր ներկայացուցիչները: Այսօր ալ կան անոնք: Բայց եղան նաեւ հրէշային նկարագրով մարդիկ որոնք, վասն յեղափոխութեան, լեզուական մարզի մէջ ալ իրենց վանտալական սխրագործութեամբ հրապարակները գրաւեցին բացէ ի բաց եւ կամ սմսեղուկ գործունէութիւնով:

Պետութեան ներկայացուցիչներուն դիրքը:

«Պետական լեզու»ի ինքնակոչ փաստաբանները, յարեւելս եւ յարեւմուտս աշխարհի, ինչո՞ւ չգիտնալ կը ձեւանան թէ ներկայիս Հայաստանի պետական վերին իշխանութեան դիրքը տեղադրուած է ազատական փոխանցման ծիրին վրայ: Լեզուին ու անոր ուղղագրութեան համար ալ ո՛չ անցեալին վերադարձը եւ ո՛չ ալ ներկային շարունակականութիւնը կը պահանջուի: Միայն հայերէնն է որ տակաւ պարտաւորիչ կը դառնայ Հայաստանի մէջ: Բայց ո՞ր հայերէնն է այդ. ամէն ոք կրնայ տարբեր բան մը կարծել: Այս դիրքէն քաջալերուած կ'երեւին «պետական լեզու»ի քարոզիչ պաշտպանները. արեւմուտքի մէջ ալ: Անոնցմէ ոմանք Հայաստանէն եկած են արեւմուտք, ոմանք Հայաստան գացած ու եկած. երբեմն իրրեւ հայագէտ, արեւելագէտ, եւայլն: Կը թուի թէ անոնք մասնաւոր «առաքելութիւն» մը ունին հայկական մշակոյթին մէջ քաոս զարգացնելու համար: Քանի մը անգամ Հայաստան երթեւեկելով իրենց «ուսանած» տեսակ մը հայերէնը արժեցնելո՞ւ ի գին, «մրցակից» կարծուած արեւմտահայերէնը արեւմուտքէն իսկ վտարելու տենչով են վառուած: Եթէ այդ «արեւելագէտ հայկաբան»ները առիթն ունեցած ըլլային վենետիկեան դրօշմ կրած ըլլալու, հաւանականօրէն պաշտպանէին Հայ - Վենետի «դատը», - ուրիշներ ալ Հայ - Հաճընինը, կամ Հայ - Վանինը: Իսկ նորերը դուցէ պնդէին որ Նոր - Հաճընի, Նոր - Մալաթիոյ կամ Նոր - Վանի թաղային բարբառներէն մէկը «Պետական լեզու»ի վերածուի ու պարտադրուի որպէս համաշխարհային պաշտօնական լեզու...:

Բայց ի՞նչ է արեւմտահայերէնի ենթադետնին կացութիւնը ներկայիս: Նիւթական իմաստով հողազուրկ է արեւմտահայերէնը: Տակաւ ան կը դադրի զանազան երկիրներու մէջ տեղաւորուած մարդոց ընթացիկ լեզուն ըլլալէ, տեղականին առընթեր: Զոր օրինակ՝ հայկական վարժարաններու եւ հայերէնի ընթերցողներուն թիւը կը պակսի: Մինչդեռ՝ Առաքելոց հայկական եկեղեցիներու չէնքերուն թիւը կ'աւելնայ Ֆրանսայի մէջ:

Ո՞ր ազգին մասին:

Ազգապահպանումի, հայապահպանումի խօսքեր եղած են ու դեռ կը լսուին աջէն - ահէն: Ո՞ր ազգին մասին է:

Ֆրանսայի մէջ կայ մէկ ազգ մը, որ Ֆրանսացի կը կոչուի: Քաղաքացիականօրէն եւ տնտեսապէս այդպէս է: Այստեղ ալ արտերկրացի բնակիչներ ազգին մաս չեն կազմեր:

Գալով հայապահպանումին: Եթէ Հայաստանի բնակիչներուն մարդավայել կեանքի մակարդակ մը ապահովելու օժանդակ կանգնիլն է Ֆրանսայէն, հարցը մարդասիրական է, ո՛չ թէ եկեղեցասիրական, ազգասիրական, հայրենասիրական կամ պետականասիրական:

Մարդիկ հայերէնի ուսումը, նաեւ ամուսնութիւնը, ազգապահպանումի հիմնական ազդակ մը կը համարեն:

Կրցած ե՞ն արդեօք չափել իրենց ձեռնարկին ձախողութեան աստիճանը: Հայերէնը պիտի նահանջէ Հայաստանի մէջ եւ ամէնուր եթէ չբարելաւուին ուսուցման պայմանները: Արդիւնքներէն հետեւցնելով կարելի է ըսել թէ հայերէնի ուսուցումը անբաւականօրէն տեղի կ'ունենայ: Միայն հայերէն պարբերաթերթերու եւ ի մասնաւորի արեւմտահայերէնի գրիչներն են որ կը պահեն ու կը ջանան զարգացնել լեզուին որակը: Ինչ որ երկարատեւ կայունութիւն մը չենթադրեր վարժարաններու ներկայ անբարունակ արդիւնքներուն քովն ի վեր:

Անկարելի է՞ հայերէնի ուսուցումը համարել կեանքի պատրաստութեան ազդակներու համակարգին: Ի՛նչ որ էր անցեալին: Ի՛նչ որ է ներկայիս՝ այլ լեզուներու պարագան: Սէյլան ծնած եւ հոն ուսած գործակից մը ունէի: Սանսգրիտ լեզուի մասնագէտ ըլլալէ յետոյ եղած էր տնտեսական եւ ընկերային տարածուն գործունէութեանց շատ յաջող վարիչ մը, իր երկրէն դուրս, միջազգային կազմակերպութեան մը մէջ: Ստոյգ է որ, երբ երկրէ երկիր կ'երթար, ան ո՛չ ոքի հետ կրնար վէտաներու Սանսգրիտին մասին խօսիլ իր գործին մէջ: Բայց Սանսգրիտով կրցած էր ան ունենալ դաստիարակութիւն մը որ տարած էր զինք հորիզոնէ հորիզոն, առօրեայ կեանքի Նիրվանաներուն: Մարդոց պատրաստութեան մէջ, լեզուն անյեղլիօրէն հիմնական դեր կրնայ կատարել եթէ աննախապաշարօրէն եւ հեռաժամ դաստիարակութեան մը գործօնն ըլլալով ներդրուի: Նոյնիսկ «մեռեալ լեզու» մը: Հայերէնն ալ լեզու մըն է: Հայերէնը այդ դերը արժանաւորապէս կրնայ ստանձնել եթէ դադրի յաւիտենական դաղթականի եւ կարծեցեալ ընտրանի դասակարգի հոգեվիճակներուն միջեւ տատանող մարդոց մերթ սփոփանքն ու մերթ ալ ճղճիմ շահերու աղբիւրն ըլլալէ: Արեւմտահայերէնը խրած է ներկայիս այս տխուր վիճակին մէջ: Իսկ հայաստանեան հայերէնը այսօր առանձինն շատ տկար կը թուի ըլլալ, որպէս մարդոց դաստիարակութեան ողնասիւնին բաղկացուցիչ տարրերէն մին: Հայոց աշխարհի հիմնահարցերէն մին է սակայն, որ աւելի Հայաստանցիներուն կը վերաբերի. բայց ո՛չ միայն Հայաստանցիներուն: Քանի որ մարդն է խնդրոյ ենթական, նաեւ՝ մարդկային արժէքներու մէկ մասը կամ մասնիկը: Այդ մասնիկներուն արժեչափը որակական է: Անոնք կրնան մեծ ըլլալ բայց ո՛չ խոշոր:

Առանց կիրքերէ եւ մանր հաշիւներէ տարուելու, Հայաստանցիներ պիտի կարենա՞ն հայերէնը նկատի ունենալ առանց Հայաստանեանին մէջ ճապաղելու եւ առանց արեւմտահայերէնը ժխտելու. առ կամ նա կերպով: Դժուարին գործ, երկրին անհամար ու ծանրակշիռ գործերուն առընթեր: Հայաստանցիներ, որոնք կը հաւատան թէ մարդոց որակին բարձրացումովը կարելի է հասնիլ երկրի մը վերելքի ճամբաներուն, պիտի ունենա՞ն քաջութիւնը հայերէնի հարցը բերել իրենց դաշտավայր «ռեկլոնալիզմի» կաղապարներէն դուրս: Պիտի կամի՞ն ու կարենա՞ն ունենալ այն սլացքը զոր ունեցան արեւմտահայերն ԺԹ. դարէն սկսեալ: Այսինքն համադրել լեզու մը իր բոլոր բաղկացուցիչներով, ազդակներով ու գործօններով. ներկային մէջ նկատի առնել անցեալը և պատրաստել ապագան: Ենթադետինը այսօր շատ աւելի ամուր է, քան էր ԺԹ. դարուն, որովհետեւ նախընթացին վաստակը տրամադրելի է ներկայիս: Մերձաւոր անցեալին, Հայաստանի մէջ «Կոմունիստական պարտիայի» «Ակադեմիայի» եւ «Տէրմինաբանական պետական կոմիտէի» քիթին տակ հրատարակուած էր դերասան Վահրամ Փափազեանի յուշերը: Այս գործը ինքնին փաստ մըն էր թէ սքանչելիօրէն կարելի է համադրել արեւմտահայերէնն - ու Հայաստանեանը նաեւ երբեմնի արեւելահայերէնը. տալով ազնուազարմ նմոյշ մը արդիական հայերէնի մը: Ան աւելի շահեկան է քան Կոստան Զարեանի ինքնատիպ փորձը. միացեալ հայերէնի մը ի խնդիր:

Թէեւ ո՛չ յաճախ, սակայն հանդիպած եմ Հայաստանի մէջ լայնախոհ մարդոց, որոնք կրնան արեւմտահայերէնը ընդունիլ իբրեւ նեցուկ հայաստանեանին ու կիրարկել լեզուական համադրութիւնն ու համարկումը յանգելու համար լեզուի մը, որ հայերէնի հզօր ու գեղեցիկ հոսքի հոլովոյթին մէջ մտնէ, ինչպէս եղաւ արեւմտահայերէնը այժմէական: Սակայն, ինչպէս գրեթէ բոլոր հաւաքական աշխատութիւններու մէջ, հայերէնի համար կատարուելիք գործունէութիւնը ենթակայ է մարդկային յարաբերութիւններու ազդեցութեանց: Այդտեղ է որ կը թուին կուտակուած ըլլալ արմատական դժուարութիւններ: Այդտեղ է որ կը ցցէ իր գլուխը կովկասահայոց ամբարտաւաններու հատուածը որ կը ստորադասէ այն ինչ որ արեւմտահայկական է: Ինչպէս արեւմտահայերուն մէջ կան անոնց նմանները որոնք կը խորշին կովկասահայկականէն:

Պէտք է՞ յուսահատիլ երբ այս թնճուկին առընթեր Հայաստանեան լեզուն նըկատի առնուի: Լեզու մը որ իր ուրոյն «ուղղագրութեամբ» եւ բառամթերքով կը ձգտի ըլլալ լեզու մը՝ խզուած հայերէնի զարգացման հոլովոյթէն:

Կան մարդիկ կ'ըսեն՝ «քանի որ Հայաստանի մէջ այդ է լեզուն, հայերէնը ատիկա է»: Ի հարկէ Հայաստանի լեզուն այդ է: Բայց հայերէն է՞: Ժընեւի հանրապետութեան լեզուն ֆրանսերէնն է: Իսկ ֆրանսերէնը զուիցերերէն չէ: Անշուշտ արեւմտահայերէնը երբե՛ք պետական լեզու չէ եղած. բայց ան եղած է մի՛շտ հայերէն:

Մարդիկ կան կ'ըսեն որ «կոմպուտէր»ի համար աւելի յարմար է հայաստանեան «արդի ուղղագրութիւնը»:

Ուրիշներ ալ նոյն տրամաբանութեան հետեւելով կրնան փորձել իրենց գլուխները յարմարցնել որեւէ չափով գլխարկի եւ ոտքերն ալ որեւէ չափով կօշիկներու...: Վա՛յ անոնց որ իրենց ոտքին փոքր կօշիկ պիտի անցընեն իրենց ոտներուն: Կարելի է երկարել շարքը «բանաձեւերու», յանգելու համար ոչ... փիլիսոփայութեան վերին ոլորտներուն:

(Շար. 3)

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՄՏԵՐՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

«ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՀԵՏ», հեղինակ՝ Յակոբ Յ. Ասատուրեան (Թէնըֆլայ, Նիւ-Ճըրզի), տպագր.՝ «Սիփան» հրատարակչատան, Պէյրութ, 1994, 320 էջ: Զօն՝ եռամեծար վարդապետին ծննդեան 125-ամեակին:

Իր խնկանուշ ամեակը բոլորած ամերիկահայ վաղեմի երգիչ մը ու կոմիտասեան երգ ու բանին խնկարկու սիրահար մըն է Յակոբ Ասատուրեան, հանրածանօթ նաեւ որպէս ճարտար արձակագիր, յատկապէս իր «Յովակիմի Թոռները» (1965) եւ «Յովակիմի Թոռնորդիները» (1982) կենսագրական զոյգ վէպերով:

1962-ին իսկ, երբ հրապարակ կուգար նոյն հեղինակին «Կոմիտաս Վարդապետ եւ Հայ Երգը» փոքրածաւալ գրքոյկը, Հայաստանէն ու Սփիւռքէն բազմաթիւ գնահատականներ փաստը կը բերէին թէ Յ. Ասատուրեան խո՛րապէս կը ճանչնայ Կոմիտասը եւ անվրէպ վերլուծող մըն է (ու մեկնաբան մը) անոր գործերուն:

Վարդապետին ծննդեան 125-ամեակը առիթ մը եղած է ծերունազարդ այս գրագէտին՝ կրկի՛ն անգամ սեւեռելու Հայ երգի արահետները ու վերաճշդելու Կոմիտասի տեղը՝ անմահներու փաղանգին գլուխը: Բայց այս անգամ աւելի՛ համապարփակ ու ընդարձակ երկասիրութեամբ մը, որ պատիւ կը բերէ հեղինակին ու կարեւոր տաղձ մը կուտայ Կոմիտասի նուիրուած ճոխ գրականութեան շտեմարանին...:

Գեղատիպ ու բովանդակալից հատոր մը, արդարեւ, որ գեղարուեստական արժեւորումը կը կատարէ Կոմիտասի երաժշտական բազմակողմանի աշխատանքին ու վերլուծական մօտեցումով պրիսմակէ տակ կ՚առնէ անոր կեանքին գլխաւոր դրուագները՝ Էջմիածնայ վանքէն մինչեւ Գերմանիա, մինչեւ իր վերջին կայքը՝ Փարիզ:

Բացի վարդապետին կենսագրութենէն, ուր նորութիւններ եւս չեն պակսիր, Յակոբ Ասատուրեան առանձին կանգ առած է հայկական Պատարագի կոմիտասեան աշխարհականին դրառման ու դաշնաւորման, երգերու բանահիւսութեան և անոնց ժողովրդական արուեստի առանձնայատկութիւններուն վրայ, ցոյց տուած՝ Կոմիտասի ազգագրական վաստակը, չմոռնալով երկարօրէն կանգ առնել նաեւ յղկումի եւ զտումի այն վիթխարի աշխատանքին վրայ, զոր կատարեց Կոմիտաս, հայրենի գիւղերու խուլ անկիւններէն հաւաքուած հազարաւոր գեղջուկ երգերու պատառիկները դասաւորելու առեն: Այդ երգերուն բանահիւսութիւնը վերականգնելու գործին մէջ (խմբագրական հոգածու եւ սպառիչ աշխատանք մը), բարեբախտաբար, Վարդապետը իրեն գործակից ունեցած է ձեռնհաս բանաէր մը՝ Մանուկ Աբեղեանը:

Յ. Ասատուրեան չէ մոռցած նաեւ «Հոռովէլ»ները (կալի ու վարուցանի աշխատանքին նուիրուած բնութեան երգեր) ու դիտել տուած՝ թէ «սարէն ու ձորէն որսացուած անկապ ձայներու, պարզ բացագանչութիւններու մէկտեղումովն է, որ ան կը կազմէ իր այս հոյակապ երգերը, որոնք կը հանդիսանան դափնեպսակը Կոմիտասի երաժշտական, բանասիրական, մեկնաբանական բազմածիր արուեստին»: Այս առթիւ, ան կը չէզոքէ դժուարին այն առաքելութիւնը, որ վիճակուած էր Վարդապետին, քանի այդ երգերը կազմելու համար պարտաւոր էր նախ լիովին հասկնալ ու վերծանել զանոնք: Ճանչնա՛լ հողագործին նկարագիրն ու հոգեբանութիւնը, բնաւորութիւնը կենդանիին, բոյրը հողին եւ յետոյ միայն՝ անխուսափելի այդ տարրերը երաժշտականօրէն փոխանցել երգին:

Կասկած չկայ, որ Յակոբ Յ. Ասատուրեան կոմիտասեան երգերու ոգի՛ն հասկցած է, սուզուած է անոնց խորը, ու երգիչի եւ գրագէտի իր զոյգ հանգամանքներով կատարել ու անվրէպ վերծանումի ենթարկած է յաճախ սխալ մեկնաբանուած այդ երգերը: Այդպէս է, օրինակ, «Անտունի»ի պարագան, որուն մասին Ասատուրեանի վերլուծումը կը վկայէ՝ թէ ան ի՛նչպիսի ճարտարութեամբ յաջողած է պեղել եռամեծ Վարդապետին հոգին...:

Միով բանիւ, գիտա-վերլուծական չընտրհաւրելի հրատարակութիւն մը, որ սիրելի ներկայութիւն մը պիտի ըլլայ հայ ընթերցողին սեղանին:

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՅԵԱՆ

Հալէպ

ԲՈԼՈՐ ՀԱՅ ՀՐԱՏԱՐԱԿԻՉՆԵՐԻՆ, ՀԱՄԱՅՆ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆԸ

Հայաստանում հրատարակչական գործի պետական մենաշնորհի վերացման, Խորհ. Միութեան մէջ գործող կարեւորագոյն գրադարաններին պարտադիր անվճար օրինակ յատկացնելու յատակ կարգի փլուզման, տարաբնոյթ՝ հիմնականում հաղորդակցութեան տեւական խափանումների կամ դժուարացման, տպագրութեան թանկացման, պետականօրէն յատկացուող միջոցների սակաւութեան եւ սրանցից ածանցուող այլ պատճառներով.

-- Հայաստանի Ազգային գրադարանը վերջին տարիներին զրկուել է իր հիմնական՝ հայ տպագիր գրական մշակոյթի բոլո՛ր, հայութեանը վերաբերող եւ հայ գիտութեան, մշակոյթի ու տնտեսութեան զարգացմանը նպաստող այլալեզու հրատարակութիւնների հաւաքման, պահպանման ու գործածութեան խնդիրները կատարելու հնարաւորութիւնից (համալրման տարեկան միջին քանակը խիստ նուազել է):

Մեր օրերի հայերէն եւ հայկական օտարալեզու հրատարակութիւնները ներկայիս մեր գրական մշակոյթի ու նրա պատմութեան աղբիւրներն են, Հայոց արդի պատմութեան վաւերագրերը. Նրանց հաւաքումը, պահպանումը եւ սերունդներին ժառանգելը բոլորիս սրբազնագոյն պարտականութիւնն է, այս կարեւոր անելիքի անտեսումը՝ յետագայ սերունդների ներողամտութեանը չարժանանալիք մեղք: Ազգային գրադարանը համազգային՝ վերկուսակցական եւ վերդաւանական մշակութային այն սակաւաթիւ հաստատութիւններից է, որ կարօտ է համազգային գուրգուրոտ վերաբերմունքի. հայ գրական մշակոյթի բոլոր գործիչներն իրենց հրատարակութիւնների՝ այստեղ պահպանուելն ու գործածուելը պէտք է համարեն պատիւ, իրենց վաստակի տեւականութեան գրաւական եւ առաջին գնահատական:

Խնդիրն այսպէս դիտելով է, որ «Գալուստ Կիւլպէնկեան հաստատութեան» հայկական բաժինը եւ բարեսիրական այլ կազմակերպութիւններ և անհատներ տասնամեակներ շարունակ, այսօր եւս՝ Հայաստանի խոշոր գրադարանները հարստացրել ու հարստացնում են եւրոպական ու ամերիկեան արժէքաւոր գիտական հրատարակութիւններով:

Սակայն մեր գրքային հարստութեան համալրման վերջին տարիների մեծ պակասն այդ կազմակերպութիւնների հնարաւորութիւններով լրացուել չի կարող, ուստի հարկադրուած ենք դիմելու այս ընդհանրական խնդրանքին.

-- Մեր բոլոր հայրենակիցներին՝ «ի Հայաստան եւ ի Սփիւռս աշխարհի»՝ իրենց սրտերում սահմանելու «Հրատարակչական համահայկական պարտադիր օրինակի բարոյական օրէնք». ըստ այսմ եւ.

-- Հայաստանի եւ Սփիւռքի բոլոր հրատարակչական կազմակերպութիւններին ու հրատարակիչ անհատներին (նաեւ՝ իրենց ծախքով գրքեր հրատարակողներին)՝ որպէս սկիզբ Ազգային գրադարանին ուղարկելու գոնէ վերջին տասնամեակի իրենց տպագրութիւնների կատարեալ ցանկերը (գրացուցակները), իսկ յետագայում՝ նրանցից ընտրուելիք՝ գրադարանում պակասող միաւորների անհրաժեշտ քանակի օրինակներ:

Ծանօթ.-- Որեւէ՛ գրքի մէկ օրինակ ունենալու դէպքում գիրքն այստեղ չգործածուող է՝ «անձեռնմխելի» կամ միայն յետագայ սերունդներին փոխանցուող:

-- Հայաստանն արտասահմանի հետ կապող օդանաւային եւ զբօսաշրջային կազմակերպութիւններին՝ անվճար եւ ապահով տեղ հասցնելու Ազգային գրադարան ուղարկուող տպագիր նիւթերը.

-- Հայաստան եւ Հայաստանից ճամբորդող մեր բոլոր հայրենակիցներին ու մեր երկրի բարեկամներին՝ Ազգային գրադարան բերելու հայերէն, Հայոց վերաբերող եւ հայ պետականութեան տարաբնոյթ կարիքներին ծառայելու ընդունակ նուազագոյնը մի գիրք.

-- Փոխարէնը՝ փոխանակային իր ճոխագոյն հաւաքածուից գրքի դիմաց գիրք խոստանալով, գրադարանը պատրաստ է հարստացնելու իրեն նպաստողների եւ իր հետ գործակցողների գրադարանները.

-- Կենսական այս խնդրով մտահոգ մտաւորականներին առաջարկում ենք «Ազգային գրադարանի բարեկամների ընկերութեան» ստեղծման գաղափարը:

Մեր հասցէն. --
Հայաստանի Ազգային Գրադարան
Հայաստան, Երեւան, 375009,
Տէրեան փողոց, 72.
Հեռ.-- 56.35.33, 58.90.03, 58.42.59:

-- Բոլոր հայերէն եւ հայկական լրագիրների խմբագրութիւններին խնդրում ենք որոշ պարբերականութեամբ (գուցէ՝ ամէն երրորդ ամիս) արտատպելու այս շրջաբերականը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆԻ ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ 80-ԱՄԵԱԿԸ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ

80-ամեակը քաղաքական դետնի վրայ ոգեկոչուած է Աթէնքի մեծագոյն սրահներէն՝ Փալասի մէջ, Ապրիլ 16-ի Զատկուան առաւօտը ժամը 11-ին: Բեմը զարդարուած եղած է Յունաստանի եւ Հայաստանի ազգային դրօշակներով: Հանդիսութեան բացումը կատարած է Համազգայինի Յակոբ Փափազեան երգչախումբը ղեկավարութեամբ՝ Մկրտիչ Գրիգորեանի հայկական եւ յունական երգերով:

Հանդիսութեան ներկայ գտնուած են յոյն եւ հայ պաշտօնական անձնաւորութիւններ: Յունաստանի կառավարութեան կողմէ ներկայ եղած է Արտաքին փոխ-նախարար՝ Ղրիգորի Նիոթիսի, ինչպէս նաեւ Խորհրդարանի փոխ-նախագահը, նախկին փոխ-նախագահը, այլ նախկին նախարարներ եւ բազմաթիւ անձնաւորութիւններ: Կարդացուած են նաեւ ողջոյնի խօսքեր պետական անձնաւորութիւններէ: Օրուան հանդիսութեան նախագահած է Յունաստանի Հայ Դատի Յանձնախումբին կողմէ՝ Արամ Մանկոյեան: Խօսք առած են Հայաստանի դեսպան՝ Արման Կիրակոսեան, նախկին նախարար՝ Ֆոթիս Քուվէլիս, հելլէն-հայկական լիկայի նախագահ՝ Թէօտորօ Քացանեվաս: Ուղերձ մը կարդացուած է Հ. Յ. Դ. Երիտասարդական Միութեան կողմէ: Ապա, ժողովուրդը ուղղուած է դէպի Սինտաղմայի Անծանօթ զինուորի յուշադամբանը ու ծաղկեպսակ մը զետեղուած է: Հոս եւս խօսք առած են յոյն զանազան անձնաւորութիւններ: Բասօքի կողմէ՝ Խրիսթոս Փախթաս, Նոր Հանրապետութիւն կուսակցութեան խօսքը բերած է Անաստասիոս Ներանծիս, Քաղաքական Գարունի կողմէ՝ Ֆայիլօ Քրանիտիոթիս, Սինասփիզմօ կուսակցութեան անունով՝ Թասոս Թրիքաս:

Ապրիլ 24-ին ալ ոգեկոչուած է Ապրիլեան Եղեռնը նախաձեռնութեամբ Ազգային վարչութեան եւ նախագահութեամբ երեք յարանուանութեանց: Նէա Զմիւռնիի հրապարակին վրայ գտնուող հայկական յուշարձանին առջեւ հաւաքուած են շուրջ հազար հոգի: Խօսք առած են օրուան նախագահ՝ Օննիկ Օննիկեան, Աղաթանկէլոս Եպիսկոպոս, Խ. Պեխլիվանեանի, Արմենակ Տէրեան (յունարէն): Ամբողջութեան աւարտին բազմութիւնը ուղղուած է դէպի Թրքական դեսպանատուն, ուր Հ. Յ. Դ. Երիտասարդական Միութիւնը բողոքի ցոյց մը կազմակերպած էր: Հաւաքոյթը վարած է Նորա Կոտիկեան եւ ելոյթ ալ ունեցած է: Այլ ելոյթներէ ետք, պատուիրակութիւն մը Հայ Դատի ստորագրութիւնը կրող յուշագիրով մը եւ ոստիկանութեան առաջնորդութեամբ դիմած են Թրքական դեսպանատուն: Այս տարի ալ դուռը փակ մնացած է եւ նախորդ տարիներու պէս յուշագիրը փակցուած է դրան վրայ որու կցուած է Եռագոյն դրօշը:

ՆԻՒ-ԵՈՐՔ

Ոգեկոչումը սկսած է Ս. Վարդան Եկեղեցւոյ մէջ, Խաժակ Արք. Պարսամեանի մատուցանած պատարագով, Կիրակի, Ապրիլ 23-ին: Բազմութիւնը, շուրջ 3000 հոգի, քալած է դէպի Թայմ Սքուէր: Մասնակցած են 89 -- 90 տարեկան քանի մը վերապրողներ: Հոս յայտագիրը սկըսած է ժամը 14-ին: Բացման ուղերձ մը արտասանած է Սամ Ազատեան: Ոգեկոչումէն եւ մէկ վայրկեան լռութենէ ետք, Խաժակ Արք. անդրադարձած է ցեղասպանութեան: Ալան Հեւեսի «բարոյական նախատինք» որակած է ամերիկեան Քոնկրէսին (Խորհրդարան) ցեղասպանութեան ճանաչման մերժումը: Խօսք առած են նաեւ Թոմ Մանթըն, Ռիչըրտ Ջիմէր, Կարապետ Հայթայեան, Քաթրին Փորթըր, որ ամէնէն աւելի յուզած է ներկաները: Ան Հայաստան եւ Ղարաբաղ այցելած է (Մարդկային իրաւանց լիկայի պատասխանատու է): Խօսք առած են Արման Արապեան եւ բազմաթիւ այլ անձնաւորութիւններ, հայ թէ ամերիկացի: Հաւաքոյթը փակուած է «Հայր Մեր»ով:

P U B L I C A T I O N S R E Ç U E S

LA PART DE L'ŒIL
Revue annuelle
N° 11, 1995

Presses de l'Académie Royale des Beaux-Arts de Bruxelles.
Dossier : MEDECINE ET SES ARTS VISUELS
Introduction : *Chaké MATOSSIAN*, qui signe aussi deux autres articles :
De la tache à la vache et *L'organe de l'apparence sur quelques tableaux de Daniel Spoerri.*

Aram MEKHITARIAN est l'auteur de l'article : *Décrire la mort de Socrate.*

Diffusion : «*La Part de l'œil*»,
144, rue du Midi, 1000 Bruxelles
(B E L G I Q U E)

ԱՍԿԷ ԱՆԿԷ

ԳԵՐՄԱՆԻԱՆ ԷՔԻՒ ՉՈՒԶԵՐ

Գերմանական օրաթերթերը կը յայտարարեն թէ եւրոպական դրամական Միութիւնը չի կրնար իրականանալ 2002-էն առաջ: «Զուտտօյչէ Ցայթունկ» կը գրէ թէ յստակ է այլեւս որ Գերմանիան պիտի չընդունի էքիւ անուանումը, որովհետեւ այդ անունը Գերմանացիներուն համար չոգեկոչեր զօրաւոր դրամ մը:

ԽՐՈՒԱԹՆԵՐԸ, ՅՈՅՆԵՐԸ ԵՒ ՍԵՐՊԵՐԸ

Ամիս մըն է Խրուաթները կրնան առանց վիզայի ոչ միայն Ֆրանսա գալ, այլեւ՝ Յունաստան երթալ: Այս վերջին պարագան «զաւաճանութիւն» մը կը նկատուի Պելկրատի իշխանութեանց կողմէ, որովհետեւ Սերպիոյ համար, ցարդ, «ամէնէն հաւատարիմ» եթէ ոչ միակ բարեկամ երկիրը կը նկատուէր Յունաստան: Իրենց դրացիներուն «սիրտը առնելու» համար, Յոյները ըսած են որ երբեք վիզա մը չեն մերժած ոեւէ «Եուկոսլաւ»ի, աւելցնելով թէ՝ «պէտք չէ շփոթել բարեկամութիւնը գործերու հետ»:

Տիկին Ղազարոս Ղազերեան,
Տէր եւ Տիկին Անրի Ղազերեան,
Տէր եւ Տիկին Ժան - Ֆրանսուա Ղազերեան,

Րաֆֆի, Անոյշ, Մաքսիմ, Տամիէն,

Տիկին Քրիսթիան Ռէիզեան,
Տիկին Զարուհի Հաճընլեան,
Տիկին Աստղիկ Ռեսեան,
Տիկին Թագուհի Գույումճեան,
Տէր եւ Տիկին Վազգէն Ղազերեան եւ զաւակը,
ինչպէս նաեւ Սալերեան, Ռէիզեան, Եաղմուրեան, Գաբրիէլեան, Պզտիկեան, Տորման եւ Գապրիյաք ընտանիքները
ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ - հօր, քեռայրին եւ ազգականին՝

ՂԱԶԱՐՈՍ ՂԱԶԵՐԵԱՆԻ

մահը որ պատահեցաւ Մայիս 2-ին, 88 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Շաբաթ, Մայիս 6, ժամը 9-ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցին
15, rue Jean-Goujon, Paris 8e
ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Վէնսէնի Նոր գերեզմանատունը ժամը 11·15-ին
296, avenue Victor Hugo,
Fontenay sous Bois

Ոչ ծաղիկ, ոչ ծաղկեպսակ: Փոխան ծաղիկի նուէրներ բարեսիրական հաստատութեանց:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

82, rue de la Fédération,
93100 Montreuil

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Անիէռ - Պուա - Գոլոմպ - Արժանթէօյի Ակնունի մասնաճիւղը իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տիկին Թագուհի Յարութիւնեանի իր ամուսնոյն Յաբեթ Յարութիւնեանի մահուան առթիւ:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
Հայ Կրթական եւ Մշակութային Միութիւն
HAMASKAïNE
Association Educative & Culturelle Arménienne

ՀԱՄԵՐԳ
Ջութակահար
ԱՐԱ ՄԱԼԻՔԵԱՆ
Դաշնակի ընկերակցութեամբ
ՆԱՅԻՐԻ ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ-ի
Ուրբաթ, Մայիս 12, ժամը 20·30-ին
MUSEE GUIMET
6, Place d'Iéna, Paris 16e
(M° IENA)

(Շար. Ա. էջէն)

եւ մաքսային մարզերու մէջ համագործակցութեան վերաբերեալ:

ԴԻՏՈՐԴՆԵՐՈՒ ԼԱՒ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ ԼՂՀ-ԵԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ՄԱՍԻՆ

Երեսփոխանական ընտրութիւններուն առթիւ ԼՂՀ հրաւիրուած անկախ դիտորդներու խումբը յայտնելով իր տպաւորութիւնները, ըսած է թէ անոնք տեղի ունեցան միջազգային չափանիշներուն համապատասխան, առանց որեւէ խախտումի:

Վ. ԹԷՔԷԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Վահան Թէքէեանի յիշատակին (բանաստեղծին մահուան 50-ամեակին առթիւ) նուիրուած հանդիսութիւններու շարքին, Ապրիլ 30-ին տեղի ունեցած է անուանակոչութեան արարողութիւն եւ ազգային Մատենադարանին կից պուրակը որ կը կրէր Ղ. Ղուկասեան անունը, վերանուանուած է մեծ բանաստեղծին անունով:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

«Շէն - Ֆրանսա» կազմակերպութիւնը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ իր հիմնադիր անդամներէն՝

ՍԱՄՈՒԷԼ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առիթով, Կիրակի, Մայիս 7, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ
15, rue Jean-Goujon, Paris 8e
յաւարտ պատարագի:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

«ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՏՂԵՐՔԸ ՄԵԶՆԻՑ ԲԱԺԱՆՒՈՒՄ ԵՆ...»

Շուրջ քառասուն օր առաջ, Ապրիլ 1-ին, Երեւանի մէջ քառասուներկու տարեկան հասակին, յանկարծամահ կ'ըլլար Ֆրանսայի մէջ քիչերու ծանօթ՝ Շէն կազմակերպութեան հիմնադիր անդամ՝ Սամուէլ Աւետիսեան:

1988-ին, Արթուր Մկրտչեանի եւ այլ խումբ մը տեսլապաշտներու հետ հիմնելէ ետք Շէն-ը, Սամուէլ ամբողջութեամբ կը նուիրուէր Արցախի ու Հայաստանի լքուած գիւղերու վերաբնակեցման եւ ինքնապաշտպանութեան կազմակերպման գործին:

Փոլիթեքնիքի բնագիտութեան դասախօս՝ Սամուէլ, հակառակ իր բացառիկ հմտութեան, համեստ եւ ջերմ էր բոլորին հետ եւ իր սուր զուարթախոհութեամբ յաջողած էր գրաւել բոլոր զինք ճանչցողներուն սէրն ու վստահութիւնը:

Իր գիտական աշխատանքը գնահատուած էր միջազգային մակարդակի վրայ եւ հրապուրիչ առաջարկներ ստացած էր՝ Հայաստանէն դուրս իր գիտական աշխատանքը շարունակելու: Սակայն Սամուէլ նախընտրած էր մնալ: Մնալ, որովհետեւ ընելիք շատ բան կար տակաւին. մնալ, որովհետեւ Արցախի հարցը Գորիսի եւ Հադրութի կապող եւ ռազմագիտական մեծ կարեւորութիւն ունեցող խճուղիի շինութիւնը պէտք էր աւարտել:

Այսպէս էր Սամուէլ՝ պարզ ու համեստ, տեսլապաշտ եւ իր համոզումներուն հաւատարիմ...

Այս Կիրակի, Մայիս 7-ին, մահուանդ քառասունքի արարողութեան ընթացքին, Շէն Ֆրանսայի ընկերներդ անգամ մը եւս պիտի յիշեն քու բարի ժպիտդ եւ, որպէսզի հողը թեթեւ գայ վրադ, ընդվզելով հանդերձ քու կանխահաս մահուանդ դէմ, վստահաբար պիտի չշնչչան:

«Հանգիստ եղիր Սամուէլ, պիտի չինենք խճուղին...»

ՇԷՆԱԿԱՆ

SABERATOURS
SEVAN VOYAGES
SABERATOURS
SEVAN VOYAGES
SABERATOURS
SEVAN VOYAGES

PARIS·EREVAN·PARIS
VOLS HEBDOMADAIRES
- ASSISTANCE A L'AÉROPORT
- ORGANISATION D'ACCUEIL ET DE TRANSFERT
- RÉSERVATION D'HÔTEL
- LOCATION DE VOITURE AVEC CHAUFFEUR
- EXCURSIONS GUIDÉES
- VOYAGES ORGANISÉS EN GROUPE

PARIS·EREVAN
VOL CARGO MENSUEL

PRIX
PARIS-EREVAN-PARIS
3600 F
RENSEIGNEMENTS ET RÉSERVATIONS SUR SIMPLE APPEL

SABERATOURS
31, RUE D'ARGENTEUIL - 75001 PARIS
TEL 42 61 51 13 - FAX 42 61 94 53
SEVAN VOYAGES
48, COURS DE LA LIBERTÉ - 69003 LYON
TEL 78 60 13 66 - FAX 78 60 92 26
EREVAN
37, RUE HANRABEDOUTIAN - EREVAN 10
TEL 52 54 48 - 52 85 48 -
FAX 52 54 48
EN COLLABORATION AVEC
ARMENIAN AIRLINES
STUDIO VICKEN PARIS 1995

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
ԳՐԱԿԱՆ - ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

ԵՂԵՌՆԻ 80-ԱՄԵԱԿ

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ
նուիրուած
Նահատակ Գրողներու

Կը մասնակցին՝
Մարի Պահուդեան, Սիլվա Հապէշեան - Արաքս եւ Արտաշէս Ոսկանեան

Հեղինակները եւ գործերը կը ներկայացնէ՝
ՅԱԿՈԲ ՊԱԼԵԱՆ

ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆ
ՍԻԱՄԱՆԹՕ
ՌՈՒԲԷՆ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ
ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿ
ԹԼԿԱՏԻՆՑԻ
ԳՐԻԳՈՐ ԶՕՀՐԱՊ
եւ
ԵՐՈՒԽԱՆ

Երկուշաբթի, Մայիս 15, երեկոյեան ժամը 20·30-ին, Սուրբ Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցիի Նուրհան Ֆրէնկեան սրահին մէջ
15, rue Jean-Goujon, Paris 8e
Ձեռնարկը կը սկսի որոշեալ ժամուն

EXPOSITION
Levon DER BEDROSSIAN
« ARCHEOLOGIE INTERIEURE »
monotypes, collages, techniques mixtes
du 10 au 27 Mai
Vernissage
le Mercredi 10 Mai à partir de 18h30

GALERIE LES CENT
8, rue de Jouy, Paris 4e
du mardi au samedi 14h - 18h30
ou sur rendez-vous tél.: 42. 77. 30. 00

ՊՈԼՍԱՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ
ՄԱՐՍԷՅԼ
Կը կազմակերպէ՝
Երկու օրեր յատկացուած Հայ Լեզուին

Մայիս 13, Շաբաթ, ժամը՝ 21-ին
ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ
ՀԻԼՏԱ ԳԱԼՖԱՅԵԱՆ - ՓԱՆՈՍԵԱՆ
- Հայերէն լեզուի ուսուցման բարեփոխման անհրաժեշտութիւնը -
եւ
Լսողա - տեսողական դրութեան ցուցադրում
Սահակ - Մեսրոպ Մշկ. Կեդրոն
Ա. Զըրբաշեան սրահին մէջ
339, avenue du Prado, Marseille 8e

Մայիս 14, Կիրակի, ժամը՝ 15·30-ին
ՄԻՋՎԱՐԺԱՐԱՆԱՅԻՆ ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄՐՑՈՒՄ
բացառիկ մասնակցութեամբ՝
ԳԱՐՈՒՆ
Մանկա - պատանեկան երգչախումբի տնօրէնուհի Ժիւլիէթ Ըլմազեան
Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
12 - 14, rue St-Bazile, Marseille 1er
Մուտքերը ազատ են:

L'ECOLE TEBROTZASSERE
propose
un Cycle de Conférences-Débats
animées par
ONNIK JAMGOCYAN
Docteur en Histoire
La Puissance économique des Arméniens
du 17ème au 18ème siècle
- *Rôle des banquiers dans la vie communautaire arménienne à Constantinople* le 12 Mai
- *Les financiers arméniens à Venise* le 9 Juin.

Les conférences ont lieu à 21 heures
à l'*Ecole Tebrotzassère* :
1, Bd du Nord, Le Raincy
Participation : 50 F. au profit de l'Ecole
Le débat sera suivi d'un cocktail.
Renseignements au : 43. 81. 01. 72.

La **MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ISSY-LES-MOULINEAUX**
45, rue de la Défense
organise
la projection du film
"LES DERNIERS ROIS D'ARMENIE"
CILICIE XIIe — XIVe SIECLE
par *Claude MUTAFIAN*
le Vendredi 12 Mai à 20 heures 30

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB
UGAB — PARIS :

CONCERT
un CONCERT POUR L'ARMENIE est organisé
le Dimanche 14 Mai à 17 heures
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e
— *Participation* : 70 F. —

AU PROGRAMME :
Musique classique, romantique, arménienne et traditionnelle.

UGAB-Lyon - Ciné Club
Le *CINE-CLUB* de l'UGAB-Lyon présente
«LE GENERAL MEKHITAR»
ou «L'ETOILE DE L'ESPOIR»
Réalisation: Edmond KEOSSAÏAN (1978) Arménie
Production; *Mosfilm — Armenfilm*
avec *Sos Sarksian, Laura Guevorkian*
(version française SFP)
le **Vendredi 5 Mai à 20 heures 30**
au Centre Culturel Alex Manoogian de l'UGAB
12, rue Emile Zola, Lyon 2e
— ENTREE LIBRE —
UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Dîner Dansant

La Croix Bleue des Arméniens de France, section « *Astrig* » d'Arnouville-lès-Gonesse / Gonesse / Sarcelles / Villiers-le-Bel organise un *DINER DANSANT* le Samedi 6 Mai à l'espace «*Charles Aznavour*» (Arnouville) avec la participation du chanteur HAGOP MALDJIAN accompagné de son orchestre *NAïRI*. Le dîner sera préparé par le restaurateur Jano le Hay d'Alfortville.

Pour tout renseignement/réservation : Tél. : 39 85 93 40 / 39 85 29 71.

ՇԱԲԱԹ ՄԱՅԻՍ 6
SAMEDI 6 MAI
1995

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.586 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 69e ANNEE — N° 18.586

ԼՈՒՍԱՆՑՔԻ ՎՐԱՅ

ԿԱԽԵԱԼ ԱՆԿԱԽՈՒԹԻՒՆԸ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՄԱՄՈՒԼԻՆ

Մեր մէջ այն կարծիքը - համոզումը - կը տիրէ թէ միջազգային մեծ մամուլը ներկայացնող թերթերն ու շաբաթաթերթերը, որոնք որեւէ կուսակցութեան մը կամ ընկերային - քաղաքական կազմակերպութեան մը օրկանները չեն, այլ՝ մեծահարուստ անհատներու կամ Թրըսթներու սեփականութիւնները, իսկապէս անկախ թերթեր են, ուր հրատարակուած բոլոր լրատուութիւնները եւ վերլուծումները կը յատկանշուին իրենց օրինակելի առարկայականութեամբ եւ անկողմնակալութեամբ, իսկ թերթին խմբագրական անձնակազմը եւ աշխատակիցները կը վայելեն ամէն ազատութիւն՝ անկաշկանդ արտայայտելու իրենց տեսակէտները իրենց նախընտրած բառամթերքով եւ եզրերով: Անհատի եւ լրագրողի պզտիկ դրախտավայր մը՝ այլ խօսքով՝ այդ մեծ մամուլը: Իրականութիւնը սակայն այլ է, կարելի է նոյնիսկ վկայել որ ան իր էութեամբ կը գտնուի հակադիր կողմը:

Այս պատրանաթափող իրականութեան վերահասու կ'ըլլանք ամէն տարի Մեծ Եղեռնի ոգեկոչումներուն: Սակայն շատ շատ կը մոռնանք բիրտ իրականութիւնը, որ միայն Հայկական Ցեղասպանութեան հետ աղերս ունեցող երեւոյթ մը չէ եւ ոչ ալ անով կը սահմանափակուի, այլ կը տարածուի եւ կ'ընդգրկէ տեղական եւ միջազգային շատ մը հարցեր, մեր փոքր ածուէն դուրս եւ վեր:

Մեծ Եղեռնի 80-ամեակին առթիւ ամերիկահայ գաղութը որոշապէս յաւելեալ աշխատանք տարած էր նշելու համար Սեւ Թուականը, մասնաւորաբար զայն օգտագործելու՝ քիչ մը աւելի լսելի դարձնելու համար Հայկական Ցեղասպանութեան տխուր իրականութիւնը: Մեծն. Պոսթընի Հարվարտի հրապարակի նման կեդրոնի մը մէջ նաեւ կազմակերպուած էր քարոզչական հաւաք մը, ուր խօսուած ճառերը զօրաւոր բարձրախօսներու շնորհիւ լսելի կրնային դառնալ շրջակայքի խուլերուն կողմէ իսկ:

Պոսթընի մէջ լոյս կը տեսնէ նաեւ Միացեալ - Նահանգներու 10 մեծագոյն թերթերէն երկուքը - «Պոսթըն Կլոպ» եւ «Քրիսչըն Սայընս Մոնիթոր»: Առաջինը Հայերուն նուիրած էր երկար յօդուածաշարք, որ լոյս տեսաւ երկու յաջորդական թիւերով: Հետաքրքրական եւ նոյնիսկ շահեկան ուսումնասիրութիւն մը, հակառակ հոն տեղ գտած որոշ սխալներուն, վիճելի գաղափարներուն եւ աննպաստ բիծերուն: Երիտասարդ յօդուածագիրը՝ Ճոն Աուրպախ՝ եղած է նաեւ թերթին թղթակիցը նախկին Խորհրդային Միութեան մէջ, երբ 15 հանրապետութիւններէ կազմուած կայսրութիւնը կը գտնուէր իր մայրամուտին եւ ապա՝ խաւարմանը մէջ: Լրագրողը երկու անգամ գտնուած է նաեւ Արցախ, տեսնուած ի մէջի այլոց Մոնթէ Մելքոնեանի հետ, եւ թղթակցութիւններ ղրկած Ստեփանակերտէն, Երեւանէն եւ Ատրպէյճանէն, որոնք թարգմանաբար լոյս տեսած են հայ մամուլին մէջ: Ինք է որ առաջին անգամ ամերիկեան մամուլին մէջ վկայեց թէ աֆղան վարձկաններ կը գտնուին Ատրպէյճանի մէջ, երբ անոնցմէ ոմանց հանդիպած էր Պաքու գտնուած միջոցին:

Լրագրող մը եւ խմբագրութիւն մը իսկապէս օժտուած պէտք է ըլլան աճպարարական մեծ յատկութիւններով, որպէսզի նոյնիսկ մեծ Եղեռնին նուիրուած երկար սիւնակներուն մէջ յաջողին թեքիլ աջ, հակիլ՝ ձախ խուսափելու համար գործածելէ զայն յատկանշող ճիշդ բառը: «Պոսթըն Կլոպ» երեք մեծադիր եւ պատկերազարդ էջերուն մէջ, ուր հայութիւնը շահագրգռող ժամանակակից շատ մը հարցերուն մասին խօսուած եւ տեսակցութիւններէ քաղուած վկայութիւններ մէջբերուած են, հայկական սպանդը տարազուած է որպէս «ողբերգական» ջարդերը, «պոգրոմներ», սակայն ցեղասպանութիւն բառին կարելի չէ հանդիպիլ: Իսկ երբ անհրաժեշտ նկատուած է նշել Պոսթընի մէջ օր մը ետք տեղի ունենալիք Ցեղասպանութեան Ոգեկոչումի ձեռնարկը, այդ երկու բառերը առնուած են չակերտի մէջ:

Վերի տողերը գրուած են միջազգային մեծ մամուլին էութիւնը բացատրող երեւոյթի մը առթիւ, որուն կամայ - ակամայ իր գործակցութիւնը բերաւ նոյն ինքն Ճոն Աուրպախ:

Իր գրութեան հրատարակութենէն շաբաթ մը ետք լրագրողը բանախօսեց Արցախի հարցին շուրջ հայկական ուսմանց կեդրոնի մը մէջ (բանախօսութիւնը ծրագրուած եւ յայտարարուած էր երկու ամիս առաջ): Հարց - պատասխանի յատկացուած միջոցին, ներկաներէն ոմանց հարցումները կը վերաբերէին բանախօսին ստորագրած գրութեան: Հարց տրուեցաւ եւ ապա հարցումը կրկնուեցաւ, թէ ինչո՞ւ չէր գործածուած հայկական ցեղասպանութիւն եզրը: Պատասխանները իրենց կարգին ծնունդ տուին աւելի չեշտակի դրուած այլ հարցումներու, որոնք որոշապէս բարձրացուցին մթնոլորտին ջերմութիւնը, բարեբախտաբար մնալով ընդունելիին սահմանին մէջ, կարճատեւ անհաճոյ պահէ մը ետք: Ահա առաւելագոյն խտացումով տրուած բացատրութիւնները. --

Թերթին աշխատակազմը եւ աշխատակիցները ունին ուղեցոյց մը եւ ոճ մը զոր պէտք է յարգել: «Ես յօդուածս գրեցի հետեւելով այդ քաղաքականութեան»: Հայկական սպանդը պէտք է կոչել «ջարդեր»: Երբ կը նշուի սպաննուածներուն թիւը՝ «մէկուկէս միլիոն», պէտք է աւելցնել՝ «համաձայն Հայերու», կամ «Հայերը կ'ըսեն թէ», աւելցնելով նաեւ՝ «Թուրքերը իրենց կողմէ կուտան մի քանի հարիւր հազարի թիւը»: Թերթին քաղաքականութեան կը հնազանդին բոլորը, վերէն վար, ինչ որ ալ ըլլայ անոնց պաշտօնը: Այդ քաղաքականութիւնը կը կառուցուի «բարձրագոյն մակարդակի վրայ»: Որքա՞ն բարձրագոյն՝ կարելի չէ յստակօրէն ըսել: Ամէն պարագայի մէջ, թերթին գործունէութեան ծրագիրը չի կրնար ներհակ ըլլալ պետական ընդհանուր քաղաքականութեան եւ երկրի շահերուն: Այլ խօսքով՝ թերթը կը հետապնդէ պետական շահերը:

«Պոսթըն Կլոպ»ի պարագան պէտք է ընդհանրացնել: Ինչ երանգաւորում ալ - պահպանողական, չափաւոր, ազատական - ունենան ամերիկեան մեծ մամուլի ընտանիքին անդամ թերթերը, գծի մը վրայ անոնք կը հաւասարին: Հաւասարութեան այդ գծին հայկական ցեղասպանութիւնը կը կոչուի «ջարդեր»:

Իսկ ե՞րբ այդ եզրը պիտի հնչի: Շատ հետաքրքրական էր Աուրպախի բացատրութիւնը, կամ թելադրածը: Միջազգային ներկայ պայմաններուն մէջ, հայկական լոպին որքան ալ զօրաւոր ըլլայ, իր դիմացը պիտի գտնէ Թրքականը, որ «պետական» է: Այժմ Հայաստանի օգնելու եւ ծառայելու մէկ եղանակ կայ - ամերիկեան մարդասիրական եւ այլ օգնութեան յարատեւումը եւ առաւելագոյն յատկացումը: Իսկ ինչ կը վերաբերի Ապրիլ 24--ին, «պէտք է սպասել «8 - 10 տարի, մինչեւ որ Հայաստան զօրանայ եւ պետական աստիճանով կատարէ իր լոպինկը», ի հարկին ուղղակի Սպիտակ Տան հետ հաղորդակցութեամբ: Պէտք է սպասել նոր պայմաններու. այն ատեն թէ՛ թերթերուն մէջ պիտի կարդացուին «Հայկական Ցեղասպանութիւն» բառերը, եւ թէ պետութիւնը Մեծ Եղեռնը պիտի հռչակէ իր բուն անունով:

Մեր կողմէ կրնանք աւելցնել որ երբ աշխարհաքաղաքական եւ այլ «նոր պայմաններ»ը ստեղծուին, Հայերը եւ Հայաստան նոյնիսկ պէտք պիտի չունենան Հայկական Ցեղասպանութեան ճանաչման լոպինկը ընելու. այդ պաշտօնը փութով յանձն պիտի առնեն ամերիկեան - կամ ֆրանսական, անգլիական, գերմանական - կառավարական մարմինները, պահանջելով ի հարկին որ ճանչցուին նաեւ հայկական անտեսուած իրաւունքները...

Սակայն վերադառնանք մեր նիւթին: Որքա՞ն անկախ է մեծ կոչուած անկախ մամուլը: Կը տեսնուի թէ հարցումը որքան սխալ դրուած է, ու որքա՞ն միամտութիւն կ'ենթադրէ:

Ազա՞տ մամուլ, անկա՞խ մամուլ:

Come on! Կամ աւելի հասկնալի լեզուով՝ վրան գրէ:

ԳՐԻԳՈՐ ՔԷՕՍԷՅԵԱՆ

Պոսթըն

«ՄՈՍՈՒԼԸ ԴԵՌ ՄԵՐՆ Է»

Կ'ԸՍԷ ԱՆԳԱՐԱ

Նախագահ Տէմիրէլ որ Իրաքի հետ սահմանային նոր կարգադրութիւններ կ'ուզէ ընել («Յառաջ», Մայիս 4) չի վարանիր մինչեւ Մուսուլ ալ երթալու եւ այս յաւակնութիւնները կը մտահոգեն ոչ միայն Իրաքը այլեւ՝ Միացեալ - Նահանգները: Երեքշաբթի, Մայիս 2-ին է որ նախագահ Տէմիրէլ արտայայտուած էր այս մասին եւ շեշտած թէ «Մուսուլի (քարիւղային) գաւառն ալ դեռ Թուրքիոյ կը պատկանի»: Այս ախորժակներուն առթիւ, Պաղտատի Ցեղափոխութեան Հրամանատարութեան Խորհուրդը որուն կը նախագահէ Սատտամ Հիւսէյն, խիստ հակազդեցութիւն մը ունեցած է եւ բանբերն ալ յայտարարած թէ Իրաք կը մերժէ խօսիլ իսկ սահմանային հարցերու մասին: Պաղտատի պաշտօնական Ալ-Թաուրա թերթին համաձայն Իրաք հողային իր ամբողջականութիւնը կը պաշտպանէ «օրինաւոր բոլոր միջոցներով»: Գալով Ուաշինկթընի, յայտարարած է թէ դէմ է «երկու երկիրներու սահմանները ուժի միջոցաւ փոխելու որեւէ փորձի» (արդեօ՞ք կը նշանակէ թէ կարելի է փոխել առանց ուժի...):

Տէմիրէլ իր յաւակնութիւններուն որպէս յենարան Լօզանի դաշնագրին կը կռթնի, ըսելով թէ այդ դաշնագիրը (1923) չվաւերացուց Մուսուլի միացումը Իրաքի:

Ինչ կը վերաբերի Թրքական զօրքերու քաշուելուն հիւսիսային Իրաքէն, լուրերը բաւական հակասական են, Թրքական աղբիւրներէ իսկ: Ներքին նախարարը՝ Կեօլհան ըսած է թէ՝ «այլեւս մարդ չունինք հոն», պատասխանելով լրագրողուհիի մը: Գալով փոխ - վարչապետ՝ Չեթինի կ'ըսէ թէ հոն (Իրաք) կը մնայ զինուորներու փոքր թիւ մը, առանց ճշդելու քանակը:

Թ. Չիլլէր համաշխարհային Բ. պատերազմին Ջինադադարին 50-ամեակի հանդիսութիւններուն ներկայ գտնուելու համար Մայիս 7-ին Ֆրանսա կուգայ, յաջորդ օրն ալ Մոսկուա կ'երթայ: Այսպէսով, Տիկին Չիլլէր բոլորովին ինքնակոչ կերպով կը փոխարինէ նախագահ Տէմիրէլը, որ որոշած էր չմասնակցիլ եւ իր տեղը նախարար մը նշանակած էր: Անոր մերժումին պաշտօնական տարբերակը այն է, որ Թուրքիա չէ մասնակցած համաշխարհային Բ. պատերազմին, իսկ իրեն մօտ աղբիւրներու համաձայն ալ բուն պատճառը Չէչէնիոյ իրադարձութիւններն են: Վարչապետուհին որպէս արդարացում իր որոշումին, ըսած է թէ Ռուսաստան այս այցելութիւնը եղակի առիթ է վերջին շրջանին լարուած մթնոլորտը մեղմացնելու տեսանկիւնէն:

ՊԱՔՈՒ ԿԸ ՊԱՏԱՍԽԱՆԷ ԱՆԳԱՐԱՅԻ

«ՆԱԽ ՎՐԱՍՏԱՆԷՆ, ԱՊԱ ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ, ԵԹԷ ԽԱՂԱՂ ԼՈՒԾՈՒՄ ԳՏՆՈՒԻ...»

Թուրքիոյ Արտաքին նախարար՝ Էրտալ Ինէօնիւ Անգարա վերադարձած է Հինգշաբթի գիշեր (Մայիս 4), շատ «յաջող» որակելով երկօրեայ իր այցելութիւնը Պաքու, ուր հանդիպումներ ունեցած է Ատրպէյճանի նախագահ Հայտար Ալիեւի ու Արտաքին նախարար Հասան Հասանովի հետ: Ան գացած էր համոզելու Ազերիները, որ նախապայմաններ չդնեն Ատրպէյճան - Թուրքիա նաւթուղիի Հայաստանէն անցնելուն: Ահա թէ ինչ եղած է իր խօսակցութիւններուն արդիւնքը, ըստ «Ալ Հայաթ»ի Պոլսոյ թղթակիցին, որուն աղբիւրներն են Թուրքիոյ Արտաքին նախարարութիւնը եւ Ատրպէյճանի դեսպանատունը՝ Անգարա:

Երկու կողմերը համաձայնած են որ սկզբնական շրջանին, Ատրպէյճանի նաւթը երկաթուղիով փոխադրուի Թիֆլիս ու յետոյ, հին նաւթուղի մը գործածելով՝ Պաթում, ուր կը գտնուի նոյնքան հին զտարան մը: Ապա, քարիւղը տարուի Թուրքիա, ներքին սպառումի համար: Այս առժամեայ տարբերակը հնարաւոր է պարզ այն պատճառաւ որ սկզբնական շրջանին, քարիւղի արտադրութեան քանակը մեծ պիտի չըլլայ: Երկրորդ հանգրուանին եւս, երբ այս քանակը սկսի աւելնալ, կարելի է Ռուսաստանէն անցնիլ: Բայց քանի մը տարի ետք, այնքան պիտի աւելնայ Ատրպէյճանի արտադրութիւնը, որ նոր նաւթուղի մը անհրաժեշտ պիտի դառնայ: Արդ Իրանի ճամբան մերժուած ըլլալով արեւմտեան ընկերութիւններուն կողմէ, ամենայարմարը Հայաստանէն անցնիլն է:

Պաքու պատասխանած է Ինէօնիւի որ ինք դէմ չէ Հայաստանէն անցնելու ծրագիրին, պայմանաւ որ նախ Հայերը քաշուին գրաւուած հողամասերէն եւ Ղարաբաղի հարցը լուծուի խաղաղ միջոցներով: Այս ուղղութեամբ երկու կողմերը համաձայնած են որ պէտք է կրկին աշխուժացնել Մինսկի խումբի գործը, որ

(Շար.ը Դ. էջ)

ՎԱՂԸ՝

«ՅԱՌԱՋ - ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ միտք եւ արուեստ»ի նոր (204) թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ. --

Երկու լեզու, մէկ աշխարհ — ԱՆԻ ԿԱՐՄԻՐԵԱՆ

Պարճ ու մանուկը — ԿՈՄԻՏԱՍ ՎՐԴ.

ԶԻՆԱԴԱԴԱՐԻ յիսնամեակին (Մայիս 8) առթիւ, «Յառաջ» լոյս չի տեսներ Երկուշաբթի օր (Երեքշաբթի, Մայիս 9-ի թիւ): Մեր յաջորդ թիւը՝ Չորեքշաբթի, Մայիս 10:

ԼԵԶՈՒ

ՄԱՇՏՈՑ, ՊԱՔԱԼՕՐԷԱ, ՕՇԱԿԱՆ ԵՒ ՉԱՓԱՆԻՇԵՐ

ՎԱՐԴԱՆ ՕՁԻՆԵԱՆ

Մերձեցման խնդիր

Լեզուի եւ ի մասնաւորի հայերէնի հարցը ներկայ պարագաներուն մէջ կրնայ Թելադրել հետեւեալ խոհերն ալ:

- Հայաստանի լեզուն օր ըստ օրէ հայերէնէն հեռանալով հանդերձ երկրին իրականութիւններուն մասն է. ինչպէս պուլկարերէնէն կը մնան միայն քանի մը բառեր Պուլկարիոյ ներկայ լեզուին մէջ: Բայց համայնավար վարչակարգէն շա՛տ առաջ եղրակացած եղելութիւն մըն է Պուլկարիոյ պարագան: Հայաստանի մէջ, անցնող եօթանասուն տարիներու ընթացքին՝ գիտական, բանասիրական, պատմագիտական, փիլիսոփայական, ազգագրական եւ արուեստի գրականութիւն մը Թողարկուած է, վերածուելով մշակութային արժէքի: Այդ գրականութեան մէջ կը գտնուին նախանձելի բարձր արժէքներ: Անոնց լեզուն քիչ բացառութեամբ խուսափած է պետութեան գործիչներուն պարտադրած կանոններէն: Եթէ արժէքներու պահպանումի հարց մը դրուի, անկարելի է ստորադնահատել հայաստանեան լեզուով Թողարկուած եւ սակայն անվիճելիօրէն արժէք ներկայացնող գործերն այդ ատենուան: Իսկ այդ ատենուան Հայաստանի «խղճի եւ մտքի առաջնորդներ»ու արժէքներու մօտեցումը տարբեր է եղած: Զոր օրինակ՝ իրենց «արդի ուղղագրութիւն»ով հրատարակուած Դանիէլ Վարուժանի գործերու ժողովածուէն դուրս ձգուած է «Ճանապարհ Խաչի» հոյակապ քերթուածը: Այս արտաքսումին շարժառիթը յայտնի չէ որ կրօնական է՞ թէ դաւանաբանական...: Կրնայ ըլլալ կրօնական. եթէ «խաչի» ներկայութեան պատճառաւ է: Կրնայ դաւանաբանական ըլլալ. քանի որ Հայոց Վարուժանը կաթողիկէ էր...: Հայաստանեան լեզուին «յառաջընթաց»ին ծառայող «խղճի եւ մտքի առաջնորդներ» չկա՞ն այսօրուան Հայաստանի մէջ: Արեւմուտքի մէջ յայտնուած են անոնք ատենին եւ այսօր ալ կը շարունակեն իրենց երբեմնի «առաքելութիւն»ը իբրեւ արժեչափերու պաշտպան:

- Հարիւր տարիէն աւելի ատենէ մը ի վեր արեւմտահայերէնով Թողարկուած գրականութեան մշակութային արժէքը ինչո՞ւ բաղդատել արեւելահայերէնին ու ի մասնաւորի ներկայ պարագային հայաստանեան լեզուի արդասիքին հետ: Հարցը աւելի արժէքներու պահպանումին եւ զարգացումին մասին է: Ուղղակի թէ անուղղակի, կամայ թէ ակամայ, գործօն թէ կրաւորականօրէն արեւմտահայերէնի պահպանումը ու զարգացումը արգիլողներ կա՞ն թէ ո՛չ. այս է հարցը: Կարելի է՞ ըսել թէ այս հարցը «ազգայնական» կամ աւելի յստակօրէն՝ «ռեկիօնալիստական» կիրքի մը քօղարկուած բանաձեւումն է: Եթէ այդպէս եղած ըլլայ, ինչո՞ւ քանի մը հայ պատանի սէր տայինք Արիստարգոսի քերականութեամբ աշխարհի գրականութեան մէջ մտած Հոմերոսի հին - յունարէնով ոդիսականին կամ շէյքսփիրեան լեզուին: Ինչո՞ւ ջանայինք հին թէ նոր Թրքերէն գրական գործերու վայելչութիւնը որոնել: Եւ ինչո՞ւ, զոր օրինակ, Պր. Ժան - Փիէռ Մահէ մր ջանայ քսան տարիէ ի վեր հայերէն սորվիլ:

- Արժէքներու հարցը, սոյն պարագային, լեզուական արժէքներու հարցը, պէտք է՞ առնչել ազգասիրութեան, հայրենասիրութեան, պետականասիրութեան, հայասիրութեան նման սէրերու հետ: Լեզուն երկրի մը մէջ պետական օրէնքով կարելի է բռնադատել: Բայց այդ մտայնութեամբ կիրարկուած օրէնքներու հետեւանքը չէ՞ փայտալեզուն: Տիկին Տօնապետեանէն լսեցի որ արեւելահայերէնը (ըսել կ'ուզէր Հայաստանի լեզուն) պետական լեզու ըլլալուն Պաքալօրէայի մէջ հայերէնի քննութիւնը տեղ կրցած է ունենալ: Քսան - քսանհինգ տարի առաջ Հայաստանի Պետութեան լեզուն արեւմտահայերէնն է՞ր: Քանի որ այդ շրջանին Պաքալօրէայի հայերէն քննութեան լեզուն արեւմտահայերէնն էր: Ո՞ր հայկական Պետութիւնը գոյութիւն ունէր երբ երկու հարիւր տարի առաջ հիմնուած Ecole Nationale des Langues Orientales-ի առաջին լեզուներէն մին եղաւ հայերէնը: Ատենին, 18 տարի առաջ, պարոն մը տարի Հայաստան, աշխատելէ յետոյ Փարիզ եկած էր որպէս նորափետուր դասախօս հայագիտութեան: Կը պնդէր որ հայաստանեան լեզուն պէտք է կիրարկուի ամէնուր: Կ'ըսէր թէ՝ հակասովետ ըլլալու ատեն չէ...: Այսօրուան կարգախօսն ալ հաւանականօրէն պէտք է ըլլայ՝ «հակա -չգիտեմ ի՛նչ ըլլալու ատեն չէ». քանի որ սովետասիրութիւնը ժամանակավրէպ է ներկայիս: Աստուած գիտէ վաղը ի՞նչ «լոզունգ»ով իրենց խորշերէն պիտի ճայնարկեն այդ նոյն անձերը, որոնց միջեւ ամուր տեղեր կը գրաւեն՝ Հայաստանէն «կառոտֆիլի» եւ «արտերկրէն» ալ «սթաննախի կուլտուրայ»ի բերեզակներ:

⁂

Պաքալօրէայի հայերէնին մասին

Լսեր է՞ք Հայաստանի պետ. հեռատեսիլի սփռումներէն, միջազգային խաղերու ատեն «Թէնիսմէնուհի»ներու մասին: Իսկ աւելի յաճախ, այլ առիթներով տեղեկացած է՞ք ձայնասփիւռէն, պաշտօնատեղիներու մէջ, փողոցը կամ թերթերէ՝ էներկիայի, էներկեդիկայի, ինֆլացիայի, դէգլացիայի, ինվեստիցիայի, բյուջէդային պռօպլէմների, ֆինանսաւորումի, բալանսի, դիսբաջերական հաւաքի, ավիաուղիների զամալիօթների ռէսերի ... մասին:

Ծաղրական ոչի՛նչ է դրուած այս օրինակներուն մէջ: Հայաստան ու իր ժողովուրդը որուն մասերն են նաեւ՝ պետութեան, կառավարութեան եւ ընդդիմադիր կողմերու պաշտօնականները խիստ տագնապալի շրջանի մը մէջ են: Անոնց ալ մտահոգութիւններուն միջեւ է հայերէնը: Վկայ այն լուրը թէ՝ հայերէնի դրաւոր քննութիւնը ստիպողական կը դառնայ Հայաստանի բարձրագոյն ուսման թեկնածուներուն համար (տես՝ «Յառաջ», 1995, Մարտ 15): Երբ Պետութիւնը, այսինքն՝ ժողովուրդը, օրէնսդիրը, գործադիրը իր հողով, իր ջուրով, իր օդով, նեղ օրերու, նեղ տարիներու այս տագնապալի շրջանէն դուրս գայ, անկասկած պիտի զբաղի նաեւ լեզուական հարցովն իր, աւելի հետեւողական կերպով: Այն ատեն միայն կարելի պիտի ըլլայ հաստատել կամ ժխտել թէ Հայաստան իսկապէս տէր ուզած է՞ կանգնիլ արեւմտահայերէնի ինչպէս միւս հայերէններու արժէքներու հանդանակին: Արդարեւ՝ հայերէն լեզուի արժէքներուն միջեւ խտիր դնել եւ, զոր օրինակ, արեւմտահայերէնը սա կամ նա կերպով, մանաւանդ կառավարական միջոցառումներով անէացնելն ինչի՞ պիտի համապատասխանէր: Երբ մարդկային հաւաքականութիւններ կ'անէացուին պետական միջոցներով, ցեղասպանութիւն կը կոչուի այդ արարքը, եթէ զոհերը ցեղասպանին մշակոյթէն տարբեր մշակոյթի մը կը պատկանին: Եթէ միայն մշակոյթն անէացնեն, կարելի չէ՞ որակել այդ արարքը՝ մշակութասպանութիւն: Իսկ եթէ հանրութիւն մը իր մշակոյթի արժէքներուն մէկ մասն անէացնէ «ի շահ» մնացեալին, պէտք չէ՞ կոչել այդ արարքը «մշակոյթի գանիպալիզմ»: Այս մասին խորհա՞ծ են երբեք երէկուան թէ այսօրուան պետական հայերէնի ջատագովները: Լսա՞ծ են անոնք մարդկային իրաւունքներու մասին: Անոնց իմացումն ունի՞ն: Կ'ըմբռնե՞ն հարցին տարողութիւնը:

⁂

Պաքալօրէան լուրջ քննութիւն է: Հայերէնի տարբերակին համար կարելի չէ զայն խառն ի խուռն լեզուներու նախնականէն վար քննութեան մը վերածել: Վարժագիտական, իմա՝ մանկավարժական, հարցերու լուծումին գուցէ ներկայիս կարենան ծառայել հետեւեալ նկատումները:

Արեւմտահայերէնը, իր ամէն ինչով, հայերէնի բնականոն հունին մէջ ընթացող արտայայտչական նախանձելի զօրութեամբ լեզու մըն է: Անոր տիրացող ունէ անձ կը հասկնայ կատարելապէս արեւելահայերէնը, նոյնիսկ որոշ ճիգով մը կրնայ հասկնալ հայաստանեան հայերէնը եթէ ռուսերէն կամ քիչ մը գերմաներէն եւ ֆրանսերէն հասկնայ ինչ որ արեւմուտքցիի մը համար արտասովոր չէ:

Այսօրուան միայն հայաստանեան լեզուին ծանօթ ունէ անձի համար, հասկնալի լեզուներ չեն արեւմտահայերէնը եւ մասամբ ալ արեւելահայերէնը: Այս նկատումները ընտրութեան մը փոփոխականներու կ'առաջնորդեն: Ահաւասիկ անոնցմէ երեքը.

- Արեւմտահայերէնը կը մնայ Ֆրանսայի Պաքալօրէայի հայերէնի քննութեան լեզուն: Հայաստանի հետ կը սկսին լեզուական մերձեցումի աշխատութիւններ որպէսզի հայերէնը առանց կորսնցնելու իր անվիճելի արժէքները կարենայ Հայաստանի լեզուն ըլլալ:

- Հայաստանեան, արեւելահայկական եւ արեւմտահայկական լեզուներու նախնական գիտելիքներով պաքալօրէայի հայերէնի քննութիւններ կազմակերպել զայն որակելով փոխանցման շրջանի յայտագիր: Այսինքն այն ինչ որ Տիկին Տօնապետեան կը յայտարարէ: Այս փոփոխակը արագօրէն վարչական անելի մը կը տանի վարժագիտական իր մօտեցումով որ Պաքալօրէայի քննութեան պահանջած լեզուի մակարդակին տանող ուղի մը չի Թուիր ըլլալ:

- Հայաստանեան այսօրուան լեզուն կ'ըլլայ Ֆրանսայի Պաքալօրէայի հայերէնի քննութեան լեզուն: Արեւմտահայերէնը կ'արտաքսուի համալսարանի առաջին քննութենէն (որ Ֆրանսայի մէջ պաքալօրէայով կրնայ արդիւնաւորուիլ) եւ կը շարունակէ իր ընթացքը քանի մը որակաւոր հայկական վարժարանի մէջ ու կը զարգանայ ըստ նախնոյն արեւմտահայ մամուլով եւ այլ հաղորդամիջոցներով:

Վերեւ ներկայացուած փոփոխակներէն որեւէ մէկ հատին ընտրութեան պարագային ալ դրական գործունէութիւն մը կը վիճակի «Մաշտոց» - հայ լեզուի պաշտպանութեան եւ զարգացման միութեան ու իր սակաւաթիւ նմաններուն. նաեւ՝ մասնաւորաբար արեւմտահայերէնով լոյս տեսնող պարբերական մամուլի խմբագիրներուն եւ այլ աշխատակիցներուն: Հայերէնով արտայայտուող խմբագիրները ցարդ աւելի տարուած են հայկական հաւաքականութեանց հարցերովն ու միայն երբեմն հայկական վարժարաններու եւ անոնց որակը բարձրացնելու ձգտող հարցերով: Այս հարցերը պէտք չէ՞ ունենան մամուլին մէջ իրենց տեւական տեղը որպէսզի հայկական վարժարանը եւ հետեւաբար Հայոց լեզուն դրուին նախանձելի ընթացքի մը ծիրին վրայ: Հարցը միայն Հայոց երկրին՝ Հայաստանի վերաբերելէ աւելի մարդկային արժէքներու պաշտպանութեան ու զարգացումի խնդիր է: Հետեւաբար «արտերկրացիներ»ուն ալ պարտականութիւնն է զբաղիլ ու լուծում գտնել այս հարցին: Այս ո՛չ դիւրին ճամբուն վրայ, այլամերժ Հայաստանցիներու առընթեր, Հայոց երկրին մէջ կան նաեւ այլ կեցուածքով մարդիկ, պետական վարիչներ, կառավարութեան անդամներ, ընդդիմադիրներ, երբեմնի գիտաշխատողներ եւ գրողներ որոնք մարդկային արժէքներու, ընդ որս հայերէն լեզուի պաշտպանութեան կամաւորներն են: Գիտակից են որ արեւմտահայերէնը կատար մըն է, այսօր շատերու համար անմատչելի եւ սակայն միշտ նախանձելի: Անոնցմէ՝ Աղեքսանդրին ու Միսաքին եւ տղոց՝ Տիգրանին ու Վարդանին հետն էի երբ Մեսրոպի շիրմին առջեւ, ծածուկ աղօթքի մը հանդոյն մտաբերեցի նոր ժամանակներու Շնորհալի Եղիշէին խօսքը.

Օշակա՛ն.
Օր մ'ալ ես եկայ իբրեւ ուխտական.
.
Եթէ օր մ'երբեք, նո՛ր հովիւ, նոր հօտ
Ու նոր պաշտամունքի սիրո՛վ գան
քեզ մօտ,
Եւ իրենց համար նո՛ր Աստուած
մ'ուզեն
Արթնցո՛ւր հսկան գիրին երազէ:

Մենք, այդ օրը, այդտեղ պարզ անցորդներ էինք, ո՛չ իսկ գրականագէտ: Բոլորովին տարբեր քաղաքակրթութիւններու շրջապատներուն մէջ ապրող եւ սակայն մարդկային ու բնութեան միւս արժէքներու հանդանակին պաշտպան, նաեւ՝ այդ արժէքներուն զարգացման ծառայ ջոկատներու պահեստիններն էինք գուցէ:

(Շար. 4 եւ վերջ)

Պուլոնեը
Ապրիլ 5, 1995

— ՆՈՐ ԳԻՐՔԵՐ —

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐԻ ԳՈՐԾԸ ՅԵՏ ՄԱՀՈՒ

(«ՍԻՐՏ ՍՐՏԻ» 1995, ՓԱՐԻԶ)

Ֆրանսահայ գրականութեան համաստ[եղ]ութեան մէջ եւ սփիւռքահայ գրականութեան անդաստանին մէջ անջնջելի անուն ձգած Շահան Շահնուր (Քերեսթեճեան), կը մնայ պայծառ դէմք մը, իր վաւերական գրիչով եւ պատկառելի վաստակով: Հակառակ անոր որ, Շ. Շահնուր ապրեցաւ հիւանդանոցներէ անբաժան կեանք մը, տառապեցաւ հիւանդութիւններէ, կարողացաւ իր դրոշմը դնել մեր գրականութեան վրայ: Յատկապէս՝ սփիւռքահայ մեր կեանքը նկարագրողն ու պատկերողը եղաւ ան, ուր կը տիրէ ուծացում, ձուլում եւ «նահանջ»: Անկասկած, «Նահանջը Առանց Երգի» վէպը կը մնայ գլուխ - գործոցը Շ. Շահնուրի, որովհետեւ՝ սփիւռքահայու ամէնօրեայ տագնապը վերլուծուած է հոն: Ամէն օր, [ս]փիւռքի մէջ, Հայը ակամայ կը մտաբերէ եւ կը կրկնէ Շ. Շահնուրի անմա[հ] տողը՝ «Մեղա՛յ, Մեղա՛յ Արարատին...»: Շ. Շահնուր նաեւ գրեց ֆրանսերէն բազմաթիւ գործեր Արմէն Լիւպէն ծածկանունով:

Վերջերս, Փարիզի «Յառաջ» օրաթերթի հրատարակչութիւնը, լոյս ընծայեց իր մատենաշարին 20-րդ հատորը՝ «Սիրտ Սրտի» խորագիրով (հեղինակ՝ Շահան Շահնուր): Հատորը լոյս տեսած է Շահան Շահնուրի մահուան 20-ամեակին առիթով (1974 Օգոստոս 20) «ակամայ յապաղումով»: Հատորին սկիզբը, «Յառաջ»ի խմբագրութիւնը ծանօթացման բաժինին մէջ կը նշէ. «Անիկա կը խմբէ ցարդ «Յառաջ»ի եւ սփիւռքահայ, գլխաւորաբար՝ Ֆրանսահայ, մամուլի մէջ ցրուած գրական այն էջերը եւ յօդուածները զորս Շահան Շահնուր, մինչեւ իր մահը չէր հրատարակած»:

«Ներածութիւն» բաժինին մէջ, «Բանտարկուած Թռչունը» խորագիրին տակ, Շահնուրի գրական արժէքին մասին կ'անդրադառնայ գրականագէտ եւ բանաստեղծ Գրիգոր Պըլտեան: «Գրական էջեր» բաժինով, հրամցուած են Շահնուրի երկու գրական գրութիւնները՝ «Աւազ Ուրբաթ» եւ "Պոլսեցիներ"ը». առաջինը՝ գրական - գեղարուեստական մտորումներ են Հայ ժողովուրդի մասին, անոր ցաւերուն եւ կրած տառապանքներուն շուրջ. երկրորդը՝ գրական պատկեր մըն է, որ լոյս տեսած է «Մենք» թերթին մէջ 1932 Թուականին, Փարիզ: Յաջորդ բաժինը՝ 11 յօդուածներ («Նկարչութիւնն Եւ Նկարիչներ», «Թէոդիկ», «Մենք», «Ի Գաւիւ Շ. Պէրպէրեանի», «Մաքս Ժակոբ Եւ Հայկական Ողբերգութիւն», «Ֆրանսացի Երիտասարդ Գրագէտները Եւ Մենք», «Վէպին Շուրջ», «Վերջին Խօսք՝ Զափազանցութիւն է», «Զապէլ Եսայեան Կը Գրէ», «Դրախտ Կորուսեալ», «Վաւերաթուղթը»): Յօդուածները լոյս տեսած են «Ամէնուն Տարեցոյցը», «Յառաջ», «Ապագայ» թերթերուն մէջ 1929 - 1938 Թուականներու,ն զանազան գրական - մշակութային - ազգային - հասարակական հարցերու շուրջ:

Ապա, «Որպէս Վկայութիւն» բաժինով, «Յառաջ»ի վաստակաշատ խմբագիրը Արփիկ Միսաքեան կը ներկայացնէ իր եւ Շ. Շահնուրի միջեւ եղած նամակագրութիւնը 1956 - 1957 Թուականներուն, ուր հարազատ եւ հաղորդական կերպով կարելի կ'ըլլայ ծանօթանալ Շ. Շահնուրի ներաշխարհին եւ մտորումներուն: 1957-էն ետք Շահնուր կը սկսի աշխատակցիլ «Յառաջ»ին: Գիրքին յաջորդ յօդուածներուն բաժինը, հաւաքածոն է այս «դարձ»էն ետք կատարուած աշխատակցութիւններուն՝ «Սիրտ Սրտի», «Խորհրդածութիւններ», «Մեր Մէկ Հին Ծանօթն էր Գլոտ Ֆարէր», «Յակոբ Տէր Յակոբեան», «Եղբայր Եղբօր Թշնամի», «Փլուզումի Այդ Թուականը», «Օր Ցայգ Եւ Ցասման», «Սուլժենիցին», «Լեզու Սրբազնագոյն», «Բայց Երազն էր Գերհզօր» (Շ. Շահնուրի վերջին գրութիւնը): Նշեալ յօդուածները լոյս տեսած են 1957 - 1974 Թուականներուն «Յառաջ» օրաթերթին մէջ (միայն «Փլուզումի Այդ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ 80-ԱՄԵԱԿԸ
ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍ

Հայկական ցեղասպանութեան 80-ամեակի ոգեկոչման համար կազմուած Միացեալ Մարմինը կազմակերպած էր ձեռնարկներու շարք մը՝ գիտաժողով, ցոյց, ժողովրդային հաւաք, մշակութային փառատօն, միացեալ պաշտամունք եւայլն, որոնք տեղի ունեցած են բարձր մակարդակով եւ կարգապահ մթնոլորտի մը մէջ:

Կիրակի, Ապրիլ 23-ի կէսօրէ ետք Գրինվենըրն Սենթըրի մէջ տեղի ունեցած է ժողովրդային հաւաքը, որուն մասնակցած են շուրջ 3·000 Հայեր: Ներկայ եղած են Գալիֆորնիոյ կառավարիչ Փիթ Ուիլսըն, Լոս-Անճըլըսի քաղաքապետ Ռիչըրտ Ռիըրտըն, Հայաստանի Լոս-Անճըլըսի հիւպատոս Արմէն Բայբուրդեան, Յունաստանի, Լիբանանի, Իսրայէլի եւ Կիպրոսի հիւպատոսները, Գոնկրէսի անդամներ, զանազան քաղաքներու թաղապետական խորհուրդի անդամներ:

Նախ քան հաւաքը, ի պատիւ կառավարիչին եւ հիւրերուն տրուած է ընդունելութիւն մը, որու ընթացքին խօսք առնելով (անգլերէն) Հայաստանի հիւպատոսը՝ անդրադառնալէ ետք Օսմանեան Թուրքիոյ ի գործ դրած ցեղասպանութեան եւ անոր 80-ամեակին նուիրուած ոգեկոչումներուն, նշած է թէ «Ութսուն տարի առաջ, Միացեալ-Նահանգներու ականաւոր դեսպան Հենրի Մորկընթաու հանդիսացաւ առաջինը, որ իր ձայնը բարձրացուց յանուն զոհերուն: Ան նաեւ առաջիններէն էր, որ իր հայրենակիցներուն եւ կառավարութեան օգնութիւնը հասցուց վերապրողներուն: Տասնեակ հազարաւորներ այսպիսով փրկուեցան բնաջնջումէ»: Ապա աւելցուցած է. «Հայ ժողովուրդի բարեկամ ուրիշ երկիր մը՝ Ռուսաստանը, քանի մը օր առաջ, իր Խորհրդարանին միջոցաւ միաձայնութեամբ դատապարտեց Հայկական Ցեղասպանութեան կազմակերպիչները եւ յետ այսօրիկ Ապրիլ 24-ը կը նշէ որպէս զոհերու յիշատակի օր: Կ'ակնկալուի որ Միացեալ-Նահանգներ եւս առնուազն նոյնը կատարեն: Միացեալ-Նահանգներու նման մեծ ժողովրդավարութեան երկիր մը պէտք է առաջնորդէ միջազգային համայնքը՝ համաշխարհային ճանաչում ապահովելու եւ դատապարտելու հայկական ցեղասպանութիւնը, վեր մնալով քաղաքական նուազ կարեւոր հանգամանքներէն»:

Ժամը 2-ին տեղի ունեցած է ժողովրդային հաւաքը, որուն բացումը կատարած է Միացեալ Մարմնի համատենապետ Արա Ահարոնեան: Հանդիսութիւնը վարած է Հայաստանի նախկին Արտաքին նախարար Րաֆֆի Յովհաննէսեան: Խօսք առնելով Լոս-Անճըլըսի քաղաքապետը՝ դրուատելէ ետք հայ գաղութին նպաստը Լոս-Անճըլըսի տնտեսական, ընկերային եւ քաղաքական կեանքին մէջ, յայտարարած է թէ «Ցեղասպանութեան իրողութիւնը պատմական փաստ մըն է եւ ի զուր են զայն ուրանալու փորձերը»:

Կառավարիչ Փիթ Ուիլսըն, կոկորդի վիրաբուժական գործողութեան ենթարկուած ըլլալով, չէ կրցած ելոյթ ունենալ եւ զինք փոխարինած է իր կինը: Տիկին Կէյլ Ուիլսըն, հաստատելէ ետք թէ իր ամուսինը թիկունք կը կանգնի հայկական ցեղասպանութեան ամբողջական ճանաչման պահանջին, ըսած է. «Այսօր մոմեր կը վառենք յիշելով անոնք, որոնք այսօր կրնային մեզի հետ ըլլալ: Մինչ պիտի պլպլան բոցերը եւ ի վերջոյ շիջին, սակայն, այս ողբերգութիւնը յիշելու մեր յանձնառութիւնը պիտի շարունակենք: Հայ ժողովուրդը, սիստեմաթիք կերպով բնաջնջումի քաղաքականութեան մը զոհ դարձաւ 1915-էն 1922, Օսմանեան Թուրքիոյ մէջ, քրիստոնէական իր հաւատքին համար: Թրքական վայրագութիւնները փաստագրուած են վերապրողներու կողմէ, որոնցմէ շատեր այսօր ապաստան գտած են Միացեալ-Նահանգներու մէջ: Աւելի քան 250 հազար Ամերիկահայեր կ'ապրին Գալիֆորնիոյ մէջ եւ այդ պատճառով Գալիֆորնիան հայահոծ մեծագոյն գաղութն է»: Գնահատելէ ետք հայութեան նպաստը Գալիֆորնիոյ Տիկին Ուիլսըն ըսած է. - «Դուք նոր Հայաստան մը ստեղծեցիք Գալիֆորնիոյ մէջ եւ Գալիֆորնիան աւելի հարուստ է ձեր ճիգերուն շնորհիւ»:

Տեղի ունեցած է մոմավառութեան հոգեպարար արարողութիւն մը որմէ ետք, Սպիտակ Տունէն՝ արբանեակային հաղորդումով, ներկաներուն փոխանցուած է Նախագահ Քլինթընի՝ Ցեղասպանութեան 80-ամեակի առթիւ կատարած յայտարարութիւնը:

Խօսք առած են նաեւ եւ յուշագիրներ յանձնած Լոս-Անճըլըսի թաղապետական խորհուրդի վերակացուներ Մայք Անթոնովիչ եւ Զեւ Եարոսլաւսքի:

Հուսկ, հանդիսավարը՝ Րաֆֆի Յովհաննէսեան, ողջունելէ ետք Ռուսաստանի Դումայի որոշումը եւ յոյս յայտնելով որ «այլ պետութիւններ Ռուսաստանի արդար եւ ճիշդ օրինակին հետեւելով նոյն դիրքորոշումը կ'իւրացնեն», աւելցուցած է. «բայց մենք պէտք չէ ապրինք պատրանքներով, որովհետեւ մեզմէ իւրաքանչիւրէն կը պահանջուի հետեւողական աշխատանք, որպէսզի այդ բանաձեւը եւ նման որոշումներ վերածուին քաղաքականութեան»:

Ժողովրդային հաւաքի աւարտին, ոգեկոչման Միացեալ Մարմնի անդամները այցելած են Մոնթեպելլոյի նահատակաց յուշարձան եւ ծաղկեպսակ դրած:

Իրիկունը, ժամը 7-ին, Կլէնտէյլի Սուրբ Աստուածածին Եկեղեցւոյ մէջ, շուրջ 800 հայ հաւատացեալներու ներկայութեամբ, տեղի ունեցած է ոգեկոչման միացեալ պաշտամունք մը, մասնակցութեամբ հայ եւ օտար յարանուանութեանց հոգեւոր պետերուն եւ ներկայացուցիչներուն: «Կիլիկիա» երգի հնչիւններով հոգեւորական դասը մուտք գործած է եկեղեցի, ուր գործադրուած է պատշաճ յայտագիր մը: Բացումը կատարած է հանդիսավարը՝ Հ. Ռաֆայէլ Վրդ. Մինասեան: Խօսք առած են էջմիածնական Թեմի առաջնորդ Վաչէ Արք. Յովսէփեան, ամերիկեան եբրայական համախմբումի տնօրէն Ռաբբի Լէնարտ Թոլ, Մկրտչական Եկեղեցւոյ ներկայացուցիչ վեր. Սամուէլ Ջէթթի եւ Հայ Աւետարանչական Եկեղեցւոյ վեր. Գարլ Աւագեան: Փակման խօսքը արտասանած է Կիլիկեան Թեմի առաջնորդ Տաթեւ Արք. Սարգիսեան: Խօսքերու աւարտին հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուած է հայ նահատակներու յիշատակին:

Երկուշաբթի, Ապրիլ 24-ի առաւօտեան ժամը 11-ին, Հոլիվուտի Թ. Մ. Մ. «Արշակ Տիգրանեան» վարժարանէն սկսած է բողոքի քայլարշաւ մը դէպի Թրքական հիւպատոսարան, պարզելով պաստառներ եւ ցուցատախտակներ՝ «Թուրքերը ջարդեցին մէկուկէս միլիոն անմեղ Հայեր», «Կը պահանջենք մեր հողերը», «1915-ը պիտի չկրկնուի» եւ այլ գրութիւններով: Հիւպատոսարանին առջեւ հաւաքուած ցուցարարներու թիւը հասած է 3·000-ի: Բողոքի խօսքեր արտասանած են Հ. Ե. Դ.-ի եւ Հայ Դատի Յանձնախումբի պատասխանատու երիտասարդներ: Փորձ եղած է յուշագիր մը յանձնել Թուրք հիւպատոսին, սակայն, ոստիկանները առած են զայն՝ խոստանալով յանձնել հիւպատոսին:

Նոյն օրը, կէսօրէ ետք, հոգեւորական դասը այցելած է Մոնթեպելլոյի հայ նահատակաց յուշարձան եւ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուած:

80-ամեակի ոգեկոչումներու առթիւ, Շաբաթ, Ապրիլ 22-ին, Օրէնճ Գաունթիի Ս. Քառասնից Մանկանց Եկեղեցւոյ բակին մէջ բացումը կատարուած է հայկական ցեղասպանութեան նուիրուած յուշարձանի մը, շուրջ 500 հոգիի ներկայութեան: Հանդիսութիւնը վարած է Տիկին Ցամիկ Մուրատեան: Խօսք առնելով հոգաբարձութեան ատենապետ Տոքթոր Կարօ Դերձակեան նշած է թէ «Այս յուշակոթողը պիտի ըլլայ մեր գաղութին «Անլռելի Զանգակատուն»ը, որ մեզի եւ մեր նոր սերունդներուն անդադար պիտի յիշեցնէ մեր նահատակներուն թափած արիւնը, յանուն հայրենեաց եւ հաւատքի»: Խօսք առած է շրջանի վերահսկիչ Ռաճըր Սթէնթըն, ցաւ յայտնելով որ «ցեղասպանութեան ուսուցումը կարեւոր տեղ չի գրաւեր մեր պատմութեան գիրքերուն մէջ»: Մուշեղ Ծ. Վրդ. Մարտիրոսեան շնորհակալութիւն յայտնած է եւ յուշատախտակներ յանձնած յուշարձանը կառուցող եւ նուիրող Յակոբ եւ Արօ Փօթթաճեանի եւ ճարտարապետ Դանիէլ Քէշիշեանի: Հոգեհանգստեան արարողութենէ ետք խօսք առնելով առաջնորդ Տաթեւ Արք. Սարգիսեան յորդորած է «պահել երկրին՝ հողին հետ կապը, հաւատքը, պատմութիւնը, մշակոյթը եւ անձնական ու աշխարհի համար մեր ունեցած երազները»:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅՈՒ ՄՏՈՐՈՒՄՆԵՐ
-93-

ԱՍՏՈՒԱԾ ԵՒ ՄԵՆՔ

Օրերէն մէկ օր Աստուած հաճեցաւ զբաղիլ մեզմով: Ինքն իրեն ըսաւ. — «Անոնց շնորհեմ այնպիսի մէկ գանձ, որ ինծի փառք տան ամէնքը մէկանց: Կ'ուզեմ որ հրճուին եւ ուրախ ըլլան ո՛ւր ալ գտնուին աշխարհիս վրան»:

Ճիշդ է թէ Աստուած ամէնագէտ է, բայց մեզ չի ճանչնար, ըստ երեւոյթին: Վերէն մինչեւ վար՝ ամէնէն յետին «բանգէտ»ներն իսկ կարծիք յայտնեցին մեզի շնորհած այդ գանձին մասին: Առարկութիւններ յարուցանեցին, խոժոռ դէմքերով քննադատեցին, բոլոր հարցերը իրար խառնեցին:

Աստուած երբ լսեց, յուսահատեցաւ. «Ապերախտներ են. կը մերժեն հրճուիլ. չարժեր անոնցմով նոյնիսկ զբաղիլ», — ինքնիրեն ըսաւ ու անդին դարձաւ:

ՇՐՋՈՒՆ ՄԱՆՐԱԴԷՏ

Թուականը» լոյս տեսած է «Յուշարար»ին մէջ): Գիրքին վերջաւորութեան տրուած է ցանկը այն Ֆրանսերէն գործերուն, որոնք գրուած են Արմէն Լիւպէն ծածկանունով:

Արդարեւ, 296 էջերէ բաղկացած ներկայանալի այս հատորը, Շահան Շահնուրի գրական ժառանգութեան մէկ բաժինն է, որ լոյս տեսած է յետ մահու: «Յառաջ»ի հրատարակչական մարմինը, գեղեցիկ գաղափարը յղացած է անմահացնել եւ ի մի համախմբել Շահնուրի ստեղծագործական աւանդը:

Հատորը ճոխացած է նաեւ լուսանկարներով, ուր տեղաւորուած են Շ. Շահնուրի լուսանկարները պատանեկան տարիքէն մինչեւ վերջին լուսանկարը (1974), այն յիշատակելի վայրերը եւ հիւանդանոցները, ուր գտնուած է Շահնուր. հետաքրքիր է նաեւ տեսնել, թէ Շահնուր եղած է ծաղրանկարիչ. ան Պոլսոյ «Վերջին Լուր» թերթին մէջ լոյս ընծայած է գրական-մշակութային դէմքերու երգիծանկարներ:

Արդարեւ, ողջունելի է «Յառաջ»ի նախաձեռնութիւնը, օրինակելի քայլ, որովհետեւ՝ այսպիսով գիրքին կը յանձնուի հայ գրողի մը մամուլի մէջ ցրուած յօդուածները, որոնք դատապարտուած էին կորուստի: Շ. Շահնուր գրողն ու մարդը, իսկապէս երեւոյթ մըն է հայ գրականութեան մէջ. սփիւռքահայ մարդու արտամօտ գրագէտը, որ կը մնայ անմոռանալի անուն:

Գիրի եւ գրականութեան անխոնջ մշակը՝ Շահնուր կը մնայ սփիւռքահայ գրական անդաստանին պայծառ անհատականութիւններէն մին:

Ա.

«ԱՐԱՐԱՏ»
Պէյրութ, Ապրիլ 15

ԼՈՐԸՆՍ ՏԸՌԷԼ

ՊՐՈՍՊԵՐՈՅԻ ԿՂԶԻՆ

Ներածական՝ Գորֆու կղզիի բնութեան ու ապրելակերպին

Անգլերէնէ Թարգմանեց՝
ՇԱՔԷ ՏԷՐ-ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ-ՄԻՆԱՍԵԱՆ

Ամէն ոք շատ կ'ախորժի այս ձեւի քովընտի խօսքերէ: Քարակէօզի ամէնէն յատկանշական գիծերէն մին իր անհիմն ինքնահաւանութիւնն է, որ նաեւ ամէնէն ուժգին խնդուքները կը յառաջացնէ:

Բայց Հաճիաւատիսի բուն մտասեւեռումը իշխանութեան հարցն է: Ինչո՞ւ ուրիշները կառքեր ու սպասաւորներ պիտի ունենան եղեր, այլ ոչ՝ ինքը: «Այո՛, ինչո՞ւ», - կ'արձագանգէ Քարակէօզը, ծախուելու համար շարուած պուտուղի դէզէն հատ մը վերցնելով «անուշադրութեամբ»:

- Մտի՛կ ըրէ, - կ'ըսէ հերոսը վերջապէս: Պիտի ուզէի՞ր վարչապետ ըլլալ:

Քարակէօզի պատճառաւ իրենց երկուքին հասած անհամար փորձանքներու փորձառութիւնն ունենալով հանդերձ՝ Հաճիաւատիս անմիջապէս հաւանութիւն կուտայ:

- Լաւ ուրեմն, - կ'ըսէ Քարակէօզ, - դրամ ունի՞ս:

Ըստ երեւոյթին՝ քուէ ստանալու համար դրամը անհրաժեշտ է: Դժբախտաբար՝ Հաճիաւատիս միայն երկու տրախմի ունի զորս անխոհեմաբար ցոյց կուտայ: Հերոսին թութի նմանող աչքերը ընչաքաղցութեան շողեր կ'արձակեն: Երախաները (որոնք գիտեն, թէ դէպքերը ինչ ընթացք ալ առնեն՝ Հաճիաւատիս պիտի կորսնցնէ իր դրամը) մեղսակցական խնդուքի զռոց մը կ'արձակեն: Քարակէօզ նախ կը ճշդէ դրամներուն իրական ըլլալը, յետոյ յունական մտքին յատուկ բեղուն ու անսպասելի չարայարումով մը կ'որոշէ, որ կարճ միջոցի մէջ պէտք է հարստանան երկուքն ալ: Հաճիաւատիս՝ դոկտոր Ուաթսընի պէս՝ մէկ կողմէ հաւատք ունի իր ընկերոջ վրայ, միւս կողմէ որոշ դժկամակութիւն կը զգայ դրամը ձեռքէ հանելու կապակցութեամբ: Քարակէօզ կ'ըսէ.

- Շատ պարզ է: Մէկ տրախմիով շիշ մը գինի կը գնենք. գաւաթը մէկ տրախմիի ծախելով մեծ շահ կ'ապահովենք: Շահուած դրամով ուրիշ շիշեր կը գնենք, գաւաթը մէկ տրախմիի կը ծախենք: Այսպէս՝ շուտով կը հարստանանք եւ կուսակցութիւն մը հիմնելու բաւարար չափով մարդոց քուէն կը գնենք:

Պաստառի ետին՝ տեղէ-տեղ կ'անցնին, ի վերջոյ գինիի շիշը կը գնեն եւ իրենց ապրանքը ծախելու համար փողոցին մէկ անկիւնը կը կանգնին: Անցորդներուն ուշադրութիւնը գրաւելու համար Քարակէօզ կը տեղացնէ վրան - բաց գռեհկութիւններու տարափ մը, որ ունկնդիրներուն անդադրում խնդուքը կը հրահրէ:

Այժմ՝ Հայր Նիկոլա առանց այլեւայլի կը խնդայ թուլցած, շապիկին թեւով արցունքները սրբելով, մինչ իր թոռնիկը զսպուած մանր պոռթկումներով կը խընդայ, որպէսզի բառ մը իսկ չկորսնցնէ ըսուած խօսքերէն: Մինչ այդ՝ բեմին վրայ դէպքերը այնքան ալ լաւ ընթացքի մէջ չեն: Ոստիկանի մը հետ հարց կը ծագի: Կառքեր կ'անցնին: Սակայն գինիով հետաքրքրուող յաճախորդ չկայ: Ի վերջոյ Քարակէօզ կ'ըսէ.

- Մտի՛կ ըրէ, Հաճիաւատիս. քովս դեռ տրախմի մը կայ: Եկուր ե՛ս ըլլամ առաջին յաճախորդը: Օդը շատ տաք է. եւ ո՞վ գիտէ, եթէ շիշը բանանք, թերեւս առեւտուրը կ'աշխուժանայ: Ի՞նչ կ'ըսես:

Տրախմին կը յանձնէ Հաճիաւատիսին, որ մեծ զգուշութեամբ կը բանայ գինիին շիշը, բաժակ մը կը լեցնէ: Քարակէօզ կը խմէ չափազանցեալ գոհունակութեամբ: Հաճիաւատիս իր հերթին՝ պապակէ կը տառապի: Ինք եւս կ'ուզէ խմել «փոշիի համը բերնէն վանելու համար»: Տրախմին կուտայ Քարակէօզին: Այս վերջինը կը վստահեցնէ, թէ այնքան ատեն որ բաժակով գինին կը վճարուի, կարիքը չունին յաւելեալ շահի մասին մտածելու: Այս խօսքերով կը մխիթարուին: Ատեն մը ետք, Քարակէօզ դարձեալ ծարաւ կը զգայ: Դրամը միւսին յանձնելով՝ բաժակ մը եւս կ'ըմպէ: Հաճիաւատիս նոյնը կ'ընէ: Այս ամէնը իրապէս ծիծաղելի է: Ժողովուրդը անընդհատ կը խնդայ, բայց տըժգոյն դէմքով ակնոցաւոր տղեկէ մը, որ դէպի առաջ ծռելով կը պոռայ.

- Հէ՜յ, զգուշացէք, ձեր դրամագլուխն է որ կ'ուտէք:

(Շար. 23)

450.000 ՖՐ. ՊԵՏԱԿԱՆ ՆՊԱՍՏ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻՆ

Դպրոցասէրը կը տեղեկացնէ թէ Ազգ. Ժողովի փոխ - նախագահ՝ Էրիք Ռաուլ եւ Տիկին Էլիզաբէթ Հիւպէրի առաջարկին ընդառաջելով, կառավարութիւնը 450.000 ֆրանքի նպաստ մը (փոնճսիոնըմանի) կրցած է ապահովել Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանին 1995-ի ելմտական օրինագիծի քննութեան ատեն, Արտաքին Նախարարութենէն: Միջամտած են Ալէն Ժիւփէ եւ Ֆիլիփ Օպէրժէ (Իոնի երեսփոխան):

Որոշումը տրուած է Մայիս 4-ին եւ հաւանութիւնը ստացած Արտաքին Նախարարութեան ընդհ. քարտուղարին, գումարը կը փոխանցուի ութ շաբաթէն:

Դպրոցասէրի վարչական խորհուրդը խորապէս երախտապարտ է եւ դիտել կու տայ թէ առաջին անգամն է որ վարժարանը պետական նման նպաստ մը կը ստանայ:

(Շար. Ա. էջէն)

կը փորձէ կողմերու միջեւ հաստրակաց կէտեր գտնել:

Թերթը դիտել կու տայ որ Ինճօնիւ խորհրդանշական քայլ մը առած է ու իր օդանաւը (որ Թրք. օդուժին մաս կը կազմէ) անցած է Հայաստանի օդային տարածքէն, «H - 50» ուղին գործածելով: Ասիկա ճիշդ այն ուղին է, որ Անգարա վերջերս բացաւ Հայաստանի ուղղութեամբ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԷՅԼԱ ԶԱՆԱՅԻ (Անգարա բանտարկուած, այցելութիւն մը կրցած են տալ Սիլվի Ժան, նախագահուհի կիներու միջազգային դեմոկրատ Դաշնակցութեան եւ եւրոպայի երեսփոխանուհի՝ Ալին Փայէ: Զանա, ինչպէս իր ամուսինը որ Տիյարպէքիրի քաղաքապետ էր, դատապարտուած են քրտական հարցին կապակցութեամբ: Այցելողները կարճ տեղեկագրութիւն մը ղրկած են «Իւմանիթէ»ի (Մայիս 5) ուր կը յայտնեն թէ Լէյլա Զանա նոյնքան վճռական է. ան ըսած է. - «Հո՛ս եմ քիւրտ եւ Թուրք կիներու համար»: Հանդիպած են նաեւ ամուսնոյն եւ այլ դատապարտուած երեսփոխաններու: Այր ու կին կոչ կ՚ընեն Եւրոպացիներուն, որպէսզի տեղի չտան իրենց պահանջներուն մէջ Թուրքիոյ անդամակցութեան առընչութեամբ:

ԽՐՈՒԱԹՆԵՐԸ վերագրաւած են գիւղերը եւ մայրուղիի այն հատուածը զորս ապստամբ սերպերը երկու տարիէ ի վեր կ'իշխէին:...

ԽՐՈՒԱԹՆԵՐԸ վերագրաւած են գիւղերը եւ մայրուղիի այն հատուածը զորս ռազմագիտական դետնի վրայ կենսական կը նկատեն իրենց համար: Ապահովութեան Խորհուրդը խիստ բանաձեւ մը հրապարակած է Զագրէպի (Խրուաթիա) կառավարութեան դէմ: Հոն կոչ կ՚ըլլայ նաեւ խնայելու սերպ բնակիչները որոնց դէմ չար վայրագ ընթացք մը ունին Խըրուաթները: Բաժնած են կիներն ու երախաները եւ այրերը ու տարած անորոշ ուղղութեամբ:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ Արդարադատութեան Ատեանի դատախազը մահապատիժ պահանջեց լիբանանեան ուժերու նախկին հրամանատար՝ Սամիր Ժաժայի դէմ որ 1994 Նոյեմբեր 19-էն ի վեր կը դատուի Տանի Շամունի եւ ընտանիքին սպանութեան մեղադրանքով (1990 Հոկտեմբեր): Ժաժա, Լիբանանի պատերազմին միակ «աւատապետն է» որ դատի քաշուած է, միւսները նախարար են: Վճիռը պիտի տրուի Յունիս 24-ին: Ժաժա կը մեղադրուի նաեւ Ջուքի եկեղեցւոյ ռմբափորձին որպէս հաւանական դերակատար (1994, Փետրուար, 11 մեռեալ):

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Անիէռի Ակնունի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 200 Ֆր. Տէր եւ Տիկին Յակոբ Մոմճեանէ Տիկին Զարուհի Ասարեանի (Միացեալ - Նահանգներ) մահուան քառասունքին առթիւ:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Թագուհի Յարութիւնեան իր ամուսնոյն Յաբէթ Յարութիւնեանի Թարմ յիշատակին 1000 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ԷՔՍ. - Տիկին Ս. Հապանեան 200 Ֆր.:

⁂

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Պ. Միհրան Պօյաճեան 200 ֆրանք:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
Հայ Կրթական եւ Մշակութային Միութիւն
HAMASKAïNE
Association Educative & Culturelle Arménienne

ՀԱՄԵՐԳ
Ջութակահար
ԱՐԱ ՄԱԼԻՔԵԱՆ
Դաշնակի ընկերակցութեամբ
ՆԱՅԻՐԻ ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ-ի
Ուրբաթ, Մայիս 12, ժամը 20.30-ին
MUSEE GUIMET
6, Place d'Iéna, Paris 16e
(M° IENA)

INFORMATION ARTISTIQUE

CONCERT
de l'Ensemble KERAM
Musiques et Chants Traditionnels ..
pour la première fois à Paris :
le DIMANCHE 7 Mai à 19 heures 15
à la Sainte Chapelle
(dans l'enceinte du Palais de Justice de Paris)
4, Bd du Palais, PARIS 2e
Prix des places: 80 F. - Tarif réduit: 60 F.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ Կրթարանի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Սարգիս Ճամուզօղլուի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի հետեւեալ նուիրատուութիւնները. -

Տէր եւ Տիկին Պէքարեան 500 Ֆր., Պր. Բենեամին Եշիլթէփէ 100, Պր. Խաչիկ Թօսուն 200, Տէր եւ Տիկին Թորոս Տէտէեան 500, Տէր եւ Տիկին Պարգեւ Տէտէեան 500, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Մուրատեան 1000, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Պարտաք 750, Տէր եւ Տիկին Կարպիս Թէլլալեան 200, Տիկին Սիրանոյշ Բուլուր 150, Տէր եւ Տիկին Համլէթ Աթանասեան 300, Տէր եւ Տիկին Պարոյր Եօրուլմազ 500, Տէր եւ Տիկին Հերման Քայա 200, Տէր եւ Տիկին Քարաքէս 200 Ֆր.:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Սէն - Ժերոմի Զ. Շանթ մասնաճիւղը Մայրերու Օրուան առթիւ, կը կազմակերպէ օթօքարով պտոյտ մը Մայիս 20, դէպի Պէնտօրի կղզին
Ile de Bendor
Մանրամասնութիւնները յետագային:

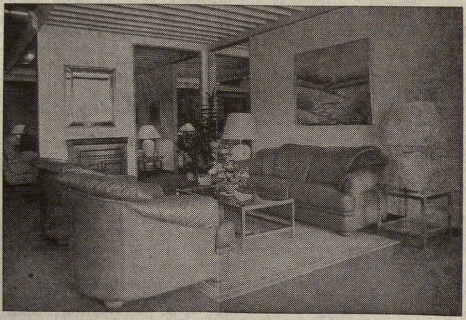
ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐ
ՄՈՒՐԱՏ ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
Վ Ե Ն Ե Տ Ի Կ
ՅՈՒԼԻՍ 1-25 / 1995

Կ'ընդունուին տասներկու տարիքը բոլորած հայ երիտասարդ - երիտասարդուհիներ:

Պիտի դասաւանդուին Հայերէն լեզու, պատմութիւն եւ գրականութիւն, մասնակցողներու մակարդակին համաձայն:

Մասնակցութեան սակ՝ 6.000 Ֆ.Ֆ.: Այս գումարը կ'ընդգրկէ կեցութիւն, սնունդ, դասընթացք, մաքրութիւն, ապահովագրութիւն, մշակութային ըղբօսապտոյտներ:

Արձանագրութեան համար դիմել՝
Corsi Estivi di Lingua Armena
Collegio Armeno Moorat-Raphael
Ai Carmini, Dorsoduro 2596 — 30123 Venezia (ITALIA)
Tel.: (41) 5228770 — Fax: (41) 5203434.

Meubles Ghazarian
4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance
Z. I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél.: 42. 89. 27. 47

" Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի ընթերցողներուն "

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
ԳՐԱԿԱՆ - ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

ԵՂԵՌՆԻ 80-ԱՄԵԱԿ

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Նուիրուած Նահատակ Գրողներու

Կը մասնակցին՝
Մարի Պահուդեան, Սիլվա Հապէշեան - Արաքս եւ Արտաշէս Ոսկանեան

Հեղինակները եւ գործերը կը ներկայացնէ՝
ՅԱԿՈԲ ՊԱԼԵԱՆ

ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆ
ՍԻԱՄԱՆԹՕ
ՌՈՒԲԷՆ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ
ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿ
ԹԼԿԱՏԻՆՑԻ
ԳՐԻԳՈՐ ԶՕՀՐԱՊ
եւ
ԵՐՈՒԽԱՆ

Երկուշաբթի, Մայիս 15, երեկոյեան ժամը 20.30-ին, Սուրբ Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցիի Նուրհան Ֆրէնկեան սրահին մէջ
15, rue Jean-Goujon, Paris 8e
Ձեռնարկը կը սկսի որոշեալ ժամուն

L'ECOLE
TEBROTZASSERE
propose
un Cycle
de Conférences-Débats
animées par
ONNIK JAMGOCYAN
Docteur en Histoire

La Puissance économique des Arméniens
du 17ème au 18ème siècle

- *Rôle des banquiers dans la vie communautaire arménienne à Constantinople* le 12 Mai
- *Les financiers arméniens à Venise* le 9 Juin.

Les conférences ont lieu
à 21 heures
à l'*Ecole Tebrotzassère* :
1, Bd du Nord, Le Raincy
Participation : 50 F. au profit de l'Ecole.
Le débat sera suivi d'un cocktail.
Renseignements au : 43. 81. 01. 72.

La **MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ISSY-LES-MOULINEAUX**
45, rue de la Défense
organise
la projection du film
"LES DERNIERS ROIS D'ARMENIE"
CILICIE XIIe — XIVe SIECLE
par *Claude MUTAFIAN*
le Vendredi 12 Mai à 20 heures 30

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB
UGAB — PARIS :

CONCERT
un CONCERT POUR L'ARMENIE
est organisé
le Dimanche 14 Mai à 17 heures
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e
— *Participation : 70 F.* —

AU PROGRAMME :
Musique classique, romantique, arménienne et traditionnelle.

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՅԻՍ 7
DIMANCHE
7 MAI
1995

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Թիւ 204

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.587 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 69e ANNEE — N° 18.587

ԵՐԿՈՒ ԼԵԶՈՒ, ՄԷԿ ԱՇԽԱՐՀ

Գրեց՝
ԱՆԻ ԿԱՐՄԻՐԵԱՆ

Երկլեզուութիւնը երկսայրի, երկդիմի երեւոյթ մըն է: Մէկ կողմէ՝ տարածուած է ամբողջ աշխարհի երեսին: Միւս կողմէ՝ անհատական (կամ տեղական) բնոյթ կը կրէ միշտ եւ գոյն կազմաւորող հանգամանքները կրնան տարբեր ձեւերով ազդել անոր զարգացման, հետեւաբար՝ անոր արժեւորումին վրայ:

Ամէն երախայ որուն սկզբնական լեզուն կը տարբերի իր ապրած միջավայրին կամ երկրին մէջ տիրապետող լեզուէն՝ հակամէտ է միշտ ծնողքին հետ իր հաղորդակցութեան լեզուն խնդրոյ առարկայ դարձնելու: Բնածս կ՚արժէ նոյնքան Փարիզ ապրող փոքր անգլիախօսին, որքան Մարսէյլի մէջ ծնած ու մեծցող պզտիկ հայախօսին համար: Երկուքին միջեւ տարբերութիւնը այն է, որ անգլիախօսը անյապաղ եւ բնականօրէն՝ կ՚օգտուի անգլերէնին վայելած դրական վերաբերմունքէն, փա՛յլ ու փառքէն, իր խօսակիցներուն յարգալիր պատկերացումներէն փխող:

Ֆրանսայի մէջ՝ երկլեզուութիւնը շատ անսովոր երեւոյթ է: Պաշտօնական վիճակագրութիւններուն համաձայն, գաղթականներուն զաւակները երկրորդ սերունդէն իսկ՝ իրենց հայրերուն լեզուն կը կորսնցնեն: Անժխտելի է, որ երկլեզուութեան զանազան պարագաներ կան, ի միջի այլոց՝ տեղական գոյն ունեցող երկլեզուութիւնը (ինչպէս Ալզասի մէջ), գաղթականութեան տարբեր լեզուները կամ անձնական պարագաները: Այսուհանդերձ՝ երկլեզուութիւնը այս երկրին մէջ կը մնայ անծանօթ երեւոյթ մը, որ չունի հետեւաբար ո՛րեւէ յարացոյց, որեւէ «մոտէլ»: Ի միջի այլոց՝ չուսումնասիրուած ու չմտածուած երեւոյթ մըն է: Գրեթէ միշտ՝ երախաները երկլեզու կը դառնան «բնական միջավայրի» պայմաններուն մէջ, առանց դպրոցական նեցուկի: Մինչդեռ մարսուած, կատարելագործուած երկլեզուութիւն մը անկարելի է, եթէ երախային լեզուները չմշակուին, եթէ չհասնին մշակութային տարողութեան մը, եթէ չանցնին ընտանեկան ու նոյնիսկ՝ տեղական գործածութենէն անդին:

Այս շրջարկէն ներս դիտուած՝ Ֆրանսահայերը այլատարր դիմագիծ մը կը ներկայացնեն: Քսանական Թուականներու առաջին գաղթականներէն ետք՝ գաղթի իրերայաջորդ հոսանքներ այս ափերուն վրայ բերած են Թուրքիայէն, Լիբանանէն, Պարսկաստանէն եկող Հայորդիներ: Վերջին տարիներուն՝ Հայաստանն ալ աւելցաւ այս ցանկին: Բոլոր պարագաներուն, երկլեզու երախաները իրենց բազմալեզուեան կարողութիւնները զարգացուցած են ֆրանսերէնի ամբողջովին միալեզու միջավայրի մը մէջ: Միալեզուութեան այդ անդրդուելի իրականութեան հետ դիմադիմութեան պատճառած դժուարութիւնները նոյնը մնացած են սերունդէ սերունդ: Շատ քիչ բան փոխուած է այդ ուղղութեամբ քսանական Թուականներէն ի վեր:

Բնածս կը Թելադրէ, Թէ Ֆրանսայի մէջ փորձուած երկլեզուութիւնը պէտք է ուսումնասիրուի քանի մը սերունդ նկատի ունենալով ու պէտք է նկատի ունենայ Հայկական Սփիւռքի մշակութային ազդակները, առանց կանխորոշուած կարծիքներ փոխադրելու իրեն հետ: Ներկայ յօդուածը սակայն տարբեր ուղղութիւն կ՚որդեգրէ: Պատմական բնոյթ չունի: Կը կենայ նախ եւ առաջ՝ երկլեզուեան իւրացումին անհատական իրականութեան վրայ, մասնաւորաբար երախային մօտ, ու կ՚ուզէ անոր սկզբունքները բացայայտել: Երկրորդ՝ իւրացումը պայմանաւորող արտալեզուական տարրերը կը մատնանշէ: Վերջապէս՝ իսկական երկլեզուութեան մը սատարող հանգամանքները կը փնտռէ:

ՊԵՏՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԵՐԿԼԵԶՈՒՈՒԹԻՒՆ

Հայերը բացառութիւն չեն կազմեր իրենց համատարած երկլեզուութեամբ: Աշխարհի պետութիւններէն հարիւրէն քըսանը պաշտօնապէս երկլեզու է կամ բազմալեզու: Կան նաեւ պաշտօնապէս միալեզու պետութիւններ, որոնց մէջ սակայն լեզուական միատարրութիւն չի տիրեր ո՛չ մէկ ձեւով: Նոյնիսկ պաշտօնական երկլեզուութեան պարագաներուն՝ տիրող կացութիւնը յաճախ աւելի՛ կը նմանի տիրապետող լեզուի մը դրութեան (1): Երկլեզուութեան ձեւերն ու պայմանները շատ անգամ՝ անբաղդատելի են: Լիւքսեմպուրկցի երախայ մը դպրոցը գերմաներէն կը սորվի, հեռատեսիլէն՝ ֆրանսերէն հաղորդումները կը հետեւի, տունը՝ տեղային բարբառով կ՚արտայայտուի: Անատոլուի Քիւրտը փոքր տարիքէն կը սորվի, որ իր լեզուն պաշտօնապէս «գոյութիւն չունի»:

Պետութիւնները այս իմաստով մեծամասնութեամբ ու կարելի ըլլար Թերեւս ըսել՝ ըստ էութեան միատարրութեան կը ձգտին: Անոնց մէջ գոյակցող որոշ լեզուներ ստորակայ վիճակի մը կը մղուին: Գանատայի պարագան շատ խօսուն է այս ուղղութեամբ, Թէեւ քիչ ծանօթ: Այդ երկիրը պաշտօնապէս երկլեզու է (անգլերէն - ֆրանսերէն), բայց անգլերէնը երկար ատեն պետական լեզուի դեր կատարած է ու այսօր իսկ՝ տիրապետող դիրք կը գրաւէ մշակութային գետնի վրայ):

ԳԱՂԹԱԿԱՆԻՆ ԵՐԿԼԵԶՈՒՈՒԹԻՒՆԸ

Փարիզ ապրող երախայ մը, որուն հայրը ըսենք՝ Ֆրանսացի է եւ մայրը՝ Ամերիկացի, երկու լեզուներն ալ պիտի լսէ իր մանկատի տարիքէն, պիտի կարենայ մայրաքաղաքին անգլիալեզու դպրոցներէն մէկը յաճախել, ու իր երկլեզուութիւնը պիտի ապրի ընկերային կատարեալ ճանաչումի պայմաններու մէջ: Սոոր կողքին՝ կայ սակայն գաղթականի երկլեզուութիւնը, ուր վարկ ու փառք վայելող լեզու մը կը գոյակցի Թերադնահատուած, չճանչցուած լեզուի մը հետ: Ֆրանսա հասած առաջին հայ գաղթականներու պատմութիւնը շատ լաւ կը բացատրէ հաւանաբար այսպէս՝ հայախօսութեան սատիճանական դադարումը:

Վայելելով հանդերձ գաղթականներուն նկատմամբ հիւրընկալ (նախորդ սերունդները կ՚ըսէին՝ ասպնջական) երկրի վարկ, Ֆրանսան քաջալերած է միշտ լեզուի իւրացումին միջոցաւ՝ գաղթականները առաջօրէն ձուլելու լուծումը: Գաղթականը, ինչ որ ալ ըլլայ իր մօտաւոր կամ հեռաւոր ծագումը, ստիպուած է մշակութային այս յամառ ու հետեւողական քաղաքականութեան լուծին ենթարկուելու: Իր զաւակը, Ազգային Դաստիարակութեան (Education Nationaleի) հաստատութիւններուն կողմէ մատղաշ տարիքէն ընդունուած, մղուած է պարտադրաբար ֆրանսերէնէն զատ ուրիշ որեւէ լեզու մոռնալու (2): Պաշտօնական յայտարարութիւններու պէտք չկայ որպէսզի ընդհանուր ու լռելեայն համաձայնութիւն մը տիրէ այս նիւթին շուրջ: Վէճ ու վիճաբանութիւն չի յարուցուիր երբեք: Լաւագոյն պարագային՝ ընտանեկան լեզուն կ՚անգիտացուի, յաճախ՝ կ՚արհամարհուի ու աւելորդ կը նկատուի: Բնական է հետեւաբար, որ Ֆրանսայի մէջ գոյութիւն չունենայ գաղթականներու երկլեզուութիւնը քաջալերող կամ արժեւորող մէկ հատիկ ուսումնական հաստատութիւն (3): Միալեզու Ֆրանսայի պայմաններուն մէջ՝ «երկու լեզուներու պատկանող երախան» (4) չունի իր արժանի տեղը:

«Ի՞նչ լեզու կը խօսիք ձեր երախային հետ»: Հարցնողը մանկամսուրի վըկայեալ մանկավարժն է կամ ծաղկոցի ուսուցչուհին: Հարցումը կրնայ յարգանք պարունակել, «պատուաւոր» լեզուի մը պարագային, ինչպէս անգլերէնը, մինչդեռ երբ կը վերաբերի գաղթականի լեզուին, մտահոգութիւն եւ մեղադրանք կ՚արտայայտէ: Մանկավարժը միջոցը պիտի գտնէ գաղթական մօր կամ հօր համոզելու, որ իր երախային հետ անպայման ֆրանսերէն խօսին: Այդ Թելադրանքը ակամայ՝ աղէտներ կրնայ գործել: Այդ չանԹաժին ենԹարկուող ծընողքները իրենք զիրենք կը զրկեն անշուշտ սեփական արտայայտչամիջոցներէ եւ անզօր են երկրի լեզուին մէջ, որ յաճախ՝ վիժած հանգամանք ունի իրենց բերնին մէջ (այս նիւթին պիտի վերադառնամ վերջաւորութեան): Վիժած լեզուով՝ վիժած ծնողքներ կը դառնան իրենց երախաներուն աչքին: Երախաները իրենց հայրերուն ու մայրերուն հանդէպ կրնան վերջին հաշուով՝ արհամարհանք միայն սնուցանել, հակառակ սիրոյ բոլոր զեղումներուն: Այդ երեւոյթը կը Թարգմանուի սերունդներուն միջեւ վերանորոգող ու կազմաւորող կապին կատարեալ անջատումով: Կարեւոր ուսումնասիրութեան մը մէջ՝ Wong-Fillmore բացայայտած է այդ տխուր հետեւանքները Ամերիկա գաղթած Չինացիներուն օրինակով (5):

Կարելի ըլլայ Թերեւս առարկել, որ այս կացութիւնը քիչ կը գտնուի այսօր երրորդ կամ չորրորդ սերունդի հայ ծագումով երախաներուն մօտ, որոնք գաղթականի զաւակներ չեն այլեւս ու երկլեզուութեան պայմանները դժուար կը լրացնեն: Նպատակս սակայն այդ պայմաններուն քննարկումով՝ սկզբունքի եւ ուսուցողական գետնի վրայ գործնական նըկատողութիւններու անցնիլ է, երկլեզուութեան պահանջները եւ օտար լեզուի (հայերէնի իբրեւ օտար լեզու) դասաւանդումի ենթադրեալները զանազանելով:

ԼԵԶՈՒԱԿԱՆ ԻՒՐԱՑՈՒՄԸ, ՄԻՋԱՎԱՅՐԸ

Երախան շատ շուտ կը սորվի հասկնալ ու չափել իր միալեզու խօսակիցին (ֆըրանսերէն խօսողին) դիրքը իր միւս լեզուին (այս պարագային՝ հայերէնին) նըկատմամբ: Իր հակազդեցութիւնները սակայն ամբողջովին կախեալ են իր ծնողքին կեցուածքէն: Ամուր երկլեզուութեամբ երախան ի վիճակի է օրինակ՝ իր լեզուական իւրայատկութիւնը շատ բնականօրէն դիտելու եւ դիմացինին կիսաբերան հետաքրքրութիւնը հեգնանքով կամ պչնասիրութեամբ մեկնաբանելու: Հակադարձաբար՝ դիմացինէն եկած անորոշ նայուածքը կրնայ դառնալ ամօթի զգացումին սկզբնակէտը: Եթէ ծնողքը ներքին կասկածներ ունի, երախան կ՚իւրացնէ զանոնք, ու դիմացինէն եկած նայուածքը կը դառնայ ամօթի պատճառ:

Երկլեզուութիւնը ծնողական եւ ընկերային միջավայր մը կ՚ենթադրէ: Հետեւաբար՝ «Միւս լեզուի» իւրացումին մէջ՝ ծնողքները ինչպէս նաեւ ամենամօտիկ ազգական ու բարեկամները վճռական դեր կը խաղան: Անոնք ալ իրենց կարգին՝ ընդհանուր պատկեր մը ունին զիրենք շրջապատող ընկերութեան մասին: Ունին նաեւ իրենց անձնական փորձառութիւնը, անձնական համոզումները: Կրնան իրենց մէջ վախեր սնուցանել, իրենց մանկութենէն եկած անհանդստութիւններ յաւերժացնել: Կրնայ պատահիլ, որ նոր հասած ըլլան այս ընկերութեան մէջ, չունենալով ո՛րեւէ պատրաստութիւն նոր կացութիւնը դիմագրաւելու համար:

Ծնողական համաստեղութեան տեսակն ալ իր դերը կը խաղայ (երկու լծակիցները նոյն հայերէնը կը խօսին կամ տարբեր հայերէններ. մէկը միայն հայախօս է. ո՛չ մէկը բնական հայախօս է. մէկը օտար է, միւսը՝ հայախօս կամ՝ ո՛չ): Ամէն մէկ տեսակը իր յատուկ հարցերը ունի անշուշտ: Պիտի չմտնեմ հօս մանրամասնութեանց մէջ: Բնածինի մը հետ խառն ամուսնութեան պարագային օրինակ՝ դժուարութիւնները կրնան ծնիլ անկէ որ դուրսի կեցուածքը կը փոխադրուի տունէն ներս: Բայց եթէ երկու ծնողքներն ալ դրական վերաբերմունք ունին երկլեզու միջավայրին հանդէպ, եթէ երկլեզուութեան յարուցած անպատեհութիւնները անձկութեան չեն մատներ զիրենք, այն ատեն՝ իւրացումը կը մնայ իրագործելի: Մէկ բան սակայն յստակ է. բոլոր պարագաներուն՝ երախան իր անմիջական միջավայրին կեցուածքները կը ներանձնականացնէ եւ ըստ այնմ կը հակազդէ:

Ծնողքներուն կողմէ տարբեր մօտեցումներ (լեզուաբանները կը գործածեն «ռազմավարութիւն»՝ stratégie բառը) կրնան գործադրուիլ երկլեզու միջավայրը ըստեղծելու համար: Եթէ հայրն ու մայրը նոյն մայրենի լեզուն չունին, լաւագոյն սկզբունքն է՝ «մէկ հոգի, մէկ լեզու»: Այդ ռազմավարութիւնը բաւական արդիւնաւէտ է, առնուազն՝ նախադպրոցական շրջանին: Յաջող պարագաներուն, կը հանդիպինք մինչեւ իսկ եռալեզու երախաներու (հայերէն - անգլերէն - ֆրանսերէն կամ ինչո՞ւ չէ՝ հայերէն - Թրքերէն - ֆրանսերէն), որոնք սքանչելի կերպով կը զանազանեն ու կը բարբառեն իրենց լեզուները: Հայերէնի երկու տարբերակներու պարագան ալ կարելի է նշել այստեղ: Երախաները շատ լաւ կը սորվին անոնց ձայնաբանական, ձեւաբանական եւ շարահիւսական օրէնքները տարբերակել իրարմէ, բոլոր նրբութիւններով ու մանրամասնութիւններով: Այս յաջողութիւնը կարելի է ձեռք ձգել բնականաբար միայն ու միայն եթէ ծնողքներէն ամէն մէկը իր լեզուին կը տիրապետէ ու նաեւ կը դիմադրէ լեզուները «խառնելու» բոլոր փորձերուն: Տիրապետելէն ու դիմադրելէն անդին՝ անհրաժեշտ է նաեւ յարատեւելը, «ռազմավարութեան» մէջ հետեւողական ըլլալը: Դժուարութիւնները կը ծագին անշուշտ ուշ կամ կանուխ, երբ տունի երկու լեզուներէն մէկը նաեւ դուրսի լեզուն է:

ԻՒՐԱՑՈՒՄԻ ՇԱՐԺԸՆԹԱՑԸ

Այս հարցին վերաբերեալ, նախ՝ բացայայտ իրողութիւն մըն է, որ աշխար-

●►

հի բոլոր երախաները կրնան սորվիլ եւ խօսիլ որեւէ լեզու: Երախաները այդ բընածին ու համադրական կարողութիւնն ունին լեզուի մը կառոյցները (ձայնային, շարահիւսական եւայլն) իւրացնելու, եթէ անհրաժեշտ պայմանները լրացուին: Առաջին տարիներէն իսկ՝ կը սկսին իրենց (ծնողական) միջավայրին լեզուն խօսիլ: Եթէ իրենցմով զբաղող չափահասները, ընտանեկան շրջանակի տարբեր պարագաներուն մէջ՝ տարբեր լեզուներ կը խօսին իրենց հետ, իրենք ալ իրենց կարգին՝ կը սկսին այդ լեզուները բարբառել:

Երախայ մը կրնայ միալեզու կամ երկլեզու ըլլալ. առաջին տարիներուն՝ իր զարգացումը չի տուժեր ատկէ: Իր առաջին բառերն ու խօսքերը կ'արտասանէ մօտաւորապէս նոյն տարիքին: Բնական է, որ երկլեզուեան երախան յաւելեալ աշխատանք մը կ'ունենայ կատարելիք, քանի որ ստիպուած է իւրայատուկ կարողութիւն մը գործադրելու, երկու համակարգերը զանազանելու համար: Ըսածս ի զօրու է երեք տարեկանէն առաջ զուգահեռաբար իւրացուած լեզուներու պարագային: Այս տեսակի երկլեզու երախաները, երբ կը տիրապետեն զանազանումին չափանիշներուն, դժուար կը հանդուրժեն երբ մէկը իրենց առջեւ իր լեզուները կը «խառնէ» իրարու: Լեզուն ի հարկէ իրենց աչքին՝ անձին յատկանիշներուն մաս կը կազմէ:

Մինչեւ հոս ըսուածը կը վերաբերէր երախային կողմէ լեզուներու զուգահեռ իւրացումին: Կայ ուրիշ պարագայ մը, իւրացումի ուրիշ ձեւ մը, «յաջորդական» իւրացումը, ուր առաջին լեզուն երախային կողմէ արդէն իսկ գրեթէ ամբողջութեամբ իւրացուած է իր կառոյցներով, երբ բեմ կը մտնէ երկրորդ լեզուն (ամէնէն ուշը՝ մինչեւ մանկապարտէզի տարիքը): Խօսքս միշտ լեզուի բնական իւրացումին մասին է, երբ լեզուի իւրացումը կը կատարուի խօսակիցներու հետ տեւական շփումին ճամբով, եւ ո'չ թէ «դպրոցական», «ուսուցման» յատուկ միջոցներով: Այս դիտանկիւնէն եթէ նայինք, Միջին Արեւելքի մէջ մեծցած Հայերու մեծամասնութեան երկրորդ լեզուի փորձառութիւնը մինչեւ վերջերս՝ շատ աւելի ուշ տարիքի (եօթը տարեկանին) կը սկսէր եւ մասնաւորապէս զուտ դասաւանդման միջոցներով կը զարգանար (6): Այդպիսի պարագայի մը՝ «օտար» լեզուի սորվման (ո'չ թէ իւրացման) սկզբունքները կը տիրեն, որոնք շատ տարբեր են երկլեզուութեան (բնական միջավայրի մէջ գործադրուած իւրացման) սկզբունքներէն: Ինչ որ կրնայ իր կարգին շատ լաւ արդիւնքներ տալ եթէ որակաւոր ըլլայ ուսուցումը: Վերադառնալով բուն երկլեզուութեան՝ հետաքրքրականը այն է, որ իր երկու հիմնական ձեւերը կամ տեսակները (զուգահեռ եւ յաջորդական) կը հասցնեն նոյն արդիւնքներուն (7): Երկլեզուութեան մակարդակը ատոնցմէ կախեալ չէ, կամ չի թուիր ըլլալ: Կախեալ է շատ աւելի վճռական կերպով՝ արտալեզուական ազդակներէ (ընտանիք, դպրոց, միջավայր, ենթակառոյց):

Լեզուաբաններուն մօտ տարիներէ ի վեր՝ վէճ մը կը շարունակուի այն հարցին շուրջ, թէ ի՞նչ ձեւ ունի երախային մօտ «բնածին քերականութիւն»ը, եւ մանաւանդ երկլեզուներուն մօտ, թէ բնածին այդ ենթադրեալ քերականութիւնը (որուն համաձայն՝ լեզուական կառոյցները կ'իւրացուին տղուն կողմէ, առաջին տարիէն իսկ) մէ՞կ է արդեօք, թէ բազմանի (տարբեր քերականութիւններ տարբեր լեզուներու պարագային): Վէճը տակաւին իր վերջնական լուծումները չէ գտած (8):

«Բնածին քերականութեան» շուրջ զուտ լեզուաբանական - գիտական այս վէճին մասին կը խօսիմ հոս պարզապէս գծելու համար յղացական շրջանակ մը, որուն ծիրէն ներս կարելի ըլլայ յստակօրէն բանաձեւել լեզուական զարմանալի երեւոյթ մը: Ամէն անգամ որ երախան նոր արտայայտչաձեւի մը պիտի հանդիպի (միալեզուութեան կամ երկլեզուութեան պարագաներուն՝ տարբեր հետեւանքներով), պիտի փորձէ անոր համեմատ՝ իր մտքին մէջ եղած տուեալները նոր տեղադրումի կամ տեղափոխումի մը ենթարկել: Երբ երախան կ'անդրադառնայ նոր օրէնքի մը կամ կանոնի մը գոյութեան, կը խնդրականացնէ նախապէս իւրացուածները, մասնաւորաբար՝ ամենամօտիկ երեւոյթները, որպէսզի կարենայ պահպանել ու փրկել այդ նորայայտ կացութիւնը: Տեսաբանները երախայի մտքին մէջ կատարուող այն ամբողջ աշխատանքին մասին մտածած են ընդհանրապէս միալեզուութեան սահմաններուն մէջ: Նոյն նիւթին շուրջ երկլեզուութեան վերաբերող ուսումնասիրութիւնները աւելի հազուադէպ են: Այս խնդիրներուն նկատմամբ տեսաբանական ինչպէս ընթացիկ վերաբերմունքը կ'ենթադրէ օրինակ՝ որ նախապէս իւրացուած տուեալներու ամբողջական վերանայումը կը կատարուի աւելի առաջին լեզուի հաշւոյն եւ ուրեմն երկրորդ լեզուին ի վնաս: Ծանօթ է որոշ հայ ծնողքներու «վախ»ը, որ երախան հայերէնի շեշտը պահէ ու Ֆրանսացիի պէս ֆրանսերէն չկարենայ խօսիլ:

Հարցը ուրեմն կը վերաբերի նախապէս իւրացուած տուեալներու վերանայումին: Այդ վերանայումի գործողութեան կրնայ ենթարկուիլ բառ մը, յղացք մը, շարահիւսական կառոյց մը: Ահաւասիկ տիպական պարագայ մը: Ենթական չորս տարեկան հայախօս տղայ մըն է (հայերէնը՝ առաջին լեզու), որ տարիէ մը ի վեր՝ մանկապարտէզ կը յաճախէ ֆրանսախօս շրջապատով (ֆրանսերէնը՝ երկրորդ լեզու): Պիտի թուեմ քանի մը կէտեր, որոնք ցոյց կու տան այդ տղուն կատարած աշխատանքը, երկրորդ լեզուի իւրացման եւ Ա.+Բ. երկլեզուութեան հասնելու համար:

ա) Դասաւորելու մտահոգութիւնը: Տղան կը փորձէ ամէն ինչ դասաւորել, բացառութիւնները դուրս շպրտել: Այդ արդիւնքին կը հասնի հանդրուան առ հանդրուան: Երբեմն կ'աշխատի ձայներուն վրայ, երբեմն ձեւաբանական տուեալի մը, օրինակ՝ խոնարհումներուն վրայ: բ) Դիւրութեան ճամբան: Տղան իր փորձերը կը կատարէ հոն ուր ինքզինքը հանգիստ կը զգայ, տունը աւելի քան թէ դպրոցը, մօրը հետ աւելի քան թէ ուսուցչուհիին հետ: Երբեմն փորձարկումներ պիտի կատարէ, երկրորդ լեզուի այսինչ կանոնը կիրարկելով առաջին լեզուին, տեսնելու համար թէ կարելի՞ է զանոնք նոյն «թղթածրար»ին մէջ դասաւորել: գ) Միատարր դարձնելու միտումը: Ամբողջ ճիգ մը կայ երախային մօտ կանոնները, քերականութիւնները միատարր ձեւով ըմբռնելու: դ) Փորձարկելու եւ ստուգելու հակումը: Փորձել, փորձարկել, չափահասներուն հակազդեցութիւնները չափել, տեսնելու համար թէ ընդունելի՞ է ըրածը: Կարելիին ու անկարելիին սահմանները չափելու ձեւ մըն է պզտիկին մօտ:

Յստակ է, որ այս բոլոր գործողութիւններուն պիտի հանդիպիք նոյնպէս միալեզու երախային մօտ: Երկլեզուութեան պարագային՝ փորձարկումի դաշտը պարզապէս աւելի լայն է, ու կը հասցնէ երբեմն զարմանալի արդիւնքներու: Վերոյիշեալ հանդրուաններէն մէկուն, ձեր հայախօս երախան յանկարծ պիտի սկսի ըսել՝ «Ես չորս տարեկան ունիմ» (հայերէնի էական բային փոխարէն՝ ֆրանսերէնի avoir բային ընդօրինակումը), կամ՝ «Ակնոցներս մոռցայ» (հայերէն՝ եզակի, ֆրանսերէն՝ յոգնակի) կամ՝ «Սի՛, պիտի գամ» (ժխտական հարցումի մը դրական պատասխան, որ համապատասխանը չունի հայերէնի մէջ), կամ ալ աւելի ուշ տարիքի՝ «Heureusement que անձրեւ չեկաւ» (շարահիւսական կառոյց մը, որ ֆրանսերէն լեզուով՝ յարաբերական յառաջաբերութիւն մը կը պահանջէ): Բոլոր պարագաներուն՝ կրնաք վստահ ըլլալ, որ իր ընդածին քերականութիւնները կը փորձէ, իր «գիտութեան» հաստատ հիմեր տալու համար: Անշուշտ՝ շուրջը գտնուող չափահասները պէտք է ուշադիր ըլլան այս «սխալ»ներուն: Պէտք չկայ ո'չ մէկ ձեւով խուճապի մատնուելու, այդ խօսքերը նուաստացուցիչ կամ ջլատիչ մեկնաբանութիւններով դիմաւորելու, «սխալ»ները տղուն երեսին նետելու, ահազանգ հնչեցնելու: Համբերութիւն ցոյց տալ պէտք է միայն, սրբագրել ամէն առիթով, կրկին ու կրկին, ուրիշ ոչի'նչ:

Այս ձեւով է, որ երախան պիտի կարենայ հետզհետէ իր փորձարկումները լրացնել, իր ստուգումները կատարելագործել, դիւրութեան ճամբուն վրայ՝ խոչընդոտներուն գիտակցիլ, իր դասաւորումները աւելի ճարտար կերպով կարգաւորել, կարելիին սահմանները ճանչնալ ու յարգել: Չափահասը մանկատի տղուն յենակէտն է, իւրացումի գործողութեան ամբողջ տեւողութեան: Երախան մեծապէս կ'արժեւորէ անոր կարողութիւնները, անոր «լեզուագիտութիւն»ը:

Չափահասներուն կեցուածքը յաճախ անյարմար է այսպիսի պարագաներու: Շատ սովորական հակազդեցութիւն մըն է դժբախտաբար ծնողքներուն մօտ՝ դատելն ու դատապարտելը: «Տղաս սկսաւ ամէն ինչ ֆրանսերէնէն ընդօրինակել»: Յաճախ կը տեսնենք որ ծնողքը, փոխանակ սրբագրելու, կ'անցնի իր կարգին ֆրանսերէնի, կամ նկատողութիւններ կ'արտաբերէ, որոնց միակ արդիւնքը տղուն յանցապարտութեան զգացում մը փոխանցել կ'ըլլայ: Տիպարային հակազդեցութիւններու երկրորդ ձեւն է՝ հետեւողականութեան պակասը: Ծնողքը կը ձանձրանայ սրբագրելէ, կամ կը վարժուի «սխալ» արտաբերումներուն, ու երախան հանգիստ կը ձգէ, որպէսզի ուզածին պէս խօսի: Երրորդ ձեւ մըն ալ կայ, երբ ծնողքը ինքը՝ բաւական ամուր հիմքեր չունի լեզուական գետնի վրայ եւ անկարող է օրինակ՝ «սխալ»ները նշմարելու: Երեք պարագաներուն ալ՝ երախան կը մնայ ինքն իրեն լքուած, առանց յենակէտի, առանց փորձաքարի, իր ստուգումները մինչեւ ծայրը տանելու հնարաւորութեան, իր վարկածները հաստատելու կամ ժխտելու միջոցի:

Երկլեզուեան իւրացումի այս քանի մը հանրածանօթ բայց չարձանագրուած երեւոյթները ցոյց կու տան թէ որքան հսկայ աշխատանք մը կը պահանջուի երկլեզու երախայէն: Այդ պահանջին դէմ յանդիման դրուած, երախան մեծ ջանք կը թափէ յարմարելու համար տուեալներուն, իւրացնելու համար օրէնք ու կանոն, պայմանաւ որ յենակէտը ըլլայ ամուր ու վստահելի: Արեւմտեան ոստաններուն մէջ, ուր ընտանիքը յաճախ միաբջիջ է, երկլեզու երախան գրեթէ միշտ՝ իր ծնողքին հետ է որ հայերէն լեզուի աշխարհէն ներս իր առաջին քայլերը կը կատարէ: Ծնողքին պարտականութիւնն է հետեւաբար, ո'չ թէ անպայման սկսիլ այդ աշխատանքը, այլ երբ սկսած է՝ զայն տանիլ մինչեւ ծայրը, իւրացումի շարունակականութիւնը ապահովելով: Ծնողքին կողմէ բաւական մեծ ներդրում մըն է, որ կը պահանջուի, ժամանակի եւ էներժիի տեսակէտով: Նոյնքան որքան երախան՝ ծնողքն ալ սորվելիք ունի այս ընթացքէն, քանի որ ամէն ինչ պիտի ստեղծէ իր ձեռքով, երկլեզուութեան սահմաններուն մէջ:

ԵՐԱԽԱՆ ԵՒ ԻՐ ԼԵԶՈՒՆԵՐԸ

Տուեալ միջավայրի մը մէջ, ուր կը լսուին ու կը խօսուին մէկէ աւելի լեզուներ, ամէն երախայ ի վիճակի է զինք շրջապատող լեզուները իւրացնելու նոյնքան դիւրութեամբ, որքան եթէ միայն մէկ լեզուի հետ գործ ունենար, պայմանաւ անշուշտ որ ինք իւրացման անհրաժեշտութիւնը զգայ: Երախան չի մտածեր այդ մասին բնականաբար, հաշիւներ չըներ իր մտքին մէջ: Բայց վերջին հաշուով՝ անհրաժեշտութեան չափանիշը շրջապատին հետ իր համարկումն է: Երախան հետեւաբար՝ երկլեզու կը դառնայ, երբ հաղորդակցութեան «կարիք»ը կը զգայ իր նորափթիթ կեանքին մէջ կարեւոր դեր խաղացող անձերու հետ: Երկլեզու կը մնայ այնքան ատեն որ այդ ըղձացական ազդակները կը գործեն: Երբ ատոնց կարեւորութիւնը կը նուազի, երբ երկլեզուութիւնը բանի մը չի «ծառայեր» այլեւս, այն ատեն՝ երախան կը դառնայ բնականաբար միալեզու: Մեծ մօր կամ մեծ հօր մը անհետացումը, երկրի կամ լեզուական շրջապատի փոփոխութիւնը այդ «միալեզուականացումը» յառաջացնող սովորական պարագաներ են:

Իրենց լեզուն թոռներուն փոխանցած մեծ հայրերու ու մեծ մայրերու պարագան կը գտնէք աշխարհի չորս կողմը: Կրնայ բարբառային արհամարհուած տարբերակ մը ըլլալ կամ արգիլուած լեզու մը: Երախան շատ լաւ գիտէ, որ սիրեցեալ անձին հետ հաղորդակցելու միակ միջոցն է: Այս ձեւով, մէկ կամ երկու սերունդ հայ երախաներ թրքերէն սորված են, Պէյրութ կամ Հալէպ, առանց անդրադառնալու իսկ եւ հակառակ անոր որ դաստիարակիչներու բարձրախաւը բացայայտօրէն ու յաճախ՝ բուռն կերպով կը դատապարտէր թրքախօսութիւնը: Երբ կը հարցուի իրենց, թէ ինչպէ՞ս սորված են թրքերէնը, պատասխանը միշտ նոյնն է: Մեծ հայրն ու մեծ մայրը իրենք իրենց միջեւ թրքերէն կը խօսէին: Լսելով սորված են:

Երախային մէջ միշտ փափաքը կայ զինք շրջապատող չափահասներու մանր ընկերութեան մէջ համարկուելու: Եթէ տեղական լեզուն կը տարբերի այդ անմիջական շրջապատի լեզուէն, երախան կը սորվի զայն ուշացումով: Միեւնոյն ժամանակ՝ պէտք է գիտնալ, որ առաջին տարիներուն՝ երախային գլխաւոր զբաղումը լեզուներու իւրացումը չէ այնքան, որքան այդ լեզուներուն ընդմէջէն՝ «աշխարհ»ի մը իւրացումը: Լեզուն կը զետեղուի այսպէս՝ աւելի լայն շրջանակի մը մէջ, ուր կը միջամտեն կենսափորձը, ձեռական կարողութիւնները, զուգահեռ տեղեկութիւնները, յղացքները, պատկերներուն եւ գաղափարներուն միջեւ կապակցութիւնը եւայլն: Ինչ որ կրնայ պատահիլ՝ այն է, որ այդ զուգահեռ կամ յաջորդական իւրացումը կաղայ, դադրի, չկատարելագործուի:

Ինչպէ՞ս առաջքն առնել այդ կաղացման, այդ կասեցման: Գիտնալով նախ եւ առաջ՝ որ երախան գրեթէ բնազդական յարաբերութիւն մը կը պահէ լեզուին հետ: Այդ պատճառով իսկ՝ կը մերժէ ինչ որ արուեստական բնոյթ կը կրէ: Դժուար է զինք խաբելը: Շատ դիւրութեամբ կրնայ չափել դիմացինին լեզուական կարողութիւններուն սահմանները: Եթէ իւրացման դաշտը նպաստաւոր է, երախան հոն կրնայ քաղել ինչ որ անհրաժեշտ է իր լեզուներէն մէկն ու միւսը ճոխացնելու եւ այդպէսով՝ իր աշխարհը լայնցնելու համար: Ծնողքին ու մօտիկ շրջապատին միակ պարտականութիւնն է է իւրացման այդ նպաստաւոր «դաշտ»ը ստեղծել, ինչ որ ինքնին՝ հսկայ աշխատանք մը ու ներդրում մը կը պահանջէ: Իսկական աշխատանք մըն է այս մէկը, քանի որ մանկութեան մէջ սորվուած ամէն բառ, ամէն խօսք իր համն ու հոտը յիշողութեան մէջ կը դրոշմէ ու պէ՛տք է դրոշմէ:

Մասնագէտները մայրենի լեզուի իւրացումը վերջացած կը համարին ամէնէն ուշը՝ չորս տարեկանին: Երկլեզու երախայի մը պարագան տարբեր չէ: Յստակ պէտք է ըլլայ, որ խօսքը հոս՝ լեզուի մշակման մասին չէ՛: Մշակումը տարիներու աշխատանք կը պահանջէ ու կրնայ տեւել երբեմն ամբողջ կեանք մը: Խօսք կառոյցի մը, լեզուական «օրինափակում»ի մը (code) իւրացման մասին է, այսինքն՝ լեզուական գործարկումի տարրական օրէնքներուն ձեռքբերումին մասին: Այդ տարիներուն՝ երախան մինչեւ իսկ կը սկսի իւրացնել լեզուական «խաւ»երու զանազանումը (բարբառային ոճ եւ պաշտօնական ոճ, ժարկոնական բառեր, շրջապատին ու խօսակիցին համաձայն գործածուած արտայայտութիւններ): Հայերէնով արտայայտուած ատեն Հալէպահայ աղջիկը գիտէ, թէ որո՛ւն առջեւ «ապուր» ու «ամբուկ» պիտի ըսէ, որո՛ւն առջեւ «չորպա» եւ «պատլըճան»: Նոյնպէս Ֆրանսահայ [illegible] երկլեզու տղան գիտէ, թէ ե՛րբ «շուկայ» ու «հեռաձայն» բառերը պիտի գործածէ, եւ ե՛րբ՝ «մարշէ» ու «թելեֆոն»:

ԴԺՈՒԱՐ ՓՈՒԼԵՐ ԵՐԿԼԵԶՈՒԱԿԱՆ ԻՒՐԱՑՄԱՆ ՄԷՋ

Երկլեզուութիւնը իր առաջին լուրջ խոչընդոտներուն կը հանդիպի երբ երախան կը սկսի դպրոց յաճախել: Կը մտնէ ան ի հարկէ՝ «ընկերայնացում»ի նոր փուլի մը մէջ: Տարեկիցներու խումբին հետ (զոր մասնագէտները կը կոչեն «peer-group») նոյնանալու ուժով ձգտում մը երեւան կու գայ այստեղ: Երկլեզու երախան հետզհետէ կ'որդեգրէ խումբին լեզուն: Ընդհանրացած եւ ամբողջովին «առողջ» երեւոյթ մըն է այս մէկը: Հայ դպրոցի մը պարագային, կարելի է անշուշտ հարց տալ, թէ ո՞ր մէկն է խումբին լեզուն: Հայկական դպրոց յաճախող տղաքը հայերէն կը խօսի՞ն իրենց մէջ: Պէ՞տք է որ խօսէին: Այս հարցումները կը ձգեմ առ այժմ՝ անպատասխան: Զիս կը հետաքրքրէ հոս հայկական դպրոցէն դուրս տիրող կացութիւնը:

Շարունակելով «peer-group»ի գաղափարը, կարելի է հաստատել որ մանկամսուր յաճախած տղոց համար իսկ՝ մանկապարտէզէն կը սկսի իսկապէս տարեկիցներու խումբին տրուած այս կարեւորութիւնը: Այդ կը նշանակէ, թէ մանկապարտէզի տարիներէն սկսեալ՝ երկլեզու տղաքը պէտք է ունենան նաեւ իրենց հայախօս «peer-group»ը: Ասոր շնորհիւ՝ երախան պիտի կարենայ զարգացնել նոյն փորձառութիւնները, որոնք իր են ֆրանսերէնի բեմին վրայ: Հայախօս տարեկիցներու խումբը պիտի լրացնէ «peer group»ի պահանջները: Տարեկիցներու խումբին գլխաւոր դերերէն մէկը տղան հանդստացնել է, ցոյց տալով իրեն որ չի տարբերիր ուրիշներէ, որ իրեն պէս ուրիշներ ալ կան, բայց ատկէ անդին՝ հայախօս առօրեայ մը ստեղծել է նաեւ, հայերէնը տեղադրելով իբրեւ հաղորդակ-

ցութեան լեզու մը, որուն մէջ երախան կը բացուի աշխարհին ուրիշ երախաներու հետ:

Երկրորդ դժուար փուլ մը կայ, որ ընթերցանութեան սկզբնական շրջանն է: Ընթերցող երախան գիրքերուն մէջ կը մխրճուի, լեզու մը կը մշակէ, որ իր դպրոցական լեզուն է: Լեզուներուն միջեւ խրամատը հոս է, որ մեծ քայլերով կը խորանայ ընդհանրապէս: Հոս է ի հարկէ՝ որ ծնողքը ամբողջովին ինքն իրեն լքուած է: Այն երկիրներուն մէջ, ուր կան հայկական ենթակառոյցներ, բաւական հաստատուն կերպով հիմնադրուած, այդ անցքի շրջանին դժուարութիւնները կը դիմագրաւուին հայկական դպրոցներուն եւ համայնքային այլ հաստատութիւններուն շնորհիւ: Այս երկրին մէջ, ուր ամէն տարիքի երախաներու համար ֆրանսերէն լեզուով թերթեր ու ամսագրեր ու անսահման դրականութիւն մը գոյութիւն ունին, խրամատը ա՛լ աւելի կը լայննայ: Ծնողքը ստիպուած է մեծ ներդրում մը կատարելու, որպէսզի երախան նոյնքան զբաղումներ ունենայ իր առաջին լեզուին, որքան իր երկրորդ լեզուին մէջ: Ինչ որ անկասկած մեծ էներժիի վատնում կը նշանակէ և որոշ կարողութիւններ: Եզրակացութիւնը այն է, որ հայերէն լեզուն ալ իր կարգին պէտք ունի ենթակառոյցի մը, որպէսզի պահպանուի երկու լեզուներուն միջեւ հաւասարակշռութիւնը:

Երրորդ դժուար փուլը կը գտնուի արբունքի շրջանին, երբ երախան հետզհետէ աւելի յստակօրէն կ'անդրադառնայ իր առաջին եւ երկրորդ լեզուներուն միջեւ յառաջացող խրամատին, երբ ինքնութեան եւ խումբի մը պատկանելիութեան յարուցած հարցերը սուր բնոյթ կը ստանան: Պատանի մը կրնայ շատ դիւրութեամբ հայերէնը մերժել:

ԳԱՂԱՓԱՐԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

Հայկական հաստատութիւնները յաճախ հայախօսութեան հանդէպ հետաքրքրութիւն ցոյց տուած են -անշուշտ՝ իրենց հասկցած ձեւով-, ուզելով ուղղութիւն տալ երախաներու զարգացումին. Հոսկէ հայերէնի ուսուցումին շուրջ գաղափարաբանական մօտեցումները: Անոնց պատճառած աւերները ծանօթ են բոլորին. գոց արտասանուած այբուբենը, հայրենասիրական ոտանաւորները, «Հայ եմ ես» ոճը, մանկատի տղոց ներարկուած սրբութիւնները (գիր, լեզու, երկիր, պատմութիւն), յաւելեալ այս ամբողջին մէջ գոյակցող ու գոյատեւող անսրբագրելի թարոյականութիւնը: Ասոնք գաղափարաբանական մօտեցումի քանի մը օրինակներ են միայն: Այդ մօտեցումին իբրեւ հետեւանք՝ գրեթէ ամէն կողմ կը տեսնենք երախային եւ իր երկլեզուութեան նկատմամբ անմարդկային ենթակառոյցներ, որոնք ո'չ մէկ ձեւով՝ երախային միջոցներ ու մտային գործիքներ կ'ընծայեն, որպէսզի կարողանայ իր երկու լեզուները որոշ հաւասարակշռութեան մը հասցնել: Այդ կառոյցները ընդհանրապէս՝ լեզուով մտահոգուած չեն: Լեզուի շուրջ ցնորային լաստակերտումներ կը պարտադրեն միայն: Ո'չ մէկ կապ կը ստեղծեն երախային իրական կեանքին եւ «հայերէնի ուսուցում»ին միջեւ: Երեք սերունդ Ֆրանսահայեր այդ կեցուածքին անզօր զոհերը հանդիսացած են:

Խնդրոյ առարկայ գաղափարաբանութիւնը ուրիշ աւեր մըն ալ կը գործէ. լեզուն կը նկատէ քանակային իրականութիւն մը: Երախան այսքան բառ թող գիտնայ, բաւական է: Երբեմն կը դրաքննէ նոյնիսկ որոշ բառեր, գործը դիւրացնելու համար: Ինքն իր հաշւոյն երախաներ կը պատրաստէ, որոնք լեզուական ջնարակ մը ունին, նուազագոյն ոսկեզօծում մը, որ բաւարար կը նկատուի որպէսզի անոնք «Հայ զգան» իրենք զիրենք: Գաղափարաբանութեան խէժալ արդիւնքը թութակ երախան է:

Այս կառոյցներուն մէջ, լեզուին վերաբերեալ բոլոր ռազմավարութիւնները կը շփոթուին իրարու: Կը ստեղծուի լեզուական խառնիճաղանճ մը, որուն մէջ նախադպրոցական տարիքին հայերէն սորված տղաքը օր ըստ օրէ կը նահանջեն, դառնալու համար վերջապէս զուտ Ֆրանսախօսներ միւսներուն նման, իրենց գիտցած ու խօսած լեզուէն պահելով միայն գաղափարաբանութեան կողմէ ընդունուած ու փաթաքուած ամենատարրական տուեալները:

(Շար.ը Դ. էջ)

ՊԱՐՆ ՈՒ ՄԱՆՈՒԿԸ

(Դասախօսութիւն Կոմիտաս Վրդ.ի 1912-ի ամրան Էսաեան վարժարանին մէջ)

Մեր ընտրած նիւթին անցնելն առաջ՝ հարկ կը զգամ բացատրել թէ ի'նչ նշանակութիւն ունի մանկական երգեցողութիւնն ապագայ ազգային դաստիարակութեան գործին մէջ: Երգեցողութիւնը դնդերներու շարժում մըն է որ կը յառաջանայ համապատասխան զգացումներէ: Մանուկն ի'նչ զգացումի տակ որ ըլլայ, այդ զգացումը կ'արտայայտէ որոշ երգերով: Երգը ներքին՝ հոգեկան զգացումին արտայայտութեան մէկ ձեւն է, ուրեմն շարժում մըն է. եւ պարն ալ ինքնին շարժում մը ըլլալով, երգը կը զուգորդուի պարին հետ: Զգացումներն ի'նչ ուղղութեամբ որ ընթանան, երգն ու պարն ալ նոյն արտայայտութեամբ երեւան կու գան: Արդ, կրնայ ըմբռնուիլ թէ ո'րքան կարեւոր են մանուկին դաստիարակութեան մէջ երգեցողութեան ընծայուելիք հոգածութիւնն ու պարտաւորութիւնը:

Պարն ամենահիմնական նշանակութիւն ունեցող երեւոյթ մըն է. ամէն գեղարուեստ պարի մէջ կը պարփակուի: Իբրեւ շարժում՝ պարը շատ կարեւոր դեր ունի ապագայ դպրոցական կեանքի գեղարուեստական շարժումին մէջ, վասնզի պէտք է գիտնալ թէ ամէն գեղարուեստ, ինչպէս երաժշտութիւն, քանդակագործութիւն, ճարտարապետութիւն եւլն. շարժում է. ամէն կեանքի մէջ պար կայ. արդէն ամբողջ տիեզերքի կեանքը պար չէ՞: Մարդկային կեանքին մէջ երկու տեսակ պար կայ, մին՝ ուրախական, միւսը՝ տխրական: Թէեւ մարդիկ ներկայիս առաջինը կ'ընեն, բայց հին ժամանակներուն՝ տխրականն ալ տեղի կ'ունենար, ինչպէս մեր մէջ մեռելական պարեր, զորս յուղարկաւորութեանց ատեն կը կատարէին մեր նախնիք, իրենց տրտմութեան ըղձացումներուն համապատասխան նեարդային շարժումներ յառաջ բերելով: Պարն ալ, ձայնական երգին նման որ առաջանալով ողբերգութեան հասած է, իր զարգացումն ունեցած է օփերայի մէջ՝ քաղաքակիրթ ազգերու մօտ:

Պարին ամենահասարակ ձեւն է ընտանեկան պարը, որուն մէջ միտք, զգացում յառաջ կը բերենք: Եթէ ուրախանանք՝ կը շարժինք, եթէ տխրինք՝ դարձեալ: Արտաքին կեանքէն տպաւորուելով կը շարժինք եւ կ'ազդենք ուրիշի մը, ան ալ իր կարգին կը շարժի կամ կը պարէ, եւ այսպէս փոխանցաբար: Հանդիստ պիտի մնայինք եթէ չտպաւորուէինք. այսպէս, ընտանեկան շրջանակի մէջ մէկը կ'ելլէ, կը պարէ, ձեռքի, ոտքի, ունքի, երեսի շարժումներ կ'ընէ եւ ահա ուրիշներ ազդուելով՝ կը սկսին զայն ծափել ու կը յառաջանայ ընդհանուր ուրախութիւն:

Վայրենիի պարը պարզ է եւ կ'արտայայտէ իր կեանքը. ան ինքնապաշտպանութեան եւ ապրուստին վրայ միայն կը խորհի, եւ ասոնք են այդ պարին էական տարրերը: Ան իր զգացումներն արտայայտելու համար պարի շարժումներուն կ'ընկերացնէ հասարակ նուագային գործիքներ -թմբուկ, քարէ ու մետաղէ շինուածներ: Մարդ մը, ազգ մը որքան զարգանայ, նոյն չափով զարգացած երեւան կու գան պարն ալ, նուագն ալ, ինչպէս նախնական թմբուկը օփերայի մէջ զարգացած է ամէն ձայն զգացնող գործիքը: Կարիքն ու զարգացումը գոյդ կ'ընթանան: Ամէն ինչ, ամէն գեղարուեստ մարդկային ներքին, հոգեկան կեանքին արտայայտիչն է: Այսպէս եղած է սկիզբէն ի վեր: Հեթանոսներ երկու գլխաւոր պարեր ունէին -հոգեկան ու ժողովրդական, որոնք ներկայ ժողովուրդներու կեանքին մէջ փոխադրուած են իրենց նախնական դերերուն մէջ: Մեհենական շատ մը արարողութիւններ ու պարեր փոխանցեր ենք քրիստոնէութեան մէջ. հեթանոսական զոհը քրիստոնէութեան մէջ եղած է անդաստանօրհնէք որ ձախ ու աջ երթուդարձով պարը կը ներկայացնէ արդէն: Նոյնպէս եկեղեցական քշոց, բուրվառ ու ծնծղաներ մեր ազգային վայրենիի կեանքի արձագանգներն են, զորս արարողութեանց ատեն դպիրները զընդհա' զընդ, քշէ' ու քշէ', այն ստիճան կը հնչեցնեն որ կատարուած ընթերցումները բոլորովին անլսելի ու անհասկնալի կը մնան: Գալով ժողովրդային պարերուն, անոնք հեթանոսական օրերէն մինչեւ այսօր կ'ապրին մեր մէջ. մինչ Ֆրանսացիներուն եւ Գերմաններուն մէջ կորսուած են: Ժողովրդային կամ աշխարհական պարերուն մէջ ալ կրօնական հետքեր կը շարունակեն, ինչպէս Ջուր սրսկել՝ որ շարժում մըն է՝ պարի մըն է կապուած. Տեառնընդառաջին կրակէ ցատքել եւ զինուորական պարը որ Մուշի դաշտին մէջ քանի մը գիւղեր ու Շատախ եւ Մոկք գոյութիւն ունի տակաւին, «Շորոր» կ'ըսեն ու կը պարեն հոն ուր սուր կայ, թուր կայ՝ անով. եթէ ոչ կոպալով (բարակ փայտ):

Պարը որ շրջան կը նշանակէ և ճայլի կը կոչուի, իբրեւ ադաւաղումը լայf բառին, որ նոյնպէս շրջան ըսել է. երեւան կու գայ հարսանեկան պարին մէջ, ուր քառասուն մարդ կը բոլորուին ու կը շարժին որպէս մէկ մարդ: Ա՜յնքան բնազդական կերպով զարգացած են: Այդ պարը՝ ամենազարգացած մարդը՝ ճիշդ անոնց պէս ընելու համար՝ շատ երկար ճիգերու պիտի կարօտէր: Մտաւոր զարգացումի աստիճանին վրայ կը գտնուի պարին շարժումն ալ: Ուրեմն ազգի մը քաղաքակրթութեանն է կապուած իր պարին շարժումներու զարգացումը: Այն մարդիկ որոնք նստուկ կեանք ունին, թոյլ են՝ ոչի'նչ կ'ընեն, ո'չ մէկ կերպով կը շարժին: Միթէ թուլամորթ մարդը կրնա՞յ արդէն սուր առնել, թուր առնել: Հոս տեղն է յիշել «Առողջ միտք՝ առողջ մարմնի մէջ» խօսքը. երգեցողութիւնն ու պարը կ'առոյգացնեն, կը մարզեն մարմինը: Բոլոր գեղարուեստները շարժումի մէջ կ'արտայայտուին: Ուրեմն մանկական երգեցողութիւնն՝ ի'նչքան կարեւորութիւն ունի ապագայ քաղաքակրթութեան մէջ:

Ի՞նչ է կրթութեան, դպրոցին նպատակը: Մանուկը՝ բարոյական կեանքի փիլիսոփայութիւնը, կեանքի հասկացողութիւնը չունի: Պէտք է անոր հոգեկան ըղձացումներուն հաւասարակշիռ դաստիարակութիւն մը տալ: Որպէսզի երգեցողութիւնը դնդերներու միջոցաւ անոր ուղեղին բարերար ազդեցութիւն մը ունենայ, պէտք է գիտակցական ըլլայ: Երգը կը սորվին իբրեւ հաճոյքի առարկայ, եւ երբ մեծնան, որեւէ ազդեցութիւն չեն կրեր անկէ՝ դարձեալ նոյն ակնարկով:

Դատարկ հնչումէն դատարկ զգացում կ'առաջանայ: Զգացումները կանոնաւորելու, ուղղելու, զարգացնելու համար հարկ է երգեցողութեան աւանդումին նպատակայարմար ուղղութիւն մը տալ: Մեր մէջ փոքրիկ մանուկներու կը սկսին սորվեցնել բարոյախօսական, խրատական, փիլիսոփայական երգեր՝ որոնց իմաստն ան չի հասկնար, ու չազդուիր այնպէս ինչպէս պէտք էր: Մենք մանուկներու հոգեկան պահանջներուն յարմարցուած դասագիրքեր չունինք, մեր դասագիրքերը լեցուն են փիլիսոփայական, բայց ոչ ճիշդ մանկական նիւթերով: Մանուկը չըսեր «Ցակոբ» այլ «Ակօ'...». ո՞վ ձեր մէջէն ուզած է կլլել կամ կլլած է քարեր. բայց նոյնն ըրած էք մանուկներու համար: Անոնց, որ տակաւին կեանքի հասկացողութիւնը չունին, դուք տուած էք կեանքի փիլիսոփայութեան դասեր -սակայն՝ իր մտաւոր ստամոքսը չի կրնար մարսել. ծուռ, ծո՛ւռ դաստիարակութիւն է: Իսկական վարժապետներ չկան -եթէ մանուկը չի հասկնար ձեր դասաւանդութիւնը, յանցանքը ձերն է, որովհետեւ չէք կրցած հասկնալ անոր հոգին. պէտք է վար իջնել մինչեւ անոր հոգեկան աստիճանը եւ զայն առնելով ձեզի հետ բարձրացնել: Սխալ դաստիարակութեան արդիւնքն է որ շատեր որոնք հանճարներ պիտի ըլլային՝ եղած են գողեր, եւ արդէն երեւելի աւազակները երեւելի հանճարներ են. սուր, թուր գործածելը տեսակ մը ուժ է. փախչելու, պատիժէ՝ կախաղանէ ազատելու միջոցներ խորհիլը հանճարամտութիւն կը պահանջէ. տեսնուած են աւազակներ որոնք բանտէն ելլելէն ետք զգաստ հանճարներ դարձած են:

Մանուկը բնախօսական պակաս չունի, եթէ օժտուած է, ընտանիքը որքան զարգացած ըլլայ, մանուկն ալ այնքան միտքի առաւելութիւններով երեւան կու գայ: Շատ վատ է, ընդհակառակն, անոր տպաւորութեան յանձնել դէշ վիճակներ՝ որոնցմէ մին է երես տալ. պէտք է անոր կարողութիւնները չափաւորել, կոկել, կանոնաւոր զարգացում մը ապահովել: Թէ ի՞նչպէս մանուկները դաստիարակել՝ ոչ անհատականութեանը վնասելով եւ ոչ ալ կիրքերը, ձգտումները սանձարձակ թող տալով. սոր միջոց ցոյց կու տանք մանուկները դասաւորել ձայնի կարգով, որովհետեւ ձայնը որ անոր ուղեղային բջիջներուն կը յարաբերի նեարդի ու դնդերներու միջոցաւ՝ արտայայտիչն է անոր հոգեկան կարողութիւններուն. հետեւաբար, երբ դասարանի մէջ նստեցնել տրուի ձայնի կարգաւ, անոնք ոչինչ վիրաւորանք կը զգան, եւ զիրար հաւասար նկատելով՝ չգիտցող մը գիտցողէն կը սորվի: Առաջնորդուելու է բնութեան համաձայն: Պէտք է տխուր երգ չտալ երբեք, այլ ամէն ինչ աշխոյժ, եռանդ ներմուծէ անոնց հոգիներէն ներս: Ձայնի թիւեր գտնելով՝ միջինը 5-էն վեր ընելու չէ 7 տարեկան մանուկի համար, եւ 7-էն վեր 12 տարեկանի համար:

Ի՞նչպէս ուսուցանել. - Նախ՝ վարժապետն ինքը սորվելու է այն զոր պարտի դասախօսել: Չորս տեսակ ձայն կայ, ձայն, կիսաձայն, բաղաձայն, անձայն: Մանուկին սկսիլ տալու է այս կարգով - ա՛, ա՛, վերջը՝ ա'յ ա'յ ի՛, ու վերջ ի վերջոյ երգել եւ քալել կամ պարել տալու է: Երգեցողութիւնը սիրտին հետ կապ ունի, որ ուղղակի հոգիին կ'երթայ: Ուսուցի'չ պարոննե'ր ու քոյրե'ր, զգուշութեամբ ու երկիւղածութեամբ մօտեցէ'ք դաստիարակութեան գործին. խիստ փափուկ պաշտօն մըն է ձերը. դաստիարակելու կոչուած էք սերունդ մը որ ապագայ ազգն է. սխալ ուղղութեամբ ազգ մը կը խորտակէք վերջը. ո'րքան ուրախալի է ինծի՝ տեսնել հոս համախմբուած ուսուցչական դասը որ եկած է մանկավարժական դրութիւններ ուսանելու: Ռուսահայաստանի մէջ ուսուցչական խումբը քիչ մըն ալ տարբեր ուղղութեամբ է. հոն ամէն մէկն իր փորձառութիւններուն արդիւնքը, իր տեղեկագիրը կը բերէ ժողովին, եւ այդ արդիւնքներէն ընդհանուր եզրակացութիւններ կը հանեն ու կը ներմուծեն վարժարաններու մէջ՝ որոնց ամէնուն ծրագիրը մէկ է եւ այդ ուղղութիւնով կը քալէ մէկէն ելած աշակերտը միւսին մէջ, շատ հեշտիւ կը շարունակէ իր ընդհատած տեղը, մինչ հոս կրկին գիտութիւններ, լեզուներ սորվելու է՝ ուրիշ վարժարան մը հետեւելու համար:

Երանի՜ թէ օգտակար ըլլայի:

■

ԵՐԿՈՒ ԼԵԶՈՒ, ՄԷԿ ԱՇԽԱՐՀ

(Շար. Գ. էջէն)

Կը վերաբերուած հանուագար այս ճա-կան յանկերգին. ամէնէն ուշը նախակըր-թարանի տարիքին. առաջին լեզուին հա-մար խորհուած ենթակառոյց մը ան-հրաժեշտ է, որ ամբողջովին յարմար երկլեզու երախաներուն: Այս պահանջը կը բացատրուի տարիքակիցներու խմբակի մը մէջ (peer-group մը մէջ) համարկումի կամեցողութեամբ, որ բնական ատենայ մըն է բոլոր երախաներուն մօտ: Երկլե-զու տղան պէտք է կարենայ կանոնաւոր կապեր պահել իրեն նման, ուրիշ տղոց հետ, հաղորդակցութեան լեզուն իրենց միջեւ ըլլալով բնականաբար՝ հայերէ-նը: Անգամ մը որ կապը ստեղծուեցաւ, երախան չի փոխեր հաղորդակցութեան լեզուն: Ցաւալի է, որ այս հանգրուանին՝ պէտք է միջամտեն յարուցուած հարցե-րուն զգայուն ու քաջածանօթ դաստիա-րակներ:

ԼԵԶՈՒՆ ԻՐ ԲՈԼՈՐ ՎԻՃԱԿՆԵՐՈՎ

Լեզուին հետ կապը պիտի չկեդրոնա-նայ մէկ նիւթի վրայ, պիտի վերաբերի բոլոր մարզերուն՝ հէքեաթ, թուաբա-նութիւն, թատրոն, խաղ, արտասանու-թիւն, աշխարհագրութիւն, երաժշտու-թիւն, առասպելներ, շուտասելիքներ, հա-նելուկներ եւ մասամբ նորին (9): «Լեզ-ուական թաթախումը» (ֆրանսերէնը կ'ը-սէ՝ bain linguistique) պէտք է ըլլայ կա-րելի եղածին չափ լման ու զանազանուած, գիտակից դաստիարակներու հակակշիռին տակ ու միեւնոյն ատեն՝ բնականօրէն առաջարկուած:

Օրինակ՝ հէքեաթ մը լսել, հասկնալ, պատմել, անոր թեմայով պատկերներ գծել՝ արդէն իսկ կարեւոր զբաղում մըն է, ինքնին՝ լուրջ աշխատանք մը, խում-բով կատարուելիք: Ուրիշ զբաղումներ. միասին ոտանաւորներ արտասանել, եր-գել, լեզուին կշռոյթին վարժուիլ հաւա-քական կերպով, թիւերուն հետ խաղալ, թիւերու եւ պատկերներու միջեւ (նոյն-պէս՝ բառերու եւ պատկերներու) կա-պակցութիւններ ստեղծել, այս ամբող-ջը կարելի կը դառնայ միմիայն երբ հա-ճոյքով կ'ընկալուի: Բոլոր պարագանե-րուն՝ խաղին բերած հաճոյքն է: Առա-ջին հերթին՝ անհրաժեշտ է հետեւաբար, որ երախան խումբին մէջ ուրիշ տղոց հետ բաժնէ հայերէն լեզուով փորձա-ռութիւն մը, առանց որե՛ւէ գաղափարա-բանական տուեալի ու դրդապատճառի եւ սակայն ճոխ՝ հայկական դրոշմ կրող մանկական մշակոյթով մը:

Կը հասնիմ ուրեմն երկլեզուեան դաստի-արակութեան մը կիրառական ու թանձ-րացեալ պահանջներուն: Հրապարակին վրայ եղող ուսուցման կառոյցներու դաս-տիարակները պարտին ֆրանսական դաս-տիարակչական համակարգին մօտէն ծա-նօթ ըլլալ: Ֆրանսական մանկապարտէզ յաճախող տղաքը պէտք է կարենան ի հարկէ՝ զուգահեռ յայտագրի մը հետե-ւիլ, շաբթուան մէջ իրենց սորվածները կրկնելու համար օրինակ՝ հայերէն լե-զուի տուեալներով, կանոնաւոր կերպով հաւասարակշռութիւն մը պահելու հա-մար աշխարհիմացութեան երկու եղանակ-ներուն միջեւ: Կարդալ սորվելէ առաջ, տղան կրնայ նոյնպէս վարժուիլ գիրե-րու պատկերին, առանց որե՛ւէ ֆեթի-շացումի: Կրնայի նոյնիսկ ամբողջ խօսքս ամփոփել այս մէկ տարազին մէջ՝ ո՛չ մէկ ֆեթիշացում, ընդհակառակն՝ գործ-նական իւրացում մը, տղոց հոգեբանա-կան տուեալները յարգող, ուրիշ ոչի՛նչ: Գործնական հարց մըն է օրինակ՝ աչքը գիրերուն վարժեցնել, զանոնք փակցնե-լով գիրքերուն, տետրակներուն, խաղե-րուն վրայ: Բնախօսական ընտանութեան մասին է խօսքս, երբե՛ք՝ գաղափարաբա-նական: Այլ ձեւով ըսուած, մեզի համար՝ գլխաւոր հարցը լեզուն ուսուցանել չէ՛, լեզուին մէջ ապրիլ է, բնականութեամբ:

Վերը խօսեցանք ընթերցանութեան շըր-ջանի խոչընդոտներուն մասին: Երբ ե-րախան կը սկսի ֆրանսերէն կարդալ, ան-հրաժեշտ է միեւնոյն ատեն հայերէն ըն-թերցումի սկզբնաւորութիւնը դնել: Այդ նպատակով՝ ուսուցման ամէն կառոյց կրնայ զուգահեռաբար՝ իր մանկավար-ժական միջոցները ստեղծել: Ինչ կը վե-րաբերի աշակերտական ու ընթերցման ակումբներու չըլլալու ձեռնարկներուն, պէտք է գիտնալ որ ուղիղը այդպէս խոկ մեր տը-րամադրութեան տակ պէտք եղածը: Հոն պէտք չէ կենալ սակայն: Բնական գի-տութիւններ, թուաբանութիւն, ամէն ինչ պիտի մանէ ուսուցումի ընթացքին մէջ: Դասախօսակին պարապականութիւնն է լե-զուական միջեւ զարգացման պայլի տարբերութիւններ մեղմացնել, վերա-ցականութիւն մը մտցնել, լեզուէ մը բարա-ցումին մէջ, յղացական լեզուէ մը տրա-մադրելի դարձնել երախաներու գիտակ-ցութեան ու գործածութեան սահման-ներուն մէջ: Երբ «տեսողութեան», «լսո-ղութեան», «հոտառութեան» վերացա-կան գաղափարները կը բերեմ երախանե-րու, որոնք նոյն գաղափարները սոր-ված էին ֆրանսերէնով, միշտ կէս զար-մանքի ու կէս հանդստութեան զգացում մը կը տեսնեմ իրենց աչքերուն մէջ, կար-ծէք ըսել ուզեն՝ «Ուրեմն հայերէնի մէջ ալ կարելի է եղեր ըսել նոյն բաները»:

Խականը աշխարհի մը իւրացումն է տուեալ լեզուով մը՝ ո՛չ թէ գաղափարա-բանութեան մը ջամբումը երախայէն ներս: Լեզուն իր բոլոր վիճակներով, իր բոլոր տրամադրելի ձեւերով ու նիւթե-րով: Եթէ ունիմ դատ մը ու դրոյթ մը պաշտպանելիք, ա՛յս պիտի ըլլար անոր կորիզը: Լեզուն գիտնալը պէտք չէ մնայ տառաճանաչում, այլ դառնայ աշխար-հընկալում, ինչպէս ֆրանսերէնի պարա-գային:

ԱՌԱՋԻՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐԸ

Ընթերցանութեան մարզին մէջ՝ քիչ բան կայ տրամադրելի մատղաշ տարի-քի տղոց համար: Հոս ի միջի այլոց՝ գաղափարաբանական ճամբումի սկզբուն-քը տիրած է ու կը տիրէ մինչեւ այսօր: Ընթերցման ձեռնարկներէն եւ մանկա-վարժական առարկաներէն անդին՝ պէտք է կարենանք երախաներուն ազատ ըն-թերցումներ առաջարկել: Կան հոս ու հոն գիրքեր: Հազուադէպ են սակայն անոնք, որոնք գիտեն լեզուական մակարդակնե-րը յարգել, որոնք մանկական իւրացումի հոգեբանութեան ու նոյնիսկ՝ բնախօսու-թեան մասին գաղափար ունին, որոնք կ'առաջարկեն լայն ու չթխմուած էջեր, որոնք կը ներկայանան խելացի ու ըն-թեռնլի թեքսթով մը եւ ինչո՞ւ չէ՝ մա-քուր հայերէնով: Քանի որ քիչ են, մե-զի կը մնայ զանոնք ստեղծել (10): Ինչ որ կը պահանջէ սփիւռքեան չափանիշե-րով՝ ցանցի մը տեղաւորումը, որ կա-րենայ գոյութիւն ունեցող հրատարա-կութիւնները կեդրոնացնել, նոր աշխա-տանքներու ձեռնարկել, տպուած գիրքե-րը շրջագայութեան մէջ դնել:

Նպատակակէտը հայերէն ընթերցու-մին հաճոյքը ստեղծել է երախային մօտ: Տղան կրնայ սորվիլ կարդալ ու գրել, բայց պէտք է հասկնայ միեւնոյն ատեն՝ թէ ինչի՛ կը ծառայէ կարդալն ու գրելը, պէտք է գիտակցի այդ գործողութիւննե-րուն հետ կապուած հաճոյքին: Մանկա-վարժին պարտականութիւնն է ընկերակ-ցիլ իրեն այդ ճամբուն երկայնքին, դըպ-րոցական ընթերցումներէն դէպի ազատ ընթերցում: Արեւմտահայերէն լոյս տե-սած առաջին ընթերցման գիրքերուն մե-ծամասնութիւնը թարգմանութիւններ են, եւրոպական ծանօթ հէքեաթներէ (Ան-տերսէն, Կրիմ) կամ ալ արեւելահայերէնէ փոխադրումներ, գրեթէ միշտ սխալա-կան, երբեմն ծիծաղելի ըլլալու չափ: Շատ մեծ յուսախաբութիւն կը պատճա-ռեն յաճախ այդ գրքոյկները, որոնց մէջ կը վխտան լեզուական անճշդութիւնները ու կը տիրէ ոճական զգայնութեան զար-մանալի բացակայութիւն մը: Արեւելա-հայերէնը այս գետնի վրայ՝ աւելի բախ-տաւոր է: Թեհրանի մէջ՝ մանկական գիր-քեր կը տպուին առանց զգալի սահմա-նափակումի պզտիկ տարիքի տղոց հա-մար: Պէտք է աւելցնել ափսոսալով, որ Հայաստանի հետ կապը այս մարզին մէջ հաւասար է ոչինչի, ուղղագրութեան հար-ցերուն պատճառաւ (11):

Պատանեկան տարիքի տղոց ուղղուած գիրքերը, ինչպէս Երուանդ Կոպէլեանի միջազգային պատանեկան գրականութե-նէն յաջող թարգմանութիւնները (12), սկզբունքով վերատպման կը կարօտին, ա-ւելի հրապուրիչ արտաքինով:

ԵՐԿԼԵԶՈՒՈՒԹԻՒՆԸ՝ ԲՆԱԿԱ՞Ն ԹԷ ԿԱՄԱՑԱՊԱՇՏ. ԲՐԱԾՈՅ ԼԵԶՈՒՆ

Որպէսզի երախան զարգացած երկլե-զուութիւն մը ձեռք ձգէ Ֆրանսայի մէջ, պէտք է դնել զինքը այնպիսի պայման-ներու մէջ, որ կարենայ հաղորդակցիլ հայերէն լեզուով աշխարհին հետ: Սկիզ-բը՝ ընտրութիւն մը կայ, որ կը պատ-կանի ծնողքին: Եթէ ծնողքը կարենայ բնական ընթացք մը պահել լեզուի գոր-ծածութեան մէջ, եթէ կարենայ բանալ փոքրիկին առջեւ լեզուն կրող ու իմաս-տաւորող միասնական աշխարհ մը, եթէ կարենայ զգալ ու զգալի դարձնել Թեհ-րանէն Պէյրութ ու Լոս-Անճըլըս երկարող ճամբուն վրայ՝ հայախօս հաւաքակա-նութեան գոյութիւնը, եթէ փոխանցէ համատարած համայնքի մը պատկանելու գիտակցութիւնը ճակատագիրներու տար-բերակուած ճիւղաւորումներու գիտակ-ցութեան զուգընթաց, իր պարտականու-թեան մէկ մասը կատարած կ'ըլլայ ար-դէն իսկ:

Այսուհանդերձ՝ երբ այս պայմանները բացակայ են, երախային անպայման հա-յերէն սորվեցնելու լուծումին կողմնա-կից չեմ: Մանաւանդ երբ տղաքը իրենց ծնողքին հոգեբանական հեռարձակումնե-րուն ու յաճախ՝ մանկութենէն ժառան-գուած յանցապարտութեան զգացումնե-րուն կիզակէտերը կը հանդիսանան, ինչ-պէս այնքան յաճախ կը տեսնենք Ֆրան-սայի մէջ եւ այլուր: Երախային հետ կը սկսին հայերէն խօսիլ, մօտաւորապէս մինչեւ որ հասնի դպրոցական տարի-քին, առանց մասնաւոր ներդրումի, ա-ռանց հարցադրութեան ենթարկելու ի-րենց փափաքները, եւ օր մըն ալ՝ կը դադրին խօսելէ առաջին դժուարութեան առջեւ նահանջելով: «Զուզեց հայերէն պատասխանել: Մե՛ղք, այնքան լաւ կը խօսէր առաջ»: Ահաւասիկ երախայ մը, որ իր մէջ պիտի պահէ մինչեւ կեան-քին վերջը՝ անկարելի, ձախող կամ մեր-ժուած երկլեզուութեան մը հետքերը: Ե-թէ անժխտելի վտանգ մը կայ երկլեզու-ութեան մէջ, հոս է որ կը կայանայ ան, երբ իրականութեան մէջ՝ չկայ լեզու մը փոխանցելիք, այլ լեզուի վիժուկ մը մի-այն: Ենթակային անձնաւորութիւնը պի-տի մնայ այդ պարագային մասամբ՝ բը-րածոյ վիճակի մէջ, այն վիճակին մէջ՝ ուր մնացած է իր սկզբնական լեզուն: Ցոռեղոյն պարագային (որ հազուադէպ չէ, դժբախտաբար), այս «կորսուած» լե-զուն պիտի ըլլայ բաբելոնական մնացորդ մը, ու ենթական պիտի չհանդուրժէ զայն ըմբռնողները, զոհ չերթալու հա-մար վիժած իւրացումի մը աւերներուն: Լաւագոյն պարագային՝ աղօտ յիշատակ մը պիտի պահէ կորսուած լեզուէն: Բո-լոր պարագաներուն՝ երախաներուն յիշո-ղութեան (առաջին տարիներու յիշողու-թեան) հետ խաղալու ձեւ մըն է այդպէս՝ սկսիլն ու դադրիլը:

ՅԱՆԳՈՒՄ

Եթէ ծնողքը պայմանները ստեղծէ, ա-մէն երախայ կրնայ երկլեզու դառնալ: Շուրջի չափահասներուն կը մնայ յետոյ կէս ճամբան չձգել զինք: Մնալ հետեւո-ղական, մասնաւորաբար՝ դժուար հանգ-րուաններուն, չվախնալ ամենալայն հո-րիզոններ բանալէ այս լեզուով, ձգտե-լով բարձրագոյնին: Այսպէսով միայն երկլեզուութիւնը կ'ըլլայ իսկական, կը բարձրանայ ընտանեկան մակարդակէն վեր, կը դառնայ մշակուած երեւոյթ:

Այսօր, մեր տրամադրութեան տակ ունինք նոյնիսկ միջնակարգի մակար-դակին հայերէն լեզուի ուսուցման ամէ-նէն արդիական գիրքերը շնորհիւ Ցա-րութիւն Քիւրքճեանին (13): Հնարաւո-րութիւնն ունինք հայերէնը ֆրանսական լիէսի աւարտական քննութիւններուն ներ-կայացնելու: Մեզի կը մնայ երկլեզու տարածքը ստեղծելու պարտքն ու պար-տականութիւնը: Որեւէ դաստիարակչա-կան ծրագիր պիտի մնայ կիսկատար եթէ չկարենալ ստեղծել այդ տարածքը: Հար-ցը ուրեմն՝ տղոց հրամցնել է նախ՝ ըն-նական, յետոյ՝ մշակութային տարածք մը, որ հասնի աշխարհի սահմաններուն: Այդ տարածքին մէջ տղաքը պէտք է կա-րենան ապրիլ, երգել, խաղալ, գրել, շնչել, լսել, առանձին եւ խմբովին: Պէտք է կարենան կարդալ, գործել, ստեղծել:

Գրաւական մըն է երկլեզուութիւնը:

Ա. Կ.

(1) Երկլեզուութեան մասին աշխարհա-քաղաքական ընդհանուր պատկեր մը կազ-մելու համար, տե՛ս Jacques Leclerc, *Langue et Société*, Լաւալ, 1986: Տե՛ս նաեւ շատ գեղեցիկ գիրք մը երկլեզուու-թեան հարցերուն եւ տեսակէտներուն մա-սին, ԱՄՆ-ու վրայ մասնաւոր շեշտով մը՝ François Grosjean, *Life with two Languages, An Introduction to Bilingualism*, Հարվարտ, 1982:

(2) Պատահական չէ, որ նոյնիսկ օտար լեզուներու դասաւանդումը ֆրանսական դպրոցներէ ներս հեռու է արդիական պա-հանջները լրացնելէ, Եւրոպայի կարգ մը ուրիշ երկիրներու բաղդատմամբ:

(3) Եւրոպայի մէջ ուրիշ երկիրներ, ինչպէս Գերմանիան կամ Շուէտը, հըս-կայ գումարներ կը տրամադրեն ապահո-վելու համար առաւել կամ նուազ յաջող լուծումներ, որպէսզի իրենց գաղթական-ները կարենան իրենց մայրենի լեզուն սոր-վիլ։

(4) Elizabeth Deshays, *L'enfant bilingue*, Paris, 1990. «Pour un enfant, quels avantages et quels risques à parler deux langues... dans une société où l'on n'en parle qu'une?»: Գուշակելի է ապաքէն, որ այս գիրքը շատ կը ծանրանայ «լաւի ու բաւ» վայելող լեզուներու պարագային վրայ:

(5) Lily Wong-Fillmore, «A Question for Early-Childhood Programs: English First of Families First?», *Nabe News*, Ուաշինկթըն, համար 14, թիւ 7, 1991 Յունուար 21:

(6) Հակառակ պարագան ալ հնարաւոր է անշուշտ: Սերունդներով բրծախօս Հա-յեր կան, որոնք չեն սորված հայերէն:

(7) Լեզուներու իւրացման տարբեր ձե-ւերու, ինչպէս նաեւ զանազան արտաքին ու ներքին ազդակներու մասին տեղեկու-թիւն համար, տե՛ս Wolfgang Klein, *L'acquisition de langue étrangère*, Paris, 1989 (գերմաներէն բնագիրն է՝ *Zweitspracherwerb: Eine Einführung*, König-stein, 1984).

(8) Lydia White, «Second Language Acquisition and Universal Grammar», SSLA, հատոր 12, Cambridge University Press, 1990, էջ 121-133:

(9) Այս մասին տե՛ս ժիրայր Չոլաքեա-նի «Սփիւռքը՝ նոր հող, նոր կրթութիւն», «*Յառաջ - Միտք եւ Արուեստ*», Ապրիլ 1995:

(10) Գեղեցիկ օրինակ մը այդպիսի ըս-տեղծումի՝ Յասմիկ Շահինեանի *Տառերի* հինգնագիր հէքեաթը, Յարութիւն եւ Քար-րին Տէտէեանի նկարազարդումով, Ան-թիլիաս, 1993:

(11) Նշենք սակայն Յովհաննէս Թու-մանեանի բարեգործական ֆոնտի վերա-հրատարակումները, «Մանկական Գրա-դարան Մատենաշար» անունով, Երեւան, 1993, ու Արթիւր Անդրանիկեանի «Սփիւռք» հրատարակչական շարքը, դասական ուղ-ղագրութեամբ: Կարելի է նաեւ յիշել փա-ռաւոր մէկ փոքր հատորը, Վահագն Գրիգորեանի «Հէքեաթնե-րը Հովհար» գործը, դասական ուղղագրու-թեամբ: Բնագիրը լոյս տեսած էր Երե-ւան, 1983-ին:

(12) Թիւով տասը հատ (Ուէլզ՝ Աստ-ղին մարդիկը լուսնին վրայ, Լէոյա Ֆէ-ռը՝ Այսօր հրաշալիքներու աշխարհին մէջ, Տիբրա՝ Ջէյլիոն Փոփըքինը...), տպուած Երուսաղէմի Սրբոց Յակոբեանց Տպարանին, Փարիզ, Թիւբինկըն Ուսումնասիրական Մի-թանց Հիմնարկի վերահրատարակմամբ, բնագիրը տպուած է Երեւանի մէջ, ան-ցեալին մէջ, ուղղագրական վերանայ-մամբ:

(13) Հայերէն տրամադրութեան (Ձեռնարկ կ...), երեք հատոր առաջ պատրաստուած լեզուի ուսուցման մը, լոյս տեսած Երեւան, 1983:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris Commission Paritaire: N° 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 10
MERCREDI
10 MAI
1995

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 43. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.588 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 69e ANNEE — N° 18.588

Ե. ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ Ե. ՆԱԽԱԳԱՀԸ՝ ԺԱԿ ՇԻՐԱՔ

ԸՆՏՐԱՊԱՅՔԱՐ ՄԸ ՎԵՐՋԱՑԱՒ
ԸՆՏՐԱՊԱՅՔԱՐ ՄԸ ԿԸ ՍԿՍԻ

Մայիս 7-ին, այլեւս ոչ ոք վստահութիւն կ'ընծայէր հարցախոյզերուն եւ առաջին հրջանի անակնկալը կրնար կրկնուիլ: Ապրիլ 23-ին արդէն, առաջին դարձացողներն եղած էին Ժոսփէն եւ իր կուսակցութիւնը եւ այդ օրուընէ, պարզ է, արգիլուած չէր երազել: Ազգ. Ճակատի երկրեւի դէրքը, (ճերմակ քուէ կը թելադրէր Ժ. Մ. Լը Փէն), հակաչիրաք յայտարարութիւնները կրնային երրորդ եօթնամեակի մը համար երկրին գլուխը բերել ընկերվարական մը, որ անշուշտ ժառանգորդը չէր Միթերանի, բայց, բոլորովին անսպասելի կերպով նոր գարկ տուած էր անկումային հրջան մը ապրող ձախի մը:

Անակնկալը չպատահեցաւ եւ Ժագ Շիրաք, նման իր նախորդին՝ Միթերանի, յաջողեցաւ իր երրորդ փորձը: Ժամը 20-էն սկսեալ, Փարիզ արտակարգ խանդավառութեան պահեր ցուցադրեց եւ պէտք է հաստատել թէ Գոնգորտի հրապարակը, Օթէլ տը Վիլը, Շան զ'Էլիզէները, Շիրաքի կեդրոնավայրը՝ Ավընիւ տ'Իէնա խուժած էին առաւելաբար երիտասարդները, ինչ որ կը փաստէր թէ երիտասարդութիւնը, անպայման, ձախին մենաշնորհը չէր:

Բայց եւ այնպէս Ժոսփէնի ձախողութիւնը պարտութիւն մը չէ: Ան կրցաւ նոր յոյս մը ներշնչել իր շարժումին, Ֆապիուս մը տարօրինակ բանաձեւում մը գտաւ արդիւնքներուն հաղորդումէն ետք՝ «յաղթական պարտութիւն մըն է» ըսաւ, կը թուի թէ ըսել կ'ուզէր պարտութիւն մըն է որ ապագայի դուռ մը կը բանայ, որովհետեւ 47,4%-ով է որ Ժոսփէն կը կորսնցնէր եւ 52,6%-ով որ Շիրաք կը յաղթէր, ինչ որ աւելի լաւ արդիւնք մըն էր քան Ժիսքար՝ 1974-ին եւ Միթերան՝ 1981-ին: Ձեռնպահներու համեմատութիւնը՝ 20,09% էր:

Յաղթանակի լուրէն ետք, Օթէլ տը Վիլի մէջ, Շիրաք կարճ յայտարարութիւն մը կ'ընէր. - «Այն պահուն, երբ կը խօսիմ, արդիւնքները ցոյց կուտան որ որոշած էք ինծի յանձնել Պետութեան բարձրագոյն պաշտօնը: Խոր երախտագիտութիւնս կը յայտնեմ բոլոր անոնց որոնք ինծի վստահեցան եւ կ'ողջունեմ բոլոր միւսները՝ յարգանքով: Սիրելի հայրենակիցներ, պիտի ըլլամ բոլոր Ֆրանսացիներուն նախագահը: Կը գիտակցիմ իմ պատասխանատուութիւններուս ծանրակշիռ բնոյթին: Կը գիտակցիմ մեզի սպասող պարտականութեան դժուարութեան: Ձեզի պէս, կ'ուզեմ եռանդուն, անկողմնակալ Պետութիւն մը, պահանջկոտ իրեն հանդէպ եւ մտահոգ պետական դրամին օգտագործման, Պետութիւն մը որ չառանձնացներ անոնք որ կը կառավարեն ժողովուրդէն որ զիրենք ընտրեց: Մեր ճակատամարտը անուն մը ունի՝ գործազրկութեան դէմ պայքարը: Դասական դարմանները մաշեցան: Նոր մօտեցում մը հարկաւոր է, նոր մեթոտներ...»: Իր եզրակացութեան մէջ, Շիրաք կ'ոգեկոչէր իր ծնողքը, պարզ հայրենասէրները որոնցմէ սերած ենք բոլորս: «Իմ պարտականութիւնս կատարած կ'ըլլամ, կ'ըսէր, եթէ արժանի եմ իրենց յիշողութեան: Միացած մնանք, հանդուրժող եւ եղբայրական: Բայց, ըլլանք նաեւ՝ ստեղծագործ, համարձակ, նուաճող: Այն ատեն, Ֆրանսան կը դառնայ փարոս մը աշխարհի բոլոր ժողովուրդներուն համար եւ այդ է իր կոչումը: Կեցցէ՛ Հանրապետութիւնը, կեցցէ՛ Ֆրանսան»:

Քիչ ետք, նախագահ Միթերան երկու ուղերձ կը ղրկէր յաղթական եւ պարտեալ թեկնածուներուն: Առաջինին կը յայտնէր իր շնորհաւորութիւնները, երկրորդին՝ կը յայտնէր իր գնահատանքը տարած լաւ ընտրապայքարին համար: Լիոնէլ Ժոսփէնն ալ, հեռաձայնով կը շնորհաւորէր իր բախտաւոր մրցակիցը: Պալատիւր եւս յայտարարութիւն մը կ'ընէր, ուր չէր մոռնար մատնանշել թէ Շիրաք իր յաղթանակը կը պարտէր իր կողմնակիցներու ձայներուն:

- Ցատկանշական կէտերը չեն պակսիր, ընդհանրապէս ձախ նկատուած բերդեր՝ Վալ տը Մառն, Մարսէյլ, Տրոմ դէպի աջ գլալի թեքում մը արձանագրած են:

- Մտահոգիչ երեւոյթ կը նկատուի որ ամբողջ երկիրը ԷՌ - Փէ - ԷՌ-ի ձեռքն է այլեւս՝ Էլիզէ, Ազգ. Ժողով, կառավարութիւն եւ շրջանային խորհուրդներ:

- Օթէլ տը Վիլէն ավընիւ տ'Իէնա, Շիրաք եւ իր կինը գացին Սիթրոյէն ՍԷ - ԻՔՍով մը որ կը յիշեցնէր իր «վարպետին»՝ Փոմփիտուի շրջանը, առանց ուղեկից ոստիկանութեան եւ «Ֆրանս - 2»ի թղթակիցներ ընկերացան իրեն, ուղղակի սփռելով նկարները:

- Ժամը 20-էն սկսեալ Գոնգորտի հրապարակը խուժած բազմութիւնը կը յիշեցնէր 1981 Մայիսի Պասթիյի հրապարակը:

- Ընդհանրապէս, բոլոր ընդդիմադիրները՝ bonne chance ըսին Շիրաքի, բացի Մաուչէէն, որ այդ մաղթանքը մերժեց այն պատճառաբանութեամբ թէ գիտէ որ ի՛նչ քաղաքականութիւն պիտի վարէ Շիրաք եւ լաւ քաղաքականութիւն մը չէ Ֆրանսայի համար: Բայց, համայնավար նախկին պարագլուխը պարտի անդրադառնալ թէ Շիրաք եթէ չյաջողի, Ֆրանսան է որ կը տուժէ, ո՛չ Շիրաքը:

- Եւ որովհետեւ Ֆրանսա ենք, չենք կրնար առանց ընտրապայքարի ապրիլ: Այս մէկը հազիւ լրացած, կը սկսի արդէն միւսը՝ Թաղապետական ընտրապայքարը:

Կը մնայ Շիրաքի, առանց ժամանակ կորսնցնելու ձեռք առնել անմիջական միջոցներ, ճամբան բանալով իր խոստացած փոփոխութեան (որու գիտակցութիւնը ունեցաւ առաջինը եւ որու կը պարտի նաեւ իր փոքր, բայց անժխտելի յաղթանակը) յուսախաբ չընելու համար ժողովուրդ մը որ իսկապէս հիմնական փոփոխութեան մը ծարաւն ունի:

ՖՈՒԹՊՈԼ

Ամիէն, իր դաշտին վրայ, յաղթեց Վալանսի Հայ Մարզականին 1 - 0: Դասաւորման գլուխն է Կէնկան, 77 կէտով, իրեն կը յաջորդէ Մարսէյլ 75 կէտով: Վալանս 14-րդ է 44 կէտով, 22-րդ եւ վերջինն է Նիմ, 32 կէտով:

ՅԱՂԹԱՆԱԿԻ ՄԸ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ

ԼՈՆՏՈՆԷՆ՝ ՓԱՐԻԶ, ԱՊԱ ՊԷՐԼԻՆ, ՀՈՒՍԿ՝ ՄՈՍԿՈՒԱ

ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԵԱՆՑ ՄԱՍՆԱԿՑԵՑԱՒ
Լ. ՏԷՐ - ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

Յաղթանա՞կ: Կը տարուինք հարց տալու ի՞նչ յաղթանակ: 45 միլիոն (կ'ըսուի նաեւ 55) մեռեալ եւ քարուքանդ Եւրոպա մը, Ֆրանսայէն Գերմանիա, Իտալիա եւ այլուր: Եւ ի՞նչ է պարզուած պատկերը յիսուն տարի ետք, յաղթանակի մը որ մկրտուած է՝ յաղթանակ ֆաշիզմի դէմ եւ որ նոյն թուականներուն, 1945-ի այս օրերուն, ամէնէն բռնատիրական վարչակարգը հաստատեց այն երկիրներուն մէջ, կեդրոնական Եւրոպա, զորս «ազատագրած» էր: Եւ հաւանաբար ամէնէն անկեղծն է Լէք Վալեզա որ մերժած էր Մոսկուա երթալ, մատնանշելով թէ իրեն համար իր երկրին մէջ բոլշեւիկեան վարչակարգին հաստատման յիսնամեակն էր: Լէք Վալեզա Խորհրդարանին առջեւ արտասանած ճառի մը մէջ ըսած է. - «1945 Մայիս 8-ը Լեհաստանի համար յաղթանակի օր չէ: Լեհաստանի ճակատագիրը որոշուած էր Թեհրան եւ Եալթա»: Արդարեւ, եթէ նոյնիսկ այսօր կեդրոնական Եւրոպայի այն երկիրները զորս «ազատագրեց» խորհրդային բանակը իսկապէս արտագրուած են, այս անգամ խորհրդային լուծէն, ի՞նչ պատկեր կը պարզէ աշխարհ որպէսզի փառքը հիւսուի յաղթանակին: Պատերազմները, ջարդերը, ցեղասպանութիւնները կը շարունակուին ամէն կողմ. իսկ Եւրոպացիներուն համար, շատ հեռու երթալու կարիքն ալ չկայ, նախկին Եուկոսլաւիան կը բաւէ հաստատելու համար Եւրոպայի պարտութիւնը:

Յիսնամեակի հանդիսութիւնները սկսան Լոնտոն, Մայիս 7-ին, մասնակցութեամբ 150 հազար Լոնտոնցիներու: Այս առթիւ բրիտանական մայրաքաղաքը ժամանած էին հարիւրաւոր պետական ղեկավարներ: Անոնց շարքին էին Ֆ. Միթերան, Քոհլ նաեւ Լ. Տէր - Պետրոսեան (Հայաստանի նախագահը Լոնտոն հասած էր Մայիս 6-ին, իրեն կ'ընկերանար Պաշտպանութեան նախարար՝ Սերժ Սարգսեան): Առաւօտը, Հայոց Փարքի մէջ, պաշտօնական բացումը կատարեց 94-ամեայ մայր Թագուհին, պարզ այլ յուզիչ խօսքերով: Նոյն օրը, Լոնտոնի քաղաքապետը ճաշ մը տուած էր հիւրերուն (56 ղեկավարներ) ուր խօսք առած է Էլիզապէթ Թագուհին:

Յաջորդ օրը, Մայիս 8-ին, պետական 70 օտար ղեկավարներու մասնակցութեամբ էր որ կ'ոգեկոչուէր յիսնամեակը, Էթուալ հրապարակը, ուր կողք կողքի էին Ֆրանսայի երկու նախագահները՝ ան որ կ'երթայ եւ ան՝ որ կուգայ: Մայիս 7-ի իրիկունը Փարիզ ժամանած էր նաեւ Լեւոն Տէր - Պետրոսեան, ինչպէս կրցանք հաստատել հեռատեսիլէն, հանդիսութեանց սփռումի ընթացքին (ժամանումին լուրը կը հաղորդէր նաեւ «Արմէնփրէս», Մայիս 8-ին): Եկած էին Միացեալ - Նահանգներու փոխ - նախագահը, Հ. Քոհլ, Սպանիոյ Թագաւորն ու Թագուհին, Մեծն - Բրիտանիոյ վարչապետը, Ռուսաստանի նախարարապետը՝ Չերնոմիրդին, Դանիոյ Թագուհին, Պելժիոյ Ֆիլիփ իշխանը, Թանսու Չիլլէր, Ալիեւ, Շուէտի Թագաւորը, Նազարբայեւ եւայլն, եւայլն, նախագահ Միթերան ընդունելութիւն մը կուտար Էլիզէ:

Մայիս 9-ին, Պէրլինի Շաուսփիլհաուզի Թատրոնին մէջ է որ կ'ոգեկոչուէր յիսնամեակը: Հոս, նախագահ Միթերան շատ տպաւորիչ ելոյթ մը կ'ունենար, տեսակ մը փառերգ՝ Եւրոպայի: Միթերան կը յաջորդէր նախագահ Հերցոկի (որ կը չնչտէր Գերմանիոյ յանցապարտութիւնը), Չերնոմիրդինի, Մէյճըրի եւ փոխ - նախագահ՝ Կորի: Կասկած չկար որ Ֆրանսայի նախագահը յուզուած էր: Կտակ մըն էր զոր կ'արտասանէր, փառքը հիւսելով նաեւ Գերմանիոյ. - «Հպարտ եմ որ հո՛ս, ձեզի հետ, կը կատարեմ իմ վերջին արարքներէս մէկը: Նուաղագոյնն է զոր կը պարտէի Գերմանիոյ, այսօրուան Գերմանիոյ, մշտնջենական Գերմանիոյ, զոր պատմութիւնը, աշխարհագրութիւնը եւ մշակոյթը անքակտելի կերպով կապած են Ֆրանսայի: Տարօրինակ, անողոք, դեղեցիկ եւ զօրաւոր արկածախնդրութիւն, այս երկու եղբայր ժողովուրդներուն արկածախնդրութիւնը, որոնց հազարամեակ մը հարկաւոր եղաւ զիրար ընդունելու, իրարու միանալու համար»:

Ճառին մէջ, Միթերան կը յիշէ գերութեան իր օրերը, ապա՝ զովքը կը հիւսէ նաեւ գերման զինուորներուն՝ «կարեւոր չէ համազգեստը կամ գաղափարը որ կը տիրէր այդ զինուորներուն մօտ, որովհետեւ քաջ էին, իրենց դատը դէշ դատ էր, բայց կը սիրէին իրենց հայրենիքը»: Այս խօսքերը կ'արժանանային բուռն ծափահարութեանց: Նախագահ Միթերանի համար Մայիս 8-ի յաղթանակը Եւրոպայի յաղթանակն է ինքն իր վրայ: Եւրոպական քաղաքականութիւնը, կ'ըսէ, պիտի շարունակուի ինձմէ վերջ ալ, ինչպէս սկսած էր ինձմէ առաջ:

Ղեկավարները Պէրլինէն կ'անցնէին

(Շար.ը Դ. էջ)

ԱԼԻԵՒ ՆԱԽԱՊԱՅՄԱՆՆԵՐ ԿԸ ԴՆԷ

Երկրորդ համաշխարհային պատերազմի յաղթանակի յիսնամեակի տօնակատարութենէն օգտուելով, Ազրպէջանի նախագահը Հայտար Ալիեւ, ժողովներ ունեցած է Լոնտոնի մէջ, Պրիթիշ Փեթրոլիումի ընդհանուր տնօրէն՝ Ճոն Պրաունի հետ, Մայիս 7-ին: Այս հանդիպումները կեդրոնացած են Ազրպէջանի ապագայ նաւթուղիի զանազան ճամբաներու այլընտրանքներու քննարկումի վրայ, ըսած է Ալիեւ «Ֆայնանշըլ Թայմզ»ի թերթի աշխատակցին: Աւելցուցած է թէ բոլոր գլխաւոր այլընտրանքները հնարաւոր են, բայց Հայաստանի ճամբան կրնայ նկատի առնուիլ միայն եթէ «բազմաթիւ նախապայմաններ» լրացուին: Վերջնական որոշումը պիտի տրուի ռազմավարական եւ տնտեսական ազդակներուն ի տես, ըսած է Ազրպէջանի նախագահը:

Անգլիական օրաթերթը նշելով որ Հայաստանէն Թուրքիա տանող ճամբան ամենակարճն է ու, տնտեսական եւ աշխարհագրական դետնի վրայ ամէնէն ձեռնտուն, Ալիեւ պատասխանած է. «մեզի համար քաղաքական եւ տնտեսական նկատառումները հաւասարապէս նշանակութիւն ունին: Նաւթի ընկերութիւնները շահ մը ունին եւ մենք ալ շահ մը ունինք նաւթուղին Թուրքիայէն անցնելուն: Բայց հարց է թէ ինչպէ՞ս Թուրքիա պիտի երթայ նաւթուղին. Վրաստանէն, Իրանէն թէ - բայց այս մէկը հիմա կարելի չէ - Հայաստանէն անցնելով»: Ալիեւ ըսած է որ Հայաստանէն Թուրքիա տանող ճամբու մը ընտրութիւնը, նաւթուղիի համար «շատ դժուար պիտի ըլլայ ընդունիլ հանրային կարծիքին կողմէ», եօթը տարուան պատերազմէ մը ետք: Ազրպէջանի նախագահը ըսած է որ նաւթուղիի այլընտրանքներուն շարքին կ'ուսումնասիրուի ռուսական Նովորոսիսք նաւահանգիստի ճամբան, ու նոյնիսկ Պալթեան ուղին...

Մէկ խօսքով, Հայաստանէն չանցնելու պարագային պէտք պիտի ըլլայ թերեւս մինչեւ հիւսիսային բեւեռ ալ երթալ...:

ԳՐԱԿԱՆ ԿԱՅԾԵՐ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Հրանդ Աճէմեան խղճամիտ, ու եթէ նոյնիսկ քիչ մը շատ ռոմանթիք Թուի իր վերջին հատորին անունը՝ արհեստագէտ լրագրողի աշխատանքը կը տանի Սփիւռքի մէջ: Եւ ինչ որ նոյնքան կարեւոր է՝ պարտաճանաչ, սփիւռքահայ իրականութեան բոլոր մեծ կեդրոնները կեանքին ծանօթ լրագրութեան մը մշակած է վերջին տարիներուն: «Լուսապսակ բայց Ցուսավառ Հայրենիքը» է անունը 150 էջնոց հատորին ուր արձանագրուած է իր տպաւորութիւնները 1993-ին Հայաստան իր կատարած այցին: Նաեւ կրնան գլուխ չարժել ի տես այդ զգացական անուններուն սակայն ինծի կը Թուի Թէ քանի մը դրական բայց հիմնական երեւոյթները առ-Թած կրակոտ խանդավառութիւնը եւ լաւատեսութիւնը աւելի նշանակալից են քան հազար անգամ կրկնուած քննադատութիւնը, զրկանքի արդարացութիւնները եւ յուսահատ, պարտուած մարդոց ողբը: Վարժուած էինք Սփիւռքի վաղահաս ձուլման ու ճակատագրական անհետացման ողբերգութիւններուն ու շատ ալ լուրջի չէինք առներ: Բայց հիմա ասոր վրայ եկաւ աւելնալ Հայաստանի դիմանալու կարողութեան մասին կասկածները, հրահրուած հաւանաբար քաղաքական բուռն պայքարի տրամադրութեան մը ազդեցութենէն: Ջէ՞ր բաւեր Եղեռնի յիշատակներու ստեղծած «մարտիրոս», «նահատակ ազգի» միթիքը, որ այնքա՛ն կը սիրեն մեր վէրքին քսել կրօնականները, մեզ նմանցնելով Քրիստոսի, առանց գիտակցելու ազգային հոգեբանութեան վրայ իրենց բերած վնասին: Ջէ՞ր բաւեր հերոսապաշտութիւնը որ մեր մամուլի թղթակիցներէն մինչեւ լուրջ գրագէտներ անխնայ կը մշակեն Արցախի պաշտպանութեան մէջ մահացած հայ մարտիկներուն մասին երբ կը գրեն: Ըստ երեւոյթին՝ ոչ.- օրէ օր մահը, մահուան փառաբանութիւնը, զոհուելու գերագոյն առաքինութիւնը կը սպառնան վարակել մեր աշխարհահայեացքը դաժան ու անգութ աշխարհի մը մէջ: Տակաւ կը շեռուի իրականութենէն փախելու, ինքզինքը խաբելու եւ պաշտամունքի հոգեբանութեան մը մէջ ազգովին իյնալու վտանգը: Լրագրական մշակոյթ մը կը զարգանայ որ օրէ օր աւելի կը հեռացնէ մեզմէ այս ազգին նորագոյն սերունդները որոնք մեր ազգի մասին շատ բնական, իրապաշտ եւ քիչ մը շատ արձակունակ կարծիք ունին: Անոնց սխալ կամ շիտակ ըլլալը չէ հարցը, այլ այն իրողութիւնը Թէ 21-րդ դարուն անոնք է որ ձեռք պիտի առնեն ազգին ղեկը:

Այս ենթապաստառին դիմաց է որ Հրանդ Աճէմեանը կը տեսնեմ իբրեւ մէկը որ եղերնային, յուսակտուր տրամադրութեանց տրտում վայելքներուն անձնատուր չէ եղած: Ու հակառակ որ տեղ տեղ ան ծայրայեղ լաւատեսութեան մեղքին կը մօտենայ՝ բաւական մը լուրջ են իր դիտողութիւնները որպէսզի ընթերցողը նախընտրէ յոյսի ու կեանքի շառայլը քան եղերապաշտութեան հոգեկան գոհացումները: Հաւատքի արարք մըն է հայրենասիրութիւնը ամէն բանէ առաջ, սիրոյ արարք մը նման այն սիրոյն ու հաւատքին որ կը տածենք մեր հօր ու մօր, անկախ մեր տարիքէն կամ կեանքի փորձառութենէն: Ահա ինչպէս ինք կը բանաձեւէ իր մտածումը:

«Մեր ժողովուրդը զոհեր տուաւ, կրեց մեծ զրկանքներ (անկախութեան տիրանալով - Վ. Օ.) որոնք այսօր ալ կը շարունակուին, այն հաստատ գիտակցութեամբ, որ Անկախութիւնը ուրիշի կողմէ նուէր չի տրուիր, այլ անիկա պէտք է նուաճուի ժողովուրդին կողմէ: Կը հաւատանք որ մղուած պայքարը, մեր ժողովուրդին կրած զրկանքներն ու տուած զոհերը իմացեալ են եւ անպայման պիտի յանգին մեր անկախ պետականութեան հաստատման ու զօրացման»:

Հատորին մեծ մասը հանրային ու մշակութային դէպքերու պարկեշտ ու յոյսով թաթաւուն նկարագրութիւն մըն է, սակայն կայ նաեւ հարցազրոյց մը Գէորգ Էմինին հետ որ վարագոյր մը կը բանայ Հայաստանցի բանաստեղծին մտայնութեան վրայ: Սիրուած ու գնահատուած բանաստեղծ՝ Պր. Էմին չի ծածկեր իր դժգոհանքը օրուան իշխանութեանց հանդէպ: Ու կ'ըսէ արագ բաղդատականը հինին ու նորին:

«Այն ժամանակ (Խորհրդային իշխանութեանց օրով - Վ. Օ.) կայուն կեանք կար, հզօրանում էր երկիրը, կառուցւում էին գործարանները, արդիւնաբերութիւն կար, գիտութիւն, գրականութիւն կար: Հիմա դրա փոխարէն մենք ի՞նչ ստացանք: Ստացանք անարխիա, ստացանք մարդկային գիշատիչ յարաբերութիւններ, ստացանք սով եւ ստացանք այն՝ որ գրականութիւնն է մէջտեղից գնում: Այս երկրի ամենամեծ առաւելութիւնը՝ որ գրականութիւնը հովանի ունէր: Առաջ մենք միշտ հպարտանում էինք, որ աշխարհի քիչ երկիրներից մէկն ենք, որտեղ գրականութիւնը հովանի ունի: Այս հովանին վերացաւ ու դարձանք մի երկիր, որտեղ եթէ ես աղքատ մարդ եմ եւ երեք երեխայ ունեմ դպրոցում սովորող, եթէ ես ամբողջ տան գոյքը ծախեմ, չեմ կարող այդ երեխաների դասագրքերը առնել»:

Այս գաղափարները տարօրինակ տպաւորութիւն կը ձգեն Սփիւռքի մտաւորականներուն վրայ: Պարոն Էմին չէ՞ր գիտեր կամ չէ՞ր զգար բռնութիւնը որ համայնավար վարչակարգը կը գործադրէր մարդոց մտածումներուն ու համոզումներուն վրայ, տեղեակ չէ՞ր Թէ գուլագներ ու բանտեր կային ու գաղտնի ոստիկանութիւն մը կը բանէր որ ապականած էր հայկական աւանդական մշակոյթը իր սուտերով ու կեղծիքով: Սոլժենիցին ու Պաստերնակ մեզ բաւական բան սորվեցուցին այդ մասին: Անկասկած որ գիտէր: Ի՞նչն է որ կ'արգիլէ իրեն խօսիլ այդ մասին:

Սակայն կայ նաեւ «հովանաւորուած գրականութեան» գաղափարը: Քիչ չէ Թիւը հայ գրագէտներուն որոնք մերժեցին այդ հովանաւորութիւնը՝ գիտնալով հանդերձ Թէ սուղ գին պիտի վճարէին ատոր համար: Արդեօք կը գլանա՞յ այդ գրողներուն, Զարենցէն մինչեւ Զիլոյեան՝ անկախ եւ անհովանաւորեալ արուեստ մշակելու համար ցուցաբերած ըմբոստութեան արժանիքը; Սփիւռքահայուն համար շատ խորթ է հովանաւորեալ գրականութեան գաղափարը ու հակառակ հանդերձ Հայաստանի մտաւորականներուն դժուարութիւնները, մենք կը կարծէինք Թէ վերջին հաշուով բարիք մը պիտի ըլլայ անոնց համար ի վերուստ եկած այդ հովանաւորութեան վերացումը: Անկախութիւնը երկսայրի սուր մըն է, իր գինը ունի որ մեր գրագէտները, Հայաստանէն դուրս, սորված են վճարել: Ազատ շուկայի հետ այդ մրցակցութիւնն ալ պիտի գայ Հայաստանին ու բարիք մը պիտի ըլլայ եւ անկասկած որ քանի մը սերունդ ետք, Հայաստանի գրագէտներ համաձայն պիտի ըլլան մեզի: Եւ իրենք ալ պիտի չհասկնան Թէ ի՞նչ ըսել կ'ուզէ հայ գրագէտը երբ կ'ըսէ Թէ «հպարտութիւն կը զգայ Թէ Հայաստանը հովանաւորեալ գրականութիւն ունէր»:

Պր. Աճէմեանն ալ չի կրնար պահել իր զարմանքը Գէորգ Էմինի այն մտածումին մասին Թէ «իսկական բանաստեղծը չի կարող չարտայայտել իր ժամանակը, իր ժամանակի ոգին»: «Այո» կ'ըսէ Պր. Աճէմեան ու կ'աւելցնէ՝

«Սակայն ո՞րն է ժամանակի ոգին: Ժամանակի ոգին՝ միայն «ընկերային անհաւասարութիւնները» չեն - ատոնք կային նաեւ նախկին հասարակակարգին մէջ եւ այն ալ յանուն հաւասարութեան - եւ ոչ ալ հովանաւոր ունենալը կամ չունենալը ... այլ ժամանակի ոգին - դանդաղ, բայց հաստատ քայլերով - նաեւ յաղթական երթն է դէպի վաղը»:

Հայաստանի մէջ քիչ չէ Թիւը մտաւորականներուն որոնք շատ բան կրնան սորվիլ մեր դարու ոգիին մասին՝ եթէ Արեւմուտք այցելեն բաց ու վճիտ մտքով, Թողելէ ետք կեղծ դրախտը որուն մէջ ապրեցան, աչքերնին բաց Թէ գոց՝ չենք գիտեր, ու պատրաստ ըլլան culture shock-ին որ անպայման իրենց կը սպասէ, մէկ մը որ օդանաւը կտրէ Հայաստանի սահմանները ու հասնի Փարիզ կամ Պէյրութ: Համեստացումի, իմաստացումի ու նաեւ տառապանքի փորձառութիւն մըն է: Ի՞նչ օրեր կ'ապրինք...;

Սիտնի, Աւստրալիա

ԺԱԳՕ ԿԱՄ ԼԻՕ
ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՆՈՐԸՆՏԻՐ ՆԱԽԱԳԱՀԸ
ՀԱՅ ՄԸ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՐ

Մայիս 2-ին տեղի ունեցաւ Ֆրանսայի նախագահութեան գահին դիմող երկու Թեկնածուներու հեռատեսիլային բանավէճը, որուն առանցքը կազմեց Հայ Դատը. 20-րդ դարու սկիզբին ահաւոր, աննկարագրելի պատմական դէպքեր, որոնց զոհ գացին անհամար հայ անմեղներ:

Երկու Թեկնածուները Ժագօ-ն եւ Լիօ-ն, կրնանք այլեւս մեր հարազատները համարել, որովհետեւ մեր դատը իւրացուցած են ամբողջովին եւ դարձուցած իրենց քաղաքական կեանքը իմաստաւորող հիմնական պայքարը: Այս ազգասէր պատուարժան անձնաւորութիւնները մրցակցեցան սիրաշահելու համար բոլոր հեռադիտողները ի նպաստ խնդրի մը որ կը մտահոգէ առաւելապէս Ֆրանսայի բնակչութեան մէկ առ հազարը:

Արդէն շաբաթներէ ի վեր երկու կողմերու սպասակոյտները իրենց մամլոյ հրետանին գործի լծած էին եւ առիթ չէին փախցուցած նորարար տարազներով, եղբայրութիւններով յարդարելու Եղեռնը ամենափափկասուն անուանումէն մինչեւ ամենաշքեղը:

Ժողովուրդը հմայուած էր իր Թեկնածուներուն յանուն արդարադատութեան, մարդասիրութեան անկեղծ սրտառուչ գեղումներէն: Այս պատճառով՝ անԹիւ անհամար մարդիկ, հետեւելով անոնց օրինակին, իրենց համակրութիւնը արտայայտելու նպատակով, փողոցները ողողած էին. ամէնուրեք՝ տողանցքներ, լոզունգներ, ջլապինդ ճառեր, սրտակեղէք արտասանութիւններ, հայրենասիրական երգեր, խորհրդաւոր հսկումներ, ծաղկեպսակ ու նման բաներ: Բեղնաւորուած էր աւանդական Ֆրանսայի լուսաւոր երկնակամարը ցնծութեամբ եւ եղբայրասիրութեամբ:

Մեր Հայորդիներն ալ անշուշտ ձեռնածալ չէին նստած, մեծով պզտիկով, Թեւերնին սոթտած, դաշտահանդէսներ վարելու հմուտ վարպետներ, տքնաջան կ'աշխատէին մրջիւններու նման՝ բոլոր փողոցներու անկիւնները լայն բացած հայկական ճաշասեղանը. ըստ հայկական սովորութեանց՝ տիկինները վաղն ի վաղ կը պատրաստէին հայկական խոհանոցի ամէնէն ընտիր ճաշատեսակները՝ պէօրէք, սու-պօրէք, եալղնճի ... իսկ տղամարդիկ՝ երշիկին, ապուխտին ու խորովածին գլուխը անցած կը հիւրասիրէին անցորդները եւ ազգային գանձը կը լեցնէին դիմագրաւելու համար գալիք դատավարութիւններու ծախքերը եւ հայ վարժարաններու ամէն տեսակի ծակերը գոցելու յոյսով:

Թերթերը, ձայնասփիւռն ու հեռատեսիլն ալ ետ չմնացին անշուշտ այս հարցերը արծարծելէ: Անոնք ալ շաբաթներէ ի վեր կը ծեծէին, հա՛, կը ծեծէին այս նիւթերը մարդու հետաքրքրութիւնը միշտ վառ պահելու նպատակով եւ մանաւանդ՝ անհոգները, անտարբերներն ալ վարակելու համար ազնիւ զգացումներով: Ամէն օր, նոր վաւերագրական էջեր, թղթածրարներ, մասնագիտական վերլուծումներ, ասուլիս, բանավէճ, տեսակէտ, պատկերներու լուսարձակում: Զարմանալին այն է, որ նոյնիսկ Թուրքերու դարաւոր ուրացումը գունատելու նշաններ արձակեց եւ անոնցմէ մէկ քանին հաւատաքննութեան ատեան կանչուեցան ու յանուն անձնուրացութեան եւ Թրքահպատակութեան խիստ քաղաքավարի Թելադրութիւններ ստացան եւ արդելափակուած պանդոկներ առաջնորդուեցան:

Եւ ահա հասաւ վայրկեանը:

Երկու հայասէր հսկաները իրենց դիրքերը գրաւեցին հեռատեսիլին առջեւ: Բանավէճի բացման նշանը տուաւ հեռատեսիլի համաստեղութեան հանդիսավար աստղ՝ խելօք Ալէնը, յաւուր պատշաճի եռագոյն փողկապը կապած: Հարց ու պատասխանները ընթացան շատ արագ, կարծես նախապատրաստուած տրամախօսութիւն ըլլար:

ԽԵԼՕՔ ԱԼԷՆ -- Սիրելի դիտորդներ, ձեզ ծանօթացնելու կարիքը չեմ զգար հանրապետական բարձրագոյն աթոռին ձգտող Թեկնածուները: Այս ճակատագրական հանդիպումին ընթացքին կը հրաւիրեմ Ժագօ-ն եւ Լիօ-ն անյապաղ անցնելու օրուան ամենահրատապ նիւթին՝ դարասկիզբի Օսմանեան կայսրութեան հպատակ, հաւատարիմ, քրիստոնեայ փոքրամասնութիւն կազմող, պատմական անհերքելի խժդժութիւններու զոհ գացած ժողովուրդի մը արդար դատին զօրավիգ կանգնելու եւ միջազգային հաւաքականութեան կողմէ ընդունուելու ու միաժամանակ դատապարտելու համար այդ արարքները կազմակերպող ուղեղներն ու գործադրող ձեռքերը:

ԺԱԳՕ -- Ես Հայերը շատ կը սիրեմ եւ միշտ անոնց կողքին կանգնած եմ, բայց գիտեմ նաեւ, որ շատ աւելին պէտք է ընել այդ զոհերուն յիշատակը վառ պահելու համար: Ուրեմն, կոչ կ'ուղղեմ հայրենակիցներուս որ զիս ընտրեն նախագահութեան աթոռին որպէսզի իրականացնեմ ինչ որ մինչեւ հիմա ոչ մէկ նախագահ չհամարձակեցաւ գլուխ հանելու:

ԼԻՕ -- Մեր հայրենակիցները՝ մարդու մը գործը կը գնահատեն եւ ոչ Թէ խօսքը: Ես, Կրթական Նախարար եղած ժամանակս, ամբողջ ուժս գործադրեցի որպէսզի հայերէնը պաշտօնական քննութիւններէն դուրս չհանուի: Թէեւ այս քննութիւններուն մասնակցողներու Թիւը մատի վրայ կը համրուի եւ առաւել՝ անոնց հայերէնի գիտութեան մակարդակը շատ ցած ըլլալով հանդերձ, պահպանեցի այս համազգային արժէք ներկայացնող ձեռքբերումը: Հայերէն լեզուն խորհրդանշական իմաստ ունի, ոչ ոք կրնայ ուրանալ անոր կոթողային դերը հայ մշակոյթի պահպանման եւ զարգացման մէջ: Հարկ էր անվարան դիմադարձել ջնջումի բոլոր կողմնակիցներուն գրոհները եւ գուրգուրանքով պաշտպանել հայութեան այս իրաւունքը:

ԺԱԳՕ -- Ես միշտ անխոնջ պաշտպանը եղած եմ Հայերու դարաւոր հնաւանդ մշակոյթին: Մայրաքաղաքիս քաղաքապետ ընտրուելէս ի վեր, Փարիզի քաղաքապետարանը դարձուցած եմ հայ մշակոյթի տուն: Դեռ, Թարմ է ամէն մարդու մտքին մէջ յիշատակը՝ Անիի պաշտպանութեան եւ վերաշինութեան համար կազմակերպած համագումարիս, որուն բազմահազար Հայեր մասնակցեցան: Հայաստանի որբերու ի նպաստ հաւաքած դրամագլուխներս, 1995-ի Ծննդեան մանկամսուրի հասոյԹը: Անցեալին Ապրիլ 24-ի նահատակներու յուշարձանի առաջին քարի տեղաւորումը:

ԼԻՕ -- Կը ներես Ժագօ -- առաջին քարը տեղաւորեցիր, յետոյ ալ վրան նստար: Ընկերվարական կուսակցութիւնը առաջինն էր որ ճանչցաւ դարասկիզբի պատմական դէպքերը եւ հայկական ծնունդէ օր մը նախագահը այդ մասին արտայայտուեցաւ:

ԺԱԳՕ -- Ջեր ըրածը ոչինչ է: Դեռ ութ օր առաջ, Ապրիլեան ոգեկոչումի 80-ամեակին առԹիւ, Փարիզի Մարդկային իրաւանց հրապարակը ձրի տրամադրեցի Հայերուն, որոնք հակառակ անձրեւին, այնպիսի կարգապահութեամբ, այնպիսի շուքով, գրեԹէ անձայն ոգեկոչեցին: Ինծի համար հոգեկան մեծ գոհունակութիւն է տեսնել Թէ ինչպէս Հայերը տարին անգամ մը գոնէ իրարու կը հանդիպին եւ իրարու որպիսութիւնը կը հարցնեն:

ԼԻՕ -- Բայց մի մոռնար որ Ապրիլ 23-ին ամբողջ հայութիւնը եւ մենք չմարսեցինք ձեր բացակայութիւնը Միւթիւալիթէի հանդիպումին՝ Հայ Դատին նուիրուած: Այդ մեծ ամօթ մըն էր ամէն Ֆրանսացիի համար: Ջեր խոստումները մեծ են, սակայն գործերը սակաւ:

ԺԱԳՕ -- Ինչ է միշտ խնդիրները կը մեծցնես, գործերս սակաւ են եղեր: Հայանպաստ բարեգործութիւններս անուրանալի են: Ո՞վ էր Հայաստանի դեսպանութեան տուն-տեղ, շէնք տուողը: Քու Միթերան նախագահդ չէր, այլ՝ ես: Դեսպանութեան համար շէնք տուի, Հայերը չուզեցին: Դեսպանը ըսաւ՝ «Պր. քաղաքապետ շատ ազնիւ էք եւ առատաձեռն, մենք Հայերս պէտք եղած միջոցները ունինք դեսպանութեան համար շէնք գնելու: Բայց ձեր պատուարժան առաջարկը չմերժելու համար, կ'ընդունիմ միայն յարկաբաժին մը որուն մէջ սիրով ու հպարտութեամբ կը բնակիմ: Դեսպանատան համար, մի' մտահոգուիք, մեր ազգային առաջնորդարանը շէնքի գնման նախաձեռ-

նած է ու խնդիրները արդէն կարգադըրած»։ Ահա այս է իրականութիւնը։

ԼԻՕ – Հապա ինչո՞ւ համար չէնքով չըներհքով դեսպանատուն մը չունին մինչեւ այսօր։ Ես երբ նախագահ ըլլամ առաջին գործս կ'ըլլայ այդ չէնքը նուիրել հայութեան։

ԺԱԳՕ – Միշտ նոյն ափեղցփեղ խօսքերն ու անտեղի խոստումները։ Դեսպանատան գնումը պարզապէս յետաձգուեցաւ կաթողիկոսական ընտրութիւններու պատճառով։ Ամբողջ հայութիւնը ի բըփիւռս աշխարհի պատգամաւորներ ընտրեց, Ամենայն Հայոց նոր կաթողիկոսի ընտրութեան համար։ Փարիզի առաջնորդարանն ալ այդ գործին լծուեցաւ ամենայն լրջութեամբ ու ժողովրդավար կերպով եւ ընտրեց իր պատգամաւորները եւ այս պատճառով ուշացաւ դեսպանատան չէնքի գնումը։ Խօսքը մէջերնիս, Հայերը խակապէս պատամիտ ու պարկեշտ ժողովուրդ են. ես ալ կը նկատեմ թէ ինչքան աւելորդ ուժի ու ժամանակի սպառում է ընտրութիւն, քուէարկութիւն, թեկնածութիւն։ Հաւատալ եւ վստահութիւն ունենալ կը բաւէ որպէսզի գործերը յաջող ընթանան։ Հայերը մեծ վստահութիւն ունին իրենց առաջնորդին վրայ. հովիւը կը նշանակէ եւ հօտը կ'ընդունի։

ԼԻՕ – Ես, այստեղ առիթէն օգտուելով կուզեմ պարզապէս շնորհաւորել Հայերու Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Ա. Կաթողիկոսի ընտրութիւնը.

(Եւ Լիօ այստեղ ձեռքերովը այնպիսի քիքուչ շնորհաւորանքի ձեռնախաղ մը կ'ընէ որ Երեւանի աղջիկներուն ամենայաջող նազպարը շուքի մէջ կրնար թողուլ։

Ժագօ-ն ալ այս տեսարանէն ոգեւորուած կը կանգնի խրոխտ Քոչարի կը թնդացնէ, հեռատեսիլի պաստառը ճաթեցնելու աստիճան զօրաւոր ցնցումներ յառաջացնելով։ Սակայն բարեբախտաբար հանդիսավարը՝ Խելօք Ալէնը ժամանակին կը միջամտէ)։

ԽԵԼՕՔ ԱԼԷՆ – Մեծապէս կը գնահատենք ձեր այս անսպասելի գեղարուեստական ինքնաբուխ ելոյթը։ Բոլորիս համար նորութիւն էր ականատես ըլլալ ձեր այս թաքուն ձիրքերուն եւ յատկապէս հայկական պարարուեստի տիրապետումին։ Միայն դհոլն ու զուռնան պակաս էին կարգին քէֆ ընելու համար։ Բայց մի մոռնաք որ նիւթէն պէտք չէ շեղիլ։

Ինչպէս կը բացատրէք Ֆրանսական դրամագլուխներու առաջնակարգ ներդըրումը Թուրքիոյ մէջ։

ԼԻՕ – Գիտէք, Թուրքիան տիրացած է պատմական Հայաստանի հողերու մեծ մասին։ Ներկայիս անհնար է զինուորապէս վերագրաւել այդ հողերը. բայց, տնտեսապէ՛ս կարելի է ամբողջ Թուրքիան գրաւել։ Այսպիսո՛վ մենք Հայերուն վրէժը կը լուծենք։

ԺԱԳՕ – Կը ներես Լիօ, աջակողմեան դրամատիրական մեր կառավարութեան վրէժխնդրական ռազմավարութիւնը մի խրացներ քու ընկերվարական - համայնավարական գաղափարախօսութեամբ։ Դուք ոչ մէկ դրական քայլ առած էք ի նպաստ Հայերու։

ԼԻՕ – Ծօ, պարապ գլուխ, դուն քու կուսակցիդ նայէ՛. այդ Նախիջեւանցի պըզտրաց Պահատուրիդ հաշիւը մաքրէ, յետոյ Հայերուն ի նպաստ քարոզներ կարդա՛ դիմացս։

ԺԱԳՕ – Պահատուրը չափահաս մարդ է, ինք իր գլխուն ճարը թող նայի։ Ինչ կը վերաբերի ինծի, իմ նախահայրերս բնիկ Հայաստանցի եղած են, Շիրակի գաւառէն, եւ Անանիա Շիրակացի մեծանուն գիտնականի տոհմէն սերած եմ։ Ծակատս բաց ամէն աշխարհին կը յայտնեմ։

ԼԻՕ – Իսկ ես՝ ինծի Լիոնել կ'ըսեն։ Հայոց վերջին թագաւոր, որ թաղուած է Պազիլիք Սէն Տընի, Լեւոն թագաւոր Լուսինեան, անոր յիշատակին՝ հայրս զիս կ'անուանէ՝ Լիոնել. այսինքն՝ Լեւոն ե՛ւ. իմա՛ յարութիւն առ, զարթնի՛ր։ Ահաւասիկ իմ հայութիւնս։ Մեր գերդաստանի հայութիւնը։

ԺԱԳՕ – Ես մեծատուն Հայու զաւակ եմ։

ԼԻՕ – Ես ազնուական Հայ եմ։

ԽԵԼՕՔ ԱԼԷՆ – Սիրելի դիտողներ, ընտրութիւնը ձերն է, սակայն՝ ինչ ալ ըլլայ ձեր որոշումը, վերջապէս, նորէն Հայ մըն է որ պիտի նստի նախագահական աթոռին վրայ, Ֆրանսայի պետութեան գլխուն։ Կեցցե՛ն Հայերը։

Այսպէս եզրակացուց մեծաքայլ սատղ Խելօք Ալէնը։

Իսկ ժողովուրդն ըմբռնեց անըմբռնելին՝ թէ, ան պիտի քուէարկէր ոչ թէ այս կամ այն թեկնածուին այլ՝ ի նպաստ Հայ Դատին։

ԱԻԵԼ ՀՈՎԻԿ

Իտալահայ նամականի

ԱՊՐԻԼԵԱՆ 80-ԱՄԵԱԿԸ ՄՈՒՐԱՏ ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

ՎԵՆԵՏԻԿ - («Յառաջ»). -

Կիրակի, Ապրիլ 30-ին, Մուրատ Ռափայէլեան վարժարանին մէջ մեծ շուքով նըշուեցաւ հայկական ցեղասպանութեան 80-ամեակը, կազմակերպութեամբ վարժարանին եւ վենետահայ գաղութին։ Իրապէս՝ յաջող ձեռնարկ մը՝ իր պատրաստութեամբ, մակարդակով եւ լուրջ հանդիսականութեամբ։

Հանդիսութիւնը սկսաւ ժամը 16-ին, վարժարանի պատմական հայելազարդ դահլիճին մէջ։ Ներկայ էին շուրջ 300 հոգի, այնքան որ, շատեր, յարակից սրահին մէջ յանկայս հետեւեցան յայտագրին։

Ներկաներուն մէջ յիշենք Մխիթարեան միաբանութեան Ընդհ. Աթոռակալ Հ. Սահակ Վրդ. Ճեմճեմեան, Արեւելեան Եւրոպայի Կաթողիկէ Հայոց Առաջնորդ Ներսէս Արք. Տէր - Ներսէսեան, Միլանոյի հայ գաղութին հոգեւոր հովիւ՝ Սարգիս Քահանայ Սարգիսեան, Իտալիոյ Արտաքին Նախարարութեան Նախագահութեան խորհրդական՝ Տիանա Պաթթալիա, երեսփոխան Էնրիքօ Քաւալիէրէ, ծերակուտականներ՝ Ճիովաննի Ֆապրիս եւ Վալէնթինօ Փերին, ինչպէս նաեւ նահանգային, քաղաքապետական եւ այլ ներկայացուցիչներ։ Կարդացուեցան բազմաթիւ զօրակցական հեռագիրներ։

Բացման խօսքը արտասանեց Մուրատ - Ռափայէլեանի տնօրէն՝ Հ. Վահան Օհանեան, որ ներկայ օտար հիւրերուն յատկապէս շնորհակալութիւն յայտնելէ ետք, համառօտ ակնարկ մը տուաւ գործադըրուած ցեղասպանութեան. այս խօսքը աւրնչեց նաեւ հանդիսավայրին՝ վկայակոչելով Մուրատ Ռափայէլեանի նահատակ սաները, ծանրանալով յատկապէս Դանիէլ Վարուժանի վրայ։

Առաջին բանախօսն էր Փատովայի համալսարանի գրականութեան բաժնի վարիչ Փրոֆ. Անթոնիա Ասլան։ Ան յիշեց թէ տակաւին մանուկ, այս նոյն սրահն էր եկած իր հօր հետ՝ Մխիթար Աբբահօր մահուան Բ. դարադարձին առիթով, եւ աւելցուց թէ օրուան ոգեկոչումը կը կապուի նաեւ Մուրատ Ռափայէլեանի սան Դանիէլ Վարուժանի։ Նշենք թէ Փրոֆ. Ա. Ասլան, իտալերէնի թարգմանիչն է նաեւ Դ. Վարուժանի գործերուն։ Բանախօսուհին յիշեց թէ Վարուժան «կատարեալ բանաստեղծ մըն է, հասուն արտայայտչութեամբ մը՝ որ իր մէջ կը ձուլէ Արեւելքն ու Արեւմուտքը. Դ. Վարուժան համաշխարհային բանաստեղծ մըն է, չափազանց ներդաշնակ, եւ իր քերթողութիւնը՝ ժողովրդական, արեւային՝ ամէնուն կը խօսի, ամէնուն սրտին կը դպչի»։ Փրոֆ. Ասլան յայտնեց նաեւ թէ Վարուժանի բանաստեղծութիւններուն իտալերէն թարգմանութիւնը այնքան սիրուած է, որ մէկ տարուան մէջ սպառած է երեք հրատարակութիւններու։ Խօսքն ընդլայնելով եւ Վարուժանի մահուան պարագաները վկայակոչելով, բանախօս Տիկինը նշեց թէ «հայկական ցեղասպանութիւնը ճանչցուած չըլլալը՝ բաց վէրք մըն է քսաներորդ դարուն մէջ, եւ այս իսկ պատճառով Հայերու մէջ ոչ - բանական մղումներու առիթ կրնայ հանդիսանալ։ Սակայն, - եզրակացուց ան, - այսօր անկախ Հայաստան մը կայ որ Հայերուն համար ոչ միայն կարօտի, այլեւ յոյսի բեւեռ մը կը կազմէ»։

Երկրորդ բանախօսն էր երեսփոխան Մաուրիցիօ Մենեկօն. յայտնեց թէ «անհրաժեշտ է եւ տեղին՝ միշտ ոգեկոչել հայկական ցեղասպանութիւնը, որու ընթացքին սպաննուեցաւ Թրքահայ հայութեան 75 առ հարիւրը եւ ընդհանուր Հայութեան կէսը»։ Երեսփոխան Մենեկօն իր խօսքը շարունակելով ըսաւ. - «Պարտականութիւնն ունինք յիշելու անցեալի այս ողբերգութիւնը՝ կանխելու համար, ապագային, նման դէպքերու կրկնութիւնը. պէտք է միշտ ուշադիր ըլլալ այս ուղղութեամբ, այլապէս այն կարծիքը կ'արմատանայ՝ թէ ամէն ոճիր թոյլատրուած է»։ Խօսքը մանրամասնելով հայկական ցեղասպանութեան վրայ, երեսփոխան Մենեկօն յայտնեց թէ իր կուսակցութիւնը Եւրոպական Խորհրդարանին առաջարկ ներկայացուցած է որ մարդկային իրաւանց առընչուող եւրոպական քաղաքականութեան ընդհանուր սկզբունքներու յայտարարագրին Ե. կէտին մէջ իբրեւ ցեղասպանութիւն արձանագրուի 1915-ին Հայերու բնաջնջումը։ «Թուրքիան, - շեշտեց բանախօսը, - այսօր կ'ուզէ Եւրոպական Միութեան մաս կազմել, սակայն չի կրնար ուրանալ կամ մերժել այն՝ ինչ որ յայտնի է ամէնուն, եւ հայկական ցեղասպանութեան ուրացումը կրնայ արգելիչ պարագայ հանդիսանալ անոր անդամակցութեան»։ Եզրակացնելով՝ Մենեկօն ըսաւ. - «Բազմաթիւ եւրոպական երեսփոխաններ Թուրքիոյ կառավարութենէն կը սպասեն յստակ, վերջնական եւ պարկեշտ ազդանշանի մը՝ 1915-ին տեղի ունեցած դէպքերուն մասին»։

Միջանկեալ, Վարժարանի Ե. դասարանի աշակերտներ, իրենց իսկ իտալերէնի թարգմանութեամբ, նահատակ գրագէտներէն կարդացին յատկանշական կտորներ։

Վերջին խօսողը եղաւ «Ս. Անտոնի Սուրհանդակ» տարածուած ամսաթերթի խմբագիրներէն Լաուրա Փիզանելլօ, ներկայացնելով իր հարցազրոյցները ցեղասպանութենէն վերապրած երեք Հայերու հետ, 99 տարեկան Տիկին Գոհարքճեանի, 89-ամեայ տոքթոր Ռափայէլ Ճանիկեանի եւ Մխիթարեան միաբան Հ. Իգնատիոս Աղամեանի, երեքն ալ Վենետիկոյ նահանգին մէջ դեռ կենդանի։

Յաջորդեց գեղարուեստական մասը։ Բեմ բարձրացաւ միջազգային համբաւով, անուանի եւ ամէնուն սիրելի՝ Վիէննայի երաժշտական ամպիոնի ուսուցիչ՝ Սեւօ Գուլումճեան, եւ դաշնամուրի վրայ երկար նուագեց՝ Պրամս, Շուպերթ եւ Բարաճանեանէն հատուածներ, խլելով ունկնդիրներու հիացումը եւ խանդավառ ծափերը։

Իրապէս օրինակելի այս հանդիսութեան կը հետեւէր ցուցահանդէս մը՝ դահլիճի կողքի սրահներուն մէջ, պատրաստութեամբ, գլխաւորութեամբ, վարժարանի աւարտական դասարանի աշակերտութեան։ Կը ներկայացուէին, բացատրական նշումներով եւ ծանօթութիւններով, պատմական դէմքերու լուսանկարներ, լուսապատճէններ, պատմական քարտէզներ, նահատակաց յուշարձաններ, հայ ճարտարապետական գլխաւոր նմոյշներու նկարներ, եւայլն։

Ներկաները, մեծ մասով Իտալացիներ, ինչպէս նաեւ Իտալիոյ զանազան քաղաքներէն եկած նախկին սաներ կամ բարեկամներ, մեկնեցան ուշ երեկոյեան՝ տպաւորուած եւ գոհունակ։

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ 80-ԱՄԵԱԿԸ
ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ

Սոֆիայի մէջ ալ ոգեկոչուած է Ապրիլեան 80-ամեակը։ Ապրիլ 23-ին, Անծանօթ Զինուորի շիրիմին առջեւ, հարիւրաւոր Հայեր, եկած նաեւ Փլովտիւէն, Պուրկազէն, Վառնայէն, Ռուսէէն, Փազարճիքէն, Սիլիստրայէն, Ստարա Զակորայէն լսած են Համազգային Կոմիտէի նախագահ՝ Մելքոն Մելքոնեանի խօսքը։ Մէկ վայրկեան լռութենէ եւ ծաղկեպսակի զետեղումէն ետք, թափօրը ուղղուած է դէպի Թրքական դեսպանատուն յանձնելու համար բանաձեւ մը, բայց, ոչ մէկը ընդունած է պատուիրակութիւնը։ Աւելի ուշ, յիշատակի երեկոյթ մը տեղի ունեցած է Մշակոյթի պալատը։ «Մաթի Պոլկարիա» համաժողովրդական շարժման նախագահը՝ Փէթըր Քոնսթանթինով խօսք առնելով անդրադարձած է հայ ժողովուրդի հարուստ պատմութեան եւ մշակոյթին, պուլկարահայութեան բերած նպաստին Պուլկարիոյ եւ ծանրացած Հայոց ցեղասպանութեան վրայ։ Տեղի ունեցած է համերգ մը։ Ապրիլ 24-ին ալ, Հայերը հաւաքուած են Հայոց գերեզմանատունը, Եղեռնի յուշարձանին մօտ։ Ներկայ եղած են նաեւ Հայաստանի դեսպանատան ներկայացուցիչներ, Վատիկանի պապական նուիրակը՝ Գերպ. Մարիօ Ռիւչի, Խորայէլեան հոգեւոր խորհուրդի նախագահ՝ Եոսիֆ Լեւի։ Բացումը կատարած է Թեմական խորհուրդի ատենապետը՝ Նշան Գապրամալեան եւ խօսք տուած պուլկարական Կանանց Միութեան նախագահ՝ Եուլիա Պէրպէրեանի (Թենիսի ախոյեան Մալեւա քոյրերու մայրը)։ Հոգեհանգըստեան պաշտօն կատարուած է Գուսան Քահանայ Հատաւեանի կողմէ։ Ելոյթ ունեցած են Աւետարանական Եկեղեցւոյ կողմէ պատուելի Փարաւազեան, Գերպ. Ռիւչի եւ Ե. Լեւի։

Ապրիլ 20-ին ալ, Ապրիլեան 80-ամեակը ոգեկոչուած է Պուլկարիոյ Խորհրդարանին մէջ։ Նախագահը՝ ակադեմական՝ Պլակովեստ Սենտով կարճ ելոյթով մը իր յարգանքի խօսքը բերած է։ Այս նիստը ուղղակի սփռուած է հեռատեսիլէն։

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ
ՀԱՅ ՄԱՐՄՆԱԿՐԹԱԿԱՆ
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
(Հ.Մ.Ը.Մ.)
Հատոր Ա.
Սկիզբէն մինչեւ 1939
Հեղինակ՝ ԲԻՒԶԱՆԴ ԹՈՐԻԿԵԱՆ
Պէյրութ, 1995

[illegible]

Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ
«Archéologie intérieure»

Մայիս 10-էն 27, Փարիզի կալըրի Լէ Սանի մէջ (*) Լեւոն Տէր - Պետրոսեան կը ներկայացնէ իր գործերը՝ մոնոթիփ, քոլաժ, խառն թեքնիքներ։ Արուեստագէտը ծնած է Պէյրութ 1947-ին եւ Միացեալ - Նահանգներ կ'ապրի 1967-էն ի վեր։ Ան կ'ըսէ՝ «Քսան տարի Լիբանան ապրած եմ, 27 տարի՝ Միացեալ - Նահանգներ, այժմ՝ Ֆրանսա եմ, թէեւ ոչ բոլորովին։ Ներշնչման աղբիւրներէս մէկն է Շթօրա գիւղը Պեքաայի հովիտին մէջ։ Գիւղ մը ուր բնութիւնը խսկապէս անբիծ է։ Պէյրութէն աւելի, այդ գիւղն է զոր կը յիշեմ»։ Ծնողքը Կիլիկեցի է (Այնթապ)։ Այս ցուցահանդէսը տեսակ մը արդիւնքն է Գալիֆորնիա ունեցած իր փորձառութեան 70 - 80-ական թուականներուն։ Ան կը ցուցադրէ նաեւ շարք մը ստեղծագործութիւններ ներշնչուած ԺԵ. դարու հրաշալի մանրանկարէ մը որ, Մատենադարանը կը գտնուի։

(*) 8, rue de Jouy, Paris 4e.

Ե Ր Ե Ւ Ա Ն	ՀԵՌԱՏԻՊ	Փ Ա Ր Ի Զ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

ԵՐԵՒԱՆԻ ԶԻՆԱՆՇԱՆԸ

Երեւանի զինանշանը ստացած է իր վերջնական դիմագիծը։ Ան ուղղանկիւն է, որու վրայ կ'երեւի թագակիր առիւծ մը, ձեռքին՝ գաւազան, կրծքին՝ յաւերժութեան նշանը եւ Արարատը շրջանակի մը մէջ։ Տակը գլխագիրով գրուած է Երեւան։ Գլխաւոր հեղինակներն են Ասլան Գրիգորեան եւ Ալպէռ Սոխիկեան։

ՄԱԿ-Ի ՕՐ

ՄԱԿ-ի 50-ամեակի յոբելեանի Հայաստանի յատուկ յանձնաժողովը Մայիս 1-ի իր նիստին որոշած է Հոկտեմբեր 24-ը Հայաստանի մէջ պաշտօնապէս հռչակել ՄԱԿ-ի օր։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ. -

Տէր եւ Տիկին Մօրիս Սարգիսեան եւ զաւակը՝ Ժեռար, Տէր եւ Տիկին Էռվէ Սէրէքեան, Մարկոսեան, Պաղտասարեան եւ Ասլանեան ընտանիքները հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան իրենց մօր, մեծ-մօր եւ ազգականին՝

ԼՈՒՍԱԲԵՐ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Նուրսիլեան)

մահուան քառասունքին առթիւ, Կիրակի, Մայիս 14-ին, Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ

339, Ավքնիւ տիւ Փրատօ

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

Au lendemain du procès civil contre Bernard LEWIS

Le Forum des Associations arméniennes de France organise, en collaboration avec l'UGAB

une RENCONTRE avec le

Prof. Vahakn DADRIAN

Spécialiste du génocide des Arméniens

Directeur du «Genocide Study Project» de la Fondation Guggenheim, New York

le Mardi 23 Mai à 20 heures

au Centre Culturel Alex Manoogian 118, rue de Courcelles Paris 17e

A l'issue de la soirée, le Prof. Dadrian signera son livre «*Autopsie du génocide arménien*», récemment publié aux Editions Complexe, Bruxelles.

(Շար. Ա. էջէն)

Մոսկուա եւ որովհետեւ բաւական քննադատութիւններ կային այս առընչութեամբ (վաւերացում՝ Չէչէնիոյ ջարդերուն), Մէյճըր, Միթերան եւ Քոհլ որոշած էին ներկայ չըլլալ զինուորական տողանցքին, այդ բացակայութիւնը նկատելով բողոքի նշան...:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱԽԱԳԱՀ Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ օդանաւը, դէպի Լոնտոն իր ճամբուն վրայ, Մայիս 6-ին, էջք կատարած էՄինսկ, ուր շուրջ մէկ ժամ հանդիպում ունեցած է Բելառուսիոյ նախագահին՝ Լուկաշէնկոյի հետ: Քննարկուած են երկկողմանի յարաբերութեանց հարցեր եւ որոշուած է երկու երկիրներու Արտաքին նախարարներուն յանձնարարել երկու նախագահներու պաշտօնական հանդիպումի պատրաստութիւնը:

ՉէՉԷՆԻՈՅ մէջ, շաբաթավերջին (Մայիս 6, 7) երեք ռուս զինուոր եւ 41 չէչէն մարտիկներ մեռած են բախումներու ընթացքին:

ՀԱՐԱՒ - ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԱՆԱՏՈԼՈՒԻ մէջ, ՓՔՔ-ի եօթը մարտիկներ սպաննըւած են ըստ Թրքական աղբիւրներու, Մայիս 7-ին:

ՌՈՊԷՐ-ԱՆՏՐԷ ՎԻՎԻԷՆ, Սէն-Մանտէի քաղաքապետ, ԷՌ-ՓԷ-ԷՌ երեսփոխան մեռաւ 72 տարեկանին: Ազգ. Ժողովին մէջ շատ ծանօթ էր իր սրամիտ միջամտութիւններով, յաճախ յանկարծ կ'ընդհատէր խօսող մը կծու խօսքերով շուարումի ենթարկելով զայն: Պատահած է նաեւ որ բուռն բարկութիւններ ունենար: Բազմիցս մաս կազմած է յաջորդական կառավարութիւններու:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

L'ASSOCIATION SAINTE-CROIX DE PARIS

vous invite à assister à la projection du film arménien

"ENGUER PANDJOUNI"

d'une durée d'1h30 du réalisateur Armand MANARIAN Adaptation du roman de Yervant ODIAN

le Vendredi 12 Mai à 20 heures 45

au Centre Culturel Saint-Mesrob 10 bis, rue Thouin, Paris Ve

M° Cardinal Lemoine / Monge

— *Entrée libre* —

Votre présence sera un encouragement à une entreprise cinématographique d'Arménie.

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

UGAB — PARIS :

CONCERT

un CONCERT POUR L'ARMENIE est organisé

le Dimanche 14 Mai à 17 heures

au Centre Culturel Alex Manoogian 118, rue de Courcelles, Paris 17e

— *Participation : 70 F.* —

AU PROGRAMME : *Musique classique, romantique, arménienne et traditionnelle.*

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

L'ECOLE TEBROTZASSERE propose

un Cycle de Conférences-Débats

animées par ONNIK JAMGOCYAN

Docteur en Histoire

La Puissance économique des Arméniens

du 17ème au 18ème siècle

- *Rôle des banquiers dans la vie communautaire arménienne à Constantinople* le 12 Mai
- *Les financiers arméniens à Venise* le 9 Juin.

Les conférences ont lieu à 21 heures à l'*Ecole Tebrotzassère :* 1, Bd du Nord, Le Raincy

Participation : 50 F. au profit de l'Ecole.

Le débat sera suivi d'un cocktail.

Renseignements au : 43. 81. 01. 72.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Սէն-Ժերոմի Զ. Ծանթ մասնաճիւղը Մայրերու Օրուան առթիւ, կը կազմակերպէ օթօքարով պտոյտ մը Մայիս 20, դէպի Պէնտօրի կղզին

Ile de Bendor

Մանրամասնութիւնները յետագային:

PROCES CIVIL CONTRE BERNARD LEWIS

LE 17 MAI 1995

Le Forum des associations arméniennes de France appelle la communauté arménienne

A MANIFESTER

le Mercredi 17 Mai devant le PALAIS DE JUSTICE de 16 heures jusqu'à la levée de l'audience

-- *POUR LA CONDAMNATION DU NEGATIONNISTE BERNARD LEWIS;*
-- *POUR LA RECONNAISSANCE DU GENOCIDE DES ARMENIENS PAR UNE JURIDICTION FRANCAISE;*
— *POUR QUE JUSTICE SOIT ENFIN RENDUE AUX ARMENENS.*

CE PROCES EST UNE ETAPE HISTORIQUE POUR LA RECONNAISSANCE DES DROITS DU PEUPLE ARMENIEN

RASSEMBLEMENT PLACE SAINT-MICHEL

Métro Saint-Michel

Des autocars sont mis gratuitement à disposition :

- *Arnouville* : Stade Léo Lagrange, gare — Départ 15h;
- *Alfortville* : Place Achtarak (ex-Carnot)- 15h — Mairie- 15h15;
- *Clamart* : Marché- 15h — Epicerie «Eniz», 14 rue des Monts-15h15;
- *Issy-les-Moulineaux* : Eglise apostolique, 6 ave Bourgain- 15h30.

Retour assuré à 20 heures.

L'ASSOCIATION MACHTOTZ

Pour la Défense et le Développement de la Langue Arménienne organise

un SEJOUR LINGUISTIQUE ARMENIEN

NICOSIE / CHYPRE du 7 au 28 Juillet

POUR LES JEUNES DE 10 A 20 ANS

Sous le patronage et avec le soutien du Rév. Père MANJIKIAN.

- Les participants seront hébergés individuellement par des familles selectionnées, dont ils partageront la vie et avec lesquelles ils communiqueront en langue arménienne.
- Des cours d'arménien seront organisés les matins à raison de 20 heures par semaine pour les débutants francophones par Mme Hilda Kalfayan-Panossian, avec sa méthode audiovisuelle et pour les autres niveaux, par des professeurs expérimentés.
- L'encadrement et l'assistance aux jeunes participants seront assurés par les Associations des Dames Arméniennes de Chypre et par des responsables de l'Association Machtotz.
- Plusieurs excursions sont prévues dans CHYPRE.

FRAIS DE PARTICIPATION : 3 800 F. par personne comprenant le transport (avion Paris—Chypre—Paris), l'hébergement en pension complète, les cours et les excursions.

Renseignements et inscriptions : ASSOCIATION MACHTOTZ — 8, rue Lamennais, 92370 CHAVILLE — Tél. : (1) 47. 50. 97. 51.

ՀԵՌԱՏԵՍԻԼ

FRANCE 2

Կիրակի, Մայիս 14, ժամը 9.30:
Հայկական ամէնէն գեղեցիկ վանքերը՝ Հաղբատ:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ

ԳՐԱԿԱՆ - ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

ԵՂԵՌՆԻ 80-ԱՄԵԱԿ

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

նուիրուած Նահատակ Գրողներու

Կը մասնակցին՝
Մարի Պահուղեան, Սիլվա Հապէշեան - Արաքս եւ Արտաշէս Ոսկանեան

Հեղինակները եւ գործերը կը ներկայացնէ՝
ՅԱԿՈԲ ՊԱԼԵԱՆ

ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆ
ՍԻԱՄԱՆԹՕ
ՌՈՒԲԷՆ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ
ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿ
ԹԼԿԱՏԻՆՑԻ
ԳՐԻԳՈՐ ԶՕՀՐԱՊ
եւ
ԵՐՈՒԽԱՆ

Երկուշաբթի, Մայիս 15, երեկոյեան ժամը 20.30-ին, Սուրբ Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցիի Նուրհան Ֆրէնկեան սրահին մէջ

15, rue Jean-Goujon, Paris 8e

Ձեռնարկը կը սկսի որոշեալ ժամուն

La **MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ISSY-LES-MOULINEAUX**

45, rue de la Défense

organise

la projection du film

"LES DERNIERS ROIS D'ARMENIE"

CILICIE XIIe — XIVe SIECLE

par *Claude* MUTAFIAN

le Vendredi 12 Mai à 20 heures 30

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Sortie

La Croix Bleue des Arméniens de France, *Section* « *Archag Djamalian* » de Décines, organise une sortie d'une journée, le 14 MAI, aux cascades du Herisson, site enchanteur du Jura, suivi d'une promenade au lac de Châlain.

Pour tout renseignement et inscription téléphoner au : 78. 49. 98. 06.

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ

Հայ Կրթական եւ Մշակութային Միութիւն

HAMASKAïNE

Association Educative & Culturelle Arménienne

ՀԱՄԵՐԳ

Ջութակահար

ԱՐԱ ՄԱԼԻՔԵԱՆ

Դաշնակի ընկերակցութեամբ
ՆԱՅԻՐԻ ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ-ի

Ուրբաթ, Մայիս 12, ժամը 20.30-ին

MUSEE GUIMET
6, Place d'Iéna, Paris 16e
(M° IENA)

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 11
JEUDI
11 MAI
1995

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 43. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.589 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 69e ANNEE — N° 18.589

ԵՐԵՒԱՆ ՀԵՌԱՏԻՊ ՓԱՐԻԶ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մայիս 5 / 10)

ՀԱՊ-Ի ՄԻՋԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Հայաստանի Գ. Խ.-ի նախագահ Բ. Արարքցեան Մայիս 3-ին ընդունած է ՀԱՊ-ի միջխորհրդարանական վեհաժողովի պատուիրակութիւնը, որուն կազմին մէջ էր նաեւ Վ. Կազիմիրով: Անոնց շրջանը այցելութեան բուն նպատակն էր հրադադարի առաջին տարւոյն բոլորման այս օրերուն ամրապնդել զայն, միջնորդական առաքելութիւն կատարել եւ նպաստել գերիներու փոխանակման հարցին շուրջ համաձայնութեան մը գոյացման:

Վ. ՉԻՏԵՉԵԱՆԻ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ՄՈՍԿՈՒԱ

Հայաստանի փոխ - վարչապետը որ աշխատանքի այցելութեամբ Մոսկուա կը գտնուէր, Մայիս 3-ին հանդիպում մը ունեցած է ռուսական «Կազպրոմ» ընկերութեան պատասխանատուներուն հետ, որուն ընթացքին ուսումնասիրուած են Հայաստանին ռուսական կազ մատակարարելու կարելիութիւնները: Աւելի ուշ, Վ. Չիտեչեան Ռուսաստանի հիւլէական ուժանիւթի նախարարութեան մօտ մասնակցած է հերթական խորհրդակցական ժողովին, որ նուիրուած էր Մեծամօրի վերաբացման հարցերուն:

ԻՐԱՆԻ ՀԵՏ ԿԱՊԵՐԸ ԿԱՄՐԱՊՆԴՈՒԻՆ

Մայիս 6-ին, Թեհրանի մէջ վարչապետ Հ. Բագրատեան եւ Իրանի Ա. փոխ - նախագահ Հապիպի ստորագրած են զանազան մարզերու մէջ համագործակցութեան վերաբերող բազմաթիւ համաձայնագրեր եւ պայմանագրեր: Ցիշատակութեան արժանի այլ համաձայնագրեր ալ կը վերաբերին Արաքս գետի վրայ ջրելեկտրակայան կառուցանելու եւ Հայաստան հեղուկ կազ առաքելու ծրագիրներուն: Համաձայնութիւն գոյացած է նաեւ Իրանէն Հայաստան կազատար եւ Շար - Մեղրի ուղիով ելեկտրագիծ կառուցանելու մասին: Համաձայնագրերու ստորագրման պաշտօնական արարողութենէն ետք ալ Հ. Բագրատեան հանդիպում մը ունեցած է Իրանի նախագահին հետ:

ՊԱՐԷՆԻ ՕԺԱՆԴԱԿՈՒԹԵԱՆ ԱՌԸՆՉՈՒԹԵԱՄԲ

Հայաստանի պարէնի պահանջը քննելու նպատակով Երեւան գացած է Միացեալ - Նահանգներու Գիւղատնտեսութեան նախարարութեան եւ Եւրոպական Միութեան միացեալ պատուիրակութիւն մը, զոր Պետական նախարար Գագիկ Շահպազեան ընդունած է Մայիս 3-ին: 1995 Յուլիսէն մինչեւ 1996 Յուլիս ժամանակաշրջանը ընդգրկող նախնական ծրագիր մը ձեւաւորուած է որ պէտք է ներկայացուի եւրոպական պատկան մարմիններուն: Գ. Շահպազեանի կարծիքով, օժանդակութենէն առաջին մաս մը արդէն կը հասնի աշնան:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

Միթերան, Քոհլ, Գլինթըն եւ Մէյճըր որոնք Մոսկուայի հրաւէրին ընդառաջեցին մասնակցելու համար յաղթանակի յիսնամեակին տօնակատարութեանց, միաժամանակ ուղեցին, անուղղակի, յայտնել թէ համաձայն չեն Չէչէնիոյ միջամըտութեան եւ ուրեմն ներկայ չեղան զինուորական տողանցքին: Երեւոյթները փըրկելու համար, ամէն մէկը այլ զբաղումներ ճարեց: Գերմանիոյ վարչապետը գացած է Մոսկուայի մօտ արուարձանի մը գերեզմանատան գերման զինուորներու շիրիմներուն ծաղիկ դնելու, Միթերան այց մը կատարած է Նորմանտի - Նիէմէն օդատորմիղին յուշարձանին, քանի մը ժամ հանգստանալէ ետք ֆրանսական դեսպանատունը: Մէյճըր եւ Գլինթըն Կարմիր հրապարակը եղած են, բայց, տողանցքէն հեռու:

Ելցին շատ կարեւորութիւն չէր տուած արեւմտեան այս վերապահութեան (խորքին մէջ, խղճերը հանգստացնելու քիչ մը կեղծաւոր ձեւ մը) եւ յայտարարած, նախքան Ցիշատակի Բլրան Յուշակոթողին բացման արարողութիւնը՝ «ռուս ժողովուրդը նկատի առաւ անոնք որոնք եկան մասնակցելու արարողութեանց»:

Նոյն իրիկունը, Մայիս 9-ին, բոլորը զիրար կը գտնէին Կրեմլին տրուած ճաշին, ուր եւս Միթերան յատկանշական ելոյթ մը կ'ունենար: Ֆրանսայի նախագահին պաշտօնական վերջին այցելութիւնն էր, Չէչէնիոյ անունը չտալով հանդերձ, Միթերանի ակնարկութիւնները բացայայտ էին, երբ կ'ըսէր՝ «Այս կարիքը զոր հարկ է հասկնալ, դուն ինքդ ըլլալ, չճզմուիլ կամ չտիրապետուիլ ոչ ուրիշ մշակոյթի մը, ոչ ալ աւելի զօրաւոր ժողովուրդի մը կողմէ»: Խօսած է նաեւ այն քանի մը վայրերուն մասին, աշխարհի կամ Եւրոպայի, ուր կարելի էր խուսափիլ ճակատամարտներէ եթէ երկխօսութիւնը նախընտրուէր, եթէ կեանքը նախընտրուէր մահէն:

Միթերանի կինն ալ, աւելի հեռու երթալով, ֆրանսական դեսպանատունը ընդունած էր չէչէն զինուորներու մայրեր երեսփոխան Կովալեւի (մարդկային իրաւանց խորհրդական) հետ: Այս ժամադրութիւնը, ըստ երեւոյթին, ջղագրգռած էր Ելցինը որ մերժած էր, նոյն իրիկունը, ըստ պատշաճութեան Ֆրանսայի նախագահը ընդունիլ Ս. Գէորգ սրահը, պատրուակելով թէ ուշ մնացած է:

Յաջորդ դարուն հարցը, Միթերանի համար սա է՝ իրագործել երկու կարիքներու համադրումը, մէկ կողմէ միացընել ու համախմբել, միւս կողմէ իւրաքանչիւրին ինքնութիւնը հաստատել:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԸՍՏ «ՍԱՊԱՀ»Ի ԹՂԹԱԿՑԻՆ

«ՎԵՐՋ ԿԸ ԳՏՆԷ ՈՒԹՍՈՒՆ ՏԱՐՈՒԱՆ ՀԱՅ ԵՒ ԹՈՒՐՔ ԹՇՆԱՄՈՒԹԻՒՆԸ»

ԽՄԲ. - Ապրիլ 27-ի «Մարմարա»ի մէջ լոյս տեսած է «Սապահ» թերթի թղթակից՝ Սէտաթ Սէրթօղլուի մէկ յօդուածը, ուր լրագրողը գրիչի քանի մը հարուածով կը լուծէ թուրք եւ հայ «ութսունամեայ թշնամութեան» բոլոր հարցերը շշմեցուցիչ դիւրութեամբ: Ստորեւ «Մարմարա»ի մէջ լոյս տեսած թարգմանութիւնը, թերթին խմբագրական ծանօթութեամբ. -

«Սապահ»ի թղթակից Սէտաթ Սէրթօղլու այսօր թերթին մէջ կը հրատարակէ յօդուած մը, որուն խորագիրն է «Ութսուն տարուան թշնամանքը վերջ կը գտնէ»: Հայ - Թուրք թշնամանքն է որ խնդրոյ առարկայ կը դառնայ: Թղթակիցը կը նշէ որ Թուրքիոյ եւ Ամերիկայի միատեղ նախաձեռնութեան շնորհիւ, իր վերջաւորութեան կը մօտենայ Հայ - Ազրպէյճան պատերազմը որ տարիներէ ի վեր կը շարունակուէր: Այս երկու երկիրներու, ինչպէս նաեւ Անգարայի եւ Երեւանի միջեւ նոր շրջան մը կը սկսի:

Սէտաթ Սէրթօղլուի լաւատես այս տողերուն կը յաջորդեն հետեւեալ լրատուութիւններն ու խորհրդածութիւնները:

Հաշտութեան նոր գործընթաց մը սկըսաւ, երբ Թուրքիա բացաւ Հայաստանի օդային միջանցքը: Այս գործընթացին Հայաստանի կառավարութիւնը պիտի փոխադարձէ Մայիս ամսուան մէջ իր բռնագրաւած ազրպէյճանական հողամասերէն ետ քաշուելով:

Երկու երկիրներու միջեւ հաշտութեան այս գործընթացին համար Թուրքիա կը շարունակէ բանակցիլ Ազրպէյճանի կառավարութեան հետ: Միւս կողմէ ալ Ամերիկա ճնշում ի գործ կը դնէ Լեռնային Ղարաբաղի Հայերու եւ Հայաստանի ղեկավարութեան վրայ: Արդարեւ Ապրիլ 24-ին, թէ՛ Ամերիկայի նախագահ Գլինթըն, թէ՛ Հայաստանի նախագահ Լեւոն Տէր - Պետրոսեան, իրենց յայտարարութիւններով ընդգծեցին թէ որքան կարեւոր է դէպի արդար նայիլ Բաքու - Երեւան - Անգարա եռանկիւնին մէջ:

Հաշտութեան համաձայնութեան ստորագրութենէն ետք, Հայաստան ամբողջովին պիտի քաշուի ազրպէյճանական հողամասերէն: Միայն Ղարաբաղի եւ Երեւանի միջեւ պիտի արտօնուի միջանցք մը որ պիտի հակակշռուի Մինսկեան Խմբակի անդամ երկիրներու զինուորներուն կողմէ:

Այնուհետեւ Ամերիկա պիտի ջնջէ Ազըրպէյճանի դէմ շրջափակումը, իսկ Թուրքիա պիտի բանայ Հայաստանի սահմանային դռները: Այս կերպով առեւտրական եռանդուն առեւտուր մը պիտի սկսի Հայաստանի եւ Թուրքիոյ միջեւ եւ Արեւելեան Անատոլուն մեծ բաժին մը պիտի առնէ այս առեւտուրէն կարկանդակէն:

Մինչ դիւանագիտական յարաբերութիւններ պիտի հաստատուին Բաքուի եւ Երեւանի միջեւ, բանակցութիւններու ընթացքին պիտի ընդլայնուի Լեռնային Ղարաբաղի ինքնավարութեան կարգավիճակը:

Թուրքիա եւ Ամերիկա իրենց բոլոր կարելիութիւնները զօրակոչի ենթարկած են հաշտութեան ի նպաստ, եւ ազերի եւ հայ ներկայացուցիչներն ալ Ուաշինկթընի մէջ Ամերիկայի Արտաքին նախարարութեան լիազօրներու հետ հանդիպում մը ունեցան, երբ վարչապետ Թանսու Չիլլէր Ամերիկա կը գտնուէր:

Թուրքիա հայ - ազրպէյճանական հաշտութեան ի նպաստ ամէնէն կարեւոր պարտականութիւնը ստանձնած երկիրն է: Թուրքիան է որ պիտի ապահովէ որ տընտեսական յարաբերութիւններ ստեղծըւին Ազրպէյճանի եւ Հայաստանի միջեւ:

Թուրքիոյ առեւտրական սենեակներու նախագահ Եալըմ Էրէզ խումբ մը Թուրք գործարարներու ընկերակցութեամբ նախ Բաքու պիտի երթայ եւ հոնկէ ալ ազերի գործարարներ իրեն հետ առնելով, Երեւան պիտի անցնի:

Որպէսզի յաղթահարուին տնտեսական դժուարութիւնները, Թուրքիոյ կողքին ամերիկեան կառավարութիւնն ալ գործի պիտի լծուի եւ կարեւոր քանակութեամբ դրամական վարկ պիտի բանայ երկու երկիրներուն:

Ուաշինկթըն եւ Անգարա հասնող վերջին լուրերու համաձայն, Լեռնային Ղարաբաղի Հայերն ալ, որոնք ամէնէն մեծ դժուարութիւնը կը ստեղծէին հաշտութեան բանակցութիւններու ընթացքին, սկսած են մէկդի ընել իրենց նախկին կարծր կեցուածքը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶԻ ՍԱԿԱՐԱՆԸ դրական հակազդեցութիւն մը ունեցաւ Մայիս 9-ին Շիրաքի ընտրութեան եւ ֆրանքն իսկ դէմ դրաւ մարքին: Ֆրանսական արժեթուղթերն ալ 3,18%-ի յաւելում արձանագրեցին:

ՊՈՍՆԻՈՅ Սերպերու պարագլուխը՝ Ռատովան Գարատճիք շնորհաւորական հեռագիր մը ղրկած է Շիրաքի եւ այդ առթիւ յայտնած թէ ազատ կ'արձակէ «Ատանց Սահմանագլուխի Դեղագործ»ներու հինգ անդամներ, ամէն մէկուն համար 35 հազար ֆրանքի երաշխաւորագինի մը փոխարէն: Ձերբակալուած էին Մարտ 4-էն ի վեր Սարայեւոյի մէկ արուարձանը:

ՍԱՏՏԱՄ ՀԻՒՍԷՅՆ շնորհաւորական հեռագրով մը իր «քսան տարիներու բարեկամ»՝ Ժ. Շիրաքի, կարօտով կը յիշէ անցեալի (1975) իրենց մեղրալուսինը երբ գործակցութիւնը շատ սերտ էր Իրաքի եւ Ֆրանսայի միջեւ:

ԹՈՒՐՔԵՐՆ ալ գոհ են Շիրաքի ընտրութենէն: Ըստ «Հիւրրիյէթ»ի, Շիրաք միշտ լաւ կապեր ունեցած է Թուրքիոյ հետ եւ կրնայ նպաստել Եւրոպական Միութեան հետ Թուրքիոյ յարաբերութիւններուն:

ԺԱԳ ԻԶՈՐՆԻ, մառեշալ Փէթէնի ծանօթ փաստաբանը մեռած է 83 տարեկանին: Ամբողջ կեանքը նուիրած էր մառեշալին պատուին վերահաստատման եւ աճիւններուն Վէրտէօն փոխադրութեան:

ԹԵՀՐԱՆԻ կեդրոնը, ոստիկանութիւնը ձերբակալած է կեդրոնական Ասիայի շուրջ 100 կիներ (եկած Թիւրքմենիստանէն, Ազրպէյճանէն եւ Ուզպեկիստանէն) որոնք չէին կրեր «իսլամական հարազատ զգեստը»: Իսլամական լաչակ ունէին, բայց չէին կրեր երկար վերարկուն որ պարտադիր է ըստ իսլամական Հանրապետութեան զգեստի վերաբերեալ կանոնադրութեան:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ արդարադատութիւնը յայտարարած է որ ցնոր տնօրինութիւն կը յետաձգուի Սամիր Ժաժայի դատավարութիւնը: Ամբաստանեալին դէմ մահապատիժ պահանջուած էր Շամուններու սպանութեան եւ Զուքի Եկեղեցւոյ աճարեկչութեան համար (11 մեռեալ, 1994, Փետրուարին):

ԾԵՐԱԿՈՒՏԱԿԱՆ ՏՈՂ (հայ դատի պաշտպան Ամերիկացին) որ նախագահական թեկնածու է, կ'առաջարկէ Միացեալ - Նահանգներու դեսպանատունը Թել-Ավիվէն Երուսաղէմ փոխադրել: Իսրայէլի համար քիչ մը թունաւոր նուէր է, քանի Ռապին կը վախնայ որ հրէական Լոպին զրաւելու ընտրական վարպետութիւն մը ըլլայ:

ԱՄԵՐԻԿԱՀԱՅ ԼՐԱԳՐՈՂԻ ՄԸ ՀԵՏՔԵՐՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ՆՈՐ ԴԻՄԱԳԻԾԸ

Բարեգործականի անգլիատառ եռամսեայ պաշտօնաթերթին վերջին թիւին մէջ («AGBU», Մարտ, 1995), ամերիկահայ շրջուն լրագրող Տէյվիտ Զէնեան այս անգամ ալ լուսարձակի տակ առած է ֆրանսահայ գաղութի ներկան, նկարներով ճոխացած յօդուածաշարքի մը մէջ խանդավառ տողեր արձանագրելով յատկապէս ֆրանսածին սերունդի նորօրեայ ճիգերուն նկատմամբ եւ ուրուագծելով Փարիզի հայկ. կեանքը՝ զայն խորհրդանշող կարեւորագոյն հաստատութեանց ընդմէջէն։

Ինչպէս կը պարզուի արդէն գրութենէն, լրագրողը առաւելաբար աշխատած է պատկերահանել գաղութին պարզած դրական երեւոյթները, միշտ չեշտելով սակայն սովական անհատներու դերը՝ հայ հաւաքականութեան նոր դիմագիծ մը տալու ընդհանուր շարժումին մէջ։

Տ. Զէնեան կը հաւաստիացնէ, թէ ազգային ինքնութեան նոր զարթօնքը, համարկումի (intégration) երեւոյթին հետ միասին, կենսունակութիւն մը բերած է աւելի քան 300·000-նոց ֆրանսահայ գաղութին - մեծագոյնը՝ Եւրոպայի մէջ։

Փարիզէն Մարսէյլ, անցնելով տասնեակ մեծ ու փոքր քաղաքներէ, Ֆրանսահայերը կ'աշխատին նոր ընթացք մը տալ իրենց գործունէութեան, առհասարակ տարբեր՝ նախորդ սերունդներու գործելակերպէն։ Եկեղեցիները, միօրեայ դըպրոցները, մշակոյթի տուները, թերթերն ու ձայնասփիւռի հայկական կայանները անհրաժեշտ միակ լծակները չեն այլեւս այս գաղութին։

Ժամանակները հիմնովին փոխուած են, բաղդատած 20-ական թուականներուն, երբ Ֆրանսա հասնող հայ զանգուածները «աղտոտ օտարականներ» կ'որակուէին տեղացիներու կողմէ ու պաշտօնապէս ալ կը դասուէին որպէս «անհայրենիք գաղթականներ»։

«Մինչեւ 1940 թուականը, մթնոլորտը բաւական թշնամական էր, կը պատմէ մարսէյլաբնակ 77-ամեայ դերագործ Արամ Շէխիկեան, վերյիշելով գաղութին հին օրերը։ Թէեւ բացայայտ խտրականութիւն մը չէր կիրարկուեր ֆրանսական կառավարութեան կողմէ, այսուհանդերձ Հայերը անհանգիստ կը զգային իրենք - զիրենք՝ դուրսը, փողոցը» կ'ըսէ ան ու կ'աւելցնէ.

«Նորեկ Հայերը հողագործներ, բանուորներ կամ արհեստաւորներ էին։ Քիչեր ուսում ստացած էին ու շատ աւելի քիչերն էին որ ֆրանսերէն գիտէին։ Բայց անոնք չարքաշ աշխատաւորներ էին»։

Ա՛յս սերունդն է ահա, կը գրէ Զէնեան, որ տակաւ հիմը դրաւ գաղութային հաստատութիւններուն, կազմակերպութիւններ հիմնեց չորս դին եւ սկսաւ ընթացք տալ համայնական պահանջքներուն։

Այսպէս է որ հիմնուեցաւ Փարիզի Հայոց Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցին, որուն 90-ամեակը նշուեցաւ անցնող Յունուարին։ Նոյնն է պարագան «Դպրոցասէր» վարժարանին, որ Պոլսէն Մարսէյլ փոխադրուեցաւ 1918-ին ու տասնամեակ մը ետք ալ վերջնապէս կայք հաստատեց Փարիզ (Ռէնսի), որպէս դեռատի աղջիկներու որբանոց։

Այսօր, Դպրոցասէրը ունի 216 աշակերտներ - մեծաւ մասամբ զաւակները Միջին - Արեւելքէն նոր հասած գաղթականներու։ Թոշակները բաւարար չեն երբեք հաւասարակշռելու դպրոցին տարեկան պիւտճէն, որ անհրաժեշտաբար ստիպուած է ապաւինիլ ֆրանսական կառավարութեան ընձեռած օգնութեան ու գաղութէն հասած պարբերական նուիրատուութեանց վրայ...։

Մանկապարտէզէն միջնակարգ երկարող Դպրոցասէրի 150-ամեայ հնաբոյր շէնքը խիստ նեղ է՝ յաւելեալ աշակերտներ ընդունելու համար։

«Դպրոցասէրը, կը բացատրէ տնօրէն Կարապետ Տաքէեան, փարիզեան շրջանի ամէնօրեայ մեծագոյն վարժարանն է։ Վերջին տարիներուն, մեր կրթական ծրագրին մէջ կատարուած յարատեւ բարեփոխումներուն շնորհիւ անիկա այսօր կրնայ դիւրութեամբ մրցիլ ֆրանսական տեղական վարժարաններու հետ»։

Կ. Տաքէեան, որ ծագումով պոլսահայ է ու վկայեալ ճարտարագէտ Փարիզի համալսարանէն, տնօրէնն է նաեւ Հ. Բ. Ը. Մ.-ի Փարիզի շաբաթօրեայ վարժարանին։ «6 - 66 տարեկան մեր 150 աշակերտներուն համար ստեղծած ենք ուրախ ու քաղցրօրէն ոգեւորիչ միջավայր մը», կը վկայէ ան, աւելցնելով թէ առհասարակ հեռու կը մնան ուսումնական «աւանդական» մեթոտներէ ու կը ջանան այժմէական հարցերու ծանօթացման կարելիութիւններ ալ ստեղծել՝ Հայոց լեզուի եւ պատմութեան դասընթացքներուն առընթեր։ Ան կը բացատրէ, թէ ի՛նչպէս հայերէն թերթերէ լրատուական սիւնակներ ֆրանսերէնի կը թարգմանուին աշակերտներու կողմէ ու կը տպագրուին «Lettre de l'UGAB» շաբաթօրեայ թերթին մէջ, որ տեղեկատուն է Հ. Բ. Ը. Մ.-ի Ֆրանսայի շրջանակին։ «Այս ձեւը, կ'ըսէ ան, կը խթանէ անոնց լեզուական կարողութիւնները ու միեւնոյն ատեն՝ իրազեկ կը պահէ զիրենք այժմէական հարցերու»։

Խօսելով Ֆրանսահայոց հնագոյն թերթին՝ «Յառաջ»ի մասին, Տ. Զէնեան կ'ընդգծէ, թէ անիկա «գոհացում կու տայ առաւելաբար հին սերունդի սպասումներուն», մնալով ամբողջովին հայատառ միակ օրաթերթը Ֆրանսայի տարածքին։

Հիմնուած 1925-ին Շաւարշ Միսաքեանի կողմէ, «Յառաջ» օրհնութիւն մը եղած է նորեկ գաղթականներուն համար ու «համայնքին փարոսը» որակուած շատերու կողմէ, արդարօրէն։ Այսօր, կը գրէ լրագրողը, թերթը կը շարունակէ պահել հին օրերու արժէչափերը, իր երկարամեայ խմբագրապետուհիին՝ Արփիկ Միսաքեանի ջանքերով։

Իր հօր՝ Շաւարշի յանկարծական մահէն (1957) անմիջապէս յետոյ «Յառաջ»ի ղեկը յանձն առած Արփիկ Միսաքեան համամիտ չէ բնաւ այն թելադրանքներուն, որոնք ֆրանսերէնը երկրորդ լեզու մը կ'ուզեն տեսնել թերթին մէջ, անոր տպաքանակը աւելցած տեսնելու ակնկալութեամբ...։

«30-ական թուականներուն օրական աւելի քան 5500 թիւ «Յառաջ» կը վաճառուէր այստեղ, շրջանի մը մէջ՝ երբ հայ գաղութը շատ աւելի փոքր էր քան այսօր։ Այդ սերունդին անհետացումով՝ մեր տպաքանակը սկսաւ նուազիլ» կ'ափսոսայ Արփիկ Միսաքեան, բայց վճռականօրէն կը յարէ.

«Որոշած եմ հաւատարիմ մնալ հօրս կոչումին։ Պիտի շարունակեմ թերթը հրատարակել հայերէն լեզուով՝ այնքան ատեն որ կ'ապրիմ...։ Երբեք պիտի չվերածեմ զայն ֆրանսատառ հրատարակութեան»։ Թղթակիցը իր կարգին կը մատնանշէ, թէ հայերէն ընթերցողներու հետեւողական նուազումը Ֆրանսայի մէջ՝ պատճառ դարձած է որ հայ մամուլի շարք մը օրկաններ դադրեցնեն իրենց հրատարակութիւնը, կամ առնուազն կրճատեն անոնց պարբերականութիւնը...։

Փարիզի մէջ գործող տասնեակ կազմակերպութիւններու շարքին, Հ. Բ. Ը. Մ.-ի «Ալեք Մանուկեան Մշակոյթի Կեդրոն»ը վերջին տարիներուն վերածուած է հայկական կեանքը բնորոշող գլխաւոր հաւաքավայրերէն մին։ Միութեան Ֆրանսայի շրջանակին նախագահը՝ Լեւոն Բէպապճեան կը հաստատէ որ հետեւողականօրէն կ'աշխատին ընթացք տալ երիտասարդ նորագոյն սերունդի սպասումներուն, առանց անտեսելու սակայն ժողովուրդին այլ հատուածներուն ալ ակնկալութիւնները։

Գաղութի մը «առողջութիւն»ը սակայն, Տէյվիտ Զէնեանի համոզումով, պէտք չէ չափել լոկ անոր ունեցած եկեղեցիներուն, դպրոցներուն կամ մամուլի ընթերցողներուն թիւով։ Ան կը հաւատայ, որ ֆրանսահայ գաղութին գլխաւոր արժանիքներէն մէկը՝ հայ նորագոյն սերունդը ներգրաւելու ու անոր նախապատուութիւններուն ընթացք տալուն մէջ կը կայանայ։ Ա՛յս սերունդն է ահա, որ նորը ստեղծելու իր ճիգին մէջ կրցած է դուրս գալ ներ - հայկական իր պատեանէն, բացուիլ արտաքին աշխարհին եւ ուղենիշ մը դառնալ գաղութին։ Այս առընչութեամբ, բաւ է յիշել Ֆրանսական պետական շրջանակներու հետ մշակուած բազմապիսի յարաբերութիւնները, որոնք բնականաբար դրական արդիւնքներ ապահոված ե՛ն ոչ միայն, գաղութին, այլեւ՝ Հայաստանին։

Պատահականութեան պէտք չէ վերագրել ուրեմն, Ֆրանսայի ընձեռած մեծղի օգնութիւնը Հայաստանի երկրաշարժի աղէտեալներուն, կամ «Առանց Սահմանի Բժիշկներ»ու շարունակուող նպաստները մինչեւ այսօր...։ Կապեր, որոնք պիտի զօրանան տակաւ, եւ որոնց խորհրդանիշներէն մէկն է շինարարական ընթացքի մէջ եղող Գիւմրիի ֆրանսական դպրոցը։

Հայ - ֆրանսական սերտացող յարաբերութեանց բարացուցական մէկ օրինակն ալ կու գայ ֆրանսական քաղաքապետական շրջանակներէ, որոնք մնայուն աջակիցներ են հայկական նախաձեռնութիւններու։ Այսպէս է, օրինակ, պարագան Ալֆորվիլ աւանին (փարիզեան արուարձան), որուն քաղաքապետը՝ Ռընէ Ռուքէ յաջողած է զուգորդ քաղաքներ հռչակել Աշտարակն ու Ալֆորվիլը։

Այս աւանը, որուն 36·000 բնակիչներուն 1 / 6-րդը Հայերէ կը բաղկանայ, կարեւոր նպաստ բերած է Հայաստանի օժանդակութեան գործին, բժշկական սարքեր, փոշի կաթ, գրենական պիտոյքներ եւ կանխահաս ծնունդներու մասնայատուկ պահպանակներ առաքելով այնտեղ։

«Ամուր կապեր հաստատած ենք այս քաղաքին հայ բնակչութեան հետ, ըսած է քաղաքապետ Ռ. Ռուքէ ամերիկահայ լրագրողին։ Անկեղծօրէն, Հայերը օտարներ չենք սեպեր, այլ զանոնք կը նկատենք լաւագոյն օրինակը դրական համարկումին»։

Ճիշդ է, որ Միացեալ - Նահանգներու օրինակով լոպիական աշխատանքներ չկան Ֆրանսայի մէջ, սակայն հայ անհատներու մշակած անձնական կապերը, անոնց վայելած բարձր վարկն ու գնահատանքը ուժականութիւն մը բերած են գաղութին։ Եւ այս մէկը, զանցառելի արժանիք մը չէ։

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՅԵԱՆ

Իտալահայ նամականի

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ ՄԻԼԱՆՈՅԻ ՄԷՋ

«ARMIN T. WEGNER E GLI ARMENI IN ANATOLIA, 1915»

ՄԻԼԱՆՈ. - («Յառաջ»). -

Հայկական ցեղասպանութեան 80-ամեակի ոգեկոչումներու ծիրէն ներս, վերոյիշեալ մակագրութեամբ, Իտալիա - Հայաստան ընկերակցութեան եւ Իտալիոյ Հայոց Միութեան միացեալ ջանքերով կազմակերպուեցաւ վաւերագրական ցուցահանդէս մը որուն բացումը կատարուեցաւ Ուրբաթ, Ապրիլ 21 (*), Միլանոյի հնագիտական թանգարանի, նմանօրինակ ձեռնարկներու յատկացուած սրահին մէջ։ Հոն ամփոփուած են Ա. Վէկների 1915-ի Հայերու տարագրութեան վերաբերեալ նկարներ, գրութիւններ, նամակներ, գիրքեր։

Ցուցահանդէսը կը վայելէ Միլանոյի քաղաքապետարանի մշակոյթի բաժնի հովանաւորութիւնը։ Իբրեւ մասնակցութիւն յիշուած է նաեւ Գերմանիոյ Մարպախ քաղաքի գրականութեան դիւանը, իր տրամադրած որոշ փաստաթուղթերու կամ գրութիւններուն համար։

Որոշուած ժամէն առաջ, սրահը լեցուն էր աւելի քան 120 հայ եւ իտալացի անձերով, ու կարելի եղաւ ճիշդ ժամուն՝ 7·30-ին բացումը կատարել առանց յապաղումի։

Բացման խօսքը արտասանեց փրոֆ. Էրմաննօ Արսլան, հնագիտական թանգարանին տնօրէնը։ Իր գոհունակութիւնը յայտնեց որ այս սրահին մէջ երկրորդ անգամ ըլլալով կը կազմակերպուի հայկական նիւթով ցուցահանդէս մը։ Առաջինը եղած էր 1994-ի ընթացքին Մարմաշէնի վանքին վերանորոգումին, ուսումնասիրութեան յատակագիծերուն եւ ծրագիրներուն, ինչպէս նաեւ անոնց իրագործման կարելիութեան սահմաններուն յատկացուած աշխատասիրութեան, ճարտարապետ Գայեանէ Քաղնաթիի ջանքերով։ Այդ առթիւ հրատարակուեցաւ աշխատասիրութիւնը պարունակող հատոր մը։ Փրոֆ. Արսլան ըսաւ որ այս կարելիութիւնները արդիւնք են քաղաքապետարանի նպաստաւոր տրամադրութիւններուն բայց նաեւ իր Հայ ըլլալուն, թէեւ ինք չաղախուած է իտալական մշակոյթին հետ եւ հայերէն չէ սորված։ Ըսաւ որ, այս սրահին մէջ մեծ հաւանութեամբ տեղի պիտի ունենան ուրիշ հայկական ձեռնարկներ ալ, հին եւ նոր պատմութենէն, բայց անոնցմէ ոչ մէկը պիտի ունենայ հաւանաբար այս ցուցահանդէսին զգացական եւ յուզական ներգործութիւնը եւ յիշատակի ուժը։

Ապա, կազմակերպիչներուն կողմէ տոքթոր Փիէրօ Քիւչիկեան ներկայացուց յաջորդ խօսողները. ճարտարապետ Միշա Վէկներ, Արմին Վէկների զաւակը որ այս բացումին ներկայ ըլլալու համար եկած էր Հռոմէն ուր նաեւ կ'ապրի, փրոֆ. Մարիօ Նորտիօ, Իտալիա - Արմենիա ընկերակցութեան նախագահը, Պ. Գագիկ Պաղտասարեան՝ Հայաստանի Հանրապետութեան գործավար Իտալիոյ կառավարութեան մօտ։ 75 տարիներ վերջ Իտալիա կը վերադառնայ հայկական կառա-կարութեան ներկայացուցիչ մը, նախկինը եղած ըլլալով Միքայէլ Վարանդեան։ Տոքթոր Քիւչիկեան շնորհակալութիւն յայտնեց կազմակերպիչներուն յիշելով մի առ մի անոնց անունները։ Անոնք, բաղդատաբար քիչ ժամանակուան մը ընթացքին յաջողեցան գտնել կարեւոր նկարներ եւ վաւերաթուղթեր, կատարեցին անոնց թարգմանութիւնը, պատկերահանումները եւ դասաւորումը, ներկայացնելու համար զանոնք հայ եւ իտալացի հասարակութեան. այնքան լաւ մակարդակով պատրաստուած ցուցահանդէսի մը մէջ, որուն ընդմէջէն Հայկական Ցեղասպանութեան 80-ամեակը կը յիշուի։

Արմին Վէկների զաւակը, տոքթոր Միշա Վէկներ, այս փաստաթուղթերուն մէջէն վերյիշեց իր հօր գործունէութիւնը որ համակ բողոք մըն է ամէն տեսակի անարդարութիւններուն դէմ, զանոնք մատնանշելով աշխարհի հզօրներուն եւ ծանօթացնելով ժողովուրդին։ Շնորհակալութիւն յայտնեց Հայերուն որ այս գեղեցիկ, նուրբ եւ զգայուն ձեւը ընտրած են իրենց ձայնը բարձրացնելու համար իրենց հանդէպ եղած անարդարութիւններուն դէմ եւ երախտագիտութիւն յայտնելու համար Հայերու բարեկամ՝ իր հօրը։

Փրոֆ. Նորտիօ, խօսքն ուղղելով նախ զաւկին, ըսաւ որ այս գործերով միայն արդէն խորունկ յարգանքի տուրք մը ունինք իր հօրը հանդէպ։

Աւելցուց որ պատմաբանը յաճախ լուռ կը մնայ վաւերագրական փաստերու դիմաց։ Բայց այս թուղթերէն, այս նկարներէն կը ժայթքի զօրաւոր հաղորդութիւն մը։ Պատմաբանը գիտէ թէ այս փաստերը կարելի է խեղաթիւրել եւ յարմարցնել պատրաստուած նպատակներու եւ մարդկային ողբերգական եղելութեան շուրջ այնքան աղաղակ եւ բազմազան վիճաբանութիւններ բարձրացնել որ նոյնիսկ մահուան իմաստը կը կորսուի։

Ներկայացնելով Վէկների նկարները, ըսաւ, ուզեցինք խուսափիլ վիճաբանութիւններէ եւ բանախօսութիւններէ, ընտրելով լռութիւնը այս վաւերաթուղթերուն դէմ յանդիման։ Եթէ պիտի գայ ձայն մը, թող այս վաւերաթուղթերը խօսին։ Այս բացառիկ մարդը, Վէկները, մեզի կը բերէ հրաւէր մը իր տեսած աշխարհին, իր մշակած յոյսերուն, այս բոլոր եղածներուն պատճառ մը չկարենալ տալու կամ ունենալու վրայ խորհրդածելու համար։ Ինք ալ՝ ինչպէս ուրիշներ։ Ասոնք անոնք են որ խոշտանգումներու եւ բնաջնջումներու հանդէպ ունեցան կըրկնակի արիութիւն. զոհերուն զօրակից կանգնելու եւ անոնց բնաջնջումը պատմելու նկարահանումներու եւ գրութիւններու միջոցաւ։ Այսպէս՝ Արմին Վէկներ մեզի կը հաղորդէ թանկագին եւ զօրաւոր պատգամ մը. ժողովուրդի ամէն բնաջնջում խորունկ վէրք մըն է որ մարդկութիւնը ինքն իրեն կը պատճառէ։

Վէկներ եւ իրեն նմանները պատմութենէն ներս կը մնան իրենք վերացական մարդկութիւն չեն ճանչնար։ Կը ճանչնան բարդ, սխալական եւ ուղղամիտ, անձնասէր եւ վեհանձն, վախկոտ եւ արիասիրտ մարդկութիւն։ Եւ այս մշակութային եւ քաղաքական իմաստութեամբ է որ Վէկներ կը դիմէ նախագահ Ուիլսընի, պահանջելով Հայ ժողովուրդին համար հայրենիք մը, պահանջելով զանազանել «ժողովուրդի մը եւ պետութեան մը» պատասխանատուութիւնները։

Բայց Արմին Վէկներ, իր կեանքի վերջալոյսին, կը վերամտածէ իր այնքան երկար ժամանակ պաշտպանած բարոյական ուժին եւ քաղաքական իմաստութեան վը

(Շար. 1)

ԱՊՐԻԼԵԱՆ 80-ԱՄԵԱԿԸ

ԿՐԸՆՈԲԼԸ

Ապրիլ ամսուան սկիզբէն, Կրընոպլի հայկական կազմակերպութիւնները կազմակերպեցին զանազան ձեռնարկներ՝ մեր մէկ ու կէս միլիոն անմեղ նահատակներու յիշատակին:

Երկուշաբթի, Ապրիլ 3-ին, Սէն Թ'Անտրէ եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցաւ Հայաստանէն Սերենատա նուագախումբին համերգը, ղեկավարութեամբ՝ Պ. Խաչատուր Թոփճեանի: Նուագեցին Վիվալտիէն, Կրիկէն, Միրզոյեանէն եւ Կոմիտասէն կտորներ, մեծ խանդավառութիւն եւ ոգեւորութիւն ստեղծելով ներկաներուն մօտ, որոնք ոտքի ծափահարեցին զիրենք:

Ուրբաթ, Ապրիլ 7-ին տեղի ունեցաւ դասախօսական երեկոյթ՝ փրոֆ. Տաշըրեանի «Autopsie du Génocide arménien» գիրքին շուրջ: Բացումը կատարեց Պ. Ժան Այանեան, ներկայացնելով Պ. Ժերար Շալեանը եւ Պ. Արա Գրիգորեանը (նախագահ՝ Հայ Դատի Յանձնախումբի) որոնք խօսեցան գիրքին եւ հայ ազգի անցեալին ու ներկային մասին. եղան նաեւ հետաքրքրական հարցումներ:

Ապրիլ 11 / 25 Հայ Մշակոյթի Տան մէջ տեղի ունեցաւ խնամքով պատրաստուած ցուցահանդէս մը հայկական ցեղասպանութեան վերաբերող յուզիչ նկարներով:

Շաբաթ, Ապրիլ 22-ի գիշերը, դարձեալ Հայ Մշակոյթի Տան մէջ տեղի ունեցաւ մեր 1,5 միլիոն նահատակներուն ոգեկոչումը: Հայ Մշակոյթի Տան նախագահ՝ Պ. Սուրէն Աղէկեան բացումը կատարեց, որմէ ետք, Տիկին Անի Մատէն իր կարգին խօսեցաւ օրուան նիւթին շուրջ: Ապա, դպրոցականներ եւ պատանիներ երգեցին Հայաստանի փառերգը, հայրենասիրական երգեր: Եղան նաեւ արտասանութիւններ՝ նահատակ բանաստեղծներու գործերէն, ինչպէս նաեւ Յ. Թումանեանի «Հայրենիքիս հետ» եւ Պ. Սեւակի՝ «Կանք, դեռ պիտի մնանք ու դեռ շատանանք» բանաստեղծութիւնները: Տիկին Պէաթրիս Սթրեփօ կարդաց իր մեծ-մօր յուշերէն:

Տիկին Անժէլ Սամ-Կարապետեան դաշնակի ընկերակցութեամբ՝ Պ. Հիւկ Տընոլէի, երգեց Կոմիտասէն կտորներ, հմայելով բոլորը: Կարօտի երգերէն ետք տեղի ունեցաւ նահատակներու յիշատակին անմար կրակի բոցի արծարծում. զետեղուեցան մեխակներ մինչ կարմիր մոմեր կը վառէին բեմին եզերքը: Ներկաները մեկնեցան խորապէս ազդուած եւ ամբաստանուած ազգային ոգիով:

Երկուշաբթի, Ապրիլ 24-ի առաւօտեան ժամը 9.30-ին Սէն Լուի եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցաւ պատարագ եւ հոգեհանգիստ բարձրաստիճան անձնաւորութիւններու ներկայութեամբ: Պատարագը մատոյց Լիոնէն Իսահակ Քհնյ. Հէքիմեան, որ իր քարոզին մէջ հայ ժողովուրդին կեանքը նմանցուց Քրիստոսի կեանքին՝ խաչելութիւն եւ յարութիւն, ապա անդրադարձաւ վերածնած ազատ անկախ Հայաստանին եւ հայ ժողովուրդի միասնութեան: Երգեցողութիւնները կը կատարէր փոքրիկ երգչախումբ մը, զոր կը ղեկավարէր Պ. Խորէն Մատէն:

Հոգեհանգստեան արարողութենէն ետք Իսահակ Քհնյ., բարձրաստիճան անձնաւորութիւնները եւ հաւատացեալ ժողովուրդը համախմբուեցան եկեղեցւոյ առջեւ, եռագոյններով եւ բողոքի մեծ պաստառով: Պ. Ժոզէֆ Լիւլէճեան՝ Հայ Ազգ. Միութեան նախագահը, մէկ վայրկեան լռութեան հրաւիրելէ ետք հանդիսականները, ներկայացուց բարձրաստիճան դէմքերը եւ հայկ. միութեանց պատասխանատուները: Նախ Պ. Միքայէլ Ղազարեան յանուն Հ. Յ. Դ.-ի խօսք առաւ եւ ըսաւ.- «Ապրիլ ամսուան յիշատակը երբեք չի ջնջուիր հայ ժողովուրդի յիշողութենէն». Կայոյտ Խաչի կողմէ Տիկին Սապունճեան արտայայտուեցաւ ըսելով. «միշտ պիտի պայքարինք իբր Հայ մինչեւ որ տիրանանք մեր արդար իրաւունքներուն»: Ապա Պ. Սերժ Աղէկեան խօսք առնելով նշեց.- «երբեք չենք մոռնար Թուրք բարբարոսներու ոճիրը եւ մեր նահատակներուն յիշատակը. պիտի պայքարինք մինչեւ որ բոլոր ազգերու կողմէ ճանչցուի Թուրքին գործած ոճիրը»: Էշիրոլի քաղաքապետը, Պ. Ժիլպէր Պիէսի, երեսփոխաններ ՊՊ. Միշէլ

ՍՈՒՐԲ ՂԱԶԱՐՈՒ ՆԱԽԿԻՆ ԱԲԲԱՀԱՅՐ ՊՕՂՈՍ Ծ. ՎՐԴ. ԱՆԱՆԵԱՆ ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒԱԾ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԷՆ

(ՍԵՓԱԿԱՆ ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆ)

Վենետիկ - Ս. Ղազար
Ապրիլ 30, 1995

Կէսօր է. վանական ճաշէն ետք՝ միաբանները բոլորը հաւաքուած են, հետաքրքրութեամբ կարդալու օրուան լուրերը, թերթատելով Հայրենիքէն եւ Սփիւռքէն հասած լրագիրները, համեստօրէն ճաշակելով սուրճը, սորրին յարկի հիւրասրահին մէջ՝ որ հին ժամանակներէ ի վեր «ՏԱՔ – ՏՈՒՆ» կը կոչուի:

Ցանկարծ խօսք կ'առնէ վանքի նախկին աշակերտ՝ բանաստեղծ Զուլալ Գազանճեան, Փարիզէն նոր ժամանած, յայտարարելով հետեւեալը.

«Սուրբ Ղազար եմ եկած, այս անգամ, Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահ Լեւոն Տէր - Պետրոսեանի յանձնարարութեամբ: Հայոց նախագահը նախ ա-րագ ապաքինում, քաջառողջութիւն եւ երկար կեանք կը մաղթէ Հ. Պօղոս վրդ. Անանեանին, որպէսզի ուժ եւ ժամանակ ունենայ իրագործելու իր բոլոր գեղեցիկ ծրագիրները: Ապա, յանուն Հայոց նախագահին, Հ. Պօղոս Վրդ. Անանեանին յանձնելով Հայաստանի Հանրապետութեան «ՑԱՏՈՒԿ ԻՐԱՎԻՃԱԿԻ» անձնագիրը, Զուլալ Գազանճեան կ'ըսէ. - «Նախագահ Լեւոն Տէր – Պետրոսեան՝ ի գնահատութիւն Ձեր բանասիրական, դաստիարակչական եւ միաբանական վաստակին, այս փոքր պահարանին մէջ ներփակ, Ձեզի կը ղրկէ այն մեծ խորհրդանշանը՝ որ մարմնացած, այսօր իրականացած, դարերո՛ւ երազն է եղած Միաբանութեան բոլոր անդամներուն»:

Միաբանները խանդավառ ծափերով կ'ողջունեն այս անակնկալ գնահատանքն ու բարեմաղթութիւնը Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահին ու կը ձայնակցին անոր՝ բարձրացնելով ուրախ բաժակներ անոր կենաց, որ ազնուօրէն ուզած է մեծարել մեր ամէնուս սիրելի՝ Հ. Պօղոս Վրդ. Անանեանը: Բաժակներ ու մաղթանքներ՝ նաեւ Հ. Պօղոսի կենաց, որ նոր ապաքինած՝ ծանր հիւանդութեան մը հետեւանքներէն, մեծ ուրախութեամբ կը համբուրէր այս թանկարժէք նուէրը, առաջինը՝ Մխիթարեան միաբանի մը տրուած:

Արդարեւ, Հ. Պօղոս Վ. Անանեան, Մխիթարեան Միաբանութեան նախկին Աբբահայր (1970 - 1982), բանասէր եւ եկեղեցապատմագէտ, ունի բազմաթիւ թանկարժէք ու հեղինակաւոր հրատարակութիւններ, քանի մը տասնեակ գրքեր ու յօդուածներ, որոնք լիով ծանօթ են Հայաստանի Հանրապետութեան գիտնական նախագահին եւ բազում այլ մշակութային շրջանակներուն:

Ժամանակին, Ակադեմիկոս Լեւոն Խաչիկեան, տնօրէն Մաշտոց Մատենադարանին, յայտարարած է թէ անձկութեամբ կը սպասէր միշտ «ԲԱԶՄԱՎԷՊ» հանդէսի թիւերուն, ուր հաճոյքով կը կարդար Հ. Պօղոս Վրդ. Անանեանի ստորագրած յօդուածները, որոնցմէ ամէն մէկը - կ'ըսէր Լ. Խաչիկեան - բանասիրական նորութիւններով կը հարստացնէր մեր մշակոյթի անդաստանը:

Գիտենք թէ Հ. Պօղոս Վրդ. ունի տակաւին իրագործելի բազում ծրագիրներ, ոմանք՝ շատ մօտիկ ապագային: Թող Տէրը շնորհէ իրեն երկար տարիներ եւ առողջութիւն, ի գլուխ հանելու զանոնք լիով:

Յանուն՝ Հ. Պօղոս Վրդ. Անանեանի եւ բովանդակ Մխիթարեան Միաբանութեան, շնորհակալութիւն Ձեզի՝ Վսեմաշուք Նախագահ Հայաստանի Հանրապետութեան:

Հոգեկից դաշնակեր մը՝ Ս. Ղազարէն

Ֆրանսա – Իտալիա

Մայիս 3-էն 28, Փարիզի Ժէօ տը Փօմ-ի մէջ (Գոնգորտի Հրապարակ) կը ցուցադրուին Երուանդ Ճանիկեանի եւ Անճելա Ռիչչի Լուքիի ֆիլմերը:

Երուանդ Ճանիկեան ճարտարապետութիւն ուսանած է Վենետիկ եւ Անճելա Ռիչչի Լուքիի հետ միասնաբար պատրաստած են եզակի գեղեցկութեամբ ֆիլմեր: Կ'ապրին Միլանօ:

Տէսթօ եւ Տիսիէ Միկօ իրենց ուղերձներուն մէջ խոստացան հայկական յուշարձանի մը շինութիւնը. նաեւ փոխ-քաղաքապետ Պ. Փիէր Կասքօ իր զօրակցութիւնը յայտնեց այս խոստումին: Ի վերջոյ խօսք առաւ Իզէռ նահանգի երեսփոխան Պ. Ռիշար Գազընաւ ըսելով.- «Ժամանակը չի կրնար ջնջել ցեղասպանութեան դառն յիշատակը: Եթէ Թուրքը կ'ուզէ Եւրոպայի միանալ, պէտք է ընդունի հայկական ցեղասպանութիւնը»: Երկու ծաղկեպսակներ զետեղուեցան եկեղեցւոյ կից յուշարձանին տակ եւ միաբերան «Հայր Մեր»ով վերջ գտաւ 80-ամեակի յատուկ արարողութիւնը, մինչ պապիկներ ու մամիկներ կը սրբէին իրենց արցունքները...:

ՇԱՔԷ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

...յայ որոնք կը մերժեն բնաջնջումը: Բան մը որ այնքան ծանր պայմաններու մէջ հասունցաւ Հայերուն մօտ: Ինք որ նախատեսած էր թէ աւելի մեծ չարիքներ ալ պիտի հասնին աւելի մեծ ժողովուրդներու համար, չկրցաւ իր ձայնը լսել տալ: Բայց կը հաւատայ ալ որ մէկու մը ըմբռնած որուն ձայնը չլսեցին, պիտի ըլլան ուրիշներ՝ որոնք պիտի խօսին եւ որոնց ձայնը լսեղներ պիտի ըլլան:

Ապա խօսք առաւ Պ. Գագիկ Պաղտասարեան եւ իտալերէն լեզուով շնորհակալութիւն յայտնեց Պ. Միշա Վեռֆելին: Ըսաւ որ իր հօրը անունը շատ ծանօթ է Հայաստանի մէջ ուր Պետութիւնը ճամբայ մը ձօնած է Վեռֆելի անունին:

Ցուցահանդէսը որ պիտի տեւէ մինչեւ Մայիս 28, կը ներկայացնէ Վեռֆելի արխիւէն առնուած նկարներ, գրութիւններ եւ նամակներու լուսապատճէններ՝ շարուած եւ զետեղուած ճաշակաւոր ձեւով քանի աւելի տախտակներու վրայ, բացատրական տոմսերով:

Ցուցափեղկերու մէջ դրուած են բացի գիրքերէ, որոնք տրամադրուեցան Պեռլինէն տոքթոր Քէօչէրեանի եւ Տիկին տոքթոր Թէսսա Ցոֆմանի կողմէ, նաեւ որոշ թիւով բնագիր մեքենագրուած եւ ձեռագիր քարտեր եւ նամակներ, որոնք Ֆր. Վեռֆելի եւ Պր. Տրդատ Տէմիրճեանի միջեւ եղած նամակագրութեան մաս կը կազմեն Ցիւրիխէն սկսեալ 1921 եւ մինչեւ Հռոմ ու Միլանօ:

Շարունակական ձեւով կը ցուցադրուի նաեւ տեսերիզ մը՝ պատրաստուած Աւետիս Օհանեանի ջանքերով եւ «Սթէֆանօ Սրապեան հիմնադրամ»ի մեկենասութեամբ: Կը ներկայացնէ զանազան դըրուագներ տարագրութեան նկարներէ եւ կը խօսեցնէ Իտալիա բնակող չորս վերապրողներ որոնք կը պատմեն իրենց անձնական փորձառութիւնը:

Տեսերիզը կը կոչուի «Ցուշեր» եւ իտալերէն է:

Մամուլին համար պատրաստուած է թղթածրար մը որ կ'ամփոփէ Վեռֆելի կենսագրութիւնը, նմոյշներ իր գործերէն, նախագահ Ուիլսընի ուղղուած նամակը, Թալաաթի դատավարութեան ողջագրութիւնը պարունակող հրատարակութեան նախաբանը գրուած Վեռֆելէ, Հիթլէրի ուղղուած նամակը, ցեղասպանութեան շուրջ պատմական հրատարակութիւններու ցանկ մը եւայլն:

Ամբողջութիւնը հետաքրքրական եւ լաւ մակարդակի ցուցահանդէս մը որ նկարներու եւ վաւերաթուղթերու միջոցաւ այցելուն տեղեակ կը պահէ ցեղասպանութեան գոյութեան փաստացի գրութիւններու եւ նկարագրութիւններու:

Վ. Բ.

(*) Լուրը տրուած էր առաջին թղթակցութեամբ մը («Ցառաջ», Մայիս 3):

ԼՈՐԸՆՍ ՏԸՌԷԼ

ՊՐՈՍՊԵՐՈՅԻ ԿՂԶԻՆ

Ներածական՝ Գորփու կղզիի բնութեան ու ապրելակերպին

Անգլերէնէ Թարգմանեց՝
ՇԱՔԷ ՏԷՐ - ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ - ՄԻՆԱՍԵԱՆ

Տղեկին խօսքերը կ'արժանանան ա՛լ աւելի մեծագոռ խնդուքներու: Դրամատան տնօրէն դառնալու ապագայ խոստացող տղեկին հայրը (հաշուապահական հաստատութեան մը մէկ պաշտօնեան) կը ծռի եւ առ ի գնահատանք կը շոյէ տղուն գլուխը:

Ի հարկէ շիշը կը պարպուի. երկու խելօքները այժմ կը փորձեն իրենց շահին հաշիւը հանել. Քարակէօզի թթանման աչքը գոհունակութիւն կ'արտայայտէ, իսկ ծանրացած խօսելակերպը՝ ջերմութիւն ու հանգստութիւն:

Այս հանգրուանէն ետք ներկայացումը կը վերածուի գերիրապաշտ փառատօնի մը: Հերոսին անխափան ճարպիկութիւններով, Հաճիաւետիսի ձախաւեր դատումներուն հետեւանքով իր գլխուն հասած փորձանքներով՝ երկու ընկերներուն համբաւը կայծակնային արագութեամբ կը տարածուի: Գրեթէ ոչ մէկ հարց զերծ կը մնայ գերիրապաշտական տարափէն: Հայր Նիկոլայի փայլախինդ դէմքը ցոյց կուտայ, թէ այն ինչ որ մեր բարեկամները պիտի յորջորջէին « casualité -ի վրայ տարուած յաղթանակ», Պըրթոնէն շատ աւելի առաջ գոյութիւն ունէր եւ անկասկած՝ անբաժան մասը կը կազմէ գիւղացիական արուեստին: Պաղլուն պաստառին վրայ իրարու յաջորդող տիպարները կ'ապրին տեսակ մը ուրոյն ու փխրուն կեանքով: Անոնց ձայնը մարդկային ծաւալ ու չեշտ ունենալով հանդերձ՝ այժմ անգոյ էակներու ջղագրգռութեամբ կը դողդոջէ կամ կը հնչէ: Ամբողջ Յունաստանը ներկայ է այս բեմին վրայ. - շուկան, Թուրք տիպարներու շարանը, մտքի ճկունութեան ու խօսքի պեղեցկութեան սքանչելի կարողականութիւնը. Քարակէօզի գուրգուրոտութիւնն ու զոհակութիւնը. եւ այս բոլորը՝ առանց օգտագործելու շրջապատի տեսարանները որոնց բացատրողը ըլլալ կը յուսայի: Քարակէօզի հիմքը քաղաքարնակի կաղապարէն ելած է, բայց ան դեռ իր մէջ կը պահէ յիշողութիւնը այն օրերուն, երբ ինք ու իր նմանները խելառ, կատաղի անդամներն էին Ողիմպիոսի շրջակայքի բլուրներուն վրայ ապրող ցեղախումբերու կամ Սեւ Ծովէն անդին ցրուած դաղութներու, յամառօրէն կառչած՝ բայերու խոնարհումի եւ հնչիւնային հին ձեւերու զորս Փիրէացիք լքած են կամ միայն կատակի համար կը գործածեն: Փոքրիկ ու փայլուն այս պաստառին վրայ կը գտնէք աշխարհիկ Յունաստանի խորհուրդը ամբողջ, որ այնքան առենէ ի վեր կէս - քուն վիճակով յարատեւած է արշիպեղագոսի լեռներուն, կղզիներուն, պուրակներուն եւ ձորերուն մէջ: Կը գտնէք Յոյնի ոգին, կացութեան յարմարելու անընկճելի կարողականութիւնը, որոնք իրենց սնդիկային հեղնանքի ու հիւմըրի թթխմորով թափանցած են երկրագունտի մէն մի անկիւնը:

Մինչ այդ՝ կը ծանօթանանք կարգ մը տիպարներու, որոնք անմահն Քարակէօզի ներկայացումներու շարքին մէջ ընտանի դէմքեր են: Օրինակ՝ երանեալ - տատանեալ Նիօ - Նիօն իր բարձրադիր գըլխարկով ու բըտէնկոթով, զանազան երգեցիկ չեշտի իր խօսելակերպով որ հրճուանք կ'առթէ: Սելանիկի Հրեաները՝ բոլորն ալ նիհար մարմնով, որոնք տոպրակի նմանող անձեւ զգեստներու տակ ձեռքերը պինտ ծալած՝ կը խօսին սուր եւ խորամանկ ձայնով: Մինչեւ իսկ կայ «Լորտը» կոչուած անսովոր տիպար մը, որ զգեստաւորուած է ըստ Հայր Նիկոլայի մը երեւակայած անգլիական նորաձեւութեան - բըտէնկոթ, լամբակին՝ ծաղիկ, կօշիկին՝ ծածկիչ, գլխուն՝ բարձրադիր գլխարկ: Կայ նաեւ Փիրէացի ահաւոր Ստավրակասը, որ մանուկներու ծաղրին առարկան է արդարացիօրէն՝ իր սնամըտութեան ու դռեհկութեան պատճառով: Կայ Մեծ Վէզիրը՝ տպաւորիչ մարմնով չափազանց համակրելի տիպար մը: Զմոռնամ Գատին, որ մարդիկ ծեծելու հրահանգներ կ'արձակէ անձնական սառն անտարբերութեամբ:

(Շար. 24)

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

UGAB - Suisse

Rencontre sportive

l'UGAB - *Suisse* organise, en collaboration avec l'U.A.S.-Suisse une *RENCONTRE SPORTIVE* (*Basket* et *Volley*) les Samedi 20 et Dimanche 21 Mai au Pavillon des Sports de Champel, à Genève avec la participation des équipes masculines et féminines de Valence et Lyon, emmenées par Antranik Kechichian.

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՕՐ

Կապոյտ Խաչի Սէն - Ժերոմի Ջ. Շանթ մասնաճիւղը Մայրերու Օրուան առթիւ կը կազմակերպէ օթօքարով պտոյտ մը Շաբաթ առաւօտ, Մայիս 20-ին, դէպի «Պէնտոր»ի կղզին»: Ժամադրավայրն է Սէն - Ժերոմի «Տիրան Թէքէեան» հրապարակը, առաւօտեան ժամը 9·30-ին:

Փափաքողները կրնան հեռաձայնել. -

91 - 06 - 29 - 65

91 - 70 - 12 - 49

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

UGAB — PARIS :

CONCERT

un CONCERT POUR L'ARMENIE est organisé le Dimanche 14 Mai à 17 heures au Centre Culturel Alex Manoogian 118, rue de Courcelles, Paris 17e

— *Participation : 70 F.* —

AU PROGRAMME :

Musique classique, romantique, arménienne et traditionnelle.

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

L'ECOLE TEBROTZASSERE propose

un Cycle de Conférences-Débats

animées par ONNIK JAMGOCYAN

Docteur en Histoire

La Puissance économique des Arméniens

du 17ème au 18ème siècle

- *Rôle des banquiers dans la vie communautaire arménienne à Constantinople* le 12 Mai
- *Les financiers arméniens à Venise* le 9 Juin.

Les conférences ont lieu à 21 heures à l'*Ecole Tebrotzassère :* 1, Bd du Nord, Le Raincy

Participation : 50 F. au profit de l'Ecole.

Le débat sera suivi d'un cocktail.

Renseignements au : 43. 81. 01. 72.

La MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ISSY-LES-MOULINEAUX

45, rue de la Défense

organise la projection du film

"LES DERNIERS ROIS D'ARMENIE,,

CILICIE XIIe — XIVe SIECLE

par *Claude MUTAFIAN*

le Vendredi 12 Mai à 20 heures 30

PROCES CIVIL CONTRE BERNARD LEWIS

LE 17 MAI 1995

Le Forum des associations arméniennes de France appelle la communauté arménienne

A MANIFESTER

le Mercredi 17 Mai devant le PALAIS DE JUSTICE de 16 heures jusqu'à la levée de l'audience

-- *POUR LA CONDAMNATION DU NEGATIONNISTE BERNARD LEWIS;*
-- *POUR LA RECONNAISSANCE DU GENOCIDE DES ARMENIENS PAR UNE JURIDICTION FRANCAISE;*
— *POUR QUE JUSTICE SOIT ENFIN RENDUE AUX ARMENENS.*

CE PROCES EST UNE ETAPE HISTORIQUE POUR LA RECONNAISSANCE DES DROITS DU PEUPLE ARMENIEN

RASSEMBLEMENT PLACE SAINT-MICHEL

Métro Saint-Michel

Des autocars sont mis gratuitement à disposition :

- *Arnouville* : Stade Léo Lagrange, gare — Départ 15h;
- *Alfortville* : Place Achtarak (ex-Carnot)- 15h — Mairie- 15h15;
- *Clamart* : Marché- 15h — Epicerie «Eniz», 14 rue des Monts-15h15;
- *Issy-les-Moulineaux* : Eglise apostolique, 6 ave Bourgain- 15h30.

Retour assuré à 20 heures.

L'ASSOCIATION DU THEATRE DE LA BOHEME présente

HEY DJAN YEREVAN!

LA NOUVELLE COMEDIE MUSICALE de NAREK DOURIAN

avec la participation des comédiens du THEATRE TIOUZ d'EREVAN

le Samedi 13 Mai à 20 heures 15 précises

THEATRE DE LA SALLE CORTOT

78, rue Cardinet — Paris 17e (M° Malesherbes)

Renseignements et réservations : 43. 76. 83. 28

ՊՈԼՍՈՅ ՍՈՒՐԲ ԽԱՉ ԴՊՐԵՎԱՆՔԻ ՆԱԽԿԻՆ ՍԱՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ 12րդ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Այս տարուան համագումարը ուղեցինք Դպրեվանքի մթնոլորտին յարմարցնել, այս նպատակով նախընտրեցինք Մխիթարեան վարժարանը, երեք օր միասին ըլլալու, եւ աւելի շատ տեղեկի մէջ մտնելով միութեան աշխատանքներուն եւ այլ հարցերուն շուրջ գաղափարներ փոխանցելու, եւ օգտակար դառնալու յոյսով:

Յուսանք որ բոլոր Դպրեվանքցիները գոնէ այս տարի բազմաթիւ մասնակցին այս ժողովին եւ քաջալերեն նոր վարչութիւնը:

ՅԱՅՏԱԳԻՐ

Ուրբաթ, Յունիս 2, ժամը 20·30-ին՝

4, rue Komitas, 94140 ALFORTVILLE

Բանախօսութիւն

Նիւթ՝ *Գիւղաղէտ ՅԱԿՈԲ ՄՆՋՈՒՐԻ*

Բանախօս՝ *Պարոն ԿԱՐԱՊԵՏ ՏԱՔՆԵՍԵԱՆ*

Շաբաթ, Յունիս 3, ժամը 12-էն սկսեալ հաւաքոյթ Մխիթարեան վրժ. Collège Samuel-Moorat - 26, rue Troyon, 92310 SEVRES — Tél: 45. 34. 68. 28

ժամը 19-էն սկսեալ ընդհանուր ժողով

ա - դիւանի ընտրութիւն,
բ - վարչութեան երկու տարուան գործունէութեան տեղեկագիր,
գ - միութեան նիւթական երկու տարուան տեղեկագիր,
դ - գործունէութեան եւ նիւթականի քննութիւն եւ վաւերացում,
ե - ընտրութիւն
1 - *վարչութիւն*
2 - *հաշուեքննիչ եւ կարգապահական խորհուրդի ընտրութիւն,*
զ - Առաջարկներ

Կիրակի, Յունիս 4, ժամը 8-էն 9 նախաճաշ

ժամը 9·30-ին Պատարագ եւ Հոգեհանգիստ

Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին եկեղեցին

6, avenue Bourgain, 92130 Issy-les-Moulineaux

ժամը 13·30-ին՝ կէսօրուան ճաշ դպրոցին մէջ

ժամը 19-էն սկսեալ *ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ*

Chinagora-ի շքեղ սրահներուն մէջ

մասնակցութեամբ՝ Մ. ՆՈՐԿԱՆՑ-*ի եւ* ԱՐՍԷՆ-*ի*

Երկուշաբթի, Յունիս 5, ժամը 10·30-էն սկսեալ հաւաքոյթ միութեան կեդրոնը

54, rue des Paquerettes - 94140 ALFORTVILLE

եւ Բաժանում

ՀԵՌԱՏԵՍԻԿ

FRANCE 2

Կիրակի, Մայիս 14, ժամը 9·30:
Հայկական ամէնէն գեղեցիկ վանքերը՝ Հաղբատ:

L'ASSOCIATION SAINTE-CROIX DE PARIS

vous invite à assister à la projection du film arménien

"ENGUER PANDJOUNI"

d'une durée d'1h30 du réalisateur Armand MANARIAN Adaptation du roman de Yervant ODIAN

le Vendredi 12 Mai à 20 heures 45

au Centre Culturel Saint-Mesrob 10 bis, rue Thouin, Paris Ve M° Cardinal Lemoine / Monge

— *Entrée libre* —

Votre présence sera un encouragement à une entreprise cinématographique d'Arménie.

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ

ԳՐԱԿԱՆ - ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

ԵՂԵՌՆԻ 80-ԱՄԵԱԿ

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Նուիրուած Նահատակ Գրողներու

Կը մասնակցին՝
Մարի Պահուդեան, Սիլվա Հապէշեան - Արաքս եւ Արտաշէս Ոսկանեան

Հեղինակները եւ գործերը կը ներկայացնէ՝
ՅԱԿՈԲ ՊԱԼԵԱՆ

ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆ
ՍԻԱՄԱՆԹՕ
ՌՈՒԲԷՆ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ
ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿ
ԹԼԿԱՏԻՆՑԻ
ԳՐԻԳՈՐ ԶՕՀՐԱՊ
եւ
ԵՐՈՒԽԱՆ

Երկուշաբթի, Մայիս 15, երեկոյեան ժամը 20·30-ին, Սուրբ Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցիի Նուրհան Ֆրէնկեան սրահին մէջ

15, rue Jean-Goujon, Paris 8e

Ձեռնարկը կը սկսի որոշեալ ժամուն

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ

Հայ Կրթական եւ Մշակութային Միութիւն

HAMASKAïNE

Association Educative & Culturelle Arménienne

ՀԱՄԵՐԳ

Ջութակահար

ԱՐԱ ՄԱԼԻՔԵԱՆ

Դաշնակի ընկերակցութեամբ *ՆԱՅԻՐԻ ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ-ի*

Ուրբաթ, Մայիս 12, ժամը 20·30-ին

MUSEE GUIMET

6, Place d'Iéna, Paris 16e

(M° IENA)

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Sortie

La Croix Bleue des Arméniens de France, *Section* «*Archag Djamalian*» de Décines, organise une sortie d'une journée, le 14 MAI, aux cascades du Herisson, site enchanteur du Jura, suivi d'une promenade au lac de Châlain.

Pour tout renseignement et inscription téléphoner au : 78. 49. 98. 06.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՅԻՍ 12
VENDREDI
12 MAI
1995

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.590 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 69e ANNEE — N° 18.590

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ նախարարապետը՝ Էտուար Պալատիւր իր եւ իր կառավարութեան հրաժարականը տուած է Նախագահ Միթերանի, Մայիս 10 թուակիր նամակով մը: Պիտի շարունակէ սակայն վարել ընթացիկ գործերը, մինչեւ նոր նախարարապետին եւ կառավարութեան նշանակումը:

ՔԼԻՆԹԸՆ - ԵԼՑԻՆ գլուխ գլխի հանդիպումը Մայիս 10-ին շատ ջերմ չէ եղած: Ելցին չէ ուզած տեղի տալ Միացեալ - Նահանգներու նախագահին բոլոր պահանջներուն, գլխաւորաբար Իրանի յանձնուելիք հիւլէական կազմածներու վերաբերեալ: Ի վերջոյ, ընդունած է հրաժարիլ վաճառքի իր պայմանագրութեան ռազմական բաժինէն: Արեւմտեան շրջանակները այնքան ալ համոզուած չեն որ խակալէս միայն ոչ - զինուորական նպատակներու ծառայող ապրանք կը յանձնուի: Այս փոքր եւ ոչ այնքան ալ ստոյգ զիջումէն զատ, ոչ մէկ յառաջդիմութիւն արձանագրուած է: Քլինթըն յայտարարած է. -- «Դեռ պէտք է մտածենք այն միջոցներուն մասին զորս պէտք է ձեռք առնենք պայքարելու համար 21-րդ դարու գլխաւոր վտանգին դէմ՝ ահաբեկչութեան եւ կազմակերպուած ոճիրին զարգացման»:

ԱՐԱՖԱԹ կոչ ըրած է Պաղեստինցիներուն որպէսզի զօրակոչի ենթարկուին եւ «պաղեստինեան դրօշակները ծածանին Երուսաղէմի պարիսպներուն վրայ»: Արդարեւ, վերջերս, կրկին կացութիւնը լարուած է Հրեաներու հողային նոր գրաւումներուն առթիւ արեւելեան - Երուսաղէմ: 1967-էն ի վեր, հողերու մէկ երրորդը գրաւուած է հրէական կառուցումներու համար: Պաղեստինցիներու ընկերակից արար պետութիւններն ալ (խաղաղութեան գործընթացին մէջ) չեն ծածկեր իրենց վրդովումը: Այս մթնոլորտին մէջ, Իսրայէլեան մամուլն ալ կը յայտնէ թէ Հրեաներուն համար 400 նոր բնակարան կառուցանելու ծրագիր մը կայ, արեւելեան - Երուսաղէմ:

ՌՈՊԷՐ ՀԻՒ Ժագ Շիրաքին նամակ մը գրկած է ուր կ'ըսէ թէ նոր կառավարութեան ձեռք առնելիք առաջին միջոցներէն մէկը պէտք է ըլլայ նուազագոյն աշխատավարձքին 10% յաւելումը:

ՌՈՒՆՍԻ մէջ, հինգ սքինհէտներ ձերբակալուած են որպէս մասնակիցներ կամ մեղսակիցներ Մարոքցիին սպանութեան (գետը նետուած էր Մայիս 1-ին, Ազգ. ճակատի ցոյցին առեն): Կը թուի որ քննութիւնը շատ արագ ընթացած է: Կ'ըսուի թէ բուն պատասխանատուն ալ Միքայէլ կը կոչուի:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Արդարադատութեան նախարարը՝ Մ. Մողուլթայ, գերմանական «Շթէրն» շաբաթաթերթին տուած հարցազրոյցին մէջ բառերը առանց ծամծմելու յայտնած է թէ «Թուրքիոյ մէջ մարդկային իրաւանց բռնաբարումը եւ առանց դատավարութեան պատիժները յաճախադէպ եւ բնական երեւոյթներ դարձած են»:

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ խորհրդարանական ժողովը Մայիս 11-ին օրակարգի նիւթ կ'ընէր Թուրքիոյ անդամակցութեան կախակայման առաջարկը: Արդարեւ, ժողովը Թուրքիոյ պայմանաժամ տուած էր մինչեւ Յունիս 26 թուականը՝ իր զօրքերը ամբողջութեամբ քաշելու համար հիւսիսային - Իրաքէն եւ լուծում մը գտնելու քրտական հարցին: Այս նիւթին կը մասնակցին Եւրոպայի Խորհուրդի անդամ երկիրներու Արտաքին նախարարները, բացի Ինէօնիւէ, որ կը մերժէ մասնակցիլ պատճառաբանելով Կիպրոսի հերթական նախագահութիւնը: Զինք կը փոխարինէ յատուկ դեսպան՝ Ի. Պիրսէլ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՃԱՄԲԱՆԵՐՈՒՆ վրայ խուճապային կոտորած մըն է որ տեղի ունեցած է Մարտ ամսուն, 644 մեռեալով, այսինքն՝ 16% աւելի քան նախորդ տարին, նոյն ամսուն: Պատասխանատու կը նկատուի նախագահական ընտրութիւնը, որու շնորհելիք «ներումը» պատճառ եղած է որ վարորդները սանձարձակ կերպով գործեն:

ԱՈՒՄ ԱՂԱՆԴԸ որ պատասխանատուն կը նկատուի Թոքիոյի մեթրոյին զազրելի ահաբեկչական արարքին «պատերազմ» մը կը պատրաստէ, նոյնիսկ պետական հարուած մը Ճափոնի դէմ, ըստ աղանդին մեծ պատասխանատուի մը մօտ գտնուած նոթերու:

ՑԱՂԹԱՆԱԿԻ յիսնամեակին առթիւ Զիլլէրի Մոսկուա այցելութեան ընթացքին, պանդոկի սենեակին մէջ յայտնաբերուած են մանր գործիքներ, որոնք զետեղուած էին ծաղկամանի մը մէջ եւ իւղանկարի մը ետին: Առաջին առթիւ մեծ աղմուկ բարձրացած է երբ պատահարը մեկնաբանուած է որպէս գաղտնի ունկնդրութեան փորձ: Ուրիշներ նոյնիսկ չեն վարանած յայտնելու թէ Զիլլէրի պատահածը, իր սենեակին պատերը ծածկել տուած է երկրորդ պատով մը: Ի վերջոյ, պարզուած է թէ այդ գործիքները պանդոկին տնօրէնութեան կողմէ զետեղուած սարքաւորումներ էին, պարզապէս՝ գողութեան դէմ: Արդէն Թուրքիոյ Մոսկուայի դեսպանն ալ տեղին չեշտելով ըսած է թէ եթէ գաղտնի ունկնդրութեան փորձ եղած ըլլար, ոչ ոք կրնար անդրադառնալ, տրուած ըլլալով որ Ռուսերը մասնագէտ են այդ մարզին մէջ:

ԵՐԵՒԱՆ — ՀԵՌԱՏԻՊ — ՓԱՐԻԶ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մայիս 9 / 11)

ՅԱՂԹԱՆԱԿԻ 50-ԱՄԵԱԿԻ ՆՇՈՒՄԸ

Մայիս 9-ին Մոսկուա կազմակերպուած արարողութեանց մասնակցած է նաեւ Լ. Տէր - Պետրոսեան: Հայաստանի նախագահը նախ ներկայ գտնուած է նախկին ռազմիկներու շքերթին, ապա՝ զինուորական տողանցքին եւ յուշահամալիրի բացման հանդիսութեան: Կէսօրէ ետք ալ մասնակցելէ յետոյ Բ. Ելցինի տուած ընդունելութեան, իրեն ընկերացող պատուիրակութեան հետ վերադարձած է Երեւան:

Նոյն օրը Երեւանի մէջ հոծ բազմութիւն մը համախմբուած է Ցաղթանակի զբօսայգին, ուր տեղի ունեցած արարողութեան ներկայ գտնուած եւ ծաղկեպսակներ զետեղած են Բ. Արարքցեան, Գ. Ցարութիւնեան, Հ. Բագրատեան եւ բարձրաստիճան բազմաթիւ այլ անձնաւորութիւններ:

Գիւմրիի մէջ ալ 50-ամեակը նշուած է զինուորական տողանցքով, որու մասնակցած են հայկական եւ ռուսական բանակներու ստորաբաժանումներ:

Վանաձորի մէջ արարողութիւններու շարքը սկսած է Մայիս 8-ին Արէլեան թատրոնին մէջ տեղի ունեցած հանդէսով: Մայիս 9-ին ալ, զինուորական տողանցքէն ետք, զետեղուած են ծաղկեպսակներ՝ Անծանօթ զինուորի յուշահամալիրին եւ գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր ձօնուած՝ նախկին ռազմիկներուն:

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎ ԿԵԴՐ. ԴՐԱՄԱՏԱՆ ԴԵՐԻՆ ՇՈՒՐՋ

Երեւանի մէջ այս օրերուն կը գումարուէր «Անցումի շրջանին կեդր. Դրամատան դերը դրամատնային համակարգին զարգացման մէջ» նիւթին նուիրուած միջազգային համաժողովը:

Հաւաքին մասնակիցները Մայիս 9-ին Ցաղթանակի զբօսայգի այցելելէ եւ ծաղկեպսակներ զետեղելէ ետք շարունակած են իրենց աշխատանքը: Քննարկուած է արժոյթներու եւ փոխարժէքի քաղաքականութիւնը. մասնակցած են նաեւ Գ. Խ.ի դրամավարկերու եւ պիւտճէի հարցերու յանձնաժողովի ներկայացուցիչները: Տեղի ունեցած է նաեւ Վրաստանի եւ Կիպրոսի ազգային դրամատուներու ներկայացումը:

Մայիս 10-ին վարչապետ Հ. Բագրատեանի եւ մասնագէտներու ելոյթներէն ետք համագումարը աւարտած է իր աշխատանքները:

ԳԵՐՄԱՆ ԲԱՆԱԳՆԱՑԸ Գ. Խ.-Ի ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՄՕՏ

Մայիս 9-ին Բ. Արարքցեան ընդունած է Օ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-ի մօտ Գերմանիոյ ներկայացուցիչ Կոնթէր Եոթցէն, որու հետ ունեցած տեսակցութեան ընթացքին քննարկուած են ԼՂՀ-ի հարցին խաղաղ կարգաւորման, հանդրուան առ հանդրուան լուծման եւ այլ հարցեր: Կ. Եոթցէ հետաքրքրութիւն ցուցաբերած է նաեւ հայ - գերմանական միջպետական յարաբերութիւնները սերտացնելու տեսանկիւնէն՝ Հայաստանի տնտեսական կացութեան, գործադրուող քաղաքական եւ տնտեսական բարեփոխումներու ընթացքին նկատմամբ:

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Քանի մը օրուան այցելութեամբ Հայաստան գացած է Ռումանիոյ Արտաքին նախարար Թէոտոր Մելեշկանու: Ապրիլ 25-ին զինքը ընդունած են նախագահը, Գ. Խ.-ի նախագահը, վարչապետը եւ Արտաքին նախարարը: Համաձայնութիւն գոյացած է Ռումանիոյ նախագահին Սեպտեմբերին Հայաստան այցելութեան մասին:

ՄԵԾԱՐԱՆՔ՝ ՆԱԽԿԻՆ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ

Մայիս 6-ին, Երեւանի Շրջգործկոմին մէջ տեղի ունեցած է համաշխարհային Բ. պատերազմին մասնակցած հայ ռազմիկներու մեծարման արարողութիւնը: Գ. Խ.-ի նախագահ Բ. Արարքցեան անոնց յուշամետալներ յանձնելէ ետք երախտագիտութեան խօսք արտասանած է:

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՔՈՐԷԱՅԻ ԴԵՍՊԱՆԸ

Ուկրանիոյ մօտ Հարաւային Քորէայի դեսպան Զաօ Սոն Քոմ Մայիս 6-ին իր հաւատարմագիրը յանձնելով փոխ - նախագահ Գ. Ցարութիւնեանին, դարձած է իր երկրին նաեւ Հայաստանի մօտ ներկայացուցիչը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀ Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ադրբեջանա - ղարաբաղեան հակամարտութեան ողջ ընթացքում Հայաստանը կառուցողական վերաբերմունք է դրսեւորել թէ՛ հակամարտութեան կարգաւորման, թէ՛ դրա հետ կապուած հումանիտար հարցերի նկատմամբ: Ինչպէս քաջ յայտնի է, ռազմագերիների ու քաղաքացիական անձանց նկատմամբ Հայաստանը քանիցս միակողմանի քայլեր է ձեռնարկել՝ հակամարտութեան պատճառած վնասները անհատների համար թեթեւացնելու նպատակով:

Այսօր եւս, նշելով ադրբեջանա-ղարաբաղեան հակամարտութեան շրջանում տիրող զինադադարի մէկամեայ տարեդարձը, Հայաստանը պատրաստ է դարձեալ դրսեւորելու իր բարի կամքը:

Մէկ անգամ եւս հաւաստելով միջազգային համապատասխան կոնվենցիաներին իր հաւատարմութիւնը, ինչպէս նաեւ արձագանքելով Ռուսաստանի նախագահ Բ. Ելցինի, ՀԱՊ-ի միջխորհրդարանական ասամբլեայի նախագահի, Օ - ԷՍ - ՍԷ - Ը գործող նախագահութեան, Միջազգային Կարմիր Խաչի Կոմիտէի նախագահի եւ այլոց կոչերին՝ Հայաստանը միակողմանի կերպով ազատ է արձակում Հայաստանում գտնուող բոլոր ադրբեջանցի ռազմագերիներին ու քաղաքացիական անձանց՝ համապատասխան Միջազգային Կարմիր Խաչի Կոմիտէի ցուցակի:

Հայաստանը վստահութիւն է յայտնում, որ հակամարտութեան հիմնական կողմերը կ'արձագանգեն այդ քայլին, եւ այն դրական մթնոլորտ կը ստեղծի յառաջիկայ բանակցութիւնների համար:

Մայիսի 10, 1995 թ., Երեւան

ՆԱՐԻՆԷ ՍԻՄՈՆԵԱՆ

I[er] PRIX A L'UNANIMITE
DU CONCOURS NATIONAL D'ORGUE
D'ILE-DE-FRANCE

Երգէոնահար Նարինէ Սիմոնեան, Մայիս 6-ին արժանացած է Իլ տը Ֆրանսի երգէոնի ազգ. մրցումին առաջին մրցանակին, միաձայնութեամբ: Նուագած է Պախ, Լիսթ, Ժան Քիյու: Յիշենք որ 1994 Սեպտեմբեր 29-ին ալ առաջին մրցանակը ստացած էր Լիսթ - Մենտէլսոն երգէոնի միջազգային մրցումին որ տեղի կ'ունենայ Զուիցերիա («Յառաջ», Հոկտեմբեր 8/9): Ապրիլ 27-ին շատ յաջող նուագահանդէս մը տուած էր Լաւալի Մայր Եկեղեցւոյ (Ս. Երրորդութիւն) մէջ:

ՖՈՒԹՊՈԼ ԵՒՐՕ 96

ՀԱՅԱՍՏԱՆ - ՄԱԿԵԴՈՆԻԱ՝ 2 - 2

Երեւանի մարզադաշտին վրայ, Հայաստան 2 -- 2 հաւասար արդիւնք մը ձեռք ձգեց Մակեդոնիոյ հետ: Հայաստանի կէտերը նշանակեց Գրիգորեան 21--րդ եւ 51-րդ վայրկեաններուն:

Այս - Բ - խումբին դասաւորման գլուխն է Սպանիա 16 կէտով, կը հետեւին. - Դանիա եւ Պելժիա (8), Մակեդոնիա (6), Կիպրոս (5) եւ Հայաստան (2):

Եւրոպայի Բաժակակիր խումբերու Եւրոպայի բաժակին տիրացաւ Սպանիոյ Սարակոսը ընդդէմ անգլիական Արսընալի 2 -- 1, երկարաձգումէ ետք:

ԱՄԵՐԻԿԱՀԱՅ ԼՐԱԳՐՈՂԻ ՄԸ ՀԵՏՔԵՐՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ՆՈՐ ԴԻՄԱԳԻԾԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

ԳԱՆՁԵՐՈՒ ԵՐԿՈՒ ԿՂԶԵԱԿՆԵՐ

Հայկական Փարիզը փնտռող ամերիկահայ լրագրողին համար երկու գանձարաններ են «Նուպարեան» մատենադարանն ու Հայ Սփիւռքի Ուսումնասիրութեան Կեդրոնը (CRDA):

Անոնցմէ առաջինը, հիմնուած 1928-ին Հ. Բ. Ը. Մ.-ի կողմէ, (11, սքուար ալպոնի), կը մէկտեղէ 17-րդ դարէն սկսեալ հայ կեանքին հետ առնչութիւն ունեցող նիւթեղէն ամէն պատառիկ, բծախնդրօրէն պահպանելով նուազագոյն 40.000 գիրքեր, պարբերական մամուլի հաւաքածոներ, շուրջ 2000 հայկական երաժշտական նօթաշարեր, 10.000 պատմական լուսանկարներ՝ 1890 - 1940-ի շրջանէն եւ տակաւին՝ բազմաթիւ արխիւային նիւթեր, նամակներ եւայլն:

Մատենադարանին տնօրէնը՝ վկայեալ պատմաբան Յարութիւն Գէորգեան, ամերիկահայ լրագրողին իսկ բնորոշումով «բծախնդիր պահակն է այս գանձերուն»: Գանձեր, որոնք բաց են հետազօտողներու, պատմագէտներու, լրագրողներու, պետական պաշտօնատարներու եւ ուսանողներու առջեւ: Այցելուներուն թելադրուած է իրենց ուսումնասիրութիւնները կատարել տեղւոյն վրայ, քանի արտօնուած չէ որեւէ գիրք կամ այլ նիւթ դուրս հանել գրադարանէն, անոնց թանկարժէք եւ հազուագիւտ բնոյթին պատճառով:

Յ. Գէորգեան, որ գործակցութեան ուղիներ գտած է Ֆրանսայի Ազգ. Մատենադարանին հետ, կը շեշտէ այն մասնայատուկ հետաքրքրութիւնը զոր ցոյց կուտայ իր գլխաւորած հաստատութիւնը՝ Հայկական Ցեղասպանութեան առնչուող նիւթերու նկատմամբ:

Ան կը բացատրէ, թէ արխիւային նիւթերուն կարեւոր մէկ բաժինը ներառնուած է միքրօ - ֆիլմի դրութեան մէջ, ապահով ըլլալու համար թէ ոչինչ կը փճանայ: «Ինչ որ հաւաքած ենք այստեղ՝ մեր ազգային ժառանգութեան հսկայ մէկ մասն է, ու մենք որոշած ենք պահպանել զայն մեր կեանքին իսկ գնով» դիտել կուտայ ան, աւելցնելով թէ արդէն իսկ ձեռնարկած են հրատարակութեանը «Revue d'Histoire arménienne contemporaine» խորագրեալ հատորի մը, 300-400 էջերով, հանրածանօթ պատմաբաններու եւ հայագէտներու աշխատակցութեամբ (*):

Ինչ կը վերաբերի CRDA-ի դերակատարութեան, լրագրող Տ. Ջէնեան կ'ըսէ թէ ատիկա մէկ անձի մը նախաձեռնութիւնն ու սիրանքը կը մնայ, իր հիմնարկութենէն՝ 1983-էն ի վեր:

Ժան - Գլօտ Քէպապճեան հիմնադիր - տնօրէնն է այս հիմնարկին (36, ռիւ տը Թրէվիզ), ուր եւս հաւաքուած են հայ կեանքին առնչուող պատմական բազմաքանակ նիւթեր:

Քէպապճեան կը բացատրէ, թէ այս կեդրոնը հիմնելու գաղափարը ծնունդ առած էր 1976-ին եւ նոյն տարին իսկ դիմումներ կատարուած էին պատկան իշխանութեանց (ներառեալ՝ Մշակոյթի Նախարարութիւնն ու Փարիզի քաղաքապետարանը), անհրաժեշտ արտօնագիրը ապահովելու համար: Այսօր, կեդրոնը ո՛չ միայն ճանչցուած է Ֆրանսական կառավարութեան կողմէ, այլեւ կը վայելէ անոր նիւթական նեցուկը: Քէպապճեան կ'աւելցնէ, թէ հայկական լուսանկարներու եւ բացիկներու սեփական իր փոքր հաւաքածոն, որ կորիզը կազմած էր սոյն կեդրոնին, հիմա արդէն վերածուած է «տեղեկատուական ոսկի հանքի մը՝ Հայկական հարցերու մասին»:

Կեդրոնը տէրն է շուրջ 3.000 ֆրանսերէն, անգլերէն եւ ռուսերէն գիրքերու, Հայոց պատմութեան առնչուող 25.000 սահիկներու, հարիւրաւոր վիտէօ - երիզներու, Հայ եկեղեցական ճարտարապետութեան վերաբերեալ 12.000 լուսանկարներու, Հայկական Ցեղասպանութեան մասին արխիւային թղթածրարներու եւայլն: Այլ խօսքով, տպաւորիչ հաւաքածոյ մը, որ օրէ - օր կը ճոխանայ նոր նիւթերով: Այս նիւթերուն մէկ մասը վերածուած է արդէն վաւերագրական ժապաւէններու կամ հրատարակուած՝ առանձին հատորներով (ներառեալ՝ Անիի մասին երկու ընդարձակ ուսումնասիրութիւններ): Կեդրոնին կողմէ կը կազմակերպուին նաեւ հետազօտական ճամբորդութիւններ, ցուցահանդէսներ, գիտաժողովներ:

Ֆրանսական կառավարութիւնը Սէ - Էռ - Տէ - Ա.-ի աշխատանքներուն կ'օժանդակէ տարեկան շուրջ 600.000 ֆրանք նպաստով: Հայ գաղութէն եկած 200.000 ֆրանքի նուիրատուութիւնն ալ կուգայ համալրել կեդրոնին տարեկան պիւտճէն, որ հազիւ թէ կը բաւարարէ վարձքի, ամսականներու եւ այլ ծախքերու հաշուեցոյցերը...: Ու հակառակ տնտեսական սահմանափակումներու, կեդրոնը հետեւողականօրէն հետամուտ է նորարական ծրագիրներու իրագործման:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻ ՀԱՅ ԱՆԴԱՄԸ

Ամերիկահայ լրագրողը չէ մոռցած անդրադառնալ Ֆրանսական մերօրեայ քաղաքական կեանքին մէջ ծանօթ այն միակ Հայուն, որ Փաթրիք Տէվէճեանն է եւ որուն անունը յաճախ տեղ կը գրաւէ տեղական մամուլի էջերուն մէջ: Անթոնիի այս քաղաքապետը միակ Հայ անդամն է նաեւ Ֆրանսական Խորհրդարանին:

Զաւակը՝ գաղթական Հայու մը, որ Թուրքիայէն Փարիզ հասած է 1919-ին, Փաթրիք Տէվէճեան «լաւագոյն տիպարներէն մին է առաջին սերունդի ֆրանսածին այն Հայերուն՝ որոնք նոր տարողութիւն մը սկսած են տալ «համարկում»ի երեւոյթին»:

Տասնամեակներ ամբողջ, կը գրէ Ջէնեան, Ֆրանսահայերը խարխափած էին համարկումի եւ ինքնամէկուսացումի հակոտնեայ զոյգ բեւեռներու վրայ: Այսօր, Տէվէճեանի սերնդակիցները որեւէ «անհամաձայնութիւն» չեն տեսներ իրենց զոյգ ինքնութեանց միջեւ...:

Տէվէճեան քաղաքական կրկէս մտած է 18 տարեկանին, յաջորդաբար աւարտելով իրաւաբանութեան եւ քաղաքական գիտութեանց համալսարանական ճիւղերը: Էռ - Փէ - Էռ (Կօլիստ) կուսակցութեան միացած է 1971-ին եւ աստիճանաբար հանրածանօթ դէմք մը դարձած: 1983-ին է որ քաղաքապետ կ'ընտրուէր Անթոնիի, երեք տարի ետք ալ յաջողելով մուտք գործել Ֆրանսական Խորհրդարան:

«Ի՞նչպէս պատահեցաւ սակայն, հարց կուտայ Ջէնեան, որ Տէվէճեանի նման քաղաքական փայլուն դէմք մը դեր ըստանձնեց վճռի դատի մը մէջ՝ պաշտպան կանգնելով Հայ Գաղտնի Բանակի (Ա.Ս.Ա.Լ.Ա.) ամբաստանեալ անդամներուն. եւ ատիկա՝ շրջանի մը մէջ, երբ Ա.Ս.Ա.Լ.Ա.-ն ահաբեկչական կազմակերպութիւն որակուած էր հանրութեան կողմէ»:

Տէվէճեան պատասխանած է առանց վարանումի.

«Տուեալ դատավարութեան մէջ իմ պաշտպանեալներս ահաբեկիչներ չէին, այլ դիմադրական մարտիկներ..., Հայ դիմադրականներ»:

Նման յաջող դատավարութիւն մը եղած է, օրինակ, Մոնթէ Մելքոնեանի պարագան, որ ձերբակալուած էր Փարիզի մէջ 1982-ին՝ կեղծ անցագիր կրելու եւ Հռոմի Թրքական դեսպանատան դէմ դաւ նիւթելու յանցանքով: Տէվէճեան շահած է այս դատը ու հայ ամբաստանեալը տուն ղրկուած՝ փոխանակ իր պատիժը կրելու Ֆրանսայի մէջ...:

Այսպիսի դատեր ստանձնելու իր պատրաստակամութեան մասին արտայայտուելով, Տէվէճեան ըսած է.

«Ֆրանսահայ մըն եմ: Անձնական եւ հանրային կեանքերս չեմ շփոթեր իրարու հետ: Քաղաքապետական ու խորհրդարանական պարտաւորութիւններս մաս կը կազմեն քաղաքական ասպարէզիս: Բայց ինչ որ կ'ընեմ որպէս հայ՝ կ'իյնայ բոլորովին այլ մարզի մը մէջ, որ աղերս ունի արմատներուս հետ...: Այլ խօսքով՝ անձնական նուիրում մըն է»:

Դերերու այս յստակ ու տրամաբանական զատորոշումն է ահա, որ արդելք եղած է Տէվէճեանին՝ երթալ ստանձնելու դատը ԱՍԱԼԱ-ի այն ահաբեկիչներուն, որոնք արիւնալի յարձակում մը գործած էին Օրլիի օդակայանը, Յուլիս 1983-ին:

«Չէի կրնար նման դատ մը պաշտպանել: Օրլիի յարձակումին թիրախը Ֆրանսան էր, զոհերը՝ Ֆրանսացիներ: Ահաբեկչական արարք մըն էր ատիկա Ֆրանսայի դէմ ու ես ահաբեկիչները չեմ պաշտպաներ», եզրափակած է հայ իրաւաբանը:

Հալէպ ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՅԵԱՆ

(*) «ՅԱՌԱՋ». - Լոյս տեսաւ Մարտին:

ՓՈՒԼԱՆ ՏՈՄՍԻ

PUZZLE

. Կը լռեմ՝ եթէ լռես, աչք կը գոցեմ՝ եթէ նոյնը ընես, քեզ կը դատապարտեմ՝ եթէ զիս ամբաստանես, իսկ քեզի իրաւունք կուտամ ու շահդ կը պաշտպանեմ՝ եթէ փոխադարձես: Խաղին այս պայմաններուն յարգումով՝ ազատ ես ուզած ապուրդ խառնելու...

Միջազգային քաղաքական կեանքը վարող այս ընդհանուր սրբազան սկզբունքին պատկերը անգամ մը եւս ցցուն դարձաւ վերջին ամիսներու ընթացքին Հին Աշխարհէն մինչեւ Նոր Աշխարհ, Արեւմտեան մայրաքաղաքներէն մինչեւ «իր ժողովրդավարութիւնը կերտող եւ ազատ տնտեսութիւնը» փորձարկող երկիրները:

Թրքական զօրքերը ղանգուածային յարձակումով ներխուժեցին դրացի Իրաքի սահմաններէն ներս, ոտնակոխելով միջազգային բոլոր օրէնքները: «Քիւրտ ահաբեկչական կեդրոնները» ընաջնջելու ծրագրով այս պատերազմական գործողութիւնը - 35 հազար զինուորներով, հրասայլերով եւ օդուժով - յառաջացուցին մարդկային նոր ողբերգութիւն մը, որ ո՛չ առաջինն էր եւ ոչ ալ դժբախտաբար վերջինը պիտի ըլլայ քիւրտ ժողովուրդին համար, ըլլայ Թուրքիոյ, Իրաքի թէ Իրանի մէջ:

Ուաշինկթըն իր «հասկացողութիւնը» յայտնեց ՕԹԱՆ-ի իր դաշնակիցին առած քայլին, որուն համար նախապէս վառած էր կանանչ լոյսը: Մոսկուա նոյնպէս փութկոտութեամբ իր հաւանութիւնը յայտնեց Թրքական արշաւանքին քանի որ պայմանները կը պարտադրէին որ, տուեալ պահուն, Քրտական Աշխատաւորական Կուսակցութիւնը նոյնքան «ահաբեկիչ» նկատուէր որքան Դուդայեւը եւ Ընկերքը: Ռուսիա այս ձեւով կը հատուցանէր Թուրքիոյ գնահատելի դիրքը Չեչէնիոյ հարցով, որ Անգարայի համաձայն «ներքին հարց» մըն էր:

Չեչէնիոյ ռուսական զինուորական գործողութեան խնդրով Ուաշինկթըն նոյնքան «հասկացող» գտնուած էր, փոխադարձելով Հայիթիի մէջ ամերիկեան բանակին ցամաքահանումին առթիւ Մոսկուայի ցուցաբերած գործակցական ոգիին:

Բնականաբար, վերեւ բերուած օրինակները իրենց բնոյթով կը տարբերին իրարմէ. Հայիթիի մէջ կ'իշխէր պետական հարուածով իշխանութեան տիրացած զինուորական վայրագ խունդա մը, որ աղէտ մըն էր բնակչութեան եւ ամօթ մը՝ մարդկութեան համար: Այս ողբերգութեան միւս տխուր երեսը կը կազմէր իրողութիւնը որ պետական հարուածին գլուխը կանգնող գնդապետը մարզուած էր Միացեալ - Նահանգներու մէջ եւ կապեր ունեցած էր ամերիկեան Ցատուկ Սպասարկութեան հետ: Չեչէնիոյ պարագան Ռուսիոյ «Ներքին հարց» մըն էր իրաւականօրէն, սակայն խոցելի էր փոքրամասնութիւններու ինքնորոշման իրաւունքի տեսանկիւնէն: Ամբողջովին այլ հարց էր Գորշ Գայլին ներխուժումը Իրաքէն ներս. Թուրքիոյ Քիւրտերը ո՛չ միայն զրկուած էին ինքնութեան եւ մարդկային իրաւունքներէն, այլեւ նոյն Թուրքիոյ կողմէ անոնք կը հալածուէին եւ կը սպաննուէին նոյնիսկ դրացի եւ դերիշխան երկրի մը մէջ:

Այսուհանդերձ վերի երեք օրինակները կը միանան հասարակաց գիծով մը. - Մեծերը եւ անոնց անմիջական ծառայ - պետութիւնները իրաւունք ունին իրենց յետսապարտէզը մաքրելու, միայն թէ, խընդրեմ, գործողութիւնը կատարուի արագ եւ վերաբուժութիւնը ճարտար կերպով, «յարգելով քաղաքայիններու կեանքերը եւ անոնց մարդկային իրաւունքները», եւ պայմանաւ որ աշխարհ շատ քիչ բան տեղեկանայ տեղի ունեցող մարդկային խոր ողբերգութենէն: Այս վերջին կէտը կը վերաբերի մասնաւորաբար Թրքական յարձակումին, որուն ականատես ըլլալու եւ վայրագութիւնները վկայելու բացարձակ արգելք դրուած էր միջազգային լրասփիւռներուն: Այսպէս, վեց շաբաթներու ընթացքին մարդկութեան խիղճը քունի մէջ պահուեցաւ վարագոյր քաշելով նաեւ հեռատեսիլի պաստառներուն առջեւ:

Քաղաքական այս խառն խաղին, այս փազըլին մասնակից էին Լոնտոն, Փարիզ, Պոն: Անգլիոյ շահը զուգահեռ կ'ընթանար Ամերիկայի Միացեալ - Նահանգներու քաղաքականութեան: Գերմանիա «բուռն» կերպով բողոքեց յայտարարելով - ինչպէս անցեալ տարիներուն - թէ կը դադրեցնէ Թուրքիոյ զէնքերու առաքումը, քանի անոնք կը գործածուին անմեղ բնակչութեան դէմ: Գերմանիոյ սիրելի խաղն է ատիկա: Զէնքերու վաճառքը կը դադրի մինչեւ զինուորական արշաւներուն աւարտը, ապա նոյն կանոնաւորութեամբ շարունակելու համար: Ֆրանսա իր կարգին իր շատ «խոր մտահոգութիւնը» յայտնեց Թուրքիոյ: Յիշեցնենք որ Երկրին Առաջին Տիկինը Տանիէլ Միթերան ջերմ պաշտպան մըն է քրտական իրաւունքներուն: Այսուհանդերձ Փարիզ յայտարարեց որ մտադրութիւն չունի առկախելու մօտ օրերս Թուրքիա առաքումը բանակային փոխադրական ուղղաթիռներու, որոնց համար Անգարա պիտի վճարէր աւելի քան 200 միլիոն տոլար: Շատ բնականաբար նաեւ, Մոսկուա եւ Ուաշինկթըն առնուազն նոյնքան շահագրգռուած են զէնքերու մեծաքանակ վաճառքով, առանց արհամարհելու փոքր քանակները նաեւ:

Ահա այսպէս կը շարունակէ թաւալիլ մեր մոլորակը Աշխարհի Նոր Կարգին ներքեւ, որ վերջին անգամ մարդկութեան խոստացուած էր Ծոցի յաղթական պատերազմէն ետք: Յայտարարուած էր նաեւ որ բացարձակ հակակշիռ պիտի ենթարկուէր զէնքերու առեւտուրը, որպէսզի աշխարհի չորս ծագերուն թեւատարած տիրէ խաղաղութիւնը, զէնքերու առեւտուրը՝ որ այնքան արագ ծաւալում չէ ունեցած որքան վերի յայտարարութենէն ետք:

Քաղաքական փազըլ-ի ուրիշ մէկ պերճախօս երեւոյթն է նախկին Եուկոսլաւիոյ պարագան ուր, ամէն պետութիւն իր շահը եւ միջամտութեան ձեւը ունի. Արեւմտեան Եւրոպա, Ռուսիա, Միացեալ Նահանգներ, Թուրքիա, Վատիկան, Յունաստան, Իրան եւ այլ երկիրներ: Կրակը հոն արծարծ պահուի մինչեւ շահագրգիռ պետութիւններուն շահերուն ապահովումը, եթէ երբեք մինչ այդ Պալքաններու պատմական դիւրավառ փոթի տակառը չբռնկի:

Բացի վերոյիշեալ հարցերէն եւ աշխարհի մէջ մի քանի տասնեակ հակամարտութիւններու այլ կիզակէտերէ - Արցախ, Աբխազիա, Տաճիկստան, Ռուանտա, Գամպոճիա, Իրլանտա, Քաշմիր եւայլն, ու բացի ըստ ծրագրի պատրաստուող տասնեակ մը այլ կիզակէտերէ, ինչպէս նաեւ յետին թշուառութեան մէջ ապրող կամ սովի մատնուած ժողովուրդներէ՝ ամէն ինչ լաւ կ'ընթանայ աշխարհներու լաւագոյնին մէջ որ մեր այս յղկուած եւ ծամծուած մոլորակն է իր կեղծ կուռքերով եւ նոյնքան խաբեպատիր լոզունգներով -- Արդարութիւն, Ազատութիւն, Եղբայրութիւն, Անկախութիւն, Ժողովրդավարութիւն, Ժողովուրդներու բարգաւաճում, եւայլն, եւայլն:

ԳՐԻԳՈՐ ՔԷՕՍԷԵԱՆ

LIVRES REÇUS

LA COMPLAINTE DU DERNIER KOLKHOZE

NINA ET JEAN KEHAYAN

Ed. Seuil, Paris 1995

ԱՊՐԻԼԵԱՆ 80-ԱՄԵԱԿԸ
ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԼԻԲԱՆԱՆ

ՊԷՅՐՈՒԹ

Լիբանանի մէջ, ոգեկոչումը առաւելապէս քաղաքական բնոյթ ունեցած է: Ապրիլ 24-ին, բազմահազար հայութիւն մը որու միացած են Լիբանանի պետական, քաղաքական եւ զինուորական անձնաւորութիւններ, հաւաքուած է Պուրճ Համուտի քաղաքապետարանի դաշտը: Ներկաներուն մէջ կը յիշուին փոխ - վարչապետը, Ներքին նախարարը, Նախկին վարչապետ՝ Ռ. Սոհլ, այլ նախարարներ, երեսփոխաններ եւայլն, եւայլն: Հայ պաշտօնական անձնաւորութիւններու դասը կը գլխաւորէին երեք յարանուանութեանց հոգեւոր առաջնորդները՝ Յովհ. Պետրոս ԺԸ. Կաթողիկոս - պատրիարքը, Արամ Արք. Քէշիշեան, վեր. Յովհ. Գարնեան: Լիբանանի եւ Հայաստանի վարչապետներու ուղերձները (?) եւ մէկ վայրկեան լռութենէ ետք, Լիբանանի Միացեալ Մարմնի անունով բացման խօսքը արտասանած է տոքթոր Միսաք Արզումանեան: Հ. Յ. Դաշնակցութեան անունով խօսք առած է Յակոբ Բագրատունի, ՌԱԿ-ի Արմէն Իւնճիւլեան: Փոխ - վարչապետ՝ Միշէլ Մօր վեր առած է գլխաւորաբար հայ ժողովուրդի պայքարի կամքը եւ աննախադէպ որակած է հայ ժողովուրդին դէմ գործուած ջարդը, քաղաքական հաւաքին եզրափակիչ խօսքը արտասանած է Արամ Արք.: Ան ըսած է որ հայութիւնը այսօր կը կանգնի Հայրաւի եւ Կոլանի դատերուն կողքին, ապա, եզրակացութեան մէջ, ծանրացած է հայկական հողերու վերադարձին վրայ, այլապէս ըսած է Լիբանահայոց առաջնորդը՝ «Լուսաւորիչէն մինչեւ Խրիմեան, Թող անիծեն մեզ»: Հաւաքոյթին իր աւարտին հասած է Կաթողիկէ Հայոց Կաթողիկոս պատրիարքին Պահպանիչով:

ԱՅՆՃԱՐ

Այնճարի մէջ, ոգեկոչումը մասնաւոր բնոյթ առած է, որովհետեւ, այս առթիւ, հիմը կը դրուէր նաեւ Մուսա Լերան նահատակներու յիշատակը յաւերժացնող յուշակոթողի մը: Ապրիլ 23-ին, յետ պատարագի, Ս. Պօղոս Եկեղեցւոյ կից դաշտին մէջ տեղի ունեցած է Մուսա Լերան հերոսամարտին ու անոր նահատակներուն յուշակոթողի հիմնարկէքը ձեռամբ առաջնորդ Արամ Արք.-ի: Ներկայ եղած են նաեւ Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ՝ Մանուէլ Եպիսկոպոս Պաթագեան, Աւետարանական՝ վեր. Մկրտիչ Գարակէօզեան եւ պատուելի Սարգիս Պալապանեան, նախարար՝ Շ. Պարսումեան, երեսփոխան՝ մէթր Խաչիկ Պապիկեան եւ բազմաթիւ այլ անձնաւորութիւններ: Խօսք առած է Մովսէս Այնթապլեան: Ապա, Արամ Արք. վեր առած է հերոսներուն յիշատակը ու եզրակացուցած իր խօսքը, շեշտելով թէ այս յուշակոթողը պիտի ըլլայ նաեւ Սփիւռքի եւ Հայաստանի հայութեան միութեան յուշարարը: Հիմնարկէքի աւարտութենէն ետք, բազմութիւնը ուղղուած է «Հետուիկ» սրահը ուր տեղի ունեցած է քաղաքական կարեւոր հաւաքոյթ մը, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. շրջանի պատասխանատու մարմնին: Կազմակերպիչ մարմնի անունով խօսք առած է Կարօ Ուրֆալեան որ անդրադարձած է 1915-ի Եղեռնին ու Ալեքսանտրէթի շրջանի պարպումին: Իրմէ ետք, խօսք առած են, յաջորդաբար՝ Խաչիկ Պապիկեան, Մահմուտ Ապու Համտան եւ Նիքոլա Ֆաթթուշ: Եզրափակիչ ելոյթը ունեցած է Կիրակոս Քիլճեան: Վերոյիշեալ ձեռնարկներէն զատ, Այնճարի մէջ տեղի ունեցած են նաեւ գեղարուեստական յայտագրեր, սկաուտական տողանցք եւ հսկում:

ԹՐԻՓՈԼԻ

Ապրիլ 23-ին, Հ. Յ. Դ. տեղւոյն Կարօ Սասունի կոմիտէին կազմակերպութեամբ, Ազգային Խրիմեան Վարժարանին մէջ, հանդիսաւոր ոգեկոչումը տեղի ունեցած է Ապրիլեան 80-ամեակին: Բացման խօսքը արտասանած է Կարօ Խուրի որ առաւելաբար 1915-ի դէպքերու հակիրճ պատմականը բրած է: Յետոյ տեղի ունեցած է տեսերիզի ցուցադրութիւն մը:

ԶԱՀԼԷ

Նոյն օրը, ոգեկոչումի հանդիսութիւն մըն ալ տեղի ունեցած է Զահլէ, նախաձեռնութեամբ 3 կուսակցութիւններուն:

ԱՆԹԻԼԻԱՍ

Ըստ աւանդութեան, Անթիլիասի Մայր տաճարին մէջ, պատարագ կատարուած է ձեռամբ Արամ Արք. Քէշիշեանի: Յաւարտ պատարագի բազմութիւնը ուղղուած է Նահատակաց յուշակոթող մատուռը, ուր տեղի ունեցած է հոգեհանգստեան պաշտօն որու նախագահած է կաթողիկոսական տեղապահ՝ Արտաւազդ Արք. Թրթռեան:

ԳԱՆԱՏԱ

ՕԹԹԱՒԱ

Ութսունամեակի ոգեկոչումները Գանատայի մէջ տեղի ունեցած են միացեալ կազմակերպութեամբ՝ ազգային երեք կուսակցութիւններու և յարանուանութեանց:

Ապրիլ 21-էն 24, Մոնրէալէն Օթթաւա կատարուած քայլարշաւին մասնակցած են շուրջ 100 հայ երիտասարդներ: Ապրիլ 24-ի կէսօրին, Օթթաւայի մէջ Խորհրդարանին առջեւ համախմբուած են աւելի քան 3000 Հայեր. խօսք առած են երեք կուսակցութեանց անդամ երեսփոխաններ, ինչպէս նաեւ կազմակերպիչ մարմնի ներկայացուցիչներ: Հաւաքէն ետք ցուցարարները թափօր կազմելով ուղղուած են դէպի թրքական դեսպանատուն, եւ բողոքի ցոյց մը կատարած: Նոյն իրիկունը Շաթօ Լորիէ պանդոկին մէջ տեղի ունեցած է ոգեկոչման պաշտօնական հանդիսութիւնը ներկայութեամբ երեսփոխաններու, դեսպաններու, դիւանագիտական եւ համայնքային ներկայացուցիչներու եւ 350 ազգայիններու: Խօսք առած են Գանատայի Խորհրդարանին գլխաւոր կուսակցութեանց ներկայացուցիչներ, երեսփոխան Ս. Ասատուրեան, Հայաստանի գործավար Գ. Նանագուլեան եւ ուրիշներ:

ՄՈՆՐԷԱԼ

Մոնրէալի մէջ, ոգեկոչման պաշտօնական հանդիսութիւնը տեղի ունեցած է Ապրիլ 22-ի իրիկունը, «Գլօտ Շամփաներ» սրահին մէջ, ուր փութացած են շուրջ 850 Հայեր: Երեկոյթին մասնակցած եւ յաջորդաբար խօսք առած են Մոնրէալի քաղաքապետը, Քէպէք նահանգի բարձրաստիճան պատասխանատուներ, Հայաստանի Նախկին Արտաքին Նախարար Ր. Յովհաննէսեան: Գործադրուած է գեղարուեստական ճոխ յայտագիր մը:

Արարողութեանց շարքը շարունակուած է Կիրակի, Ապրիլ 23-ի առաւօտեան, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ կատարուած պատարագով, հոծ բազմութեան մը ներկայութեամբ: Պատարագը մատուցանած է Գանատայի Թեմի առաջնորդ Յովնան Արք. Տէրտէրեան: Կէսօրէն ետք ալ, Սէն - Ժոզէֆ տաճարին մէջ կատարուած է պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն, որոնց ներկայ եղած են հայ թէ օտար շուրջ 3.000 հաւատացեալներ: Մոնրէալի հայ կաթողիկէ Միութեան նախաձեռնութեամբ կազմակերպուած եկեղեցական այս արարողութեան պատարագած են Գէորգ Վրդ. Զապարեան եւ Պօղոս Վրդ. Գազանճեան: Քարոզած են Անտրէ Եպիսկ. Ջիմիքելլա (ֆրանսերէն) եւ պատուելի Մհեր Խաչիկեան (հայերէն):

ԹՈՐՈՆԹՕ

Իսկ Թորոնթոյի մէջ ոգեկոչման առաջին ձեռնարկը տեղի ունեցած է Ապրիլ 19-ին, Ս. Երրորդութիւն Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ կազմակերպուած քանդակագործական եւ նկարչական ցուցահանդէսին բացումով որու հետ հետեւած է արտասանութեան եւ երաժշտական յայտագիր մը, որմէ ետք ալ տեղի ունեցած է եկեղեցական արարողութիւն եւ աղօթք: Ոգեկոչման բ. ձեռնարկը եղած է համերգ մը, որ տեղի ունեցած է Ապրիլ 20-ին Հ. Բ. Ը. Մ.-ի Ա. Մանուկեան մշակոյթի կեդրոնին մէջ, շուրջ 900 հանդիսականներու ներկայութեամբ: Ապրիլ 21-ի առաւօտեան ալ ՀՕՄ.-ի ամէնօրեայ վարժարանին մէջ տեղի ունեցած է «Միայն Ապրիլ 24-ին» թատերգութեան ներկայացումը եւ Եղեռնի նուիրուած յայտագրի մը գործադրութիւնը: Նոյն իրիկունը Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ, շուրջ 1000 ազգայիններու ներկայութեան կատարուած է միջ-վարժարանային աշակերտական հանդիսութիւն մը:

Միացեալ քաղաքական հաւաքը տեղի ունեցած է Շաբաթ, Ապրիլ 22-ի իրիկունը Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ, գանատացի եւ հայ բազմաթիւ անձնաւորութիւններու եւ հազարէ աւելի ազգայիններու ներկայութեամբ: Կատարուած են մէջ ընդ մէջ արտասանութիւններ, ուղերձներ, երաժշտութիւն: Ապրիլ 23-ի առաւօտեան Ս. Երրորդութիւն Եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցած եկեղեցական խորհուրդին մասնակցած են բազմաթիւ հոգեւորականներ եւ հարիւրաւոր հաւատացեալներ: Պատարագած է Շահէ Վրդ. Փանոսեան, քարոզած է պատուելի Սարմազեան: Ապա զետեղուած են ծաղկեպսակներ՝ Հ. Բ. Ը. Մ.-ի շրջափակին մէջ գտնուող Եղեռնի յուշարձանին եւ կատարուած է 10 քմ.նոց խաղաղ քայլարշաւ մը: Նոյն օրը հոգեհանգստեան արարողութիւն մըն ալ տեղի ունեցած է Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ մէջ: Իսկ Ապրիլ 24-ին, Թորոնթոյի Հայերը նախընտրած էին մեկնիլ Օթթաւա, հոն մասնակցելու միացեալ հանդիսութիւններուն:

Ապրիլ 22-ին, Մոնրէալի հիւսիսային հայաշատ շրջանի Մարսըլէն - Ուիլըրն զբօսայգիին մէջ տեղի ունեցած է ցեղասպանութեան նահատակներու յուշարձանի հիմնարկէքի արարողութիւնը:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՕՓԵՐԱՆԵՐՈՒ ԲԵՄԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

Հանրածանօթ է որ Հայերուն մէջ երգը աւանդոյթ մըն է. հետեւաբար, ամէն մարզի մէջ տաղանդաւոր հայ երգիչներու գոյութիւնը զարմանալի չէ: Ներկայ ժամանակաշրջանը, Ֆրանսայի մէջ, լաւագոյն ապացոյցն է օփերային համար: Արդէն, Մարտ ամսուան կէսին, Փարիզի Պասթիյ օփերան Վերտիի «Պալլօ ին մասքէրա» գործը բեմադրեց որուն գլխաւոր արական դերը Հայաստանցի նշանաւոր թենոր Գեղամ Գրիգորեանին յանձնուած էր: Մեծ խանդավառութեամբ, Փարիզ յայտնաբերեց այս ուշագրաւ դերասանը, որ զոնէ իտալական երգացանկի վրայ այժմ աշխարհի լաւագոյններէն է: Նշենք որ այդ նոյն գործին համար Լոնտոնի Գովընթ Կարտըն օփերան զինք փութով կանչեց, հիւանդ Փաւարոթթին փոխարինելու համար: Նոյն Մարտ ամսուան ընթացքին, Փարիզէն զատ Ֆրանսայի ամէնէն համբաւաւոր բեմը, Սթրազպուրկի Օփերա տիւ Ռէն Վերտիի Ռիկոլէթթօն կը ներկայացնէր. գլխաւոր դերը կրկին հայ երգիչ մը կը մեկնաբանէր. Ֆրանսահայ փայլուն պարիթոն Ռընէ Մասիս Տէյիրմէնճեան, Միլանօ ուսած ու արդէն քաջ ծանօթ՝ իր անթիւ յաջողութիւններուն համար, մանաւանդ Վերտիի գործերուն մէջ:

Այս երկու հրաշալի ներկայացումները դնահատելէ յետոյ, մարդ կը մտածէ. «ի՛նչ լաւ կ՚ըլլար որ այս երկու մեծ վերտեան երգիչները քով քովի խաղային...»: Ֆրանսայի երրորդ բեմ մը, Մոնփըլիէի օփերան, այդ իղձը իրագործեց ու նոյնիսկ գերակատարեց...: Փաստօրէն, Կիրակի, Ապրիլ 30-ին, տեղի ունեցաւ Մոնփըլիէի ծրագրած չորս ներկայացումներուն առաջինը, ուր նոյն ծրագրին մէջ մէկը միւսին կը յաջորդէն Մասքանեըլիի Գաւալերիա Ռուսթիքանան եւ Լէոնգաւալլոյի Փալիաչին. երկու կարճ գործեր որոնք կը պատկանին իտալական յետ-վերտեան վերիսմօ կոչուած հոսանքին: Երկուքին թենորի դերերը Գ. Գրիգորեանին յանձնուած էին. դժուար գործ մը, մանաւանդ որ ընդմիջում չըկար...: Լէոնգաւալլոյի հապիտին դիմաց՝ պարիթոնը Ռընէ Մասիսն էր ու Մասքանեըլիի գլխաւոր իգական դերով առաջին անգամ կը լսէի հիանալի Մարիա Ապաճեանը, Հայաստան ծնած ու դաստիարակուած սոփրանօ, որ հիմա Գերմանիա հաստատուած է: Այնպէս որ, երեք գլխաւոր դերերու մէջ երեք Հայեր կային, մէկը միւսէն գերազանց: Աւելցնենք, որ բեմադրութիւնն ալ գլուխ գործոց էր, նշանաւոր հանգուցեալ թենոր Մարիօ տէլ Մոնաքոյի տաղանդաւոր ծիանգարլօ որդիին շնորհիւ: Անվերջ ծափահարութիւններով հանրութիւնը իր գնահատանքը արտայայտեց այս բացառիկ ներկայացման:

Երբ բոլորս դիմացի ճաշարանը հաւաքուեցանք, թատրոնին տնօրէնը քիչ մնաց հայերէն պիտի սորվէր...: Երանի՛ նման հողի վրայ զարգանային «հայկական մաֆիաներ»:

ԱՐՄԷՆ ՄՈՒԹԱՖԵԱՆ

ԹԷՔԷԵԱՆ ՄՇԱԿ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ԵՒ ԳԱՆԱՏԱՅԻ 21ՐԴ ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐԱԿԱՆԸ ՊԻՏԻ ԳՈՒՄԱՐՈՒԻ ԹՈՐՈՆԹՕՅԻ ՄԷՋ

Թէքէեան Մշակութային Միութեան 21-րդ Պատգամաւորական Ժողովը տեղի պիտի ունենայ Գանատայի Թորոնթօ քաղաքին մէջ, հիւրընկալութեամբ Միութեան տեղւոյն մասնաճիւղին:

Թ. Մ. Միութեան գործունէութեան դաշտը տարուէ տարի կ՚ընդարձակուի եւ իր պատասխանատուութիւնները կ՚աւելնան, ի մասնաւորի մեր Հայրենիքին անկախացումէն ասդին, ուր ստեղծուած է Հայաստանի Թէքէեան Մշակութային Միութիւնը, իր շուրջ հաւաքելով Հայրենի մշակութային եւ արուեստի աշխարհին ծանօթ դէմքեր եւ գործիչներ: Հետեւաբար Միութեան Տարեկան Պատգամաւորական Ժողովները կոչուած են քննարկելու ազգաշէն գործունէութեան նոր ծրագիրներ, իսկ անդամակցութիւնը յանձնառու ըլլալու՝ անոնց յաջող գործադրութեան:

Պատգամաւորականը կը սկսի Ուրբաթ, Մայիս 19-ին ընկերական հաւաքոյթով, որուն ընթացքին ժամանած պատգամաւորները առիթը պիտի ունենան դիտելու Հայաստանի մէջ վերջերս տեղի ունեցած Վահան Թէքէեանի մահուան յիսնամեայ ձեռնարկներու եւ Վահան Թէքէեանի անունը կրող հրապարակի բացման արարողութեան տեսերիզը:

Ժողովին բացումը պիտի կատարուի Շաբաթ, Մայիս 20-ին տեղւոյն Հ. Բ. Ը. Միութեան կեդրոնին մէջ, Սքարպորօ: Իսկ Ժողովի աւարտին կազմակերպուած է եզրափակիչ ճաշ - խրախճանք մը Հ. Բ. Ը. Միութեան «Պապայեան» հանդիսասրահին մէջ, հովանաւորութեամբ Կեդրոնական Վարչութեան, որուն ընթացքին պիտի բանախօսէ վարչութեան ատենապետ տոքթոր Գէորգ Քէշիշեան: Հանդիսավարն է Հրաչ Պօյաճեան: Այդ առթիւ պիտի յայտարարուի Թէքէեան Մշակութային Միութեան «Պալեան» մամուլի տարեկան մրցանակակիրը եւ շնորհուի «Տիգրան Սմսարեան» բաժակը՝ Միութեան տարեշրջանի ամենագործունեայ մասնաճիւղին:

Յաջորդ օրը, Կիրակի, Մայիս 21-ին Ս. Երրորդութիւն Եկեղեցւոյ մէջ յետ - պատարագի պիտի կատարուի հոգեհանգստեան պաշտօն, Միութենէն յաւէտ բաժնուած անդամներուն հոգիներուն համար:

Վստահ ենք որ 21-րդ տարեկան Պատգամաւորականը պիտի ծառայէ նոր խթան մը հանդիսանալու համասփիւռ Մշակութային Միութեան, որ 1947-էն ի վեր իր նուիրական մասնակցութիւնը բերած է համազգային մշակութային եւ կրթական կեանքին:

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Փլորին եւ Ժագ Տէյիրմէնճեան 500 Ֆր · կը նուիրեն «Յառաջ»ի բարգաւաճման Արամ Մուրատեանի թարմ յիշատակին :

ՀԵՌԱՏԵՍԻԼ

FRANCE 2

Կիրակի, Մայիս 14, ժամը 9·30 :
Հայկական ամէնէն գեղեցիկ վանքերը՝ Հալէպէ :

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

UGAB — PARIS :

CONCERT

un CONCERT POUR L'ARMENIE
est organisé

le Dimanche 14 Mai à 17 heures
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e

— *Participation : 70 F.* —

AU PROGRAMME :
Musique classique, romantique, arménienne et traditionnelle.

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section Beaumont : «*N a ï r i*»
organise *UN VOYAGE EN ITALIE*

«L'ASCENSION A VENISE»

Prix du voyage : 1 3 5 0 F.

Programme du voyage du 24 au 27 Mai

1er jour 24 Mai : *MARSEILLE - VENISE*
Départ de Marseille à 6h en direction de Nice, puis continuation en direction de Gênes. Arrêt sur l'autoroute pour le repas, non pris en charge. Après-midi continuation vers Vérone puis Mestre, arrivée en fin de soirée Lido de Gésolo. Installation à l'*Hôtel Niagara* - Dîner.

2ème jour : *L'ILE DE BURANO*
Petit-déjeûner — Départ le matin et visite sur l'*Ile St Lazare* — Musée et Monastère arméniens — Déjeûner — Après-midi départ en bateau Vaporetto pour l'*Ile Burano*, l'Ile des Dentellaires — Retour en fin de soirée à l'hôtel — Dîner.

3ème jour : *VENISE*
Petit-déjeûner — Départ le matin en bateau Vaporetto au centre de *Venise* place St Marc La Basilique, le palais des Doges avec guide inclus — Déjeûner — Après-midi départ pour la Place de Rome — Visite à pied par le Pont de Rialto — Quartier libre — Retour en fin de soirée à l'hôtel — Dîner.

4ème jour : *MILANO - MARSEILLE*
Petit-déjeûner — Dépar le matin en direction de Milan. Visite à pied de la *Cathédrale de Milan* — Déjeûner, puis départ en direction de Marseille — Arrivée tard dans la soirée du samedi.

Ce prix comprend : Le voyage aller - retour en car luxueux (bar, W-C, TV, vidéo et frigo) — Hôtel **** au bord de la plage, piscine, salle de gym, sauna, etc. — Les excursions, les entrées dans les sites, les transports en Vaporetto. — Les petit-déjeûners et les repas du soir. — Assurance du transport.

Ce prix ne comprend pas : Les déjeûners du midi — Les gondoles — Les boissons.

Les conditions : 500 à verser pour toute réservation (cash) — Le reste 850 F. une semaine avant le départ en chèque ou le jour même en liquide.

Point de départ : L'arrêt du car devant la Banque Populaire au centre de Beaumont Marseille 12e.

Pour tous renseignements et réservations vous pouvez contacter Mme *Chouchik Menkichian* : 149 ave du 24 Avril 1915
Tél. : 91. 93. 30. 08.

Les places sont limitées.

UGAB — PARIS :

diner - café théâtre

Le Comité de Paris — Ile-de-France de l'UGAB organise un DiNER - CAFE THEATRE

le Samedi 20 Mai à 20 heures 30

au Centre Culturel Alex Manoogian 118, rue de Courcelles, Paris 17e

Renseignements et réservations au :
45 20 03 18 ou au 42 27 12 26.

RENTRÉE 95

Où inscrire votre enfant ? Pensez à :

L'ECOLE HAMASKAINE

Etablissement sous contrat
Enseignement bilingue arménien - français

- Classes à petits effectifs
- Suivi des études personnalisé pour chaque élève
- Avantage de présenter l'arménien en LV1 et en spécialité (coefficient 7 ou 8)

Inscription à compter du 9 mai sur rendez-vous.

Adresse 185, chemin des sables jaunes 13012 Marseille

tél : 91 93 75 25

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

COLONIE DE BELLEFONTAINE

La Croix Bleue des Arméniens de France vous informe que sa Colonie de Bellefontaine ouvre ses portes :

1ère SESSION
du 5 au 29 JUILLET

2ème SESSION
du 30 JUILLET au 23 AOUT

Nous invitons tous les colons à s'inscrire auprès des personnes suivantes:

- Arnouville :
 Mme Yeranossian - Tél: 39 85 79 85
- Asnières :
 Mme Danoux - Tél: 42 42 85 87
- Bagneux :
 Mme Pekmezian - Tél: 46 63 10 48
- Chaville :
 Mme Derkaloustian-Tél: 47 50 64 37
- Issy-les-Moulineaux :
 Mme Papazian - Tél: 46 42 90 68
- Sevran :
 Mme Papazian - Tél: 43 32 47 20
- Paris : Se rendre à la MCA : 17, rue Bleue, Paris 9e, le Samedi 13 Mai à partir de 15 heures 30.
- Alfortville : Inscription à la MCA 9, rue de Madrid, le Samedi 20 Mai. Tél: 43 76 55 89.

ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՕՐ

Կապոյտ Խաչի Սէն - Ժերոմի Զ. Շանթ մասնաճիւղը Մայրերու Օրուան առթիւ կը կազմակերպէ օթօքարով պտոյտ մը Շաբաթ առաւօտ, Մայիս 20-ին, դէպի «Պէնտոր»ի կղզին» : Ժամադրավայրն է Սէն - Ժերոմի «Տիրան Թէքէեան» հրապարակը, առաւօտեան ժամը 9·30-ին :
Փափաքողները կրնան հեռաձայնել. -
91 - 06 - 29 - 65
91 - 70 - 12 - 49

PROCES CIVIL CONTRE BERNARD LEWIS

LE 17 MAI 1995

Le Forum des associations arméniennes de France appelle la communauté arménienne

A MANIFESTER

le Mercredi 17 Mai
devant le PALAIS DE JUSTICE
de 16 heures jusqu'à la levée de l'audience

-- *POUR LA CONDAMNATION DU NEGATIONNISTE BERNARD LEWIS;*
-- *POUR LA RECONNAISSANCE DU GENOCIDE DES ARMENIENS PAR UNE JURIDICTION FRANCAISE;*
— *POUR QUE JUSTICE SOIT ENFIN RENDUE AUX ARMENENS.*

CE PROCES EST UNE ETAPE HISTORIQUE POUR LA RECONNAISSANCE DES DROITS DU PEUPLE ARMENIEN

RASSEMBLEMENT PLACE SAINT - MICHEL
Métro Saint-Michel

Des autocars sont mis gratuitement à disposition :
- *Arnouville* : Stade Léo Lagrange, gare — Départ 15h;
- *Alfortville* : Place Achtarak (ex-Carnot)- 15h — Mairie- 15h15;
- *Clamart* : Marché- 15h — Epicerie «Eniz», 14 rue des Monts-15h15;
- *Issy-les-Moulineaux* : Eglise apostolique, 6 ave Bourgain- 15h30.

Retour assuré à 20 heures.

F R A N C E - C U L T U R E

Երկուշաբթի, Մայիս 15, ժամը 12·45-էն 13·30, փանորամա յայտագիրը նուիրուած է վերջերս լոյս տեսած գիրքերու Հայերու վերաբերեալ :

EXPOSITION

Levon DER BEDROSSIAN

« A R C H E O L O G I E
I N T E R I E U R E »
monotypes, collages, techniques mixtes

du 10 au 27 Mai

G a l e r i e L e s C e n t
8, rue de Jouy, Paris 4e
du mardi au samedi 14h - 18h30
ou sur rendez-vous tél.:42. 77. 30. 00

SABERATOURS SEVAN VOYAGES
SABERATOURS SEVAN VOYAGES
SABERATOURS SEVAN VOYAGES

PARIS·EREVAN·PARIS
VOLS HEBDOMADAIRES
- ASSISTANCE A L'AÉROPORT
- ORGANISATION D'ACCUEIL ET DE TRANSFERT
- RÉSERVATION D'HÔTEL
- LOCATION DE VOITURE AVEC CHAUFFEUR
- EXCURSIONS GUIDÉES
- VOYAGES ORGANISÉS EN GROUPE

PARIS·EREVAN
VOL CARGO MENSUEL

PRIX
PARIS-EREVAN-PARIS
3600 F
RENSEIGNEMENTS ET RÉSERVATIONS SUR SIMPLE APPEL

SABERATOURS
31, RUE D'ARGENTEUIL - 75001 PARIS
TEL 42 61 51 13 - FAX 42 61 94 53
SEVAN VOYAGES
48, COURS DE LA LIBERTÉ - 69003 LYON
TEL 78 60 13 66 - FAX 78 60 92 26
EREVAN
37, RUE HANRABEDOUTIAN - EREVAN 10
TEL 52 54 48 - 52 85 48 -
FAX 52 54 48

EN COLLABORATION AVEC
ARMENIAN AIRLINES

STUDIO VICKEN PARIS 1995

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ

ԳՐԱԿԱՆ - ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ
ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

ԵՂԵՌՆԻ 80-ԱՄԵԱԿ

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Նուիրուած
Նահատակ Գրողներու

Կը մասնակցին՝
Մարի Պահուդեան, Սիլվա Հապէշեան - Արաքս եւ Արտաշէս Ոսկանեան

Հեղինակները եւ գործերը կը ներկայացնէ՝
ՅԱԿՈԲ ՊԱԼԵԱՆ

ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆ
ՍԻԱՄԱՆԹՕ
ՌՈՒԲԷՆ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ
ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿ
ԹԼԿԱՏԻՆՑԻ
ԳՐԻԳՈՐ ԶՕՀՐԱՊ
եւ
ԵՐՈՒԽԱՆ

Երկուշաբթի, Մայիս 15, երեկոյեան ժամը 20·30-ին, Սուրբ Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցիի Նուրհան Ֆրէնկեան սրահին մէջ
15, rue Jean-Goujon, Paris 8e
Ձեռնարկը կը սկսի որոշեալ ժամուն

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

UGAB - Suisse

Rencontre sportive

l'UGAB - *Suisse organise*, en collaboration avec l'U.A.S.-Suisse

une *RENCONTRE SPORTIVE*
(*Basket* et *Volley*)

les Samedi 20 et Dimanche 21 Mai

au Pavillon des Sports de Champel, à Genève

avec la participation des équipes masculines et féminines de Valence et Lyon, emmenées par Antranik Kechichian.

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՅԻՍ 13-14
SAMEDI - DIMANCHE
13-14 MAI
1995

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

69-ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.591 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 69e ANNEE — N° 18.591

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՄԱՅՐ ԱԹՈՌԻ

Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ Ա. ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ՀՈՎՈՒԱՊԵՏԱԿԱՆ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ՇԻՐԱԿԻ ԹԵՄԻՆ

Սոյն թուականի Մայիսի 5-8-ը, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Տ. Տ. Գարեգին Ա.ը, ուղեկցութեամբ կրօնից գործոց նախագահի պաշտօնակատար Լազար Մուջեանի եւ Մայր Աթոռի միաբաններ՝ «Էջմիածին» ամսագրի գլխաւոր խմբագիր Տ. Ասողիկ Եպիսկ. Արիստակէսեանի, Միքայէլ Ծ. Վրդ. Աջապահեանի, Գրիգոր Վրդ. Ջիֆթչեանի եւ Վազգէն Սարկաւագ Գալստեանի, Հայրապետական անդրանիկ այցելութիւնը տուեց Շիրակի թեմի հաւատացեալ ժողովրդին։

Գարեգին Ա. Վեհափառ Հայրապետը հովուական իր անդրանիկ այցելութիւնը որոշեց տալ Շիրակի թեմին, որովհետեւ ցանկացաւ ժողովրդին յայտնել, որ Հայ Եկեղեցին իր առաջնահերթ գործերի շարքում է դասում իր կարիքաւոր հաւատացեալների հոգածութիւնը։ Երկրաշարժի աղէտից տուժած շրջանն էր այս, որ վերջին տարիներին որոշ աստիճանի մոռացութեան էր տրուել։ Վեհափառը ուզեց համազգային ուշադրութեան առարկայ դարձնել աղէտի գօտու ժողովրդին զօրավիգ կանգնելու անհրաժեշտութիւնը։

1988 թ. Դեկտեմբերի 7-ի կործանարար երկրաշարժը աղէտալի հետեւանքներ թողեց ողջ հայ ժողովրդի եւ յատկապէս հիւսիսային Հայաստանի բնակչութեան կեանքում թէ՛ հոգեկան եւ թէ՛ նիւթական առումներով։ Տակաւին այդ դժնդակ օրերին Հայց. Առաքելական Ս. Եկեղեցին, հաւատարիմ երկրի վրայ իր սրբազան առաքելութեանն ու մեր Տիրոջ եւ Փրկչի աստուածային պատգամին. «Ես իսկ եմ յարութիւն եւ կեանք. ով հաւատում է ինձ, թէպէտ եւ մեռնի կը կենդանանայ եւ ով կենդանի է ու ինձ հաւատում է յաւիտեան չի մեռնի» (Յովհ. ԺԱ 25-27), իր բարոյական աջակցութեամբ եւ նիւթական զանազան օժանդակութիւններով լծուել էր ամոքելու եւ կենսաւորելու իր հաւատացեալ հօտի վիրաւորեալ ու տկարացած գոյավիճակը։

Եւ այսօր էլ, նորընտիր Վեհափառ Հայրապետը, ելակէտ ունենալով Տէրունական վերոյիշեալ աւետիսը դէպի ժողովուրդ քայլքի սկզբնամուտը կատարեց հէնց Շիրակի թեմից, քարոզելով ՅՈՅՍԸ, որ «երբեք չի ամաչեցնում», ՍԷՐԸ, որ «երբեք չի վախճանւում» եւ ՀԱՒԱՏՔԸ, որ նայում է «զօրագլուխ Յիսուսին»։ Հայոց հովուապետի շուրջ չորս տասնեակի հասնող պատգամները խտացուած էին մէկ հիմնական սկզբունքի մէջ. Մայր Աթոռը համայն Հայութեան ուխտավայրն է ու ծննդեան հոգեւոր աւազանը, եւ այս աւազանի քուրայից դուրս եկող իւրաքանչիւր հոգի պարտաւոր է աջակից եւ հաւատարիմ լինել իր հայրենի պետութեանն ու երկրին։

Վեհափառ Հայրապետի այցելութեան տարածքը եւ ծաւալը բաւական տարողունակ եւ ընդգրկուն էր։

Մայիսի 5՝ այցելութիւն Թալինի, Անիի, Արթիկի շրջանների գիւղերը՝ Ներքին Բազմաբերդ, Թալին աւան, Մաստարա, Սառնաղբիւր, Ջօրակապ, Մարալիկ, Հառիճ, Փանիկ եւ թեմի առաջնորդանիստ քաղաք Գիւմրի։

Մայիսի 6՝ Գիւմրիում այցելութիւն քաղաքի եկեղեցիները, մշակութային, կրթական օճախներ եւ շինարարական կազմակերպութիւններ, ու հրետանային զօրամաս, հանդիպում հանրութեան, ղեկավարութեան եւ մտաւորականութեան հետ, նաեւ այցելութիւն Աշոցքի շրջան։ Յատուկ ուշադրութիւն դարձրեց քանդուած բնակարանների նորոգութեան, վերաբնակեցման եւ նոր բնակարանների կառուցման աշխատանքներին եւ քաջալերեց այդ ուղղութեամբ տարուած գործերը, յանձնարարելով աւելի ուժեղ ընթացք տալ կենսական այդ գործին յառաջիկայում։

Մայիսի 7՝ Ս. Պատարագ եւ քարոզ Գիւմրիի Եօթվէրաց Ս. Աստուածածին եկեղեցում, այցելութիւն եւ հոգեհանգիստ երկրաշարժի զոհերի շիրիմներին Շիրակի գերեզմանատանը նաեւ՝ Եղենի նահատակների յուշարձան Ջարդի Ձորում, նոյն օրն իսկ մեկնում դէպի Վանաձոր։ Վանաձորի Ս. Աստուածածին եկեղեցում հայրապետական պատգամ հաւատացեալներին, այց քաղաքապետարան։

Մայիսի 8՝ Քաղաքի մարզային համալիրում հանդիպում հանրութեան, ղեկավարութեան եւ մտաւորականութեան հետ։ Այցելութիւն Ստեփանաւան եւ Սպիտակ, որով եւ աւարտուեց Վեհափառ Հայրապետի շրջագայութիւնը Շիրակի թեմում։

Ամէնուր հաւատացեալների բազմութիւնը, գլխաւորութեամբ թեմի առաջնորդ Գրիգորիս Արք. Բունիաթեանի, քահանայից դասի, թեմական եւ ծխական խորհուրդների, պետական եւ քաղաքային իշխանութիւնների մեծ խանդավառութեամբ եւ հոգեկան անհուն բերկրանքով դիմաւորեց իր Հովուապետին։

Շիրակի պատմական աշխարհը նոր կեանք ու ցնծութիւն էր ապրում, քանզի փարուել էր Հայոց Մեծին, որ Տիրոջ օրինակով դուրս էր եկել քարոզելու կենաց Բանը, զգալու, ցաւելու եւ ուրախանալու ժողովրդի հետ միասին։ Եւ այս ուղեւորութեան ալիքը ծաւալւում ու թեւածում էր գիւղ առ գիւղ, տուն առ տուն, եկեղեցի առ եկեղեցի՝ այնտեղ, որտեղ իր օրհնաբեր ոտքն էր դնում Լուսաւորչի Աթոռի Շնորհազարդ Գահակալը։

Հայրապետական առաջին ուղեւորութեան ընթացքում Վեհափառ Հայրապետը, Աւետարանի Փրկչական հաւատքով գօտեպնդելով իր «փոքրիկ ածուի» մէկ հատուածը վերադարձաւ Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածին։

Հովուապետական այցելութեան մանրամասները կը շարադրուեն «Էջմիածին» ամսագրում։

ԴԻՒԱՆ
ՄԱՅՐ ԱԹՈՌ Ս. ԷՋՄԻԱԾՆԻ

Մայիս 11

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ՇՆՈՐՀԱՒՈՐԱԿԱՆ ԳԻՐԸ ԺԱԿ ՇԻՐԱՔԻՆ

Ձերդ Վսեմութիւն,

Հոգեկան մեծ գոհունակութեամբ իմացանք Ձեր՝ Ֆրանսայի Հանրապետութեան նախագահ ընտրուելու ուրախ լուրը։

Մեզի քաջ ծանօթ է Ձեր բացառիկ սէրը Ձեր մեծ հայրենիքի՝ Ֆրանսայի հանդէպ, Ձեր նուիրումը հանրային կեանքի բոլոր բնագաւառներուն մէջ՝ Ֆրանսայի ժողովուրդի առաջընթացին, ամբողջ Եւրոպայի եւ համայն աշխարհի մէջ խաղաղութեան եւ կայունութեան գործին մէջ անոր կատարած դերին։

Մեզի ծանօթ է նաեւ Ձեր անկեղծ սէրը, Ձեր համակրանքն ու խոր յարգանքը Հայ ժողովուրդին եւ Հայ Եկեղեցիին նկատմամբ, ինչպէս Ֆրանսայի մէջ, այնպէս ալ մեր Մայր Հայրենիքին մէջ։

Հայ Եկեղեցւոյ հոգեւոր կեդրոն Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի մէջ կ՚աղօթենք Տիրոջ, որ Ձեզի շնորհէ տոկուն առողջութիւն եւ լիակատար յաջողութիւններ Ձեր պատասխանատու աշխատանքին մէջ, ի բարօրութիւն Ֆրանսայի ժողովուրդին, ի բարգաւաճումն՝ Ֆրանսայի եւ փառս Աստուծոյ։

ԳԱՐԵԳԻՆ Ա.
Ծայրագոյն Պատրիարք
Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց

Ս. Էջմիածին, Մայիս 10

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ԳՐՈԶՆԻԷՆ ՏԵՍԱՐԱՆՆԵՐ

Ի՞նչպէս նկարագրել պատերազմի դաշտ այս մայրաքաղաքը. քիլոմեթրներով երկարող քանդուած շէնքերու ճակատներո՞վ, փլած սիւներո՞վ, հրետանիներու կրակոցներուն թիրախ դառնալով գլխատուած ծառերո՞վ, թէ աւերակներու մէջ ապրիլ փորձողներու բազմութեամբ. ի՞նչ ըսել այն մեծ մայրիկին որ անթացուպեր կը փնտռէ եօթը տարեկան իր թոռնիկին համար որ ջուրի ճամբուն վրայ ականի մը պայթումէն կորսնցուցած է մէկ թեւն ու մէկ սրունքը։ Նկուղներու մուտքին յաճախ մարդ կը հանդիպի հետեւեալ արձանագրութեան. «հոս, ապրողներ կան». ատիկա նպատակ ունի կասեցնելու գողաւազակները, թալանողները։ Գրոզնի ենթախորք կ՚ըլլայ այն ռուս զինուորներուն որոնք երկու հրետակծութեան միջեւ իրենց զրահակառքին վրայ բազմած, գրեթէ հպարտութեամբ կը լուսանկարուին այն աւերակներուն առջեւ որոնք միակ մնացորդն են անցեալի նախագահական պալատին։

Հակառակ այս յուսահատական կացութեան, քիչ չեն այն Չէչէններ որոնք ամենայն վստահութեամբ կը յայտնեն թէ օր մը անպայման պիտի վերակառուցանեն իրենց մայրաքաղաքը։

Պէտք է ըսել որ Ռուսերուն հոն ներկայութիւնը շատ դիւրին չէ. անոնք յաճախ թիրախ կ՚ըլլան յանկարծական յարձակումներու, ու Չէչէնները կ՚ափսոսան որ անոնք իրենց յաջողութիւնը կը պարտին օդանաւերու որոնց դէմ իրենք մեծ բան չեն կրնար ընել։

Վերջերս Գրոզնիի համալսարանին դասախօսները սկսած են հաւաքուիլ պիչերոթիկ նախկին շէնքի մը առջեւ որ կառավարութիւնը առժամապէս տրամադրած է իրենց. պաշտօնական հրահանգներու համաձայն, Սեպտեմբերի սկիզբին պէտք է դասերը վերսկսին։ Ներկայիս ուսանողական ջանքերը կեդրոնացած են փլատակները մաքրելու գործին վրայ։ Անոնցմէ ոչ ոք լրջօրէն կը հաւատայ որ Սեպտեմբերին դասերը սկսիլ կարելի կ՚ըլլայ։

Քիչ չեն անոնք որոնք քննադատական մօտեցում ունին Դուդայեւի վարքագծին. համալսարանի դասախօսներէն մէկը կ՚ըսէ թէ Ելցինի նման, ան ալ չի սիրեր մտաւորականները, շրջապատուած է շողոքորթներով, շահագործողներով։ Իր գլխաւոր սխալը կը նկատուի այն որ յատկապէս վստահած է զինեալ ուժերու որոնց ղեկավարները բոլորն ալ մաքուր մարդիկ չեն։ Նոյն դասախօսը համոզուած է թէ չէչէն ժողովուրդը կը վճարէ Ելցինի ու Դուդայեւի քիչ մը տարօրինակ խաղին հաշուեցոյցը, բայց օր մը պատմութիւնը անպայման պիտի դատէ թէ՛ մէկուն, թէ՛ միւսին սխալները ու թերեւս նաեւ Ռուսաստանի ոճիրները։ Ուրիշ դասախօս մը յիմարութիւն կը կոչէ կատարուածը. ի՞նչպէս կարելի էր կարծել որ Ռուսաստան ընթացք պիտի տայ անկախութեան. յետոյ, ի՞նչ անկախութեան մասին է խօսքը երբ երկիրը տնտեսական ոչ մէկ կռուան ունի ու 70 տարուան ընթացքին ազգային զգացումը կանոնաւոր կերպով ճնշուած է։

Պատերազմը ունեցած է կրօնական ներգործութիւն մըն ալ. անկախութիւնը պահպանուած բոլոր շրջաններուն մէջ շարիա (կրօնական օրէնք) յայտարարուած է. արգիլուած է ալքոլամոլութիւնը ու գիշերները աննպատակ կրակելը։

Մայիս 7-ին քանի մը տասնեակ նախկին ռազմիկներ մէջտեղ հանած են իրենց մետալները առժամեայ կառավարութիւնը պատսպարող շէնքին նկուղին մէջ ուր տխուր հաւաքոյթ մը կազմակերպուած էր։ Անոնց մեծ մասը Ռուսեր, Ուկրանացիներ էին։ Հաղորդագրութեամբ մը Դուդայեւ ողջունած է Բ. աշխարհամարտի վեթերանները, ցաւ յայտնելով որ այդ նոյն բանակը վերածուած է ջարդարարներու խումբի մը։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ յայտարարեց, Մայիս 10-ին, որ ազատ կ՚արձակուին ազերի 29 պատերազմական գերիներ կը գրէր «Լը Մոնտ» (Մայիս 12) աղբիւր ունենալով Ա.Ֆ.Փ. եւ Ռոյթըր գործակալութիւնները (այս առնչութեամբ նախագահին յայտարարութիւնը տես մեր նախորդ, Մայիս 12-ի թիւին մէջ)։ Այս ձեւով, կ՚աւելցնէ թերթը կ՚ուզէ նշել հրադադարին առաջին տարեդարձը։ Թուրք մամուլն ալ տուած էր լուրը Մայիս 12-ին։

ՓԱՐԻԶԻ քաղաքապետարանի գլուխն անցնի, շատ հաւանաբար, փոխ-քաղաքապետ՝ Ժան Թիպէրի, Ժագ Թուպոն քաշած ըլլալով իր թեկնածութիւնը, ինչ որ կը նշանակէ թէ նախարարութեան մը ապահովութիւնը ստացած է։ Շիրաք կրնայ չքաշուիլ քանի որ քաղաքապետի եւ Հանրապետութեան նախագահի պաշտօններու միջեւ անյարիր ոչինչ կայ, բայց աւելի հաւանական կը նկատուի որ հրաժարի։ Թիպէրի կրնայ ունենալ, սակայն, մրցակից մը յանձին՝ Ժագ Տոմինաթիի (Իւ-Տէ-Էֆ), բայց Էռ-Փէ-Էռ-ը 91 խորհրդական ունի թաղապետութեան մէջ 163-ի վրայ եւ Իւ-Տէ-Էֆ-ը միայն՝ 44։

ՄԱՅԻՍ 1-ԻՆ Սէնը նետուած Մարոքցիին մահուան ենթադրեալ պատասխանատուները ձերբակալուեցան։ Մէկը՝ Միքայէլ Ֆրէմինէ, 19 տարեկան, խոստովանած է որ ապտակ մը տուած է, առանց ընդունելու որ գետն ալ նետած ըլլայ։ Ռէնսէն եկած էր Փարիզ այդ օր եւ կը թուի որ հետքը գտնուած է Ազգ. Ճակատի կարգապահութեան սպասարկութեան մէկ անդամին մատնանշումներուն շնորհիւ։ Ընտանիքը շատ կը զարմանայ, պնդելով թէ ցեղապաշտ չէ։ «Լիպերասիոն» կը գրէ. - «Աննախադէպ երեւոյթ, Ազգ. Ճակատը իր իսկ քննութիւնը կատարեց եւ Մայիս 9-ին անունը հաղորդեց ոստիկանութեան, ինչ որ Ազգ. Ճակատի ղեկավարներուն համար կը փաստէ որ ան ոչ մէկ պատասխանատուութիւն ունի այդ ոճիրին մէջ»։ «Իւմանիթէ» կը խորագրէր սակայն (Մայիս 12) առաջին էջէն թէ ոճրագործը Լը Փէնի գաղափարակից մըն է։

Թ. ՉԻԼԼԷՐԻ Մոսկուա վերջին այցելութեան ընթացքին Ելցին եւ Չերնոմիրդին իրեն ապահովութիւն տուած կ՚ըլլան քրտական հարցին կապակցութեամբ ըսելով որ ՓՔՔ-ն տեղ չունի իրենց երկրին մէջ։ Մոսկուա քրտական Տան մը բացումէն եւ Դումայի մէջ ալ քրտական աքսորեալ Խորհրդարանի անդամներուն ելոյթ ունենալէ ետք բաւական լարուած էր մթնոլորտը Մոսկուայի եւ Անգարայի միջեւ։ Չիլլէր ռուս ղեկավարներուն հետ խօսակցութեանց ընթացքին կրկնած է նաեւ Ղարաբաղ զետեղուելիք Օ-ԷՍ-Սէ-Ը-ի միջնադիր ուժերուն մաս կազմելու Թուրքիոյ փափաքը եւ Մոսկուայէն խնդրած է դիրք ճշդել Հայաստանի դէմ։

ՏԷՄԻՐԷԼ, շարք մը հարցերու լուծումը հանրաքուէով որոշելու ի նպաստ ելոյթին ընթացքին խօսած է նաեւ հիւսիսային-Իրաքի գործողութեանց մասին, աւելցնելով թէ ինք համաձայն չէր ընդմիջելու եւ կառավարութիւնը տկար գտնուեցաւ միջազգային կարծիքին տեղի տալով։ Խոստովանած է նաեւ որ խնդրոյ առարկայ շրջանը դեռ կը մնան բազմաթիւ անջատողականներ։

ՍՊԱՌԱԶԻՆՄԱՆ 1994-ի ցուցակին մէջ Թուրքիա կը գրաւէ համաշխարհային Բ.

(Շար.ը Դ. էջ)

ԳՐԱԿԱՆ ԿԱՅԾԵՐ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Ապրիլեան օրերուն եւ ներկայ պայմաններուն մէջ, կարելի չէր աւելի յարմար գիրք մը հայ ընթերցող հասարակութեան հրամցնել քան Պր. Լիպարիտ Ազատեանի «Հայ Որբերը Մեծ Եղեռնին», Լոս - Անճըլըս, 1995 հատորը: Խմբագրական աշխատանքը կատարած է Ստեփան Ալաջաջեան եւ տպուած է «Ապրիլ» տպարանի կողմէ: Հեղինակը իր գիրքը կը ձօնէ Մեծ Եղեռնի 80-ամեակին և Վահագն Դաւթեան կարճ բայց պատշաճ յառաջաբանով մը զայն կը բանայ:

«...Վիթխարի աշխատանք է կատարուած հնարաւոր բոլոր տեղերից փշուր - փշուր հաւաքելու հայ որբերի վերապրումին ու յառնումին վերաբերող ամէն փաստ, ի յայտ բերելու եւ հանրութեան սեփականութիւնը դարձնելու անունները այն բոլոր հայրենի («հայրենի» բառը անշուշտ կ'ընդգրկէ Հայաստանէն դուրս եւս ապրած Հայերը - Վ. Օ.) եւ օտար բարերարների, ովքեր այդ դժնի, մահաշունչ տարիներին ձեռք են մեկնել հայ որբերին ու փրկել նրանց ստոյգ մահից, արժանին հատուցել այն բոլոր հայրենի եւ օտար բարեգործական կազմակերպութիւններին, որոնք արել են ամէն ինչ, իրականութիւն դարձնելու յարութեան զարմանալի հրաշքը»:

Արդարեւ, 240 էջնոց այս պատկառելի հատորը քանի մը մակարդակի հետաքրքրութիւն կ'արթնցնէ: Ամէնէն առաջ անշուշտ հսկայ բաց մը կը գոցէ Եղեռնի մեր փաստագրական գրականութեան մէջ, առաջին համադրում մը ըլլալով որբերու սրտաճմլիկ պատմութեան մասին գըրուած ու անգիր տեղեկութեանց, աղբիւրներու գրեթէ սպառիչ օգտագործումով: «Գրեթէ» բառը կը գործածեմ որովհետեւ շատ յստակ չէ թէ սփիւռքեան քանի մը կարեւոր կեդրոններու, օրինակ Պոլսոյ ու Երուսաղէմի Պատրիարքարաններու, Փարիզի ու Վենետիկի մատենադարաններու, Անթիլիասի Կաթողիկոսարանի մատենադարաններու արխիւային նիւթերը տեղւոյն վրայ օգտագործուա՞ծ են: Ինչպէս Վ. Դաւթեան կ'ըսէ իր խօսքին մէջ «Թէեւ (հեղինակը -- Վ. Օ.) մասնագէտ պատմաբան չէ, բայց իր ձեռնարկած գործին նուիրուած է այնպիսի անմնացորդ սիրով ու եռանդով, որոնք կարող են մասնագիտական փոխհատուցումներ լինել»: Կը բաժնեմ այս գնահատականը, թէ՛ հեղինակին եւ թէ ալ, մեծ չափով, գործին մասնագիտական որակին նկատմամբ: Այս է երկրորդ մակարդակը - թէ կան Հայեր, մտքի ու սրտի մարդիկ, որոնք կեանք կը վատնեն ու տէր կը կանգնին մեր անցեալին: Քիչ է անոնց թիւը, գլխաւորաբար ակադեմական շրջանակներու մէջ սահմանուած: Այս «տէր կանգնիլը» գրաւոր ու անգիր մեր հաւաքական յիշողութեան արժանիք մըն է որուն պակասը շատ զգալի է հայ կեանքի այլ կալուածներուն մէջ եւս, Սփիւռքի պարագային յատկապէս: Տէր կանգնիլ ոչ միայն մշակութային հարստութեան այլ առօրեայ կեանքին մեր ժողովուրդին ամէն կողմ ցրուած ու վերածուած պզտիկ պզտիկ բերդերու որոնք տեւական պայքար պիտի մղեն օր մը եւս դիմանալու: Ժամանակին կը հաւատայինք թէ անկախ Հայաստան մը պիտի դիւրացնէր մեր ճիգերը: Այսօր, Հայաստանը անկախ է սակայն մեր չար բախտէն, ինքը պէտք ունի մեր օգնութեան: Տէր կանգնիլ անցեալի կտակին ու ստանձնել ներկայի պատասխանատուութիւնը՝ մասամբ կ'ընեն արդէն մեր կուսակցութիւնները, կազմակերպութիւններն ու հայ եկեղեցական բոլոր յարանուանութիւնները սակայն Պր. Ազատեանի եւ Պր. Ճոն Վարդանի նման մարդոց ալ պէտք ունի մեր ազգը: Յաճախ սըրտէն տրուած գնահատանքը շատ աւելի արժէք ունի քան միայն քննական մտքի դատումէն անցած արժեւորումը: Պր. Ազատեան բոլորիս շնորհակալութեան արժանի աշխատանք տարած է, մանաւանդ որ կը զուգադիպի Եղեռնի 80-ամեայ ոգեկոչումին:

Այս նոյն գնահատութեան տուրքին արժանի են մանաւանդ բանասիրական ու ակադեմական բացառիկ շնորհներով օժտուած պատմաբան տոքթոր Վահագն Տատրեանն ու իր անխոնջ ջանքով ոտքի հանուած աշխատանքը: Չեմ գիտեր Լոս - Անճըլըսէն քանի հոգի կը ստանայ Փարիզի «Յառաջ» օրաթերթը, բայց թիւը մեծ ըլլալու չէ: Իր Մարտ 30-ի եւ Մարտ 31-ի թիւերուն մէջ, «Յառաջ» ընդարձակ թղթակցութիւն մը ունի «Գերմանական Նամականի» անուան տակ ուր կը նկարագրուի Միւնհայմ քաղաքին մէջ տեղի ունեցած հանդիսութիւն մը (թղթակիցը «գիտաժողովի» մը կը նմանցնէ) «Մոխիրներէն Բարձրացող Փիւնիկը, Հայաստան՝ Ցեղասպանութենէն 80 տարի Ետք» կարգախօսին տակ: Թէմա՝ զոր քննած են բազմաթիւ ականաւոր պատմաբաններ՝ հայ, գերմանացի, թուրք ու քիւրտ հանրութեան մը ներկայութեամբ ու մասնակցութեամբ: Կ'արժէ այդ յօդուածէն քաղել քանի մը ուշագրաւ տեղեկութիւններ եւ «Ասպարէզ»ի հանրութեան ներկայացընել:

Առաջինը այն է թէ նշաններ կան որ թրքական ցարդ անզիջող ու միաձոյլ մերժումը ցեղասպանութեան՝ վերաքննութեան կ'ենթարկուի Թուրքերուն կողմէ: Թանէր Աքչամի ծանօթ գրքին հրատարակութիւնը վերջերս Պոլսոյ մէջ, փրոֆէսօր Վ. Տատրեանին ջարդերու իրաւաբանական վերլուծումին նուիրուած մենագրութիւնը, որ արդէն Միացեալ - Նահանգներու Եէյլ համալսարանի իրաւաբանական կաճառի կողմէ հրատարակուած է քանի մը տարի առաջ՝ անցեալ ամառ Պոլսոյ «Պէլկէ» հրատարակչատան կողմէ թրքերէնի թարգմանուած է ու արդէն հրատարակուած: Յօդուածագիրը կ'աւելցնէ թէ՝

«Որքան կ'իմանանք, այս հրատարակիչը, խորանալով Տատրեանի հրատարակած միւս բոլոր գործերուն մէջ, նպատակ ունի հայ ակադեմականին հայկական ցեղասպանութեան նուիրուած բոլոր գործերը ամբողջականօրէն թարգմանել տալով Պոլսոյ մէջ ու թրքերէն լեզուով հրատարակել, եթէ պայմանները թոյլատու ըլլան»:

Շարունակելով իր երկար թղթակցութիւնը, «Յառաջ»ի յօդուածագիրը կը յայտնէ թէ փրոֆէսօր Վ. Տատրեանի վերջին 500 էջէ բաղկացած գործը, որ հայկական ցեղասպանութեան ընդհանուր պատմութեան կը վերաբերի, ի մօտոյ լոյս կը տեսնէ միաժամանակ թէ՛ Անգլիա, Օքսֆորտ համալսարանի տպարանէն եւ թէ Միացեալ - Նահանգներ: Այս հատորը յատուկ քննութեան կ'ենթարկէ գերմանական մեղսակցութիւնը ու շատ ցնցիչ փաստեր երեւան կը բերէ զորս ժխտելը դժուար պիտի ըլլայ գերման պետութեան կողմէ:

Գիտաժողովի ընթացքին տեղի կ'ունենան կարծիքներու փոխանակութիւն գիտնականներու եւ հանրութեան միջեւ որոնցմէ մէկու մէջ թուրք մեքենագէտ մը կ'ըսէ հետեւեալը. -

«Ես թուրք մըն եմ, որ կ'ընդունի հայկական ցեղասպանութեան պատմական իրողութիւնը: Փրոֆէսօր Տատրեանի միջազգային իրաւաբանական տարազը բոլորոյդ նպաստ մըն է այս ուղղութեամբ, ինչպէս եւ Թանէր Աքչամի ըրած պրպըտումները: Թուրք կառավարութիւնը պէտք է լրջօրէն մօտենայ այս հարցին եւ այլեւս հրաժարի ինքնախաբէական այս քայլերէն»:

Եւ վերջապէս, Թանէր Աքչամ ներկայիս Համպուրկ քաղաքի գերմանական հետազօտական հիմնարկի մը մէջ կ'աշխատի հայկական ցեղասպանութեան նըւիրուած լայնածաւալ գործի մը վրայ, փրոֆէսօր Տատրեանի ամբողջական աջակցութեամբ: «Այս գիրքը պիտի հրատարակուի թէ՛ գերմաներէն լեզուով Համպուրկի մէջ եւ թէ թրքերէն լեզուով Պոլսոյ մէջ» կը գրէ յօդուածագիրը:

Նոր ու յուսադրիչ իրադարձութիւններ են ասոնք, որոնք հաւանաբար ուղղակի կամ անուղղակի կապ մը ունին Հայկական Պետականութեան մը գոյութեան հետ:

Ս ա ր ի լ
Սիտնի, Աւստրալիա

ԱԶԳԸՆՏԻՐ ՀԱՅՐԱՊԵՏԸ

Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցին, գոհունակութիւնը ունեցաւ ողջունելու իր նորընտիր հովուապետը, յանձին Տանն Կիլիկիոյ Շնորհազարդ Հայրապետ Ն. Ս. Օծութիւն Տ. Տ. Գարեգին Բ. Կաթողիկոսին, որ եկաւ վար առնելու Սգոյ քօղը Միածնաէջ մեր Մայր Եկեղեցւոյ Հայրապետական ընդհանրական գահէն, յաջորդելով երջանկայիշատակ հոգելոյս Վազգէն Ա. Հայրապետին, որ մօտ քառասուն երկար եւ ծանր տարիներ իրեն յատուկ աստուածային իմաստութեամբ եւ շնորհով թէկուզ դժուարին պայմաններու մէջ, եւ սակայն օրինակելի համբերատարութեամբ առաջնորդեց Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ ծանր բեռը միշտ սիրոյ եւ միութեան նախանձախնդրութեամբ

Ան, այսօր հանդիսացաւ նոր ժամանակներու իբրեւ շինարար Հայրապետը, մեր Մայր Եկեղեցւոյ հոգեւոր կեդրոն Սուրբ Էջմիածնի վերածննդեան ռահվիրան:

Խունկ ու աղօթք իր անմեռ յիշատակին:

Նորընտիր Ամենայն Հայոց Հայրապետը ահա այս հոգիով մեր օրերուն, իրեն յատուկ զոհողութեան եւ ծառայութեան իբրեւ խորհրդանիշ կուգայ հայրենական մշտանորոգ ներշնչումներով առաջնորդելու իր հօտը, իբրեւ հովուապետ Ազգային Եկեղեցւոյ:

Հայաստանեայց Եկեղեցին ինչպէս երէկ, այսօր եւս է եւ պիտի շարունակէ մնալ իր իսկ երկրին եկեղեցին «այնքան անջատ միւսներէն» որ գիտէ աղօթքի ներանձնական պահերով եւ շարականի գետին մրմունջներով ողջունել «յուշիկ փախչող գիշերներու ծիրանի լոյսը գըւարթ»...:

Մեծ իմաստներով լեցուն Գարեգին Ա.ի գահակալութիւնը Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի վերանորոգեալ Աթոռին վրայ, յոյսի նոր հեռանկարներ կը բանայ ո՛չ միայն ներքին զուտ հոգեւորական մարզէն ներս, ինչպէս նաեւ հայութեան ծոցին մէջ միասնականութեան ամրապնդումով, այլ նաեւ զուգահեռաբար եկեղեցական քոյր կեդրոններու, համաշխարհային եկեղեցիներու խորհուրդին հետ, Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ նոր կապերուն զօրացման տեսակէտով, միեւնոյն ատեն իր աւելի քան քառասունհինգ տարիներու ազգային - եկեղեցական եւ միջազգային անժխտելի ծառայութիւններու բեղնաւոր անթառամ պսակը ընծայելու Ս. Էջմիածնին, որ իբրեւ առինքնող ուժ, այլապէս Ս. Հոգւոյ շնորհներով օծուն, պիտի հարստացնէ իր աշխարհացրիւ հօտը եկեղեցւոյ ներքին անսպառ հարստութիւններով:

Հայրապետը համակ ընթերցող Աստուծոյ կենդանի խօսքին եւ Հայոց պատմութեան, շատ կանուխէն զգացած է իր մէջ բնածին տաղանդը արթնամտութեամբ յարափոփոխ ժամանակները դիմաւորել, անոնց նշանները վերծանելով:

Իր գեղագիտական բարձր ըմբռնումով, որ հունաւորուած է եւրոպական ճաշակով, շնորհիւ իր շփումներուն մեծ ոստաններու հոգեւոր, գրական կեդրոններու, իր անխառն գոհունակութիւններէն մին ան կը ստանար գրադարաններ եւ գրատուներ այցելելով: Միեւնոյն ատեն շնորհիւ դարձեալ իր շփումներուն, ան մեծապէս նպաստեց Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ ծանօթացման եւ ուրեմն ճառագայթման, երբեմն նոյնիսկ ծածկելով իր սոսկական հանգամանքը, իր համեստութիւնը որքա՜ն կը վիրաւորուէր եթէ այս «մտաւորական» այցելութեանց ընթացքին իր հանգամանքը օգտագործելու առիթ ստեղծուէր, եւ վերջին հաշուով համայն հայութեան անսահման ծառայութիւն մատուցանելով:

Ինք է որ իրեն յատուկ խանդավառութեամբ հոգեւոր կրթութեան մոնագը հանդիսացաւ մանուկ հոգիներուն, անոնց մէջ վառելով ծառայութեան եւ նուիրումի կոչումը, առաջնորդելով զիրենք կեանքի քառուղիներով:

Եւ տակաւին դպրոցական գրասեղաններէն մինչեւ եկեղեցւոյ բեմը, մշակութային հանդիսութիւններէն մինչեւ հայ մամուլը եւ հայ տիպը բանիւ եւ գրեամբ իր մշտական հոգածութեան առարկայ դարձան:

Միջազգային Եկեղեցական համագումարներուն իր գործօն մասնակցութեամբ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ լայնախոհութեան ասպետը կը հանդիսանար անցեալը ապագային կամրջելով:

Կարծես դեռ երէկ էր, երբ հոգեկան բաւարարութեամբ կը կարդայինք զանազան առիթներով կատարած իր այցելութիւններուն նկարագրականները, իր գերըզգայուն հոգիով թարգմանը հանդիսանալով տարագիր «Հայու բեկորներու» հայրենական յիշատակներու հայրենաբաղձութեան, հայ մամուլի էջերէն:

Հայաստանի եւ Պարսկաստանի սահմանամերձ՝ Արաքս գետի երկու ափերով իր կատարած այցելութեան աղեխարշ նկարագրականը, նոյնինքն գիւղացիներու բերնէն ստացած տեղեկութիւններէն ընթերցողին կը փոխանցէր Արաքս գետի ջուրերուն ընդյատակեայ պահուած մնացած քանդուած մեր եկեղեցիներուն զանգակները (մասին) եւ կը յուշադրէր երանելի օր մը իր ապրող ժողովուրդին մէջէն հուժկու լուղորդներ դուրս պիտի բերէին դարձեալ եկեղեցւոյ զանգակները, կրկին կախելու զանոնք անոնց վերանորոգեալ զանգակատուներէն հրաւէր կարդալու ամէնքը աղօթքի եւ աստուածպաշտութեան կենսաբեր խորհուրդին ի միաբանութիւն սիրոյ եւ հաւատքի միութեան:

Լիայոյս ենք մենք մանաւանդ իր գահակալութեան շրջանին, Ս. Էջմիածնի Մայր Աթոռը լուսաւոր նոր ծաղկումի շրջան մը պիտի բոլորէ:

ԺԻՐԱՅՐ Ծ. ՎՐԴ. ԹԱՇՃԵԱՆ

ԿԱԹՈՂԻԿԷ ՀԱՅՈՑ
ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ - ՊԱՏՐԻԱՐՔ

ՅՈՎՀ.-ՊԵՏՐՈՍ ԺԸ. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

ԼՈՍ - ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ Ծ. ՎՐԴ. ԴԵՐՁԱԿԵԱՆ
ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՁԵՌՆԱԴՐՈՒԱԾ

Կաթողիկէ Հայոց Կաթողիկոս -- Պատրիարք Յովհաննէս - Պետրոս ԺԸ. Գասպարեան, ընկերակցութեամբ՝ Ֆրանսայի էկզարք Գրիգոր Եպիսկոպոս Կապրոյեանի, Լիբանանի Զմմառու վանքի մեծաւոր եւ պատրիարքական փոխանորդ Գէորգ Ծ. Վրդ. Խազումեանի, Մոնրէալի ժողովրդապետ Գէորգ Վրդ. Զապպարեանի, Պոսթընի ժողովրդապետ Ռափայէլ Վրդ. Անտոնեանի, Աւստրալիոյ ժողովրդապետ Անտոն Վրդ. Թիւթիւնճեանի, Ապրիլ 27-ին ժամանած է Լոս - Անճըլըս:

Ապրիլ 28-ի իրիկունը, Լիբանանեան հիւպատոսարանին մէջ տեղի ունեցած է ընդունելութիւն մը, ի պատիւ Կաթողիկոս - պատրիարքին եւ իր շքախումբին:

Շաբաթ, Ապրիլ 29-ի կէսօրէ ետք, Կըլէնտէյլի Ս. Ընտանիք կաթողիկէ եկեղեցւոյ մէջ, տեղի ունեցած է Վենետիկի Մխիթարեան Միաբանութեան նախկին աբբահայր եւ ներկայիս Նիւ - Եորքի ժողովրդապետ Յովհաննէս Ծ. Վրդ. Դերձակեանի եպիսկոպոս ձեռնադրութիւնը: Ծանօթ է, որ Միացեալ - Նահանգներու եւ Գանատայի հայ կաթողիկէ համայնքի առաջնորդ Ներսէս Եպիսկոպոս Սէթեանի տարիքի բերումով հրաժարումէն ետք, Հ. Յովհաննէս Ծ. Վրդ. նշանակուած էր իբրեւ անոր յաջորդը: Պատարագը մատուցած եւ ձեռնադրութիւնը կատարած է Կաթողիկոս - Պատրիարքը: Ներկայ եղած են կարդինալ Մահոնի, ՄԱԿ-ի մօտ պապական դէտ Ռենաթօ Արք. Մարթինօ, Առաքելական Եկեղեցւոյ զոյգ առաջնորդները՝ Վաչէ եւ Տաթեւ Արքեպիսկոպոսներ, Հայաստանի հիւպատոսը եւ հոծ բազմութիւն մը:

Իրիկունը, Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ «Գրիգորեան» սրահին մէջ տրուած է ճաշ մը:

Ապրիլ 30-ի առաւօտեան եպիսկոպոսական անդրանիկ պատարագ մատուցած եւ քարոզած է Յովհաննէս Եպիսկոպոս Դերձակեան:

Նոյն օրը, Կաթողիկոս - Պատրիարքը ներկայ եղած է 80-ամեակի Յանձնախումբի կազմակերպած մշակութային փառատօնին:

Չորեքշաբթի, Մայիս 3-ի կէսօրին, Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ «Գրիգորեան» սը-

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԽՄԲ. - Հարաւային Ամերիկայի Հայ Օգնութեան Միութեան Շրջ. վարչութենէն, Մայիս 3-ին ստացանք այս նամակը որ կը կրէ փետրուարեան անորոշ (1-էն 28 ընտրելի) թուական մը եւ ոչ մէկ ստորագրութիւն (անհրաժեշտ է որ ատենապետ եւ ատենադպիր ստորագրեն, կնիքը չի բաւեր)։ Այնուամենայնիւ կը հրատարակենք հակառակ իր ոչ շատ վայլուչ բովանդակութեան, զոր փոխանցեցինք, անշուշտ, մեր աշխատակցին որու պատասխանը կը կցենք ՀՕՄ-ի նամակին։

⁂

«Յառաջ» օրաթերթի յարգարժան խմբագրութեան՝

«Յառաջ»ի Յունուար 3-ի թիւին մէջ լոյս տեսած «Մետալին միւս երեսը» թղթակցութիւնը, որ կը կրէ Վարդան Մատթէոսեանի ստորագրութիւնը, բազմաթիւ հարցականներու տեղի կուտայ։

Նախ եւ առաջ՝ ո՞րն է որ յօդուածագիրը կ'ուզէ «մետալին միւս երեսը ներկայացնել», երբ գրութեան մէջ տեղ գտած իրադարձութիւնները հիմնականին մէջ պէտք է մղեն անոնց ականատես ընթերցողներուն, իմա՛ արժանթինահայ համայնքին, իմանալու անոնց «յետին ճշմարտութեան» մասին (որ հեղինակը կ'ուզէ հաւատացնել որ կայ) եւ ոչ թէ պատահածներուն մասին երկու ամիս հեռաւորութենէ եւ միակողմանի ներկայացումով տեղեակ մնացողներուն։

Երկրորդ՝ ամենեւին ճիշդ չէ, որ յիշեալ թղթակցութիւնը «չի մեղանչեր ճշմարտութեան դէմ»։ Ոչ ալ ճիշդ է որ «առարկայական լուրեր» կուտայ։ Ընդհակառակն. ցաւալի է դիտել տալ, որ այս գրութիւնը ուղղակի թէ անուղղակիօրէն թիրախ կ'ընտրէ «Նայիրի»ն, ՀՕՄ-ի Հարաւային - Ամերիկայի միաւորը, Վանոյշ Խանամիրեանը, «Արմենիա»ն եւ տակաւին։ Ցաւալի՝ որովհետեւ Վարդան Մաթէոսեան անմասն չէ մնացած ՀՕՄ-ի ընձեռած տարբեր նպաստներէն, որոնք գաղութէն ներս կը ձգտին մէկ եւ միակ նըպատակին՝ հայապահպանման։ Եւ այնպէս ինչպէս մեր Միութիւնը իր ներդրումը կը բերէ հայկական վարժարաններուն որպէսզի երիտասարդ սերունդներ չզրկուին Հայեցի դաստիարակութենէ եւ, մինչեւ իսկ, առիթներ կը ստեղծէ որ անոնցմէ ոմանք գաղութէն դուրս շարունակեն իրենց ուսումը կամ մասնակցին տարբեր տեսակի, յատկապէս՝ հայագիտական, դասընթացքներու, նոյնպէս ալ «Նայիրի»ն ստեղծած է հայ երիտասարդները համախմբելու համար մշակութային արժէքներու պահպանման, փոխանցման ու տարածման գործին շուրջ։ Պարոնայք Զաւէն Կնեազեանէն առաջ, Պետիկ Այվազեան, Ճորճ Թորիկեան եւ Խուսրստո Պալասանեան սիրայօժար, եւ մղուած միայն ու միայն հայապահպանման գործին ծառայելու տենչէն, քով - քովի բերին եւ պահեցին «Նայիրի»ի շարքերէն անցած քանի մը սերունդ։ Թող յօդուածագրին համար արհամարհելի ըլլայ պարախումբի ելոյթներուն ժամանակ մէկ - երկու ոչ - հայկական պարեր ալ հրամցնելու իրողութիւնը, որ չենք գիտեր թէ ինչու այնքան քննադատականօրէն լուսարձակի տակ կ'առնէ, եւ թող որպէս հերոսութիւն ներկայացնէ Կնեազեանի՝ յայտագրէն «ոչ հայկականի նշոյլն անգամ» ջնջելը, բայց բարոյական չէ որ այս վերջինին գովերգումը կատարուի յաշս անոր նախորդներուն այնքան շնորհակալ գործի թերգնահատման, այլեւ ոչինչի հաւասարեցման։

Զաւէն Կնեազեան արհամարհական ու վարկաբեկիչ կեցուածք ունեցաւ ՀՕՄ-ի նկատմամբ, ոտնակոխ ըրաւ անոր բարոյական արժէքները եւ մինչեւ իսկ պարախումբի երիտասարդ ու պատանի անդամներուն մօտ ստեղծեց ՀՕՄ-ի նկատմամբ արհամարհական անյարգալից տրամադրութիւն մը, որ թարգմանուեցաւ անկարգապահութեամբ։ Այս բոլորը, անշուշտ, թոյլատրելի չէին, հետեւաբար օրուան Շրջանային Վարչութիւնը պահանջեց իր հրաժարականը՝ իր վարքագիծը անյարիր գտնելով ՀՕՄ-ի գաղափարականին ու բարոյականին։ Այս բոլորին մէջ ոչ մէկ դեր ունեցած է Վանոյշ Խանամիրեան, որ ՀՕՄ-ի դիմումով եկաւ եւ վերակազմեց «Նայիրի»ն։ Ինչ կը վերաբերի Կնեազեանի նախաձեռնութեան՝ իր հետ տարած երիտասարդներով «Մասիս» պարախումբը կազմելու, ճիշդ է որ զայն հովանաւորեց Թեմիս Առաջնորդ Սրբազանը, սակայն ծանօթ է թէ ո՛վ եւ ի՛նչ դրդապատճառով նիւթական անհրաժեշտ ներդրումը կատարեց ծրագրի յաջողեցման համար՝ դժբախտաբար ոչ այնքան մշակոյթի պահպանման տենչէն մղուած որքան ներդրում բերելու ՀՕՄ-ի դէմ բացուած պայքարին...

Թէ ինչու «Արմենիա»ն չէ անդրադարձած «Մասիս»ին՝ խնկալէս որ Շրջանային Վարչութիւնս չի կրնար խառնուիլ խմբագրութեան որոշումներուն՝ այս կամ այն հարցին մասին գրելու վերաբերեալ։ Ինչ կը վերաբերի գաղութիս մէջ բազմացած պարախումբերուն ու երգչախումբերուն՝ Շրջանային Վարչութիւնս միայն գոհունակութեամբ կ'ողջունէ երեւոյթը, անոր ընդմէջէն տեսնելով հայ պատանիներն ու երիտասարդները ազգային մշակոյթի արժէքներուն շուրջ համախմբելու, այդ արժէքները պահպանելու ու տարածելու այլընտրանքներ։

Վերջապէս՝ այս նամակը ուղղելով խմբագրութեան մեր նպատակը չէ Վարդան Մատթէոսեանին պատասխանել։ Այս նամակը կը յղենք «Յառաջ»ին, յուսալով որ ան տեղ կը գտնէ իր էջերուն մէջ, ի յարգանս Շաւարշ Միսաքեանի հիմնած օրաթերթի կենսական դերին հայապահպանման գործին մէջ, ինչ որ, վերջին հաշուով, հիմնականն է եւ ոչ թէ գաղափարական տարակարծութիւնները։

Յարգանօք՝
ՀՕՄ-Ի ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(կնիք)

Պուէնոս - Այրէս
Փետրուար 1995

⁂

«Յառաջ»ի սիրելի խմբագրութեան,

«Վերջապէս՝ այս նամակը ուղղելով խմբագրութեան, մեր նպատակը չէ Վարդան Մատթէոսեանին պատասխանել»։

Այսպէս կ'ըսէ Յունուար 3-ին իմ գրած յօդուածին առիթով ՀՕՄ-ի Հարաւային Ամերիկայի Շրջանային Վարչութեան նամակը, որ Փետրուարին թուակիր է եւ սակայն Ֆրանսա հասած է Մայիսին։ Արդ, եթէ նպատակը Վարդան Մաթէոսեանի գրութեան պատասխանել չէ, ի՞նչ է։

Պիտի խօսիմ միայն նուաստիս ուղղակի վերաբերող «բազմաթիւ հարցականներու» շուրջ. Թող ընթերցողը համեմատէ մնացեալը.

- «Ո՞րն է որ յօդուածագիրը կ'ուզէ "մետալին միւս երեսը ներկայացնել"...»։

Յօդուածին մէջ ըսած էի արդէն. «ի դիտութիւն առարկայական լուրերէ զուրկ հայախօս ընթերցողին»։ Իսկ ինչո՞ւ Արժանթինէն դուրս։ Որպէսզի հոն տարուած հայերէն լուրին զուգակշիռը կարենար կատարել, արժանթինահայը յետին (՞) ճշմարտութիւնը» առատօրէն լըսած էր արդէն։

- «Ցաւալի է դիտել տալ, որ այս գրութիւնը ուղղակի թէ անուղղակիօրէն թիրախ կ'ընտրէ...»։

Վիճելի հարցերու շուրջ ամէն գրութիւն, անխուսափելիօրէն պիտի «դպչի» անոր չհամաձայնող կողմերը։ Բայց չի դադրիր առարկայական եւ ոչ - միակողմանի ըլլալէ, եթէ տեղեկութիւնները խղճմտօրէն ամփոփուած են։

- «Ցաւալի՝ որովհետեւ Վարդան Մաթէոսեան անմասն չէ մնացած...»։

Անհատները սխալական են, միութիւնները՝ նոյնպէս. միութեան մը մէկ միաւորին մէկ սխալ վարքագիծին մատնանշումը չի նշանակեր ուրանալ այդ միաւորին եւ իր միութեան արժանիքները եւ իրագործումները։ ՀՕՄ-ի (Վենետիկի դասընթացքին մասնակցելու ճանապարհածախքիս քսան առ հարիւրը 1987-ին) կամ որեւէ այլ միութեան թէ անհատի նիւթական աջակցութիւնը անպայման երախտապարտութիւն կ'ենթադրէ, բայց նաեւ ուրիշ բա՞ն (լռութի՞ւն, սարկամըտութի՞ւն, անտարբերութի՞ւն...)։

- «...Մէկ - երկու ոչ - հայկական պարեր ալ հրամցնելու իրողութիւնը (...) հերոսութիւն (...)՝ «ոչ - հայկականի նշոյլն անգամ» ջնջելը ... բարոյական չէ որ (...) գովերգումը կատարուի յաշս (...) շնորհակալ գործի թերգնահատման, այլեւ ոչինչի հաւասարեցման»։

«Բարոյական չէ» գրածս խեղաթիւրել, կամ ինծի վերագրել թուացեալ «գովերգում» մը որ տպուած է «Արմենիա»յի մէջ եւ այլ ձեռամբ 1991 - 1993-ին։

- «Այս նամակը կը յղենք «Յառաջ»ին (...) ի յարգանս Շաւարշ Միսաքեանի հիմնած օրաթերթի կենսական դերին հայապահպանման գործին մէջ, ինչ որ, վերջին հաշուով, հիմնականն է եւ ոչ թէ գաղափարական տարակարծութիւնները»։

Հիմնականը հայապահպանումն է եւ ոչ թէ գաղափարական տարակարծութիւնները, որոնց վրայ չէ՛ որ կը հիմնեմ վարքագիծս։ Ատոր համար ջանացած եմ հայապահպանումի գործ մը մատնանշել. օրինակ, 1991 Դեկտեմբեր 31-ին՝ ՀՕՄ-ի «Նայիրի» պարախումբի վերակազմութիւնն էր, 1995 Յունուար 3-ին՝ ի միջի այլոց, «Մասիս» պարախումբի գոյառումը։

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Պուէնոս - Այրէս
Մայիս 5, 1995

սրահին մէջ Կաթողիկոս - Պատրիարքը տըրուած է մամուլի ասուլիս մը, որուն ներկայ եղած են Լոս - Անճըլըսի հայատառ եւ անգլիատառ հայ մամուլի ներկայացուցիչները։ Յովհաննէս - Պետրոս ԺԸ. շեշտը դրած է ազգային ու եկեղեցական միութեան ոգիին եւ անոր հաստատման վրայ, աւելցնելով. «Ըսէ՛ք, խնդրեմ, ի՞նչ տարբերութիւն կայ Առաքելական եւ Կաթողիկէ եկեղեցական ծէսերուն միջեւ... բացի վարչական տեսակէտէ։ Ձե՞ք տեսներ որ պատարագն ալ, ծիսակատարութիւններն ալ, կրօնական որեւէ արարողութիւն՝ նոյնն են։ Միութիւնը մօտ ապագայի կը պատկանի, միութիւնը մօտաւոր է»։

Յովհաննէս - Պետրոս ԺԸ. Կաթողիկոս - Պատրիարքը Մայիս 6-ին կը մեկնէր Նիւ - Եորք, ուր յաջորդ օրը տեղի կ'ունենար Միացեալ - Նահանգներ եւ Գանատայի հայ կաթողիկէ համայնքի նոր էկզարք՝ Յովհաննէս Եպիսկոպոս Դերձակեանի գահակալութիւնը։

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԼՈՐԸՆՍ ՏԸՌԷԼ

ՊՐՕՍՊԵՐՕՅԻ ԿՂԶԻՆ

Ներածական՝ Գորփու կղզիի բնութեան ու ապրելակերպին

Անգլերէնէ Թարգմանեց՝
ՇԱՔԷ ՏԷՐ - ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ - ՄԻՆԱՍԵԱՆ

Ներկայացումը իր գագաթնակէտին կը հասնի, երբ կազմակերպած կեղծ ընտրութիւնը շահելու համար՝ Քարակէօզ կը յաջողի վերակենդանացնել տեղւոյն գերեզմաններուն մէջ թաղուած բոլոր մեռելները։ Ասոնք՝ զարմանեցուցիչ շարան մը կազմած՝ բեմին մէկ ծայրէն դէպի քուէատուփը կը յառաջանան հերոսին ի նպաստ քուէարկելու համար։

Եւ ահա՝ յանկարծակի փութկոտութեամբ՝ Քարակէօզ կը յայտնուի եւ կարճ վերջաբան մը կ'արտասանէ։ Խլացուցիչ ծափահարութիւնները դեռ չաւարտած, պաստառին լոյսը կը մարի եւ մութին մէջ կը մնանք։ Նուագախումբը շատոնց մեկնած է արդէն։ Ասդին - անդին զարնուելով, յօրանջելով, աճապարող մանուկներէն հրմշտկուելով՝ մութ պարտէզէն դուրս կ'ելլենք։ «Կաքաւ»ի ջերմացնող նշանակը մեզ կ'ողջունէ։ Այս երեկոյ մեր խումբը ճոխացած է Նիմիէյի հազուադէպ ներկայութեամբ, որ հիւսիսային կողմի Սբ. Անճելոյի հրուանդանին քարանձաւներուն մասին պատմելիքներ ունի։ Դեռ նոր - նոր՝ այնտեղի ձկնորսներուն հետ շաբաթ մը անցուցեր է շանաձուկ որսալու յոյսով։ Զարեանին ալ տրամադրութիւնը տեղն է. Քարակէօզէն ներշնչուած եւ ոգեւորուած՝ կը վերյիշէ ու կը պատմէ Վրացի եւ Կովկասցի կինտոներուն մասին պատմութիւններ, որոնք մինչեւ գիշերուան ուշ ժամերը կը հասցնեն մեզ։ Հմտանալ ուզելու իր յարատեւութեամբ մեր հիացմունքին ու նախանձին արժանացած Թէոդորն է միայն, որ վաւերագրութեան մարմաջէն տարուած՝ իր գրքին մէջ ներմուծուելիք նօթեր կ'արձանագրէ ճաշացուցակին ետեւի կողմը։ Կանաչեղէններով եփած թարմ քաղամար կայ եւ մեր երեւակայութեան զարկ տուող Սպարթիլայի գինի։ Որպէսզի պատկերը կատարեալ ըլլայ, բաժակ մը գինի խմելու համար սրճարան կը մտնեն քիչ առաջուան ներկայացման երեք խաղարկուները։ Ղեկավարը նիհար մարմնով երիտասարդ մըն է, որու տըժգոյն դէմքին ձանձրոյթի արտայայտութեան ետին թաքնուած կը մնան դիմախաղի ու երգիծանքի իր շնորհները։ Իր երկու օգնականները կարճահասակ ու լեցունկեկ անձեր են, դժուար նկարագրելի դիմագծերով։ Երեքն ալ ժամանոց զգեստներու եւ թաղիքէ գլխարկ կը կրեն։ Երբ մեզի հետ բաժակ մը գինի խմելու հրաւէր կը ստանան, ձախաւեր շարժուձեւերով տեղ կը գրաւեն այսքան շատ «օտարականներ»ու կողքին ու հաճոյքով կը պատասխանեն տրուած հարցումներուն։ Տպաւորութիւնս այն է, որ չեն հաւատար թէ շուքի - թատրոնով հետաքրքրուած ենք. Յոյներուն յատուկ եղող տարտամ կասկածամտութեամբ՝ իրենց մտքին ծայրէն կ'անցընեն, թէ անտեղի քաղաքավարութեան մը առարկան ենք. չեն կրնար ըմբռնել նաեւ թէ ինչո՞ւ պրոֆէսորի նմանող մօրուսաւոր պարոնը Քարակէօզին վերաբերող մանրամասնութիւնները կը նօթագրէ ճաշացուցակին ետեւի էջին վրայ։ Սակայն Թէոդորի սրտագրաւ մեղմութիւնն ու Զարեանի բաքոսեան մարդամօտութեան ջերմութիւնը շուտով կը փարատեն անոնց ամչկոտութիւնը։ Կոյր նուագածուին զաւակն ալ՝ հօրը աթոռին քով կանգնած՝ արդէն սկսած է ջութակի վրայ հնչեցնել իր ճանկռտող եղանակները։ Երաժշտութեան եւ զնգացող բաժակներու աղմուկին մէջ լեզուները աւելի դիւրաւ կը քակուին։ Պատրասը տեղեկութիւններ կը հաղորդէ։ Ամէն տարի աշնան՝ ներկայացումներ տալու կ'երթան մինչեւ Պրեւեզա յետոյ նեղուցէ նեղուց անցնելով կ'այցելեն Գորփիրա, Սեֆալոնիա եւ Զանթէ։ Իրենցմէ մէկը Քարակէօզի արկածախնդրութեանց գրքէն երկու օրինակ ունի։ Աչքառու կողքին վրայ հերոսն ու Վէզիրը սուր վիճաբանութեան բռնուած են։ Ներսը՝ հարիւրի չափ վերնագրերու ցանկի մը վրայ կ'իյնամ, որպէս նորագոյն նպաստ յունական Պանթէոնի փառքերուն։ «Քարակէօզ՝ ճարտարապետ». «Քարակէօզ՝ առաքինութեան նահատակ». «Քարակէօզ՝ հնադէտ». «Քարակէօզ՝ սիրահարած». «Քարակէօզ՝ ելեւմտագէտ»։

Մինչ այդ՝ խոժոռադէմ երիտասարդին օգնութեամբ՝ Թէոդոր ամբողջացուցած է տիպարներու ցանկը, իսկ Զարեան՝ բաշանման արծաթագոյն մազերը օդին ու թնդացող արտայայտիչ ձայնով՝ բառին իսկական առումով մխրճուած է Հայաստան եղած միջոցին երիտասարդ տարիքին ապրած իր մէկ պատմութեան մէջ։ Պղինձէ սաները շողի կ'արձակեն մեր ոտքերուն շուրջ սլքտացող մուրացիկ կատուները խղճալի ձեւով փորերնին կը կշտացնեն. «Կաքաւ»ին փայտեայ նշանակը թեթեւ հովէ մը կը տարուբերի - գիշերով ողջ - առողջ տուն դարձի բարեյոյս նշան։ Դուրսը տիրող մութ հանդարտութեան մէջ՝ կիթառին ու ջութակին թանկոյանման հանդարտ եղանակին արձագանգը յուզիչ է։ Ներսը ճաշողները կ'ընկերակցին երգին սովորական բայց յուզիչ բառերուն. Նոյնիսկ խոհարարը կշոյթ կը պահէ շերեփին կոթը պատուկի մը զարնելով։

Երեք դերասանները ջերմօրէն հրաժեշտ կ'առնեն, խոստանալով յաջորդ օրուան խաղացանկին վրայ անցընել մեր ուզած որեւէ կտորը։ Զարեան անոնցմէ իւրաքանչիւրին ձեռքը կը սեղմէ ջերմօրէն, միեւնոյն ատեն շարունակելով Նիմիէյին պատմել իր արկածախնդրութիւնները՝ ֆրանսերէնով։ Իսկ Նիմիէյ իր ուժերուն մէկ կէսով կը խնդայ, միւս կէսով սեղանին տակի բծաւոր կատուն կը կերակրէ։

(Շար. 25)

(Շար. Ա. էջէն)

դէրքը, իրեն կը յաջորդէ Ցունաստան: Գլուխն է՝ Սաուտի Արաբիա:

ՎՐԱՍՏԱՆԻ Խորհրդարանը հրահանգած է, Մայիս 10-ին, որ ապաղինուի Մխեդրիոնիներու (ձիաւորներ) քաղաքացորքը մինչեւ Մայիս 17: Անոնց ղեկավարն է Ճապա Իոսէլիանի, պետութեան ղեկավարին աջ բազուկը, որ ձեռք դրած է ամբողջ երկրին վրայ:

ՄԻԹԵՐԱՆԻ արտասանած ճառը Պէրլին (մեծարանք նաեւ՝ գերման զինուորներուն որոնք գէշ դատ մը կը պաշտպանէին, բայց կը սիրէին իրենց հայրենիքը) կը շարունակէ վրդովում ստեղծել շատերու մօտ Էլի Վիզելէն Փիէր Լըլուշ եւ Ժագ Աթալի: Զեն ուզեր ընդունիլ Նախագահին վերջին ելոյթին հաշտարար բնոյթը: Պատմաբաններ ալ համաձայն չեն:

ՓԱՐԻԶԻ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍԸ՝ ծիրանաւոր Ժան - Մարի Լիւսթիժէ իր թեկնածութիւնը դրաւ Ֆրանսական ակադեմիային, յաջորդելու համար կարդինալ Տըքուրթրէի: Ժ. Մ. Լիւսթիժէ 68 տարեկան է:

ՀԱՐԱՒ ԱՓՐԻԿԵԱՆ ոսկիի հանքի մը մէջ աղէտ մը պատահած է եւ 106 հանքագործներ մեռած են: Արկածին պատճառները անբացատրելի կը մնան:

ԶԱՅԻՐԻ մէջ, Էպոլա վիրիւսը աւեր կը գործէ ըստ Առողջապահութեան Համաշխարհային Կազմակերպութեան (ՕՄՍ): Համաճարակը կը տարածուի Յունուարէն ի վեր: Կը յատկանշուի ջերմով, արիւնահոսութեամբ եւ փորհարութեամբ: Արդէն քանի մը տասնեակ մեռեալ կայ: Էպոլան շատ հազուադէպ հիւանդութիւն մըն է, բայց խիստ վտանգաւոր: Առաջին անգամ մէջտեղ ելած է 1976-ին:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՆԻՍ. -

Պ. Սարգօ Կէտիկ,
Տէր եւ Տիկին Վազգէն Կէտիկ եւ զաւակը,
Տէր եւ Տիկին Կլ Փելեկրինի եւ զաւակները,
Այրի Տիկին Պէաթրիս Մերտինեան,
Այրի Տիկին Սիրվարդ Կէտիկեան,
Զիֆթէեան, Թէրզեան, Կէտիկ, Պօրանեան, Տէր - Յակոբեան ընտանիքները
ցաւով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր, մեծ - մօր, զաւկին, զարմուհիին, քրոջ եւ ազգականին՝

ԷԿԼԱՆԹԻՆ ԿԷՏԻԿԻ
(Ծնեալ՝ Մերտինեան)

մահը որ պատահեցաւ Մայիս 11-ին, յետ երկարատեւ հիւանդութեան:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Շաբաթ, Մայիս 13, ժամը 10.30-ին Նիսի Ս. Աստուածածին Եկեղեցին
Պուլվար տը լա Մատլէն

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

Արամ Մուրատեանի մահուան առթիւ Նոյեմի Յարութիւնեան կը նուիրէ 500 Ֆր. Անթոնիի հայկական դպրոցին (տանիլ՝ «Յառաջ»էն) եւ 100 Ֆր. «Յառաջ»ին:

DATE A RETENIR

AAAS
ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE

Fête Champêtre traditionnelle

de la MAISON DE RETRAITE
95500 GONESSE

Dimanche 2 Juillet
à partir de 11 heures 30

PROCES CIVIL CONTRE BERNARD LEWIS

LE 17 MAI 1995

Le Forum des associations arméniennes de France appelle la communauté arménienne

A MANIFESTER

le Mercredi 17 Mai
devant le PALAIS DE JUSTICE
de 16 heures jusqu'à la levée de l'audience

-- *POUR LA CONDAMNATION DU NEGATIONNISTE BERNARD LEWIS;*
-- *POUR LA RECONNAISSANCE DU GENOCIDE DES ARMENIENS PAR UNE JURIDICTION FRANÇAISE;*
-- *POUR QUE JUSTICE SOIT ENFIN RENDUE AUX ARMENENS.*

CE PROCES EST UNE ETAPE HISTORIQUE POUR LA RECONNAISSANCE DES DROITS DU PEUPLE ARMENIEN

RASSEMBLEMENT PLACE SAINT-MICHEL
Métro Saint-Michel

Des autocars sont mis gratuitement à disposition :
- *Arnouville* : Stade Léo Lagrange, gare — Départ 15h;
- *Alfortville* : Place Achtarak (ex-Carnot)- 15h — Mairie- 15h15;
- *Clamart* : Marché- 15h — Epicerie «Eniz», 14 rue des Monts-15h15;
- *Issy-les-Moulineaux* : Eglise apostolique, 6 ave Bourgain- 15h30.

Retour assuré à 20 heures.

Կ. Ս. Մ.
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՋԱՐԻԱՊԱՏՈՒՄ

Գրքին Գ. հատորը կը ներկայացնէ՝
ՏԻԳՐԱՆ ՀԱՃԵԱՆ

Ի ներկայութեան վաղեմի Կեդրոնականցի հեղինակին
ՎԱԶԳԷՆ Ա. ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆԻ

Կը նախագահէ, Հեղինակին Դասընկեր՝
ՎԱՀԷ ԶԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆ

Երկուշաբթի, Մայիս 22, ժամը 20.30-ին

Հ. Բ. Ը. Մ. - Ալէք Մանուկեան Մշակութային Կեդրոնին Մէջ
118, rue de Courcelles, Paris 17e

Մուտքը ազատ է:

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ
ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ
ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՄԲ

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Ֆրէզնոյէն նկարիչ - արձանագործ
ՎԱՐԱԶ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆԻ
ջրանկար գործերուն

Հովանաւորութեամբ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆԻ
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի
Կաթողիկոսական Պատուիրակ
Արեւմտեան Եւրոպայի

Փարիզի Մայր Եկեղեցւոյ «Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ, Շաբաթ, Մայիս 20-էն Երկուշաբթի Մայիս 29, եւ բաց է ամէն օր ժամը 14-էն 18:
15, rue Jean-Goujon, Paris 8e

UGAB — PARIS :

diner - café théâtre

Le Comité de Paris — Ile-de-France de l'UGAB organise un DiNER - CAFE THEATRE

le Samedi 20 Mai à 20 heures 30

au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e

Renseignements et réservations au:
45 20 03 18 ou au 42 27 12 26.

ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՕՐ

Կապոյտ Խաչի Սէն - Ժերմէի Զ. Շանթ մասնաճիւղը Մայրերու Օրուան առթիւ կը կազմակերպէ օթօքարով պտոյտ մը Շաբաթ առաւօտ, Մայիս 20-ին, դէպի «Պէնտօր»ի կղզին»: Ժամադրավայրն է Սէն - Ժերմէի «Տիրան Թէքէեան» հրապարակը, առաւօտեան ժամը 9.30-ին: Փափաքողները կրնան հեռաձայնել.
91 - 06 - 29 - 65
91 - 70 - 12 - 49

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի «Է. Բիւզանդ» մասնաճիւղը Մարտ 18-ի իր պարահանդէսին ընթացքին շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները. - Պ. Գէորգ Կապելեան 1.000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ալեքս Պալըքճեան 500 Ֆր., Տիկին Ժանէթ Մատոյեան 200 Ֆր., Ոմն՝ 400 Ֆր.:

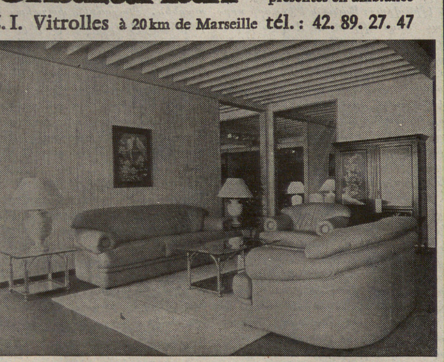
Հ. Բ. Ը. Մ. – ՄԱՐՍԷՅԼ

ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ՃԱՄԲԱՐ

Հայ Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղը հաճոյքով կը տեղեկացնէ թէ այս տարի եւս կը կազմակերպէ իր 12-րդ ամառնային հայ *ՄԱՆԿԱ-ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՃԱՄԲԱՐը* (7 - 14 տարեկան) որ տեղի կ'ունենայ Յուլիս 8-էն 30, *Վար* գիւղաքաղաքին մէջ (Ալպեան լեռներ):

Մանրամասնութեանց համար դիմել Տիկին Հերմինէ Անֆիսիօ-Տիւզեան-ի՝ Tél. : 91. 22. 10. 45 (U.G.A.B.)

Meubles **Ghazarian**
4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance
Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

“Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի ընթերցողներուն”

L'Ecole de Langue et de culture arménienne
KHATCHADOUR ABOVIAN
à l'occasion de la fête de l'Ascension organise

Une Grande Fête

«*Vidjagahanoutioun*»
le Dimanche 21 Mai à 15 heures
Dans la Salle «A. Tcherpachian»
du Centre Culturel Sahak-Mesrop
339, ave du Prado — Marseille 8e

PARTIE ARTISTIQUE
Chants,
Récitations,
Musiques & Danses
— ENTREE LIBRE —

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

UGAB - Suisse

Rencontre sportive

l'UGAB - *Suisse organise*, en collaboration avec l'U.A.S.-Suisse une *RENCONTRE SPORTIVE* (*Basket et Volley*)

les Samedi 20 et Dimanche 21 Mai au Pavillon des Sports de Champel, à Genève

avec la participation des équipes masculines et féminines de Valence et Lyon, emmenées par Antranik Kechichian.

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 16
MARDI
16 MAI
1995

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.592

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

69e ANNEE — N° 18.592

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՄՈՍԿՈՒԱ - ԱՆԳԱՐԱ՝ ՍԱՌԵՐԸ ԿԸ ՀԱԼԻ՞Ն

Ինչպէս արդէն գրած էինք, Թուրքիոյ եւ Ռուսաստանի միջեւ յարաբերութիւնները վերջին ժամանակաշրջանին բաւական լարուած էին, յատկապէս քրտական հարցին պատճառով: Տիկին Չիլլէրի վերջին այցելութիւնն ալ նպատակ ունէր չէթ քիչ մը բարելաւել կացութիւնը: Թուրք մամուլին համաձայն, Թուրքիոյ վարչապետուհիին Մոսկուա այս այցելութիւնը սպասուածէն աւելի շինիչ եղած է եւ Չերնոմիրդինի հետ իր տեսակցութեան ընթացքին համաձայնութիւն գոյացած է Ռուսաստանէն Թուրքիա բնական կազի նոր խողովակաշար մը կառուցանելու մասին: Այս մէկը, որուն շինութիւնը կարելի է իրագործել երկու տարիէն, ըստ՝ ռուս վարչապետին, շատ աւելի մեծ տարողութիւն պիտի ունենայ քան առաջինը որ արդէն կը գործէ: Չերնոմիրդին նաեւ խորհուրդ տուած է Չիլլէրի՝ կազմուղը անցընել Վրաստանէն, Թրքա - վրացական սահմանագլխուն ալ կառուցանել հասնող կազը օգտագործող ելեկտրակայան մը, որ կարեւոր քանակութեամբ ելեկտրականութիւն կրնայ ապահովել Թուրքիոյ, նոյնիսկ նաեւ՝ Վրաստանի եւ Հայաստանի: Թուրք մամուլը կ'ըսէ թէ կենսական ծրագիր մըն է մշակուածը, որ պիտի փրկէ Թուրքիան, քանի այս վերջինին յառաջիկայ երկու տարուան, ելեկտրական հեռանկարները աւելի քան մութ են: Կ'ըսուի նաեւ թէ Վրաստանի եւ Հայաստանի ելեկտրականութիւն մատակարարելու կարելիութիւնը Թուրքիոյ պիտի ապահովէ շրջանին մէջ թէ քաղաքական եւ թէ տնտեսական հակակշիռ: Թուրք թերթերը կը յիշեն միւս կողմէ, թէ Թուրքիա համակրանքը շահած է Ռուսաստանի երբ Չիլլէր արտայայտուելով Չէչէնիոյ մասին, ըսած է թէ Անգարա կը յարգէ Ռուսաստանի դաշնակցային ամբողջականութեան սկզբունքը:

ԾԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԲԱՔՈՒԻ մէջ մահուան դատապարտուեցաւ Պաշտպանութեան նախկին նախարար՝ Ռահիմ Հաճիեւ այն ամբաստանութեամբ որ դէչ պաշտպանած էր ազրպէյճանական քաղաքները՝ Լաչին եւ Շուշի որոնք Հայերու ձեռքն անցան 1992-ին: Ազրպէյճանը այն ատեն կը վարէր Թրքամէտ Աբուլֆազ Էլչիպէյ:

ԳԱՐԼՈՍ ՄԵՆԷՄ, առաջին շրջանէն իսկ վերընտրուեցաւ Արժանթինի նախագահ ձայներու 47%-ով ինչ որ բաւարար է ըստ երկրին Սահմանադրութեան: Ժողովրդական ասացուածք մըն է հետեւեալը. - «Մեքսիքացիները Ազտեկներէն կը սերին, Փերուվցիները՝ Ինգաներէն եւ Արժանթինցիներն ալ՝ նաւէն կ'իջնեն»: Այս ձեւով կ'ուզեն ըսել թէ ժողովուրդին մեծ մասը՝ օտար է, ինչպէս Մենէմ զոր «Թուրքօ» կ'անուանեն, եւ որուն ծնողքը Սուրիայէն գաղթած է դարուս սկիզբը:

ՌՈՒՍԵՐԸ վերսկսած են իրենց բուռն յարձակումները Չէչէնիոյ վրայ: Ռմբակոծուած է գլխաւորաբար Բամուտ գիւղաքաղաքը, որ չէչէն դիմադրականներու վերջին բերդերէն մէկն է: Զօրավար Գրաչով յայտարարած է որ կռիւները պիտի սաստկանան եւ տեւեն այնքան ատեն որ հարկ ըլլայ, մինչեւ որ ըմբոստները հասկնան թէ անձնատուր ըլլալէ այլ ելք չունին:

ԳԱՇԸՄԻՐԻ Շարար -- է -- Շարիֆ քաղաքը հիմնայատակ քանդուած է Հինդ-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՄԱՄՈՒԼ

«L'EXPRESS» (11/17 Mai)

Arméniens : Le procès d'un génocide

EN REFUTANT LE TERME DE «GENOCIDE» QU'IL QUALIFIE DE «VERSION ARMENIENNE DE L'HISTORE», L'ORIENTALISTE BERNARD LEWIS A CHOQUE LA DIASPORA. PREMIERE AUDIENCE A PARIS, LE 17 MAI

Էրիք Գոնան շատ լաւ յօդուած մը ստորագրած է «Էքսփրէս» շաբաթաթերթին մէջ, ուր վերլուծելով Պերնար Լէուիսի ժխտական դիրքը Հայոց ցեղասպանութեան նկատմամբ, լաւագոյնս կը ներկայացնէ խրողութիւնը, շատ առարկայական մօտեցումով:

Երեք էջեր նուիրուած են այս հարցին, Հայերու դիակներու նկարով մը, որուն կողքին ճշդուած է՝ պատմական անառարկելի դէպք մը:

Գոնան, նախ, կը յիշէ դէպքերը որոնք պատճառ եղան այս երկրորդ դատին, որ տեղի կ'ունենայ Մայիս 17-ին, երկու յետաձգումներէ ետք: 1994 Նոյեմբերին էր, որ ծանօթ պատմագէտ՝ Պ. Լէուիս, «Մոնտ»ին տուած հարցազրոյցի մը ընթացքին, Հայերու ցեղասպանութիւնը որակած էր՝ «Պատմութեան հայկական տարբերակը»: Առաջին պատասխան մը տրուած էր Ֆրանսացի, Հրեայ եւ Հայ մտաւորականներու եւ պատմաբաններու կողմէ, որոնց հակազդելու անհրաժեշտութիւնը տեսնելով, Պ. Լէուիս չէր վարանիր պնդելու իր տեսակէտին վրայ, ինչ որ արդար վրդովում մը կը ստեղծէր Հայերու մօտ:

Պատժական ատեանի առաջին դատը, որուն ձեռնարկած էր Հայ Դատի Յանձնախումբը հետեւանք չէր ունենար, քանի ան հիմնուած էր գլխաւորաբար Կէսօ օրէնքի վրայ, որ սահմանափակուած է 1939 - 45-ին գործուած ոճիրներուն մարդկութեան դէմ (Նիւրէմպէրկ): Այս նոր դատը տեղի կ'ունենայ Հայկական Միութեանց Ֆորումին նախաձեռնութեամբ, քաղաքային դատարանին առջեւ (յօդուած (1382) եւ որուն պատճառաբանութիւնն է «դարմանում նախատինքին որ եղած է բնաջնջման զոհերուն, վերապրողներուն եւ անոնց ընտանիքներուն հանդէպ»:

«Էքսփրէս»ի աշխատակիցը չի վարանիր շեշտելէ թէ Հայերու ցեղասպանութիւնը առարկութիւն չի վերցներ, բացի՝ Թուրքիոյ մէջ: Հակիրճ արձագանգը կուտայ Լէուիսի «պատճառաբանութիւններուն» ու կ'անդրադառնայ Հայերու ցասումին եւ առկէ ծնունդ առած հետեւանքներուն, այսինքն դատավարութեանց: Կը յիշէ առաջին դատավարութիւնը (1994, Նոյեմբեր 18) զոր «կէս - ձախողութիւն» կ'որակէ, որովհետեւ եթէ նոյնիսկ Փարիզի պատժական դատարանը անընդունելի կը նկատէ դիմումը, արդարադատութիւնը կը նշէ որ. - «այդ ջարդերը ցեղասպանութիւն մըն են Նիւրանպէրկի դատավարութեան տուած իմաստով»:

Ապա, Գոնան կը բերէ անժխտելի վկայութիւնները դիւանագիտական մարմիններու որոնք Պոլիս էին այդ օրերուն ու կը յիշատակէ նոյնինքն Լէուիսի հակասութիւնները, քանի որ ան 1968-ին հրատարակած մէկ հատորին մէջ կ'ընդունէր «Հայերու ողջակիզումը» («The Emergence of Modern Turkey»), բայց 1988-ին լոյս տեսած ֆրանսերէն թարգմանութեան մէջ «ողջակիզումը» կը վերածուէր՝ «սարսափելի սպանդներու»: Ի՞նչ է, կ'ըսէ յօդուածագիրը, Պ. Լէուիսի ուզածը: Մեծ արեւելագէտը կը մերժէ բացատրութիւն տալ դատավարութենէն առաջ: Իվ Թերնոն կ'ոգեկոչէ կարգ մը հետազօտողներու վախը որ չկարենան ձեռք դնել Օսմանեան դիւաններուն վրայ ու կ'աւելցնէ. - «Պ. Լէուիս օգտուած է ուսումնասիրութեան երեք թոշակներէ զորս տրուած է Թուրքիա: Չի գործեր որպէս գիտուն, այլ՝ որպէս քաղաքական դէմք, մտաւորականի իր վարկը դնելով Պետութեան մը ծառայութեան»: Ու յատկանշական է յօդուածին վերջին պարբերութիւնը. -

«Կը խօսուի ուրացումի մասին: Զմոռնանք որ Լեւի մըն է որ կը պաշտպանէ Լէուիս մը» կը բացագանչէ Թիէրի Լեւի (Լէուիսի փաստաբանը), որուն կը թուի պատասխանել Իսրայէլ Շարնի, Երուսաղէմի «ցեղասպանութեան ուսումնասիրութեանց հիմնարկ»ի տնօրէնը. - «Կ'ամչնամ, որովհետեւ փրոֆէսէօր է եւ որովհետեւ՝ Հրեայ է»:

«LE POINT» (13 Mai)

Interview de Patrick Devedjian

Le génocide arménien est indéniable

Շաբաթաթերթը փոքր հարցազրոյց մը հրատարակած է Պերնար Լէուիսի դատավարութեան առթիւ: Նախ, հակիրճ կերպով կ'անդրադառնայ դէպքերուն («Մոնտ»ի հարցազրոյց), ապա հարց կուտայ Տէվէճեանի. - «Ի՞նչ պատճառներով դատի կը քաշէք Պ. Լէուիսը»: Փաստաբանը կը բացատրէ արդի Թուրքիոյ մասնագէտ՝ Պ. Լէուիսի ուրացումը մինչ ՄԱԿ-ը (1985) եւ Եւրոպական Խորհրդարանը (1987) ճանչցած էին Հայերու ցեղասպանութիւնը: Այս դատավարութիւնը պէտք է ծառայէ, միջազգային հաւաքականութեան օժանդակութեամբ, համոզել Թուրքիան որ ճանչնայ մարդկութեան դէմ այս ոճիրը: Հայերուն համար ցեղասպանութեան ճանաչումը Թուրքիոյ կողմէ փրկութիւն մը կ'ըլլայ, որովհետեւ, Հրեաներուն պէս, իրենց ինքնութիւնը դրոշմուած է իրենց ողբերգութեամբ:

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՄԱՐ ՊԱՐՍԿԱԿԱՆ ԿԱԶԻ ԱՌՈՒԾԱԽԻ ՊԱՅՄԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ՍՏՈՐԱԳՐՈՒԵՑԱՒ

Ֆրանսայի Հայկական Հիմնադրամը ուրախութեամբ կը հաղորդէ որ, Մայիս 6-ին, Թեհրանի մէջ, վարչապետ Հրանտ Բագրատեանի ներկայութեան, հայկական եւ պարսկական կազի ազգային ընկերութիւններու ընդհանուր տնօրէնները ստորագրեցին պարսկական կազի առուծախի պայմանագրութիւնը: Ասիկա արդիւնքն է 16 ամսուան բանակցութեանց, ինչ որ, միջազգային չափանիշերով, յարաբերաբար կարճ ժամանակամիջոց մըն է նման պայմանագրութիւններու պարագային: Երկու երկիրներուն համար ալ, անկիւնադարձ մըն է սա: Առաջին անգամն է, 1966-էն ի վեր, որ Պարսկաստան կազի արտածումի պայմանագրութիւն մը կը ստորագրէ: Մինչեւ հիմա ձեռք բերուած համաձայնութիւնները այլ երկիրներու հետ (Վրաստան, Թուրքիա, Ուկրանիա, Հնդկաստան, Փաքիստան, եւայլն) տակաւին պայմանագրութիւններու (ֆռնթրա) չվերածուեցան: Առաջին անգամն է նաեւ որ, նախկին խորհրդային հանրապետութիւն մը՝ Հայաստան, կազի գնումի պայմանագրութիւն մը կը ստորագրէ հայթայթող նոր երկրի մը հետ:

Հայ բանակցողները բազմաթիւ բարելաւումներ ձեռք բերին այս պայմանագրութեան մշակումին ընթացքին: 1) Կազի հայթայթումի քանակութիւնը պիտի ըլլայ օրական 4 միլիոն խորանարդ մեթր, եւ ոչ թէ 3 միլիոն միայն, ինչպէս նախատեսուած էր սկիզբը: Յիշենք որ Թուրքմենիստանի հայթայթած կազը՝ Հայաստանի, սկզբունքով 4-էն 6 միլիոն խորանարդ մեթրի պէտք է հասնի օրական: 2) Կազմուղի տրամագիծը, պարսկական հողամասի վրայ, 600 միլիմեթր պիտի ըլլայ, եւ ոչ թէ 500 միլիմեթր միայն: Ինչպէս յարդ ծրագրուած էր, այսինքն, կազի հայթայթումին քանակը աւելի դիւրութեամբ կարելի է բարձրացնել ապագային, եթէ երկու կողմերը փափաքին: 3) Հայաստանի կազի Ազգային ընկերութիւնը՝ «Հայկազարդ», պիտի մասնակցի պարսկական կազմուղի շինարարութեան՝ Թաւրիզէն Մեղրի: Անշուշտ այս ընկերութիւնն է նաեւ որ պիտի շինէ Մեղրի -- Քաջարան կազմուղը: 4) Պարսկական կազի գինը համապատասխան է շրջանին մէջ տիրող միջազգային գիներու դրութեան: 5) Պարսկական կողմը յանձն առաւ երկու տարուան մէջ իրագործել Թաւրիզ - Մեղրի կազմուղը (մինչ այդ 2.5-էն 3 տարի կը պահանջէ), հակառակ ստորագրուած ֆինանսաւորման պայմանագրութիւնը:

Պարսկական կազի առուծախի այս պայմանագրութեան ստորագրութիւնը կարեւոր քայլ մըն է Հայաստանի ուժանիւթի անկախութեան ապահովումին գծով, որուն համար հայթայթիչ աղբիւրներու բազմազանութիւնը անհրաժեշտ է:

Պարսկական կազի ներածումը՝ Հայաստան, միայն ու միայն կախում ունի այլեւս կազմուղի շինութեան ֆինանսաւորումէն: Հոս է որ մեզմէ իւրաքանչիւրը իր դերը ունի կատարելիք: «Հայաստան» Համահայկական Հիմնադրամը յանձն առաւ 10 միլիոն տոլարով (մօտ՝ 50 միլիոն ֆրանք) մասնակցիլ Մեղրի -- Քաջարան կազմուղի շինութեան: Իր կողմէ, Ֆրանսայի Հայկական Հիմնադրամը ստանձնեց այս կազմուղը, որուն ճարտարարուեստական նախագիծը («Հայկազնախագիծ»ի կողմէ իրագործուած) ուսումնասիրել տուաւ Ֆրանսական «Սոֆրէկազ» հիմնարկին կողմէ:

Ներկայիս կոչ կ'ուղղենք բոլորին անխտիր, ըլլան անոնք անհատներ, ընկերակցութիւններ թէ հիմնարկներ, անյապաղ գոյացնելու համար կազմուղին անհրաժեշտ գումարները, որպէսզի օր առաջ Հայաստանը կարենայ իրագործել այս առաջնահերթ ձեռնարկը:

Կազը ոչ միայն ջեռուցում եւ լոյս կուտայ բնակչութեան, այլ նաեւ կը սատարէ տնտեսական վերելքին: Մէկ ֆրանքի արժէքով կազը թոյլ կուտայ 10 ֆրանքի արժէքով արդիւնաբերութիւն ձեռք բերել:

Անհատական ողորմութեան շրջանը անցած է այլեւս: Տանք Հայաստանին միջոցները՝ ինքն իր ուժերով իր վերելքը ապահովելու: Ձեր նուիրատուութիւնները ղրկեցէք հետեւեալ հասցէին.

FONDS ARMENIEN DE FRANCE
B. P. 12
75660 Paris Cedex 14

Մայիս 15, Փարիզ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԿՌՓԱՄԱՐՏ

Կռփամարտի ոչ - արհեստավարժներու համաշխարհային ախոյեանութեան, որ տեղի կ'ունենար Պէրլին, Շաբաթ, Մայիս 13-ին, Հայաստանէն Միքայէլեան աքլոր դասակարգին մէջ դասուելով երրորդ արժանացած է պրոնզէ մետալի:

ՅԱՌԱՋԻ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿՐԹԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐ՝
ԱՇՈՏ ԲԼԷԵԱՆԻ ՀԵՏ

Հաւանաբար աւելորդ է անգամ մը եւս անդրադառնալ այն վէճերուն որոնք գաւաթ մը ջուրի մէջ յարուցուած փոթորիկի օրինակը կրկնեցին, չահարկելով Հայաստանի Կրթական Նախարար Ա. Բլէեանի հրահանգները Ցեղասպանութեան 80-ամեակին առթիւ: Այս միակողմանի վէճին առընչութեամբ կատարուած է հետեւեալ հարցազրոյցը նոյն նախարարին հետ, Մայիս 2-ին, Երեւանի մէջ:

Հ. - Ցեղասպանութեան 80-ամեակին առիթով ձեր տուած հրահանգները մեծ աղմուկ հանեցին Սփիւռքի յատկապէս դաշնակցական մամուլին մէջ: Եւ որովհետեւ ոչ մէկ տեղ լոյս տեսաւ այդ հրահանգին գրաւոր պատճէնը, առաւել դիւրին եղաւ զայն չահարկել ըստ կամս եղած մեկնաբանութիւններով: Ի՞նչ կ'ըսէիք այս մասին:

Պ. - Մենք պետութիւն ենք եւ կրթական համակարգը կառավարւում է Լուսաւորութեան նախարարութեան որոշումներով, կրթա - ուսումնական ծրագրերով, նախարարի կամ նախարարութեան հրահանգներով որոնք մնում են նախարարութեան իրաւասութիւնների շրջանակներում: Սա նշանակում է թէ մենք միշտ իրաւասու որոշումներ ենք կատարում, ուրիշ բան որ այդ որոշումների վերաբերեալ կարող են արտայայտուել տարբեր տեսակէտներ:

Ցեղասպանութեան 80-ամեայ տարելիցին նուիրուած միջոցառումների առթիւ Լուսաւորութեան նախարարի հրահանգը բանաւոր հրահանգ էր, արտայայտուած՝ տնօրէնների հետ խորհրդակցութեան ժամանակ, յստակ հասցէատէրով. այսինքն, ուղղուած՝ կրտսեր դպրոցի, մանկապարտէզների տնօրէններին, վարիչներին, դաստիարակներին որ ձեռնպահ մնան այս փուլում արտադպրոցական միջոցառումներից:

Հ. - Ի՞նչ տարիքի երախաներ նկատի ունիք երբ կ'ըսէք «կրտսեր դպրոց»:

Պ. - Նկատի ունեմ մինչեւ 11 տարեկան երեխաները: Մեր կրտսեր դպրոցը, մանկապարտէզը ընդգրկում են այդ տարիքը: Հրահանգի իմաստը, հասկանալի է որ զուտ մանկավարժական է եւ կրթական: Ինչ որ արուեց աջ ու ձախ, դժբախտաբար, չատ տգեղ է. տգեղ որ մենք այնքան քաղաքականացուած ենք ու առանձին մարդիկ այնքան տգէտ, կը ներէք, որ կարող են գնալ նման քայլի: Սակայն մենք չենք առաջնորդուելու տարբեր խմբերի կամ մարդկանց նկատառումներով. մենք ունենք պետութիւն եւ որպէս այդ պետութեան պատասխանատուներից, վարիչներից մէկը, ունենք մեր ծրագրերը, ուղղուած՝ այս պետութեան չինարարութեանը, բարգաւաճմանը եւ ի հարկէ առաջնորդուելու ենք դրանցով:

Հ. - Ձեր հրահանգը կը վերաբերէր միայն 80-ամեակի՞ն, թէ այսուհետեւ ընդհանրապէս:

Պ. - Ուղղակի նկատի ունենալով 80-ամեայ տարելիցի նշումը, նաեւ հանրապետութեան նախագահի հրամանագիրը, եւայլն, պարզաբանման կարիք կար թէ դպրոցները ինչպէս պիտի անդրադառնան դրան ու ես պարտաւոր էի պարզաբանում տալ:

Հ. - Կայի՞ն որոշ ազդակներ որոնք ձեզ մղեցին նման որոշումի մը:

Պ. - Ի հարկէ կային. բայց աւելի չատ կար աւանդոյթը: Գիտէք, եղել է տասնամեակներ չարունակուող աւանդոյթ, այլ իրականութեան ծնունդ. այն տասնամեակներին այդ թեման թոյլատրուած չէր պետական կրթական ծրագրերում, դասագրքերում: Մենք չէինք տնօրինում նրանք եւ հասկանալի է որ Ապրիլի 24-ի առիթը օգտագործւում էր յիչողութիւնը վառ պահելու, ինչպէս՝ Թարգմանչաց տօնը, Մաշտոցի հետ կապուած այբբենարանի տօնը, եւայլն: Սա ընդունելի մի տեսակ մօտեցում էր որը գուցէ եւ իր նպատակը բերում էր:

Սակայն մենք 90 Թուականից արդէն ինքնուրոյն պետութիւն ենք եւ բարեբախտութիւնն ունենք ինքներս տնօրինել մեր երեխաների կրթական կերպը, բովանդակութիւնը, որոչել ծրագրերը: Մենք արդէն կարող ենք կրթական մեր պետական ծրագրով պարտադրել մեր պատմութեան իւրացումը՝ ցանկացած ծաւալով, ցանկացած հարցադրումներով: Ասեմ միբան. ես 15 տարի է դպրոցում եմ աչխատում. յիչում եմ թէ 82 - 84 - 85 Թուականներին ինչքան էինք պայքարում որպէսզի նախասիրական պարապմունքի ձեւով մտցուի հայ ժողովրդի պատմութիւնը, այն էլ չաբաթական ընդամէնը կէս պահով: Երբոր նախասիրական պարապմունքի ձեւով, կամ պատմութեան ծրագրով թոյլատրւում էր այդ գործը անել, դա համարւում էր յաղթանակ: Իսկ 90 Թուականից մենք արդէն ոչ ոքի հաչուետու ենք բացի մեր պետութիւնը, մեր հասարակութիւնը, մեր գիտակցութիւնը: Այսօր Հայոց պատմութիւնը որպէս ինքնուրոյն առարկայ, սկսած 5-րդ դասարանից, վերջացրած 10-րդում, չաբաթական երկու ժամով, յետոյ ժամերը աւելանում են, քննութիւն կայ, եւայլն: Արդէն յրիւ ուրիչ իրականութիւն է: Դժբախտաբար փոխանակ կեդրոնանալու այս խնդրութիւնների չրջանակում, դեռ չարունակում ենք աւանդոյթով գործելակերպը որը արդէն պիտի համարել վնասակար: Նկատի ունենալով աւանդոյթը, պատմութեան թատերականացումը, նրա - կը ներէք - աւելորդ յուզականացումը, ողբերգականացումը, դատապարտուածութիւնը, որոչակի կաղապարների, նախապաչարումների, բարդոյթների արմատաւորումը որոնք պետութեան կազմութեան այս փուլում այլեւս անհանդուրժելի են եւ երբոր նոր պետութիւնը իր դպրոցին նոր պատուէր է տալիս, մենք պարտաւոր ենք նոր թելադրանքով չարժուել:

Մենք հարցը բաժանեցինք երկու մասի, կապուած՝ 80-ամեակի մեր հրահանգով որպէսզի նուազագոյնի բերենք վնասները եւ միեւնոյն ժամանակ տեղ բաց անենք խօսակցութեան: Մենք երբեւի չենք յաղթահարել չատ բան եւ փոխանակ այդ գիտակից խօսակցութիւնը սկսելու, նորից հին կաղապարներով ու թշնամու, դաւաճանի տիպարներով ենք առաջնորդւում:

Հ. - Բայց եղածը գիտակից մօտեցումի բացակայութենէն աւելի ու անկէ առաջ, քաղաքական չահարկումի երեւոյթ մըն էր:

Պ. - Այսօր կարող ենք արձանագրել որ մեր քայլը արագացրեց այդ խօսակցութիւնը. հայաստանեան մամուլին մէջ եղան չատ հետաքրքիր, չատ լուրջ յօդուածներ եւ անցան գիտաժողովներ: Արդէն մեր սեղանին է «Դպրոց» թերթի Ե. թիւը ուր Հայոց Ցեղասպանութիւնը եւ հայ մանկանց դաստիարակութեան խնդիրների նիւթով ընդարձակ յօդուած կայ, իմ եւ փոխ - նախարար Արծրունի Սահակեանի ստորագրութեամբ. մենք բացում ենք ամբողջ չերտերը, մեր մօտեցումը ():*

Հ. - Ձեր հրահանգը ի՞նչ արձագանգ գտաւ հոս, տեղւոյն վրայ:

Պ. - Որոշումը կատարուեց բացառապէս. հասկանալի է որ Լուսաւորութեան նախարարութեան իրաւասութեան սահմաններում արուած հրահանգ էր ու ի պատիւ մեր ուսուցիչների, ճիշդ ընկալուեց, որովհետեւ նրանք այս վճռին ենկել էին, ինչպէս իւրաքանչիւր ընտանիք, կամ հասարակութիւնը:

Հ. - Ուրեմն գիտական մակարդակի վրայ որեւէ լուրջ ընդդիմութեան չբախեցաք:

Պ. - Երբեք: Եթէ հանենք մի քանի լրագրող կամ թերթ, երբեք: Ես 1995 Թուականի Փետրուար, Մարտ, Ապրիլ ամիսներին ունեցել եմ հանդիպումներ Հայաստանով մէկ, ամենատարբեր լսարաններում եւ չի եղել լսարան ուր այս հարցի փոխըմբռնումը չլինի 90 տոկոս եւ աւելի բարձր:

Հ. - Հակազդեցութիւն լսեցաւ սակայն խորհրդարանին մէջ...:

Պ. - Շրջկոմի նախկին քարտուղար Ճէմմա Անանեանն էր. մարդիկ ովքեր ժամանակին փակում էին դռները, ճնչում էին մարդկանց, հիմա հակառակն են: Դէ, բնական է, փոխուել են ժամանակները, փոխուել են պատուէրները:

Հ. - Եղեռնի թեման աւելի բարձր դասարաններու Հայոց պատմութեան ծրագրին մէջ ի՞նչ ընդգրկում ունի:

Պ. - Ես դժգոհ եմ ոչ միայն այդ թեմայի ընդգրկումից, այլ ընդհանրապէս մեր ժողովրդի պատմութեան դասաւանդման ընթացքից. ուսուցչի պատրաստութիւնը հեռու է բաւարար լինելուց, այսօր ունենք պատմութեան մեծ թւով ուսուցչի պակաս եւ չատ դպրոցներում ստիպուած ենք այդ ժամերը յանձնել ոչ համապատասխան պատրաստութեամբ անձանց, չենք կարողանում որակաւորում անցկացնել որովհետեւ փոխարինող չունենք, զգալի է դասագրքերի պակասը: Մեզանում հայ ժողովրդի պատմութիւնը փոքր մի գիրք է եղել եւ եղել է իրականում Խորհրդային Հայաստանի պատմութիւնը. այնտեղ քիչ բան էր թոյլատրըւած, կամ թոյլատրուած էր, բայց մեր մասնագէտները չէին կարողանում օգտագործել: Եւ այսօր մենք դեռ չունենք երեխաներին մատչելի Հայոց պատմութեան գրքեր:

Հ. - Նորերու պատրաստութեան ձեռնարկուա՞ծ է:

Պ. - Եթէ մեր գիտական, գիտա - մանկավարժական լսարանը տրամադիր է, նրանք պիտի ստեղծեն: Լուսաւորութեան նախարարը դրա կազմակերպիչն է: Սա օրակարգի հարց է արդէն: Մէկ - երկու տարում գործածութեան կը դնենք նոր գրքեր: Ցաւալի է որ 1992 - 93 Թուականին գրուած դասագրքերում ինչքա՛ն չհասկացուած է մեկնաբանուած թէ ինչ ենք ուզում արդիւնքում: Պետականութեան այս պայմաններում երբ մեզ հնարաւորութիւնը տրուած է պատմութիւնը սեւ ու սպիտակ էջերով իմանալու, կարծես այդ հայեացքը չկայ:

Մեր հանդիպումներից յայտնի է դարձել որ նոյնիսկ 10-րդ դասարանում պատմութեան իւրացումը չատ վատ է եւ ոչ միայն հայ ժողովրդի:

Պատմական հայեացքի բացակայութիւնը Հայաստանի այսօրուայ քաղաքացու նկարագրի մէջ կարեւոր մաս է, որովհետեւ հարցադրումը չէ արուած: Մեր նոր իրողութեան պայմաններում ազգային ինքնագիտակցութեան մէջ պետականութեան զգացումը որպէս կարեւորագոյն բաղկացուցիչ պիտի առաջ մղուի եւ նա պէտք է որոչի միւս բաղկացուցիչների դերը: Նա վաղ թէ ուչ պէտք է դառնայ մեր ազգային ինքնագիտակցութեան նոր ու ամենազօրաւոր բաղկացուցիչը: Եւ պետական դպրոցը որպէս այս խնդրի ծրագրիչը, արագ պիտի ստանձնի այս պատուէրը. հակառակ դէպքում նա հակապետական գործունէութիւն կը տանի, ինչ է կացութիւնը այսօր, դժբախտաբար:

Հ. - Պատմութենէն զատ, ի՞նչ լուրջ այլ դժուարութիւններ ունիք դպրոցական համակարգին մէջ:

Պ. - Ինչ որ ասացի չէր վերաբերում միայն պատմութեան: Փոխանակ իւրաքանչիւրը պետական չինարարութեան մէջ իր դերը գտնելու, չարունակում է հայրենասիրական թեման, գովաբանութիւնը. սրանք բանաստեղծութեան, չարադրութիւնների ձեւով չարունակւում են դառնալ գլխաւորը եւ այդ ձեւով մենք փճացնում ենք մեր սերնդին. այսինքն, ուզում ենք որ նրանք մեզ նման լինեն: Երեխան նորից դառնում է միջոց եւ խօսակցութիւնը միանգամից տեղափոխւում է նորից ազգային ալիքի վրայ, ազգային փրփուրով, հայհոյանքով ու մնացած բոլոր բաներով:

Տեսակցեցաւ՝
Ա. Թ.

(Մնացեալը յաջորդով)

(*) «ՅԱՌԱՋ». - Կը հրատարակենք առանձին:

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՕՐԵՐԸ ՀԱԼԷՊԻ ՄԷՋ

ՀԱԼԷՊ. - («Յառաջ»). -

Եթէ ըսեմ թէ չկայ միութիւն մը կամ դպրոց մը, որ կազմակերպած չըլլայ հանդիսութիւն մը յարգելու համար յիչատակը Մեծ Եղեռնի մեր զոհերուն, ճիշդ գրած կ'ըլլամ:

Արդարեւ, բազում էին ձեռնարկները եւ այլազան. բոլորն ալ նուիրուած Մեծ Եղեռնին:

Օրինակներ տալու համար ըսեմ, որ Հ. Բ. Ը. Միութեան Հ. Ե. Ը.-ի «Ադամեան» Թատերախումբի տղաքը ներկայացուցին Պարոյր Սեւակի «Անլռելի Զանգակատուն»ը, անվարան կրնամ ըսել մեծ յաջողութեամբ:

Գործը բեմականացնողը հայրենի բեմադիր՝ Ն. Ծատուրեանն էր:

Բարեգործականը կազմակերպեց դասախօսութիւն մը նուիրուած Մուսա Լերան հերոսամարտին, Դամասկոսէն Հալէպ հրաւիրելով Արաբ աչխարհագէտ՝ Պր. Շամսինը:

Համազգայինը երկօրեայ գիտական նիստի հրաւիրեց արաբ ու հայ մտաւորականներ քննարկելու համար Գրիգոր Նարեկացիի «Մատեան Ողբերգութեան» հատորին արաբերէն թարգմանութիւնը զոր կատարած էր Նիզար Խալիլին:

Սարեան Ակադեմիայի տղաքը Պէյրութէն հրաւիրած էին խումբ մը նկարիչներ, բոլորն ալ երիտասարդ, որոնք իրենք զիրենք կ'անուանեն մինասականներ: Այս երիտասարդները իրենց ցուցահանդէսը նուիրած էին Մեծ Եղեռնին:

Նոր Սերունդ Մշակութային Միութիւնը բեմ հանեց իր «Անդրանիկ» Թատերախումբը եւ կազմակերպեց դասախօսութիւն:

Վասպուրական Մշակութային Միութիւնը բրաւ նոյնը:

Զանազան Մշակութային Միութիւններ իրարու մօտ գալով յաջողցուցին բազմաձայն զրոյց մը Հայ Դատի կապակցութեամբ:

Հալէպի Հայկական Երկրորդական վարժարաններու բարձրագոյն դասարաններու աչակերտութիւնը խմբուեցաւ Քարէն Եփփէ Ճեմարանի բակին մէջ ու կատարեց հսկում:

Հազարներու հասնող բազմութիւն մը համախմբուեցաւ Հայոց գերեզմանատան մատրան չուրջ լսելու համար Բերիոյ Թեմի Առաջնորդ՝ Սուրէն Արք. Գաթարոյեանի խօսքը:

Ի վերջոյ Համազգայինը գիրքերու եւ նկարներու ցուցահանդէս մըն ալ կազմակերպեց ուր Տպագիր խօսքը խոր ազդեցութիւն կը թողուր դիտողին վրայ:

Բացի այս թւումն մասունքէն եղան այլ ձեռնարկներ եւս որոնց բարձրակէտը այն միասնական երեկոն էր, որ տրուեցաւ Հալէպի Ս. Աստուածածին Եկեղեցիին մէջ: Հսկայ սրահը եւ չրջափակը լեցուած էր բազմութեամբ: Բոլոր ներկաները լարուած ուչադրութեամբ հետեւեցան օրուան գլխաւոր բանախօսի ելոյթին: Բանախօսը արաբ մտաւորական մըն էր հրաւիրուած Դամասկոսէն. խսկապէս իրազեկ մեր Պատմութեան եւ մեր ցաւերուն:

Ներկաները Ողջոյն Տուք Միխայիլի օրինակով կ'ըսէին, ի՛նչ լաւ է, որ այս տարի գլխաւոր բանախօսը Արաբ մըն է, որ յարձակում չգործեց ոչ մէկ հայ կազմակերպութեան վրայ. չկրկնուեցաւ ամէն տարուան անհամութիւնը, երբ երեք բանախօսներէն իւրաքանչիւրը կը նետահարէր միւսը:

Այսպէս անցան ապրիլեան օրերը:

Ապրիլ 23-ի օրը խորհեցայ այցելութիւն մը տալ Հալէպի Կրթասիրաց վարժարանին: Երբ հասայ դպրոց, տեսայ թէ ամբողջ աչակերտութիւնը դասարան առ դասարան խմբուած կ'առաջնորդուէր եկեղեցի:

Մանկացայ պահ մը, վերջին եկեղեցի մտնողը ես եղայ ու գրաւեցի վերջին նստարանը: Հոն էր քահանան: Ուսուցչուհի մը բացման խօսք արտասանեց: Տնօրէնուհին խօսեցաւ օրուան իմաստին չուրջ:

Հինգերորդ եւ վեցերորդ դասարանցիները հանդէս եկան խմբական արտասանութիւններով:

Հաղորդութիւն առնելու պէս մթնոլորտը լուրջ էր: Քահանայ Հայրը օրհնեց ներկայ աչակերտութիւնը:

Ես բաւարարուած դուրս ելայ: Յաջորդ դպրոցը ուր հանդիպիլ ուզեցի

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԳԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ ՄԷՋ

Ֆրեզնոյի «Մասիս» գերեզմանատան մէջ, Ապրիլ 23-ին, տեղի ունեցած է Սողոմոն Թեհլիրեանի յուշարձանին վերաբացման արարողութիւնը: Տարիներու ընթացքին յուշարձանին մակերեսն ու հիմը փնասուած ըլլալով, շրջանի Հ. Յ. Դ. «Թեհլիրեան» կոմիտէն որոշած էր զայն նորոգել: Արարողութեան - որուն ներկայ եղած են 300 հոգի - բացումը կատարած է Արօ Սաղաձեան: Միւռոն Վրդ. Ազնիկեան հոգեհանգստեան պաշտօն կատարած է: Խօսք առած է (անգլերէն) Ռիչըրտ Տարմանեան: Բանախօսած է Յակոբ Մանճիկեան, յուշարձան այցելութիւնը համարելով արդիւնք մեր հերոսապաշտութեան, ապա անդրադառնալով Թեհլիրեան մարդու առաքինութիւններուն: Յուշարձանի Յանձնախումբին կողմէ գնահատանքի եւ յիշատակի գիր մը յանձնուած է յուշարձանը նորոգող քանդակագործ Աշոտ Սիմոնեանին: Միւռոն Վրդ.ի կողմէ կատարուած մատաղօրհնէքէն ետք ներկաները երգած են «Վէրքերով լի»ն եւ ծաղիկ դրած դամբանաքարին վրայ:

Փասատինա միջնակարգ դպրոցի սրահին մէջ, Ապրիլ 28-ին, նշուած է Եղեռնի 80-ամեակը, որուն ներկայ եղած են քաղաքապետուհի Քաթրին Նէք, փոխ - քաղաքապետ Պիլ Փափարեան, բարձրաստիճան անձնաւորութիւններ եւ հոծ բազմութիւն մը: Բացումը կատարած է Սիւզան Պէրպէրեան եւ վարած յայտագիրը: Հ. Յ. Դ. «Լեռնավայր» կոմիտէի խօսքը փոխանցած է Կարօ Մոմճեան: Բանախօսած է Հայաստանի Արտաքին նախկին նախարար Րաֆֆի Յովհաննէսեան, անդրադառնալով անպատիժ մնացած Հայկական ցեղասպանութեան: Քաղաքապետուհին խօսք առնելով դատապարտած է Թուրքիոյ ոճրային արարքը, զօրավիգ եղած հայութեան եւ Ապրիլ 24-ը պաշտօնագրով մը հռչակած է Հայկական Ցեղասպանութեան Օր: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

Փասատինայի Սիվիք Սենթըրի մէջ, Ապրիլ 30-ին, տեղի ունեցած է Եղեռնի 80-ամեակին նուիրուած ոգեկոչման համերգը, շուրջ վեց հարիւր հանդիսականներու ներկայութեամբ: Յայտագրին մասնակցած են Նունէ Աւետիսեան (արտասանութիւն), Գէորգ Յունանեան (երգ), Իրանահայ Միութեան երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Ալֆրեդ Մարգոյեանի, Լարային քառեակ մը, Համազգայինի Լոս - Անճըլըսի «Գուսան» երգչախումբը՝ ղեկավարութեամբ Արա Մանաշի, «Անի» պարախումբը, ղեկավարութեամբ Եղիա Հաչըլեանի եւ Սիւզի Բարսեղեան - Դարբինեանի եւ Կլէնտէյլի Համազգայինի «Զուարթնոց» պատանեկան պարախումբը:

Փասատինայի մէջ, Ապրիլ 8-ին, նշուած է էմմանուէլ Աստուածաշունչի Գոլէճի հիմնադրութեան 13-րդ տարեդարձը, ճաշով, որուն մասնակցած են 200 հոգի: Հանդիսութիւնը վարած է Վահիկ Հաղդեան: Գոլէճը, զոր հիմնած է Վեր. Եղիա Պապիկեան, ունի նաեւ այլազան գործունէութիւն մը՝ կրօնա - բարոյական հրատարակչատուն, հոգեւոր ռատիօժամ, չափահասներու համար անգլերէնի երեկոյեան դասեր եւայլն: Գոլէճը Երեւանի մէջ ունի իր մասնաճիւղերը, ուր կը պատրաստուին հոգեւոր գործիչներ Հայաստանի համար:

Փասատինայի Ալ Մանսուր ճաշարանին մէջ նշուած է Սահակ - Մեսրոպ հայ քրիստոնեայ վարժարանին 15-ամեակը, մասնակցութեամբ 300 հոգիի: Հանդիսութիւնը վարած է Ռոպէր Սարգիսեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը: Բանախօսած է Գաբրիէլ Ինճէճիկեան: Հոգաբարձութեան ատենապետը՝ Մայք Եուսուֆեան ներկայացուցած է դպրոցին նոր տնօրէնը՝ Լեւոն Ֆիլեան:

Գահուէնկայի Միացեալ Հայ Աւետարանական Եկեղեցւոյ մէջ, Ապրիլ 20-ին, տեղի ունեցած է Եղեռնի 80-ամեակի ոգեկոչումը: Խօսք առած են Վեր. Փիթըր Տողրամճի, Տիկին Լորնա Միլըր, Միքայէլ Եուսուֆեան, Վեր. Միհրան Քիւփէեան, Վեր. Աբրահամ Զաւարեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը, մասնակցութեամբ երգչախումբի, փողային նուագախումբի եւ Անահիտ Իշխանեանի, որ արտասանած է Սիամանթոյի եւ Դանիէլ Վարուժանի քերթուածներէն:

Փասատինայի Պրիզի Նազովրեցի Եկեղեցւոյ մէջ, Ապրիլ 21-ին տեղի ունեցած ոգեկոչման հանդիսութեան բանախօսած են տոքթոր Գնէլ Դուրեան (հայերէն) եւ փրոֆէսէօր Հրայր Տէքմէճեան (անգլերէն): Խօսք առած է Հայաստանի Ուժանիւթի նախկին նախարար Սեպուհ Թաշճեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը, որուն մասնակցած են Արփինէ եւ Էլիզապէթ Փեհլիվանեան, Անիթա Մաթթա (երգ), Անահիտ Իշխանեան (արտասանութիւն), Վաչէ Մանկրեան (դաշնակ), Ռազմիկ Մանսուրեան (երգ): Հանդիսութիւնը վարած է տոքթոր Կարպիս Տէր - Եղիայեան:

Փասատինայի Հայ Նազովրեցի Եկեղեցւոյ մէջ, Ապրիլ 23-ին, տեղի ունեցած է Եղեռնի 80-ամեակին նուիրուած ձեռնարկ մը: Բանախօսած է տոքթոր Կարպիս Տէր-Եղիայեան Հայկական Ցեղասպանութեան խորքութեան անդրադառնալով ազգային, կրօնական եւ մարդկային տեսանկիւնէն: Խօսք առած են Փօլ Տօքթորեան եւ Յովհաննէս Էքմէքճեան: Ղարաբաղեան երգերով հանդէս եկած է Անահիտ Իշխանեան:

Փասատինայի Հայ Կիլիկիա Աւետարանական Եկեղեցւոյ մէջ, Ապրիլ 23-ին, տեղի ունեցած է պաշտամունք, նուիրուած՝ Եղեռնի 80-ամեակին: Վեր. Միհրան Քիւփէեան մեկնաբանած է 80-ամեակի խորհուրդը: Եկեղեցւոյ կից գործող շաբաթօրեայ դպրոցի աշակերտները արտասանած են Սիլվա Կապուտիկեանի՝ Եղեռնին ու հայ ժողովուրդին նուիրուած բանաստեղծութիւններէն հատուածներ եւ երգչախումբը մեկնաբանած է քանի մը երգեր:

Սան Տիէկոյի մէջ, Ապրիլ 22-ին, ամերիկացի բազմահազար հաւատացեալներու առջեւ ելոյթ ունեցած է տոքթոր Կարպիս Տէր - Եղիայեան, նիւթ ունենալով Հայկական Ցեղասպանութիւնը:

ԹՂԹԱԿԻՑ

Հայր Ցարութիւն Վրդ. Պզտիկեանին ղեկավարած Մխիթարեան վարժարանն էր:

Դպրոցը ունի հսկայ սրահ եւ խորան: Խորանին շուրջ հաւաքուած էին մէկ քանի հարիւր աշակերտներ: Բարձրագոյն դասարաններու տղաքը մեկնած էին Քարէն Եփփէ ճեմարան, իսկ այստեղ ելոյթ կ՚ունենար Հայր Պզտիկեանը:

Կամացուկ մը ներս մտայ աշխատելով ուշադրութիւն չգրաւել:

Վարդապետը, հանդարտ, հասկնալի լեզուով մը կը բացատրէր օրուան իմաստը: Այստեղ եւս 4-րդ, 5-րդ եւ 6-րդ դասարանցիները ունեցան խմբական արտասանական ելոյթներ Վահան Տէրեանէն եւ Գէորգ Էմինէն:

Նորագոյն այս սերունդը երկխզածութեամբ կ՚ունկնդրէր բառածները: Եղեռնէն 80 տարի ետք մենք տակաւին ողբի մէջ էինք:

Քայլերս, ապա, ուղղեցի դէպի Հ. Բ. Ը. Միութեան Լազար Նաճարեան - Գալուստ Կիւլպէնկեան երկրորդական վարժարանի մանկապարտէզի բաժինի բակը:

Այստեղ համախմբուած գտայ վերի դասարաններու աշակերտութիւնը:

Ուրեմն, նոյնն էր պատկերը ամէն կողմ:

Երբեք այս դպրոցներու մէջ առիթ արրծացու ինծի երկու խօսք ըսելու: Իրապէս երկու խօսք, ոչ աւելի: Բոլոր աշակերտներուն երդումի նման վանկարկել տուի. - Մենք Հայ ենք, մենք Հայ պիտի մնանք խօսքերը, միայն այդքան:

Ամէն տարի Ապրիլին, շատ կորուստներ ունենալով հանդերձ, քիչ մը աւելի Հայ կը զգանք մենք մեզ:

Հալէպահայերը Ուխտի օրուան վերածեցին Ապրիլ 24-ը:

Ապրիլեան կարգախօսի տակ, նոյն ամսուան 25-ին, Դամասկոսի Ֆրանսայի դեսպանը իր ներկայութեամբ հովանաւորեց Հայր Ցարութիւն Վրդ. Պզտիկեանի նկարչական մէկ ցուցահանդէսը, որ տեղի ունեցաւ Հալէպի Ֆրանսական հիւպատոսարանի բնակարանի պուրակին մէջ:

Հետաքրքրական էր, որ բազմութեան մէջ երեք լեզուներ կը հնչէին հաւասարապէս - ֆրանսերէն, արաբերէն եւ հայերէն:

Բացի Ֆրանսայի, Հայաստանի եւ Իտալիոյ հիւպատոսներէն ցուցահանդէսի բացման ներկայ գտնուեցան հայ երեք յարանուանութիւններու առաջնորդները, քաղաքական ու մտաւորական մարդիկ:

Ողջոյնի խօսքը Ֆրանսայի դեսպան՝ Ժան - Գլօտ Քուսըրանինն էր, որ գովաբանեց Հայերը յիշելով Գառզուն, Ազնաւուրը, Վերնէօյը:

Ցուցահանդէսին անակնկալը երեք Ֆրանսուհիներու համերգն էր որ տեւեց մէկ ժամ - երկու ֆլիւթ, մէկ չէլլօ: Լըսեցինք Մոցարթ, Պախ եւ Պելա Պարթոք եւ ֆրանսացի երգահանի մը միջին դարու գործերէն:

Ցուցահանդէսին առաջին օրը փակուեցաւ ճաշով:

Երանելի աշխուժութիւն: Այս էր Հալէպահայութեան պատկերը Ապրիլ ամսուան ամբողջ տեւողութեան:

ԹՈՐՈՍ ԹՈՐԱՆԵԱՆ

Հալէպ, Մայիս 2, 1995

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՀԱՄԻԼԹԸՆԻ մէջ (Գանատա) Ապրիլ 29-ին բացումը կատարուած է նոր Հայ Կեդրոնի մը: Այս առթիւ, շէնքի շինութեան յանձնախումբէն՝ Պետրոս Ալրաճեան, նախկին շէնքի երեք անդամներու ներկայութեամբ, բացած է նախկին Հայ Կեդրոնի հիմնարկութեան (1953) շէնքի հիմնաքարին մէջ զետեղուած պղինձէ պահպանակը ուր պահուած էին ամերիկեան, գանատական (նախկին), ինչպէս նաեւ հայկական Եռագոյն դրօշները, Աստուածաշունչ մը, Հ. Յ. Դ. ներքին կանոնագիրը, Վռամեան Կոմիտէի ընկերներուն անուանացանկը եւ քաղաքապետութեան շնորհաւորագիրն ու ամերիկեան հինգ սէնթ: Պ. Ալրաճեան յայտարարած է որ այդ աւանդները պիտի ցուցադրուին յատուկ ցուցափեղկի մը մէջ: Օրուան հանդիսավարը՝ Վազգէն Թերզեան խօսք առած է ճաշի սպասարկութենէն ետք եւ ներկայացուցած պաշտօնական հիւրերը ու պատմած Համիլթընի գաղութին կազմութեան օրերէն իր ունեցած յիշատակները: Ապա, խօսքը տուած է Սթոնի Քրիքի քաղաքապետութեան ներկայացուցիչ՝ Պ. Միլըրին: Խօսք առած են նաեւ Շահէ Ծ. Վրդ. Փանոսեան, Հ. Յ. Դ. Կեդր. Կոմիտէի ներկայացուցիչ՝ Վաղարշ Էհրամճեան, երեսփոխան Սարգիս Ասատուրեան, Համիլթընի Վռամեան Կոմիտէի հերթապահ՝ Յակոբ Երկաթեան, Հ. Մ. Ը. Մ.-ի Շրջ. Վարչութեան ներկայացուցիչ՝ Արմէն Սերոբեան, Հրանտ Քհնյ. Երէցեան (յանուն Թեմին առաջնորդ՝ Մեսրոպ Արք.ի), Սարգիս Ա. Քհնյ. Կիւլեան, Ազատնի Ժամկոչեան (ՀՕՄ), Վաչէ Գալուստեան (Հ. Մ. Ը. Մ.-ի Համիլթընի վարչութիւն), Ծօյսի Եկմալեան, Սօնա Սարգիսեան (ՀՕՄ-ի Գանատայի Շրջ. Վարչութիւն), Պետրոս Ալրաճեան (Շէնքի յանձնախումբ), Տիրան Թերզեան: Գեղարուեստական բաժին մը գործադրուած է, հուսկ կատարուած է հանգանակութիւն մը, որմէ հաւաքուած է 150 հազար տոլար:

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Ս. Յակոբ Ազգային Վարժարանի գրադարանին մէջ, Ապրիլ 21-ին տեղի ունեցած է Հայաստանի նախկին Արտաքին Նախարար Րաֆֆի Յովհաննէսեանի հանդիպումը հայկական կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներուն հետ: Ան բանախօսած է ռազմավարութեան եւ Հայաստանի համար անոր ներկայացուցած կարեւորութեան մասին: Վերջաւորութեան պատասխանած է ներկաներու հարցումներուն:

ՄՈՆՐԷԱԼԻ «Ծէզու» կեդրոնի սրահներուն մէջ, Ապրիլ 25-ին բացումը կատարուած է՝ «Արուեստը բարբարոսութեան դէմ» ընդհ. թեմայով «Եղեռն» ցուցադրութիւններու եւ բանախօսութիւններու շարքին: Ձեռնարկը կ՚երկարի հինգ շաբաթներու վրայ: «Հանդուրժողութեան միջազգային տարի» շրջագծին մէջ, շարքը կ՚անդրադառնայ «Երախաներու Եղեռնին» ԻՈՒՆԻՍԷՖ-ի հովանաւորութեամբ, ինչպէս նաեւ հայկական, հրէական եւ Ռուանտա կատարուած ցեղասպանութիւններուն: Մայիս 9-էն 16 Հայկական Եղեռնի շաբաթը միասնաբար հովանաւորած են Մոնրէալի Հայ Մշակութային Միութիւններէն՝ Համազգայինը, Թէքէեանը, Նոր Սերունդը եւ Հայ Կաթողիկէ Երիտասարդաց Միութիւնը:

ՍԷՆԹ ՔԱԹՐԻՆԶԻ (Գանատա) Հայ Կեդրոնին մէջ, Մարտ 18-ին նշուած է ՀՕՄ-ի հիմնադրութեան 85-ամեակը: Տեղւոյն վարչութեան ատենապետուհի՝ Անժէլ Տէրտէրեանի բացման խօսքէն ետք օրուան խօսքը արտասանած է ՀՕՄ-ի Գանատայի Շրջ. Վարչութենէն Անահիտ Գաբրիէլեան: Գեղարուեստական յայտագիրը ապահոված է երգիչ՝ Արթիւր Արզարեան, ընկերակցութեամբ՝ Արմենիա նուագախումբին:

ՊՈԼՍՈՅ Ս. Փրկիչ հիւանդանոցի վարչական սրահին մէջ, Շաբաթ, Ապրիլ 22-ին, ընդունելութիւն մը տեղի ունեցած է նպատակ ունենալով ներկայացնել Վարուժան Քէօսէեանի 550 էջերէ բաղկացած գիրքը նուիրուած Ս. Փրկիչ հիւանդանոցի պատմութեան: Հաւաքոյթին նախագահած է Գարեգին Պատրիարք: Գիրքը ներկայացուցած է բժիշկ ու բանաստեղծ՝ Վարդ Շիկահեր: Հուսկ Բանքը արտասանած է Պատրիարքը: Ապա, ներկաները միացած են դուրսը գտնուող բազմութեան եւ բոլորուած սեղաններու շուրջ: Այս գեղատիպ հատորը տպուած է «Մարմարա»ի Մուրատ Օֆսէթ տպարանին մէջ:

ՊՈԼՍՈՅ Աթաթիւրք Մշակութային Կեդրոնի փոքր դահլիճը ծայրէ ծայր լեցուած է, Ապրիլ 27-ին, Կեդրոնական երգչախումբին համերգին առթիւ: Իր հիմնադրութեան 25-ամեակին վայել որակուոր յայտագիր մը ներկայացուցած է երգչախումբը, մասնակցութեամբ երեք մեներգիչներու՝ Ալիս Մանուկեան, Գէորգ Դաւիթեան եւ Արեգ Տոլտուրեան: Յայտագիրը կը կազմէր Տիգրանեանի «Անոյշ»ը: Համերգը կրկնուած է Մայիս 2-ին:

ՊՈԼՍՈՅ Մխիթարեան Սանուց Միութեան սրահին մէջ, Ապրիլ 30-ին, երգիչ Պարթեւ Կարեան համերգ մը տուած է որ մեծ յաջողութիւն արձանագրած է:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՅԿԱԶԵԱՆ ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ
հատոր ժԴ.

Հրատարակութիւն Հայկազեան համալսարանական գոլէճի հայագիտական ամպիոնի:

Պէյրութ, 1994

(Շար. Ա. էջէն)

չարքի, Մայիս 11-ին բախումներու ընթացքին հնդկական բանակին եւ մահմետական անջատողականներու միջեւ: Երեսուն հազար բնակիչ ունէր:

ՆԻՍԻ թղթատարի սպասարկութեան գործադուլը կը շարունակուի աղէտալի համեմատութիւններու հասնելով: Շարժումը կը տեւէ ամիս մըն է եւ աւելի քան մէկ միլիոն հոգի կը տուժէ: Պատճառը կը վերագրուի 8000 աշխատանքի ջնջումի ծրագրի մը:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ մէջ յաջորդական ցնցումներ պատահած են Մայիս 13-էն ի վեր, գլխաւորաբար Գոզանիի շրջանը ուր, Շաբաթ օրուան երկրաշարժը 6.6-ի հասած էր Ռիխթէրի աստիճանաչափին վրայ: 25 վիրաւոր կայ: Շրջանը քիչ բնակուած է:

ՇԻՐԱՔ, ըստ օրէնքին, հրապարակեց իր հարստութիւնը որու մանրամասնութիւնները լոյս տեսան Պաշտօնաթերթին մէջ: Ընդհ. գումարը կը հասնի 8 միլիոն 300.000 ֆրանքի, որոնց մէջ կան Գորէզի մէկ դղեակը (1.200.000), նաեւ Գորէզի մէջ փոքրիկ տուն մը (կինը ժառանգած է), Փարիզի մէջ յարկաբաժին մը ուր տը Սէն (2 միլիոն 200.000), նաեւ անշուշտ արժէթուղթեր եւ դրամական զանազան ներդրումներ:

ՖՈՒԹՊՈԼԻ Ֆրանսայի Բաժակին տիրացաւ Փարի - Սէն - Ժերմէն 1 - 0 յաղթելով Սթրազպուրկի: Մրցումը տեղի ունեցաւ Մայիս 13-ին ի ներկայութեան երկու նախամահներու՝ Միթերան եւ Շիրաք:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Ա. Թադէոսեան մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը Շաբաթ, Մայիս 20, ժամը առաւօտեան 10-ին, Հայ Մշակոյթի Տունը

17, rue Bleue, Paris 9e

Ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՕՐ

Կապոյտ Խաչի Սէն - Ժերոմի Ջ. Շանթ մասնաճիւղը Մայրերու Օրուան առթիւ կը կազմակերպէ օթօքարով պտոյտ մը Շաբաթ առաւօտ, Մայիս 20-ին, դէպի «Պէնտոր»ի կղզին»: Ժամադրավայրն է Սէն - Ժերոմի «Տիրան Թէքէեան» հրապարակը, առաւօտեան ժամը 9.30-ին:

Փափաքողները կրնան հեռաձայնել. -

91 - 06 - 29 - 65

91 - 70 - 12 - 49

UGAB — PARIS :

dîner - café théâtre

Le Comité de Paris — Ile-de-France de l'UGAB organise un DiNER - CAFE THEATRE

le Samedi 20 Mai à 20 heures 30

au Centre Culturel Alex Manoogian 118, rue de Courcelles, Paris 17e

Renseignements et réservations au: 45 20 03 18 ou au 42 27 12 26.

L'Ecole de Langue et de culture arménienne KHATCHADOUR ABOVIAN à l'occasion de la fête de l'Ascension organise

Une Grande Fête

« *V i d j a g a h a n o u t i o u n* »
le Dimanche 21 Mai à 15 heures
Dans la Salle «A. Tcherpachian» du Centre Culturel Sahak-Mesrop
339, ave du Prado — Marseille 8e

PARTIE ARTISTIQUE

Chants,
Récitations,
Musiques & Danses

—— ENTREE LIBRE ——

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

PROCES CIVIL CONTRE BERNARD LEWIS

LE 17 MAI 1995

Le Forum des associations arméniennes de France appelle la communauté arménienne

A MANIFESTER

le Mercredi 17 Mai
devant le PALAIS DE JUSTICE
de 16 heures jusqu'à la levée de l'audience

— *POUR LA CONDAMNATION DU NEGATIONNISTE BERNARD LEWIS;*
— *POUR LA RECONNAISSANCE DU GENOCIDE DES ARMENIENS PAR UNE JURIDICTION FRANCAISE;*
— *POUR QUE JUSTICE SOIT ENFIN RENDUE AUX ARMENIENS.*

CE PROCES EST UNE ETAPE HISTORIQUE POUR LA RECONNAISSANCE DES DROITS DU PEUPLE ARMENIEN

RASSEMBLEMENT PLACE SAINT-MICHEL
Métro Saint-Michel

Des autocars sont mis gratuitement à disposition :
- *Arnouville* : Stade Léo Lagrange, gare — Départ 15h;
- *Alfortville* : Place Achtarak (ex-Carnot)- 15h — Mairie- 15h15;
- *Clamart* : Marché- 15h — Epicerie «Eniz», 14 rue des Monts-15h15;
- *Issy-les-Moulineaux* : Eglise apostolique, 6 ave Bourgain- 15h30.

Retour assuré à 20 heures.

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

COLONIE DE BELLEFONTAINE

La Croix Bleue des Arméniens de France vous informe que sa Colonie de Bellefontaine ouvre ses portes :

1ère SESSION
du 5 au 29 JUILLET

2ème SESSION
du 30 JUILLET au 23 AOUT

Nous invitons tous les colons à s'inscrire auprès des personnes suivantes:
- Arnouville :
Mme Yeranossian - Tél: 39 85 79 85
- Asnières :
Mme Danoux - Tél: 42 42 85 87
- Bagneux :
Mme Pekmezian - Tél: 46 63 10 48
- Chaville :
Mme Derkaloustian-Tél: 47 50 64 37
- Issy-les-Moulineaux :
Mme Papazian - Tél: 46 42 90 68
- Sevran :
Mme Papazian - Tél: 43 32 47 20
- Paris : Se rendre à la MCA : 17, rue Bleue, Paris 9e, le Samedi 13 Mai à partir de 15 heures 30.
- Alfortville : Inscription à la MCA 9, rue de Madrid, le Samedi 20 Mai. Tél: 43 76 55 89.

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՇԱՒԻԼԻ ՄԷՋ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութեան Մշակութային Յանձնախումբի կազմակերպած՝

«ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆ»

թեմայով դասախօսութիւններու շարքին երկրորդը՝

Շաբաթ, Մայիս 20, ժամը 20.30-ին

Եկեղեցւոյ կից «Սարգիս Պալապանեան» սրահը՝

6, rue Père Komitas

Դասախօս. -

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՀՆՅ. ԹԱՇՃԵԱՆ

Նիւթ. - «Եկեղեցական - համայնքային կեանք՝ հովիւ - հօտ յարաբերութիւն»:

DATE A RETENIR

AAAS
ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE

Fête Champêtre traditionnelle

de la MAISON DE RETRAITE
95500 GONESSE

Dimanche 2 Juillet
à partir de 11 heures 30

L'ASSOCIATION MACHTOTZ
Pour la Défense et le Développement de la Langue Arménienne organise

un SEJOUR LINGUISTIQUE ARMENIEN

NICOSIE / CHYPRE du 7 au 28 Juillet
POUR LES JEUNES DE 10 A 20 ANS

Sous le patronage et avec le soutien du Rév. Père MANJIKIAN.
- Les participants seront hébergés individuellement par des familles sélectionnées, dont ils partageront la vie et avec lesquelles ils communiqueront en langue arménienne.
- Des cours d'arménien seront organisés les matins à raison de 20 heures par semaine pour les débutants francophones par Mme Hilda Kalfayan-Panossian, avec sa méthode audiovisuelle et pour les autres niveaux, par des professeurs expérimentés.
- L'encadrement et l'assistance aux jeunes participants seront assurés par les Associations des Dames Arméniennes de Chypre et par des responsables de l'Association Machtotz.
- Plusieurs excursions sont prévues dans CHYPRE.

FRAIS DE PARTICIPATION : 3 800 F. par personne comprenant le transport (avion Paris—Chypre—Paris), l'hébergement en pension complète, les cours et les excursions.

Renseignements et inscriptions : ASSOCIATION MACHTOTZ — 8, rue Lamennais, 92370 CHAVILLE — Tél. : (1) 47. 50. 97. 51.

Au lendemain du procès civil contre Bernard LEWIS

Le Forum des Associations arméniennes de France organise, en collaboration avec l'UGAB

une RENCONTRE avec le Prof. Vahakn DADRIAN

Spécialiste du génocide des Arméniens
Directeur du «Genocide Study Project» de la Fondation Guggenheim, New York

le Mardi 23 Mai à 20 heures

au Centre Culturel Alex Manoogian 118, rue de Courcelles Paris 17e

A l'issue de la soirée, le Prof. Dadrian signera son livre *«Autopsie du génocide arménien»*, récemment publié aux Editions Complexe, Bruxelles.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section Beaumont : *«N a ï r i»* organise *UN VOYAGE EN ITALIE*

«L'ASCENSION A VENISE»

Prix du voyage : 1 3 5 0 F.

Programme du voyage du 24 au 27 Mai

1er jour 24 Mai : *MARSEILLE - VENISE*
Départ de Marseille à 6h en direction de Nice, puis continuation en direction de Gênes. Arrêt sur l'autoroute pour le repas, non pris en charge. Après-midi continuation vers Vérone puis Mestre, arrivée en fin de soirée Lido de Gésolo. Installation à l'*Hôtel Niagara* - Diner.

2eme jour : *L'ILE DE BURANO*
Petit-déjeûner — Départ le matin et visite sur l'*Ile St Lazare* — Musée et Monastère arméniens — Déjeûner — Après-midi départ en bateau Vaporetto pour l'*Ile Burano*, l'Ile des Dentelaires — Retour en fin de soirée à l'hôtel — Dîner.

3eme jour : *VENISE*
Petit-déjeûner — Départ le matin en bateau Vaporetto au centre de *Venise* place St Marc La Basilique, le palais des Doges avec guide inclus — Déjeûner — Après-midi départ pour la Place de Rome — Visite à pied par le Pont de Rialto — Quartier libre — Retour en fin de soirée à l'hôtel — Dîner.

4eme jour : *MILANO - MARSEILLE*
Petit-déjeûner — Dépar le matin en direction de Milan. Visite à pied de la *Cathédrale de Milan* — Déjeûner, puis départ en direction de Marseille — Arrivée tard dans la soirée du samedi.

Ce prix comprend : Le voyage aller-retour en car luxueux (bar, W-C, TV, vidéo et frigo) — Hôtel **** au bord de la plage, piscine, salle de gym, sauna, etc. — Les excursions, les entrées dans les sites, les transports en Vaporetto. — Les petit-déjeûners et les repas du soir. — Assurance du transport.

Ce prix ne comprend pas : Les déjeûners du midi — Les gondoles — Les boissons.

Les conditions : 500 à verser pour toute réservation (cash) — Le reste 850 F. une semaine avant le départ en chèque ou le jour même en liquide.

Point de départ : L'arrêt du car devant la Banque Populaire au centre de Beaumont Marseille 12e.

Pour tous renseignements et réservations vous pouvez contacter *Mme Chouchik Menkichian* : 149 ave du 24 Avril 1915
Tél. : 91. 93. 30. 08.

Les places sont limitées.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի Էլէն Բիւզանդ մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 200 Ֆր. Տիկին Արտեմիս Իւքէնտէրեանէ Տիկին Մարի Գապայեանի մահուան քառասունքին առթիւ:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 17
MERCREDI
17 MAI
1995

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ _ ԹԻՒ 18.593
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
69e ANNEE — N° 18.593

ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԻԾԸ Կ'ԸՆԴՈՒՆՈՒԻ ԵՒ ՀԱՆՐԱՔՈՒԷԻ ԿԸ ԴՐՈՒԻ ՅՈՒԼԻՍ 5-ԻՆ

Մայիս 12-ին, Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդը ձայներու ջախջախիչ մեծամասնութեամբ կ'ընդունէր Սահմանադրութեան նախագիծը եւ անոր հանրաքուէի դրուիլը (Յուլիս 5-ին երեսփոխանական ընտրութիւններուն հետ միաժամանակ)։ Այս առթիւ նախագահին մամուլի քարտուղարը՝ Լ. Զուրաբեան մամուլին յայտարարութիւն մը ըրած է Մայիս 15-ին, ուր նախ կը շեշտէ տրուած «պատմական որոշումը», քանի որ անով վերջ կը գտնէ Սահմանադրութեան մշակումի փուլը։ Զուրաբեան կ'աւելցնէ…

«…Կարելի է փաստել, որ այլեւս բոլոր քաղաքական եւ մասնագիտական վէճերն աւարտուած են եւ ձեռք է բերուած ընդհանուր համաձայնութեան արժանացած միասնական փաստաթուղթ։ Ի հարկէ, անհամաձայն մարդիկ կամ քաղաքական ուժեր միշտ կը գտնուեն, ուստի պէտք է լինեն քաղաքական մեխանիզմներ, որոնց շնորհիւ հնարաւոր պիտի լինի գալ համաձայնութեան միասնական փաստաթղթի շուրջ։ Համաձայնութեան գալու նման մեխանիզմի կառուցմանն էին ուղղուած Գերագոյն Խորհրդի կողմից Սահմանադրական Յանձնաժողովի ստեղծումը եւ դրան յաջորդած քայլերը, Յանձնաժողովի ընդլայնումը, սահմանադրական օրէնքի ընդունումը, ինչպէս նաեւ Գերագոյն Խորհրդի հաւանութիւնը Սահմանադրութեան նախագծին։ Սահմանադրութեան նախագծի մշակման ամբողջ այդ գործընթացի մէջ ընդգրկուեց Հայաստանի քաղաքական ուժերի ողջ սպեկտրը, ներգրաւուեցին իրաւաբանութեան եւ սահմանադրական իրաւունքի լաւագոյն մասնագէտները, այսինքն օգտագործուեց քաղաքական մտքի եւ մասնագիտական ամբողջ ազգային ներուժը, լսուեցին եւ քուէարկուեցին բոլոր տեսակէտները եւ առաջարկները։ Այսպիսով, նման միասնական փաստաթղթի ընդունումից յետոյ բոլոր վէճերը կրում են դեստրուկտիւ բնոյթ եւ պայմանաւորուած են միայն՝ երկրում գոյութիւն ունեցող իրաւական անորոշութիւնը յանուն սեփական քաղաքական նկրտումների պահպանելու շահագրգռութեամբ։

Այժմ քաղաքական ուժերի միջեւ ձեռք բերուած համաձայնութիւնը պիտի հաստատուի ժողովրդի կողմից։ Սահմանադրութեան ընդունումը անդառնալի կը դարձնի ժողովրդավարութեան հաստատումը Հայաստանում, կը ձեւաւորուի այն հիմքը, որի վրայ կը կառուցուի իրաւական պետութիւնը եւ կը հաստատուի օրէնքի գերակայութիւնը, ինչպէս նաեւ կ'ապահովի քաղաքական համակարգի կայունութիւն անկախ նրանից, թէ ով է իշխանութեան գլխին։ Այժմ կը ցանկանամ պատասխանել արմատական ընդդիմութեան կողմից բերուող երկու փաստարկի 1) որ իբր ուղարկելով Սահմանադրութիւնը հանրաքուէի, Խորհրդարանը խուսափեց պատասխանատուութիւնից եւ 2) որ այնպիսի բարդ իրաւական փաստաթուղթ, ինչպիսին է Սահմանադրութիւնը, չի կարելի յանձնել ժողովրդի դատին։ Նախ Գերագոյն Խորհուրդը չի խուսափել պատասխանատուութիւնից եւ յայտնել է իր դրական վերաբերմունքը նախագծի նկատմամբ։ Երկրորդ, հանրաքուէի ուղարկելով նախագիծը, Խորհրդարանը պետաիրաւական կարեւորագոյն հարցի լուծմանը մասնակից է դարձնում ամբողջ ժողովրդին։ Այս կապակցութեամբ, գոհունակութեամբ կը նշենք, որ Հայաստանում արմատաւորւում են ժողովրդավարութեան երկու ձեւերը, եւ անմիջականը, եւ ներկայացուցչականը։ Նման որոշումով ներկայացուցչական ժողովրդավարութիւնը եւս մէկ անգամ հարստացրեց անմիջականին։ Եւ երրորդ, ժողովրդի կողմից Սահմանադրութեան ընդունումը ունի նաեւ խոր խորհրդանշական իմաստ, հանդիսանալով համազգային համաձայնութեան ակտ, որով ամբողջ մի ժողովուրդ իր պատրաստակամութիւնն է յայտնում հետեւել պետութեան գործողութեան յստակ գծուած կանոններին։

Ինչ վերաբերում է ժողովրդի դատին, ապա կասկածի տակ դնելով նրա կարողութիւնները, մեր քաղաքական օպոնենտները եւս մէկ անգամ դրսեւորում են թերհաւատութիւն սեփական ժողովրդի հաւաքական բանականութեան նկատմամբ։ Սահմանադրութեան մշակումը քաղաքական գործիչների եւ մասնագէտների գործն է, ի հարկէ, բայց ան կրում էր հրապարակային բնոյթ, հնչեցին բազմաթիւ տեսակէտներ եւ ելոյթներ, եւ ժողովուրդը ի վիճակի է այս ամէնին տալ համապատասխան գնահատական»։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՓԱՐԻԶԻ ԴԵՍՊԱՆԱՏԱՆ ՇԷՆՔԸ ՊԵՏԱԿԱՆ ԳԱՂՏՆԻՔԻ ԿԱՐԳԱՎԻՃԱԿՈ՞Վ

Երեւանի «Հայաստանի Հանրապետութեան» օրաթերթէն (Մայիս 9) տեղեկացանք թէ նախորդ օրը Հայաստանի նախագահը Փարիզի մէջ ներկայ ըլլալէ ետք փաշիզմի դէմ յաղթանակի 50-ամեակի հանդիսութիւններուն, մասնակցած է նաեւ «Ֆրանսիայում Հայաստանի Հանրապետութեան դեսպանատան նոր շէնքի բացմանը»։

Շուրջ տարիէ մը ի վեր, մեծ մասով բերնէ բերան շրջած լուրերու շնորհիւ գլխաւորաբար Փարիզի հայութիւնը քիչ - շատ տեղեակ էր թէ սեփական շէնքի մը հարց ունէր Հայաստանի դեսպանատունը։ Փարիզի երբեմնի Ազգային Տան վաճառքէն եկեղեցիին մնացած գումարը այդ նպատակին ծառայեցնելու երկարատեւ սակարկութիւններ տեղի կ'ունենային Հայաստանի Արտաքին նախարարութեան, դեսպանատան պատասխանատուներուն եւ եկեղեցւոյ վարչութեան միջեւ։ Հայրենիքը երկար ատեն անհամբերութեամբ սպասելէ ետք այդ սակարկութիւններու ելքին, օր մըն ալ յոգնած էր տաղտկալի տեղեկութիւններէն ու հետաքրքրութիւնը կեդրոնացուցած այլ տեղ։

Այսօր, կարդալով «Հայաստանի Հանրապետութեան» լուրը, մարդ թէ՛ գոհունակութիւն մը կը զգայ ի տես վերջնական կարգադրութեան եւ թէ կ'ապրի խոր զարմանք մը։

Ի՞նչ իմաստ պէտք է տալ արդարեւ, այնքան սիրտհատնումով սպասուած սա հանգրուանին մասին պահուած խիստ գաղտնապահութեան, երբ մօտիկ անցեալին թափ ու թմբուկով ծանուցուեցաւ նոյնիսկ անհիմն լուրը թէ Փարիզի քաղաքապետը դեսպանատան շէնք մը շնորհած էր Հայաստանի…։ Երկար ժամանակ անցած չէ տակաւին այդ "նուէր"ին թուականէն ու մարդ կը յիշէ որ հազիւ մէկ - երկու օր խնդրոյ առարկայ յարկաբաժինը ծառայեց որպէս դեսպանատուն։ Ան յատկացուեցաւ գործավարին բնակութեան, պատշաճ վճարումի մը փոխարէն։ Եւ ըսել որ հրաւիրեալներով ու հիւրասիրութեամբ բացումի հանդիսութիւն ալ տեղի ունեցած էր այդ առիթով…։

Այս նախընթացէն ետք, այսօր երբ Փարիզի հայութիւնը «Հայաստանի Հանրապետութեան» լուրին կը ձգուի տեղեկանալու համար թէ վերջապէս շէնքի մը տիրացած է Հայաստանի դեսպանատունը ու անոր բացումը կատարուած հանրապետութեան նախագահին կողմէ, գոհունակութենէն աւելի կասկածներ կը տիրեն միտքերու։

Կասկածներ որոնք կը կապուին խնդրին նախաքայլերուն, բանակցող կողմերուն ու կարելի ամէն հասցէի. կասկածներ որոնց հաստատման կամ հերքումին մասին ալ օր մը հաւանօրէն պիտի կարդանք «Հայաստանի Հանրապետութեան» յառաջիկայ թիւերէն…։

Թ. ԱՐՓԻ

Միւմթազ Սօյսալ.- «ՊԱՏՐԱՍՏ ԵՆՔ ՆԱՒԹՈՒՂԻ ՄԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ ԱՆՑՆԵԼՈՒՆ»

Միւմթազ Սօյսալ Թուրքիոյ Արտաքին նախարարն էր 1994 Յուլիսէն Նոյեմբեր միայն։ Մասնագիտութեամբ ան սահմանադրական իրաւաբանութեան դասախօս է համալսարանի մէջ. ուրկէ այդ, ուսուցիչը եղած է բազմաթիւ Թուրք անձնաւորութիւններու, որոնք ներկայիս կառավարութեան կամ Խորհրդարանի անդամ են եւ կամ բարձրաստիճան պաշտօնեաներ պետական վարչութեանց մէջ։ Սօյսալ ներկայիս երեսփոխան է (Անգարայի Հարաւային շրջանը կը ներկայացնէ) եւ «Հիւրրիյէթ» օրաթերթին խմբագիր։

Լոնտոնի «Էներճի Քոմփաս» շաբաթաթերթը, որ լայն տարածում ունի նաւթի առեւտրականներուն մօտ, տեսակցութիւն մը ունեցած է Մայիս 5-ին Սօյսալի հետ, Անգարայի մէջ։ Արտաքին Գործոց նախկին նախարարը ի մէջ այլոց ըսած է. - «Պատրաստ ենք նաւթուղիի մը Հայաստանէն անցնելուն։ Վերջերս բացինք Հայաստան տանող օդային գիծը։ Հիմա նման բաներ Ազերիներէն ալ կը սպասենք։ Թուրքիան Հայաստանին կապող երկաթուղի մըն ալ կայ - միակ երկաթուղին որ Թուրքիան կը կապէ նախկին Խորհրդային Միութեան։ Ներկայիս փակուած է։ Կրնայ այս եւս վերաբացուիլ երկու ճանապարհներու հետ մէկտեղ (Կարսի եւ Արտահանի մէջ), ի նպաստ մեզի։ Այս շրջանը ռուսական ձեռքերու մէջ էր 1878 - 1918 շրջանին։ Բայց նոյնիսկ անկէ առաջ (մեր ժողովուրդը) տնտեսական յարաբերութիւններ ունեցած էր Կովկասի հետ։ Հիմա սակայն կտրուած են։ Ասիկա պարագան է նաեւ Սեւ Ծովեան կարգ մը Թրքական քաղաքներու, ինչպէս Տրապիզոնը, որոնք առեւտուր կ'ընէին Վրաստանի հետ։ Այնպէս որ Հայաստանի հետ օդային ճամբուն բացուիլը կարեւոր է։ Արեւելեան Թուրքիան ինք տնտեսապէս կը տառապի, իսկ Հարաւային - Թուրքիան կը տառապի ահաբեկչութենէն։ Այս երկիրներուն հետ բարելաւուած յարաբերութիւնները կրնան նպաստել կայունութեան»։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

«ԱՆԻԾՈՒԱԾ ԵՄ» կ'ըսէ Թափի, որու դէմ Վալանսիէննի պատժական դատարանը Մայիս 15-ին ծանր վճիռ մը արձակեց զայն դատապարտելով երկու տարի բանտարկութեան որու մէկը պարտի անցընել բանտը։ Դէպքերը ծանօթ են, կաշառակերութեան հարցն է Մարսէյլի Օլէմփիքի եւ Վալանսիէնի մրցումի մը առթիւ (1993, Մայիս 20)։ Թափի կը դատապարտուի կաշառակերութեան, վկաներու վրայ ազդեցութեան զանազան միջոցներով եւայլն, եւայլն։ Այս ամբողջը պատճառ չէ որ Թափի անկիւն մը քաշուի եւ լռէ. ընդհակառակն, հարցազրոյց ալ կուտայ «Լիպերասիոն»ի, ուր կը ներկայանայ որպէս զոհ մը, մէկը զոր կ'ուզեն հրապարակէն քշել։ Վճիռը կը նշանակէ որ դատարանը գլխաւոր պատասխանատուն կը նկատէ Թափի, գործակիցներն ալ (Պէրնէս, Էյտելի, Ռոպէր, Տիկին Ռոպէր) մեղսակիցներ։ Թափի, կը գրէ «Լիպերասիոն»ի խմբագիրը Թատերական աւելորդ բնոյթ մը տուաւ դատավարութեան, որ ոչինչով ծառայեց իրեն։ Մնաց որ միակ հարցը չէ որու համար Թափի գործ ունի արդարադատութեան հետ։ 10 օր պայմանաժամ ունի վճիռին առթիւ, վերաքննութեան դիմելու համար։

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ կուսակցութեան բանբերը՝ Ժան Կլավանի, Ապրիլ 12 Թուակիր ներքին ծանօթագրութեամբ մը (զոր «Լը Մոնտ» կը հրատարակէր Մայիս 16-ին) կը քաջալերէր ղեկավարութիւնը որ յարձակում մը պատրաստէ Լ. Ժոսփէնի դէմ։ Ա. քարտուղար՝ Էմմանուէլլի կը թելադրէր «արագ շարժիլ» եւ «զօրաւոր հարուած տալ»։ Ծանօթ է որ Էմմանուէլլի, Ֆապիուս եւ այս վերջինոյն բարեկամները շատ բարեացակամ աչքով չէին դիտեր Ժոսփէնի ժողովրդականութիւնը եւ տարած յաջողութիւնը ընտրապայքարի ընթացքին։ Այս հարցին կապակցութեամբ իրեն եղած հարցումին, Փ. Մօռուա կը փորձէր սրամտութեամբ պատասխանել եւ ըսել. - «Պէտք չէ որ Կլավանի իր թուղթերը հոս ու հոն ձգէ»։ Այս հրապարակումը շատ դէշ ատեն կուգայ եւ կուսակցութենէն ներս ալ հարց կը դրուի թէ ո՞վ շահ ունէր որ այս ներքին պատմութիւնը մէջտեղ ելլէ։ Արդարեւ, նոյնիսկ իր թշնամի «ընկերները» չեն կրնար ուրանալ որ Ժոսփէն նոր շունչ մը բերաւ կուսակցութեան, շունչ մը որ անհրաժեշտ էր։

Ա. ԷՄՄԱՆՈՒԷԼԼԻ, ընկերվարական կուսակցութեան Ա. քարտուղարը մէկ տարի յետաձգումով (սիւրսի) - բանտարկութեան դատապարտուեցաւ ԻՒՐՊԱ հարցին կապակցութեամբ որ կը վերաբերի կուսակցութեան դրամական մուտքերուն ԻՒՐՊԱ-ի միջոցաւ, երբ Էմմանուէլլի կուսակցութեան գանձապահն էր։

«ԼԻՊԵՐԱՍԻՈՆ» թերթի վիճակը չի բարելաւուիր եւ խնայողութեան նոր միջոցներու պարտի դիմել տնօրէնութիւնը։ Բացը աւելի քան 62 միլիոն Ֆրանք է, կ'ըսուի թէ պիտի ջնջուի 13-րդ ամսուան վճարումը, աշխատանքի ժամերը պիտի նուազին, ինչպէս նաեւ թերթին էջերը։

ՅԱՌԱՋԻ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿՐԹԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐ՝

ԱՇՈՏ ԲԼԷԵԱՆԻ ՀԵՏ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Հ. - Ցաւալի է ու անհանդուրժելի, հայրենիքի թեմային անմակարդակ շահարկումը որուն կը հանդիպինք նաեւ գրականութեան դասագիրքերու մէջ, դժբախտաբար, տարբեր չէ Սփիւռքի պարագան ալ, մեծ մասով:

Պ. - Եթէ Սփիւռքը կարող է իրեն մխիթարել այդ ձեւով...:

Հ. - Մխիթարուելու հարց չէ, քանի որ արդիւնքը մէջտեղն է. հայրենասիրութեան թեմային շահարկումը ոչ մէկ դրական արդիւնքի առաջնորդած է. այդ ձեւով դաստիարակուած տղաքը ընդհանրապէս կը հեռանան հայութենէն, արդարացիօրէն աւելի դրական արժեչափեր փնտռելով: Սփիւռքը անպարագրկելի ամբողջութիւն մըն է սակայն ու կարելի չէ նախարարի մը հրահանգով կարգաւորել նման ծանրակշիռ հարցեր:

Պ. - Ուղղակի կեղծ ամօթխածութեան քօղը պիտի պատռել որ շատ վնասակար է եւ խոչընդոտ մեր ազգային պետականութեան կայացմանը: Նոյն բանը պիտի փորձել անել նաեւ Սփիւռքում, որքան ալ դժուար լինի:

Հ. - Հասկնալի է որ շատերու համար դիւրին ճամբան է Արարատի փառաբանութեամբ կամ նման ձեւերով զգացական լարին վրայ խաղալ, առանց լրջօրէն մըտահոգուելու այդ ընթացքին հակամանկավարժական բնոյթով ու անբաղձալի արդիւնքներով:

Պ. - Մենք յայտարարել ենք քաղաքակիրթ իրողութեան կառուցումը մեր պետական տան. ուզում ենք այդպէս լինի. կոչուած ենք այդ խնդիրը լուծելու: Եւ կայ ձեւականը որը դարձրել ենք հայ. հնում դա հայ էր, գիտնականների, բանաստեղծների ճառեր ասելը: Այսօր էլ այդ բանաստեղծները, գրականագէտները դրօշը նորից առան իրենց ձեռքը, որովհետեւ հայի խնդիր է:

Հ. - Ճիշդ է որ քիչ մը զարմանալի է տեսնել թէ անկախութեան հինգ տարուան ընթացքին շատ փոխուած բան չկայ. նոյն մարդիկը նոյն դիրքերուն վրայ են, նոյն թեմաները կը ծամուին ու լուրջ որեւէ հակազդեցութիւն չեղաւ:

Պ. - Մտածելու բան կայ որովհետեւ Հայու ներքին անազնուութիւնը չի յաղթահարուել. յատկապէս հայ մտաւորականի: Նրան որ ինքը տանը նստած կարող է խաղալ, հանգիստ հաց ուտել կամ սուրճ խմել ու շատ պատասխանատու խօսակցութիւն վարել:

Եթէ մեր մատաղ սերունդը չանցնի շատ արագ նորոգուած դպրոցով, մենք նորից կ'ունենանք մատաղացու սերունդ, Գրիգոր Խաչատրեանի ձեւակերպումով: Բայց կարծում եմ որ մենք արդէն նկատում ենք նոր իրողութիւնները. ազգային ինքնագիտակցութեան մէջ պետականի բաղադրիչը չեշտելու միտումը զգալի է ու մենք սա պէտք է ուղղակի դարձնենք անդառնալի, անշրջելի եւ ի հարկէ կ'անենք: Եթէ չարեցինք, մեզ իրաւունք չունեն չներելու մեր որդիները:

Հ. - Կը խօսիք վերանորոգումի անհրաժեշտ շարժումի մը մասին. այդ ընթացքին առընչուած ձեր մօտաւոր կամ հեռաւոր ծրագիրներուն մէջ գոյութիւն ունի՞ ուղղագրութեան հարց մըն ալ. ի՞նչ կը խորհիք այս մասին, կամ կը խորհի՞ք բնաւ:

Պ. - Ես ձեռնպահ մնամ, փոխ - նախարար Արծրուն Սահակեանը մասնագէտ է այս հարցում:

Ա. ՍԱՀԱԿԵԱՆ. - Աշակերտը պիտի կարդայ, հասկանայ ու գրէ արեւելահայերէնով, արեւմտահայերէնով: Մենք սովորեցնելու ենք երեք համակարգով ուղիղ գրել (գրաբար, արեւմտահայերէն, արեւելահայերէն):

Հ. - Դժուար է ըմբռնել թէ նոյն լեզուին մէջ ինչպէս երեք «ուղիղ» գրութիւն կ'ըլլայ...:

Ա. Ս. - Ունենք լեզուի երեք տարբերակ. ամէն մէկը ունեցել է տարբերայնացում նաեւ գրելու կանոններու մէջ: Ուրեմն, երեք սփիւռքի մէջ էլ կայ հետաքրքիր տրամաբանութիւն, ուղղագրական համակարգ: Երբ երեքն էլ սովորում ենք, երեքով էլ ճիշդ գրում ենք: Կարող ես այս երեքը դարձնել մէկ, միասնական ուղղագրութեան, բայց չեն ընդունելու այդ երեք իրականութիւնները: Այսինքն՝ ա) մեռած լեզուի, բ) այսօրուայ Սփիւռքի հայ իրականութիւնը, գ) արեւելահայ իրականութիւնը:

Արեւելահայ իրականութեան մէջ միասնական ուղղագրութիւն ընդունուել էր, կար: Սփիւռքահայ իրականութեան մէջ չկար. Պոլսում կամ ուրիշ մի տեղ իրարից տարբեր էին գրում: Ընդունենք որ սփիւռքահայ իրականութիւնը միասնականօրէն չէր կարող կառավարուել, կողմնորոշուել...:

Հ. - Բայց Սփիւռքի կամ Հայաստանի խնդիր չէ եղածը: Հոս, ուղղագրութիւնը լեզուականէն բոլորովին տարբեր հեռանկարներով պարտադիր խեղաթիւրումի ենթարկուած է: Հիմա որ անկախութիւն ունինք եւ ինչպէս կ'ըսէք, պետական դպրոցը կերտելու աշխատանք կը տարուի, կա՞յ նաեւ պարտադրուած խեղագրութիւնը շտկելու, սրբագրելու տրամադրութիւն, թէ ոչ, անկախ անկէ թէ Սփիւռքը ինչպէս կը գրէ:

Ա. Ս. - Ուղղագրութեան համակարգում շտկումներ կարելի է լինեն. լրիւ վերադարձ, վերականգնում գրաբարի ուղղագրութեան, պարզ է, հնարաւոր չէ:

Հ. - Եւ ինչո՞ւ:

Ա. Ս. - Սա այնպիսի հարց է որ որեւէ հրամանագրով կարող ես շտկել մի միասնական համակարգի մէջ: Սակայն ես գիտեմ որ այդ կարգադրութիւնը չի գործելու ամէն տեղ:

Հ. - Ի՞նչ պատճառով:

Ա. Ս. - Ընդհանրապէս հասարակութիւնը չի ընդունելու: Ջնջումներ կարող են արուել, որոշ շտկումներ պիտի արուեն պատմական ուղղագրութեան ծիրին մէջ:

Հ. - «Պատմական» կ'ըսէք, բայց այսօր մեր ժողովուրդին կէսը այդ ուղղագրութիւնը կը գործածէ: Ուրեմն պատմականի հարց չկայ. ներկայի, ապրող բանի մը մասին է խօսքը: Մենք կը գրենք դասական ուղղագրութեամբ. ճիշդ կը գրենք ու ճիշդ ալ կը կարդանք: Բայց յայտնապէս այս մասին բաւական տարբեր են մեր մօտեցումները...:

Ա. ԲԼԷԵԱՆ. - Արձանագրենք որ կայ իրօք այսպիսի խնդիր, որին եթէ ժամանակ լինի մի անգամ առանձին կ'անդրադառնանք որպէսզի այս խօսակցութիւնը չծանրաբեռնենք:

Հ. - Բաւական ժխտական արձագանգ գտաւ նաեւ դպրոցը վճարովի դարձնելու ձեր որոշումը. ի՞նչ կ'ըսէք այս մասին:

Պ. - Գիտէք, պետական պիւտճէից այսօր որպէս պետական ծառայողի, ուսուցչին վճարուած աշխատավարձը համարժէք է 5 տոլարի: Սա բերում է նրան որ մենք չենք կարողանում ուսուցչին ամէնօրեայ լուրջ աշխատանքի լծել երբ նա չի կարող այդ աշխատանքով ընտանիք պահել: Միւս կողմից փորձառու շատ ուսուցիչներ ստիպուած են լինում թողնել դպրոցը, կամ համատեղել այդ աշխատանքը այլ աշխատանքի հետ, ինչ որ արդէն նուազեցնում է նրանց արդիւնաբերութիւնը: Այս պայմաններում ի՞նչ անել: Տնտեսութեան մէջ հրաշքներ չեն լինում: Եւ հինգ - վեց տարի եւս նոյն պայմաններում մնալ, սպառնում է դպրոցին:

Մտածում ենք որ պետութեան կայացման այս փուլում հասարակութիւնը անհանգստացած իր դպրոցով, ուսուցչով, պիտի հնարաւորութիւն ունենայ աւելի գործօն կերպով մասնակցելու իր երեխայի դպրոցի վերանորոգմանը եւ նիւթապէս աջակցութիւն բերի:

Հ. - Կը կարծէ՞ք որ ծնողքը ունի այդ կարելիութիւնը:

Պ. - Ես կ'ասեմ՝ տանք հնարաւորութիւնը: Հասարակութիւնը առ այսօր զրկուած է եղել այդ հնարաւորութիւնից: Պետութեան կայացման այս փուլում չօգտուել այս միջոցից, մեզ չի տրուած:

Հ. - Որակի հարց մը խնդրոյ առարկայ պիտի չըլլա՞յ այդ պարագային. որպէս օրինակ, մտքիս կը ներկայանայ Ամերիկեան համալսարանին եւ Երեւանի պետական համալսարանին պատկերը: Նման բան պիտի չկրկնուի՞ դպրոցին համար եւս:

Պ. - Այդպիսի կացութիւն չի կարող լինել, որովհետեւ խօսքը դպրոցների մասնաւորեցման մասին չէ. Հանրակրթական դպրոցը եղել է ու կը մնայ պետական դպրոց: Ծրագրերը, բովանդակութիւնը շարունակում են տնօրինուել Լուսաւորութեան Նախարարութեան կողմից: Պետութիւնը ստանձնում է դպրոցական շէնքերի, գոյքի հոգսը, իսկ հասարակութիւնը մասնակցում է ուսուցչի պահմանը, յատկապէս աւագ դպրոցում եւ միջին դըպրոցի նախասիրական պարապմունքների կազմակերպմանը, որպէսզի հնարաւոր լինի երեխաների նախասիրութեան ձեւաւորումը չզոհել տնտեսական այս դժուարութիւններին: Խօսքը չի վերաբերում նուազագոյն պարտադիր կրթութեան:

Հ. - Վճարովի դպրոցը նկատի ունիք որպէս տեւակա՞ն ձեւ:

Պ. - Սա ժամանակաւոր քայլ է: Պետութեան կայացմանը, հասարակութեանը հարստացմանը զուգահեռ, մենք աստիճանաբար շատ բաներից կը հրաժարուենք. ասենք հինգ տարի յետոյ երբ կացութիւնը շտկուի...: Մենք յաւերժի համար չենք առնում այս քայլերը:

Այստեղ Սփիւռքն էլ զգալի դեր ունի կատարելու. յատկապէս բարեգործական կազմակերպութիւնները: Իրենք պիտի կրթութիւնը դիտեն որպէս կարեւորագոյն բնագաւառ: Արդէն Հ. Բ. Ը. Մ.-ի հետ սկսել ենք գործակցութեան:

Հ. - Կա՞ն մասնակցութեան այլ տրամադրութիւններ:

Պ. - Այո. փոխւում է մթնոլորտը: Այլ կերպ չի կարելի: Մեր նոր դասագրքերի պատրաստութիւնը եւս հսկայական միջոցների կարօտ է ինչ որ ոչ մի կերպ չենք կարողանում տեղաւորել կրթական պիւտճէի սահմաններում: Ուրեմն, ի՞նչ անել: Հաշտուե՞լ ու խնդիրը տարածել 5 -- 10 տարիների վրայ երբոր արդէն ուշացած ենք, թէ գտնել նոր կազմակերպում: Ի հարկէ գնացինք Բ. ճանապարհով որպէսզի կայացող Հայաստանի հանրապետութիւնում այլ իրականութեան դպրոցը չշարունակուի եւս մի քանի տարի:

Դիմեցինք հասարակութեանը որ ստանձնի նաեւ դասագրքերի բաժանորդագրման նոր ձեւը եւ ոչ թէ անվճար ստանայ: Այլ խօսքով՝ ընտանիքը իր պիւտճէում ըստ տիպուած պիտի լինի դասագրքի համար, ուածն էլ նկատի ունենալ, ինչ որ փոքր գումար չէ այսօրուայ համար:

Հ. - Ո՞րքանի գումար մը կը կազմէ մէկ դասարանի համար:

Պ. - Միջին հաշւով մի դասարանում 3000 -- 3500 դրամի շրջանակում: Բայց նորից, այլ ընտրութիւն չունենք: Եւ այստեղ նոյնպէս Սփիւռքը կարող է նկատելի աջակցութիւն բերել: Խնդրեմ, եթէ «Յառաջ»ի միջոցով հնարաւորութիւն ունենք դիմելու, ասենք որ խօսքը դասագրքերի տպագրութեան անհրաժեշտ թղթի, նոր հեղինակների ընդգրկման, թարգմանութեան գործի, եւայլնի մասին է: Կարող էք տարածել մեր կոչը: Մենք ընդունակ ենք ստեղծելու կրթական նոր բովանդակութիւն, շատ պատշաճ Հայաստանի այսօրուայ իրականութեանը, պատշաճ՝ քաղաքակիրթ իրողութիւններին, ուղղակի այս փուլում մեզ նիւթական աջակցութիւն է պէտք:

- Լրիւ փոխանցած ըլլալու համար Հայաստանի Լուսաւորութեան Նախարարին կոչը, աւելցնենք որ մեզի տրամադրուած թուղթիկներուն վրայ կայ 1995 - 96 դասաշրջանի դասագիրքի դրամատան հաշուին թիւը. «Արդշինբանկ»ի Արաբկիրի շրջանային բաժանմունք, թիւ՝ 60. 92. 22: Եթէ կան Սփիւռքի մէջ օժանդակութեան նոր մարզեր փնտռողներ, կը յանձնուի անոնց ուշադրութեան...:

Տեսակցեցաւ՝
ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԳՐԱԿԱՆ ՀԱՒԱՔՈՅԹ ԱՆՑԵԱԼԻ ՄԵՐ ՅԱՒԱԿՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ՈՒ ՅՈՒՍԱԽԱԲՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

ԻԶ.

Եւրոպայէն վերադարձիս իմ առաջին գործերէս մէկը եղած էր Համայնապատկեր-էն օրինակ մը Թղթատարութեան ճամբով ղրկել Արժանթին, Վարուժան Աճէմեանին: Այդ առթիւ գրուած երկարաշունչ նամակի մը մէջ Վարուժանին պատմած էի բոլոր այն դառնութիւններս ու յուսախաբութիւններս, զորս ապրած էի այս գիրքին հրատարակութենէն վերջ մեզի դէմ պարզուած ճակատի պատճառով:

Դժգոհներու ճակատը օրէ օր կը սաստկացնէր մեզի դէմ պայքարը: Ընդդիմադիրներու խմբակին վրայ աւելցած էր նաեւ Մխիթարեան Սանուց Միութեան առաջին ատենապետ, այդ շրջանին մեր լաւ բարեկամ եւ հանրային գործիչ Թօխօ Աճէմեանը: Ան ո՛չ գրող էր, ոչ ալ գրականութեան հետ լուրջ յարաբերութիւն ունեցող անձ, բայց ամենամօտիկ բարեկամն էր Թորոս Ազատեանի ու Եդուարդ Սիմքէշեանի նման անուններու: Թերեւս ալ Սիմքէշեանին ազդեցութեամբ էր որ եկած ու միացած էր մեր ընդդիմադիրներու խումբին ու սկսած էր զարնել այդ ընդդիմադիրներուն թմբուկը: Շուտով անոնք մեզի դէմ լարուած մարդոց խմբակցութիւն մը կազմեցին եւ որոշեցին մեր «Համայնապատկեր»ին փոխադարձել ուրիշ գիրքով մը: Պիտի գրէին ու հրատարակէին պոլսահայ գրականութեան վերջին հարիւր տարուան պատմութիւնը: Այս ձեռնարկին առաջադրութիւնը պիտի ըլլար աչքէ անցընել ամբողջ հարիւրամեայ պատմութիւնը, նոր արժեւորումներ ընել, նոր ակնոցով մը նայիլ մեր անցեալի ու ներկայի հեղինակներուն, անշուշտ նաեւ անուղղակի կերպով կարգ մը սրբագրութիւններ ընել մեր կողմէ հրատարակուած Համայնապատկերին մէջ, եւայլն: Այդ ձեռնարկը պիտի իրագործուէր Վարդ Շիկահերի, Թօխօ Աճէմեանի, Յակոբ Ֆընտըքի ու այսպիսի քանի մը անուններու կողմէ: Եւ նախաձեռնարկները սկսան այն ամէնէն վերջին գործով, որուն պէտք էր դիմէին այսպիսի ձեռնարկի մը հեղինակները: Սկսան թերթերուն մէջ ծանուցումներ հրատարակել եւ հաղորդել անունները անո՛նց որոնք պիտի իրականացնէին ձեռնարկը: Շըրնդալից ծանուցումներ էին անոնք: Սակայն ծանուցումներուն հրատարակութենէն վերջ հարցը տակաւ մոռցուեցաւ ու աւելի վերջ ալ վերջնականապէս դարակի մէջ դրուեցաւ: Վարդան Կոմիկեան եւ մենք այն համոզումը ունէինք որ Սիմքէշեան եւ իր ընկերները արդէն գոհացում գտած էին այդ ծանուցումներով եւ այնուհետեւ հետզհետէ կորսնցուցած էին իրենց խանդավառութիւնը: Մենք արդէն փորձով գիտէինք թէ բացարձակապէս դիւրին չէր այդպիսի գիրքի մը հրատարակութիւնը: Ուստի գրեթէ վստահ էինք որ խոստացուած գիրքը հրապարակ պիտի չիջնէր բընաւ: Բայց երանի թէ խաբուած ըլլայինք եւ գիրքը հրապարակ իջնէր: Այդպիսի գիրք մըն ալ գալիք սերունդներու համար չափազանց օգտակար պիտի ըլլար, ինչպէս օգտակար պիտի ըլլար մեր հրատարակած Համայնապատկերը, հակառակ իրեն դէմ ուղղուած ինչ ինչ ամբաստանութիւններու, հակառակ այն քանի մը սխալներուն որոնք խնկապէս սպրդած էին անկէ ներս:

*Բայց կաթսան կը շարունակէր եռալ եւ այդ կաթսային մէջ կ'եփէին ինչ ինչ թըշնամութիւններ, որոնք իրենց սեւ շուքը պիտի ձգէին գալիք տարիներու մեր մըտաւորական կեանքին վրայ: Հարիւրամեայ Պոլսահայ Գրականութեան Պատմութեան մասին երեւցած ծանուցումներուն օր մըն ալ յաջորդեց ուրիշ ծանուցում մը: Այս ծանուցումն ալ կուգար Պերճ Շիկահերէն, որ կը յայտնէր թէ հրապարակ կը հանէր «Թակ» խորագրին ներքեւ գրքոյկ մը: Գրքոյկը հրապարակ կ'իջնէր Պերճ Կարօ ծածկանունին ներքեւ: Ծանուցումին մէջ կը պնդուէր որ այդ գրքոյկը

[illegible]

ԳՐԵՆՈԲԼ

Կրընոպլի Ափիխ ցուցասրահին մէջ (*) Մայիս 11-էն Յունիս 24 կը ցուցադրուին Գառզուի գործերը - իւղաներկ - գծագրութիւն, վիմագրութիւն-- : Բացումը կը կատարուի Մայիս 18-ին նկարիչին ներկայութեան :

(*) 17, rue Hébert, Grenoble,
de 10h à 12h et de 14h30 à 19h30.
Fermé Dimanche et Lundi.

Մոնթրէօյի մէջ (Զուիցերիա) Ապրիլ 18-ին տեղի ունեցած է տեղւոյն «Երգչախմբային 31-րդ միջազգային հանդիպումներ» ու բացումը : Իր մասնակցութիւնը կը բերէր Սիրվարդ Գազանճեան - Փիրըճի «Կոմիտաս» ձայնային աշխատանոցը (20 մասնակցող) : Խումբը 9 երգեր ներկայացուցած է Եկմալեանէ, Կոմիտասէ, Թ. Ալթունեանէ, Յարութիւնեանէ, Ա. Սաթեանէ, Է. Յովհաննիսեանէ : Մրցումին կը մասնակցէին 20 երգչախումբեր 18 տարբեր ազգերէ : Երեք մրցանակներն ալ խլուած են պելժիական փոքրիկներու խումբի մը կողմէ, բայց, Ս. Գազանճեանի Կոմիտասն ալ որոշ յաջողութիւն արձանագրած է ինչպէս կը վկայեն մամուլի մէջ լոյս տեսած գնահատական յօդուածները :

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Լա Սիկալ պանդոկի ժողովասրահին մէջ, Ապրիլ 28-ին եւ 29-ին տեղի ունեցած է Հայ Դատին նուիրուած խորհրդաժողով կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Հայ Դատի - քարոզչական յանձնախումբին : Բացումը կատարուած է սեղմ հանդիսութեամբ մը, որուն ներկայ եղած են Լիբանանի Հայոց Թեմի Առաջնորդ՝ Արամ Արք., Կաթողիկէ Հայոց պատրիարքական օգնական Եպիսկոպոս՝ Մանուէլ Պաթաղեան, փոխ - վարչապետ՝ Միշէլ Մըր, նախկին վարչապետ՝ Ռաշիտ Սոհլ, նախարարներ, երեսփոխաններ եւայլն, եւայլն : Կազմակերպիչ մարմնի անունով բացման խօսքը արտասանած է Մարալ Կիտանեան : Իրեն յաջորդած է փոխ - վարչապետ՝ Միշէլ Մըր որ «մարդկային պատմութեան մէջ ամէնէն սեւ էջը» որակած է ջարդերու շրջանը եւ շեշտած է որ հայ ժողովուրդը պէտք է վերատիրանայ իր իրաւունքներուն եւ համայն աշխարհ ալ պէտք է զօրակցի իրեն : Բացման այս արարողութեան աւարտին տեղի ունեցած է հիւրասիրութիւն մը : Յաջորդ երեք նիստերու ընթացքին խօսք առած են՝ մէթր Խաչիկ Պապիկեան (Հայութեան դերակատարութիւնը Լիբանանի մէջ), Յակոբ Բագրատունի (Հայկական Սփիւռքի Դերը աշխարհի մէջ), տոքթոր Ժորժ Շարաֆ (Լեռնային Ղարաբաղի տագնապը, իրականութիւնը եւ ապագայի պատկերացումներ), Նիզար Մարտինի (Թուրքիոյ փոքրամասնութիւններու իրավիճակը), Ժոզէֆ Մգայզէլ (Հայկական հարցը եւ միջազգային Օրէնքը) : Խորհրդաժողովին փակման բանաձեւ մը որդեգրուած է :

ՔԷՕԼՆԻ մէջ ոգեկոչուած է Յովհաննէս Թումանեանի յիշատակը ի ներկայութեան իր թոռնուհիին՝ Տիկին Իրմա Սաֆրազբեկեանի, որ հիւրն էր տեղւոյն Հայ Մշակութային Միութեան : Ան ելոյթ ունեցած է եւ տեղեկութիւններ տուած նաեւ Թումանեան Ֆոնտի կատարած աշխատանքներուն մասին : Կը փորձեն նուիրատուութիւններու միջոցով վերհրատարակել բանաստեղծին գործերը : Գործադրուած է գեղարուեստական բաժին մը, արտասանած են Թումանեանի գործերէն, բեմադրուած է «Բարեկենդան» հէքեաթը : Ներկաները ինքնաբուխ կերպով նուէրներ ըրած են : Իրմա Սաֆրազբեկեան ելոյթ ունեցած է նաեւ Ֆրանքֆուրթ, Էսէն եւ Մանհայմ :

ԳԱՀԻՐԷԻ Կոկանեան սրահի թատերախումբը յաջողութեամբ ներկայացուցած է Ա. Սարուխանի՝ «Ուրբաթ կը հանեմ, Թաղումս պատրաստեցէք» երգիծախաղը :

ՊՈԼՍՈՅ Թարաբիոյ Էսքրիմ Տաղճըլըք ակումբին մէջ, ճաշ մը տեղի ունեցած է ի նպաստ Գալֆայեան վարժարանին, կազմակերպութեամբ վարժարանին Կանանց Յանձնախումբին : Ներկայ եղած են 400 հոգի : Բացումը կատարած է Տիկին Նազան Պիւյիւքքինէմեան, ապա կարդացուած են ուղերձներ :

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆ ԱԶԳ. ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան Ազգային Կեդրոնական Վարչութիւնս Չորեքշաբթի, Ապրիլ 19-ի իր լիագումար նիստին մէջ, ի ներկայութեան Կրօնական եւ Քաղաքական ժողովներու անդամներուն եւ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան Միաբանութեան եւ Ազգային Ընդհանուր Ժողովի դիւաններուն, մեծ ուրախութեամբ անդրադարձաւ մեր ազգային - եկեղեցական կեանքի վերջին կարեւորագոյն իրադարձութեան, որ Ս. Էջմիածնի Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսական Աթոռին Ազգային - Եկեղեցական Համաժողովին կողմէ Նոր Կաթողիկոսի մը ընտրութիւնն էր եւ գահակալութիւնը :

Ժողովս յատուկ կերպով նշեց եւ արձանագրեց այն մեծ խնդութիւնը, զոր բոլորս առանձնապէս ու հաւաքաբար ապրեցանք յիշեալ պատմական ընտրութեան առիթով, երբ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան արժանընտիր գահակալ Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Բ. Կաթողիկոսը նկատուեցաւ արժանաւորագոյն ընտրելին Ամենայն Հայոց Հայրապետական Աթոռին :

Մեզի համար ուրախութիւն է ո՛չ միայն տեսնել Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Միաբանութեան բազմաշնորհ անդամներէն մէկուն որդեգրումն ու ընտրութիւնը Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսութեան եկեղեցական թէ աշխարհական պատգամաւորներուն կողմէ, այլ նաեւ այս քայլին մէջ հաստատել ու ողջունել Հայ Եկեղեցւոյ կեանքին մէջ բացուող նոր էջ մը եւ նոր ժամանակաշրջան մը, որ, կը հաւատանք, շարունակութիւնը եւ բնական լրումը պիտի ըլլայ երանաշնորհ Տ. Տ. Վազգէն Ա. Ամենայն Հայոց Հայրապետին եւ նոյնինքն Նորընտիր Գարեգին Ա. Կաթողիկոսին բացած միասնականութեան ու երկու Նուիրապետական Սուրբ Աթոռներուն միջեւ սերտ գործակցութեան ու լծակցութեան բաղձալի ուղիին :

Այդ գործակցութիւնն ու լծակցութիւնը միշտ ալ եղած են Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան հաւատամքին մասը եւ գործունէութեան անբաժան երեսը : Եւ վստահաբար, երբ մօտաւորագոյն ապագային, Կաթողիկոսութիւնս ունենայ իր Նոր գահակալը, այդ ուղեգիծը աւելի եւս պիտի խորանայ եւ դառնայ Հայ Եկեղեցւոյ հզօրացման, Հայաստանեայց Առաքելական լոյս հաւատքին ամրապնդման ու ճառագայթման, Հայ ժողովուրդի միասնականութեան ոգիին բիւրեղացման ու կռանումն եւ մեր Թանկագին Հայրենիքին օրէ օր բարձրացման, բարգաւաճման, փառաւորման ու պանծացման մատուցուած ամբողջանուէր ծառայութիւն : Ա՛յս է եւ ա՛յս է Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան հաւատամքը...

հաւատամքը : Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութիւնը հանդերձեալ է, իր Վեհափառ Կաթողիկոսին եւ Կաթողիկոսութեանս հովանիին տակ գործող բոլոր իշխանութեանց ու մարմիններուն հետ, հաւատաւոր ու կազմակերպ ջանքերով, աննահանջ ոգիով եւ անդուլ եռանդով աշխատելու վերոնշեալ համերաշխութեան ու համագործակցութեան համար՝ Հայ Եկեղեցւոյ, Հայ ժողովուրդի եւ Հայոց յաւերժական Հայրենիքի գերագոյն շահերուն կենսագործման ի խնդիր : Եւ մեր վառ հաւատքն է, որ Ս. Էջմիածնի Մայր Աթոռը ինք եւս նոյն տեսլականով ու նախանձախնդրութեամբ պիտի խորհի ու գործէ, բազմահմուտ եւ իմաստուն ղեկավարութեամբը Նորընտիր սիրեցեալ Հայրապետին, ի սէր Հայոց մէկ Եկեղեցիին ու Հայրենիքին եւ ի բարօր հոլովութիւն աշխարհասփիւռ բայց միշտ մէկ եւ անբաժանելի մեր ժողովուրդին :

ԴԻՒԱՆ
ԱԶԳ. ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ
ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

Ապրիլ 1995

ունէր «նշանակալից յառաջաբան մը եւ կարեւոր եզրափակում մը» : Թէ ի՞նչ կար այդ նշանակալից յառաջաբանին ու կարեւոր եզրափակումին միջեւ, այսինքն ի՞նչ էր գրքոյկին բուն բովանդակութիւնը, շատոով յայտնի դարձաւ : Նոր բանաստեղծութեան շունչով ըստ բախտի գրուած գրութիւններ էին անոնք, ոմանք հեղնական, ոմանք քիչ մը սրամիտ, ոմանք սովորական ու տափակ : Պերճ Շիրկահերին նպատակն էր փաստել թէ Նոր բանաստեղծներու կողմէ գրի առնուած արդիական բանաստեղծութիւնները ուրիշ բան չէին եթէ ոչ մանկունակ գրութիւններ, որոնց նմանը ամէն մարդ կրնար գրել, մինչեւ իսկ ոտքի վրայ, հանրակառքերու մէջ, փոխադրամիջոցներով ճամբորդելու ատեն : Ինք ալ նոյնը ըրած էր աճապարանօք ու գրիչը ձեռք առնելով, «իբրեւ պարապ ժամանակի խաղալիք», գրի առած էր այդպիսի տողեր : «Թակ»ը ուրեմն լախտի հարուած մըն էր որ կ՛իջնէր, կամ կը կարծուէր որ կ՛իջնէր նորելուկ բանաստեղծներու գլխուն : Պերճ Շիրկահեր այն համոզումն ունէր որ իր գիրքով գերօյլ հաւասարացուած էր արդիաշունչ բանաստեղծութիւնը, այն բանաստեղծութիւնը որուն կարկառուն երկու ներկայացուցիչներն էին այդ շրջանին Զահրատ ու Խրախունի :

Պերճ Շիրկահեր սխալ ախտաճանաչումի մը զոհը գացած էր այդ շրջանին : Հրատարակութենէն երկու ամիս վերջ է որ ես առիթը ունեցայ տեսնելու «Թակ»ը : Կարդացի զայն, թէ՛ բարկացայ, թէ խնդացի, եւ երբ օր մը Պերճ Շիրկահերին հետ հանդիպում մը ունեցայ, իրեն ըսի թէ այդ դրքոյկին մէջ կային քանի մը լաւ գրութիւններ ալ, որոնք արժէք մը կրնային ունեցած ըլլալ, եթէ ժողովուրդին հրամցուած չըլլային իբրեւ հեղնանք ու «պարապ ժամանակի խաղալիք» :

Տարիներ վերջ, Պերճ Շիրկահեր, որ պիտի սկսէր գնահատել նոր բանաստեղծութիւնը եւ որուն հետ պիտի վերամշակէինք բարեկամական կապեր, ինծի պիտի ըսէր որ երբեք չէր մոռցած իմ այդ արտայայտութիւնը եւ սկսած էր մտածել թէ ինք ալ կրնար նոր բանաստեղծութիւն գրել, եթէ լրջօրէն կանգ առնէր այդպիսի դիտաւորութեան մը վրայ :

Բայց 1957-ի ձմեռնային այդ օրերուն մեր մտաւորական կաթսան կը շարունակէր եռեւեփիլ հրահրուած նոր կրակներու վերեւ :

Ռ. Հ.

ԼՕՐԸՆՍ ՏԸՐԷԼ

ՊՐՈՍՊԵՐՈՅԻ ԿՂԶԻՆ

Ներածական՝ Գորփու կղզիի բնութեան ու ապրելակերպին

Անգլերէնէ Թարգմանեց՝
ՇԱՔԷ ՏԷՐ - ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ - ՄԻՆԱՍԵԱՆ

Կէս գիշերը անց է երբ կը բաժնուինք : Ն. առած է Թանկագին ճաշացուցակը որուն վրայ մանր, անթերի ձեռագրով արձանագրուած են Թէոդորի հմտութեան արդիւնքները : Նաւահանգիստը մութ է, քարափին դէմ մութ ջուրին առաջ - եւ թեթեւ հպումով միայն կենդանի : Սպիտակ լոտոսայի բացերը լոյսի շող մը կայ, հարաւ - արեւմտեան թեթեւ հով մը՝ ջինջ հանդարտ մթութեան վերեւ : Փոքրիկ նաւը հեշտօրէն կը սահի իր սպիտակ առագաստներով, ցուրկը կը դարձնէ դէպի Ալպանիա եւ ամբողջէն հեռանալով կ՛ուղղուի դէպի բաց ծով : Եւ այսպէս՝ դէպի մեր սպիտակ տունը, յոգնած ու երջանիկ, շատ մը առաւելութիւններ վայելողի զգացումով :

«Ըլլա՛յ Քարակէօզը - կը գրէ Թէոդոր - ըլլա՛յ զայն ժողովրդականացուցած չուքի - թատրոնը հինէն կուգան : Հերոսին թատերականացումը Միջին Դարուն սկսած է : Իր արկածախնդրութիւններով ան կը մրցի գերմանացի Տիլ Ովկլասէի հետ . իսկ ժողովրդային երեւակայութեան մէջ անոր խաղացած դերը կրնայ բաղդատուիլ Էլիզապէթեան շրջանի Տարլտոնին : Որպէս ընդունուած ընկերային կարգուսարքը խանգարող՝ ան երբեք չի հակադրուիր իր ունկնդիրներուն, սակայն գրեթէ բացարձակ ազատութիւն կը վայելէ քաղաքական մարզէն ներս (օրինակի համար՝ Մետաքսասի բռնատիրութեան օրերուն, երբ Աթէնքի համալսարանին մէջ Պղատոնն իսկ կամ բոլորովին չէին սորվեցներ, կա՛մ գրաքննութեան ենթարկած կը դասաւանդէին, Քարակէօզը առանց արգելքի շարունակած է քաղաքական իր քննադատութիւնները) : Սովորական մարդու ոգին կը խորհրդանշէ ան - բայց սովորական յո՛յն մարդու ոգին : Հոյակապ է ան՝ երբ կը սխալի, փոխառութիւն կ՛ընէ, չափազանցուած շահեր հետապնդող բարեկամներու գլխուն խաղեր կը խաղայ : Այլեւայլ ձեւերու տակ՝ ամբողջ Միջին - Արեւելքի խորհրդանիշն է ան : Ինչպէս արդէն նշեցինք՝ իր ծիծաղելի առնանդամը փոխարինուած է այնպիսի երկար ու արտայայտիչ բազուկով մը, որ գրեթէ առանձինն կը բացատրէ խորհրդանշական փոխարինման վերաբերեալ հոգեբանական տեսութիւնը : Հո՛ս՝ ծիծաղելին՝ որ լոնտոնեան ոչ մէկ բեմի վրայ արտօնելի պիտի ըլլար, բնաւ կապ չունի մաքրակրօն հասկացողութեամբ պարզ ու յատակ խնդութիւն հետ . սակայն անխառն է ըստ էութեան, այն իմաստով որ շատ բան կ՛ընդգրկէ՝ առանց չարութեան : Քարակէօզի հերոսապատումին մէջ ատեն առ ատեն երեւցող տիպարներու ցանկը բաւական տպաւորիչ է : Նախ եւ առաջ՝ անմիջական ընտանիքէն՝ կայ իր կինը - Քարակէօզայնան, որ մասնաւոր առանձնայատկութիւն մը չունի : Իր անհամար զաւակներէն Կոլլիտիրին որ չի զանազանուիր փողոցի որեւէ լաճէ, միատարր ծիծաղելի մասնակցութիւն մը կը բերէ : Քարակէօզի հօրեղբայրը՝ Բարբա Գիորգոս աւելի շեշտուած անձնաւորութիւն է . լեռնային հովիւի յատկանշական փուստանէլլան ունի կռնակին եւ Այտոլիայի ու Ակառնանիայի հաստ բարբառով կը խօսի : Ազնուութիւն եւ մարդամօտութիւն արտայայտող ցցուն հսկայական պեխեր ունի : Երբեմն դիւրախաբ է, բայց ընդհանուր առմամբ՝ պարկեշտ եւ յախուռն : Մասնաւորաբար իրեն հակադրուած անձը Ալպանացի Սերվենակասն է, որ շատ մը տեսակէտներով Բարբա Գիորգոսին կը նմանի : Իրենց հանդիպումներուն ընթացքին յաճախ կը կռուին եւ գրեթէ միշտ Դերվենակասը ծեծ կ՛ուտէ : Շատ լաւ ներկայացուած թուրք տիպարներ են Վէզիրը, Աղան եւ Գաւոին : Ասոնցմէ ամէնէն կարեւոր դերը Վէզիրինն է, ընդհանուր առմամբ համակրելի ձեւով դրսեւորուած :

Հաճախուետիսը քաղաքին Թուրք մունետիկն է եւ Քարակէօզի բոլոր առեւ - փախուստութիւններուն մեղսակիցը, որոնցմէ վնասով ելլողը ինք կ՛ըլլայ սովորաբար, ոչ թէ Քարակէօզը : Կարեւորութեան չարքով՝ յաջորդաբար կուգան Սըր Նիօ - Նիօն եւ Նաւապետ Նիկոլիսը : Նիօ - Նիօն՝ բարձր գլխարկով, բըռնէճկոթով ու սրածայր երկար մօրուքով յիմարատիպ եւ կակազող տիմար մըն է : Կը մարմնաւորէ Զանտէն եւ այդ կղզիին հատու, երգեցիկ շեշտով կ՛արտայայտուի : Ասիկա անշուշտ ի զօրու է մե՛ր մօտ. ենթադրելի է որ Զանտէի մէջ տրուած ներկայացումներուն ալ Գորփիօ՛ն կը մարմնաւորէ, տարբեր բայց միշտ երգեցիկ շեշտով : Նաւապետ Նիկոլիսը՝ երկու տեսարաններու միջեւ պարապ պահը լեցնող մըն է, որու մըթնոլորտ ստեղծողի արժէքը կը կայանայ իր ճմրթկուած շալվարին եւ եզական փէսին մէջ :

(Շար. 26)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՆԻՍ. - Պ. Սարգօ Կէտիկ իր կնոջ՝ Էկլանթին Կէտիկի թարմ յիշատակին 1000 ֆրանք կը նուիրէ «Յառաջ»ին։

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հանգուցեալ հայրենակից՝ Յարեթ Յարութիւնեանի (Տարօնցի) մահուան առթիւ Մարսէյլի Տարօն Տուրուբերանի Հայրենակցական Միութեան վարչութիւնը եւ իր բոլոր արուարձաններու հայրենակիցները, իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն իր այրիին եւ ընտանեկան պարագաներուն։ Տարօնցիներս կը խոստանանք երբեք չմոռնալ «Մշոյ Սուրտարցիին» գրած գրութիւնները։ Անոնք շատ արժէքաւոր են, պէտք պահենք մասունքի նման։ Եւ այս տխուր առթիւ 200 Ֆր. կը նուիրենք «Յառաջ» թերթին։

Au lendemain du procès civil contre Bernard LEWIS

Le Forum des Associations arméniennes de France
et *l'UGAB*
organisent

une RENCONTRE
avec le
Prof. Vahakn DADRIAN

Spécialiste du génocide des Arméniens
Directeur du «Genocide Study Project» de la Fondation Guggenheim, New York

le **Mardi 23 Mai à 20 heures**

au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles Paris 17e

A l'issue de la soirée, le Prof. Dadrian signera son livre *«Autopsie du génocide arménien»*, récemment publié aux Editions Complexe, Bruxelles.

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Գործ կը փնտռէ, միջին տարիքի վստահելի հայ կին մը տարիքոտ անձի, կամ երախայ պահելու եւ կամ տնական գործերու համար։

Հեռաձայնել. -
47 - 34 - 70 - 19
կամ՝
42 - 01 - 15 - 69
ժամը 9.30-էն 11 - ամէն օր։

RECHERCHE

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
r e c h e r c h e
pour son Centre de Vacances de BELLEFONTAINE

JUILLET 1995

1 ASSISTANT SANITAIRE
(médecin, étudiant en 2ème année de médecine ou infirmier)

Ecrire à CBAF :
17, rue Bleue, 75009 PARIS.

DATE A RETENIR

AAAS
ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE

Fête Champêtre traditionnelle

de la *MAISON DE RETRAITE*
95500 GONESSE

Dimanche 2 Juillet
à partir de 11 heures 30

COMMUNIQUE DE PRESSE

Le Musée Edgar CHAHINE

UN MUSEE ARMENIEN EN PAYS D'AUGE

Fondé au Xe s. par l'abbaye bénédictine de Jumièges, le prieuré appelé «Château» de Crouttes au XIXe s., devient en 1984 la propriété de la famille du peintre-graveur arménien Edgar Chahine.

Le *Musée Edgar CHAHINE* et le Centre de Recherches sur la Diaspora Arménienne ont mis en place sous la direction de Monsieur Jean-Pierre Mahé, Directeur d'études à l'Ecole Pratique des Hautes Etudes, une Université arménologique internationale d'été. Celle-ci dispensera des cours d'initiation à la langue arménienne, de littérature et de civilisation. Cette première université d'été en France deviendra un rendez-vous événementiel incontournable pour les prochaines années.

A l'occasion de cette présenation officielle, nous serions heureux de vous accueillir le Samedi 20 Mai, au Prieuré Saint-Michel*, en présence de nombreuses personnalités, dans le cadre inédit de ces futures rencontres. Ce sera également l'occasion de découvrir le nouvel accrochage des œuvres d'Edgar Chahine.

—— Programme de la journée ——

17h30 Accueil des invités.
17h45 Présentation de la soirée par Anne Chahine. Interventions de MM Pierre Chahine, Jean-Pierre Mahé et Jean-Claude Kebebdjian (CRDA).
18h45 Visite du musée Edgar Chahine.
19h30 Cocktail-dînatoire.
21h00 Concert piano et flûte en la chapelle avec Loussiné Simonian.

** Prise en charge de votre déplacement au prieuré Saint-Michel :*

Départ gare St-Lazare: 15h
Arrivée à Lisieux: 16h35, où une navette vous attendra.
Départ en gare de Lisieux: à 21h20, arrivée à Paris: 23h06.

Contact presse: Evelyne KELYAN —
Tél: 42 46 05 58 — Fax: 42 46 33 78

Paris, le 10 Mai

ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՕՐ

Կապոյտ Խաչի Սէն - Ժերոմի Զ. Շանթ մասնաճիւղը Մայրերու Օրուան առթիւ կը կազմակերպէ օթօքարով պտոյտ մը Շաբաթ առաւօտ, Մայիս 20-ին, դէպի «Պէնտոր»ի կղզին»։ Ժամադրավայրն է Սէն - Ժերոմի «Տիրան Թէքէեան» հրապարակը, առաւօտեան ժամը 9.30-ին։

Փափաքողները կրնան հեռաձայնել. -
91 - 06 - 29 - 65
91 - 70 - 12 - 49

CDCA

COMMUNIQUE

Le 17 Mai 1995, l'historien Bernard Lewis devra répondre devant le Tribunal de Grande Instance de Paris, des propos révisionnistes qu'il avait tenus dans le Journal *Le Monde*, des propos visant à nier la réalité du génocide arménien perpétré par la Turquie en 1915. Ce procès civil, intenté par le Forum des associations arméniennes, vient après celui intenté devant une juridiction pénale intenté par le Comité de Défense de la Cause Arménienne contre le même Bernard Lewis.

Bien qu'utilisant des procédures distinctes, les deux procès ont pour objectif commun fondamental, au delà même de la condamnation et de la sanction de propos négationnistes inacceptables, la *Reconnaissance juridique du génocide arménien*.

De ce point de vue, le jugement rendu le 18 novembre dernier par la 17ème Chambre du Tribunal Correctionnel de Paris, constitue une avancée décisive dans la mesure où les massacres y sont présentés comme des crimes contre l'humanité, et que par ailleurs,le Procureur de la République représentant le ministère public a effectivement qualifié ces massacres de génocide, et clairement dénoncé le caractère négationniste des déclarations de Bernard Lewis.

A l'occasion du procès qui se déroulera le 17 Mai à Paris, le CDCA apporte naturellement son ferme soutien au Forum des associations arméniennes dans le travail qu'il mène pour la vérité historique. Il forme le vœu que cette journée s'inscrive comme une nouvelle étape dans la voie qui doit mener vers la reconnaissance juridique du génocide arménien perpétré par la Turquie en 1915.

COMITE DE DEFENSE DE LA CAUSE ARMENIENNE

le 15 Mai

UGAB — PARIS :

dîner - café théâtre

Le Comité de Paris — Ile-de-France de l'UGAB organise un DiNER - CAFE THEATRE

le Samedi 20 Mai à 20 heures 30

au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e

Prix : Non-membres - 250 F., Membres - 200 F. — Jeunes - 150 F.

Renseignements et réservations au:
45 20 03 18 ou au 42 27 12 26.

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐ

ՄՈՒՐԱՏ ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
Վ Ե Ն Ե Տ Ի Կ
ՅՈՒԼԻՍ 1-25 / 1995

Կ'ընդունուին տասնըվեց տարիքը բոլորած հայ երիտասարդ - երիտասարդուհիներ։

Պիտի դասաւանդուին Հայերէն լեզու, պատմութիւն եւ գրականութիւն, մասնակցողներու մակարդակին համաձայն։

Մասնակցութեան սակ՝ 6.000 Ֆ.Ֆ.։ Այս գումարը կ'ընդգրկէ կեցութիւն, սնունդ, դասընթացք, մաքրութիւն, ապահովագրութիւն, մշակութային ըդ-բօսապտոյտներ։

Արձանագրութեան համար դիմել՝

Corsi Estivi di Lingua Armena
Collegio Armeno Moorat-Raphael
Ai Carmini, Dorsoduro 2596 — 30123 Venezia (ITALIA)
Tel.: (41) 5228770 — Fax: (41) 5203434.

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ

Փ Ա Ր Ի Զ
Հայ կրթական եւ Մշակութային Միութիւն

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ԳՐԱԳԻՏՈՒՀԻ ՎԵՀԱՆՈՅՇ ԹԵՔԵԱՆԻ ՀԵՏ

Գրագիտուհին կը ներկայացնէ Պր. Ալեքսանդր Թոփչեան

Քերթուածներու ընթերցում հեղինակին կողմէ։

Երեկոյթի աւարտին հեղինակը պիտի մակագրէ իր գործերը։

Չորեքշաբթի, Մայիս 24
Երեկոյեան ժամը ճիշդ 20.30-ին
Հայ Մշակոյթի Տուն
«Զարուհի և Տիգրան Տէմիրեան» սրահ
17, rue Bleue, Paris 9e

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Ա. Թաղէոսեան մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը Շաբաթ, Մայիս 20, ժամը առաւօտեան 10-ին, Հայ Մշակոյթի Տունը
17, rue Bleue, Paris 9e
Ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

L'Ecole de Langue et de culture arménienne KHATCHADOUR ABOVIAN
à l'occasion de la fête de l'Ascension organise

Une Grande Fête

« V i d j a g a h a n o u t i o u n »
le Dimanche 21 Mai à 15 heures
Dans la Salle «A. Tcherpachian»
du Centre Culturel Sahak-Mesrop
339, ave du Prado — Marseille 8e

PARTIE ARTISTIQUE
C h a n t s,
R é c i t a t i o n s,
M u s i q u e s & D a n s e s
—— ENTREE LIBRE ——

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section Beaumont : *«Naïri»*
organise *UN VOYAGE EN ITALIE*

«L'ASCENSION A VENISE»

Prix du voyage : 1 3 5 0 F.
Programme du voyage du 24 au 27 Mai

1er jour 24 Mai : *MARSEILLE - VENISE*
Départ de Marseille à 6h en direction de Nice.
2ème jour : *L'ILE DE BURANO*
3ème jour : *VENISE*
4ème jour : *MILANO - MARSEILLE*
Arrivée tard dans la soirée du samedi.

Ce prix comprend : Le voyage aller-retour en car luxueux (bar, W-C, TV, vidéo et frigo) — Hôtel **** au bord de la plage, piscine, salle de gym, sauna, etc. — Les excursions, les entrées dans les sites, les transports en Vaporetto. — Les petit-déjeûners et les repas du soir. — Assurance du transport.

Ce prix ne comprend pas : Les déjeûners du midi — Les gondoles — Les boissons.

Les conditions : 500 à verser pour toute réservation (cash) — Le reste 850 F. une semaine avant le départ en chèque ou le jour même en liquide.

Point de départ : L'arrêt du car devant la Banque Populaire au centre de Beaumont Marseille 12e.

Pour tous renseignements et réservations vous pouvez contacter *Mme Chouchik Menkichian* : 149 ave du 24 Avril 1915
Tél. : 91. 93. 30. 08.

Les places sont limitées.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 18
JEUDI
18 MAI
1995

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը ; 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.594 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 69e ANNEE — N° 18.594

ԱԴՐԲԵՋԱՆ - ԹՈՒՐՔԻԱ ՆԱՒԹՈՒՂԻ

ՊԱՔՈՒ ՍԿՍԱԾ Է ԱՆԳԱՐԱՅԻ ՄՕՏԵՑՈՒՄԸ ՈՐԴԵԳՐԵԼ

Ադրբէջան սկսած է իր դիրքը կակուղցնել, նաւթուղիի մը Հայաստանէն անցնելու ծրագիրին նկատմամբ: Պէտք է ըսել որ անոր այլընտրանքները սահմանափակ են. Իրան մերժուած է Ամերիկացիներուն կողմէ: Վրաստան անապահով է: Իսկ Ռուսիա մէկ մասը պիտի փոխադրէ, հաւանաբար, ապագայ քարիւղի քանակին:

Ինչպէս ծանօթ է «Յառաջ»ի ընթերցողներուն, Թուրքիա կը փորձէ համոզել Ադրբէջանը որ նախապայմաններ չդնէ նաւթուղիին Հայաստանէն անցնելուն, այլ զայն նկատէ խաղաղութեան նպաստող ազդակ մը: Այս մօտեցումն է որ Պաքու սկսած է մասամբ որդեգրել, թէպէտ որոշ նախապայմաններ կը դնէ տակաւին:

Ադրբէջանի նախագահը՝ Հայտար Ալիեւ, Մայիս 15-ին տեսակցութիւն մը տուած է Լոնտոն հրապարակուող «Փեթրոլիում Արկըս» շաբաթաթերթին, որ մօտ է «Պրիթիշ Փեթրոլիում» ընկերութեան, այսինքն Ադրբէջանի մէջ գործող արեւմտեան քոնսորսիոմ-ին գլխաւոր պատասխանատուին: Թերթը կը հարցնէ թէ, «տրուած ըլլալով որ Հայաստանէն անցնող տարբերակը ամէնէն աժանն է եւ նաւթուղին կրնայ խաղաղութիւնը ապահովող ազդակ մը ըլլալ, ի՞նչ են Հայաստանի հաւանականութիւնները»: Ահա թէ ինչ կը պատասխանէ Ալիեւ:

«Ոչ ոք գիտէ տակաւին թէ ո՞րն է ամէնէն աժան ուղին: Ոչ մէկ որոշում տրուած է տակաւին թէ ինչպէ՞ս կարելի է ամէնէն աժան ձեւով Կասպիցի նաւթը փոխադրել: Ինչ կը վերաբերի պատերազմին Ադրբէջանի եւ Հայաստանի միջեւ, ահա տարի մըն է հրադադարը կը յարգուի: Բայց խաղաղութեան դաշինք մը կրնայ ստորագրուիլ միայն երբ Հայաստան ազատէ գրաւեալ հողամասեր (հետաքրքրական է որ Ալիեւ «հողամասեր» բառէն առաջ «ը» չի դներ. - Ծ. Խ.) եւ ճանչնայ Ադրբէջանի սահմանները:

Այս պայմանները պէտք է լրացուին նախ: Բայց պէտք է ընդունիլ որ նաւթուղի մը կրնայ նպաստել խաղաղութեան գործընթացի արագացումին ու խաղաղութեան համաձայնութեան մը: Խաղաղութիւն եւ բարի դրացիութիւն կ'ուզենք (հաստատել) Ադրբէջանի եւ Հայաստանի միջեւ: Եւ այս խաղաղութիւնը հաստատելու համար, Հայաստանէն անցնող նաւթուղիի մը շինութիւնը կրնայ վստահօրէն նպաստել»:

Միաժամանակ Ալիեւ ճշդած է որ ապագայ քարիւղի քանակը այնքան մեծ պիտի ըլլայ, որ «բազմաթիւ նաւթուղիներ անհրաժեշտ պիտի ըլլան: Ոմանք գոյութիւն ունին արդէն եւ պէտք է ուշադրութիւն դարձնենք անոնց», ըսած է Ադրբէջանի նախագահը, Ռուսիայէն անցնող նաւթուղիներուն ակնարկելով հաւանաբար:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ հրաժեշտի զեկոյց մը հրապարակեց Մայիս 16-ին ուր կ'ըսէր ի մէջ այլոց. -- «Սիրելի հայրենակիցներ, վաղը ժամը 11-ին Հանրապետութեան նախագահ Ժագ Շիրաքի պիտի փոխանցեմ պաշտօնը զոր ինծի վստահած էիք: Այս վերջնոյն կը մաղթեմ որ Ֆրանսան վարէ խաղաղութեան եւ արդարութեան մէջ»: Կարճ եւ ամփոփ զեկոյց մը ուր զգացականը կը բացակայի: Ի պաշտօնէ, Միթերան անդամ կը դառ-

(Շար.ը Դ. էջ)

Երեւան — ՀԵՌԱՏԻՊ — Փարիզ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մայիս 11 / 17)

ԸՆԴԴԻՄՈՒԹԵԱՆ ԲՈՂՈՔԸ ՄԵՐԺՈՒԱԾ

Երեւանի Արաբկիրի շրջանային դատարանը մերժած է ԱԻՄ-ի և «Ազգ. յառաջդիմութիւն» կուսակցութիւններու բողոքը, ինչ կը վերաբերէր տեղական ընտրական յանձնաժողովներու կազմութեան հարցին: Դատարանին վճիռը հիմնուած է ընտրական օրէնքի Բ. մասի 10-րդ յօդուածին վրայ, ուր նշուած է թէ ընտրութեանց ներկայացող իւրաքանչիւր քաղ. կազմակերպութիւն կը համարուի որպէս մէկ միաւոր, նոյնիսկ եթէ ան կը համախմբէ բազմաթիւ կուսակցութիւններ եւ այդ սկզբունքէն ճամբայ ելլելով է որ կը կազմուին ընտրական յանձնաժողովները՝ նկատի ունենալով արձանագրուած 22 քաղաքական կազմակերպութիւնները եւ ոչ թէ անոնցմէ ոմանց մէջ համախմբուածներով միասին 33-ը:

ԱՒԵԼԻ ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Մայիս 15-էն ի վեր օրական չորս ժամ ելեկտրականութիւն կը տրուի բնակչութեան: Այս թեթեւ բարելաւումը կարելի եղած է շնորհիւ Հայաստան հասնող կազին քանակին որոշ յաւելումին:

ԴԱՐՁԵԱԼ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Մայիս 15 - 20 Մոսկուայի մէջ կը կայանան Մինսկի խումբի նախաձեռնութեամբ՝ բանակցութիւններ, որոնք նուիրուած են ԼՂՀ-ի կնճիռին քաղաքական կարգադրութեան: Հայաստանի կողմէ կը մասնակցի Արտաքին նախարարի տեղակալ Վ. Օսկանեան, ԼՂՀ-ի կողմէ՝ Արտաքին նախարար Ա. Ղուկասեան:

ԳԵՐԻՆԵՐՈՒ ՓՈԽԱՆԱԿՈՒՄ

Ղարաբաղեան հրադադարի Ա. տարեդարձին օրը՝ Մայիս 12-ին, Հայաստանի օդուժէն «ԵԱԿ - 40» օդանաւ մը՝ Պաքու տարած է ադրբէջանցի 27 գերիներ, որոնց ընկերացած է Կարմիր Խաչի Հայաստանի մօտ ներկայացուցիչը:

Յաջորդ օրը Երեւանի «Զուարթնոց» օդակայանը կը սպասէին 8 հոգինոց խմբակներով (Կարմիր Խաչի օդանաւը աւելի չէր կրնար փոխադրել) հանդիպել նաեւ հայ գերիները որոնք մաս կը կազմէին Ադրբէջանի ներկայացուցած 35-նոց ցանկին:

50-ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՌԱԼԻՆ ԵՒ ԱՐԿԱԾԸ

Ալպէտ Գրիգորեան - Նորայր Գինճեան խումբին յաղթանակով վերջ գտած է Երեւան - Շուշի - Ստեփանակերտ - Երեւան ռալլին, որուն կը մասնակցէին 21 կառքեր: Յաղթանակի 50-ամեակին նուիրուած այս մրցումին ընթացքին պատահած է ծանր արկած մըն ալ, որու զոհ գացած են երկու հոգի, երկու ուրիշներ ալ ծանրօրէն վիրաւորուած են:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԻ ՄԸ ՀԱՒԱՆԿԱՐՈՎ

Գանատայի Քէպէք շրջանի համալսարանականներէ, թանգարաններու պատասխանատուներէ եւ ԻՒՆԷՍՔՕ-յի մօտ Գանատայի ներկայացուցիչներէ բաղկացած պատուիրակութիւն մը վերջերս Հայաստան այցելած է: Անոնց նպատակն էր ծանօթանալ Հայաստանի, յատկապէս անոր թանգարանային արժէքներուն՝ յառաջիկային Գանատա կազմակերպուելիք հայ արուեստի ցուցահանդէսի պատրաստութիւններու շրջանակին մէջ: Գանատացի հիւրերը հանդիպումներ ունեցած են Հայաստանի փոխ - նախագահին եւ Մշակոյթի նախարարին, ինչպէս նաեւ Գարեգին Ա. Կաթողիկոսի հետ:

ԳԱՐԵԳԻՆ Ա. ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ ՓԱՆԻԿ ԳԻՒՂԻ ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՄԷՋ

ՓԱՆԻԿ - («Յառաջ» - Մայիս 16). --

Մայիս 5-ին Գարեգին Ա. Շիրակի թեմին իր առաջին հովուական այցելութեան շրջանին, եկաւ պատուեց նաեւ Փանիկի հայ կաթողիկէ համայնքը: Յետ այցելելու Արթիկի եւ Հառիճի պատմական սքանչելի եկեղեցիները, դէպի Գիւմրի իր ճամբան շեղելով, հանդիպեցաւ նաեւ Փանիկ գիւղը, ուր խուռներամ ժողովուրդը եկեղեցւոյ մերձակայ հրապարակին վրայ կը սպասէր: Ինքնաշարժէն էջքին, աւանդական մատաղը եղաւ իր ոտքերուն առջեւ, միացած հին օրերէ մնացած երաժշտութեան:

Դէպի եկեղեցի շարուած էին դպրոցական պատանիներ, ձեռքերնին Եռագոյնը եւ արծուանի դրօշակներ բռնած:

Կաթողիկոսը ընկերակցութեամբ Շիրակի Առաջնորդ Գրիգորիս Եպիսկոպոս Բունիաթեանի եւ Ասողիկ Եպիսկոպոս Արիստակէսեանի, վարդապետներու, Կրօնից Կոմիտէի նախագահ Պ. Ղազեր Սուքիասեանի եւ քաղաքական իշխանութեան երեւելի անձնաւորութիւններու, կառավարութեան լիազօր ներկայացուցիչ Շիրակի տարածքաշրջանութեան պետ Պ. Հրաչ Քոչարեանի, Արթիկի ղեկավարեալ Պ. Պետրոս Մաղէեանի եւ բազմաթիւ անձնաւորութիւններու, անցնելով մանուկներու եւ «կեցցէ»ներու մէջէն, բաշխելով իր հայրապետական օրհնութիւնը հասաւ եկեղեցի, ուր դպիրները Հրաշափառով առաջնորդեցին զինքը դէպի բեմ:

Գարեգին Ա., եպիսկոպոսներ եւ վարդապետներ բեմին վրայ շարուած աղօթեցին: Յետ երգին, Կոմիտաս Վրդ.՝ Փանիկի հոգեւոր հովիւը, ուղերձ մը կարդաց օրուան հիւրին, ըսելով՝

«Այսօր Փանիկ գիւղին ուրախութեան, հրճուանքի եւ պատուի պատմական օր մ'է: Լուսաւորչի Աթոռին Ս. Էջմիածնի արժանավայել Գահակալը՝ Դուք, եկած էք Ձեր հովուական այցելութեան շրջանին մեզ ալ մասնակից ընելու Ձեր հայրական օրհնութեան: Փանիկի ժողովուրդը այս 150-ամեայ եկեղեցւոյ մէջ սրտանց աղօթեց որ Աստուած Ս. Էջմիածնի, Հայ ժողովուրդին պարգեւէ լաւագոյն Գահակալ հովիւ մը: Եւ երբ զանգերը աւետեցին ձեր ընտրութիւնը հոս մենք ալ Աստուծոյ յայտնեցինք մեր շնորհակալութիւնը:

Վեհափառ Տէր, Ձեր նախորդին երջանկայիշատակ, ամէնուս սիրելի Վազգէն Ա. Կաթողիկոսի հրաւէրով, հրահանգով եւ օրհնութեամբ եկայ այս գիւղը: Մենք Փանիկցիներս մասնաւոր սիրով եւ երախտագիտութեամբ կը յիշենք իր անունը: Պիտի յիշենք եւ զՁեզ Գարեգին Ա. Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց, ձեր այս պատմական այցով: Օրհնեցէք զմեզ ալ: Շնորհակալութիւն Վեհափառ Տէր»:

Այսպէս պատասխանեց Գարեգին Ա.

«Սիրելի հոգեւոր եղբայրներ եւ հաւատացեալ հայորդիներ,

Այսօր իմ առաջին հովուապետական այցելութեան առիթով ես կ'ողջունեմ Փանիկ գիւղի մէջ մեր սիրելի հայ կաթողիկէ համայնքի անդամներին եւ շնորհակալութիւն կը յայտնեմ Հայր Կոմիտասի կատարած ուղերձին համար եւ անկեղծ զգացումներին, եւ իր յարգալից վերաբերումին համար հանդէպ մեր Հայաստանեայց Մայր Եկեղեցւոյ:

Այսօր ես ձեզ կ'ողջունեմ որպէս նոյն ազգի զաւակներ ... եւ հայրական զաղցրագոյն սիրով կ'ողջունեմ ձեզ բոլորդ, եւ ինչ որ ըսի մեր ժողովուրդին, կ'ըսենք նաեւ ձեզի: Պատմական եւ վճռական օրերու մէջէն կ'անցնի ողջ հայութիւնը, ամբողջ հայութիւնը Մայր Հայրենիքի մէջ եւ Սփիւռքի մէջ կը գտնուի ապագայի լինելութեան ճամբուն կարեւոր մէկ հանգրուանին մէջ. այսօր մեր երկիրը, մեր հայրենիքը ազատ անկախ պետականութիւն դարձած է. սա վճռական դէպք է, սա շրջադարձային նշանակութիւն ունեցող հանգրուան է մեր ազգի պատմութեան մէջ, եւ այս պետութեան ստեղծումը եւ ընդհանուր աշխարհի մէջ հայութեան պահպանութեան հրամայականը, միութեան ամբողջական պատգամ է մէկ ազգի գաղափարականին շուրջ պիտի հաւաքուին բոլորն ալ: Գաղափարական, կրօնաբանական տարբերութիւնները երբեք պէտք չէ ըլլան իրարու միջեւ վէճի նիւթ, այլ պէտք է մենք բոլորս համախմբուինք մէկ քրիստոնէական հաւատքի եւ մէկ ազգութեան տիրապետող կամաբակալ ձեւով մեզ բոլորս հանգրուող ամբողջութեան մէջ:

Իմ եղբայրական սիրոյ ողջոյնը այս եկեղեցիէն կ'ուզեմ նաեւ Ամենապատիւ Տէր Յովհաննէս ԺԸ. Գասպարեան Պատրիարքին որու հետ մենք եղբայրական յարաբերութիւններ ունեցած ենք առաջին օրէն: Եւ թող ինքը մնայ առողջ եւ մնայ իր ծառայութեան մէջ միշտ առատաբեր, պտղաբեր վասն փառաց Աստուծոյ եւ վասն շինութեան եկեղեցւոյ, եւ վասն ամրութեան եւ բարգաւաճման ազգիս եւ հայրենիքիս լինութեան ճամբուն: Աստուած օրհնէ բոլորիդ»:

Յետ Կաթողիկոսի խօսքին, երգչախումբը ներդաշնակ եւ զգայունով երգեց «Ամէն Հայի սրտից բխած» մաղթանքը, ու Գարեգին Ա. բաշխելով իր օրհնութիւնը «կեցցէ»ներով առաջնորդուեցաւ դէպի իր ինքնաշարժը, թողլով Փանիկի Հայ կաթողիկէ համայնքի մտքին եւ սրտին մէջ անջնջելի յիշատակ մը եւ պատմութեան համար փառահեղ էջ մը:

ԹՂԹԱԿԻՑ

— ՆՈՐ ԳԻՐՔԵՐ —

ՀԱԶԱՐԻԱՊԱՏՈՒՄ ՀԱՏՈՐ Գ.

Ազգաբեկումի մը յիակատար պատմութիւնը

Հեղինակ՝ ՎԱԶԳԷՆ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

Գրախօսեց՝ ՏԻԳՐԱՆ ՀԱՃԵԱՆ

«Հայրիկն ասաց իմ հայրենեաց
փուշն անոյշ է քան զվարդ»

Տարիքի մը, երբ մարդիկ այլեւս միայն իրենց առօրեայ հանգիստով կը զբաղին, ի՞նչ բան կը մղէ աւելի քան իննսուն գարուններ բոլորած անձ մը գրի առնելու պատանեկան - երիտասարդական մանրապատում յուշեր, որոնք կ'ընդգրկեն հայ ժողովուրդին ժամանակակից պատմութեան ամէնէն եղերական շրջանը որ 1915էն 1922 կ'երկարի, շրջան որմէ ինք անցեր է դժնդակ պայմաններու տակ, խուսափելով Եղեռնէն, եւ որ սակայն իր յիշողութեան մէջ դրոշմուեր է հրեղէն գրերով, իբր անջնջելի կնիք վկայութեան։

Առանց որ սակայն Վկայ բառը իր բուն իմաստով նոյնանայ Մարտիրոսին հետ, զի Վազգէն Անդրէասեանի անցած ճամբան թէեւ եղած է փշալից, բայց ո՛չ Մարտիրոսագրութիւն, ա՛յլ պարզապէս՝ յոյսի եւ լոյսի որոնում։ Բարեբախտաբա՛ր։

Ուրեմն, ի՞նչ բան մղած է զինքը լծուելու այդքան ընդարձակ ու մանրակրկիտ յուշագրութիւն մը հրատարակելու դժուարին աշխատանքին։ «Անապատին մէջ քարոզելու մեր յամառութիւնը» կ'ըսէ ինք (էջ՝ 524)։ Բայց զինքը ճանչցողները պիտի ըսէին անհուն եւ անսահման հայասիրութիւնը, որ պատանեկութենէն ի վեր՝ իրեն ալ ընկերացած է, միշտ խանդավառ պահելով զինքը, բայց երբեմն ալ խորապէս տառապեցնելով, Նեսոսի պատմուճանին հանդոյն փակչած մնալով իր մորթին։

Իր պարագային, աւելի տեղին է ապահովաբար հայասիրութիւն բացատրութիւնը, քա՛ն ազգասիրութիւն կամ հայրենասիրութիւն, որովհետեւ հայութիւնը իրեն համար տեսակ մը կրօնական ըմբռնում է, միստիկ խէժալ մը, աղբէ ու հայրենիքէ գերիվեր, յոյսի ու լոյսի մշտընջենական աղբիւր, որ հակառակ ամէն փորձառութեան, իրեն ըսել պիտի տար Հայոց Հայրիկին հետ՝

«Ես այդ փշոյն միջից դարձեալ
կը որոնեմ սիրուն վարդ»։

Հրատարակութեան տալով իր յիշատակները, Վ. Ա. կ'ուզէ ձեւով մը զանոնք բաժնել ընթերցողներուն հետ, եւ ցոյց տալ թէ պատմական Հայաստանի հեռակայ մէկ գիւղին՝ Հազարիի մէջ դարասկիզբին ծնած հայորդիի մը անցած տառապալից ճամբան եղած է որքա՛ն խորապէս հոգեցունց ու ահեղօրէն գեղեցիկ, քանի որ ան եղած է իր նման հազարաւոր վերապրողներուն ճանապարհ խաչին։

Կարելի չէ անշուշտ լրագրական յօդուածով մը պարզել ու բացատրել «Հազարիապատում»ի մէջ պատմուածները, քանի որ իրականութեան մէջ յուշապատումը կը բաղկանայ երեք հատորէ, աւելի քան հազար էջ։ Այսուհանդերձ, կարգ մը յատկանշական դրուագներու եւ վկայութիւններու վրայ կանգ առնելէ առաջ, պէտք է հակիրճ կերպով գծել Հազարիէն Ֆրանսա երկարող այդ երկար ճամբան։

Վ. Ա.-ի ծննդավայրը՝ Հազարին, Ակնի մօտակայ Զմշկածագ կամ Զմշկաձագ (*) (հռոմէական Hiérapolis) քաղաքին գիւղերէն մէկն է, իսկ Զմշկածագը նշանաւոր է մասնաւորաբար իբր հայրենիք հայազգի Յովհաննէս Զմշկիկի (Ցիմիշկէս) որ Բիւզանդիոնի կայսերական գահը բարձրացաւ 969-էն 976 թուականին, եւ որ եղբօրորդին էր բիւզանդական բանակի անուանի զօրավար Յովհաննէս Գուրգէնի։ Վ. Ա. քանիցս կ'ակնարկէ Զմշկիկ կայսեր պարագային, եւ նոյնիսկ անոր մէկ նկարն ալ կը դնէ գրքին մէջ, անշուշտ ի փառս Զմշկածագի, եւ ո՛չ թէ իր անձին իբր պատիւ, զի ինք երբեք յաւակնութիւնը չունի իբր արքայազուն ներկայանալու։

Երբ 1915-ին տեղահանութիւնը կը սկսի, Վազգէն երկոտասանամեայ պատանի մըն է տակաւին։ Իրենց ընտանիքը կ'ապաստանի մօտակայ քրտաբնակ գիւղ մը, ուր կը պատսպարուի ամբողջ տարի մը։ Ապա, ընտանեկան խորհուրդը կ'որոշէ զինքն ու քոյրը քանի մը ազգականներու ընկերակցութեամբ ղրկել ռազմաճակատէն անդին, ռուսական բանակին գրաւման տակ գտնուող ապահով վայր մը, ուրկէ որ ինք կարենայ ուսանիլ եւ «մարդ դառնալ», հսկելով նաեւ իրմէ մեծ քրոջ վրայ, իբր պաշտպան։ Փախստականներու խումբը անցնելով Տէրսիմի լեռներէն, Երզնկայի վրայով կը հասնի Ալեքսանդրապոլ (Գիւմրի)։

1917-ի աշնան Վազգէն կը ղրկուի Էջմիածնայ Գէորգեան Ճեմարանը ուսանելու, ուր սակայն հազիւ քանի մը ամիս կրնայ մնալ, որովհետեւ Հոկտեմբերեան Յեղափոխութեան իբր հետեւանք ռուսական բանակին ցրուումէն վերջ Ճեմարանին մէջ ծայր տուած ուսանողական ըմբոստութեան պատճառաւ Ճեմարանը կը փակուի, քանի որ հաց ալ չէ մնացած արդէն։

Վազգէն կը վերադառնայ Ալեքսանդրապոլ, մտադրած՝ կամաւոր արձանագրուիլ վասն պաշտպանութեան հայրենեաց։ Բայց ճամբան կը հիւանդանայ եւ կ'իյնայ հիւանդանոց։ Յետոյ, ընտանիքին միւս անդամներուն հետ կ'երթայ Թիֆլիս, մօտեցող թրքական բանակին սպառնալիքէն հեռանալով։ Թիֆլիսի մէջ Վազգէն կը փորձէ Ներսէսեան Ճեմարան մտնել, բայց կը մերժուի։ Սպայից վարժարան մտնելու յոյսն ալ ի դերեւ կ'ելլէ շուտով։ Կ'ապրի տեսակ մը թափառաշրջիկ տղու կեանք, փորձելով օրուան հացը ճարել մանր մունր աշխատանքներով։ Այդ շրջանին է որ բախտը կ'ունենայ ծանօթանալու Վահան Թոթովենցի, որ զինքը իր պաշտպանութեան տակ կ'առնէ, ապահովելով նոյնիսկ փոքր աշխատանք մը Զօրավար Անդրանիկի կողմէ հրատարակուող «Հայաստան» թերթին համար։

Ուրկէ իր անսակարկ պաշտամունքը, Թոթովենցի եւ Անդրանիկի հանդէպ։

1918-ի գարնան, միշտ պատերազմի արհաւիրքէն փախչելով, ընտանիքին կարգ մը անդամներուն հետ կը յաջողի անցնիլ Կովկասեան լեռնաշղթայէն անդին, ու ապաստանիլ Վլատիկավկաս (որ յետոյ եղաւ Օրջոնիկիձէ, Օսէթներու կեդրոնը, ո՛չ շատ հեռու Գրոզնիէն)։

Այս բոլորը նիւթ կազմած են Հազարիապատումի Բ. հատորին։

Մեզ շահագրգռող Գ. հատորը կը սկսի նկարագրութեամբը Վլատիկավկասի, ուր հաստատ հայ գաղթականները լաւ ընդունելութիւն կը գտնեն տեղաբնակ Հայերէն եւ Օսէթներէն։ Բայց հոն կրնան մնալ միայն մինչեւ աշուն, որովհետեւ կռիւներ կը սկսին Կարմիրներու եւ Սպիտակներու միջեւ, ու կարաւանը կը վերադառնայ Թիֆլիս, տեղեկանալով որ Թուրքեւգերման ուժերը այլեւս պարպած են Անդրկովկասը։

Զարմանալից տեղափոխութիւններ, բոլորն ալ։

Թոթովենց, որ Վազգէնի պահապան հրեշտակն է, յանձնարարական նամակ մը կ'ուտայ, ուղղեալ՝ Արշակ Չօպանեանի ի Փարիզ, թելադրելով որ պատանին մեկնի Եւրոպա եւ հոն ուսանի։ Բայց Վազգէն չուզեր բաժնուիլ իր ընտանիքին քանի մը անդամներէն եւ մանաւանդ քրոջմէն, եւ ապաւինելով Պոլսոյ մէջ իրեն սպասող հօրենական կալուածի մը ենթադրեալ եկամուտին, Պաթումէն նաւ կը նստի, հոն երկու ամիս սպասելէ վերջ, ու 1919-ի Յունուարին կը հասնի Պոլիս։ Իր առաջին գործը կ'ըլլայ դիմել Ազգային Կեդրոնական Վարժարան, ուր դժուարաւ կ'ընդունուի տարեշրջանի կէսին, եւ կը դրուի Գ. դասարան, տարիքով աւելի փոքրերու կողքին, որովհետեւ թրքերէն ու ֆրանսերէն չի գիտեր եւ անտեղեակ է գիտական նիւթերու։ Բայց յարատեւ աշխատելով կը յաջողի կարգ փոխել, եւ դառնալ դասարանին առաջիններէն։

Այդ շրջանին Պոլիսը կը գտնուի Համաձայնականներու գրաւման տակ եւ հայկական կեանքը կրկին ոգեւորուած է հոն։ Վազգէն կ'օգտուի տիրող նպաստաւոր կացութենէն եւ կը ջանայ զբաղիլ ամէն ինչով։ Օրապահիկը շահելու համար գիշերային աշխատանք մը կը գտնէ Թերթի

մը տպարանին մէջ եւ միաժամանակ ոգի ի բոին կը լծուի Հ. Մ. Ը. Մ.-ի կառքին, դառնալու համար անոր ապագայ հաւատարիմ սիւներէն մին, քաջ համոզուած «առողջ միտք առողջ մարմնոյ մէջ» սկզբունքին, որուն փարած կը մնայ մինչեւ վերջ։

Բայց այդ շրջանն ալ երկար չի տեւեր, որովհետեւ 1922-ի վերջերը կը սկսին հիմ գտնել այն զրոյցները թէ Համաձայնականները Պոլիսը պիտի պարպեն ու յանձնեն Քէմալականներուն։ Խուճապը ծայր կուտայ, եւ խումբ մը դասակիցներու հետ Վազգէն նաւով կը մեկնի Պոլսէն դէպի Ֆրանսա, առանց սպասելու տարեշրջանի աւարտին, հետեւաբար առանց շրջանաւարտի վկայական առնելու։

Այսուհանդերձ, 1923-ի Սեպտեմբերին, տնօրէն Գեղամ Գավաֆեանի կողմէ ստորագրուած հաստատագիր մը կը ղրկուի իրեն, ճշդող թէ Վազգէն հինգ տարի (**) շարունակաբար հետեւած ըլլալով վարժարանին դասընթացքներուն, արժանի դատուած է ստանալու Գիտութեանց Պսակաւորի վկայական։ Հաստատագիր, որուն շնորհիւ Վազգէն կ'ընդունուի Ecole Nationale Supérieure des Arts et Métiers-ի Էքսան - Փրովանսի մասնաճիւղը, ուրկէ կը վկայուի ճարտարագէտ, 1927-ին։

Հոս կը վերջանայ դժուարին ճանապարհը, եւ կանգ կ'առնէ նաեւ յուշագրութիւնը, որովհետեւ Վ. Ա. մնացեալը կը նկատէ զուրկ ազգային նշանակութենէ, քանի որ կը պատկանի իր անհատական ու ընտանեկան կեանքին։ Բայց եւ այնպէս, ծանօթ է թէ երկար տարիներ աշխատած է Ֆրանսայի օդանաւաշինութեան ճարտարարուեստին մէջ եւ իր կարեւոր մասնակցութիւնը բերած՝ շինութեանը մէջ Ատլաս Հրթիռին, որ յետոյ դարձած է Արիան Հրթիռը՝ ֆրանսական ճարտարարուեստի փառքերէն մին։

(Մնացեալը յաջորդով)

(*) Հանրապետական շրջանին Զմշկածագը վերանուանուեցաւ Չէմիշկէզէք եւ Բ. համաշխարհային պատերազմի շրջանին տակաւին քանի մը Հայեր կը բնակէին հոն։

Համաձայն Թուրքիոյ արդի քարտէզներուն, կարելի է ենթադրել որ Հազարի գիւղը, մօտակայ այլ վայրերու հետ, կրնայ ծածկուած ըլլալ Եփրատի վրայ շինուած Քեպանի ամբարտակին ջուրերուն տակ։

(**) Ինչպէս ինք կը գրէ, Վ. Ա. Կեդրոնականն մտած է 1919-ի Յունուարին, եւ դպրոցը լքած՝ 1922-ի Դեկտեմբերին։ Կ'երեւի թէ տնօրէն Գ. Գավաֆեան վեհանձնօրէն հինգ տարիի վերածեր է այդ ժամանակամիջոցը, որպէսզի դիւրացնէ Վ. Ա.-ի մուտքը Arts et Métiers-ի վարժարանը։

1915 Թ. ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՀԱՅ ՄԱՆԿԱՆՑ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

Ի՞ՆՉ ՆԱԽԱՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՈՒՆԻ ՀԱՅ ԱԶԳ. ԻՆՔՆԱԳԻՏԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Հայ ժողովուրդը 19-րդ դարից ժառանգել է ազգային ինքնագիտակցութեան մի ձեւաւորուած կառուցուածք, որի ամենակարեւոր բաղադրիչներն են.

ա.- Հայոց լեզուն՝ որպէս հաղորդակցման եւ հայկական կրթական ու մշակութային պահանջների բաւարարման միջոց,

բ.- Հայոց հաւատքը՝ որպէս Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցու դաւանանքութիւն ու ծիսակարգ,

գ.- ծագումնաբանութիւնը՝ որպէս տոհմային ինքնագիտակցում՝ անհատի տեսանկիւնից, որպէս խւրայնութեան չափանիշ՝ համայնքի տեսանկիւնից,

դ.- Հոգեւոր Հայաստանը՝ որպէս պետական, վարչական սահմաններից զուրկ Հայերի մշակութային գոյութեան «աշխարհագրական վայր»,

ե.- պատմական Հայաստանը՝ որպէս (յատկապէս հերոսական նախնեաց) պատմական անցեալի ընդհանուր զգացում, որպէս պատմական ինքնագիտակցում ու ինքնատեղորոշում։

Անշուշտ, կային մեր ազգային ինքնագիտակցութիւնը ձեւաւորող այլ բաղադրիչներ եւս, ինչպէս, օրինակ, կենցաղի, սովորոյթի, վարքագծի ինքնայատուկ ոռոշ կողմերի չեշտումը կամ որեւէ տեղային, գաւառային էթնիք - մշակութային պատկանելութեան գիտակցումը, բայց դրանք էական չեն մեր խնդրի տեսակէտից։ Այսպիսով, ուէ անհատ, որն իրեն Հայ էր գիտակցում, հայ հանրոյթի հետ կապւում էր չորս պատկանելիներով. լեզուական պատկանելութիւն, կրօնական պատկանելութիւն, հոգեւոր պատկանելութիւն, պատմական պատկանելութիւն։

Ինչ խօսք, ծագումնաբանական պատկանելութիւնը այդ բոլորի հիմքում ենթադրւում է, եւ միայն տեսականօրէն կարելի է պատկերացնել անհատների, որոնք նոր ժամանակներում (19-րդ - 20-րդ դարերում, ի տարբերութիւն միջնադարի, երբ ինքնագիտակցութեան մէջ վճռորոշ էր կրօնական բաղադրիչը) իրենց ազգային ինքնագիտակցութեամբ Հայեր են, իսկ տոհմային ինքնագիտակցութեամբ՝ ոչ։ Բացի այդ, առանց ազգային ինքնագիտակցութեան վերոբերեալ չորս բաղադրիչների՝ միայն ծագումնաբանական յատկանիշի հիման վրայ ինքն իրեն Հայ գիտակցող անհատը, որպէս կանոն, ազգային հանրոյթի մէջ դեր չի խաղում եւ նրա այդ կրաւորական (փասիֆ) ինքնագիտակցութիւնը ժառանգորդների մէջ շուտով մարում է։ Մնաց միայն նշել, որ 19-րդ դարից մեզ հասած ազգային ինքնագիտակցութեան այս կառուցուածքում տարբեր բաղադրիչներ տարբեր դեր ու տեսակարար կշիռ ունեն Հայ հասարակութեան տարբեր խաւերի ու անհատների ընկալման մէջ. մի դէպքում վճռորոշ կարող է լինել միայն լեզուական, կամ միայն կրօնական բաղադրիչը, միւս դէպքում՝ երկուսը կամ երեքը միասին վերցրած եւայլն։ Ինչեւէ, հնարաւոր է մտածել, որ առաջին երկուսից բացի, որոնք ամենաուժեղ յատկանիշներն էին, միւսներից որեւէ մէկը գործնականօրէն միայնակ վճռորոշ դեր չէր կարող խաղալ ազգային ինքնագիտակցութեան որոշման հարցում։

Ի՞ՆՉ ՏԵՂ ՈՒՆԻ ԱԶԳ. ԻՆՔՆԱԳԻՏԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԿԱՌՈՒՑՈՒԱԾՔՈՒՄ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Վրայ հասաւ 1915 թիւը. Թուրքիայի կազմակերպած ցեղասպանութեան հետեւանքով Արեւմտահայութիւնն իր մի մասով նահատակի պսակ դարձաւ, իսկ մազապուրծ եղած մասով յետագայում տարածուեց աշխարհով մէկ՝ ձեւաւորելով այսօրուայ Սփիւռքը։

1915 - 22 թթ. համաշխարհային չափեր ընդգրկող ժողովրդագրական այս մեծ տեղաշարժի, ողբերգական այս խոշոր իրադարձութեան հետեւանքները տասնամեակներ շարունակ արտայայտւում էին հայկական մեծ ու փոքր գաղթերով, մինչեւ օրս տեւող հայկական տարագրութեամբ։ Վերապրելով այս արհաւիրքը, մշակութայնօրէն յաղթահարելով այն, մեր ազգը պէտք է վերայարմարուէր այդ նոր պայմաններին, ինչն էլ սկսուեց 20-ական թուականներից, երբ նոր բնակութեան վայրերում հիմնւում էին կրթօճախներ, եկեղեցիներ եւ ազգահաւաք այլ մարմիններ։

Վերայարմարման այս գործընթացը շարունակուեց։ Հայրենական մեծ պատերազմից յետոյ վերջնական, խոշոր դեմոգրաֆիական խմբագրումներ կատարուեցին։ Եւ արդիւնքում մեր ազգային ինքնագիտակցութիւնը, վերայարմարման այս ընթացքին համապատասխան, լուրջ փոփոխութիւն կրեց։ Մեր ազգ. ինքնագիտակցութեան կառուցուածքում յայտնուեց մի նոր չափանիշ, ինքնագիտակցութեան մի նոր տարր, որը նախ եւ առաջ ձեւաւորուեց Սփիւռքում, այնուհետեւ մայր հայրենիքում։ Այդ նոր բաղադրիչը մենք կարող ենք բանաձեւել որպէս «սփիւռքեան» բաղադրիչ, որպէս «սփիւռքի» գիտակցման տարր։

Այսուհետ թէ՛ մայր հայրենիքում, թէ՛ Սփիւռքում ամէն Հայ իր ինքնագիտակցութեան մէջ իրեն պատկերացնում էր ինչ-որ տեղ աշխարհում սփռուած մի գոյութիւն։

Մինչ այդ էլ, անշուշտ, հայութիւնը սփիւռք ունեցել է, մինչ այդ էլ տարածուած գաղութներ եղել են աշխարհի տար-

րեր վայրերում, սակայն դրանց գոյութիւնն այնքան զօրաւոր չէր եղել, որ ինքնագիտակցութեան փաստ դառնար:

Սակայն այս դէպքում ինքնագիտակցութեան մէջ լուրջ յեղափոխութիւն էր կատարուել եւ կայացած փաստ էր նրանով, որ այսուհետ հայ մարդու ինքնագիտակցութեան բաղադրիչներից մէկն էլ դարձաւ աշխարհի մէջ սփռուած, տարածուած լինելը կոնկրետ պատճառով՝ ցեղասպանութեան: Այսպէս, հայ մարդիկ դրսաշխարհում, օտարութեան մէջ ընդհանրութեան մի նոր զգացում վերստացան ցեղասպանութիւնից փրկուած լինելով: Այսպէս, մայր հայրենիք եկած Սփիւռքահայը եւ կամ «Սփիւռք» գնացած «հայրենիքցի» Հայը իրար ճանաչեցին ու հարազատացան նաեւ ընդհանուր զոհ լինելու, Եղեռնից փրկուած լինելու յատկանիշով: Ինքնագիտակցութեան այս չատ զօրաւոր բաղադրիչը 60 - 80-ական թուականներին առաւել ամրացաւ եւ, ինչպէս մեր ազգային ինքնագիտակցութեան ամէն մի բաղադրիչ, իր մշակութային, գաղափարախօսական հիմնաւորումն ու դրսեւորումն ունեցաւ:

Օրինակ, նշեցինք, որ մեր ինքնագիտակցութեան բաղադրիչներից մէկը Հայոց լեզուն է: Հայոց լեզուն մեր գործունէութեան մէջ դարձաւ մի յատուկ խորհրդանիշ, մի յատուկ կարգախօս՝ այնքան սրուած ու մերկացուած, որ մեր մտաւորականները, մեր դպրոցականները սկսեցին Հայոց լեզուի հարցը արծարծել մի ենթատեքստով, յատուկ նպատակադրումով, որ սա լոկ լեզու չէ, որ իրենք գովերգում են, այլ խորհրդանիշ է, ազգի հաւաքական, կազմակերպիչ ուժ է: Եւ այստեղից ծնուեցին չատ-չատ տարօրինակ զգացումներ, որոնք երբեմն արտայայտում էին անհատականութիւն, ընդգծուած յատուկ դեր ունեցող մտաւորականները, որոնք անգամ երբեմն ըմբոստանում էին, թէ՝ քաւական է Հայոց լեզուն դարձնել լոզունգ, սակայն մոռանալ հայերէնը եւ անտեսել հայագիտական կրթութիւնը: Պահանջում էին լոզունգի փոխարէն զբաղուել բուն գործով:

Կամ միւս բաղադրիչը՝ հաւատքը: Եկեղեցու խորհրդանիշը դարձեալ չատ չատով վերածուեց լոզունգի, որ դարձեալ որոշ լրջախոհ մտաւորականներ նրկատեցին, որ վերջին հաշուով մենք զբաղուած ենք «դրօշ» ծածանելով եւ ոչ թէ բուն եկեղեցաչէն գործով, բուն հաւատքի չէնքը ամրացնելով: Փաստօրէն պիրերան լոզունգն ենք հռչակում, սակայն հաւատքից, քրիստոնէութիւնից, եկեղեցուց հեռանում ենք: Եւ կամ երրորդ բաղադրիչը՝ հոգեւոր Հայաստանի գիտակցումը, որ հայ մարդը նա է, որ ֆիզիկական, պետական, տարածքային ամբողջականութեան փոխարէն ունի հոգեւոր աշխարհագրութիւն, սահմանագրութիւն: Եւ դարձեալ մեր հոգեւոր գործունէութեան ասպարէզներում սկսեցինք ծմրկահարել, թէ Մեծերէք կամ այս ինչ տեղացիք, այս տեսակ հոգեւոր նուաճումներ ունեն, արժէքներ ունեն պահպանած մինչեւ այսօր, եւ այդ ամէնը սկսեցինք առանց ընտրութեան ցոյց տալ որպէս ընդհանրապէս հայկական մշակոյթի համազգային արտայայտութիւն: Եւ ինչպիսի հսկայական ազգագրական ալիք ողողեց Հայաստանը 70-ական թուականներին. բոլորն զբաղուած էին ազգագրական հայրենասիրութեամբ:

Եւ դարձեալ տարերային այդ ալիքը լուրջ քննադատներ ունեցաւ, ըստ որոնց՝ այո՛, այս ամէնը ճիշդ է եւ արժէքաւոր, բայց չի կարելի ընդհանուր հայկական մշակոյթը յանգեցնել որեւէ տեղային ազգագրական մշակոյթի գաղափարին: Եւ որ հարկաւոր էր այդ ազգագրական աշխոյժի ալիքը օգտագործելով արթնացնել նաեւ միւս չրջանները, ոչ թէ մէկին պարտադրել միւսին, եւ այդ ամէնը, այդ բուն ազգագրական մշակութային արժէքները հաւաքել, գրի առնել, ի պահ դնել ընդհանուր ազգային մշակոյթի, ընդհանուր ազգային քաղաքակրթութեան կենտրոն Երեւանի ինստիտուտներում, թանգարաններում: Եւ ոչ թէ հայկական ինքնագիտակցութեան քարոզը յանգեցնել որեւէ տեղական մշակոյթի առանձնացման:

Վերջապէս, նոր բաղադրիչը՝ սփռուած ու զոհ լինելու ընդհանրական յատկանիշը, որ դարձեալ մշակութային իր արտայայտութիւններն ունեցաւ. ծով գրականութիւն «Եղեռն» թեմայով, վերածննդի, փրկուելու նոր տուն ու ընտանիք դնելու թեմաներով:

Եւ եթէ ոչ հեռու անցեալին դառնանք, ապա Սովետական Հայաստանի մէջ յատուկ հսկողութեան ու ցենզուրայի տակ էր այդ գործընթացը, յատուկ ծրագրով երբեմն արգելւում էր, երբեմն խստօրէն հսկւում, երբեմն որոշ սողանցքներ էին թողնւում, որ այդ գաղափարները դուրս յորդէին: Եւ այդ յորձանքները ինչպիսի՜ հասարակական արձագանգներ էին գտնում: Բանը հասաւ այնտեղ, որ այս նոր բաղադրիչի հիման վրայ, ազգային ինքնագիտակցութեան այս հինգերորդ բաղադրիչն ընդգծելով՝ մեր մտաւորականութիւնն սկսեց ինքնահաստատման ակցիաներ կայացնել, եւ այսօր էլ կան մտաւորականներ, որոնք իրենց ինքնահաստատման, ինքնադրսեւորման խնդիրը լուծում են այս թեմայի մէջ: Եթէ իրենք իրենց գիտակցում են որպէս մտաւորական, ապա իրենց պարտքն են համարում անպայման ցեղասպանութեան լացը լացել իրովի, ողբը ողբալ իրովի, ամէն մէկն իր ձայնով եւ իր չուրջ ձեւաւորուած հասարակական կարծիքով, որի կրողն ենք եղել բոլորս: Մամուլում, հանդէսներում ու սրճարաններում ինչպիսի գնահատանքի ենք արժանանում այն բանի համար, որ ինքնագիտակցութեան այդ բաղադրիչը դարձնում ենք մտաւորականի ինքնահաստատման առանցք, ինքնադրսեւորման միջոց:

Այսպիսով, ազգային ինքնագիտակցութեան այս բաղադրիչներն անհետեւանք չեն մնում, դառնում են մեր մշակոյթը կերտող ուժեր:Եւ մի ընդհանուր հայեացք ձգելով մեր մշակոյթի պատմութեանը, երբեմն տխուր պատկեր ունենալով, երբեմն առողջ պատկեր գտնելով՝ այս ամէնը կարող ենք հասկանալ ու մեկնաբանել՝ մեր ազգային ինքնագիտակցութեան թուարկուած բաղադրիչներն ի մտի ունենալով:

Ահա այսպէս, բազմայատկանիշ մի ինքնագիտակցութիւն, որ ժառանգել ենք մեր անցեալի պատմութիւնից:

ԱՇՈՏ ԲԼԷԵԱՆ
ԱՐԾՐՈՒՆ ՍԱՀԱԿԵԱՆ

«Դպրոց», Ապրիլ 25

(Մնացեալը յաջորդով)

ՆՇՄԱՐՆԵՐ՝ ՀԱԼԷՊԻ ՀԱՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ԿԵԱՆՔԷՆ

«ՏԱՐԱԳԻՐ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՔՈՆԿՐԷՍ»Ի ՆԱԽԱՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆ...

ՀԱԼԷՊԻ Հ. Բ. Ը. Մ.-ի «Նազարեան» հանդիսասրահին մէջ, Ապրիլ 28-ին, հրապարակային զրոյցով մը քննարկուած է «Համաշխարհային Հայկական Քոնկրէս» մը իրականացնելու կարելիութիւնը, նախաձեռնութեամբ Ուրֆայի վերածընունդ Մշակ. Միութեան (ամէնէն սակաւանդամ Միութիւնը Հալէպի մէջ...): Ներկայ եղած են չուրջ 300 հոգի: Բացումը կատարած է բժիշկ Ռոպէր Սիւլահեան (Հ. Բ. Ը. Մ.-ի կողմէ): Զրոյցը վարած է բժիշկ Գէորգ Թէմիզեան, փոխն ի փոխ խօսք տալով երկու ատենախօսներու՝ մէթր Գասպար Տէրտէրեան (Պէյրութէն) եւ տոքթոր Արթիւր Պէյլէրեան (Փարիզէն), որոնք ջանացած են բացատրութիւններ տալ սփիւռքեան համագումար մը կազմակերպելու եւ անով՝ տարագիր հայութեան ներկայացուցչական մարմին մը յառաջացնելու անհրաժեշտութեան մասին: «Ցանդուգն» եղած է յատկապէս Գասպար Տէրտէրեանի ելոյթը, ուր ան չեչտելէ ետք թէ «Հայ Դատը թաղած պիտի ըլլանք՝ եթէ ընդունինք Հայաստանի քաղաքացիութիւնը» համոզում յայտնած է, թէ Երեւանի կառավարութիւնը իրաւական պատճառներով որեւէ ժամանակ (ոչ անցեալին, ոչ ներկայիս, ոչ ալ ապագային) տէր չի կրնար կանգնիլ Արեւմտահայոց հողային դատին: Հարցումի մը պատասխանելով, ան ըսած է թէ Թուրքիոյ կողմէ տարագիր Հայոց տրուած տունդարձի արտօնութեան մը պարագային, Սփիւռքահայերը ոչ միայն պիտի վերադառնան իրենց պապենական երկիրը, այլեւ դաշնակցելով տեղական փոքրամասնութեանց հետ (Քիւրտե՛ր)՝ պիտի տապալեն Անգարայի վարչակարգը...: Այս առթիւ, ան մանրամասնօրէն կարդացած է իր պատրաստած երկարաշատում այն նախագիծը, որ կրնայ որդեգրուիլ «Տարագիր Հայութեան Համաշխարհային Քոնկրէս»ի մը կազմութեան ու գործունէութեան պարագային: Պարզուած որոշ անհանդուրժելի տեսակէտներ սուր վիճաբանութիւններու տեղի տուած են սրահին մէջ:

⁂

ՏՈՔԹՈՐ ԱՐԹԻՒՐ ՊԷՅԼԷՐԵԱՆ ԿԸ ԴԱՍԱԽՕՍԷ (sic: ԿԸ ԶԵԿՈՒՑԷ)

ՀԱԼԷՊԻ Ս. Խաչ Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ «Արարատեան» սրահին մէջ, Մայիս 1 - 3, դասախօսական չարք մը տուած է պատմագէտ Արթիւր Պէյլէրեան (Փարիզէն), նիւթ ունենալով Հայկական Հարցին ծագումն ու Ցեղասպանութեան դրդապատճառները: Բանախօսը մանրամասնօրէն ներկայացուցած է 1878-ին Սան - Ստեֆանոյի դաշնագրով այժմէականացած Հայկական Հարցին ներքին ծալքերը, Պոլսոյ Պատրիարքարանին եւ հայկական կուսակցութեանց գործունէութիւնները, օտար պետութեանց խարդաւանքներն ու չահերու բախումները, հասնելու համար Մեծ Եղեռնի գործադրման ու Խորհրդային Հայաստանի գոյառումով ստեղծուած այժմու կացութեան: Տոքթ. Պէյլէրեան իր զեկուցումները ամբողջովին հիմնած է եւրոպական դիւանատուներէ հաւաքուած արխիւային վաւերաթուղթերու վրայ, ցուցադրելով նաեւ համապատասխան սահիկներ: Մեծ հետաքրքրութեամբ ունկնդրուած դասախօսական իւրաքանչիւր երեկոյի ներկայ գտնուած են աւելի քան 300 հոգի:

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՅԵԱՆ

ՀԱՅ ԳՈՐԾԱՐԱՐՆԵՐՈՒ ՖՈՐՈՒՄ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Հայ Գործարարներու Ֆորումի տարեկան համագումարը տեղի ունեցաւ Երեւանի մէջ 1995 Ապրիլ 25-ին: Այս Համագումարը սահմանափակուած էր միայն անդամներու մասնակցութեան: Նախագահ Պր. Ճազմատարեանը Ընդհանուր Համագումարը բաց յայտարարելով առաջարկեց ընտրել նախագահ մը ժողովը ղեկավարելու համար: Պր. Պերճ Մըսըրլեանը բոլոր ներկաներու միաձայնութեամբ ընտրուեցաւ նախագահելու Համագումարին եւ անցնելով օրակարգին հրաւիրեց Ֆորումի Ընդհանուր Քարտուղար՝ Պր. Ռուբէն Գրիգորեանը, զեկուցելու Ֆորումի տարած աշխատանքներու մասին, նախկին Համագումարէն - Յունիս 1994 թուականէն - ի վեր: Պր. Գրիգորեան զեկուցեց այդ ընթացքին Գործադիր Մարմնի տարած աշխատանքներու եւ Փարիզ եւ Երեւան գրասենեակներու գործունէութեան մասին, որ արժանացաւ ժողովականներու գնահատանքին:

Զեկուցումներ տուին նոյնպէս փոխ - Նախագահ Պր. Լեւոն Ահարոնեան, որ ծանրացաւ Իրան - Հայաստան կապերու զարգացման եւ իրանահայ անդամներու կողմէ թէ՛ Ֆորումի եւ թէ՛ Հայ Գործարարներու Ընկերութեան (Ա. Պ. Ս.) համար տարուած աշխատանքներուն վրայ: Փոխ - Նախագահ Պր. Դարբինեան խօսեցաւ երեւանեան նոր գրասենեակի վերանորոգման եւ կահաւորման եւ տարուած աշխատանքներու մասին: Ֆորումի գանձապահ Պր. Վահրամ Ցակոբեանը 1994 Ապրիլ 1 թուականէն, մինչեւ 1995 Մարտ 31 թուականը Ֆորումի ընդհանուր հաշիւները ներկայացուց, ինչ որ ժողովին կողմէն վաւերացուեցաւ:

Ապա Ֆորումի նախագահ՝ Պր. Ճազմատարեան մանրամասնօրէն բացատրեց Ֆորումի 1994 Դեկտեմբեր 12 վարչական ժողովի ընթացքին կիրարկուած որոշումը 1996-ի գարնան միջազգային սիմբոզիոմ մը կազմակերպել Երեւանի մէջ Հ. Հ. կառավարութեան համագործակցութեամբ: Այս սիմբոզիոմը պիտի ըլլայ ամենաբարձր մակարդակի վրայ, որուն պիտի հրաւիրուին մասնակցելու Եւրոպայի, Ամերիկայի, Ճափոնի եւ ուրիշ երկիրներէ աշխարհահռչակ ֆինանսական, դրամատնային, արդիւնաբերական եւ առեւտրական հիմնարկութիւններու կառավարիչներ եւ գործարար մարդիկ: Այս սիմբոզիոմի ծրագիրը Դեկտեմբերի Վարչական ժողովէն յետոյ ներկայացուեցաւ Հ. Հ. Կառավարութեան Վարչապետ Պր. Հ. Բագրատեանի եւ անոր կողմէ չատ լաւ ընդունելութիւն գտաւ: Ատկէ յետոյ մեզի պաշտօնապէս յայտնեցին թէ իր կարգադրութեամբ յանձնաժողով մը որոշուած է Հայաստանի մէջ նախագահութեամբ՝ Պր. Գագիկ Շահպազեանի եւ մասնակցութեամբ 14 բարձրաստիճան անձնաւորութիւններու, նախարարներ, փոխ - նախարարներ եւ ուրիշներ: Այս յանձնախումբը պիտի համագործակցի Ֆորումի գործադիր մարմնին եւ այդ կապակցութեամբ ընտրուած յանձնախումբին հետ:

Գործադիր Մարմինը արդէն իսկ Դեկտեմբերէն սկսած բաւական աշխատանքներ տարած էր սիմբոզիոմի կազմակերպչական նախնական գործերը կարգադրելու համար, ինչպիսին են կազմակերպչական մանրամասն ծրագիրը, աշխատանքներու բաժանումը, հրաւիրեալներուն ուղղուելիք գրքոյկներու նախագիծը, խորհրդակցութիւններ մասնագիտացած ընկերութիւններու հետ, եւայլն: Այս սիմբոզիոմը մեծածախս ձեռնարկութիւն է որ պիտի հոգացուի հովանաւորող գործարար մարդկանց եւ հիմնարկութիւններու կողմէ եւ մասնակցողներու մուտքի վճարումէն: Այս ծրագիրը մօտաւորապէս 250-էն 300 հազար տոլարի ծախք կ՚ունենայ:

Ֆորումի կողմէ պարոնայք Պ. Մըսըրլեան, Վ. Ճազմատարեան, Ռ. Գրիգորեան, Յ. Սեֆերեան եւ Ա. Տէր - Թորոսեանէ բաղկացած յանձնախումբը Ապրիլ 22-ին առաջին ժողովը ունեցած է Հ. Հ. Կառավարական յանձնաժողովի հետ Պր. Գ. Շահպազեանի նախագահութեամբ: Կարծիքներու փոխանակումէ յետոյ որոշուած է սիմբոզիոմը կայացնել 1996 Մայիս 6-էն 10:

Ընդհանուր ժողովը ձայներու մեծամասնութեամբ հաստատեց այս սիմբոզիոմի ծրագրի իրականացումը:

Վարչական կազմի ժամանակաշրջանը կը վերջանայ 1995 Մայիսին: Հետեւաբար ներկայ Վարչութիւնը իր հրաժարականը ներկայացուց համագումարին, որմէ յետոյ Համագումարը ընտրեց նոր վարչական կազմ մը բաղկացած հետեւեալ անձնաւորութիւններէն. --

1. - Վահէ Ճազմատարեան
Նախագահ (Ֆրանսա)
2. - Լեւոն Ահարոնեան
փոխ - Նախագահ (Իրան)
3. - Արմէն Դարբինեան
փոխ - Նախագահ (Հայաստան)
4. - Ռուբէն Գրիգորեան
Ընդհ. քարտուղար (Ֆրանսա)
5. - Վահրամ Ցակոբեան
Գանձապահ եւ հաշուապահ (Ֆրանսա)
6. - Մասիս Ալեքսանդրեան (Լիբանան)
7. - Վահէ Անջերօղլու (Իրան)
8. - Խորէն Դանիէլեան (Յունաստան)
9. - Արտաչէս Թումանեան
(Հայաստան)
10. - Բորիս Ցարութիւնեան
(Հայաստան)
11. - Համազասպ Մանսուրեան (Իրան)
12. - Վահէ Ճոաքիմ (Իրան)
13. - Ալպեր Պօղոսեան (Ֆրանսա)
14. - Դանիէլ Սահակեան
(Միացեալ - Նահանգներ)
15. - Յովսէփ Սեֆերեան
(Հնդկաստան)
16. - Արմէն Տէր - Թորոսեան
(Միացեալ - Նահանգներ)
17. - Թելման Տէր - Պետրոսեան
(Հայաստան)

Որոշուեցաւ յաջորդ Վարչական ժողովը կատարել Երեւանի մէջ 1995 Սեպտեմբեր 19 թուականին: Ընդհանուր Համագումարի ժողովը պիտի կայանայ սիմբոզիոմի ընթացքին, այսինքն Մայիս 1996-ի առաջին կիսուն:

Համագումարը փակուելէն ետք Հ. Հ. փոխ - Նախագահ Պր. Գագիկ Ցարութիւնեան ժողովականները ընդունեցաւ իր գրասենեակին մէջ: Ընդունելութեան կը մասնակցէր Միջազգային դրամատան (World bank) Հայաստանի ներկայացուցիչ Պր. Վահրամ Ներսէսեան: Ան մանրամասնօրէն ներկայացուց իր դրամատան ծրագիրը որ կը վերաբերի Հայաստանի մէջ հիմնելու ֆինանսական ընկերութիւն մը 15 միլիոն տոլար դրամագլխով փոքր եւ միջին հաստատութիւններուն ֆինանսական օգնութիւն տալու համար եւ որուն Ֆորումը հրաւիրուեցաւ մասնակցելու: Այս ընդունելութիւնը տեղի ունեցաւ չատ ջերմ մթնոլորտի մէջ:

ՀԱՅ ԳՈՐԾԱՐԱՐՆԵՐՈՒ ՖՈՐՈՒՄ
ԳՈՐԾԱԴԻՐ ՄԱՐՄԻՆ

ՎԱՀԷ ՃԱԶՄԱՏԱՐԵԱՆ
(նախագահ)

ՌՈՒԲԷՆ Ա. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ
(Ընդհ. քարտուղար)

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Մայիս 22, յիշատակ Աշխարհազօրաց եւ Զօրավարացն Հայոց, որք կատարեցան ի հերոսամարտին Սարդարապատի 1918 ամի, վասն հաւատոյ եւ հայրենեաց:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի եւ հոգեհանգիստ կը կատարուի Սարդարապատի հերոսներուն համար:

(Շար. Ա. էջէն)

նայ Սահմանադրական Խորհուրդին: Հանրապետութիւնը իրեն կը տրամադրէ 240 քառակուսի մեթր տարածութեամբ յարկաբաժին մը Փարիզի 7-րդ թաղամասը, որ հաւանաբար իբրեւ գրասենեակ ծառայէ: Տարեկան 500 հազար Ֆր.ի թոշակ մը կը ստանայ:

ՊՈՍՆԻՈՅ մէջ եւ ի մասնաւորի Սարայեւօ բուռն կռիւներ վերսկսած են, նաեւ ռմբակոծութիւններ: 1994 Փետրուարէն ի վեր ամէնէն սաստիկ կռիւներն են որ տեղի կ'ունենան Սարայեւօ: Ըստ ՄԱԿ-ի ուժերուն, պոսնիական բանակի մէկ յարձակումն է սերպ դիրքերուն վրայ որ պատճառ եղած է այս նոր բախումներուն:

Պ. ԹԱՓԻ վերաքննութեան դիմեց, ինչ որ կը ծառայէ նախ ժամանակ շահելու: Արդարեւ նոր դատը տեղի կ'ունենայ միայն աշնան եւ մինչ այդ վճիռը չի գործադրուիր: Թափի այն «բացառիկ» դէմքն է որ վըտէք դարձած է հակառակ (կամ՝ շնորհիւ) իր բազմաթիւ եւ բազմազան դատական հետապնդումներուն՝ տարբեր գործառնութեանց մէջ: Հեռատեսիլէն ետք (Մայիս 16) Լիպերասիոն Մայիս 17-ին հարցազրոյց մը եւս կը հրատարակէր, ուր Մարսէյլի Օլէմփիքի նախկին նախագահը կը սպառնայ՝ «այլեւս ոչ ոքի խնայել» նոյնիսկ, կ'ըսէ եթէ իմ խառնուածքս չէ իմ դատս պաշտպանել ուրիշները ամբաստանելով:

ՆԻՍԻ նախկին քաղաքապետն ալ՝ Ժագ Մետըսէն երկու տարի բանտարկութեան դատապարտուեցաւ Կրընոպլի պատժական դատարանին կողմէ եւ 200 հազար Ֆր. տուգանքի՝ Նիս-Օփերայի հարցին կապակցութեամբ: Այս միութիւնը, հիմնուած է 1982-ին մատակարարելու համար թաղապետական թատրոնը եւ տարեկան 50 միլիոն Ֆր.ի նպաստ կը ստանար քաղաքէն: 1989-ին, տուրքերու սպասարկութեան քննութիւն մը երեւան կը հանէր որ Նիս-Օփերայի միջոցաւ կարեւոր գումարներ վճարուած են փանամական երկու ընկերութիւններու եւ ի վերջոյ դըրամը կը հասնէր Ժ. Մետըսէնի անձնական հաշիւին:

ԿԱՍԹՈՆ ՓԼԻՍՈՆԻԷ, Ֆրանսայի Համայնավար Կուսակցութեան կարկառուն դէմքերէն, մեռաւ 81 տարեկանին: Ինք է որ տարիներու երկայնքին կապ կը պահէ «խորհրդային մեծ եղբօր» հետ:

ՀԵՌԱՁԱՅՆԻ ԹԻԽԵՐԸ ութէն տասի պիտի անցնին Ֆրանսայի մէջ 1996-էն ըսկըսեալ: Գաւառի համար «16»ը պիտի անհետանայ եւ արտասահմանի 19-ն ալ վերածուի երկու զերոյի, ինչ որ արդէն ի զօրու է բազմաթիւ երկիրներու մէջ:

ՌՈՒԱՆՏԱՅԻ մէջ, 15700 կիներ՝ 13-էն 65 տարեկան, բռնաբարուած են 1994 Ապրիլէն 1995 Ապրիլ, ըստ Ընտանիքի եւ Կիներու նախարարութեան կատարած քըննութեան:

ԱՈՒՄ աղանդի պետը՝ Շոքօ Ասահարա ձերբակալուեցաւ հոն ուր ապաստանած էր շաբաթներէ ի վեր: Մարտ 20-ին է որ Թոքիոյի մեթրոյին մէջ թունաւոր ռումբեր աղէտ մը կը գործէին (12 մեռեալ, 5500 թունաւորուած) եւ անկէ ի վեր խուճապ ստեղծուած էր երկրին մէջ: Ասահարա ծնած է 1955-ին, գրեթէ կոյր է, 1986-ին կը յայտնէ որ տեսիլք մը ունեցած է եւ կը հիմէ իր աղանդը: Ձերբակալութենէն (Մայիս 16) քիչ ետք խոստովանած էր որ ինք է հեղինակը Մարտ 20-ի ոճիրին, բայց, Ճափոնի իշխանութիւնները վախ ունին որ հետեւորդներ ունենայ:

Տիկին Անահիտ Տուլաչեան,
Տէր եւ Տիկին Ժանտէլ-Տուլաչեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Մերուժան Փանոսեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Ժաք Փանոսեան եւ զաւակները,
Այրի Տիկին Սօնա Փանոսեան եւ զաւակները,
եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները
խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր եւ քեռայրին՝

ԳՐԻԳՈՐ ՐՈԺԷ ՏԱԻԼԱՇԵԱՆԻ
(Հաւըրտ Գարակէօզեան Սան)

մահը որ պատահեցաւ Մայիս 14-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Ուրբաթ, Մայիս 19, ժամը 15-ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցին
15, rue Jean-Goujon, Paris 8e
ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Մոնմարթրի գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

ՅՈՒԼԻՍ 5 - ՕԳՈՍՏՈՍ 27

Ամառնային արձակուրդներուն Նորմանտիի ծովեզերեայ Մանկանց Բոյնը կը բացուի Յուլիս 5-ին, ամէն տարիքի հայրենակիցներու համար:

Մանուկները ընկերակցութեամբ իրենց ծնողներուն:

Վարձելու համար սենեակները, խոհանոցով կամ առանց:

Հեռաձայնել. -

39 - 85 - 36 - 53
16 - 31 - 21 - 77 - 63

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Ա. Թաղէոսեան մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը Շաբաթ, Մայիս 20, ժամը առաւօտեան 10-ին, Հայ Մշակոյթի Տունը
17, rue Bleue, Paris 9e
Ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՇԱԻԻԼԻ ՄԷՋ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութեան Մշակութային Յանձնախումբի կազմակերպած՝

«ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ
ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆ»

թեմայով դասախօսութիւններու շարքին երկրորդը՝

Շաբաթ, Մայիս 20, ժամը 20.30-ին

Եկեղեցւոյ կից «Սարգիս Պալապանեան» սրահը՝

6, rue Père Komitas

Դասախօս. -

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՀՆՅ. ԹԱՇՃԵԱՆ

Նիւթ. - «Եկեղեցական - համայնքային կեանք՝ հովիւ - հօտ յարաբերութիւն»:

UGAB — PARIS :

dîner - café théâtre

Le Comité de Paris — Ile-de-France
de l'UGAB organise
un DiNER - CAFE THEATRE

le Samedi 20 Mai à 20 heures 30

au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e

Prix : Non-membres - 250 F.,
Membres - 200 F. — Jeunes - 150 F.

Renseignements et réservations au:
45 20 03 18 ou au 42 27 12 26.

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Յովակիմեան (Փարիզ), Դաւիթխանեան (Թորոնթօ) եւ Նաճառեան (Նիւ-Ճըրզի) ընտանիքները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Մայիս 21-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Եկեղեցին իրենց ազգականուհին՝

ՆԱՅԻՐԻ ԳՈՎԱՔՍԻ
(Ծնեալ՝ Իփէկեան)

մահուան առթիւ (Նիւ-Ճըրզի, Մայիս 7-ին:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

Կ. Ս. Մ.
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՋԱՐԻԱՊԱՏՈՒՄ

Գրքին Գ. հատորը կը ներկայացնէ՝
ՏԻԳՐԱՆ ՀԱՃԵԱՆ

ի ներկայութեան վաղեմի կեդրոնականցի հեղինակին
ՎԱԶԳԷՆ Ա. ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆԻ

կը նախագահէ, Հեղինակին Դասընկեր՝
ՎԱՀԷ ՋԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆ

Երկուշաբթի, Մայիս 22, ժամը 20.30-ին

Հ. Բ. Ը. Մ. - Ալէք Մանուկեան
Մշակութային Կեդրոնին Մէջ
118, rue de Courcelles, Paris 17e

Մուտքը ազատ է:

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ
ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ
ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՄԲ

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Ֆրէզնոյէն նկարիչ - արձանագործ
ՎԱՐԱԶ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆԻ
ջրաներկ գործերուն

Հովանաւորութեամբ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆԻ
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի
Կաթողիկոսական Պատուիրակ
Արեւմտեան Եւրոպայի

Փարիզի Մայր Եկեղեցւոյ «Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ, Շաբաթ, Մայիս 20-էն Երկուշաբթի Մայիս 29, եւ բաց է ամէն օր ժամը 14-էն 18:

15, rue Jean-Goujon, Paris 8e

LE CLUB DES AMIS DE

AYP F.M.

99.5 F.M.

Cher auditeur,

«Le Club des Amis de AYP F.M.» a été créé en ce début d'année, afin de faire connaître la radio Franco-Arménienne auprès des habitants de Paris - Ile-de-France. AYP F.M. est une radio communautaire, émettant tous les jours sans interruption, de 6h à 12, sur 99.5 F.M. Adhérez au *seul et unique réseau arménien de communication* couvrant toute l'Ile-de-France, en nous envoyant votre *cotisation annuelle* de 200 F. au titre de *membre actif*, ou 1200 F. au titre de *membre bienfaiteur*. Dans un esprit de solidarité nous invitons tous les commerçants membres de AYP F.M., à faire bénéficier leurs clients munis d'une carte d'adhésion, de conditions tout à fait avantageuses (remises, cartes de fidélité...) ou d'attentions particulières. Ce système permettra une affluence croissante de vos clients ainsi que leur fidélisation. *De notre côté nous assurerons une large diffusion de vos coordonnées durant nos émissions.*

AYP F.M. information internationale, arménienne et française diffuse en continu de 6h à 8h30 et en flashs durant la matinée, mais AYP F.M. c'est aussi la culture au quotidien, la musique, le contact permanent avec toutes les associations, des interviews, des débats.

Le Président
HAGOP MEGUERDITCHIAN
50, rue Pierre Curie, 94140 Alfortville
Tél.: 43 53 19 90 — Fax: 43 53 19 63

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Մայիս 25, տօն է Համբարձմանն Քրիստոսի Աստուծոյ Մերոյ ի յերկինս:

Օրը յատկացուած է Մանուկներու հաղորդութեան:

Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի:

Ծանօթ. - *Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր:*

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՅԼ

Տօն Համբարձման Քրիստոսի
ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Մայիս 25
Առաւօտեան ժամը 10-ին
կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԵՓՐԵՄ ԱԲԵՂԱՅ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Մայիս 25,
Տօն է Համբարձման

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝
ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

Au lendemain du procès civil
contre Bernard LEWIS

Le Forum des Associations arméniennes de France

et l'UGAB
organisent

une RENCONTRE

avec le

Prof. Vahakn DADRIAN

Spécialiste du génocide des Arméniens

Directeur du «Genocide Study Project» de la Fondation Guggenheim, New York

le Mardi 23 Mai à 20 heures

au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles Paris 17

A l'issue de la soirée, le Prof. Dadrian signera son livre *«Autopsie du génocide arménien»*, récemment publié aux Editions Complexe, Bruxelles.

ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՕՐ

Կապոյտ Խաչի Սէն-Ժերոմի Զ. Շանթ մասնաճիւղը Մայրերու Օրուան առթիւ կը կազմակերպէ օթօքարով պտոյտ մը Շաբաթ առաւօտ, Մայիս 20-ին, դէպի «Պէնտոր»ի կղզին»: Ժամադրավայրն է Սէն-Ժերոմի «Տիրան Թէքէեան» հրապարակը, առաւօտեան ժամը 9.30-ին:

Փափաքողները կրնան հեռաձայնել.

91 - 06 - 29 - 65
91 - 70 - 12 - 49

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Վալանսի «Աղաւնի» մասնաճիւղը կը կազմակերպէ «Մայրերու Օր»ը եւ «Հայկական Համբարձում»ը Երկուշաբթի, Մայիս 22, կէսօրէ ետք ժամը 13.30-էն սկսեալ Վալանսի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ:

Օրուան պատշաճ յայտագիր, խանդավառ մթնոլորտ, վիճակ նաեւ առատ կերուխում:

Մուտքը ազատ է:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՅԻՍ 19
VENDREDI
19 MAI
1995

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ - Թիւ 18.595 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 69e ANNEE — N° 18.595

ՀԱՅԿ. ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՖՈՐՈՒՄԻՆ ԴԱՏԸ ՊԱՏՄԱԲԱՆ Պ. ԼԷՈՒԻՍԻ ԴԷՄ

ՎՃԻՌԸ՝ ՅՈՒՆԻՍ 21-ԻՆ

Մայիս 17-ի յետմիջօրէին Փարիզի Tribunal de Grande Instance-ի առջեւ տեղի ունեցաւ ամերիկացի պատմաբան Պ. Լէուիսի դէմ ձեռնարկուած բ. դատը որուն առիթ տուած էր «Մոնտ»ին տրուած հարցազրոյցի մը մէջ «պատմութեան հայկական տարբերակը» բացատրութիւնը Հայերու ցեղասպանութեան առնչութեամբ. այս բացատրութիւնը ժխտում նկատուած էր պատմական իրողութեան մը ու անով՝ անարգանք ու վիրաւորանք հայ ժողովուրդին: Այս պարագային վրայ հիմնուելով որպէս տուժակիր կողմ հայկական կազմակերպութիւններու Ֆորումը դատական հետապնդումի ձեռնարկած էր Պ. Լէուիսի դէմ:

Դատին ժամէն առաջ ատեանը ամբողջութեամբ լեցուած էր մեծ մասով Հայերէ բաղկացած բազմութեամբ մը. Ներկայ էին նաեւ Ֆրանսական քաղաքական շրջանակէն դէմքեր, ինչպէս՝ Իսիի քաղաքապետը Անտրէ Սանթինի, Ֆրանքեւհայ բարեկամութեան խորհրդարանական խումբի նախագահ Ֆ. Ռոշպլուան, նոյն խումբէն Ռոնի երեսփոխան Մարթին Տաւիտ, համայնավար երեսփոխան Մերսիէքա. ներկայ էին Հայերու ցեղասպանութեան ծանօթ մասնագէտ Իվ Թերնոն, Թուրքիոյ Արտաքին Նախարարութենէն ներկայացուցիչ մը, լրագրողներ, եւայլն:

Դատաւորը՝ Տիկին Քրիսթին Քոշար նախ խօսք տուաւ Ֆորումի երեք փաստաբաններուն ու «Լիքրա»յի փաստաբանին: Առաջին խօսք առնողը եղաւ մեթր Քանթէն. ան նախ բացատրեց թէ «պատերազմական ոճիր», «մարդկութեան դէմ ոճիր» հասկացողութիւնները պատմութեան ընթացքին յանգած էին «ցեղասպանութիւն» ըմբռնումին որ յարաբերաբար նոր էր: Նշելէ ետք թէ Թուրքիա Եւրոպայի Միութեան մուտքին թեկնածու է ու դատարանին որոշումը իմաստ պիտի ունենայ նաեւ որպէս եւրոպացիի դիրքորոշում, խօսեցաւ Օսմանեան կայսրութեան փոքրամասնութիւններու Բ. դասակարգի քաղաքացիի կարգավիճակին մասին: Մանրամանեց 1908 - 1915-ի պատմական անցքերը, հայ մտաւորականներու հաւաքը, ժողովուրդին տեղահանութիւնը, եւայլն: Յիշեց թէ 1919-ի Թրքական պատերազմական ատեանն իսկ յանգած է այն որոշումին թէ կատարուածը ցեղասպանութիւն էր, ամենածանր պատիժներուն դատապարտելով գլխաւոր յանցաւորները:

Փ. Տէվէճեան ծանրացաւ Ներումի կործօնին վրայ որ որպէս քրիստոնեայ ժողովուրդ հարազատ է Հայերուն, բայց հարցը հոն է որ այդ ներումը խնդրողը կը բացակայի, ինչպէս ըսած էր կարդինալ Լիւսթիժէ Ապրիլ 24-ի իր խօսքին մէջ: Ապա ծանրացաւ Հայերու պարագայով ստեղծուած նախընթացին մասին որ քաջալերական ազդակ մըն էր Քիւրտերու դէմ այսօր կիրարկուած ճնշումներուն համար: Ըսաւ թէ Պ. Լէուիս որ արդի Թուրքիոյ պատմութեան մասնագէտ է չի խօսիր Քիւրտերու, Կիպրոս ներխուժման, կամ Թուրք մտաւորականներու ենթարկուած բռնութեան մասին: Ոչ ալ Հայերու ցեղասպանութիւնը նիւթ կ'ընէ: Թուեց միջազգային ատեանները որոնք ճանչցած էին Հայերու ցեղասպանութիւնը եւ որոնց վրայ վերջերս աւելցած էր Ռուսաստանի Դուման: Դէպքերու շարայարումով մը ան ջանաց ցոյց տալ նաեւ թէ կատարուածը ծրագրուած էր նախապէս, ինչ որ ցեղասպանութեան սահմանումին մէջ գլխաւոր կէտը կը կազմէ: Մեթր Փաթրիք Տէվէճեան իր խօսքը աւարտեց Պ. Լէուիսը ամբաստանելով որ պատմաբանի դերը չէ կատարած, այլ իր անունին վարկը օգտագործած է կրկնելու համար Թրքական տեսակէտը:

Մեթր Ժաքոպի եւս ծանրացաւ պատմաբանի թերացումին վրայ, զուգահեռ մը գծելով Ֆորիսոնի ժխտումին ու Պ. Լէուիսի կեցուածքին միջեւ: Ապա ինք եւս յիշեց Քիւրտերու ենթարկուած ճնշումները, Թուրք իշխանութիւններու նեղմտութիւնը, եւայլն:

Որպէս տուժակիր կողմի բաներ, ելոյթ ունեցաւ նաեւ մեթր Պաթայ որ «Լիքրա»յի փաստաբանն էր. ան եւս ծանրացաւ օտար դիւանագէտներու վկայութիւններուն վրայ, ժխտումի երեւոյթին մէջ նմանութիւններ մատնանշելով հայկական եւ հրէական պարագաներուն միջեւ:

Կարճատեւ դադարէ մը ետք խօսելու հրաւիրուեցաւ ամբաստանեալ կողմին փաստաբանը Թիէրի Լեւի: Հայանպաստ արտայայտութիւններով շինուած նախաբանէ մը ետք ըսաւ թէ իր պաշտպանեալը կը զղջայ. «ան սխալ մը գործած է եւ դուք պիտի վճռէք հարցը» ըսաւ ան, աւելցնելով որ ցեղասպանութիւն եզրը գոյութիւն չունէր Ա. աշխարհամարտի շրջանին ու ստեղծուած էր բնորոշելու համար Նացիական ոճիրները: Որպէս միջազգային գիտական շրջանակներու քաջ ծանօթ պատմաբան ներկայացուց իր պաշտպանեալը, մերժելով հայկ. կողմի փաստաբաններուն պնդումները թէ Թրքական տեսակէտը կը կրկնէ ազատ մուտք կարենալ ունենալու համար Թուրք պետական դիւաններէն ներս: Ըսաւ թէ Պ. Լէուիս հակառակն ըլլալով Թրքական թեզին, կ'ընդունի թէ Հայերը 1,5 միլիոն զոհ տուած են. ըսաւ նաեւ թէ ան 78 տարեկան է եւ գործը աւարտած մէկն է արդէն, պէտք չունի այդ դիւաններուն եւ թէ այս նիւթին մասին պիտի չգրէ այլեւս:

Մեթր Թ. Լեւի իր պաշտպանողականին մեծագոյն բաժինը յատկացուց հերքելու որպէս ցեղասպանութեան գոյութեան փաստ ներկայացուած պնդումները, ինչպէս՝ արեւմտեան դիւանագէտներու վկայութիւնները, Թալաաթի վերագրուած հեռագիրները, Հիթլէրի համար 1915-ին նախընթաց կազմելու պարագան ու 1919-ի Թրքական ատեանին որոշումները: Օսմանեան կայսրութեան ու Ռուսաստանի միջեւ կնքուած Ս. Ստեֆանոյի դաշնագրէն սկսելով համառօտեց հայկ. հարցին անցած փուլերը, ապա խօսեցաւ Թուրքիոյ մասին որ հակառակ ամէն բանի կը ջանայ ժողովրդավար երկիր մը ըլլալ, ընտրութիւններ կը կատարուին, եւլն.: Սրահէն զայրոյթի որոշ հակազդեցութիւններ լսուեցան երբ Մեթր Լեւի պահ մը խօսքը առնչեց Հայաստանի, ըսելով որ Լ. Տէր-Պետրոսեանի ղեկավարած Հայաստանն ալ ժողովրդավարութեան տիպար մը չէ...: Պ. Լէուիսի պաշտպան փաստաբանը քննադատեց այն պարագան որ Թրքական տեսակէտը քննարկումի առարկայ եղած չէր բնաւ. ապա ջանաց բացատրել թէ պատմաբանը չէր ըսած թէ կ'ուրանայ Հայերու ցեղասպանութիւնը, այլ երբ կ'ըսէր «պատմութեան հայկ. տարբերակը», կ'ակնարկէր Թրքական մօտեցումին: Աւարտելէ առաջ 1,5 ժամ տեւողութեամբ իր պաշտպանողականը, Թ. Լեւի ըսաւ թէ վերջին 10 տարուան ընթացքին փոխուած բաներ կային, ինչպէս Թրքական դիւաններու բացումը, նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեանի Թուրքիոյ հետ երկխօսութեան տրամադրութիւնը որ կողմնակիցներ ունէր նաեւ Թուրքերու միջեւ:

Նիստը փակեց դատախազը որ ըսելէ ետք թէ առաւելագոյն չափով չէզոք ըլլալ պիտի փորձէ, թելադրեց վճիռին ընթացքին նկատի ունենալ միայն այն պարագան որ Պ. Լէուիս որպէս պատմաբան ստա՞ծ է: Խօսեցաւ նաեւ պատմաբանի կարծիքի ու արտայայտութեան ազատութեան մասին: Եզրակացուց թէ դատական կազմը պէտք է անաչառութեամբ չարժի իր համոզումներուն ուղղութեամբ ու վճիռը հաղորդէ Յունիս 21-ին:

**

Այս դատավարութեան առիթով ցոյց մըն ալ տեղի ունեցաւ Ս. Միշէլի հրապարակին վրայ ուր հաւաքուած էին քանի մը հարիւր հոգի, եռագոյններով ու հայկական Դատին արդարութիւն պահանջող պաստառներով:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՑԵԱՆ

Ժ. ՇԻՐԱՔ ՊԱՇՏՕՆԻ ԳԼՈՒԽ ԱՆՑԱՒ

ՆՈՐ ՎԱՐՉԱՊԵՏՆ Է՝ ԱԼԷՆ ԺԻՒՓԷ

Օրինակելի եղաւ, Մայիս 17-ին, նախագահական պաշտօններու փոխանցման արարողութիւնը: Ժ. Շիրաք, առտուն կանուխ նախ այց մը կատարած էր Քոլոմպէյ Լէ Տէօ զ'Էկլիզի գերեզմանատունը Տը Կոլի շիրիմին, ապա ժամը 11-ին կը ժամանէր Էլիզէ ուր զինք կը դիմաւորէր Ֆր. Միթերան: Շուրջ ժամ մը կ'առանձնանային եւ այդ գաղտնի խօսակցութեան ընթացքին է որ ան՝ որ կ'երթայ պետական քանի մը գաղտնիքներ (հիւլէական «բանալին») կը հաղորդէր անոր՝ որ կու գայ:

Միթերան կը մեկնի: Ապա, Ռոլան Տիւմա, նախագահը Սահմանադրական Խորհուրդին խօսք կ'առնէ, յայտարարելու համար ընտրութիւններու արդիւնքները որոնք Շիրաքը կը դարձնեն նախագահ ու իր ելոյթը կը վերջացնէ ջերմ մաղթանքներով:

Ժ. Շիրաք կ'արտասանէ նախագահական իր առաջին ճառը: Հոն են, իր կնոջ կողքին՝ Պալատիւր, Ռ. Մոնորի, Ֆ. Սեկէն եւ բոլոր միւսները: Շիրաք նախ կը յայտնէ թէ ինքզինք կը նկատէ որպէս աւանդապահը յոյսի մը: Նախագահական ընտրութիւնը, կ'ըսէ Ֆրանսայի մը յաղթանակը չէ ուրիշ Ֆրանսայի մը վրայ, գաղափարականի մը՝ ուրիշ գաղափարականի մը վրայ: Իր միակ նպատակն է Ֆրանսացիները դարձնել աւելի միացած, աւելի հաւասար: Ամէն ինչ պիտի ընէ որպէսզի Պետութիւնը անկողմնակալ ըլլայ, կ'ոգեկոչէ տը Կոլը, կը շեշտէ որ նախագահը իրաւարարի դերը կը կատարէ, կը ճշդէ մեծ ուղղութիւնները, կ'ապահովէ ազգին միասնականութիւնը, կը պահպանէ անոր անկախութիւնը: Կառավարութիւնը կը վարէ ազգին քաղաքականութիւնը: Խորհրդարանը օրէնքը կը ստեղծէ եւ կը հակակշռէ կառավարութեան գործունէութիւնը: Շիրաք պիտի հսկէ որ անկախ արդարադատութիւն մը յաւելեալ միջոցներ ունենայ իր գործը կատարելու համար: Իր գլխաւոր մտահոգութիւնը պիտի ըլլայ աշխատանքը, բայց նաեւ ընկերութենէն հեռացուածներու կացութիւնը, երկրին պառակտումները, վէրքերը, անհաւասարութիւնները պիտի ըլլան օրակարգի իր նիւթերը:

Կէսօրէ վերջ, բաց կառքի մը մէջ, Ժագ Շիրաք խանդավառ բազմութեան մը ծափահարութիւններուն եւ կեցցէներուն տակ կը բարձրանար Շան զ'Էլիզէները ու ծաղկեպսակ մը կը դնէր Անծանօթ Զինուորի շիրիմին:

Քանի մը ժամ ետք ալ զեկոյցով մը Էլիզէ կը հաղորդէր թէ նախարարապետ նշանակուած է Ալէն Ժիւփէ, ինչ որ անակընկալ մը չէր: Կառավարութեան կազմն ալ կը յայտնուէր յաջորդ օրը՝ Մայիս 18-ին, բայց, պաշտօնական լրատուութենէն առաջ ալ, լուրեր կը տարածուէին: Կը կարծուէր որ Ժ. Լ. Տըպրէի պիտի յանձնուէր Ներքին նախարարութիւնը, Թուպոնի՝ Արդարադատութիւնը, Մատըլէնի՝ Տնտեսութիւնը եւայլն, եւայլն:

Մայիս 18-ին Շիրաք երթուղարձ մը կ'ընէր Սթրազպուրկ ուր կը հանդիպէր վարչապետ Քոհլի:

**

Մայիս 17-ին, Միթերան Էլիզէէն կ'երթար Ընկերվարական կուսակցութեան կեդրոնատեղին, ռիւ տը Սոլֆերինօ, ուր ընդունելութիւն մը կազմակերպուած էր իրեն ի պատիւ: Բաւական յուզիչ հանդիպում մը, Միթերան չէր խուսափեր իր ելոյթի աւարտին շեշտելէ թէ կեանքին վերջին հանգրուանին է, որու տեւողութիւնը կ'անգիտանայ, բայց գիտէ որ չի կրնար շատ երկար ըլլալ:

ՄԱՄՈՒԼ

«L'EVENEMENT DU JEUDI» (18-24 Mai)

80 *ANS APRES LE GENOCIDE ARMENIEN*

Un historien nie la douleur d'un peuple

Այս խորագրին տակ, շաբաթաթերթը երեք էջ նուիրած է Պերնար Լէուիսի ստեղծած բանավէճին, հարցազրուցելով Հայեր (Մարկ Նշանեան, Ժանին Ալթունեան, Վարուժան Արդումանեան, Փաթրիք Տէվէճեան, Հելէն Փիրալեան, Մարթին Յովհաննէսեան) նաեւ ուրիշներ եւ ի մէջ այլոց Պ. Լէուիսի փաստաբանը՝ Թիէրի Լեւի որ հեգնանքով կ'արտայայտուի նոյնիսկ Հայերու ցեղասպանութեան ի նպաստ արտայայտողներու մասին՝ «որոնք միայն այդ նիւթով հետաքրքրուած են և ոմանք նոյնիսկ պատմաբան չեն», ինչ որ պարագան չէ Լէուիսի: Առանձին գրութիւն մը նուիրուած է հրէական եւ հայկական ցեղասպանութեանց, մեկնելով այն պատճառաբանութենէն որ Պ. Լէուիսի հրէական ծագումը մեծ դեր կը խաղայ եւ կը թելադրէ սարսափելի «մրցակցութիւն մը տառապանքներու»: Այս նիւթը խորագրուած է. «Mémoire juive contre douleur arménienne» ուր սակայն Ալէն Ֆինքըլքըրաուտ իր միջամտութեամբ կը փաստէ հակառակը, բայց հոս ալ Լէուիսի փաստաբանը չի վարանիր ըսելէ որ «կարգ մը Հայեր դժգոհ պիտի չըլլային Հրեայի մը դատապարտումը ձեռք ձգելով այս թղթածրարին մէջ»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱԹՐԻՔ ՏԷՎԷՃԵԱՆ չընդունիր որ Անթոնիի «կրադիւսաւոր» քաղաքապետն է, պատասխանելով ձախ ընդդիմութեան որ կը մեղադրէ զինք քաղաքաշինութեան իր քաղաքականութեան համար: Ընկերվարական ճիւղին քարտուղարը կ'ըսէ թէ եկածէն ի վեր, Տէվէճեան միայն լիւքս շէնքեր եւ դրասենեակներ կառուցանել տուած է: Երկար յօդուածի մը մէջ, լոյս տեսած «Մոնտ»ի Մայիս 18-ի թիւով, ան չի ծածկեր որ Անթոնի «ինկած է» (փարաշիւթէ) Փասքուայի շնորհիւ որու փաստաբանն էր, բայց կը պնդէ որ հեռացած է անկէ եւ կը պաշտպանէ քաղաքաշինութեան իր մօտեցումը:

ՊԱՊԸ իր 75-ամեակը տօնեց Մայիս 18-ին, բայց այդ տարիքին հանգստեան կոչուիլը կը վերաբերի եպիսկոպոսներուն միայն եւ ոչ՝ Պապին: Այս առթիւ իր արտասանած ելոյթին մէջ ալ շեշտեց թէ Եկեղեցւոյ պիտի ծառայէ ցորչափ որ Աստուած ուզէ:

— ՆՈՐ ԳԻՐՔԵՐ —

ՀԱԶԱՐԻՍՊԱՏՈՒՄ ՀԱՏՈՐ Գ.

Ազգաբեկումի մը լիակատար պատմութիւնը

Հեղինակ՝ ՎԱԶԳԷՆ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

Գրախօսեց՝ ՏԻԳՐԱՆ ՀԱՃԵԱՆ

(Բ. վերջին մաս)

Վազգէն Անդրէասեանի յուշագրութիւնը հարուստ թանգարան մըն է կարեւոր դէպքերու եւ անձերու վերաբերեալ տեղեկութիւններու: Կը ձգէ տպաւորութիւնը օրը օրին արձանագրուած մտերիմ օրագիր մը: Կը պարունակէ մանրակրկիտ մանրամասնութիւններ եւ խօսակցութիւններ, որոնք անշուշտ յիշողութեամբ վերակենդանացուած են, զի կարելի չէ ենթադրել որ նկարագրուած այդ դժնդակ պայմաններուն մէջ պատանին Վազգէն օրագրութիւն բռնած ըլլայ:

Եւ յետոյ, կը հանդիպինք կարգ մը լուրջ խորհրդածութիւններու, զորս այսօրուան հեղինակը կը փոխադրէ անցեալին մէջ, ենթադրել տալով որ կը պատկանին իր պատանեկութեան շրջանին: Այսպէս, ինք որ ազգին ցաւերով կը տառապի տեւական, առանց գիտնալու իրական պատճառը Եղեռնին, կ'ուզէ գոնէ հասկնալ թէ հայ ժողովուրդը ամբողջ 5 դար Օսմանեան ծանր լուծին տակ իր ֆիզիքական գոյութիւնը կարենալ պահպանելէ վերջ, ի՞նչ ուժի ապաւինելով ընտրեց ազատագրութեան ուղին առանց որեւէ պատրաստութեան, ուղի որ զինքը տարաւ վերջնական բնաջնջման: Եւ յետոյ, ժողովո՞ւրդն է որ ընտրեց այդ ուղին, թէ ոչ խումբ մը անհամբեր ընտրեցին իր հաշւոյն, քանի որ բացայայտ ճշմարտութիւն է թէ, թէեւ ունեցանք յեղափոխականներ, բայց երբեք չունեցանք ժողովրդական յեղափոխութիւն:

Ու ինքզինքին կ'ուղղէ յատկանշական երկու հարցում.

(էջ 168) *«Եթէ կուսակցութիւններու ծնունդ տուած չըլլայինք, Արեւմտահայութիւնը ասկէ աւելի մեծ սնանկութիւն մը պիտի արձանագրէ՞ր»:*

(էջ 169) *«Եթէ 1850-էն սկսեալ, մեր ազգային կեանքին մէջ ոեւէ նոր բողբոջ, Ազգային Սահմանադրութիւն (***), կուսակցութիւններ, նոյնիսկ դպրոց ... գոյութիւն ունեցած չըլլային, միթէ մեր Արեւմտահայութեան վիճակը այսօրուընէ աւելի դէ՞շ կրնար ըլլալ»: (Անշուշտ ըսել կ'ուզէ, պատմական Հայաստանի տարածքին վրայ):*

Եւ երբ պահպանողական ամբաստանեալը աչք առնելով կը պատասխանէ «ո՛չ», որովհետեւ կը բաժնէ այն տեսակէտը թէ, եթէ Հայերը քառորդ դար եւս տոկացած ըլլային հարստահարութիւններուն, մինչեւ Օսմանեան կայսրութեան փլուզումը (1918), ողջ մնալով իրենց պապենական հողերուն վրայ, թերեւս բախտը ունենային անկախ պետութեան մը տիրանալու, ինչ որ եղաւ պարագան ներկայ Հայաստանին: Ամէնէն կարեւորը, իր հողերուն վրայ ողջ մնալը չէ՞ր միթէ:

Վ. Ա. կը յիշէ նշանակալից մէկ ճառը Հայաստանի հանրապետութեան վարչապետ Ալ. Խատիսեանի, որ Համաձայնականներու գրաւման շրջանին Պոլիս կուգայ «Անկախութեան Ֆոնտ»ին համար դրամահաւաքի ձեռնարկելու, եւ հանդիսութեան մը ընթացքին կը յայտարարէ.

«Որ հայկական բանակը թէկուզ մի հոգուց էլ բաղկացած լինի, նա կարող է թրքական բանակը ջախջախել»:

Ի լուր այս աճեղ յայտարարութեան, անշուշտ ամբողջ աշխարհ կը սարսափի...

Բայց վերջը ծանօթ է բոլորին:

Ապրիլեան այս օրերուն, երբ մեծ ու փոքր ամէն Հայ կ'ուզէ հասկնալ թէ ինչո՞ւ ջարդուեցանք, հետաքրքրական բացատրութիւն մը կը գտնենք Շահան Շահնուրի գրչէն ելած եւ «Ապագայ»ի 1938 Սեպտեմբերի թիւով լոյս տեսած «Վաւերաթուղթ» վերնագրով յօդուածի մը մէջ, որ ընթերցողին տրամադրութեան տակ դրուեցաւ վերջերս շնորհիւ «Յառաջ» մատենաշարէն հրատարակուած «Սիրտ Սրտի» հատորին, որ յատկացուած է Շահնուրի հոս - հոն ցրուած յատկանշական յօդուածներուն:

Շահնուր խօսելով հայ յեղափոխականներու անհաւակշիռ գրութիւններուն մասին, կ'ըսէ (էջ 149):

«Ոչ ոք կրնայ ըսել թէ ո՛ւր կ'երթայ գիրը, թէ ինչ հետեւանք կ'ունենայ ան: Գիրը երկսայրի սուր մըն է ամէն բանի մէջ ընդհանրապէս, ազատագրական պայքարի մէջ մասնաւորաբար: Բարիքին հետ ան կրնայ բերել նաեւ չարիք: Մինչ ան ազգակիցներուդ մէջ ազգասիրութիւնը կը հրահրէ, ան ազգասիրութիւնը կը հրահրէ նաեւ քու թշնամիիդ մէջ: Թշնամին որ կը քնանար, կ'արթննայ: *Եւ քու «մասսա»դ երբեք այնքան շուտ չարթննար, որքան շուտ կ'արթննայ թշնամիիդ շէֆը:* Դուն սուտ կը խօսիս եւ բոլոր Հայերը ցոյց կուտաս ազատատենչ, ըմբոստ եւ կռուի պատրաստ, որովհետեւ կ'ուզես որ այդպէս ըլլան անոնք, բայց Թուրքը այդ սուտդ կ'օգտագործէ եւ բամբիդ ճշմարտութիւնը "հաստատելով" կը ջարդէ բոլորը, մինչ գիտէ թէ զոհերուն ստուարագոյն մասը հաւատարիմ հպատակ է, ըմբոստացած չէ եւ բնաւ պատրաստ չէ կռուի»:

Վազգէն Անդրէասեանի պատանեկութիւնը ամէնէն աւելի տպաւորուած է Կեդրոնական վարժարանի մէջ անցուցած տարիներէն, եւ մասնաւորաբար՝ այդ շրջանի երիտասարդ տնօրէն Գեղամ Գաւաֆեանէն, որուն դրուատիքը կ'ընէ յաճախ իրաւացիօրէն, իբր ընդհանուր զարգացումի տէր մտաւորական, իբր բացառիկ ուսուցիչ:

Վարժարանին ամենափայլուն շրջանն էր այդ, օժտուած աւարտական չորս ճիւղերով, որոնք կը համապատասխանէին Ֆրանսական լիսէներու ներկայ լրացուցիչ դասարաններուն, կոչուած՝ Թեկնածու պատրաստելու Կրանտ Էքոլ-ներու *մուտքի քննութեան: Եւ ցոյց տալու համար թէ որքա՛ն ճոխ ու պէսպիսուն էին ուսուցման ճիւղերը, Վ. Ա. գրքին մէջ կը դնէ նաեւ իր ուսանողական վիճակացոյցներէն մէկ քանին, նաեւ ցանկը ուսուցչական մարմնին, որուն մէջ կը հանդիպինք հայ մտաւորականութեան ընտրանիին:*

Վ. Ա. հիացող մըն է Գեղամ Գաւաֆեանի, որուն ներմուծած նորութիւնները այնքան ալ չեն գնահատուիր վարժարանին պահպանողական խնամակալներուն կողմէ: Հոս յայտնութիւն մը կ'ընէ Վ. Ա., բացատրելով թէ Գ. Գաւաֆեան 1917-ին, 29 տարեկանին Կեդրոնականի տնօրէնութիւնը ստանձնելէ եւ վարժարանին մակարդակը բարձրացնելէ վերջ, 1922-ին կանխելով իր հակառակորդները, կը հրաժարի, եւ իր տեղը կը ձգէ նախկին Կեդրոնականցիի մը՝ Վահան Թէքէեանի, որուն հետ նոյն տարին հրատարակած էր Բարձրաւանք *որակաւոր հանդէսը, Կեդրոնականի միւս ուսուցիչներէն Կոստան Զարեանի, Յակոբ Օշականի եւ Շահան Պէրպէրեանի ընկերակցութեամբ:*

Բայց արդէն, երկու ամիս վերջ Պոլսէն խուճապահար փախչողներէն մէկն է նաեւ Վահան Թէքէեան, եւ Գ. Գաւաֆեան կը ստիպուի կրկին ստանձնել վարժարանին տնօրէնութիւնը, պաշտօն որուն վրայ կը մնայ մինչեւ 1927:

Վ. Ա.ի վկայութեան շնորհիւ կը տեղեկանանք Գ. Գաւաֆեանի քաջարի մէկ արարքին: Այսպէս, տնօրէնութենէ քաշուելէ տարիներ վերջ երբ Փարիզ կ'այցելէ, Վ. Ա.-ի կը յանձնէ տրցակ մը վկայականներու, որոնք կը կրեն 1922-ին թերաւարտ փախչող շրջանաւարտներուն անունները:

Հոս, միջանկեալ կ'ուզեմ յիշատակել դէպք մը, Գաւաֆեանի քաջարի վարմունքը բաղդատելու համար իր յաջորդներէն մէկուն հետ, որ մերժեց դպրոցին պաշտօնական կնիքը դրոշմել մեր դասընկերներէն մէկուն վկայականին վրայ, ուր այդ կնիքը մոռցուած էր պարզապէս: Այդ տնօրէնը, կամ աւելի ճիշդ տնօրէնուհին, որուն աշակերտած ըլլալով ամբողջ վեց տարի, մեզ շատ լաւ կը ճանչնար անշուշտ, մերժեց պարզ կնիք մը կոխել թուղթին վրայ, հակառակ անոր որ խնդրոյ առարկայ վկայականը կը կրէր վարժարանին օրուան տնօրէնին, Պոլսոյ Կրթական Տնօրէնին եւ նոյնիսկ Կրթական Նախարարին ստորագրութիւնները:

Միայն դպրոցին կնիքը մոռցուած էր: Եւ տնօրէնուհին մերժեց, առարկելով որ իր շրջանին չի վերաբերիր:

Եթէ կնիքը դնէր, ո՞վ պիտի տեսնէր, ո՞վ պիտի գիտնար:

Վ. Ա.-ի յուշամատեանին իբր յաւելուած կցուած են հրապարակագիրներու կողմէ գրուած քանի մը գրախօսականներ հեղինակին այլ հրատարակութիւններուն մասին, եւ մամուլի մէջ ցրուած իր կարգ մը յօդուածները, նուիրուած՝ կարեւոր անձնաւորութիւններու, պատահարներու եւ ազգային հարցերու շուրջ խորհրդածութիւններու:

Ուշագրաւ են մասնաւորաբար Կեդրոնական վարժարանի եւ տնօրէն Գ. Գաւաֆեանի ընծայուած գրութիւնները, եւ երկարաշունչ յօդուած մը «Ներածական Խօսեր» խորագրով, զոր Վ. Ա. գրի առած էր իբր յառաջաբան Գ. Գաւաֆեանի ծննդեան հարիւրամեակին (1988) առթիւ որդւոյն կողմէ հրատարակուելիք հատորին, որ ցարդ լոյս չտեսաւ դժբախտաբար, որքան որ գիտենք:

Ճշդիւ կարելի չէ բնորոշել թէ «Հազարիսպատում»ը յուշագրութի՞ւն է, վիպասանութի՞ւն, պատմութի՞ւն թէ պարզապէս պատեհութիւն խորհրդածութիւններու եւ մեկնաբանութիւններու, որոնց ընդմէջէն ի յայտ կուգայ միշտ հեղինակին անխորտակելի ռոմանթիք սէրը հանդէպ իր պատկանած ժողովուրդին, որուն ակամայ ենթարկուած դժխեմ ճակատագրին դէմ իրաւացի ընդվզումով կը բողոքէ շարունակ:

Սէր, որ երբեմն կը ներկայանայ պարուրուած պատանեկան համբուրելի միամտութեամբ, խորհիլ տալով որ հեղինակը մնացած է միշտ հաւատաւոր պատանի, սկաուտական բարոյականով տոգորուած:

Նիս

(***) Շատերու օրինակին հետեւելով, Վ. Ա. եւս Գրիգոր Օտեանը կը նկատէ հիմնադիր - հայրը Թրքահայոց Ազգային Սահմանադրութեան, ինչ որ ճիշդ չէ անշուշտ, քանի որ Ազգային Սահմանադրութիւնը իր վերջնական ձեւով խմբագրուած է 1858-ին, մասնաւորաբար Նահապետ Ռուսինեանի կողմէ, շրջանի մը երբ Գրիգոր Օտեան 24 տարեկան էր տակաւին:

Տ. Հ.

1915 Թ. ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՀԱՅ ՄԱՆԿԱՆՑ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ Ի՞ՆՉ ՄԻՏՈՒՄ ՈՒՆԻ ՄԵՐ ԱԶԳ. ԻՆՔՆԱԳԻՏԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Իսկ պատմութիւնը եկել - յանգել է մի նոր շրջադարձային փուլի՝ ազգային անկախ պետականութեանը, որի կերտողն ու կրողն ենք այսօր: Մեր անկախ պետականութիւնն արդէն հինգ տարուայ պատմութիւն ունի եւ ամէն մի մտածող մարդու համար պարզ է, որ մեր պատմութեան մէջ պետականութեան նոր փուլը չի կարող անհետ մնալ մեր ազգային ինքնագիտակցութեան կառուցուածքում եւ պէտք է անպայման պարտադրի իր համապատասխան կառուցուածքային փոփոխութիւնը: Վաղ թէ ուշ ազգային պետականութեան գիտակցումը պէտք է դառնայ մեր ազգային ինքնագիտակցութեան նոր բաղադրիչը, ամենազօրաւորը:

Դառնալով այլ ազգերի պատմութեանը՝ կը տեսնենք, որ նրանց ազգային ինքնագիտակցութեան մէջ իրենց պետականութիւնը ամենազօրեղն ու կարեւորն է: Նոյնն էլ, անշուշտ, սպասում է մեզ: Սակայն հինգ տարիների ընթացքում մենք որեւէ ձեռնարկում ունեցե՞լ ենք, որեւէ գիտակցական, ծրագրուած վերաբերմունք մշակե՞լ ենք: Եթէ ինչ-որ բան էլ եղել է, ապա՝ տարերային, ցաքուցրիւ, միջոցառումների, բարի ցանկութիւնների տեսքով: Ուստի ժամանակն է, որ պետականօրէն, ամբողջ մտաւորականութեան ուժերով ստանձնենք մի ծրագիր, ըստ որի արագացնենք լինելիքը, այն է՝ ազգային պետականութեան գիտակցումը արմատաւորենք մեր ազգային ինքնագիտակցութեան կառուցուածքում: Սա կը լինի իսկական պատմական իրադարձութիւն, առաւել խոշոր ու նշանակալի, քան բուն ինքը՝ ազգային պետականութեան ստեղծման փաստը, որովհետեւ դրանից առաւել զօրաւոր իրադարձութիւն է պետականութեան գիտակցումը ազգային ինքնագիտակցութեան բաղադրիչ դարձնելը: Իսկ ամէն մի ծրագրուած մօտեցում նախ եւ առաջ մեր հայեացքն ուղղում է դէպի դպրոցը, դէպի կրթութիւնը: Եւ իրօք, ուրիշ ի՞նչ աւելի արդիւնաւոր ճանապարհ ունենք ազգային ինքնագիտակցութեան կառուցուածքում փոփոխութիւն կատարելու, եթէ ոչ հայ մանկանց կրթութիւնն ու դաստիարակութիւնը: Ահա այս առումով պիտի դիտարկենք թէ՛ կրթական բարեփոխումների ծրագրերը եւ թէ՛ կոնկրետ կրթութեան ու դաստիարակութեան հետ կապուած ամէն մի քննարկում, ամէն մի բանավէճ: Հարցնում ենք, այսուհետեւ մեր ազգային միասնութեան, ազգային պետականութեան յետագայ ամրացման ամբողջ մեր գործընթացում մեր ազգային ինքնագիտակցութեան բաղադրիչներից ո՞րն է աւելի զօրաւոր, արդիական ու հրատապ՝ ազգային պետականութեան գիտակցման արմատաւորո՞ւմը, թէ եղած բաղադրիչներից որեւէ մէկի յուզական գործընթացը: Ո՞րն է լինելու աւելի արդիւնաւոր: Պատասխանը պարզ է, մանաւանդ որ հէնց պետականութեան շնորհիւ է, որ յետագայում աւելի պիտի ուժեղանայ մեր ինքնագիտակցութեան միւս բաղադրիչները եւս: Նոր պետականութեան գիտակցումից բխող ինքնագիտակցական բաղադրիչը հեռանկարում մեծ տեղ ու դեր ունի, որը իրականում դեռեւս չի գիտակցւում, դեռեւս մեր մտաւորականների գործունէութեան մէջ պատշաճ տեղ չի գրաւում: Ինչո՞ւ, որովհետեւ գործում է իներցիան: Ո՞րն է այդ իներցիան. ամբողջ Խորհրդային Հայաստանի պատմութեան մէջ տասնամեակների ընթացքում գործող պետականութեան մարմիններն ունէին մի ծրագիր, կուսակցական մի ուղղուածութիւն, որն ամբողջովին ժողովուրդը չէր իւրացրել, իրենը չէր դարձրել: Այդ պատճառով էլ խորհրդային մտաւորականութիւնը ժողովրդական զանգուածների մակարդակում ստանձնել էր ազգահաւաքութեան, ազգի ինքնակազմակերպման մի ծրագիր՝ ելնելով նրա ինքնագիտակցութեան այն բաղադրիչից, ըստ որի, Հայ լինել նշանակում է նաեւ կոտորածի զոհ, կոտորածից փրկուած ու սփռուած լինել:

Այսօրուայ պետականութեան պայմաններում մենք ծրագրուած ձեւով շարունակենք այդ բաղադրիչի ամրացո՞ւմը, թէ նոյն այդ եռանդն ուղղենք այս նոր՝ վեցերորդ չափանիշի արմատաւորմանը: Եթէ ոեւէ մէկն ապացուցի, որ նախորդը շարունակելն աւելի խոշոր ազգահաւաք արդիւնքի կը յանգեցնի, ապա մենք կ'ընդունենք, սակայն չպիտի մոռանանք, որ մենք այդ հինգերորդ յատկանիշը չէտում, ընդգծում էինք առ ի չգոյէ աւելի զօրաւոր չափանիշի՝ պետականութեան: Սեփական պետականութիւն ունենալու դէպքում, ինչպէս այսօր, այդ երկընտրանքն ուղղակի հանւում է, այսինքն, մենք մեր ամբողջ ուժերն ու քարոզչական կարողութիւնը պէտք է ծառայեցնենք ազգային անկախ պետականութեան գաղափարին: Հետեւաբար, մենք պէտք է վերանայենք նաեւ մեր բոլոր կրթական ծրագրերն ու դասագրքերը, մեր բոլոր մեթոդները: Մենք այսուհետեւ պիտի ձգտենք ունենալու արդէն ազգային - պետական ինքնագիտակցութիւն: Այս չափանիշի ձեւաւորման ճանապարհին մեր կրթական բարեփոխումների ծրագրում առաջին պլան է մղւում ինքը՝ կրթութեան բնական պահանջմունք ունեցող աշակերտը, մանուկը: Նա մեր կրթական ծրագրի հերոսն է, կրթութեան նոր բովանդակութեան կրողը: Հետեւաբար մենք մեր բոլոր նպատակադրումները, մտակառուցումները պէտք է վերայարմարեցնենք ապագայ քաղաքացու շահերին: Իսկ ապագայ քաղաքացու շահը պահանջում է, որ նա մեծանայ, դաստիարակ-

ԱՊՐԻԼԵԱՆ 80-ԱՄԵԱԿԸ
ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ու որպէս լիարժէք քաղաքացի իր անկախ պետութեան, որպէս իր անկախ պետութեան գիտութեան ու մշակոյթի, գիտութեան, տնտեսութեան, անբարգոյթ գործիչ եւ երկրի տէր:

Ի՞ՆՉ ԽՆԴԻՐՆԵՐ ՈՒՆԻ ՄԵՐ ԴՊՐՈՑԸ

Ահա քննարկում, բանավիճում ենք, թէ ինչ է պատրաստւում անել հայ դպրոցը, ինչով է նա փորձում դիմաւորել Մեծ Եղեռնը, որի 80-ամեակի շեմին ենք այսօր: Արդէն իսկ մամուլից յայտնի է, որ շատ-շատ մտաւորականներ, հասուն գործիչներ փորձում են այս իրադարձութիւնը նշելու միջոցառումները տանել դպրոց, աւելին, այս բանավէճի տրամաբանութիւնն այնպէս է դասաւորուել, որ նրանք շեշտը դնում են յատկապէս դպրոցական վերաբերմունքի վրայ: Ինչ է պատահել, ունենք բարեփոխումների ծրագիր եւ նոյն ծրագրի առանցքային տեսանկիւն, որն արդէն նշուեց. ազգային ինքնագիտակցութեան կառուցուածքային փոփոխութիւն:

Ելնելով այս նկատառումից՝ մենք գտնում ենք, որ հայ մանուկն իր կրթատարիքային առաջին, երկրորդ փուլերում պէտք է կարողանայ առանց որեւէ հոգեկան բարդոյթի աշխարհը ընկալել, իւրացնել եւ դասակարգել այնպէս, որ ինքը երեւայ որպէս յաղթող հերոս, որպէս անկաշկանդ, աշխարհը անարգել ճանաչող, յայտնաբերող հերոս: Ի զուր չէ, որ ըստ մեր նոր ծրագրի՝ Հայոց պատմութիւնը, եւ առհասարակ պատմութիւնը, հայ մանուկն իր սկզբնական կրթական փուլում պէտք է իւրացնի որպէս յաղթանակների պատմութիւն: Ի զուր չէ, որ հայ մանուկն այդ փուլում ամբողջ աշխարհը, իր շրջապատը դիտում է իր յաղթանակների տեսանկիւնից, իր ծնողների եւ ուսուցիչների, իր տոհմի ու ժողովրդի, ազգի նուաճումների տեսանկիւնից: Պատահական չէ, որ այդ տարիքում, ինչպէս աշխարհի ամէն մի մանուկ, այնպէս էլ հայ աշակերտը, կարօտ է հեղինակութիւնների: Ինչո՞ւ, որովհետեւ այդ հեղինակութիւնների մէջ նա տեսնում է յաղթանակած հերոսների: Ահա այս կոնտեքստում ունե՞նք իրաւունք մեր մանուկներին մատուցելու «հակաբնական» պարտութիւններ, նրանց հոգին, ներաշխարհը պարզացման բնական հունից շեղելու, աղաւաղելու: Ի դէպ, թէ՛ հոգեբանները, թէ՛ մանկավարժներն ու դաստիարակները կարող են հաստատել, որ մանկան հոգեւոր աշխարհը մի լիարժէք, ինքնաբաւ, մեծերի համար փակ համակարգ է, ուր միջամտելը պէտք է որակել միմիայն որպէս բռնութիւն, ագրեսիա:

Ուրեմն ինչպէս վարուենք այն մեծերի հետ, ովքեր մանուկների միջավայրում գլխապատառ, փրփրաբերան ճօճում են եղեռնի կարգախօսը: Ի հարկէ, նրանք կրողն են այդ ինքնագիտակցութեան, ի հարկէ, խորքում նրանք մեղաւոր չեն, ի հարկէ, նրանք մասնագիտօրէն էլ պարտաւոր չէին խորանալ ու հասկանալ խնդրի էութիւնը, բայց քաղաքացիական առումով նրանք պէտք է որդեգրեն պետութեանը վայել հասարակական վարքագիծ: Այն, ինչ ինքնաբերաբար, տարերայնօրէն անում էին խորհրդահայ պետութեան, խորհրդահայ իրականութեան պայմաններում, այսօր դա անելը ժամանակավրէպ է: Վերջապէս պէտք է հասկանալ, որ նման խնդիրների լուծման, նման մօտեցումների համար պետականութիւն ունենք, որին պէտք է յանձնել այդ ասպարէզը: Եւ այդ յանձնման իրողութիւնը պատուաւոր պատմական արարողութիւն է: Փառք ու պատիւ մեր մտաւորականութեանը, որ կարողացել է ինքնագործունէութեան մեխանիզմների շնորհիւ պահպանել ու սեփական պետութեանը հասցնել իր նուիրական դաւանումն ու մտահոգութիւնը, իր յուշն ու վրէժը:

Վերջին հաշուով մեր ազգային ողբերգութեան պատճառը պետութեան բացակայութիւնն էր: Եւ այն, ինչ տեսաւ մեր ժողովուրդը, այն, ինչ ապրեց, այլեւս հնարաւոր չէ վերապրել նման մի ողբերգութիւն, որովհետեւ ունենք հաւաքական ուժ, միասնականութեան, միասնականացման մի հզօր մեքենայ, որ է Հայաստանի Հանրապետութիւնը:

Յանձնելով ազգային միասնութեան հոգսը մեր պետութեանը՝ մենք դրանով պատուիրում-պարտադրում ենք նրան ազգային մտահոգութեան այդ բեռը կրել ու տանել կազմակերպուած և ծրագրուած ձեւով: Ի դէպ, այդ ծրագրում կարող են լինել ե՛ւ միտինգներ, ե՛ւ դիւանագիտութիւն, ե՛ւ ազգային սուգի հանդէս, սակայն այլեւս ոչ տարերայնօրէն, այլ կազմակերպուած եւ որոշարկուած, որտեղ, որ պահին, ինչպէս եւ ինչու: Թող որ մեր պետութեանը մեր տարերային յուզումներով չխանգարենք գործելու դիւանագիտութեան ասպարէզում յատկապէս, պետական շինարարութեան ասպարէզում ընդհանրապէս:

Նախարարութիւնը գտնում է, որ հայ դպրոցը պէտք է իւրովի արձագանգի ազգային ողբերգութեան այս տարեդարձին: Իւրովի արձագանգել նշանակում է, առիթից օգտուելով, դաստիարակութեան խնդիրներ լուծել կրտսեր ու միջին դըպրոցներում:

Ո՛չ թէ զարհուրելի նախճիրի նատուրալիստական տեսարաններ, ո՛չ թէ լալահառաչ աւաղումով ասմունք, այլ՝ «Հայոց երգը»... Ո՛չ թէ Կոմիտասի եղեռնահար խելագարութեան տեսարան, այլ վարդապետի ոգեցունց ստեղծագործութիւն՝ «Քելեր ցոլեր», «Սօնա եար», որպէսզի դրանով նաեւ չաղաւաղուի Պարոյր Սեւակի «Անլռելի» պոէմը: Ո՛չ թէ կորուստների թշուառացնող վիճակագրութիւն, այլ կորցրած երկրի կենդանի նկարագրութիւն, նահատակ նախնեաց մշակոյթի վերաճանաչում, վերապրում, պահպանում, որպիսին առաջադրում է Յակոբ Մնձուրին, որպիսին յուշում է Հրանտ Մաթեւոսեանի կողմից գրուած՝ Մնձուրու ստեղծագործութիւնների ժողովածուի վերջաբանը:

Մեր ուսուցիչը, որպէս մեթոդաբանական ուղեցոյց, պէտք է նկատի ունենայ ոչ միայն սովետահայ պատմագիտութեան հաստափոր արտադրանքը, որտեղ հնարաւորին չափ սահմռկեցուցիչ են նկարագրութիւնները՝ ցոյց տալու, թէ ինչքան փրկարար էր սովետական վերածնունդը, այլեւ պէտք է նկատի ունենայ Լէոյի «Թուրքահայ յեղափոխութեան գաղափարաբանութիւնը» կամ Զօրխեանի «Կուսակցութիւնները»:

Ո՛ր հայ մտաւորականը չի գնահատի եւ մեծարի այն ուսուցչին, որը սգոյ հանդէս կազմակերպելու փոխարէն իր սաների հետ մտովի շրջագայութիւն կը կատարի դէպի իր դպրոցականների նախնեաց գիւղեր ու քաղաքներ, ով չէր հըպարտանայ այն ուսուցչով, որը պիտի իր աշակերտների ուժերով վերականգնէր նրանց նախնիների գիւղերի անունները, մանաւանդ որ մինչեւ օրս չունենք Արեւմտեան Հայաստանի տեղանունների, յատկապէս գիւղերի անունների լիարժէք տեղեկատու:

Ահա այսպիսի միջոցառումներով է, որ կարելի է դաստիարակութեան խնդիր լուծել:

Իսկ ամենավերջնական նպատակակէտը, որին պէտք է ձգտել արդէն աւագ դպրոցականների կրթութեան գործում, այն է, որ ցեղասպանութիւնը պէտք է դիտել Հայոց պատմութեան լայն կոնտեքստում, որ 1915-20 թուականների սեփական եւ օտար մշակոյթների հակամարտութիւն, սեփական ապրելակերպն ու աշխարհհայեացքը պահպանելուն ուղղըւած մաքառումի երկար շղթայի մի օղակն է միայն: Այդ սեփական ապրելակերպը հայկական քրիստոնէական երկրագործ համայնքի մշակոյթն է:

Եւ եթէ կայ այսօր այդ մշակոյթը եւ կայ նրա կրողը, ուրեմն, յաղթական է եղել քո մաքառումը, ուրեմն, տասնեակ դարեր տեւած այդ մաքառումի զոհերը նահատակներ ու վկաներ են ոչ միայն քո, այլեւ համայն աշխարհի քրիստոնէական եկեղեցու տեսանկիւնից:

Հետեւաբար համաշխարհային դեր է խաղացել ոչ միայն քո մշակոյթի համար ընկած նահատակը, այլեւ համաշխարհային դեր ես կատարում դու՝ կրելով այդ մշակոյթն այսօր:

Վերջապէս, հայ ուսուցիչը, տեղեակ լինելով մամուլում մոլեգնող «եղեռնաբանական» վէճին, պէտք է դպրոցը անմասն պահի նրանից՝ հասկանալով, որ այդ թեման մեծերի հասարակութեան մէջ շահարկւում է և ուսուցիչները չպէտք է թոյլ տան, որ մեծերը իրենց յարաբերութիւնները ճշդելու եւ պարզաբանելու ասպարէզ դարձնեն դպրոցը:

ԱՇՈՏ ԲԼԵԱՆ
ԱՐԾՐՈՒՆ ՍԱՀԱԿԵԱՆ
«Դպրոց», Ապրիլ 25

ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Մայիս 13, 1995

Գերմանիոյ մէջ եւս, ինչպէս ամէնուր, կարգ մը հանդիսութիւններով ոգեկոչուեցաւ Մեծ Եղեռնի բիւրաւոր նահատակաց յիշատակը: Դեռեւս ամիսներ առաջ, լաւագոյնս կազմակերպելու համար Հայոց Ցեղասպանութեան 80-ամեակի գլխաւոր հանդիսութիւնը, Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդարանը եւ Գերմանահայոց Կեդրոնական Խորհուրդը ստեղծած էին միացեալ Յանձնախումբ մը, որն ալ Ապրիլ 24-ին Գերմանիոյ Ֆրանքֆուրթ քաղաքի Ս. Փօլս յայտնի եկեղեցւոյ մէջ կազմակերպեց մայր հանդիսութիւնը, որուն մասնակցեցան շուրջ 500 Հայեր, նաեւ բազմաթիւ օտարներ, ի շարս որոնց պետական, կառավարական, նահանգային, եկեղեցական ներկայացուցիչներ, Հ.Հ. Գերմանիոյ դեսպան տոքթոր Ֆէլիքս Մամիկոնեան եւ իր աշխատակիցները, Գերմանահայ հոգեւորականներ: (Ցաւօք հիւանդութեան պատճառով հանդիսութեան չկարողացաւ մասնակցիլ Թեմիս Առաջնորդ Գարեգին Եպիսկոպոս Պեքճեանը):

Օրուան բանախօսներն էին Ռալֆ Ճորտանօն՝ Գերմանիայէն, Ալֆրէտ Կրոսսէրը՝ Ֆրանսայէն և Մարկ Նշանեանը՝ Փարիզէն: Բանախօսութիւնները կ՚ընդմիջուէին Հայաստանի «Սերենատ» սենեկային նուագախումբի ելոյթներով, որ սքանչելի վարպետութեամբ հնչեցուց Կոմիտասի, Խաչատուրեանի, Միրզոյեանի եւ այլոց ստեղծագործութիւններ:

Ոգեկոչումի հանդիսութիւնը եզրափակուեցաւ գերմանահայ հոգեւորականներու կողմէ մատուցած հոգեհանգստեան մասնաւոր պաշտօնով:

Նախընթաց օրը, Ապրիլ 23-ի երեկոյեան, Թեմիս Առաջնորդ Գարեգին Եպիսկոպոս, ուղեկցութեամբ Սերովբէ Վրդ. Իսախանեանի, հակառակ հիւանդութեան, այսուհանդերձ Պէռլինի Աւետարանական Մայր Տաճարի մէջ մասնակցեցաւ տեղւոյ հայ համայնքի նախաձեռնած էքիւմէնիք հանդիսութեան եւ հոգեհանգստեան արարողութեան: Ներկայ էին Կաթողիկէ, Աւետարանական, Անկլիքան, Յոյն, Սերպ, Պուլկար, Ասորի, Ղպտի Ուղղափառ եկեղեցիներու բարձրաստիճան հոգեւորականներ եւ միջ--քրիստոնէական կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներ եւ աւելի քան 500 Հայեր եւ օտարներ: Պատրաստուած էր սքանչելի յայտագիր մը, որու ընթացքին, ներկաները առաջնորդութեամբ Գարեգին Եպիսկոպոսի, ի յիշատակ Մեծ Եղեռնի 80-ամեակի, նախ ծաղկեպսակ զետեղեցին Պէռլինի Պատերազմի եւ Բռնութեան Զոհերու Յուշարձանին, այնուհետեւ կատարուեցաւ հոգեհանգստեան պաշտօն, Պէռլինի հայ երգչախումբը եւ Սերովբէ Վրդ. կատարեցին հատուածներ պատարագէն, բոլոր ներկայացուցիչները հնարաւորութիւն ունեցան իրենց աղօթքն ու սրտի խօսքը կատարելու, իսկ բացումը կատարեցին Պէռլինի Մայր Տաճարի հովիւ, հայութեան կողմէ սիրուած եւ գնահատուած պատուելի Մանֆրէտ Ռիհշտերը եւ հայ համայնքէն Տիկին Սոնա Այրերը:

Յետ հոգեհանգստեան ընթերցուեցաւ նաեւ Առաջնոր Գարեգին Եպիսկոպոսի քարոզը:

Նոյն օրը, Ապրիլ 23-ի առաւօտեան, Քէօլնի Առաջնորդանիստ Եկեղեցւոյ մէջ, հոգեւոր հովիւ Սերովբէ Վրդ. Իսախանեանը, ի յիշատակ Մեծ Եղեռնի մէկ եւ կէս միլիոն՝ նահատակաց, մատուցեց հանդիսաւոր պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն, քարոզի բնաբան ունենալով Ս. Ներսէս Շնորհալի Հայրապետի «Զարթիր նոր ժողովուրդ՝ նոր երգս առեալ Նորոգողին տիեզերաց» բառերը:

Իսկ նախընթաց երեկոյեան Քէօլնի հայ համայնքի հանդիսասրահին մէջ ցուցադրուեցաւ Հանրի Վեռնէյի «Մայրիկ» ֆիլմը:

ԴԻՒԱՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌԷՆ

Ապրիլ 24-ի յետմիջօրէին Պի-Պի-Սի-էն հեռասփռուեցաւ Հայերու ցեղասպանութեան նուիրուած յայտագիր մը որուն գրուցավարն էր Պարպարա Մայզ. ան յիշատակելէ ետք 80 տարի առաջուան հայկական ողբերգութիւն, խօսք տուաւ Սուրիոյ անապատներէն վերապրողի մը՝ 87 տարեկան Տիրան Ուզունեանին որ պատմեց Պանտըրմայէն իրենց տեղահանութիւնը, աքսորը, եւայլն:

Յայտագրին հրաւիրուած Թուրք փրոֆէսէօր Սոնեէլ խօսք առնելով մերժեց ցեղասպանութեան պնդումը, թէեւ ցաւ յայտնելով բնաջնջուած Հայերու համար, աւելցնելով որ մէկ միլիոն Թուրքեր սպաննուած են Հայերու կողմէ:

Հայաստանի Արտաքին փոխ - Նախարար Վարդան Օսկանեան հերքեց Թուրք փրոֆէսէօրին ըսածները, դիտել տալով որ ներկայիս կայ հսկայ հայկական սփիւռք մը որուն անդամները կ՚ապրին իրենց պապենական հողերէն դուրս: Ան յիշեց երկու միլիոն Հայերու կրած տանջանքները որոնց հեղինակն էր Օսմանեան կայսրութիւնը: Երբ գրուցավարը հարց տըւաւ փրոֆ. Սոնեէլի թէ ինչո՞ւ իր երկիրը կը մերժէ ընդունիլ Հայերու հետ կապուած իրողութիւնները, ան պատասխանեց թէ Հայերը հեռացուած էին եւ ոչ բնաջնջուած: Պատմեց թէ հակառակ որ Հայերը հաւատարիմ տարր նկատուած էին, իրենց ռուսամէտ ընթացքով սատարեցին Օսմանեան կայսրութեան քայքայման:

Խօսք առաւ Դր. Ռուբիկ Գալստեան, ծանրանալով ցեղասպանութեան ճանաչման պարագաներուն եւ հայկական պահանջներուն վրայ: Ապա Դր. Կարի Յակոբեան պատմեց իր ընտանիքին ոդիսականը:

Ներսէս Աւագ Քահանայ Ներսէսեան, հրեայ ռաբունապետ մը եւ երկու անգլիացի փրոֆէսէօրներ եւս արտայայտուեցան Հայերու ցեղասպանութեան ու նաեւ Հրեաներու ողջակէզին ու Ռուանտայի ջարդերուն մասին: Իսկ Լոնտոնի համալսարանէն փրոֆէսէօր Ճոնըթըն Էյխս ելոյթ ունեցաւ քաղաքական եւ դիւանագիտական կարեւոր վերլուծումներով: Ըսաւ թէ Թուրք իշխանութիւնները միշտ մերժած են փոքրամասնութիւններու ճանաչումը, ինչպէս պարագան է այսօր Քիւրտերու: Ան եւս խօսեցաւ ճանաչումի ու հաշտուցումի յարաբերութեան, Հայերու պարզած սփիւռքին մասին: Անդրադարձաւ նաեւ Թուրքիոյ հետ բնականոն յարաբերութիւններ հաստատելու Երեւանի տրամադրութեան մասին:

Հետաքրքրական յայտագիր մըն էր որ ունկնդիրներու ուշադրութեան յանձնեց 1915-ի Եղեռնը, անոր մասին զանազան կողմերու կեցուածքներով:

Մ. ՋԱՓԱՐԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ, Մայիս 7-ին նշուած է «Հ.Մ.Ը.Մ.-ի Օր»ը: Ներկայ եղած է հոծ բազմութիւն մը եւ Հայ Կեդրոնին մէջ գործող բոլոր միութիւններու եւ կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներ: Գործադրուած է գեղարուեստական բաժին մը եւ ներկայացուած են կարգ մը մարզական խաղեր: Խօսք առած է Յակոբ Ճանպազեան յանուն միութիւններուն եւ կազմակերպութիւններուն: Վարչութեան խօսքը փոխանցած է Զարեհ Տէրվիշեան, օրուան գլխաւոր բանախօսը եղած է Գոլէեան վարժարանի փոխ - տնօրէնը՝ Վարուժան Նիկոլեան:

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Պանք Նասիոնալ տը Փարիի կեդրոնատեղիին մէջ Ապրիլ 26-էն ցուցադրուած են քանդակագործ՝ Եւգինէի ստեղծագործութիւնները:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

ՄԻԼԱՆՕ. - Պօրանեան ընտանիքը 1000 *ֆրանք կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճ-ման* էկլանթ-ին Կէտիկեանի *մահուան առ-թիւ (Նիս) :*

ՆԻՍ. - Այրի Տիկին Սիրվարդ Կէտիկ-եան 500 *ֆրանք կը նուիրէ «Յառաջ»ին* էկլանթ-ին Կէտիկեանի *մահուան առթիւ :*

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Ալիս Գօրտոնեան 200 *Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին* Կուլինէ Գրիգորեանի *մահուան առթիւ :*

Իվլիթա Մուճիրի (Արշակ Ջամալեանի թոռը) իր իւղանկարները կը ցուցադրէ մին-չեւ Յունիս 30, կալըրի Մոնսօ (17, ավը-նիւ տը Մէսին, Փարիզ) :

ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՕՐ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Վալանսի «Ազունիթա» մասնաճիւղը կը կազմակերպէ «Մայրերու Օր»ը եւ «Հայկական Համ-բարձում»ը Երկուշաբթի, Մայիս 22, կէսօրէ ետք ժամը 13·30-էն սկսեալ Վա-լանսի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ :

Օրուան պատշաճ յայտագիր, խանդա-վառ մթնոլորտ, վիճակ նաեւ առատ կե-րուխում :

Մուտքը ազատ է :

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Մայիս 22, յիշատակ Աշխարհազօրաց եւ Զօրավարացն Հայոց, որք կատարեցան ի հերոսամարտին Սար-դարապատի 1918 ամի, վասն հաւատոյ եւ հայրենեաց :

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի եւ հո-գեհանգիստ կը կատարուի Սարդարապա-տի հերոսներուն համար :

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Ա. Թադէոսեան մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը Շաբաթ, Մայիս 20, ժամը առաւօտեան 10-ին, Հայ Մշակոյթի Տունը

17, rue Bleue, Paris 9[e]

Ներկայութիւնը անհրաժեշտ է :

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՇԱԻԻԼԻ ՄԷՋ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկե-ղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութեան Մշա-կութային Յանձնախումբի կազմակեր-պած՝

«ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆ»

թեմայով դասախօսութիւններու շարքին երկրորդը՝

Շաբաթ, Մայիս 20, ժամը 20·30-ին

Եկեղեցւոյ կից «Սարգիս Պալապանեան» սրահը՝

6, rue Père Komitas

Դասախօս. -

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՀՆՑ. ԹԱՇՃԵԱՆ

Նիւթ. - «Եկեղեցական - համայնքային կեանք՝ հովիւ - հօտ յարաբերութիւն» :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Կրընոպլի Անի մասնա-ճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 1000 *Ֆր. Տիկին Ազատուհի Կիւմիւշեանէ ի յիշատակ* Հերմինէ Միսքճեանի *որմէ սորված է հայերէն այբուբենը : Ողբաց-եալը երեսուն երկար տարիներ հայերէն դասաւանդած է Կրընոպլի Կապոյտ Խաչի դպրոցը :*

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Մայիս 25, տօն է Համ-բարձմանն Քրիստոսի Աստուծոյ Մերոյ ի յերկինս :

Օրը յատկացուած է Մանուկներու հա-ղորդութեան :

Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի :

Ծանօթ. - *Այսօր հոգեհանգիստ չի կա-տարուիր :*

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՅԼ

Տօն Համբարձումն Քրիստոսի
ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Մայիս 25
Առաւօտեան ժամը 10-ին
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԵՓՐԵՄ ԱԲԵՂԱՅ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Մայիս 25,
Տօն է Համբարձման

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Ե-կեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի :

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝
ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

MAISON ARMENIENNE
DE LA JEUNESSE
ET DE LA CULTURE
MARSEILLE

12 14, rue Saint-Bazile, Marseille 1er
Tél. : 91 - 50 - 15 - 09

Le Professeur Vahakn DADRIAN

Directeur du «Genocide Study Project» de la Fondation Guggenheim, à New-York, Spécialiste du génocide des Arméniens

présentera et dédicacera son livre :

« Autopsie du génocide »
(EDITIONS COMPLEXE)

le Mercredi 24 Mai à 20 heures 30

A cette occasion, le *Prof. DADRIAN* s'exprimera également sur le procès intenté à Bernard Lewis.

Au lendemain du procès civil contre Bernard LEWIS

Le Forum des Associations arméniennes de France et l'UGAB organisent

une RENCONTRE
avec le
Prof. Vahakn DADRIAN

Spécialiste du génocide des Arméniens

Directeur du «Genocide Study Project» de la Fondation Guggenheim, New York

le Mardi 23 Mai à 20 heures

au Centre Culturel Alex Manoogian 118, rue de Courcelles Paris 17[e]

A l'issue de la soirée, le Prof. Dadrian signera son livre «*Autopsie du génocide arménien*», récemment publié aux Editions Complexe, Bruxelles.

SABERATOURS
SEVAN VOYAGES
SABERATOURS
SEVAN VOYAGES
SABERATOURS
SEVAN VOYAGES

PARIS·EREVAN·PARIS
VOLS HEBDOMADAIRES
- ASSISTANCE A L'AÉROPORT
- ORGANISATION D'ACCUEIL ET DE TRANSFERT
- RÉSERVATION D'HÔTEL
- LOCATION DE VOITURE AVEC CHAUFFEUR
- EXCURSIONS GUIDÉES
- VOYAGES ORGANISÉS EN GROUPE

PARIS·EREVAN
VOL CARGO MENSUEL

PRIX
PARIS-EREVAN-PARIS
3600 F
RENSEIGNEMENTS ET RÉSERVATIONS SUR SIMPLE APPEL

SABERATOURS
31, RUE D'ARGENTEUIL - 75001 PARIS
TEL 42 61 51 13 - FAX 42 61 94 53

SEVAN VOYAGES
48, COURS DE LA LIBERTÉ - 69003 LYON
TEL 78 60 13 66 - FAX 78 60 92 26

EREVAN
37, RUE HANRABEDOUTIAN - EREVAN 10
TEL 52 54 48 - 52 85 48 -
FAX 52 54 48

EN COLLABORATION AVEC
ARMENIAN AIRLINES

STUDIO VICKEN PARIS 1995

UGAB — PARIS :

dîner - café théâtre

Le Comité de Paris — Ile-de-France de l'UGAB organise un DîNER - CAFE THEATRE

le Samedi 20 Mai à 20 heures 30

au Centre Culturel Alex Manoogian 118, rue de Courcelles, Paris 17[e]

Prix : Non-membres - 250 F., Membres - 200 F. — Jeunes - 150 F.

Renseignements et réservations au: 45 20 03 18 ou au 42 27 12 26.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section Beaumont : «*N a ï r i*»
organise *UN VOYAGE EN ITALIE*

«L'ASCENSION A VENISE»

Prix du voyage : 1 3 5 0 F.
Programme du voyage du 24 au 27 Mai

1er jour 24 Mai : *MARSEILLE - VENISE* Départ de Marseille à 6h en direction de Nice.
2ème jour : *L'ILE DE BURANO*
3ème jour : *VENISE*
4ème jour : *MILANO - MARSEILLE* Arrivée tard dans la soirée du samedi.

Ce prix comprend : Le voyage aller-retour en car luxueux (bar, W-C, TV vidéo et frigo) — Hôtel **** au bord de la plage, piscine, salle de gym, sauna, etc. — Les excursions, les entrées dans les sites, les transports en Vaporetto. — Les petit-déjeûners et les repas du soir. — Assurance du transport.

Ce prix ne comprend pas : Les déjeûners du midi — Les gondoles — Les boissons.

Les conditions : 500 à verser pour toute réservation (cash) — Le reste 850 F. une semaine avant le départ en chèque ou le jour même en liquide.

Point de départ : L'arrêt du car devant la Banque Populaire au centre de Beaumont Marseille 12e.

Pour tous renseignements et réservations vous pouvez contacter Mme *Chouchik Menkichian* : 149 ave du 24 Avril 1915 Tél. : 91. 93. 30. 08.

Les places sont limitées.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանի խը-նամակալութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւն-ները. -

Կեդրոնական Սանուց Միութիւն 10·000 *ֆրանք, Աղքատախնամ* 10·000 *Ֆր. (տա-րեկան նպաստին ի հաշիւ), Պր. Վաղի-նակ Միքաճեան* 2000 *Ֆր., Տէր եւ Տիկին Կի Նիկողոսեան* 500 *Ֆր., Տէր եւ Տիկին Նիկողոսեան (Մարսէյլ)* 1000 *Ֆր., Տիկին Ժասմին Սամուէլեան* 100 *Ֆր., Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Տէրունեան* 200 *Ֆր., Օր. Գոհարիկ Գէորգեան (Տիկին* Գրիգոր-եանի *մահուան առթիւ)* 300 *Ֆր., Տիկին Ժագլին Քէլէք* 500 *Ֆր., Պր. Սուրէն Սան-թըրեան (Սէն - Մաքսիմ)* 500 *Ֆր., Տիկին* Արշալոյս Թիւզէմէնի *մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Պերճ Նեւրուզ* 250 *Ֆր., Տէր եւ Տիկին Հերման Նեւրուզ* 200 *Ֆր., Տէր եւ Տիկին Օրթավիրան* 200 *Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Մանուկեան* 200 *Ֆր. :*

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Արնուվիլ - Կոնէս - Սար-սէլ - Վիլիէ լը Պէլ մասնաճիւղը ցաւակ-ցութիւններ կը ներկայացնէ Տէր եւ Տի-կին Ջինկիլլիի եւ զաւակներուն իրենց մօր եւ մեծ - մօր Տիկին Անժէլ Գանատ-եանի *մահուան առթիւ եւ փոխան ծաղկի* 500 *Ֆր. նուիրած է Կապոյտ Խաչի Փա-րիզի մասնաճիւղի դպրոցին : Մասնաճիւ-ղը շնորհակալութիւն կը յայտնէ Տէր եւ եւ Տիկին Պերճ Ֆերաթի որոնք* 500 *Ֆր. նուիրած են նոյն առթիւ, փոխան ծա-ղիկի :*

Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Ժագ Մաթոսեանի եւ ընտանի-քին Ֆրանսուա Մաթոսեանի *մահուան առթիւ :*

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ
ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ
ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՄԲ

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Ֆրէզնոյէն նկարիչ - արձանագործ
ՎԱՐԱԶ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆԻ
ջրանկար գործերուն

Հովանաւորութեամբ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆԻ
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի
կաթողիկոսական Պատուիրակ
Արեւմտեան Եւրոպայի

Փարիզի Մայր Եկեղեցւոյ «Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ, Շաբաթ, Մայիս 20-էն Երկուշաբթի Մայիս 29, եւ բաց է ամէն օր ժամը 14-էն 18 :

15, rue Jean-Goujon, Paris 8[e]

L'Ecole de Langue et de culture arménienne KHATCHADOUR ABOVIAN à l'occasion de la fête de l'Ascension organise

Une Grande Fête

«*V i d j a g a h a n o u t i o u n*»
le Dimanche 21 Mai à 15 heures
Dans la Salle «A. Tcherpachian»
du Centre Culturel Sahak-Mesrop
339, ave du Prado — Marseille 8[e]

PARTIE ARTISTIQUE

C h a n t s,
R é c i t a t i o n s,
M u s i q u e s & D a n s e s

— ENTREE LIBRE —

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՅԻՍ 20-21
SAMEDI - DIMANCHE
20-21 MAI
1995

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

69րդ ՏԱՐԻ - Թիւ 18.596 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 69e ANNEE — N° 18.596

ԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ ԱՌՋԵՒ

Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ ԿԸ ԴԱՏԱՊԱՐՏԷ «ՏԵՌՈՐԻԶՄԸ» ԵՒ ԿՐԿԻՆ Կ'ԱՄԲԱՍՏԱՆԷ Հ.Յ.Դ.-Ն

Երեքշաբթի, Մայիս 16-ին, Երեւանի բանտին հիւանդանոցը մեռած է Հ.Յ.Դ.-ական անդամ՝ Արտաւազդ Մանուկեան։ Յիշենք որ ան Դեկտեմբեր 3-ին ձերբակալուած էր Մոսկուա, Թմրեցուցիչի չահատակութեան ամբաստանութեամբ, Երեւան փոխադրուած Փետրուար 28-ին եւ Մարտ 2-էն Երեւանի բանտին հիւանդանոցն էր, ըստ տրուած լուրերուն սրտի անհանգստութեան պատճառաւ։ Նօթը փրոֆէսէօրներ հաստատած են որ ան մեռած է սրտի տագնապի հետեւանքով ինչ որ կարծիքը չէ Հ.Յ.Դ.-ի եւ ընդդիմադիր շրջանակներուն։ Հ.Յ.Դ.-ի Բիւրոյի անդամ Վահան Յովհաննիսեան քանի մը օր առաջ մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին կը յայտնէր թէ ծեծ ու չարչարանք կը կիրարկուի քաղաքական բանտարկեալներու նկատմամբ։ Ինչ կը վերաբերի Ա. Մանուկեանի մահուան պարագաներուն, կը թուի որ բաւական իրարանցում ստեղծուած է Երեւանի մէջ, կարգ մը երեսփոխաններ, Մայիս 16-ին իսկ, Գ. Խ.-ի արտակարգ նստաշրջանին ընթացքին ուզած են օրակարգի նիւթ դարձնել այդ հրատապ հարցը, ինչ որ չէր համապատասխաներ կանոնադրութեան, բայց եւ այնպէս, Հինգշաբթի, Մայիս 18-ին, Նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեան ինք նախաձեռնարկ եղած է հարցը ծեծելու եւ բաւական ծանրակշիռ ելոյթ մը ունեցած է, անգամ մը եւս ամբաստանելով Հ.Յ.Դ.-ն եւ զայն որակելով որպէս «տեռորիստական - ֆաշիստական կազմակերպութիւն»։

Ստորեւ նոյնութեամբ (արեւմտահայերէնի վերածած ենք ինչ որ Լ. Տէր-Պետրոսեանի ելոյթին չի պատկանիր) կուտանք գլխաւոր մանրամասնութիւնները, գլխաւորաբար Լ. Տէր-Պետրոսեանի ելոյթը, որ տեսած «Հայաստանի Հանրապետութիւն» օրաթերթի Մայիս 19-ի թիւին մէջ, կարգ է որ կ'անդրադառնանք առանձին՝ յետագային։

Իր ելոյթին մէջ, նախագահը սկիզբէն մերժելով անհիմն մեղադրանքները, խորհրդարանականներուն յանձնեց «Դրօ» խմբի գործով մեղադրուող Ա. Մանուկեանի մահուան հանգամանքներուն վերաբերող փաստաթուղթեր (գլխաւոր դատախազի տեղեկանքը, բժշկական եզրակացութիւններ եւայլն)։

Գնահատելով տուեալ հարցի շուրջ ըստեղծուած իրարանցումը, նախագահը նշեց, որ «մի շարք մարդիկ, որոնք յաւակնում են քաղաքական գործիչ եւ բարոյականութեան տիպար լինել, նախ մի շարք քաղաքական ուժեր, արդէն ամիսներ շարունակ գիտակցելով իրենց քաղաքական սնանկութիւնը եւ այն, որ Հանրապետութիւնը յաղթահարել է իր առջեւ կանգնած դժուարութիւնները, եւ մեր ժողովրդի եւ պետութեան համար ճգնաժամային վտանգները արդէն մնացել են ետեւում, իսկ առջեւում տեսանելի է առաջընթացը տնտեսութեան, էներգետիկայի, պետական շինարարութեան, Լեռնային Ղարաբաղի հարցի քաղաքական լուծման բնագաւառներում եւ համոզուելով, որ իրականութիւնն այլեւս ճգնաժամ չի ծնում, իրենք են փորձում ստեղծել ճգնաժամ։ Հայաստանի երբեմն իրապարակները, ընդդիմադիր մամուլը ողողուած են հայհոյախօսութեամբ, զրպարտութիւններով, կեղծիքներով, որոնք ընդդիմութեան սնանկ ուժերի հոգեվարքի արտայայտութիւններն են։

Այս հիստերիայի նպատակը մարդասպանների պաշտպանութեան տակ առնելն է։ Եթէ Դաշնակցութիւնը դա անում է թելադրուած ինքնապաշտպանութեան բնազդով, ապա մեծագոյն անբարոյականութիւն է քաղաքական միւս ուժերի մասնակցութիւնն այդ կամպանիային։ Ցաւալի է, որ ընդդիմադիր քաղաքական ուժերի եւ մտաւորականութեան շրջանում չբարձրացաւ ձայնը, ցասման, անհանդուրժողականութեան ալիք քաղաքական սպանութիւնների նկատմամբ, ինչպէս դա եղաւ Ռուսաստանում Լիստեւի սպանութեան կապակցութեամբ։ Հայաստանում, ընդհակառակը, պայքար է տարւում մարդասպանների պաշտպանելու, հետաքննութիւնը խանգարելու, առաջիկայ դատական քննութիւնը վիժեցնելու ուղղութեամբ»։

«Աշոտ Ներսիսեանի, նրա կնոջ, Գագիկ Սահակեանի, Համբարձում Գալստեանի սպանութիւնները կազմակերպել է ՀՅԴ», յայտարարեց նախագահը։

«ՀՅԴ քաղաքական կուսակցութիւն չէ, այլ տեռորիստական - ֆաշիստական կազմակերպութիւն», ըստ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան, իսկ Վազգէն Մանուկեանի, Դաւիթ Վարդանեանի եւ Աշոտ Մանուչարեանի պահուածքը գնահատեց իբրեւ բարոյական անկման արտայայտութիւն, քանի որ անոնք իրենց ընկերոջ դիակը քաղաքական շահարկման առարկայ դարձուցին։ «Ինձ համար, ըստ Հանրապետութեան նախագահը, - այդ մարդիկ որպէս քաղաքական գործիչներ վաղուց աւարտուած էին, սակայն այսօր նրանք աւարտուած են նաեւ որպէս բարոյական կերպարներ»։

Նախագահը յայտարարեց, որ մեր պետութեան կառուցման անցած հինգ տարիներու ընթացքին Դաշնակցութեան աւանդը «մեր ժողովրդին թունաւորող նարկոտիկներն են եղել, նրա կեանքը խլող տեռորիզմը, հասարակական մթնոլորտը հայհոյախօսութեամբ, կեղծիքով եւ սըտով հեղեղելը, գաղտնի կազմակերպութեան մուտքը Հայաստանի քաղաքական կեանք»։

«Ես ուզում եմ խօսել նաեւ իմ անձնական պատասխանատուութեան մասին՝ Համբարձում Գալստեանի սպանութեան բացայայտման գործում» - ըստ նախագահը։ «Եթէ ես Դեկտեմբերի 28-ի ելոյթը եւ հրամանագիրը կարողանայի ունենալ աւելի շուտ, ասենք Դեկտեմբերի 15-ին, Համբարձում Գալստեանն այսօր սպանըուած չէր լինի։ Իսկ եթէ ընդհանրապէս չլինէր Դեկտեմբերի 28-ի ելոյթը՝ այս հինգ ամսում կարող էին եւս հինգ-վեց սպանուածներ լինել»։

Նախագահը կոչ ըրաւ բոլորին՝ ունենալ այն վտանգի գիտակցութիւնը, զոր կը ներկայացնէ տեռորիզմը, եւ յատկապէս անոր ամենասարսափելին՝ ծածուկ եղանակը, երբ զայն կատարողը պատասխանատուութիւն չի ստանձներ։

«Դաշնակցութիւնը քաջութիւն չունեցաւ իր արածի պատասխանատուութիւնն ստանձնելու եւ կիրառում է տեռորի այս ստորագոյն ձեւը, քանի որ նրա նպատակն է քաոս ստեղծել եւ ժողովրդի մէջ սերմանել անվստահութեան եւ անապահովութեան զգացում։ Դաշնակցութիւնը համարեա հասել էր իր նպատակին, դրա ապացոյցը ԱԺՄ-ի հիստերիան էր Գոխ ամպիոնից։ Սակայն այսօր ԱԺՄ-ն լռել է եւ դժգոհ, որ այդ սպանութիւնը բացայայտուած է»։

Լեւոն Տէր-Պետրոսեան չեշտեց, որ այսուհետեւ վերջ կը տրուի իշխանութիւններու բարեհոգի լռութեան, եւ իւրաքանչիւր անպատասխանատու յայտարարութիւն կամ խօսք հակահարուած կը ստանայ՝ փաստերու, փաստաթուղթերու եւ դատավարութիւններու միջոցաւ։ Հրապարակուած է Դաշնակցութեան տեռորիստական գործունէութեան վերաբերող արխիւի միայն չնչին մասը։ Հիմնական նիւթերը որոնք ունին օպերատիւ նշանակութիւն, կը հրապարակուին դատավարութենէն յետոյ։ Աւելին, հետաքննութեան մարմիններու տրամադրութեան տակ են Դաշնակցութեան Բիւրոյի եւ Կեդր. Կոմիտէի արձանագրութիւնները, որոնց մէջ կը ներկայացուին նաեւ Խորհրդարանը յոխորտացողներէն շատերը։

«Հայաստանում իրականացուած քաղաքական սպանութիւնների եւ ստորագոյն տեռորիզմի համար, պատասխանատու է ՀՅԴ Բիւրոն իր լրիւ կազմով եւ Հայաստանի ԿԿ-ի կազմի գրեթէ կէսը» յայտարարեց նախագահը։ Իշխանութիւնները թոյլ չեն տար Հայաստանը վերածել երկրի մը, ուր տեռորը դարձած է քաղաքական կեանքի սովորական երեւոյթ, յատկապէս այն աշխարհաքաղաքական պայմաններուն, որոնց մէջ կը յայտնուի Հայաստան։ Ան յայտարարեց որ, տեռորիզմը արմատախիլ կ'ըլլայ Հայաստանէն եւ ամենայն խստութեամբ կը կիրառուին օրէնքի տառն ու ոգին՝ թոյլ չտալով ոեւէ մէկուն խուսափիլ պատասխանատուութենէ, ո՛չ անոնց, որոնք կատարած են տեռոր, ո՛չ անոնց, որոնք բարոյապէս աջակցած են եւ այսօր ալ կը շարունակեն աջակցիլ տեռորիզմին՝ քաղաքական մանր, եսասիրական նպատակներէ մեկնելով։

Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան ընդգծեց Դաշնակցութեան յանցաւոր էութիւնը եւ անոր բարոյական յանցակիցներու դիմանկարը ժողովուրդին բացատրելու անհրաժեշտութիւնը։

«Հայաստանի Հանրապետութիւն» թերթի նոյն թիւի (Մայիս 19) 4-րդ էջն ալ հրատարակուած են «Առանց որեւէ մեկնաբանութեան» ինչպէս կը ճշդուի գլուխը՝ «ՏԵՂԵԿԱՆՔ քննչական կալանաւոր Արտաւազդ Պարոյրի Մանուկեանի անձնական գործից» լրատուութիւն մը ստորագրուած Հայաստանի դատախազութեան օրէնքներու պահպանման նկատմամբ հըսկող բաժնի պետին եւ նոյն բաժնի դատախազին կողմէ, ուր մանրամասնօրէն կը պատմուի թէ ի՛նչ պայմաններու մէջ ձերբակալուած է Ա. Մանուկեան, ապա նաեւ «ՈՐՈՇՈՒՄ դատաբժշկական կրկնակի փորձաքննութիւն նշանակելու մասին» յայտարարութիւններ ստորագրուած արդարադատութեան գլխաւոր դատախազին եւ Առողջապահութեան Նախարար՝ Ա. Բաբլոյեանի կողմէ։

Հոն կը բացատրուին 40-ամեայ Ա. Մանուկեանի առողջական վիճակը, տարուած խնամքները, եղած քննութիւնները որոնք հաստատած են թէ ան զոհ գացած է՝ «սրտամկանի սուր ինֆարկտից արտայատուած երկկողմանի տարածուն թոքաբորբի»։

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մայիս 18 / 19)

ՆՇԱՆԱԿՈՒՄՆԵՐ

Մայիս 17 թուակիր նախագահական հրամանագրերով Դաւիթ Շահնազարեան հեռացուած է (իր իսկ դիմումով) Ազգ. Ապահովութեան Պետական Վարչութեան պետի պաշտօնէն, որու նշանակուած է Պաշտպանութեան Նախարար՝ Սերժ Սարգսեան։ Իսկ զինք կը փոխարինէ փոխ - նախարար, Սպայակոյտի պետ՝ Միքայէլ Յարութիւնեան։

ԼՂՀ-Ի ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Մայիս 15-ին, ԼՂՀ-ի վեց ընտրաշրջաններուն մէջ տեղի ունեցած է երեսփոխանական ընտրութիւններու Բ. շրջանը, որու մասնակցած է ընտրողներու 79,7 տոկոսը։

ԺԻՒՓԷ-Ի ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

27 ՆԱԽԱՐԱՐ, 2 ՊԱՏՈՒԻՐԱԿ ՆԱԽԱՐԱՐ ԵՒ 14 ԵՆԹԱՆԱԽԱՐԱՐ ՈՐՈՆՑ ՄԷՋ՝ 12 ԿԻՆ

Նորակազմ կառավարութիւնը այնքան ալ սեղմ չէ, ինչպէս կը նախատեսուէր, բայց եւ այնպէս նոր դիմագիծ մը կը պարզէ, քանի 43 անդամներէն 29-ը երբեք նման պաշտօն չէին վարած։ Կառավարութիւնը հաւասարակշռուած է ԸՌ - ՓԷ - ԸՌ եւ ԻՒ - ՏԷ - ԷՖ հոսանքներով, բազմաթիւ կիներ կան, բայց, ընդհանրապէս ենթանախարար են։ Մէկ նախարար՝ Ֆ. Պայրու կը մնայ նոյն նախարարութեան՝ կրթական գլուխը, ընդլայնուած։

Ստորեւ կազմը. -

Արդարադատութիւն՝	ԺԱԳ ԹՈՒՊՈՆ
Տնտեսութիւն եւ պիւտճէ՝	ԱԼԷՆ ՄԱՏԸԼԷՆ
Կրթական, բարձրագոյն ուսում, հետազօտութիւն՝	Ֆ. ՊԱՅՐՈՒ
Տարածքային կարգաւորում, կազմած, փոխադրութիւն՝	Պ. ՓՈՆՍ
Արտաքին՝	Հ. ՏԸ ՇԱՌԷԹ
Պաշտպանութիւն՝	Շ. ՄԻՅՈՆ
Ներքին՝	Ժ. Լ. ՏԸՊՐԷ
Խորհրդարանի հետ յարաբերութիւն՝	Ռ. ՌՈՄԱՆԻ
Աշխատանք՝	Ժ. ՊԱՌՕ
Մշակոյթ՝	Ֆ. ՏՈՒՍԹ - ՊԼԱԶԻ
Տնտեսական զարգացում՝	Ժ. ԱՐԹՈՒԻ
Պետութեան բարեփոխում, ապակեդրոնացում եւ քաղաքացիութիւն՝	Գ. ԿՈՍԱՄՔԷՆ
Պաշտօնատարութիւն՝	Ժ. ՓԻՒԷՇ
Առողջապահութիւն՝	ԷԼԻԶԱՊԷԹ ՀԻՒՊԷՐ
Համարկում՝	ԷՐԻՔ ՌԱՈՒԼԹ
Զօրակցութիւն սերունդներու միջեւ՝	ԳՈԼԷԹ ԳՈՏԱԶԻՈՆՆԻ
Գիւղատնտեսութիւն՝	Ֆ. ՎԱՍԷՕՐ
Ճարտարարուեստ՝	ԻՎ ԿԱԼԱՆ
Բնակութիւն՝	Փ. Ա. ՓԵՐԻՍՈԼ
Փոքր ձեռնարկութիւն՝	Ժ. Փ. ՌԱՓԱՐԷՆ
Թղթատար՝	Ֆ. ՖԻԼՈՆ
Անդրծով՝	Ժ. Ժ. ՏԸ ՓԵՐԵԹԻ
Շրջապատ՝	ԳՈՐԻՆ ԼԸՓԱԺ
Մարզական՝	ԿԻ ՏՐԻԻԹ
Զբօսաշրջիկութիւն՝	ՖՐԱՆՍՈՒԱԶ ՏԸ ՓԱՆԱՖԻԷՕ
Նախկին ռազմիկ՝	Փ. ՓԱՍՔԻՆԻ

Ասոնց վրայ կ'աւելնան երկու պատուիրակ նախարարներ (Արտաքին նախարարութեան մօտ) եւ 14 ենթանախարարներ։

«Հաւատարիմներու» կառավարութիւն մը որ բաւական արագ պէտք է շարժի։ Մայիս 17-ին եւ 18-ին Ֆրանքը քիչ մը ցնցուած էր եւ օտար շուկաներու վրայ Մատըլէնի նշանակումը (շատ ազատական նկատուած) Տնտեսութեան գլուխը որոշ մտահոգութիւններ կը պատճառէր, բայց ֆրանսական կառավարութիւնը բոլորովին կը հերքէր թէ Ֆրանքը արժեզրկելու հարց ըլլայ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ՓՈՐՁՈՒՄ ԵՆ Ի ՍՊԱՌ ԼՌԵՑՆԵԼ ԱԶԱՏ ՄԱՄՈՒԼԸ

Երէկ «Ազգ»էն հեռացաւ հերթական աշխատակիցը՝ մեր հեղինակաւոր թուրքագէտ մեկնաբան Մուրադ Բոջոլեանը։ Նրանից մէկ օր առաջ հեռացել էր պաշտպանութեան եւ էնէրգետիկայի հարցերում մասնագիտացած մեր շնորհալի լրագրող Արմէն Բաղդասարեանը, որի առաջին յօդուածը երէկ լոյս տեսաւ «Հա-

(Շար.ը Դ. էջ)

Ի՛ՆՉ Կ'ԸՆԵՆ ՂՐԻՄԻ ՀԱՅԵՐԸ

Ղրիմի թերակղզիին վրայ այսօր 19 - 20 հազար Հայ կ'ապրի, ցրուած՝ գրեթէ բոլոր բնակավայրերուն մէջ. Սիմֆերոպոլ, Սեբաստոպոլ, Թէոդոսիա, Կերչ, Եւպատորիա, եւայլն: Այս փոքր գաղութին -- փոքր՝ իրենց մասին խօսեցնող շատ մը «մե՛ծ» գաղութներու համեմատած--, յատկանշական մէկ կողմն է այն որ ան արդէն տէր է ամուր կազմակերպութեան մը: Համայնքին նախագահն է պատմաբան Անուշաւան Դանիէլեան որ ծնած է 1956-ին Վրաստան:

Իրեն հետ Պետրոս Սարուխանեանի կատարած հարցազրոյցին ընթացքին («Հայաստանի Հանրապետութիւն», Մայիս 2) ան համայնքին կազմակերպուած վիճակին արդիւնք կը նկատէ հոն լոյս տեսնող երկու թերթերը, ճոյնատիւր ամէնօրեայ հաղորդումները եւ հեռատեսիլի շաբաթական ժամը:

Համայնքին ղեկավարութիւնը անցեալ տարուընէ ի վեր աշխատանք կը տանի նորոգելու, կարգի բերելու համար հանրապետութեան տարածքին գտնուող պատմա - ճարտարապետական յուշարձանները: Անցեալ տարի 150 միլիոն ռուբլի յատկացուած է միայն Ս. Խաչ եկեղեցական համալիրին նորոգութեան: Այս տարի այդ յատկացումները պիտի հասնին 300 միլիոն ռուբլիի: Նոյն կարգի աշխատանք կը տարուի նաեւ Թէոդոսիոյ երկու եկեղեցիներուն վրայ. նաեւ ծրագրուած է Սիմֆերոպոլի մէջ նոր եկեղեցիի մը շինութիւնը. հոս եւս փափաք կը յայտնուի մինչեւ քրիստոնէութեան 1700-ամեակը զայն կառուցուած տեսնելու: Այս վերջին ծրագրին առընչութեամբ ամէնէն հետաքրքրականը այն է որ Ղրիմի համայնքը դիմած է Հայաստանի Պետական նախարար Արմենակ Ղազարեանին որպէսզի 1700-ամեակի նախապատրաստութեան շրջանակին մէջ առնուի յիշեալ եկեղեցիին շինութիւնը. սակայն, միայն բարոյական իմաստով. նիւթականի հայթայթումը ամբողջութեամբ ստանձնած է Ղրիմի հայութիւնը:

Եկեղեցիի շինութենէն շատ աւելի կարեւոր ու հետաքրքրական նիւթ մը որուն մասին կը տեղեկացնէ Ա. Դանիէլեան, կը վերաբերի 1944-ին տեղահանուած այլ ժողովուրդներու կարգին Հայերու եւս վերադարձին: Ղրիմի Խորհրդարանը օրէնք ընդունած է որ այդ թուականին աքսորուած 20 հազար Հայերը վերադարձնելու համար բնակավայրեր կառուցուին: Այդ բնակավայրերը պիտի կազմեն ութ աւան որոնցմէ վեցին շինարարական աշխատանքները սկսած են: Շուտով պիտի ընդունուին առաջին 50 - 60 ընտանիքները: Այդ աւաններուն կառուցումը կը նախատեսուի աւարտել 2000 թուականին:

Ուրիշ յաջողութիւն մըն է այն որ Սիմֆերոպոլի պետական համալսարանին մէջ հայագիտական ամպիոն բացուած է. յառաջիկայ Սեպտեմբերէն հոն կ'ուսանին 10 - 15 հայ երիտասարդներ որոնք յետոյ կը դասաւանդեն հայկական վարժարաններու մէջ:

Ղրիմի հայութիւնը նախաձեռնարկ է նաեւ Հայկական Սփիւռքը կազմող համայնքներու համագործակցութիւն մը ստեղծելու գործին: Ա. Դանիէլեան այս մասին խօսելու ընթացքին յատուկ կերպով կը շեշտէ որ իրենց համոզումով «արտասահմանում ստեղծուող ազգային կազմակերպութիւնները կուսակցական ազդեցութիւններէ ազատ պէտք է լինեն»: Իր կարծիքով, իմաստ չունի Հայաստանէն դուրս հայկական կուսակցութիւններու գոյութիւն, քանի որ կուսակցութեան մը գոյութեան իմաստը իշխանութեան հասնիլ է, իսկ ատիկա դուրսէն, կարելի չէ:

Այս նիւթին մասին հետաքրքրական է կարդալ որ արտասահմանեան ազգային կուսակցութիւնները (Հ.Յ.Դ., Ռ.Ա.Կ.) փորձած են սիրաշահիլ համայնքը. ներկայացուցիչներ ու գիրք, գրականութիւն ղրկած են: Հակազդեցութիւնը այն եղած է որ Ղրիմցիները ըսած են թէ իրենց մօտ հայկական կուսակցութիւններ պէտք չէ ըլլան, թէ իրենք դէմ են ատոր եւ միջոցները ունին արգիլելու:

Հայաստանէն դուրս հայկական կուսակցութիւններու գոյութիւնը Հայաստանի իշխանութիւններուն ընդդիմութիւն նկատող կեցուածքին քով, Ա. Դանիէլեան կ'աւելցնէ թէ իրենք պատրաստ չեն անվերապահօրէն կատարելու նոյն իշխանութեան կողմէ իրենց բոլոր ըսուածները: Իրենք գիտակից են թէ «կան տարածաշրջանային շահեր, տեղական հարցեր որոնք անպայման պիտի հաշուի առնուեն»:

Ղրիմի հայ համայնքը, յայտնապէս, բաւական ճիշդ ձեւով որոշած է իր նպատակները. թէ՛ ներհայկական իմաստով, եւ թէ գտնուած երկրին հետ առնչութիւններու տեսակէտով: Ինչ կը վերաբերի այս երկրորդ պարագային, հետաքրքրական է տեսնել թէ համեմատաբար նոր գաղութ մը ըլլալով հանդերձ, կամ թերեւս ճիշդ ա՛յդ իսկ պատճառով, Ղրիմի հայութիւնը գիտցած է պէտք եղած ուղղութեամբ վարել իր գործունէութիւնը: Ա. Դանիէլեան կ'ըսէ. «Եթէ այսօր Հայաստանին պէտք է Ղրիմի օգնութիւնը, մենք, որպէս շահագրգռուած միջնորդ, կենդանի կապ ենք դառնում երկու հանրապետութիւնների ղեկավարների միջեւ: Համայնքի հնարաւորութիւնները օգտագործում ենք միջպետական կապերի ամրապնդման համար: Այժմ աշխատում ենք Ղրիմի արդիւնաբերական օղակները կապել Հայաստանի նոյնատիպ օղակներին»:

Այս կէտէն զատ, ինչ կը վերաբերի որպէս համայնք տեղւոյն վրայ ստեղծուած կացութեան, հոս եւս Ղրիմի հայութիւնը օրինակելի ընթացք ցոյց կու տայ: Անոր ղեկավարներ գիտեն թէ «ցանկացած պետութիւն նախընտրում է գործ ունենալ համայնքի վստահութիւնը վայելող կազմակերպութեան հետ»: Հայ համայնքի կանոնադրութեան մէջ ըսուած է որ համայնքը կը համարուի Ղրիմի մէջ ապրող Հայերու քաղաքական, ընկերային, մշակութային եւ միւս շահերու միակ արտայայտողը. այլ խօսքով՝ «պետութիւնը գիտէ թէ ում հետ գործ պիտի ունենայ, եթէ պէտք է ինչ - որ հարց լուծել: Միւս կողմից, համայնքը ունենալով մէկ ղեկավարութիւն, աւելի կազմակերպուած է եւ նրա շահերը այդ երկրի իշխանութիւնների առջեւ աւելի լաւ են պաշտպանւում»:

Ինքնավստահութեան ու կազմակերպումի ի՛նչ նախանձելի օրինակ հոգիի 20 հազարնոց սա գաղութէն որ ամենայն համեստութեամբ ու լռելեայն մատնանիշ կ'ընէ մե՛ծ, մեծ գաղութներու ապիկարութիւնն ու տխուր ինքնագոհութիւնը...:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՓԱՐԻԶ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ԳՆԱՀԱՏԵԼԻ ՁԵՌՆԱՐԿԸ

Համազգայինի Փարիզի մասնաճիւղին գրական մշակութային յանձնախումբը շրջանէ մը ի վեր գրական որակաւոր երեկոյթներու ձեռնարկած է, հաւաքավայրի ալ փոփոխութիւններով (ինչ որ շատ դիպուկ որոշում մըն է) որոնք իսկապէս գնահատելի են, մէկէ աւելի պատճառներով: Օրինակ, Մայիս 15, Երկուշաբթի իրիկուան հաւաքոյթը, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցւոյ Նուրհան Ֆրէնկեան սրահը - որ ծայրէ ծայր լեցուն էր (մօտ 150 հոգի) եկաւ փաստելու թէ կայ հանրութիւն մը որ անտարբեր չէ մշակոյթին հանդէպ, երբ կը հրամցուին հետաքրքրական նիւթեր եւ խնամուած յայտագրեր:

Այս անգամուան ընտրուած նիւթն ալ գնահատանքի արժանի էր, քանի, ինչպէս գիտել տուաւ դասախօսն ալ, Ապրիլեան ոգեկոչումներու առեն, բնաւոր թէ գրբաւոր, շատ յաճախ կ'անտեսուի մեր ցըլխաւոր կորուստը՝ մշակութային Եղեռնը: Երեկոյթը նուիրուած էր, ուրեմն, նահատակ գրագէտներու, զորս ներկայացնելու պարտականութիւնը ստանձնած էր Յակոբ Պալեան:

Ծիշդ ժամուն սկսաւ երեկոյթը: Յակոբ Պալեանի քով տեղ գրաւած էին երեք արուեստագէտներ՝ Սիլվա Հայպէշեան -- Արաքս, Արտաշէս Ոսկանեան եւ Մարի Պահուտեան որոնք մերթ առանձին, մերթ երկուքով, հուսկ՝ երեքով իրենց մասնակցութիւնը կը բերէին կարդալով կամ արտասանելով յիշուած գրողներու գործերէն:

Նախքան իւրաքանչիւր գրագէտի անդրադառնալը, Յակոբ Պալեան գիտել տըւաւ որ՝ «գրականութիւնը կամ ընդհանրապէս մտքի մշակոյթի հարցերը անհրաժեշտ արժեւորման չեն ենթարկուիր երբ Հայկական Եղեռնը լուսարձակի տակ կ'առնուի: Նոյնիսկ չահագրգռուած եւ յանձնառու անհատներ ու կազմակերպութիւններ իրենք զիրենք կը բանտարկեն քաղաքական - իրաւական - բարոյական ոլորտի մէջ եւ կ'անտեսուին մշակոյթն ու հայ ժողովուրդի մշակութային Եղեռնը» ու այդ պատճառով իսկ է որ, աւելցուց, այսօրուան ձեռնարկը յարգանքի տուրք մը ըլլալով հանդերձ նահատակ գրողներուն նաեւ փորձ մըն է մեր եւ միջազգային հանրային կարծիքի ուշադրութիւնը հրաւիրելու ազգի մը մշակութային սպանդին վրայ: Շարունակելով իր անդրադարձը գրական մշակութային սերունդներու վրայ, որոնք ինքնաբոյս չեն, Յակոբ Պալեան շեշտեց. - Գրական - մշակութային սերունդները ինքնաբոյս չեն: Անոնք կը ծնին եւ կը զարգանան ենթահողի մը վրայ որ տասնամեակներու ընթացքին կը կազմուին: Նոյնիսկ այլախոհները կամ նորարարները իրենց արմատները կը խրեն այդ ենթահողին մէջ որ պատմութիւն է կամ ժառանգութիւն, նախորդող սերունդներու աշխատանքի արդիւնքը: Առանց Մխիթարեաններու, առանց Եւրոպայի մէջ սնած Զարթօնքի սերունդին, ստուճանական զարգացումով չէր ծաղկեր այն ինչ որ կը կոչենք Հայ Ռոմանթիկներ կամ վիպապաշտներ, Իրապաշտներ կամ Արուեստագէտ Սերունդ: Երբ Արեւմուտքի մէջ դարով կը փոխուէին այդ Գրական Դպրոցները, Լուսաւորութեան բացուած սերունդները սրընթաց արագութեամբ նուաճեցին զանոնք, իւրացուցին եւ հայացուցին: 1860-ական թուականներէն մինչեւ 1914, ոչ իսկ մէկ դար տեւած ժամանակաշրջանի մը ընթացքին, Օսմանեան տիրապետութեան տակ գտնըւող Հայաստանը օժտուեցաւ դպրոցական ցանցով, հիմնական նախապայման հայ ազգային ինքնութեան վերահաստատման, Հայոց Պատմութեան իւրացման, հայերէնի տարածման եւ մաքրագործման: Սերունդ հասաւ, եւ ինչ թափով: Կ'արժէ դարձնել էջերը Յակոբ Օշականի կոթողական գործին ՀԱՄԱՊԱՏԿԵՐ ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ հատորներուն, այլ գրականագէտներու գործերուն, Օննիկ Մխիթարեան, Հայր Մեսրոպ Ճանաշեան կամ Մինաս Թէօլէօլեան, հիացումով լեցուելու համար այդ վաստակին հանդէպ»:

Ու իր այս ներածականի աւարտին դասախօսը յիշեց անունները անոնց որոնց մասին պիտի խօսէր՝ Թլկատինցի, Սիամանթօ, Երուխան, Ռուբէն Սեւակ, Գրիգոր Զօհրապ, Ռուբէն Զարդարեան, Դանիէլ Վարուժան: Ու դասախօսը, հակիրճ կերպով, տուաւ իւրաքանչիւրին գրականութեան բնորոշիչ դիմագիծը:

Թլկատինցի.- Ծնած 1860-ին, ինքնատիպ արտայայտութիւնն է արմատներու գրականութեան, որ յետագային պիտի տար ուրիշ անուններ Համաստեղէն՝ Մ. Մարկոսեան: Սիլվա Հայպէշեան - Արաքս ներկայացուց՝ Տանիքին աղջիկը:

Սիամանթօ.- Ծնած 1878-ին, որու գործը ձայնի եւ կշռոյթի տողանցք է: 1912ին, նոյնիսկ խօսք եղած է որ գրական Նոպէլ մրցանակի թեկնածութիւնը դրուի: Յիշեց կենսագրական գիծեր, Միացեալ - Նահանգներ երթալը եւայլն: Հեղինակէն արտասանեցին Արտաշէս Ոսկանեան (Հօրսին երազը եւ Ահարեկիչները) եւ Մարի Պահուտեան (Մայրն իր զաւկին):

Երուխան.- Ծնած 1870-ին: Եզակի դէմք մը որու հանդէպ հիացում ունէր Յակոբ Օշական: Ծանօթ է մանաւանդ իր «Ամիրային աղջիկը», որ ոչինչով կը զիջի ժամանակակից Ֆրանսայի գրողներուն: Իր գրչին տակ աշխարհաբարը կը դառնայ իսկական գրական լեզու:

Ռուբէն Սեւակ.- Ծնած է 1885-ին: Ուսումնատենչ երիտասարդ մը որ հեռուները կ'երթայ բժիշկ դառնալու համար: Գիտակցութիւնն ունի ցաւի ու տառապանքի ու կը դառնայ յեղափոխական: Կ'երգէ Վրէժը: Մարի Պահուտեան արտասանեց «Ինչո՞ւ, ինչո՞ւ» եւ «Գարնան հովիկ»:

Գրիգոր Զօհրապ.- Ծնած 1861-ին: Շատ ծանօթ դէմք մը, փաստաբան, քաջ հանրային դէմք, երեսփոխան որ հաշիւ իսկ կը պահանջէ Կիլիկեան օրերուն: Գրականութեան մէջ տիլեթանթ մը, բայց սիրոյ եւ սէրերու անտեղթեւեթ դեղանըկարիչը: Սիլվա Հայպէշեան - Արաքս կարդաց Ռեհանը:

Ռուբէն Զարդարեան.- Ծնած՝ 1874-ին: Ունի ճոխ եւ հարուստ լեզու մը որ ինքնին բանաստեղծութիւն է, կախարդող լեզու մը: Ով որ ուզէ հայերէն սորվիլ պէտք է արձանագրուի Զարդարեանի դըպրոցը: Սիլվա Հայպէշեան - Արաքս եւ Մարի Պահուտեան արտասանեցին «Բագինին փառաբանութիւնը»:

Դանիէլ Վարուժան.- Ծնած՝ 1884-ին: Ամէնէն մեծը: Անոր գրչին տակ կայ սիրոյ, ուժի, գեղեցիկի գիտակցութիւնը: Ալիշանի այս տաղանդաւոր աշակերտը երգեց հայրենիքի սէրը, արձագանգեց բոլոր ճնշուածներու ցաւերուն: Բանաստեղծներուն ամէնէն Եւրոպացին է: Առանձին թէ խմբական, երեք արուեստագէտներ արտասանեցին «Առկայծ ճրագը», «Անդաստան», «Կակաչներ», «Հունձք կը ժողվեմ», «Տալիտա», «Ջօն»:

Ինչպէս ըսինք սկիզբին, յաջող երեկոյթ մը զոր ներկաները գնահատեցին ծափահարութիւններով, երբ ժամը 22-ին արդէն հաւաքոյթը հասած էր իր աւարտին: Ինչ կը վերաբերի արտասանութիւններուն, պարտինք խոստովանիլ, սխալ հասկցուելու գնով, թէ որքան ալ տաղանդաւոր ըլլան, արեւելահայ մեր «զարմիկները» ինչպէս պիտի ըսէր Շահնուր, չեն կրնար փոխանցել արեւմտահայերէնի հարազատութիւնը (հաւանաբար հակառակ ուղղութեամբ ալ նոյնը պատահի) եւ քանի քանք կը թափեն այնքան աւելի անյաջող կ'ըլլայ արդիւնքը, այս նկատումը՝ անկախ իրենց արուեստագէտի խառնուածքէն:

Ա. Մ.

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Ս. Յակոբ Ազգային վարժարանի Բաստրմաճեան սրահին մէջ, կազմակերպութեամբ Համազգայինի Պետրոս Ադամեան թատերախումբին, Մայիս 6-ին եւ 7-ին ներկայացուած է սփիւռքահայ գրող եւ բանաստեղծ Ժագ Ս. Յակոբեանի «Կռունկը կը կանչէ» (5 արար) թատերախաղը բեմադրութեամբ Ժիրայր Խաչերեանի:

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Ս. Յակոբ Ազգային վարժարանի Բաստրմաճեան սրահին մէջ, Մայիս 5-ին, նախաձեռնութեամբ ՀՕՄ-ի տեղւոյն Սօսէ մասնաճիւղին մեծարանքի երեկոյթ մը տեղի ունեցած է ի պատիւ Տիկին Մարիվոն Քէնտրճիի (ծանօթ երաժշտական աշխարհին մէջ): Այս առթիւ բանախօսած են փրոֆէսօր Շաքէ Մինասեան՝ «Ցեղասպանութիւն, վերապրող հայկինը եւ ՀՕՄ-ը» նիւթին շուրջ, Ժագ Յովսէփեան՝ «Տիկին Քէնտրճի ազգային եւ միջազգային դէմք», Տիկին Յասմիկ Ինճէճիկեան՝ «Քէնտրճի երաժշտագէտ եւ նաեւ արուեստագէտ»: Խօսք առած է նաեւ Սօսէ մասնաճիւղին կողմէ Ֆլորա Կիրակոսեան: Գործադրուած է գեղարուեստական բաժին մը:

ՀԱՅ - ՍՈՒՐԻԱԿԱՆ ԿԱՊԵՐԸ

ԿԱՄՐԱՊՆԴՈՒԻՆ

ՎԱՐՉԱՊԵՏ ՀՐԱՆՏ ԲԱԳՐԱՏԵԱՆԻ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԱՅՑԸ ԴԱՄԱՍԿՈՍ

ՀԱԼԷՊ. - («Յառաջ»). --

Հայաստանի անկախութեան հռչակումէն ի վեր, Սուրիա մէկը եղաւ այն քանի մը երկիրներէն, որոնց հետ Հայաստան սերտ գործակցութիւն մը կրցաւ հաստատել անարգել: Տակաւ ամրապնդուեցան միջ-պետական կապերը ու փոխ-շահաւէտ գործակցութեան մը հիմերը դրուեցան զանազան այցելութիւններով: Նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի Սուրիա կատարած պաշտօնական այցէն ետք (Ապրիլ 1992), Դամասկոս հիւրընկալեց նաեւ Արտաքին Նախարար Վահան Փափազեանը (Ապրիլ 1993), Խորհրդարանի Նախագահ Բաբգէն Արարքցեանը (Դեկտեմբեր 1993) եւ միջանկեալ՝ նախարարական տարբեր պատուիրակութիւններ:

Ապրիլ 29 - Մայիս 1, Սուրիացիք այս անգամ ալ հիւրընկալեցին Հայաստանի երիտասարդ վարչապետը՝ Հրանտ Բագրատեան, որ բազմանդամ պատուիրակութեան մը գլխաւորութեամբ եռօրեայ պաշտօնական այցելութիւն մը տուաւ Դամասկոս, ուր ստորագրուեցան երկու երկիրներու համագործակցութիւնը խթանող շարք մը պայմանագրեր:

ԺԱՄԱՆՈՒՄ՝ ԴԱՄԱՍԿՈՍ

Հրանտ Բագրատեան Դամասկոս ժամանեց Շաբաթ, Ապրիլ 29-ի առաւօտուն եւ օդակայանին մէջ պաշտօնական ընդունելութեան արժանացաւ Սուրիոյ վարչապետ Մահմուտ Զոհպիի եւ Նախարարաց Խորհուրդի անդամներուն կողմէ: Ունկնդրուեցան զոյգ երկիրներու ազգային քայլերգները: Կողմերը ողջունեցին զիրար ու փոխադարձաբար ծանօթացան իրենց պաշտօնակիցներուն: Հայկական պատուիրակութեան մաս կը կազմէին Պետական Նախարար՝ Վազգէն Սարգսեան, Արդիւնաբերութեան Նախարար՝ Աշոտ Սաֆարեան, Ուժանիւթի Նախարար՝ Միրոն Շիշմանեան, Հանրապետութեան Նախագահին խորհրդականը՝ Շահէն Գարամանուկեան, Արտաքին Նախարարի տեղակալ Եդուարդ Զուլոյեան, վարչապետարանի պաշտօնատարներէն՝ Սերգէյ Մանասէրեան եւ Արտաքին Նախարարութենէն՝ Փօղոս Սարաճեան՝ որպէս թարգման: Իրենց կը միանար անշուշտ Սուրիոյ մօտ Հայաստանի գործավարը՝ Դաւիթ Յովհաննիսեան:

Հրանտ Բագրատեան պետական «Սանա» լրատու գործակալութեան կը յայտնէր, թէ սոյն այցին հիմնական դրդապատճառն է զարկ տալ երկու երկիրներու գործակցութեան ու վերանայիլ ուժանիւթի, ճարտարարուեստի եւ գիտութեան մարզերուն մէջ միասնաբար ձեռք բերուած արդիւնքներուն տարողութիւնը: Ան կ'ըսէր, թէ առեւտրական փոխանակումները ընդմէջ Սուրիոյ եւ Հայաստանի՝ ցարդ կը գտնուին նախնական փուլի մը մէջ, ուստի հարկ է ընդլայնել զանոնք:

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Նոյն օրն իսկ, յետմիջօրէին, զոյգ կողմերու պատուիրակութիւնները գումարեցին իրենց առաջին լիագումար նիստը: Վարչապետ Զոհպի յայտնեց, թէ երկու բարեկամ երկիրները հրաւիրուած են առաւել ամրապնդելու իրենց կապերը՝ տնտեսական, գիտական, մշակութային եւ այլ մարզերու մէջ: Քննարկուեցան փոխադարձ հետաքրքրութիւն առթող այլազան հարցեր ու համաձայնութիւն գոյացաւ նախարարական մակարդակի վրայ յետագային եւս շարունակելու շփումները:

Սոյն նիստին, սուրիական կողմէ ներկայ եղան փոխ-վարչապետները, Ներքին Գործոց, Տեղեկատուութեան, Տնտեսութեան եւ Արտաքին առեւտուրի, Քարիւղի, Շահատուրքի, Պետական ծրագրաւորման, Ճարտարարուեստի եւ Ելեկտրականութեան նախարարները, Արտաքին փոխ-նախարարը եւ այլ խորհրդականներ:

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ՝ ՓՈԽ - ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՀԵՏ

Երեկոյեան, Հրանտ Բագրատեան ընդունուեցաւ Սուրիոյ Ա. փոխ-Նախագահ՝ Աբտէլ Հալիմ Խատտամի կողմէ: Տեսակցութեան ներկայ եղաւ Հայաստանի գործավարը: «Սանա» գործակալութիւնը բաւականացաւ հաղորդել, թէ «Խօսակցութիւնները շօշափեցին երկկողմանի յարաբերութիւնները»:

Միւս կողմէ, Սուրիոյ Ներքին նախարարը՝ Մուհամմէտ Հարպէ, առանձին հանդիպում մը ունեցաւ Հայաստանի պաշտպանութեան գծով Պետական նախարար Վազգէն Սարգսեանի հետ, ի ներկայութեան բարձրաստիճան ոստիկաններու եւ Ներքին նախարարութեան պաշտօնատարներու:

ԱՅՑ՝ ԱՆԾԱՆՕԹ ԶԻՆՈՒՈՐԻ ՇԻՐԻՄԻՆ

Աւելի ուշ, վարչապետ Բագրատեանի գլխաւորած հայկական պատուիրակութիւնը յարգանքի այց մը կատարեց Դամասկոսի «Անծանօթ Զինուոր»ի յուշակոթողին: Հիւրերը դիմաւորուեցան հարաւային Սուրիոյ Ռազմական Զօրաց ընդհանուր հրամանատարին կողմէ: Ծաղկեպսակ մը զետեղուեցաւ Հայաստանի անունով եւ վարչապետը արձանագրութիւն մը ձգեց պատուոյ տոմարին մէջ:

Գիշերը, Սուրիոյ վարչապետը պաշտօնական ընթրիք մը սարքեց հայկական պատուիրակութեան ի պատիւ:

ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳՐԵՐՈՒ ԿՆՔՈՒՄ

Յաջորդ օր, Ապրիլ 30-ին, Հայաստան - Սուրիա պաշտօնական բանակցութեանց լիագումար Բ. նիստի աւարտին, ստորագրուեցան շարք մը կարեւոր համաձայնագրեր: Հրանտ Բագրատեան եւ Մահմուտ Զոհպի ստորագրեցին ընդհանուր համագործակցութեան պայմանագրի մը նախագիծը: Այնուհետեւ, առանձին չորս համաձայնագիրներ կնքուեցան երկու երկիրներու Ներքին նախարարութեանց գործակցութեան, տնտեսական, գիտական եւ թէքնիք փոխանակումներու, մաքսային տուրքերու համակարգումի եւ օդային հաղորդակցութեան վերաբերեալ:

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ՝ ՆԱԽԱԳԱՀ ԱՍԱՏԻ ԿՈՂՄԷ

Նոյն օր երեկոյեան, համաձայնագրերու կնքումէն ետք, հայկական պատուիրակութիւնը ընդունուեցաւ Սուրիոյ Հանրապետութեան Նախագահ Հաֆէզ Ասատի կողմէ: Հրանտ Բագրատեան Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի կողմէ նամակ մը փոխանցեց Սուրիոյ ղեկավարին ու հրաւիրեց զայն Երեւան այցելել: Վարչապետը նաեւ գոհունակութիւն յայտնեց բանակցութեանց դրական արդիւնքին մասին եւ Նախագահ Ասատի հետ մտքերու փոխանակում ունեցաւ «շրջանի իրադրութեան եւ երկկողմ յարաբերութեանց շուրջ»:

ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ՀԵՏ

Հայկական պատուիրակութիւնը չմոռցաւ հանդիպիլ նաեւ Դամասկոսի փոքրաթիւ հայ գաղութին: Ապրիլ 30-ի առաւօտուն, Հ. Բագրատեան եւ հայ նախարարները կարճ այցելութիւն մը տուին Դամասկոսի Հայոց Ազգային Առաջնորդարանը (Ս. Սարգիս Եկեղեցի), ուր ընդունուեցան Թեմին Առաջնորդական Տեղապահ Գնէլ Արք. Ճէրէճեանի կողմէ: Օրը Կիրակի ըլլալով, վարչապետը ներկայ եղաւ պատարագի արարողութեան, ապա խօսք ուղղեց ներկայ ժողովուրդին:

Սուրիական հեռատեսիլը, ձայնասփիւռն ու մամուլը օրը - օրին արձագանգ տուին սոյն այցելութեանց:

Հայկական պատուիրակութիւնը Դամասկոսէն Պէյրութ կը մեկնէր Մայիս 1-ին, ուր եւս կը ստորագրուէին հայ - լիբանանեան շարք մը պայմանագրեր:

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՅԵԱՆ

Ո՞Վ Է ՎԱՐԱԶ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ

Վարազ Սամուէլեանի մասին Ուիլիամ Սարոյեանի երկարաշունչ գրութենէն փոխ առնուած սա խորագիրը - հարցադրումը կը պահէ եւ պիտի պահէ իր մնայուն հանգամանքը:

Իսկապէս ո՞վ է սա Ֆրեզնոբնակ 78 տարեկան նկարիչ - արձանագործը, որ հայրենի բնութենէն, վանքերէն, խաչքարերէն, Արարատէն եւ ընդհանրապէս մեր կրօնական եւ ազգային պատմութենէն ներշնչուած իր ջրաներկ նկարներու շարքը պիտի ցուցադրէ Փարիզի Մայր Եկեղեցւոյ սրահին մէջ, տասը օրերու երկայնքին, Մայիս 20-էն Մայիս 29 (*):

Ո՞վ է ան, ո՞ր դպրոցին կը պատկանի, ի՞նչ կը հետապնդէ:

Նկարչական ոչ մէկ դպրոցի եւ բոլոր դպրոցներուն պատկանող այս իւրայատուկ արուեստագէտը ծնած է Երեւան, 1917-ին: Աւարտելէ ետք Երեւանի տեխնիկումը, ան եօթը ամիս հետեւած է Կիեւի նկարչական ակադեմիայի դասընթացքներուն, ապա մեկնած մոնկոլական ճակատ՝ մասնակցելու Խորհրդային Միութիւն - Ճափոն պատերազմին:

Երեք տարի Սիբիրի մէջ մնալէ ետք, երբ կը ծագի Համաշխարհային Երկրորդ Պատերազմը, ան կը տեղափոխուի Լեհաստան՝ կռուելու համար Գերմանացիներուն դէմ: Կը վիրաւորուի, գերի կը բռնուի, փախուստ կու տայ, կը միանայ Լեհաստանի մաքիներուն, կրկին կը վիրաւորուի, կրկին գերի կ'իյնայ, կը ղրկուի Ֆրանսա աշխատելու, տեղափոխութեան ժամանակ խոյս կու տայ կրկին՝ այս անգամ միանալու համար Ֆրանսայի մաքիներուն: Նիմի եւ Մանտէյի անտառներուն մէջ ան կը շարունակէ կռուիլ Գերմանացիներուն դէմ, մինչեւ որ երբ Ամերիկացիները Մարսէյլ կուգան, ան կը միանայ ամերիկեան բանակին, կը մնայ մինչեւ պատերազմի վերջը:

1946-ին Վարազ Սամուէլեան կուգայ Փարիզ, կը հետեւի Ֆերնան Լէժէի եւ Անտրէ Լոթի գեղագիտական դասընթացքներուն, կը ծանօթանայ Փիքասոյին, կը գտնէ նաեւ հետքը Ամերիկա ապրող երեք եղբայրներուն: Ան ժամանակաւորապէս կ'երթայ անոնց մօտ ու ահա 50 տարի է Ամերիկա է, ամուսնացած է Ֆրանսահայուհիի մը հետ, ապրուստ հոգալու համար ըրած է ամէն տեսակի աշխատանք, եղած է ներկարար, փայտահատ, եղած է աւելածու:

Վարազ Սամուէլեան ըրած է ամէն տեսակի աշխատանք, սակայն նաեւ՝ հաւատարիմ կոչումին՝ ստեղծագործած է, նկարած, քանդակած, ան հեղինակն է Ֆրեզնոյի քաղաքապետարանի հրապարակին վրայ բարձրացած 14 մեթր բարձրութեամբ Սասունցի Դաւիթի արձանին (զոր երբ կ'ուզեն տեղափոխել՝ շրջապատի ճարտարապետութեան հետ անոր ոճը համարելով խորթ, զայրացած՝ Վարազ կը ծանուցանէ, թէ պէտք է տեղափոխել ոչ թէ արձանը, այլ կառուցել նոր շրջապատ), ան քանդակած է նաեւ Անդրանիկը, Մաշտոցը, Խրիմեան Հայրիկը եւ ուրիշներ, ունի Ֆրեզնոյի մէջ իր անունով թանգարան, Հայաստանի մէջ պատրաստուած է իր կեանքին նուիրուած ժապաւէն, ինք հեղինակ է 13 հատոր գրքի («Ուիլի եւ Վարազ», «Փարիզ», «Հայաստանի Պատմութիւնը եւ իմ Կեանքը», «Պոէմներ եւ Կեանքի Յուշեր» եւայլն), իր գործերուն նուիրուած ցուցահանդէսներ կազմակերպուած են աշխարհի չորս ծագերուն:

«Ո՞ւր է Վարազի տեղը արուեստի բնագաւառի հսկաներուն մէջ» իւրովին տըւած հարցումին՝ Սարոյեան պատասխանած է՝

«Վարազ կանգնած է քիչ մը անոնցմէ անդին, առաւել կամ նուազ չափով առանձին, սակայն ոչ մէկ պարագայի անոնցմէ վար»:

«Ֆրէնկեան սրահ»ին մէջ ցուցադրուած գործերը եթէ չեն կրնար ամբողջական պատկերացում մը տալ Վարազ Սամուէլեանի ժառանգին մասին, եթէ սա կարճ գրութիւնը չի կրնար արդարութիւն ընել նման նկարիչի մը բազմազանութեան, ահաւասիկ Փարիզահայերուն կը տրուի առիթը դիտելու իր կարգ մը գործերը, որոնք լոկ ակնարկային վկայութիւնն են՝ վտիտ մարմնով բայց պինդ ջիղերով, համեստ նկարագրով բայց ինքնավստահ խառնուածքով արտասովոր նկարիչի արհեստին, երեւակայութեան եւ ուժականութեան:

Կը մնայ հարցումը: Բայց, իսկապէս ո՞վ է Վարազ Սամուէլեան:

Մ.

(*) - Ցուցահանդէսը բաց է հանրութեան՝ ամէն օր ժամը 14-էն 18, իսկ կիրակի օրերը ժամը 13-էն 18:

«ՏԱԹԵՒ» ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՁԵՌՆԱՐԿԸ

Մայիս 7-ի Կիրակին ժամադրավայրը եղած էր Մոնմորանսիի «Տաթեւ» վարժարանի համակիր ծնողք եւ աշակերտներուն: Բոլորը մէկտեղուած էին լսելու համար իրենց զաւակներուն արտասանութիւնները, նուագը: Անոնք արտասանեցին Մ. Պարսամեանէ, Ա. Իսահակեանէ, Րաֆֆիէ, Դ. Վարուժանէ, Ալփասլանէ քերթուածներ: Երկու աշակերտուհիներ յաջողապէս նուագեցին դաշնակի վրայ գողտրիկ կտորներ:

Ուսուցչուհի Սօնա Մոմճեան որ բացումը ըրաւ հաւաքոյթին, Պ. Սեւակի՝ «Քիչ ենք, բայց Հայ ենք»ը բնաբան ունենալով ըսաւ որ ճիշդ է որ մենք ալ քիչ ենք, բայց կը ջանանք զօրաւոր ըլլալ. ապա ինչպէս միշտ, շեշտեց տան մէջ հայերէն խօսելու անհրաժեշտութեան վրայ որպէսզի արդիւնքը ըլլայ շատ աւելի արդիւնաւոր: Անցեալ տարուընէ ի վեր վարժարանը ունի ծնող մը - իր տեսակին մէջ եզական - որ իր տղուն հետ միասին կուգայ հայերէնի իր պակասները կարելի չափով լրացնելու: Երեւոյթ մը իսկապէս շատ յուսադրիչ թէեւ, եւ սակայն յոռետես չըլլալով հանդերձ, մտածել կու տայ թէ քանի՞ մայր պիտի ուզէ կամ պիտի կարենայ հետեւիլ վերոյիշեալ մօր օրինակին:

Հաւաքոյթը շարունակուեցաւ հաճելի գրոյցներով զուարթ մթնոլորտի մը մէջ: Յաջորդ տարի կրկին զիրար տեսնելու յոյսով բոլորը հրաժեշտ առին: Դասաւանդութիւնները կը շարունակուին մինչեւ Յունիսի վերջ:

ՍՕՆԱ ՄՈՄՃԵԱՆ

ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՕՐԸ ՄԻԼԱՆՈՅԻ ՄԷՋ

Մայիս 14-ին, Կիրակի, Միլանոյի հայ գաղութն ալ հանդիսաւոր ձեւով յիշեց այս տօնը: Կիրակի, կէսօրէ ետք գաղութիս փոքրերն ու պատանիները գեղեցիկ յայտագրով մը ուրախացուցին ներկայ եղող մայրերն ու մեծ մայրերը, հայրերն - եղբայրներն ու քոյրերը եւ համայն հանդիսականները: Բացման խօսքով հանդէս եկաւ Տիկին Սիլվիա Ալեքսանեան: Գեղեցիկ կերպով ներկայացուց օրուան խորհուրդը: Ապա փոքրերը, իրենց մանկական, միամիտ եւ համեղ ոճով, իւրաքանչիւրը իր արտասանութեամբ գովաբանեց իր մայրը: Պատանիները յաջորդաբար դաշնակի եւ ջութակի վրայ տեսակաւոր երաժշտութիւններ նուագելով զուարճացուցին ներկաները: Մեծ խանդավառութիւն ստեղծեցին «4 սալորներ» եւ «Արդիւկնութիւն» զաւեշտները: Դերերու բաշխումը շատ կատարեալ էր: Պատանի դերակատարները՝ Զարմինէ Ստանպուլեան, Շանթ Օղնաեան, Շանթ Ստանպուլեան, Ստեփանօ Սրապեան, Մարօ եւ Գայեանէ Խուտավերտեան, Վաչէ Ստանպուլեան, Ալեքս Ջէրուլթի Խաչատուրեան դիւթեցին ներկաները իրենց արտակարգ դերակատարութեամբ եւ գեղեցիկ ու յստակ առոգանութեամբ արժեւորեցին իրենց մայրենի լեզուն: Ի հարկէ այս բոլորը շնորհիւ Տիկին Կեկել Խաչատուրեանի գիտակից եւ զգայուն սորվեցնելու եւ բեմադրելու կարողութեան:

Ճոխ հիւրասիրութեամբ եւ մեծ գոհունակութեամբ վերջ գտաւ երեկոն: Միլանոյի փոքր գաղութը անգամ մը եւս յաջողութիւն ունեցաւ շնորհիւ իր համագործակցութեան ուժին:

Ա. Ս.

(Շար. Ա. էջէն)

յաստանի Հանրապետութիւն» պաշտօնաթերթում: Նրանցից առաջ մեր թերթին ցաւով հրաժեշտ էր տուել մեր իրանագէտ-մեկնաբանը՝ Գրիգոր Առաքելեանը: Նրան նախորդել էր Ստեփանակերտի մեր սեփական թղթակիցը՝ ընթերցողի համակրանքին արժանացած Վահրամ Աղաջանեանը, որի թղթակցութիւններն արդէն լոյս են տեսնում նոյն պաշտօնաթերթում:

Շուրջ մէկ տարի առաջ, Հայաստանի Ռամկավար Ազատական Կուսակցութեան նախաձեռնութեամբ հրաւիրուած մամլոյ ասուլիսն անցաւ «Մամուլը չնչահեղձ է լինում» վերտառութեան տակ, առաւելաբար նկատի առնելով մեր մամուլի դիմագրաւած տնտեսական եւ հարկային դժուարութիւնները, որոնք արգելակում էին մեր ազատ մամուլի ազատ զարգացումը: Այսօր, մէկ տարի անց, այդ դժուարութիւնները չեն յաղթահարուել: Ընդհակառակն, տնտեսականի վրայ եկել են աւելանալու ֆիզիքական սպառնալիքները, լրագրողների ու խմբագիրների դէմ յայտարարուած կամ չյայտարարուած, բայց երբեք չբացայայտուած բռնարարքները, որոնցից չորս հատ էլ բաժին էր ընկել մեր թերթին: Եւս աւելի, Դեկտեմբերի 28-ից սկսուած, երբ պետական անհանդուրժողականութեան զոհ դարձան միանգամից 9 թերթեր, սկսուեց մամուլի բռնի լռեցման գործընթացը, որի վերջին դրսեւորումը դարձաւ Հանրապետութեան ուսալեզու «Գոլոս Արմենի» թերթի փաստական դադարեցումը:

Իսկ այսօր, աւելի չուտ՝ մէկ ամսից ի վեր, փորձ է արւում ծնկի բերելու մեր թերթին, այս անգամ՝ ուրիշ մեթոդներով՝ համոզելով, ներազդելով, սպառնալով, նաեւ գրաւիչ հեռանկարներ խոստանալով մեր աշխատակիցներին: Որպէսզի մէկիկ-մէկիկ թերթից դուրս բերեն նրա լաւագոյն աշխատակիցներին, ոչ միայն ստեղծագործական անձնակազմից: Վերոյիշեալ չորս պարագաներից զատ թերթի եւս վեց աշխատակիցներ վերջերս «դաստիարակչական մշակման» ենթարկուեցին գլխաւոր մի պահանջով՝ դուրս գալ «Ազգ»ից, այլեւս չգրել այնտեղ:

Հարցը մեր կողմից անընական պիտի չդիտուէր, եթէ մեր մրցակից թերթերից մէկը, շուկայական սկզբունքով, աւելի բարձր վարձատրութեան խայծով փորձէր դարպասել մեր աշխատակիցներին, ինչպէս եղել է սրանից առաջ, այլ թերթերի, հեռազօտական կենտրոնների եւ միջազգային լրատուական գործակալութիւնների կողմից: Այդ պարագայում, ենթական ինքն էր որոշում իր գնալը իր հաւանած կամ նախընտրած տեղը: Սակայն այս պարագայում մեզ յայտնի է, որ մեր թերթի «գործով» զբաղւում է ոչ թէ որեւէ այլ թերթ կամ գործակալութիւն, այլ նոյնինքն Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահի դրասենեակը, որի միջամտութիւնը, ընդունում ենք, առաւել քան ազդեցիկ է՝ քան «Ազգ»ի ընտանիքը եւ աւելի անդիմադրելի մեր աշխատակիցներից ոմանց համար, որոնք բոլորն էլ մարդիկ են՝ այս դժուարին ժամանակներում ապրող:

Ինչ-որ տեղ հասկանալի պիտի լինէր նաեւ այդ դրասենեակի ջանասիրութիւնը, եթէ դէպի սեփական ազդեցութեան ոլորտում գտնուող կուսակցական կամ յարակից մամուլ առաջնորդէր մեր աշխատակիցներին. այդ դէպքում գոնէ վերջիններս չէին կորչի հայ լրագրութեան համար: Սակայն քանի որ դրեթէ բոլոր դէպքերում մեր աշխատակիցներին որպէս այլընտրանք մատնացոյց է արւում պետական պաշտօնաթերթի՝ ժողովրդից գանձուած հարկերով ուռճացող, բայց այդպէս էլ անյուսալիօրէն որպէս թերթ չկայացող «Հայաստանի Հանրապետութիւն» օրաթերթի դուռը, ապա մեր եզրակացութիւնը նոյնն է՝ ազատ խօսքից սարսափող, անժողովրդական լինելու գիտակցութեան բարդոյթից տառապող վարչակարգը փորձում է նոյնիսկ լրագրողների այլասերման գնով տկարացնել, բովանդակազրկել «Ազգ»ին, հետեւաբար անդամահատել մեր մամուլի ընտանիքը:

Ի զուր ջանքեր, ի զուր մսխուող միջոցներ, ի զուր խոստացուող պարգեւպաշտօններ: Այս թերթի ու նրան գաղափարական սնունդ տուող Ռամկավար Ազատական Կուսակցութեան հաւատամքն է ազատ խօսքը, տարրկայական լրատուութիւնը, մտքի բացուածութիւնը, լրագրական պրոֆեսիոնալիզմը, ամէն ձեւի բռնութեան, ծայրայեղութեան, անհանդուրժողականութեան դէմ պայքարը: Արժէքներ, որոնց համար է միայն, որ «Ազգ»ը գրաւիչ է ոչ միայն ընթերցողների, այլեւ մեր չնորհալի, երիտասարդ լրագրողների համար:

Նորերը գալիս են անընդհատ: «Ազգ»ը նաեւ դարբնոց է: Նրանց ձայնն էլ կը լսէք չուտով: Չէք կարող լռեցնել ազատ մամուլը:

Խմբագրական «ԱԶԳ»ի

Երեւան, Մայիս 17

COMMUNIQUE DE PRESSE

A l'occasion de la commémoration du 80e anniversaire du Génocide des Arméniens, le Comité unitaire des associations arméniennes d'Alfortville, le Forum des associations arméniennes de France et la Médiathèque municipale d'Alfortville se sont associés afin de mener à bien un projet d'information et de sensibilisation concernant les Arméniens, auprès des bibliothèques départementales et municipales de la région Ile-de-France.

Un dossier, composé de fiches thématiques (histoire, art et culture, Génocide des Arméniens, République d'Arménie) accompagnées d'une bibliographie-discographie-filmographie de titres disponibles, a été élaboré en commun. La présentation a été choisie pour permettre plusieurs utilisations: consultation sur place en salle de documentation, reliure des feuillets et mise en rayon pour le prêt, affichage sur panneaux pour exposition.

Le Comité unitaire des associations arméniennes d'Alfortville a assuré la diffusion du dossier auprès de l'ensemble des bibliothèques du Val-de-Marne, pour laquelle, le coût de l'envoi a été assuré par la Médiathèque municipale d'Alfortville. Le Forum des associations arméniennes de France s'est quant à lui, chargé de son envoi dans les départements de Seine-et-Marne, Yvelines, Essonne, Hauts-de-Seine, Seine-Saint-Denis, Val d'Oise et Paris, en y joignant la récente brochure de Claude Mutafian, *Un aperçu sur le Génocide des Arméniens*, ainsi que l'ouvrage nouvellement paru du Prof. Vahakn Dadrian, *Autopsie du Génocde arménien*.

Au total, cette opération a porté sur 327 bibliothèques d'Ile-de-France. Le caractère fructueux de cette collaboration et la chaleur des premières réactions constituent un encouragement pour le renouvellement dans l'avenir de telles actions.

Comité unitaire des associations arméniennes d'Alfortville
Forum des associations arméniennes de France
Médiathèque municipale d'Alfortville

le 10 Mai

ՄԱՄՈՒԼ

«LIBERATION» (19 Mai)

L'HISTOIRE DU GENOCIDE ARMENIEN AU TRIBUNAL

Օրաթերթին թղթակիցը՝ Քրիսթոֆ Պոլթանսկի կ'արձագանգէ դատավարութեան յիշելով անոր տուն տուող դրդապատճառները: Կը ծանրանայ առաւելաբար Պ. Լէուիսի փաստաբան՝ Թիէրի Լեւիի պաշտպանողականին: Ան, կարդալով հանդերձ իր յաճախորդին մէկ նամակը, ուր ան ցաւ կը յայտնէ որ «վիրաւորած է Հայերը», կը ջանայ փաստել թէ Լէուիսի տեսակէտը սխալ չէ ու կը ժխտէ ներկայացուած պատմական բոլոր վաւերաթուղթերու անառարկելի բնոյթը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ չկրցաւ քուէարկել բանաձեւ մը որ կը հրաւիրէր Իսրայէլը ջնջելու արեւելեան - Երուսաղէմ 53 հեկտար հողերու գրաւումը, որովհետեւ Միացեալ - Նահանգները գործածեցին վէթոյի իրենց իրաւունքը: Ֆրանսա ցաւ յայտնեց, իսկ արաբական երկիրները կատղած են, Պաղեստինցիներու աչքին ալ Ուաշինկթըն այլեւս որեւէ վարկ չի վայելեր:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՎԱԼԱՆՍ. - Յ. Կօշկակարեան 200 Ֆր.:

Փարիզ. - Մ. Պենլեան 100 Ֆր.:

ՓԱՐԻԶ. - Տիկին Մ. Սուրէնեան 100 ֆրանք:

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉ - ՇԱՒԻԼ

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապ. Խաչի Շաւիլի Ս. Տէր - Դաւթեան մասնաճիւղը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Քրիսթիան Շըտոյեանի իրենց եղբօր՝ Ֆիլիփ Վալէի մահուան առթիւ:

Մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 150 Ֆր. Շըտոյեան ընտանիքէն, 100 Ֆր. Պ. Ռ. Տէր - Գալուստեանէ, 200 Ֆր. Տիկին Էլիզ Սամուրխաշեանէ եւ 150 Ֆր. Պ. Յովհ. Տէր - Գալուստեանէ Տիկին Պարսըղոյի մահուան առթիւ եւ ցաւակցութիւններ կը ներկայացնէ Պարսըղօ ընտանիքին:

Մասնաճիւղը կը մասնակցի միութիւններու փորումին Կիրակի, Մայիս 21, ժամը 9-էն 12, Շաւիլի Աթրիումը:

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE

12 14, rue Saint-Bazile, Marseille 1er
Tél. : 91 - 50 - 15 - 09

Le Professeur Vahakn DADRIAN

Directeur du «Genocide Study Project» de la Fondation Guggenheim, à New-York, Spécialiste du génocide des Arméniens

présentera et dédicacera son livre :

« Autopsie du génocide »

(EDITIONS COMPLEXE)

le Mercredi 24 Mai à 20 heures 30

A cette occasion, le *Prof. DADRIAN* s'exprimera également sur le procès intenté à Bernard Lewis.

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Մայիս 25, տօն է Համբարձման Քրիստոսի Աստուծոյ Մերոյ ի յերկինս:

Օրը յատկացուած է Մանուկներու հաղորդութեան:

Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի:

Ծանօթ. - Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՅԼ

Տօն Համբարձումն Քրիստոսի
ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Մայիս 25
Առաւօտեան ժամը 10-ին
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԵՓՐԵՄ ԱԲԵՂԱՅ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Մայիս 25,
Տօն է Համբարձման

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝
ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՎԱԼԱՆՍ - Ս. ՍԱՀԱԿ

Պատարագ եւ մանուկներու հաղորդութիւն, Հինգշաբթի, Մայիս 25, առաւօտեան ժամը 10-ին, Ս. Սահակ Եկեղեցւոյ մէջ, 12 ռիւ Սեսիլ, Վալանս:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ

ՓԱՐԻԶ

Հայ Կրթական եւ Մշակութային Միութիւն

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ԳՐԱԳԻՏՈՒՀԻ ՎԵՀԱՆՈՅՇ ԹԵՔԵԱՆԻ ՀԵՏ

Գրագիտուհին կը ներկայացնէ Պր. Ալեքսանտր Թոփչեան

Քերթուածներու ընթերցում հեղինակին կողմէ:

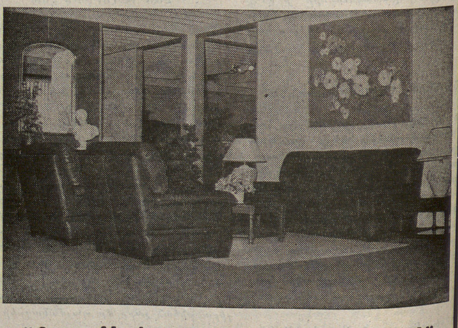
Երեկոյթի աւարտին հեղինակը պիտի մակագրէ իր գործերը:

Չորեքշաբթի, Մայիս 24
Երեկոյեան ժամը ճիշդ 20.30-ին
Հայ Մշակոյթի Տուն
«Զարուհի և Տիգրան Տէմիրճեան» սրահ
17, rue Bleue, Paris 9e

Meubles Ghazarian

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 23
MARDI
23 MAI
1995

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18·597

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

69e ANNEE — N° 18.597

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԵՐԲ ԿԸ ԼՌԵՑՆԵՆ ԱԶԱՏ ԽՕՍՔԸ

Ռամկավար Ազատական Կուսակցութեան Հայաստանի պաշտօնաթերթ «Ազգ»ի Մայիս 17-ի խմբագրականը (տե՛ս «Յառաջ», Մայիս 21-22) ահազանգ մըն է երկրին մէջ ազատութեան գլխաւոր բերդին՝ ազատ մամուլին ուղղուած սպառնալիքին: Այդ սպառնալիքը կը մատնէ հալածանքի այն շղթան որուն թիրախ է ընդդիմադիր մամուլը, շուրջ վեց ամիսէ ի վեր:

Հանրապետութեան նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի Դեկտեմբեր 28-ի ճառով ու հրամանագրով փակուած ՀՅԴ-ի հետ փակուեցան անոր հայաստանեան պաշտօնաթերթերը ու նաեւ թերթեր որոնք ոչ այդ կուսակցութեան կը պատկանէին, ոչ ալ նոյնիսկ քաղաքական բնոյթ կը կրէին, այլ միայն ունէին դաշնակցական խմբագիրներ: Ու հակառակ անոր որ հինգ ամիս անցած է անոնց փակումէն ի վեր, ոչ իսկ խօսքը կ'ըլլայ դատ, դատաստանի:

Եթէ ընդդիմութեան գլխաւոր հասցէ նկատուած այս կուսակցութեան ու անոր մամուլին փակումին պատճառ ծառայեց «Դրօ» կառոյցի մը գոյութիւնը, «Գոլոս Արմենիի» համայնավարամէտ ռուսերէն թերթը հալածանքին թիրախ երկրորդ անունը եղաւ, բացայայտօրէն, իր վայելած ժողովրդականութեան պատճառով: Հայաստանի ազատ մամուլը շուրջ ամիսէ մը վեր գրեթէ ամէն թիւով կ'արձանագրէր այդ հալածանքին փուլերուն: Այսօր այս թերթն ալ փակուած է:

Յայտնապէս «պլան»ին երրորդ անունը «Ազգ»ն է, որուն համար պատրաստուած է այլ բեմադրութիւն. խմբագրատունը հրկիզելու փորձերէ, լրագրողները խոշտանգելու արարքներէ ետք որոնց յանցաւորներէն ոչ մէկը ձերբակալուեցաւ, աշխատակիցները թիրախ կ'ըլլան «մարդորսութեան» կազմակերպուած գործունէութեան մը որուն նպատակն է կազմալուծել խմբագրութիւնը ու գլխաւոր խմբագիր Յ. Աւետիքեանը ձգել ութ սպիտակ էջերու դէմ յանդիման, բոլորովին առանձին: Ու «Ազգ»ի Մայիս 17-ի խմբագրականը կատարուածին համար կ'ամբաստանէ «նոյնինքն Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահի գրասենեակը», քանի որ թերթէն հեռացողները ընդհանրապէս կ'ընդգրկուին պետութեան պաշտօնաթերթ «Հայաստանի Հանրապետութեան» կազմին մէջ:

Խնդրոյ առարկայ այս թերթերուն դէմ ծաւալած այս գործունէութիւնը նախ մըտածել կու տայ անոնց քաղաքական պատկանելիութեան ու խորհրդարանական ընտրութեան մօտակայ թուականին մասին. այդ պատկանելիութեան հասարակ յայտարարը ընդդիմութեան ճակատն է: Սակայն այսքանով դժուար է բացատրել ազատ մամուլին տրուած հարուածը, քանի որ ընդդիմութիւնը երկրին ներկայի իշխանութեան լուրջ մրցակից նկատուելու ուժականութիւնը չունեցաւ ու չունի: Դուրսէն հոն փոխադրուած կուսակցութիւնները, հակառակ Հայաստանը «գրաւել»ու սիրոյն Սփիւռքը անտեսելու իրենց փութկոտութեան, կամ թերեւս այդ իսկ պատճառով, չյաջողեցան արմատ արձակել. իսկ տեղական ընդդիմութիւնն ալ չկրցաւ ամուր կորիզ մը ձեւացնել: Անոնց քով, օրուան Հայքին ու լոյսին հետամուտ, քաղաքական խրախճանութիւններու գրեթէ ամբողջովին անտարբեր ժողովուրդ-

մըն ալ փոքր «դրամագլուխ» չէ աթոռները չլքելու վճռակամութեան տէր իշխանութեան մը համար:

Երբ այդ է պարագան, ինքնին կը պարտադրէ եզրակացութիւնը թէ թերթերը հալածանքի թիրախ կ'ըլլան որպէս ազատ խօսքի բեմ, որպէս այդ՝ իշխանութիւնը քննադատող: «Ազգ»ը օրինակ, այդ հանգամանքով յայտնուեցաւ երէկ, երբ ձայն բարձրացուց կաթողիկոսական ընտրութիւնը քաղաքականացնելու միտող նախագահական միջամտութեան դէմ. իսկ այսօր, «Գոլոս Արմենիի»ի ենթարկուած ճնշումներուն լայն տեղ տալով ու դատապարտելով զանոնք, վստահօրէն բարենիշեր չէ շահած: Եւ ըսել որ ազատ մամուլը այսօր աւելի քան երբեք կարեւոր դեր ունի երկրին մէջ ուր բանտին մէջ երիտասարդի մը մահը կրկին իշխանութիւնը խնդրոյ առարկայ դարձնող ծանրակշիռ բնոյթ ունի, ինչպէս նման ամէն պարագայ որուն կը սեւեռի նոյնիսկ միջազգային ուշադրութիւնը:

Հայաստան այն երկիրն է որ քաղաքակիրթ աշխարհին քով որպէս գլխաւոր ու գրեթէ միակ վարկ ունէր իր ժողովրդավարութիւնը. ան դրաւարկը կը ներկայանար մինչեւ իսկ քաղաքական հաշիւներու, նպաստաւոր կարգադրութիւններու: Ու իշխանամէտ մամուլին ուղղուած դատապարտելի այս հալածանքը մտահոգիչ է ոչ միայն այդ վարկին կորուստին հեռանկարով. այլ, աւելի եւս որպէս նախաքայլ յետագայ զարգացումներու որոնք ընդհանրապէս կ'արձանագրուին լըռութեան պարտադրուած խօսքէն մնացած ամայութեան մէջ:

Ա. Թ.

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՊԱՏԳԱՄԸ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ

Ուրբաթ, Մայիս 19-ին, Ազգ. Ժողովի եւ Ծերակոյտի առջեւ, Սեկէն եւ Մոնորի կարդացին Նորընտիր նախագահին պատգամը, զոր խորհրդարանականները պարտին ունկնդրել յոտնկայս: Արդարեւ, 1875 Յուլիս 16-ի օրէնքը կ'արգիլէ Հանրապետութեան նախագահին որ մուտք գործէ Ազգ. Ժողով կամ Ծերակոյտ: Այս արգելքը հետեւանք եղած է Թիէրի հռետորական տաղանդին որ կը յաջողէր խոր ազդեցութիւն գործել խորհրդարանականներուն վրայ (1871):

Ինչպէս կը տեսնուի նախագահը փնտռած է ժամանակ չկորսնցնել: Իր ուղերձին մէջ, Շիրաք կը շեշտէ որ հուժկու եւ անկողմնակալ Պետութիւն մը կ'ուզէ: Նախագահը կը թելադրէ (ինչ որ Սեկէնի ուզածն է) որ Ազգ. Ժողովը ինը ամսուան անընդհատ նստաշրջան ունենայ որպէսզի կարենայ գործել աւելի արդիւնաւոր ձեւով: Կ'ուզէ որ աւելի ամրապնդուի Խորհրդարանին դերը եւ կողմնակից է սահմանադրական կարգ մը փոփոխութիւններու, արդէն իր կարգ մը առաջարկները կրնան իրագործուիլ միայն Սահմանադրութեան բարեփոխումներով: Շիրաք պիտի առաջարկէ նաեւ սահմանադրական օրինագիծ մը որպէսզի ընդլայնուի հանրաքուէի գործադրութեան դաշտը:

Շաբաթ, Մայիս 20-ի առաւօտեան, Ելիզէի մէջ տեղի կ'ունենար կառավարութեան առաջին Նախարարաց Խորհուրդը եւ նախագահը շարժման մէջ կը դնէր իր նախարարները որոնցմէ «արդիւնքներու պարտաւորութիւն» մը կը պահանջէր:

Ինչպէս գրած էինք, նախագահ Շիրաք օտար ղեկավարի մը հետ իր առաջին հանդիպումը վերապահած էր վարչապետ Քոհլի, որու հետ շատ ջերմ տեսակցութիւն մը ունեցաւ Ստրազպուրկի մէջ, Մայիս 19-ին:

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ
ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ներկայիս գոհունակութեամբ կը տեղեկացնենք մեր ժողովուրդին, թէ շնորհիւ Փարիզի եւ Շրջակայից Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութեան Վարչական Խորհուրդին եւ ընդհանրապէս անոր ներկայացուցչական ժողովին հետեւողական ու բծախնդիր հետապնդումներուն, «Ազգային Տան» SOCOF Ընկերակցութիւնը, 1995 Մայիս 8-ին, Հայաստանի Հանրապետութեան առաքելական արդիւնաբերութեան մտահոգութեամբ՝ վայելուչ շէնք մը գնեց ու զայն տրամադրեց Հայաստանի Հանրապետութեան, որպէսզի ան Փարիզի մէջ ունենայ ամէն կարելիութիւններով օժտուած պատուաբեր իր դեսպանատունը:

Շէնքը կը գտնուի Փարիզի 17-րդ թաղամասին մէջ, Վիէթ փողոց, թիւ 9:

Մայիս 8, կէսօրէն ետք ժամը 3-ին, Հայաստանի Հանրապետութեան վսեմաշուք նախագահը՝ Պ. Լեւոն Տէր-Պետրոսեան, որ Փարիզ կը գտնուէր մասնակցելու Համաշխարհային վերջին Պատերազմի վախճանին «Յաղթանակի Օր»ուան 50-ամեակի ոգեկոչման պետական արտայայտութիւններուն, անձամբ այցելեց շէնքը եւ իր ուրախութիւնը յայտնեց բարի այս ընտրութեան համար:

Հայաստանի Հանրապետութեան սոյն դեսպանատան պաշտօնական բացումն ու Դրօշակի Օրհնութիւնը տեղի պիտի ունենան Մայիս 28-ին:

Այս առթիւ, Եկեղեցին իր խնդակցութիւնը կը յայտնէ Հայաստանի Հանրապետութեան աւագանիին, նաեւ՝ Փարիզի հաւատարմատարին՝ Պ. Վահան Տէր-Ղեւոնդեանին:

Սոյն բարի արդիւնաբերութեան առթիւ, ամէնքն ալ երախտագիտական աղօթք կ'ընեն 1945-էն ի վեր «Ազգային Տան» հանգուցեալ վաստակաւորներուն, որոնք, վստահ ենք, հոգեպէս կը հրճուին մեզ հետ յաջող այս ելքին համար: Նոյն բարեմաղթութիւնները՝ ի կեանս եղող բոլոր բարերարներուն ու վաստակաւորներուն:

ԴԻՒԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

Մայիս 20

ՎԱՂԸ՝ ՀԱՅԿ. ԴՊՐՈՑ ՄԸ ԻՍԻԻ ՄԷՋ

Ապրիլ 26-ին «Յառաջ»ի մէջ լոյս տեսած հաղորդագրութիւն մը կը յայտնէր թէ այլեւս բոլոր ձեւակերպութիւնները վերջացած ըլլալով, շինարարական աշխատանքները պիտի սկսին եւ մանկապարտէզին բացումն ալ նախատեսուած է 1996-ի վերամուտին:

Այս առընչութեամբ, Կիրակի, Մայիս 21, ժամը 12·30-ին, վարժարանին հողին վրայ հաւաքոյթ մը տեղի կ'ունենար, շուրջ 100 հոգիի ներկայութեան: Քաղաքապետ Անտրէ Սանթինի կը կտրէր խորհրդանշական ժապաւէնը, ու ներկաները կը յառաջանային եւ տեղ կը գրաւէին: Յաջորդաբար խօսք կ'առնէին՝ տոքթոր Վ. Կարապետեան, Պ. Պօյաճեան, Գիտ Արք., Պ. Վահան Տէր - Ղեւոնդեան եւ Անտրէ Սանթինի: Գիտ Արք. կ'օրհնէր հողը, ապա տեղի կ'ունենայ գինեձօն մը: Մանրամասնութիւնները՝ յետագային:

ԹՐՔԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԻ ԳՐԳՌՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԱՊՐԻԼ 24-Ը «ՍՊԱՆԴԻ ՕՐ» ԹՈՒՐՔԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԷԿ ՄԻԼԻՈՆ ԹՈՒՐՔԵՐ ՆԱՀԱՏԱԿՈՒԵՐ ԵՆ ՀԱՅԵՐՈՒ ՁԵՌՔՈՎ

ԽՄԲ. - Ապրիլ 20-ի մեր թիւով, հաղորդած էինք որ Իգդիրի կուսակալին եւ քաղաքապետին կազմակերպութեամբ *սեմփոզիոմ* մը տեղի պիտի ունենար Ապրիլ 24-ին, մասնակցութեամբ 20 թուրք «գիտնականներու»: Դիմում եղած էր նաեւ Հայաստանի Գիտութեան Ակադեմիային որպէսզի իր ներկայացուցիչները ղրկէ: Պատասխանը ժխտական եղած էր ու *սեմփոզիոմը* տեղի ունեցած էր Թուրք - Թուրքի հետ...: Այդ մասին է որ սփռում մը կատարած է թրքական հեռատեսիլի ԹՌԹ Ա. կայանը Մայիս 18-ին, սպառնալիքներ ալ ընելով Հայերուն: Կուտանք թղթակցութիւնը որ լոյս տեսած է «*Մարմարա*»ի Մայիս 19-ի թիւին մէջ: Խորհրդածութեան հարկ չկայ, երբ անհեթեթութիւնը որոշ սահման մը կ'անցնի այլեւս ըսելիք չի մնար...:

Հինգշաբթի, Մայիս 18-ին Թուրքիոյ հեռատեսիլի Ա. կայանը դարձեալ Հայերու դէմ պատրաստուած ծանր յայտագիր մը հաղորդեց, մասնաւորաբար օգտագործելով Ապրիլ 24-ին Իգդիրի մէջ կազմակերպուած եւ Ապրիլ 24-ի հարցին նուիրուած գիտաժողովէն զանազան դրուագներ (այս գիտաժողովին մասին գրած էինք առնէին): Ինչպէս միշտ, այս անգամ ալ յայտագիրը պատրաստուած էր Էրթիւրք Եէօնտէմի կողմէ: Յայտագրի ընթացքին խօսնակը երկար երկար ծանրացաւ Իգդիրի, Կարսի, Գաղզմանի եւ - այլ շրջաններու, մասնաւորաբար Օպա գիւղի մէջ երեւան հանուած հաւաքական գերեզմաններուն վրայ եւ զանազան գիտնականներէ վկայութիւն բերաւ այն մասին թէ միայն Իգդիրի մէջ ութսուն հազար Թուրքեր նահատակուած են Հայերու կողմէ: Իգդիրի կուսակալ Շէմսէտտին Ուզուն կը յայտնէր որ Հայերը, պատմութիւնը շրջելով, այս սպանդները Թուրքերու դէմ կը գործածեն:

Թրքական Աշխարհի Հետազօտութիւններու Հիմնարկի նախագահ փրոֆէսէօր Թուրան Եազկան, անդրադառնալով անցեալի մէջ գործուած ոճիրներուն, կ'ըսէր որ Հայերը այսօր ՓՔՔ-ական ոճրագործներուն միջոցաւ կը շարունակեն վրէժ լուծել Թուրքերէ: 1986-ին կատարուած պեղումներու հետեւանքով Արալըք - Գաղզման դծի վրայ 80·000 Թուրք նահատակներու հաւաքական գերեզմաններ գտնուեցան: Այս բոլոր Զօրավար Անդրանիկի ու այլ հերոսախումբերու կողմէ կատարուած սպանդներու արդիւնք էին: Զեկուցողը կ'աւելցնէր որ եթէ Լեւոն Տէր - Պետրոսեան արտօնէ, Երեւանի մէջ ալ պեղումներ կը կատարուին եւ հոն ալ երեւան կը հանուին սպաննուած Թուրքերու հաւաքական գերեզմաններ: «Այս մասին փաստաթուղթեր կը գտնուին մեր ձեռքը» կ'ըսէր ան:

«Եթէ մենք ուզէինք, մէկ հատ իսկ Պուլկար, Սերպ, կամ Հելլէն մնացած չէր ըլլար այսօր, բայց տմիկա մարդկութեան հետ հաշտ չէ: Թուրք ազգը ազնուական

(Շար.ը Դ. էջ)

ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ «ՀԱՄԵՐԱՇԽՈՒԹԵԱՆ» ԱՌԱՋԻՆ ՔԱՅԼԵՐԸ...

Մրցակցութեան բացայայտ կամ ծածուկ հաշիւներով ու Հանրապետութեան նախագահին գրեթէ հրամանագրային միջամտութեամբ փոթորկած Էջմիածնի մթնոլորտը կը թուէր հանդարտած ըլլալ այն օրէն ի վեր երբ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ գերագոյն աթոռը ձգուեցաւ Կիլիկիոյ Կաթողիկոս Գարեգին Բ.ի գահակալութեան։ Ան Գարեգին Ա. անունով հանդիսացաւ Վազգէն Ա.ի յաջորդը եւ Լուսաւորչի Աթոռին 131-րդ գահակալը։

Էջմիածնի հանդարտած մթնոլորտը, ամէն կասկածէ վեր է որ միայն գոհունակութիւն կը պատճառէ դուրսի ու ներսի Հայուն, հաւասարապէս. տակաւ, երբ նոյնիսկ որոշ գարմանք ու յոգնութիւն պատճառեն եկեղեցիներու խորանէն, բեմերէ ու հեռատեսիլի պաստառէն Գարեգին Ա.ի գրեթէ երախտագիտական մեծարանքները, ուղղուած՝ Հանրապետութեան Նախագահ Լեւոն Տէր - Պետրոսեանի. տակաւ, նաեւ երբ Հայաստանցին տակաւին ապահովութեան ոչ մէկ ապացոյց ունեցած է թէ Էջմիածնի նոր իշխանութիւնը պիտի գտնէ անհրաժեշտ միջոցները, լուծում բերելու երկրին մէջ ամէն ուղղութեամբ հասակ առած կրօնական հարցերուն։ Ինչ կը վերաբերի Սփիւռքի Հայուն, այս յաջորդութեան ծանօթ պարագաներուն առեղծած հարցականները մէկդի դնել -- չդնելու վարանումին մէջ, կը սպասէ դէպքերու յետագայ զարգացումին։ Ընդհանուր այս պատկերը չեն յաջողիր խանգարել Կիլիկիոյ Աթոռը Պատրիարքարանի, կամ պարզ առաջնորդարանի վերածելու շշուկներ, կամ եկեղեցիներու միութեան նման հոս, հոն հնչած անհեթեթ տրամադրութիւններ։ Սպասումի այս կեցուածքին մէջ յատուկ նշանակութիւն կը ներկայացնէ Կիլիկիոյ Աթոռին յաջորդ գահակալին ընտրութեան պարագան։ Գարեգին Բ.ի յաջորդը ի՞նչ մեկնաբանութիւն պիտի տայ Անթիլիասէն Էջմիածին անոր անցքին. դայն պիտի դիտէ եղբայրութեա՞ն շրջանակի մը մէջ, թէ որպէս Սփիւռքի համեմատական հաւասարակշռութեան ուղղուած քայլ մը։ Եթէ նկատի առնուի Անթիլիասի քաղաքական ոլորտին պահած լռութիւնը մինչեւ այսօր որ շատ տարբեր չէ լռելեայն հաւանութենէ մը, այն տպաւորութիւնը կը տիրէ որ նոր փոթորկումներու մեծ վախեր չկան։

Սպասման առաջին շրջանի մը մօտաւոր այս համայնապատկերին մէջ, ուշագրաւ հակասութեան մը փակագիծը բացին Հայաստանէն եւ Սփիւռքէն երկու թերթեր. առաջինը Երեւանի «Լրագիր»ն է (Մայիս 10), երկրորդը՝ Ս. Դ. Հնչակեան կուսակցութեան Գալիֆորնիոյ պաշտօնաթերթ «Մասիս»ը (Մայիս 13)։

«Լրագիր»ը առաջին էջի գրութեամբ մը, ստորագրուած՝ Ռաֆայէլ Համբարձումեան, կ'անդրադառնայ երկու Աթոռները միացնելու մասին հնչած ձայներու զօրս «անիմաստ» կը նկատէ։ Ան վստահ է նաեւ որ երկու Աթոռներու համերաշխութեան ամրապնդումը Ապրիլ 4-էն ի վեր «պատմական անշրջելի իրողութիւն է»։

Ռ. Համբարձումեան երկու կաթողիկոսներու գոյութիւնը կը նմանցնէ Հայաստանի եւ Լեռնային Ղարաբաղի հանրապետութիւններուն. կ'ըսէ թէ ինչպէս որ Հայաստանի նախագահը չի կրնար նաեւ Ղարաբաղի նախագահ դառնալ և փոխադարձաբար 2 Կաթողիկոսներն ալ ունին իրենց ուրոյն տեղն ու դերը։ Թերթին առաջին էջին առաջին չորս սիւնակները գրաւած գրութիւնը երկու կաթողիկոսութիւններու միջեւ «օտարներից հրահրուած սառնութիւնը» որ կ'ըսէ թէ Արցախեան պատերազմով ու Հայաստանի անկախութեամբ սկսած էր վերնալ, այսօր ամբողջովին անհետացած կը նկատէ Գարեգին Բ.ի Էջմիածնի գահակալութեամբ. ու այս գրեթէ տօնական տրամադրութեամբ, անհրաժեշտ կը նկատէ որ Յուլիս 2-ին ազգովին շնորհաւորուի Կիլիկիոյ նորընտիր Կաթողիկոսը որուն ընտրութիւնը տեղի կ'ունենայ Յունիս 28-ին։ Ցոյց կը յայտնէ նաեւ որ Գարեգին Ա. անձամբ կը մասնակցի իր յաջորդին օծումին։ Այսքանով երկու Աթոռներու միութիւնը երաշխաւորուած համարելով Ռ. Համբարձումեան կ'ըսէ թէ միութեան վերջակէտը պիտի ըլլայ Էջմիածնի, Անթիլիասի, Երուսաղէմի ու Պոլսոյ թեմերու եկեղեցիներուն մէջ պատարագի ընթացքին ղոյգ Կաթողիկոսներու անուններու յիշատակումը։

Ծիշդ ա՛յս կէտին վրայ է սակայն որ կը յայտնուի հակասութիւնը, «Մասիս»ի Մայիս 13-ի նոյնպէս առաջին էջին վրայ տրուած լուրով որ խորագրուած է «Գարեգին Ա.ի անունը չյիշատակել»։ Լուրը այն է որ Արեւմտեան - Ամերիկայի Անթիլիասական Թեմի Ազգային Ժողովը վերջերս որոշած է այսուհետեւ Թեմին եկեղեցիներուն մէջ չյիշատակել Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Գարեգին Ա.ի անունը։ Թերթը կ'աւելցնէ թէ ըստ լաւատեղեակ աղբիւրներու, որոշումը տրուած է կուսակցական մարմիններու ճնշումներով եւ որ այդ մարմինները «դժգոհ մնացած են Գարեգին Ա.ի ելոյթներէն, յատկապէս նախագահ Լեւոն Տէր - Պետրոսեանի հասցէին անոր փաղաքշական խօսքերէն»։ Կայ տակաւին տեղեկութիւնը թէ որոշումը գործադրութեան դրուած է եւ կարգ մը եկեղեցիներու մէջ պատճառ դարձած վէճի, հաւատացեալներուն եւ պատասխանատուներուն միջեւ։

Ինչպէս յայտնի կը դառնայ, կանխահաս լաւատեսութեան մը կը մատնեն «Լրագիր»ի տողերը ու արդէն առաջին նշանները յայտնուած են երեւութական հանդարտութեան տակ խլրտումներու գոյութեան։ Բոլոր անոնք որոնք յատկապէս վրդոված՝ կաթողիկոսական ընտրութեան նախօրեակին Նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի միջամտութենէն, հեռակայ հարցականներ ու վախեր բանաձեւած էին, առ նուազն խանգարիչ կամ խելքը բանի չհասնող նկատուեցան. ոչ իսկ հարցումներ թոյլատրող իշխանամէտ բանբերներ անսխալականութեան առաջին ատեանին վրայ զետեղած Հայաստանի նախագահը, արիթ չփախցուցին դրուատելու անոր քայլը։

Այսօր, տխուր է հաստատել որ մտահոգութիւններու, հարցականներու առաջին արձագանգները կը հասնին արդէն ու անոնք ոչ մէկ կապ ունին բաղձալի համերաշխութեան հեռանկարներու հետ. տխուր է յատկապէս կարդալ թէ Արեւմտեան Ամերիկայի անթիլիասական Թեմի Ազգային Ժողովին որոշումին գործադրութիւնը «պատճառ դարձած է վէճի, հաւատացեալներուն եւ պատասխանատուներուն միջեւ»։ Այս փուլին ո՞վ պիտի երաշխաւորէ որ նման սկիզբ պիտի չյանգի աւելի ծանրակշիռ պատահարներու, դուռ բանալով քանի մը տասնամեակ հեռու մնացած ազգակործան նախընթացներու։ Գարեգին Ա.ի Էջմիածնի գահը բարձրանալուն ջատագովները ի՞նչ պատասխան ունին արդեօք այս կարգի մտահոգութիւններու, եթէ ընտրական իրենց հաշիւներուն յաջող ելքով չէր սահմանափակուած «ազգային» իրենց առաքելութիւնը։

Անկախ՝ նման հարցումներու պատասխանելու տրամադրութեան գոյութենէն կամ չգոյութենէն, առ այժմ պարզ է մէկ բան. այն որ Աթոռներու միութեան «վերջակէտ» յուսացող «Լրագիր»ի լաւատեսութիւնը չէ այս հրապարակին գլխաւոր դերակատարը. այլ «Մասիս»ի լրատուութեան միջուկը որ ընդհակառակն, «սկիզբ»ի մը նախանշանները կը յայտնէ. այնքան վրդովիչ, որքան՝ ակներեւ։

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

-ԲԱԼԷ-ՏՈՍ-ՔԱՓ

արուեստասէրի մը օրագրէն

ԳՐԻԳՈՐ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ԱՐԱ ՄԱԼԻՔԵԱՆ կամ՝ ՀՄԱՅԻՉ ՃՊՈՒՏԸ

Առաջին երեւումն է իր Փարիզի մէկ բեմին վրայ։ Հիւրընկալ սրահը «Կիմէ» Թանգարանին գրեթէ լեցուած է պէյրութահայ հասարակութեամբը Փարիզի, որ եկած է խանդավառ՝ ծափահարելու իր տաղանդաւոր մէկ զաւակը։

Աներկիւղ կը սկսի Պախի Ցօ մաժէօր սոնաթով, ու անմիջապէս զգալի կը դառնան հոգեկան վառ ապրումները, երաժշտական տեսակարար հայեացքն ու իր մօտեցումը վիպական։ Հմայիչ ճպոտ մըն է իրը։ Ամբողջ սոնաթի երկայնքին, եւ նամանաւանդ անոր երկրորդ «Ֆիւկ»ի մասին մէջ՝ ուշադրութեան արժանի կը դառնան պայծառ հնչականութիւնը ու իր ուրոյն մտածողութիւնը։ Մեկնաբանութիւնը ծայր աստիճան քնարական է, նրբազգած բայց յստակ, որ կ'ընթանայ առանց խանգարելու գործին կառուցուածքը։

Մալիքեան ունի զայն պարտադրելու կարողութիւնը իր մասնագիտական ճարտարութեամբ։ Գիտէ զսպել, երբեմն դժուարաւ, իր ոգեկան խոյանքը, որովհետեւ սովորաբար Ջովէժային երաժշտական հուսք մը կայ իր նուագին մէջ։

Նուագ խորհրդաւոր ու համոզիչ էր Պէթհովէնի չորրորդ սոնաթը, ուր գիրկընդխառն կ'ընթանան մերթ ընդ մերթ ուրախութիւն եւ տխրութիւն բերող երաժշտական խօսեր։ Հո՛ս, ներգործական հրակայ աշխատանք պարտադրող համերաշխ մեղսակցութիւնը ջութակ - դաշնակ զոյգին երբեմն խաթարուած էր բիրտ շեշտերով։ Կարմկահարէին գիրար, առանց կարենալ ջերմօրէն ողջագուրուելու անմիջապէս եոք։ Ունեցանք պէթհովէնեան շունչով տրուած գործ մը՝ բայց ոչ ամբողջական խոր իմաստաւորումը անոր։

Դադարէն ետք՝ բոլորովին գրաւիչ եւ ինքնատիպ մեկնաբանութեամբ մը լսեցինք Արա Մալիքեանը, մեծ ջութակահար պելժիացի երգահան Իզայիի լոկ ջութակի համար գրի առած երկրորդ սոնաթին մէջ։ Եռուն խառնուածքովն իր, ի յայտ բերաւ ժպիտն ու մորմոքը հոն թաքնուած, մարդկային հոգիին խորերը իջնելով։

Շուրջ քսան տարի ետք երկրորդ անգամ ըլլալով նոյն այս սրահին մէջ կը տրուէր Արամ Խաչատրեանի այնքան սրտաշարժ երգ - պօէմը ջութակ - դաշնակի համար։ Երկխօսութիւնը իրապէս հաստատուեցաւ ու Նայիրի Տէմիրճեան լաւագոյնս ընկերացաւ ջութակին, ամբողջ գործին տեւողութեան՝ դրսեւորելով երաժշտական բոլոր այլազանութիւնները իրենց երկկողմանի նրբութիւններով։ Զգալի դարձնելով իր ընկերացողի վարժութիւնը, ճշգրիտ կշռոյթն ու հասկացողութիւնը։

Եւ դարձեալ քսան տարի ետք՝ Ադամ Խուդոյեանի թաւջութակի սոնաթին առաջին ունկնդրութենէն՝ հո՛ս այս գիշեր անոր ջութակի սրտաշարժ սոնաթին առաջին ունկնդրութիւնը կը տրուէր։ Ցուցիչ է զուգադիպութիւնը, որ բոլորովին ալ կոյր չէ. քանի յայտագրէն դուրս, իբր կրկնութիւն տրուած Եդ. Միրզոյեանի «Փէրփէթում Մոպիլէ»ն ա՛լ նոյն ճակատագիրը ունէր։

Կիմէ-ի սրահը կարծէք ըլլար հայ երգահաններուն համար առաջին ունկնդրութիւններու տուն։ Նուագագոյն երեւոյն գործ, անցնող քսան տարիներու ընթացքին։

Մասնագիտական ճարտարութիւն, Մալիքեանի ըստ բաւականի ապշեցուցիչ է. դիւրաւ կը յաղթահարէ Փականինիի «Ի Փալփիթի» գլխիչ տարբերակներուն որ կը փակէր յայտագիրը։ Եւ ի՜նչ փափկութեամբ։

Յաջող գեղեցիկ համերգ։

Գովելի ձեռնարկ։ Շնորհաւորելի է Համազգայինի Փարիզի Մշակութային Յանձնախումբը որ կազմակերպած էր սոյն հրահանգիչ երաժշտական երեկոյթը։

Հրահանգիչ՝ որովհետեւ վարժութիւն, կարգապահութիւն եւ կրթութիւն ա՛լ կը պարտադրեն այս կարգի երաժշտական երեկոյթները։

Հակառակ սկիզբի կէս ժամուան յապաղումին՝ զարմանումի կարօտ ցաւ մը ընդհանրացած՝ պէյրութահայ համայնքը Փարիզի մէջ ներկայ էր, իր փոքր տարիքի տղոցմով միասին, որոնք անձայն անշշուկ ուշադիր ունկնդրեցին իրենց համար որոշ չափով դժուար յայտագիրը։ Օրինակելի։

Ուրքա՜ն ուրախութիւն պիտի ըլլար նաեւ պոլսահայ, փարիզահայ, թեհրանահայ հասարակութենէն ալ տեսնել բազմաթիւ ունկնդիրներ հոս այս գիշեր։

Զկային։ Եւ նոյնն է պարագան եթէ պոլսահայ թէ թեհրանահայ ըլլա՛յ մենակատարը՝ ցանցառ բացառութեամբ։ Բացակայ կը մնան քոյր հայ գաղութները Փարիզի, չես գիտեր ինչո՞ւ։ Կարծես ապրէինք զոց բերդերու մէջ։ Որովհետեւ չենք գիտակցիր տակաւին արուեստի զէնքին կարեւորութեան եւ զօրութեան։ Հարկ է աւելցնել թէ երաժշտական ճաշակն ալ չէ զարգացած մեր մէջ՝ գէթ հանրութեան մօտ։

Գոհ բաժնուեցանք սրահէն, բայց քիչ մ'ալ տխուր։ Ուր բացայայտօրէն կը զգանք թէ որքան պարագայական ձեռնարկներու յաջողութեան կը կարօտի մեր երիտասարդ արուեստագէտներուն վերելքը, հասցնելու համար զանոնք համաշխարհային չափանիշով պատուանդաններու վրայ դասուելու սովորութեան։

Բացառութիւն կազմեն գուցէ սա պահուս մեր արժանաւոր երգիչները որոնք ներկայ են բազմաթիւ օփերաներու բեմերուն վրայ զանազան երկիրներու։

Նոյնը չէ պարագան սակայն գործիքական կալուածէն ներս, ուր կատարողական բարձր ձիրքեր ունինք՝ շուրջ երկու երկվեցեակ իրաւ արուեստագէտներ, եւ երիտասարդ թէ միջին սերունդէն՝ պատրաստ ու կարող մրցելու իրենց ոտարներուն հետ եթէ կարելիութիւնը գտնեն, ցրուած հոս ու հոն, անձնատուր իրենց ճակատագրին։

Հասկացողութիւն կը փորձեն գտնել մեր կազմակերպչական տկար շրջանակներուն մօտ։

Յաճախ չենք ուզեր ընդունիլ թէ օտարներու անբարեացակամ կեցուածքէն չեն ծնիր միայն ձախողութիւնները՝ այլ նաեւ մեր իսկ անկարողութենէն։ Չենք գիտեր պեղել ադամանդեայ հանքը։

Չենք ալ ուզեր քննել բուն պատճառներ մեր տկարութեան։ Ախտաճանաչումին վա՞խը։

Եւ դեռ հրաշք է որ կ'ընթանան՝ գէթ յամրաքայլ՝ քանի մը երիտասարդ հայրենի մենակատարներու ասպարէզները, շնորհիւ համաշխարհային կշիռ ունեցող երաժշտական մրցոյթներուն։

Ունինք դափնեկիրներ։ Զունինք զանոնք պաշտպանող գիտակից հզօր հիմնարկներ թէ մեկենասներ։ Դժուա՞ր է դարմանել պակասը։

Եթէ գիտակցինք արուեստին կարեւորութեան՝ կարելի է։ Ունի՞նք միջոցները։ Այո։ Բայց ե՞րբ։

Փարիզ
Մայիս 17, 1995

ՆԻՍ

ԿՈՄԻՏԱՍԻ ՕՐ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՄԲ

«ՍԱՅԱԹ-ՆՈՎԱ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ

Նիսի հայութեան անիրագործելի թըւող երկարամեայ երազներէն մէկն ալ երգչախումբ մը ունենալն էր, որ իրականութիւն դարձաւ շնորհիւ խումբ մը հաւատաւորներու, որոնց շուրջ խմբուեցան աւելի քան 35 երկսեռ սիրողներ, եւ գոյացաւ Սայաթ-Նովա երգչախումբը, որ ապահով քայլերով կը յառաջդիմէ շնորհիւ իր անխոնջ ու նուիրեալ ղեկավարին՝ Խաչիկ Ըլմազեանի:

Երգչախումբը կը գործէ Նիսի Հայոց Կրօնական Ընկերակցութեան վարչութեան հովանիին տակ: (Եւ խորհիլ որ եղան շրջաններ, երբ Նիսի Եկեղեցիին մէջ երգող դպիր անգամ չունեցանք):

Իր երկամեայ գոյութիւնը տօնելու նպատակաւ, երգչախումբը Մայիս 7-ի կիրակին ընտրած էր իբր յիշատակումի օր հայ երգի վերանորոգիչ Կոմիտաս Վարդապետի ծննդեան 125-ամեակին, հոգ չէ թէ որոշ յապաղումով:

Այս առթիւ երգչախումբը առաւօտուն կատարեց պատարագի երգեցողութիւնները քառաձայն եղանակաւ, եւ կատարեալ ու անթերի ներդաշնակութեամբ, ճոխացած՝ գեղեցիկ մեներգներով (մեներգիչներ՝ Ժիլիէթ Ըլմազեան, Թանիա Պօչնաքեան, Խաչիկ Ըլմազեան, Յարութիւն Իքճեան): Պատարագիչն էր Տարօն Եպիսկոպոս Ճէրճեան: Յետ պատարագի կատարուեցաւ հոգեհանգստեան պաշտօն Կոմիտաս Վարդապետի համար, իր վախճանման 60-ամեակին առթիւ:

Ափսո՜ս որ երգչախումբի անդամներուն եւ սարկաւագներուն թիւը աւելի մեծ էր, քան՝ ներկայ հաւատացեալներունը: Բացակաները կորսնցուցին պատեհութիւնը պատարագի իրապէս գեղեցիկ բազմաձայն երգեցողութիւն մը լսելու, ինչ որ հազուադէպ պարագայ մըն է մեր փոքր եկեղեցիին համար:

Կէսօրէ վերջ ալ աշխարհիկ հանդիսութեամբ մը պանծացուեցաւ Վարդապետին բացառիկ վաստակը, Պարսամեան սրահին մէջ, այս անգամ ունկնդիրներու հոծ բազմութեան մը ներկայութեան:

Իբր նախամուտ, զոյգ երիտասարդներ եկան բոցվառել մոմերը աշտանակներուն, որոնք զետեղուած էին Կոմիտասի մեծադիր նկարին առջեւ հաստատուած բեմին վրայ, (Նկար՝ իրագործուած Վազգէն Պարոնեանէ) մինչ կը լսուէր նոյնինքն Կոմիտասի կողմէ երգուած քանի մը ժողովրդական մեղեդիներ: Տպաւորի՛չ պահ:

Յետոյ, Խաչիկ Ըլմազեան, ներհուն բանախօսութեամբ մը տուաւ նախ կենսագրականը Կոմիտասի, եւ ապա բացատրեց Վարդապետին կատարած անփոխարինելի գործը, հայ երգը հաւաքելու, օտարամուտ տարրեր զտելու, եւրոպական սկզբունքներով դաշնաւորելու եւ ծանօթացնելու մարզին մէջ: Իբր հետաքրքրական նորութիւն, բանախօսութեան կ'ընկերանար ջութակով Յակոբ Շիրինեան, նուագելով կոմիտասեան երգեր, ինչ որ կը ստեղծէր երաժշտական միստիկ խորք մը:

Հանդէսին ընթացքին կատարուեցան արտասանութիւններ, միշտ Կոմիտասի մասին: Կարօ Մարտիրոսեան արտասանեց Զահրատի «Կոմիտաս»ը, պատանի Մհեր Զոլաղեան՝ Վահան Թէքէեանի «Կոմիտաս Վարդապետ»ը, Անոյշ Մարտիրոսեան՝ Յ. Շիրազի «Կոմիտասին»ը, իսկ Լենա Զոլաղեան՝ Պ. Սեւակի «Անլռելի Զանգակատուն»էն հատուած մը, բոլորն ալ գեղեցիկ եւ յստակ առոգանութեամբ, բոլորն ալ անդամ երգչախումբին:

Թանիա Պօչնաքեան խոր ապրումով երգեց Կոմիտասէն երեք երգ. «Կանչէ՛ կռունկ», «Ախ Մարալ ջան» եւ «Զինար Ես», ընկերակցութեամբ դաշնակահարուհի Մարժորի Կրիմայի:

Վարժ դաշնակահարուհին, որուն մասնակցութիւնը հաճելի անակնկալ մը եղաւ, առանձնապէս նուագեց երկու պարեր՝ «Յետ Առաջ» եւ «Շուշիկի», ցոյց տալով թէ Կոմիտաս եւրոպական երաժշտութեան սկզբունքներու կիրարկումով դաշնաւորած է նաեւ ժողովրդական պարեղանակներ, դաշնակի համար:

Հանդիսութեան գլխաւոր բաժինը կը վիճակէր անշուշտ երգչախումբին որ յաջող մեկնաբանութեամբ եւ մեծ խանդավառութեամբ քառաձայն երգեց Կոմիտասի եւ այլ երգահաններու գործերէն տասնեակ մը խմբերգներ, ունկնդիրներուն մօտ ստեղծելով բուռն ոգեւորութիւն, եւ ապացուցանելով որ կրցած է բաւականին ընդլայնել իր երգացանկը:

Երգը ներդաշնակութիւն է: Ներդաշնակ է նաեւ յարաբերութիւնը երգչախումբին անդամներուն եւ խմբավարին միջեւ, որ կը ջանայ ամէն բանէ առաջ իրենց ներշնչել սէր, հայ երգին հանդէպ: Եւ կարելի՞ է միթէ հայ երգը արտայայտել առանց դնելու հոն խանդավառութիւն, յուզում եւ սէր:

Խաչիկ Ըլմազեան երգչախումբը մարզելու համար պարբերաբար կուգայ հեռակայ Մարսէյլէն, իսկ իր բացակայութեան զինքը կը փոխարինէ Թանիա Պօչնաքեան, որ միաժամանակ մեներգչուհին է խումբին:

Պէտք չէ մոռնալ նաեւ կարեւոր դերը Ժիլիէթ Ըլմազեանի, որուն կը վիճակի դաշնակով ընկերակցելու նրբին պարտականութիւնը:

Անկնկալելի է որ, երբ երգչախումբը քիչ մը աւելի կատարելագործուի ու ընդարձակէ իր երգացանկը, երբ յաջորդ համերգուան երգէ նաեւ քաղաքին երաժշտասրահներէն մէկուն մէջ ալ, դուրս ելլելով զուտ հայկական միջավայրէն, հայ երգը ծանօթացնելու համար ո՛չ-հայ հասարակութեան եւս:

ՏԻԳՐԱՆ ՀԱՃԵԱՆ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԳԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ ՄԷՋ

Կլէնտէյլի կեդրոնական գրադարանին մէջ, Ապրիլ 20-ին, տեղի ունեցած է Եղեռնի 80-ամեակի ոգեկոչումը, կազմակերպութեամբ Հայ Դատի Յանձնախումբին: Ներկայ եղած են 200 հոգի: Յայտագիրը վարած է Անի Պօղիկեան: 85-ամեայ Արամ Յովսէփեան պատմած է Եղեռնէն դէպքեր: Բանախօսած է փրոֆ. Տոնըլտ Միլըր, որ ակնարկ մը նետելէ ետք ցեղասպանութեան պատճառներուն եւ բնոյթին վրայ, փոխանցած է իր փորձառութիւններն ու տեղեկութիւնները վերապրողներու հետ իր ունեցած հանդիպումներէն: Ցուցադրուած է ցեղասպանութենէն հատուածներ եւ ականատեսներու վկայութիւններ ներկայացնող տեսերիզ մը: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը եւ ցուցադրուած են հայ մշակոյթին նուիրուած գործեր:

* * *

Հոլիվուտի «Ռոզ եւ Ալեք Փիլիպոս» ազգային վարժարանի շրջափակին մէջ, Ապրիլ 21-ին, տեղի ունեցած է Եղեռնի նահատակներուն նուիրուած հսկում մը, մասնակցութեամբ 300 հոգիի, կազմակերպութեամբ՝ Հ. Ե. Դ. «Մուսա Տաղ» ուխտին: Բացումը կատարած է հանդիսավարը՝ Ճորճ Թրթռեան: Վարժարանի աշակերտութեան խօսքը փոխանցած է Կարինէ Եղիազարեան, իսկ Հ. Մ. Ը. Մ.-ի կողմէ խօսք առած է Րաֆֆի Իսպէնճեան: Բանախօսած է փրոֆ. Թաթուլ Մանասերեան, որ անդրադառնալով դարասկզբին գործադրուած ցեղասպանութեան, նշած է թէ «այն աւարտուած չէ, այլ շարունակւում է այլ ձեւերով եւ միջոցներով»:

* * *

Երվայնի համալսարանի հայ ուսանողներու ջանքերով, Ապրիլ 11-ին եւ 12-ին, տեղի ունեցած է գիտաժողով մը, նուիրուած՝ հայկական, հրէական, պոնթական, ռուանտական ցեղասպանութիւններուն: Բացման խօսք արտասանած են Արթուր Զարչեան եւ Արամ Զաւարեան: Բանախօսած է Ռուբինա Փիրումեան: Խօսք առնելով քրտական Ազգային Յանձնախումբի անդամներ ներկայացուցած են Թուրքիոյ, Իրաքի, Սուրիոյ եւ Իրանի քրտական համայնքներու ներկայ վիճակը: Երկրորդ օրը բանախօսած է «Վերապրողներ» գրքի հեղինակ փրոֆէսօր Տոնըլտ Միլըր, նշելով Եղեռնէն վերապրածներու ապրումները թղթին յանձնելու կարեւորութիւնը:

* * *

Փասատինայի Գրինվեյլըն Սենթըրի մէջ, Ապրիլ 6-ին, տեղի ունեցած է Հայ Մշակոյթի 5-րդ տարեկան խորհրդաժողովը, հովանաւորութեամբ Գալիֆորնիոյ Նահանգի Կրթական Հիմնարկի, ինչպէս նաեւ Պըրպէնք, Կլէնտէյլ, Լոս-Անճելըս, Փասատինա եւ Մոնթեպելլօ քաղաքներու Կրթական բաժանմունքներու: Մէկ օր տեւող երեք աշխատանքներու մասնակցած են 300 հայ եւ օտար ուսուցիչներ, կրթական մասնագէտներ, պատասխանատուներ եւ ծնողներ: Խորհրդաժողովին նպատակը եղած է Գալիֆորնիոյ հանրային դպրոցներուն մէջ դասաւանդող եւ մեծ թիւով հայ աշակերտութեան հետ առնչուող հայ եւ օտար ուսուցիչներուն ծանօթացնել հայ լեզուն, պատմութիւնը եւ մշակոյթը, որպէսզի անոնք ճանչնան եւ ըմբռնեն հայ աշակերտութեան մշակութային եւ կրթական դաստիարակչական հիմնական հարցերը: Բացումը կատարած է Մեղրա Քալայճեան: Հարվարտ համալսարանի Մերձաւոր-Արեւելքի լեզուներու եւ քաղաքակրթութեան լսարանի դասախօս տոքթոր Ճէյմս Ռասըլ նախ հայերէն լեզուով կարդացած է Սիլվա Կապուտիկեանի «Խօսք իմ որդուն» քերթուածը եւ ապա անգլերէն դասախօսութիւն մը տուած է «Հայ ժողովուրդին ողբականը» նիւթին մասին: Արմինէ Յակոբեանի դեկուցման նիւթը եղած է «Անցեալի դերը հայ աշակերտի կեանքին մէջ»: Ռուբինա Փիրումեան խօսած է հայկական ցեղասպանութեան նիւթին մասին: Ճան Քենըտիի դեկուցման նիւթը եղած է «Մշակոյթի ըմբռնումը երաժշտութեան ճամբով»: Հայ աշակերտութեան եւ ընտանիքներու առողջապահական եւ սննդառութեան հարցերը քննարկած է Լօրէն Պալըքեան, իսկ Սիւզան Ֆրինէլ սպաներէն լեզուով խօսած է հայ մշակոյթի եւ Հայոց պատմութեան մասին: Փակման խօսքը արտասանած է Միմի Ծառուկեան:

* * *

Սան-Ֆրանսիսքոյի մէջ, Ապրիլ 23-ին, նշուած է հայկական ցեղասպանութեան 80-ամեակը: Առաւօտեան, շրջանի Հ. Ե. Մ.-ի եւ Սան-Ֆրանսիսքոյի ու Սանթա Գլարայի Հ. Մ. Ը. Մ.-ի սկաուտներու կազմակերպութեամբ տեղի ունեցած է քայլարշաւ մը Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցիէն «Գուլուզեան-Զաքարեան-Վասպուրական» ազգային վարժարան, ճամբու ընթացքին պարզելով օրուան խորհուրդին յատուկ պաստառներ: Կէսօրէ ետք, Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ տեղի ունեցած է ոգեկոչման հանդիսութիւնը, որուն ներկայ եղած են քոյր եկեղեցիներու հոգեւորականներ, Յունաստանի, Կիպրոսի եւ Ռուսիոյ հիւպատոսները եւ 500 հանդիսականներ: Յայտագիրը վարած է Ռազմիկ Պէզճեան: Գալիֆորնիոյ կառավարիչին, Սան-Ֆրանսիսքոյի քաղաքապետին ներկայացուցիչները եւ Գալիֆորնիոյ Գոնկրէսին նախագահը խօսք առած են: Բանախօսած է տոքթոր Գէորգ Խըլոպեան: Շնորհակալութեան խօսքով հանդէս եկած է Ոգեկոչման Յանձնախումբի ատենապետ Վարուժան Կոստանեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

* * *

Լոս-Անճըլըսի Ուիլշըր Իպէլ սրահին մէջ, Ապրիլ 2-ին եւ 7-ին, ներկայացուած է Պերճ Զէյթունցեանի «Մեծ լռութիւնը» թատերախաղը, բեմադրութեամբ Արմէն Խանդիկեանի: Երաժշտութիւնը՝ Տիգրան Մանսուրեանի: Գլխաւոր հերոսի՝ Դանիէլ Վարուժանի դերը մարմնաւորած է Արմէն Խանդիկեան, Վարուժանի կնոջ դերը՝ Տաթեւիկ Ղափլանեան, Կոմիտասի դերը՝ Արթուր Ծարբինեան, իսկ Ռուբէն Սեւակի դերը՝ Գօգօ Յարութիւնեան:

* * *

Մոնթեպելլոյի Հայ Կեդրոնի մէջ, Ապրիլ 6-ին, տեղի ունեցած է հրապարակային զրոյց մը՝ «Ամերիկեան քաղաքականութիւնը եւ Հայութիւնը» նիւթին շուրջ, կազմակերպութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. «Դրօ» Կոմիտէի յարաբերական յանձնախումբին: Բացումը կատարելով Սերժ Սամոնեանց, ներկայացուցած է օրուան դասախօսները՝ Սեդօ Պոյաճեան եւ Արամ Համբարեան: Սեդօ Պոյաճեան բնութագրած է ամերիկեան քաղաքականութիւնը, շեշտելով որ «Ամերիկան երկրի մը հետ յարաբերութիւններ հաստատելու հետաքրքրութիւն ցոյց կուտայ, եթէ այդ երկրէն տնտեսական, ընկերային, աշխարհագրական կամ զինուորական շահեր ունի կամ ապագային նման հարցեր կրնայ ակնկալել: Այս իմաստով Հայաստան շատ ալ հետաքրքրական երկիր մը չէ Ամերիկայի համար: ... Բայց Ամերիկայի Հայութիւնը կրնայ ճնշում բանեցնել, որ Ամերիկան հայկական կարգ մը հարցեր նկատի ունենայ եւ նպաստաւոր կեցուածք ցուցաբերէ»: Երկրորդ դասախօսը՝ Հայ Դատի Յանձնախումբի Ուաշինկթընի գրասենեակի վարիչ Արամ Համբարեան, խօսած է Հայ Դատի Յանձնախումբի աշխատանքներուն եւ ձեռք ձգած յաջողութիւններուն մասին, անդրադառնալով նաեւ քաղաքական մեծ անձնաւորութիւններու հետ ունեցած կապերուն:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԼՈՐԸՆՍ ՏԸՌԵԼ

ՊՐՈՍՓԵՐՈՅԻ ԿՂԶԻՆ

Ներածական՝ Գորֆու կղզիի բնութեան ու ապրելակերպին

Անգլերէնէ Թարգմանեց՝
ՇԱՔԷ ՏԷՐ-ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ-ՄԻՆԱՍԵԱՆ

Այժմ, ներկայացուած տիպարներէն կ'անցնինք հերոսապատումին, քանզի Քարակէօզի պատմութիւններու շարքին մէջ՝ վրան հագած հսկայ զօրականի մը կերպարանքին տակ՝ Աղեքսանդր Մեծը կենդանի է տակաւին: Որոշ ներկայացումներու մէջ ան նոյնիսկ վիշապը կը սպաննէ Սբ. Գէորգի օգնութեամբ: Յետոյ կուգայ Մորֆինիոսը, որուն ինչ ըլլալը կարելի չէ ստոյգ կերպով սահմանել. մէկ կողմ ծռած մեծղի գանկով ահռելի տգեղ խամաճիկ մը, որ կատաղի ձայնով կը խօսի եւ եւրոպական դասական զգեստներ կը կրէ: Ան երբեմն կը հակադրուի Ստավրակասին, որ ծայր աստիճան անպէտք փիրէացի մեծխօսիկի նմոյշն է, չափազանցուած արդիական զգեստաւորումով ու գլխարկով - զոր մէկ աչքին վրայ բերելու սովորութիւնը ունի իր անհատնում խօսակցութեանց ընթացքին: Ծիծաղելի ըլլալու աստիճան ինքնավստահ է եւ Քարակէօզ լիովին կ'օգտագործէ այս պարագան:

Շարքը ամբողջացնելու համար կրնանք յիշել եւրոպական մշակոյթի ներկայացուցիչներ՝ բըտէնկոթ հագած Լորտը եւ Ֆրանկը. նաեւ՝ Սելանիկցի հրեաներու երկար ցանկէն՝ Աբրահամը, Մովսէսը, Իսահակը, եւայլն, իրենց միատեսակ հասակով, հագուստներով ու խօսելու ձեւով: Կանացի կերպարները շատ աննշան ներկայութիւն մը ունին խաղերուն մէջ. Քարակէօզի կնոջ կողքին՝ ցանկը միայն կ'ընդգրկէ պատահականօրէն երեւցող Վէզիրի աղջիկը, իշխանուհի մը եւ Բարբա Գիօրգոսի կինը:

Խամաճիկները իրենք հետաքրքրական ձեւով կը պատրաստուին: Տրուած ըլլալով որ անոնց շարժման հնարաւորութիւնները շատ սահմանափակ են, նկատելով նաեւ որ զանոնք լուսաւորող լոյսը պաստառին ետեւէն կը տրուի, անհրաժեշտ կը դառնայ միջոցներ գտնել, որպէսզի գոնէ երեւութապէս հնարաւորի չափ յատկանշական դառնան: Անոնց պատրաստութեան մէջ մեծ հնարամտութիւն ի գործ դրուած է: Իսկ տեսակ մը դոնդողանման բազմագոյն նիւթի շնորհիւ, անոնց հագուստները նոյնքան փայլուն ու գունագեղ կ'երեւին, որքան՝ կղզիին բնակիչներուն իսկ զգեստները:

18 - 10 - 37

Երեք օր շարունակ՝ հովամբրիկ եւ անձրեւ: Սարաւանդին վրայ հովը կը վայէ· ամբողջ օրը ալիքներուն բախումը կը լսուի տան դիմացի սպիտակ ժայռին վրայ: Հոն ուր Պանտոկրատորի ճեղքուածքներէն եւ ժայռոտ խորխորատներէն խուժող հովը կը հարուածէ, ծառերը կը հակին ու կը գալարուին: Տանիքը հոս-հոն վնասուած է, սակայն եղածը դեռ միայն նախափորձն է ձմեռը պատահելիքին: Դեկտեմբերին տեղի ունենալիք բո՛ւն փոթորիկներէն առաջ լաւ է գիտնալ թէ որքանով պաշտպանուած ենք հովէն ու ջուրէն: Թէոդոր արկածէ զերծ պահող նոր հմայեակ մը երեւան հանած է, թէեւ՝ լուսնակ գիշերով ու լաւ օդով նաւարկողներու գործածութեան համար: «Ընդհանրացած հաւատք մը կայ թէ ծովուն խորքէն ելած կին մը կը յայտնուի նաւուն մօտիկը ու կատաղի շեշտով կը պոռայ. - «Ի՞նչ կ'ընէ Աղեքսանդրը»: Անոնք որոնք կ'ուզեն իրենց նաւը փրկել կնոջ կատաղութենէն ու վշտէն, պէտք է պատասխանեն. - «Ան ողջ է եւ դեռ կ'իշխէ»: Զեմ գիտեր թէ այս հմայեակը գործնական որեւէ օգտակարութիւն կրնա՞յ ունենալ ձեզի համար: Բայց քանի կ'ըսէք թէ լիալուսին եղած խրիկունները դէպի Անասոններու Ծոցը կ'երթաք միշտ, ընդհանուր առմամբ նախընտրելի պիտի ըլլար որ վերի պատասխանը միտքերնիդ պահէիք: Ո՞վ գիտէ, յանկարծ կրնաք պէտքը ունենալ»:

(Շար. 27)

(Շար. Ա. էջէն)

խառնուածք ունի: Ինչ մեղք որ այս ազնուականութեան պատիժը միշտ կրած ենք եւ այսօր ալ կը շարունակենք կրել» կ'ըսէր զեկուցողը եւ կ'աւելցնէր. «Այսօր Յոյնը, Հայը կը զարնէ մեզի ու մենք կը շարունակենք զանոնք դրացի որակել»:

Գիտաժողովի ընթացքին ելոյթ կ'ունենար նաեւ Արեւմտեան Թրակիոյ Թուրք փոքրամասնութեան ներկայացուցիչ Սաբրը Աւմէտ, որ կ'ըսէր որ Արեւմուտքը չի սիրեր Թուրքը եւ կ'ուզէ ոչնչացնել զայն, բայց երբեք պիտի չյաջողի:

Այս գիտական աշխատաժողովի ընթացքին ելոյթ կ'ունենար նաեւ Ազրբէջանի Պոլսոյ Աւագ հիւպատոս Ալպաս Հոճաօղլու, որ նախատինքներ տեղացուց Հայերու հասցէին: Ան ըսաւ որ Հայերը կը պարծենան ծեծի ենթարկուած, սպաննըւած ըլլալով: «Մենք եթէ ծեծ ուտենք, կ'ամչնանք մեր դրացիներուն խոստովանելու, բայց Հայերը հպարտութեամբ կը պատմեն», ըսաւ Հոճաօղլու:

Աթաթիւրք Համալսարանի վերատեսուչ փրոֆ. Էրօլ Օրալ, որ հնագիտական գերեզմաններու պեղումները կատարած էր անցեալի մէջ, կը յայտնէր որ մօտաւորապէս հազար հնագիտական գերեզմաններ կը գտնուին տարածքաշրջանին մէջ: Միայն Իգդիրի մէջ ութսուն հազար դիակներ կան, կ'ըսէր ան ու կը յայտնէր որ Թուրքերը իրենց դատին մէջ արդար են, բայց չեն կրցած իրենց արդարացիութիւնը բացատրել օտարներու:

Խօսնակը ի վերջոյ յայտնեց թէ այս գիտաժողովի վերջաւորութեան հրատարակուեցաւ 27 ստորագրութիւններով համատեղ յայտարարութիւն մը: Ինչ մեղք որ զանգուածային լրատուական միջոցները արժանի կարեւորութիւնը չտուին այս համագումարին: Յայտարարութեան մէջ ըսուեցաւ որ աւելի քան մէկ միլիոն Թուրքեր նահատակուած են եւ Ապրիլ 24-ի համար յուշարձան մը պիտի կառուցուի եւ այս Թուականը սպանդի օր պիտի հռչակուի:

Փրոֆ. Թուրան Եազկան բաւական ցընցիչ յայտարարութիւն մը ըրաւ եւ ըսաւ. «Մենք մեր մէկ միլիոն նահատակին հաշիւը չհարցուցինք: Ատոր փոխարէն ուրիշներ մեզմէ հաշիւ պահանջեցին: Ո՞րո՞նք են որ մեզմէ հաշիւ կը պահանջեն: Յոյները, Հայերը, Ռուսերը, որոնք իրենց Խորհրդարանին վաւերացնել կուտան ցեղասպանութիւնը: Այդ Ռուսաստանի մէջ այսօր 180 միլիոն Թուրք պէտք է գտնուէր, մինչդեռ հազիւ 50 միլիոն մնացած է: 130 միլիոն Թուրքին ի՞նչ պատահեցաւ արդեօք: Անոնք որոնք մէկուկէս միլիոն Հայերու հաշիւը կը հարցնեն, պէտք է այդ 130 միլիոն Թուրքին հաշիւը ներկայացնեն մեզի»:

Եազկան կ'աւելցնէր հետեւեալը. «Թուրք ժողովուրդները այլեւս արթնցած են: Անոնք վաղը անպայման իշխանութեան գլուխ պիտի գան եւ լեզուի, մտածումի ու գործի միասնութիւն մը հիմնելով պիտի ստեղծեն 150 միլիոննոց Թուրք աշխարհ մը: Հայերը ըստ այնմ պէտք է ընեն իրենց հաշիւները: Եւ ուր որ կան հակաթուրք ուրիշ անխելք ժողովուրդներ, անոնք ալ նոյն հաշիւը պէտք է ընեն: Մենք բոլորին ալ ա՛յս կը յանձնարարենք»:

Աթաթիւրք Հետազօտութեան Կեդրոնի նախագահի տեղակալ փրոֆ. Ազմի Սիւսլիւ պատմեց հետեւեալ դրուագը Աթաթիւրքի կեանքէն. Աթաթիւրք անկախութեան պատերազմէն քիչ ետք երբ այցելեց Սեւ Ծովեան ափերը, տեսաւ գեղեցիկ ապարանք մը, որ Հայու մը կը պատկանէր, յետոյ տեսաւ ուրիշ գեղեցիկ ապարանք մը որ Յոյնի մը կը պատկանէր: Այսպէս շարունակաբար: Ի վերջոյ իր մօտ կանչեց ծերունի գիւղացի մը ու անոր հարցուց. դուք ո՞ւր էիք երբ այս մարդիկը հոս այսպիսի գեղեցիկ ապարանքներ կը կառուցէին: Գիւղացին պատասխանեց. «Փաշաս. մենք Մուսուլ էինք, Զանաքքալէ էինք, կը պատերազմէինք»:

Մարմարա Համալսարանի դասախօսներէն փրոֆ. Ճէվտէթ Քիւչիւք ըսաւ որ եթէ հարիւր տարի առաջուան ու այսօրուան թերթերը բաղդատէք, պիտի տեսնէք որ այսօր ալ նոյնը կը պատահի, միայն անունները փոխուած են: Հարիւր տարիէ ի վեր նոյն խաղն է որ կը սարքուի Թուրքերու դէմ: Այս պատճառաւ Թուրքերը պէտք է կանգնին իրենց հայրենիքին, որովհետեւ ուրիշ երթալիք տեղ չունին:

Շատ կրակոտ ճառ մը կը խօսէր նաեւ Իգդիրի կուսակալ Շէմսէտտին Ուզուն, որուն խօսքերը անհասկնալի կը մնային: Յայտնի էր որ ան կամուրջներ կը հաստատէր Հայերու ու Քիւրտերու միջեւ:

Այնուհետեւ ցուցադրուեցաւ տեսարան մը ԱՍԱԼԱ-ի կողմէ 1982-ին Անգարա Էսէնպողա օդակայանին մէջ կատարուած ահաբեկչութենէն: Խօսնակը ըսաւ. - «Երէկ ԱՍԱԼԱ-ի ոճրագործները, այսօր ալ ՓՔՔ-ի ոճրագործները կը շարունակեն ցեղասպանութիւն ի գործ դնել, բայց անոնք պէտք չէ մոռնան որ օր մը անպայման հաշիւը պիտի տան մեր այն նահատակներուն, որոնք կը ննջեն հաւաքական գերեզմաններու մէջ»: «Հայե՛ր, ըսաւ ան, Մեծն Հայաստանի ձեր երազը ձեր հաւաքական գերեզմանը կրնայ ըլլալ, մի՛ մոռնաք»:

Յայտագրի վերջաւորութեան լսուեցաւ Օսման Էօզթիւրքի կողմէ երգուած «Մի ճռուողեր, սոխակ» անուն երգը, որուն մէջ ամէն դաւանանքէ Թուրքեր միասնութեան կը հրաւիրուէին: Էօզթիւրք Եէօնտէմ յայտագրին այս մասը կը փակէր կրկնելով Հայերու դէմ ուղղուած սպառնալիքները:

ՀԱՅ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութեան տարեկան ընդհանուր ժողովը այս տարի տեղի կ'ունենայ Հինգշաբթի, Յունիս 8, ժամը 20.30-ին, Ընկերակցութեան կեդրոնը

77, ռիւ Լա Ֆայէթ, Փարիզ, 75009

Կարեւոր օրակարգ. - Անդամներէն կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

ԲԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԵԼՃԻՈՅ ընտրութիւններուն վերջնական արդիւնքները դեռ ծանօթ չէին Մայիս 22-ի առաւօտուն, բայց, պարզ էր որ իշխանութեան գլուխ գտնուող կեդրոն - ձախ համախմբումը յաղթած է: Առաջին անգամ ըլլալով տեղի կ'ունենային նման ընտրութիւններ, քանի որ 1993-ի սահմանադրական փոփոխութենէն ետք, Պելճիան դաշնակցային պետութեան մը վերածուած է, բաղկացած երեք շրջաններէ՝ Ֆլանտր, Ուալոնի եւ Պրիւսէլ: Պելճիացիք (7 միլիոն 200 հազար ընտրող եւ քուէարկութիւնը պարտաւորիչ է) պարտ էին ընտրել 483 ներկայացուցիչ (նոր Ժողով մը, ծերակոյտ եւ երեք տեղական խորհրդարաններ):

ՊԱՊԸ նախատեսուած ջերմ ընդունելութիւնը չգտաւ Չեխիա, ուր ժամանեց Մայիս 20-ին: Փրակայէն ետք, Օլոմուքի մէջ Յովհ. Պօղոս Բ.ի կատարած սրբացումն ալ բանավէճի նիւթ եղած էր, քանի որ Եան Սարքանտէր, կաթողիկէ քահանան մեռած էր բանտը բողոքականներու կիրարկած չարչարանքներուն հետեւանքով: Աւետարանական Եկեղեցւոյ պետը մերժեց նոյնիսկ Պապին հանդիպիլ: Յովհ. Պօղոս Բ. ներողութիւն խնդրեց սակայն, յանուն այն կաթողիկէներուն որոնք վնաս հասցուցած են ոչ - կաթողիկէներու:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼԸ գոհ է Ա. Ժիւփէի վարչապետ նշանակումէն: Վստահութիւն կը յայտնուի որ Շիրաք - Ժիւփէ զոյգը աւելի համակրանք ունի Թուրքիոյ, քան Միթերան եւ Պալատիւր: Թուրք մամուլը կ'ըսէ թէ Ժիւփէ Արտաքին նախարարութեան շրջանին չէ վարանած Թուրքիոյ հանդէպ իր համակրանքը յայտնելու եւ շեշտած թէ երբ Ֆրանսայի անցնի Եւրոպայի Միութեան ղեկավարութիւնը, չորս գլխաւոր նպատակէն մէկը պիտի ըլլայ Թուրքիոյ մուտքը ապահովել Մաքսային միութիւն:

ՀԱՍԱՆ ՕՃԱՔ որ ձերբակալուած էր Մարտ 21-ին, ալեւի Թաղամասի խռովութիւններէն ետք սպաննուած գտնուած է: Անհետացած էր ձերբակալութենէն ետք, երբ Պոլսոյ ոստիկանատունը կը գտնուէր:

ԱԼԺԷՐԱՅԻ երիտասարդ լրագրողուհի մը սպաննուեցաւ Մայիս 21ին, իր ընտանիքին անդամներուն աչքին առջեւ: 22 տարեկան, Մալիքա Սապուր վեց ամիս է կ'աշխատէր Էչուրուք -- ալ -- Արապի թերթին խմբագրութեան մէջ:

ՖՈՒԹՊՈԼ

Վալանս իր դաշտին վրայ 2 - 2 հաւասար արդիւնք մը արձանագրեց Ռեն - Սթարի հետ:

Դասաւորման գլուխն անցած է կրկին Մարսէյլ (78 կէտով): Կէնկանի հետ: Վալանս 14-րդ է, 45 կէտով:

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE

12 14, rue Saint-Bazile, Marseille 1er
Tél. : 91 - 50 - 15 - 09

Le Professeur Vahakn DADRIAN

Directeur du «Genocide Study Project» de la Fondation Guggenheim, à New-York, Spécialiste du génocide des Arméniens

présentera et dédicacera son livre :

« Autopsie du génocide »

(Editions Complexe)

le Mercredi 24 Mai à 20 heures 30

A cette occasion, le *Prof. DADRIAN* s'exprimera également sur le procès intenté à Bernard Lewis.

CHENE

L'Association *CHENE-FRANCE* présente

Roupen YEREVANTSI

accompagné de
DIKRAN DER-STEPANIAN

CONCERT

le Vendredi 9 Juin à 20 heures 30,

au Musee Guimet
6, Place d'Iéna, Paris 16e (M° Iena)

Réservations (répondeur) :
45 58 14 04 du Lundi au Mercredi
46 70 11 65 du Jeudi au Samedi

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

COLONIE DE BELLEFONTAINE

La Croix Bleue des Arméniens de France vous informe que sa Colonie de Bellefontaine ouvre ses portes :

1ère SESSION
du 5 au 29 JUILLET

2ème SESSION
du 30 JUILLET au 23 AOUT

Nous invitons tous les colons à s'inscrire auprès des personnes suivantes:

- Arnouville :
 Mme Yeranossian - Tél: 39 85 79 85
- Asnières :
 Mme Danoux - Tél: 42 42 85 87
- Bagneux :
 Mme Pekmezian - Tél: 46 63 10 48
- Chaville :
 Mme Derkaloustian-Tél: 47 50 64 37
- Issy-les-Moulineaux :
 Mme Papazian - Tél: 46 42 90 68
- Sevran :
 Mme Papazian - Tél: 43 32 47 20
- Paris : Se rendre à la MCA : 17, rue Bleue, Paris 9e, le Samedi 13 Mai à partir de 15 heures 30.
- Alfortville : Inscription à la MCA 9, rue de Madrid, le Samedi 20 Mai. Tél: 43 76 55 89.
- Villeurbanne :
 M.C.A. - 126, ave Roger Salengro le Vendredi 26 Mai de 18h à 21h. Tél. : 78. 94. 37. 36,

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Մայիս 25, տօն է Համբարձման Քրիստոսի Աստուծոյ Մերոյ ի յերկինս:

Օրը յատկացուած է Մանուկներու հաղորդութեան:

Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի:

Ծանօթ. - Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

Հինգշաբթի, Մայիս 25, ժամը՝ 10-ին պատարագ, օրը յատկացուած է մանուկներու հաղորդութեան:

Հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՅԼ

Տօն Համբարձման Քրիստոսի
ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Մայիս 25
Առաւօտեան ժամը 10-ին
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԵՓՐԵՄ ԱԲԵՂԱՅ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Մայիս 25,
Տօն է Համբարձման
Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:
Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝
ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՎԱԼԱՆՍ - Ս. ՍԱՀԱԿ

Պատարագ եւ մանուկներու հաղորդութիւն, Հինգշաբթի, Մայիս 25, առաւօտեան ժամը 10-ին, Ս. Սահակ Եկեղեցւոյ մէջ, 12 ռիւ Սեւիլ, Վալանս:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ

ՓԱՐԻԶ

Հայ Կրթական եւ Մշակութային Միութիւն

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ԳՐԱԳԻՏՈՒՀԻ ՎԵՀԱՆՈՅՇ ԹԵՔԵԱՆԻ ՀԵՏ

Գրագիտուհին կը ներկայացնէ Պր. Ալեքսանտր Թոփչեան

Քերթուածներու ընթերցում հեղինակին կողմէ:

Երեկոյթի աւարտին հեղինակը պիտի մակագրէ իր գործերը:

Չորեքշաբթի, Մայիս 24
Երեկոյեան, ժամը ճիշդ 20.30-ին
Հայ Մշակոյթի Տուն
«Զարուհի և Տիգրան Տէմիրճեան» սրահ
17, rue Bleue, Paris 9e

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

UGAB-Jeunes Soirée Dansante

Le Comité des Jeunes de l'UGAB-Paris IDF vous convie

à sa soirée
«S P E C I A L E 70' S»
le Samedi 27 Mai à partir de 22h30
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e

Prix unique : 80 F.
(1 consommation comprise)

Tenue 70's souhaitée.
Interdit aux mineurs.

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire: N° 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 24
MERCREDI
24 MAI
1995

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 43. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.598 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 69e ANNEE — N° 18.598

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԱՐՁԱԳԱՆԳՆԵՐԷՆ

Անակնկալ մը չէ անշուշտ տեսնել թէ Ֆրանսայի նախագահական ընտրութիւնը լայն արձագանգ գտած է միջազգային մամուլին մէջ: Ուշագրաւ է այդ առընչութեամբ նախագահ Միթերանի ընծայուած բացայայտ պատիւը որպէս պետական բացառիկ անձնաւորութիւն: Միացեալ-Նահանգներու «Նիւզուիք» շաբաթաթերթը լայնօրէն կանգ առած է անոր քաղաքական անցեալին, պետական մարդու յատկանիշներուն վրայ: Միթերան կը նկատուի այն ղեկավարը որ ներկայացուցած եւ կառավարած է Ֆրանսան, բայց աւելին ըլլալով եւ աւելի քան՝ յետ պատերազմեան որեւէ այլ ղեկավար, մարմնաւորած է իր երկիրը: Այսպէս, Ֆ. Միթերան կը նկատուի այն իշխանաւորը որ լաւագոյնս ցոլացուցած է Ֆրանսացիներուն նկարագիրը իր լաւ ու գէշ կողմերով: Երկրին հետ այս նոյնացումը, մինչեւ իսկ ամերիկացի լրագրողը կ'առաջնորդէ գրելու թէ Միթերանի կեանքը կարելի է վերծանել որպէս ֆրանսական արդի պատմութեան մէկ այլաբանութիւնը:

Ընտրապայքարն ալ իր ընթացքով ու արդիւնքներով բաւական նիւթ հայթայթած է միջազգային մամուլին: Սպանիոյ «Էլ Փայիս»ը նախորդ երկու նախագահներու՝ Վ. Ժիսքար տ'Էսթէնի եւ Ֆ. Միթերանի հետ քանի մը տողով համեմատելէ ետք Ժ. Շիրաքը, դիտել կուտայ որ ընտրութեան իրիկունը, արդիւնքներու ծանուցումէն ետք երբ պարագայական իր փոքր ճառը արտասանելու համար խօսք առաւ, այնքան յուզուած էր որ կը նմանէր երկչոտ աշակերտի մը: Նոյն թերթը կը գրէ նաեւ որ Լիոնի վերջին հանրահաւաքին ամբողջովին հմայուած հանրութիւն մը ներկայ էր որ պիտի ծափահարէր նոյն խանդավառութեամբ եթէ նոյնիսկ թելեծօսն հեռաձայնի տարեգիրքէն քանի մը էջի ընթերցում կատարէր, Շիրաք հազիւ կրնար աչքերը վեր առնել պատուանդանէն:

Աւելի լուրջ է ճափոնական «Ասահի Շիմպուն» օրաթերթին մօտեցումը. ան ըսելէ ետք թէ վերիվայրումներով հարուստ եղաւ ընտրապայքարի շրջանը, մեծ յոյս չի յայտներ նորընտիր նախագահին խոստացած փոփոխութիւններուն մասին: Հաւանական կը նկատէ որ Շիրաք դանդաղեցնէ Եւրոպայի կառուցումը: Կարեւորագոյն հարց որպէս, կը ծանրանայ գործազրկութեան երեւոյթին վրայ զոր բուժելու քայլերու համեմատութեան յաւելումին գլխաւոր ազդակ ցոյց կուտայ: Ոչ միայն Ֆրանսայի, այլ նաեւ Եւրոպայի կայունութեան համար անհրաժեշտ կը նկատէ որ երկիրը վերագտնէ իր առողջութիւնը:

Աւելի լաւատես է Մոսկուայի «Սեւոտնիա» թերթը որ կ'ըսէ թէ Ռուսերը աւելի ծանօթ էին Շիրաքի, քան իր մրցակիցին: Փարիզի քաղաքապետը անակնկալ մը ըրած է յայտնելով որպէս բացառիկ հռետոր. փաստը տուած է հոյակապ ուժականութեան մը: Ան կը նկատուի քաղաքական ոլորտին նոր մէկ աստղը որուն փայլը շուտով պիտի չաժգունի:

Մէկէ աւելի թերթեր իրենց ուշադրութիւնը կը կեդրոնացնեն նաեւ Լը Փէնի պարտութեան վրայ: Մինչ Պուէնոս-Այրէսի «Գլարին»ը ընտրութեան արդիւնք յաղթանակը հասարակաց կը նկատէ Շիրաքի եւ Ժոսփէնի, ըսելով թէ յաղթած են Ազգ. Ճակատի ղեկավարին, խրելով անոր ընտրողները, Լեհաստանի մամուլէն «Վփրոստ» շաբաթաթերթը հակառակ գնահատումը ունի երկու մրցակիցներուն մասին. կ'ըսէ թէ ոչ Շիրաք, ոչ ալ Ժոսփէն գիջեցան օգտուիլ Լը Փէնի քուէներէն: Ասիկա կը նկատէ մեկուսացման շրջանի մը սկիզբը Ազգ. Ճակատին համար: Այս արժեւորումը այնքան գոհունակութիւն կը պատճառէ լեհ լրագրողին որ իր յօդուածը կ'աւարտէ «Փա՜ռք Աստուծոյ» կոչականով:

Իսրայէլի մամուլէն «Հա՛ Արէց» բաւական հեգնական ձեւով կը բացատրէ Ժագ Շիրաքի ընտրութիւնը, գրելով որ շատեր կէս կատակ - կէս լուրջ մարդասիրական արարք մը կատարելու պէս ու գութի զգացումով մը իրենց քուէն տուին անոր որ այնքան կը բաղձար Ֆրանսայի նախագահ դառնալ: Ապա կ'աւելցնէ թէ առաջին շրջանի տկար արդիւնքը պիտի ստուերէ նախագահութեան ընթացքը:

«Եէտիոթ Ահարոնոթ» օրաթերթը աւելի մեղմ վերաբերում ցոյց կուտայ: Կը գրէ թէ յաղթանակը տարաւ քաղաքական անխոնջ աղուէս մը: Ապա կ'աւելցնէ. «ան ամէնուն բարեկամ է. ամէնուն ամէն բան կը խոստանայ եւ անոր հանդիպողը այն զգացողութիւնը կ'ունենայ որ բան մը ձեռք ձգած է: Այսպէս, Շիրաք կողմնակից է պաղեստինեան պետութեան մը հիմնումին եւ նոյն ատեն զօրակից է Իսրայէլի, իր պաշտպանութիւնը ապահովելու նիւթին մէջ»:

«Հա՛ Արէց»ի մէջ ուրիշ գրիչ մը կ'ըսէ. «հակառակ ձախին դէմ աջին յաղթանակին, Ֆրանսացիներու մեծամասնութիւնը զօրավիգ է գաղափարներու որոնց բնական վայրը ձախի ճակատն է. հարկերու հաւասարութիւն, հանրային սպասարկութեան բարելաւում, թաղերու բարեշրջում, աշխատանքի ժամերու կրճատում որպէս գործազրկութեան միջոց, եւայլն: Այս բոլորը Շիրաք չի կրնար անգիտանալ, ինչպէս Լը Փէնի քուէները որոնցմով ապահովուեցաւ իր յաղթանակը: Այսպիսի հակասութիւններով ի՞նչպէս ան պիտի ղեկավարէ Ֆրանսան: Բաւական լարախաղացութեամբ: Ու այս ընտրապայքարը փաստեց որ այդ մարզին մէջ մեծ վարպետ է ինք»:

Այս բոլորին պէտք է աւելցնել տակաւին Ալժերիոյ եւ արաբ աշխարհին հակազդեցութիւնները. առաջինը գոհ է որ ոչ Ժոսփէնն է յաղթականը, ոչ ալ Շ. Փասքուան: Իսկ արաբական երկիրները գոհ են արդիւնքէն: Լիբանանի վարչապետը որ անձնական բարեկամ մըն է Շիրաքի, փութացած է հեռաձայնել ու շնորհաւորել իր ընտրութիւնը: Քուէյթի էմիրն ալ առաջիններէն եղած է հեռագիրով մը իր շնորհաւորութիւնը յայտնելու: Արաբական աշխարհին այս կեցուածքին մէջ դեր ունին նաեւ Ալէն Ժիւփէի վայելած գնահատանքն ու յարգանքը ու Թունուզ ծնած ու Արաբներու բարեկամ Ֆիլիփ Սեկէնի ժողովրդականութիւնը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՇԻՐԱՔ զօրակոչի ենթարկեց նահանգապետները որպէսզի արդիւնաւոր աշխատանք տանին գործազրկութեան դէմ: Մայիս 22-ին Ներքին նախարարութիւն հրաւիրուած էին, ուր անակնկալ այցելութիւն մըն ալ տուաւ Հանրապետութեան նախագահը եւ երեք վայրկեան տեւող իր ելոյթին մէջ բառերը չծամծմեց, հրահանգելով որ չշարունակեն ըսել ինչ որ ցարդ կ'ըսէին եւ արդիւնք չտուաւ, այլ նոր լուծումներ որոնեն, ինքնատիպ նախաձեռնութիւններ ստանձնեն: Շեշտեց թէ ամէն ամիս պիտի հետեւի իրենց գործունէութեան:

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԻ շարժումներ ծայր տըւին արդէն առանց սպասելու նոր կառավարութեան կարգադրութեանց: Մայիս 22-ին եւ 23-ին Սէն-Լազար կայարանի գիծն էր որ մասնակի գործադուլի դիմած էր, բողոքելով աշխատանքի պայմաններուն դէմ: Մայիս 23-ին նաեւ, ընդհանուր գործադուլի դիմած էր ընկերային ապահովութիւնը եւ ցոյց մըն ալ տեղի կ'ունենար Փարիզ: Դժգոհութիւնը կու գայ աշխատավարձքերէն: 661 օր է կ'ըսեն աշխատաւորները, որ յաւելում չէ եղած: Սէ-Ժէ-Թէ-ն կ'ուզէ որ ՍՄԻՔ-ը (նուազագոյն աշխատավարձք) ամսական 7500 Ֆր.ի բարձրանայ: Կ'ըսուի նաեւ թէ աշխատանքի ջնջումներ նախատեսուած են:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ կառավարութիւնը անսպասելի կերպով ջնջեց իր որոշումը ինչ կը վերաբերի արեւելեան Երուսաղէմի 53 հեկտար պաղեստինեան հողերու գրաւման: Ծանօթ է որ այս որոշումը բաւական աղմուկ բարձրացուցած էր, բայց ապահովութեան Խորհուրդը չէր կրցած բանաձեւ մը քուէարկել պահանջելով Իսրայէլէն որ հրաժարի այդ գրաւումէն՝ Միացեալ-Նահանգներու վէթոյին պատճառաւ: Պաղեստինցիք կը սպառնային վերսկսիլ ինթիֆատաչ (քարամարտ):

ԹՐՔԱԿԱՆ ԶԻՆԵԱԼ ՈՒԺԵՐՈՒ միաւորումներ կրկին անցած են սահմանը ու մտած Իրաքեան հողը: Այս վերադարձին պատճառ ցոյց կը տրուին այն տեղեկութիւնները թէ թրքական ուժերէ պարպըւած շրջանները սկսած են կրկին գրաւուիլ ՓՔՔ-ի մարտիկներուն կողմէ: Թըրքական զօրքերը հինգ քմ. թափանցած են Իրաքէն ներս:

ՊԵԼԺԻՈՅ ընտրութիւնները հաստատեցին երկրին կայուն դիմագիծը եւ եթէ նոյնիսկ վարչապետ Ժան-Լիւք Տըհէն իր հրաժարականը տուաւ թագաւորին, պարզ է որ ան ալ կրկին իրեն պիտի յանձնէ կառավարութեան կազմութիւնը, քանի որ մեծամասնութիւն ապահովեց:

ՉԷՉԷՆԻՈՅ համար բանակցութիւններ հաւանական կը նկատուին, թէեւ ռուսական բանակը կը շարունակէ իր յարձակումը անկախապաշտներու կեդրոնատեղիին վրայ: Օ-Էս-Սէ-Ըն հրաւիրած է Ռուսաստանը որ Դուդայեւի հետ հանդիպում մը ունենայ Գրոզնի, Մայիս 25-ին:

ՊԱՊԸ Չեխիայէն իր հայրենիքը անցաւ եւ 300 հազար ուխտաւորներու առջեւ պատարագեց Սքոչով: Տեսնուեցաւ նաեւ Լէք Վալեզայի հետ որ աշնան կրկին պիտի ներկայանայ նախագահական ընտրութեան: Կը թուի որ պապը իր վերընտրութեան կողմնակից է: Յովհ.-Պօղոս Բ. նոյն օրը, Մայիս 22-ին, Հռոմ վերադարձաւ:

ԺԱՆ ԹԻՊԵՐԻ գրաւեց Ժագ Շիրաքի աթոռը որպէս Փարիզի քաղաքապետ, ինչ որ անակնկալ մը չէր: Ընկերվարական խմբակը թեկնածու չներկայացուց ընտրական գտնելով այս գործընթացը եւ իր ուժերը կեդրոնացնելով թաղապետական մերձաւոր ընտրութեանց վրայ (Յունիս): 60 տարեկան, Թիպերի ծագումով Գորսիքացի է եւ 17 տարի է Շիրաքի կցորդը:

ՌԸՆՈՅԻ ընդհ. տնօրէնը՝ Լուի Շվայցըր քննութեան տակ առնուեցաւ վարակուած արեան կապակցութեամբ: 1985-ին վարչապետ Լօրան Ֆապիւսի գրասենեակին տնօրէնն էր: 9-րդ անձն է այս խնդրին մէջ որ քննութեան տակ կ'առնուի թունաւորման կամ մեղսակցութեան համար:

ՄԵԾՆ-ԲՐԻՏԱՆԻՈՅ նախկին վարչապետը՝ Լէյտի Թաչըր իր յուշերու Բ. հատորին մէջ շատ ծանրօրէն կ'ամբաստանէ իր յաջորդին՝ Մէյճըրի վարած քաղաքականութիւնը բոլոր մարզերու մէջ՝ եւրոպական, ընկերային, տնտեսական: Այս հատորին լոյս ընծայումը, այս օրերուն, շատ գէշ է Մէյճըրի համար, բայց Տիկին Թաչըր առեւտրական գետնի վրայ շատ լաւ գործ մը ըրած է, հատորը հացի պէս կը ծախուի:

ԳԱՐԵԳԻՆ Ա. ԱՐՑԱԽ ԱՅՑԵԼԵՑ

ԿԱԶՄՈՒՂԻ ՆՈՐ ՊԱՅԹՈՒՄ

Մայիս 19-ին, Գարեգին Ա. ընկերակցութեամբ փոխ-նախագահ՝ Գ. Յարութիւնեանի եւ պատուիրակութեան մը, այցելած է Արցախ: Դէպի Ստեփանակերտ ճամբուն վրայ Կաթողիկոսը Արցախի թեմի առաջնորդ Պարգեւ Եպիսկոպոսի հետ միասնաբար օրհնած է Շուշիի Ս. Յովհ.-Մկրտիչ եւ վերակառուցուող Ղազանչեցոց եկեղեցիները:

Նախորդ օրն ալ, Մայիս 18-ին Գարեգին Ա. այցելութիւն մը տուած է Հայաստանի կառավարութեան, եւ տեսակցութիւն ունեցած է Հ. Բագրատեանի հետ: Շօշափուած հիմնական նիւթերը եղած են եկեղեցիներու եւ բնակարաններու շինութեան, ինչպէս նաեւ Հայաստանի քրիստոնէացման 1700-ամեակի նշումի պատրաստութիւններուն առընչուող հարցեր:

Մայիս 20-ին, կէս գիշերուան մօտ, անյայտ անձեր պայթեցուցած են Հայաստան հասնող կազմուղը. արարքը գործուած է սահմանամերձ վրացական գիւղի մը մէջ, Մառնէուլիի շրջանը: Այդ պատճառով ծագած հրդեհը մարելու աշխատանքը տեւած է աւելի քան երկու ժամ: Այս մէկը 9-րդ պայթումն է նոյն վայրին մէջ, վերջին երկու տարուան ընթացքին:

Հայաստանի վարչապետ Հ. Բագրատեան հեռագրով մը շնորհաւորած է Ալէն Ժիւփէն վարչապետի պաշտօնին նշանակուելուն առիթով:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մայիս 20 / 23)

Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ՆԱՄԱԿԸ «ՊԱՐԲԵՐԱԿԱՆ»Ի ՏՆՕՐԷՆԻՆ

Հանրապետութեան նախագահին Մայիս 20 թուակիր նամակին մէջ, զոր ղրկած է «Պարբերական» հրատարակչութեան (*) տնօրէն Վրէժ Մարկոսեանին, բսուած է..

«Ինձ իրաւունք չվերապահելով միջամտել երկու իրաւաբանական անձանց՝ ձեր հրատարակչութեան եւ «Գոլոս Արմենիի» թերթի խմբագրութեան վէճին, առաւել եւս պետական արբիտրաժի կայացրած վճռին, խնդրում եմ մինչեւ Ազգ. ժողովի յառաջիկայ ընտրութիւնների աւարտը յետաձգել այդ վճռի կատարումը, որպէսզի տպաւորութիւն չստեղծուի, թէ ինչ - որ մէկը ընտրապայքարի ընթացքում փորձում է սահմանափակել ընդդիմութեան խօսքի ազատութիւնը»...:

(*) «ՅԱՌԱՋ».. «Գոլոս Արմենիի» թերթը վերջին ամիսներուն դանազան ճնշումներու ենթարկուեցաւ. նախ պահանջուեցաւ որ խմբագրատան սենեակներուն մէկ մասը պարպէ եւ երբ տնօրէնութիւնը ընդդիմացաւ, «Պարբերական» հրատարակչութենէն իրենց բսուեցաւ որ կը մերժեն այսուհետեւ թերթին տպագրութիւնը կատարել:

ԼՂՀ-Ի ԴՐԱՄԱՏՆԱՅԻՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԸ

Ստեփանակերտի մէջ Մայիս 19-ին տեղի ունեցած Հայաստանի Կեդր. Դրամատան վարչութեան արտակարգ նիստին քննարկուած է Արցախի մէջ դրամատնային համակարգի հաստատման հարցը: Որոշումներ գոյացած են, յատկապէս, Հայաստանեան դրամատուներու ԼՂՀ-ի տա-

(Շար.ը Դ. էջ)

ԳՐԱԿԱՆ ԿԱՅԾԵՐ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Սփիւռքի իրապէս պատկանելու եւ մտաւորական աշխատանք տանելու համար, մարդ անհրաժեշտ է որ սփիւռքային, այսինքն համաշխարհային մշակութային կապեր պահէ մտածումի կարեւոր կեդրոններու հետ։ Պէյրութ, Փարիզ, Լոս-Անճըլըս, Մոնրէալ, Թեհրան, Պոլիս, Հալէպ, Պոսթըն եւ Պուէնոս-Այրէս — ասոնք են մեր հայկական մշակոյթի առանցքները։ Այս բնը ոստաններու հայութեան մտաւոր սնունդը առաւելաբար երեք երկիրներէ կուգայ - Ֆրանսա, Անգլիա եւ Միացեալ-Նահանգներ։

Այսպէս է որ չաբաթական, ամսական ու տարեկան մեծ թուով հանդէսներ կը գտնեն իրենց ճամբան դէպի սեղանս։ Ու կը պարտադրեն, որ ժամեր տրամադրուի իրենց ընթերցումին՝ առնուազն գիտնալու թէ քաղաքակիրթ աշխարհի գրական մշակոյթը ի՞նչ չափանիշներ, ի՞նչ պայքարներ կը հետապնդէ, գիր գրականութեան ո՞ր կալուածին մէջ նոր նուաճումներ եղած են, եւայլն։

Առաջին ժամադրութիւնը որ կր յարգեմ, ահա մօտ 35 տարի կ'ընէ անգլիական Թայմզ Լիթըրըրի Սապլիմընթ է որ ամէն շաբաթ ամենայն հաւատարմութեամբ կը հասնի սեղանիս։ Անգլիական լըջախոհ, զուսպ, հմուտ եւ պահպանողական գրական մտածողութեան պատգամախօսն է։ Երկրորդ ժամադրութիւնս, այս ալ շաբաթական՝ կ'ըլլայ Փարիզի «Լը Մոնտ» օրաթերթի Ուրբաթ օրուան Գրական Յաւելուածին հետ (երկու օրէն կը հասնի Սիտնի), որ ֆրանսական միտքը յուզող մեծ հարցերուն, տագնապներուն եւ այժմէականութեան արծագանգներով պըղտիկ խարոյկ մը կը վառէ Քիլլարայի այս անկիւնը, ուր անգլիական կայսերական ոգիին հողեմարքը կ'ապրին շուրջս բնակող տեղացիները։ Մանր հրաբուխ մը՝ այս միապաղաղ արուարձանին մէջ։ Գիտեմ, Փարիզի իմ բարեկամներուս Նշանեանին ու Պըլտեանին համար այդ թերթը աւանդապահ մտայնութեան մը համազօր է, պարզ ցոլքը ֆրանսական փոթորկոտ մտքին։ Սակայն ճակատագիրը այսպէս տնօրինած է...։

Լոնտոնէն սակայն ուրիշ, աւելի կրակոտ եւ արդիական ոգիով տարուած երկշաբաթաթերթ մըն ալ կը հասնի Փասիֆիք Հայուէյ թիւ 11-635 հասցէին - Լոնտըն Րիվիու օֆ Պուքս՝ ուր համալսարանական դասախօսներէ աւելի ազատ մտաւորականութիւնն է որ կ'արտայայտուի։ Շաբաթաթերթերուն շարքը կը շարունակուի ամերիկեան միջին, կէս-ակադեմական, կէս-արտահամալսարանական մտաւորականութեան ձայնը հանդիսացող Նիւ Եորք Թայմզ Րիվիու-ով որ միւսներուն ծունկը չի հասնիր անշուշտ, սակայն նման ամերիկեան մշակութային բոլոր արտադրութիւններուն՝ իր հանած աղմուկով ու կեանքոտ ոճով կը յաջողի ինքզինքը պարտադրել։

Աւստրալիան անմասն չէ այս հաւաքոյթին - Քուատրըընթ գրական ու ընկերային ամսագիր մըն է, ամէնէն տարածուածը այս աշխարհամասին մէջ ուր կ'արտայայտուին գլխաւորաբար համալսարաններու մտաւորականները, շատ հաւասարակշռուած ոճով ու բովանդակութեամբ յօդուածներով։ Յետոյ ամէն երեք ամիսը անգամ մը Նիւ-Եորքէն կը հասնի Տիսսէնթ, ձախ մտաւորականութեան հանդէսը որ կը բերէ Միացեալ-Նահանգներու ամէնէն լուրջ, արդիական, ինքնատիպ ու ըմբոստ, իմա՛ հրեայ մտածողներու կարծիքները աշխարհի կարեւորագոյն խնդիրներու մասին։ Ասոր հետ կուգայ նաեւ Տը Ամերիքըն Սքոլըր եռամսեան որ հանդատեան կոչուած փրոֆէսօրներու եւ կեանքի մէջ յաջողած մարդոց օրգանն է։ Ասոնք են գլխաւորները այն շօշափուկներուն որոնց շնորհիւ Սփիւռքի հայ գրական մշակը կը մասնակցի մեր դարու մշակոյթի մէկ մասին, որոնց շնորհիւ իր «այարը» կը ստուգէ որոշ իմաստով եւ կը ջանայ հասկնալ ո՞ւր է մեր գրական արուեստը 20-րդ դարու այս տարիներուն։

Եւ ամէն ընթերցումի՝ յուսահատութիւն կը կոխէ վրաս, երբ բաղդատեմ մեր հայ գրական կացութիւնը աշխարհի «լաւ» մակարդակին հետ։ Աշխարհ ո՛ւր, մենք ուր ... Ու դեռ որքան հայ պիտի ուտենք որ հասնինք աշխարհի առաջնակարգ մշակոյթներու մակարդակին։ Հասնինք՝ ու անցնինք։ Հատորներ կարելի է լեցնել մեզի պակսած կամ թերի վիճակի մէջ գտնուող մշակութային գործիքներու ցանկովը։ Մարդ կը զարհուրի...։ Սակայն, այդ զգացումը ամէնէն ամլացնող եւ անիմաստ դիրքորոշումն է որ կրնանք որդեգրել նման կացութեան մը դիմաց։ Որովհետեւ նորութիւն չէ մեր այս յետամնացութիւնը ու եթէ ասկէ հարիւր յիսուն կամ հարիւր կամ յիսուն տարի առաջ մեզ կանխողները յուսահատութեան եւ խուճապի դէմ չդնէին՝ այսօրուան մեր մշակութային մակարդակը գերոյին կը մօտենար։ Բայց հոն չենք, գիտենք մեր ուժերը, մեր անուրանալի արժանիքները եւ մեր ահաւոր անրաւարարութիւնները նաեւ։

Հսկայ աշխատանք, ճիգ ու տագնապ կայ մեր առջին։ Մղձաւանջային արձակուրդը Հայաստանի մէջ վերջ գտաւ չորս տարի առաջ ազատութեան եւ անկախութեան հռչակումով ու հիմա մեր հայրենիքը իրական, պատասխանատու եւ լուրջ պատմութեան մաս կազմելու փորձառութիւնը կ'ապրի։ Դժուար օրեր են իրենց եւ նաեւ մեզի, Սփիւռքի Հայերուս համար որ ստիպուած ենք յարմարիլ անսպասելի այս նոր, անօրինակ կացութեան։ Արդեօք որքա՞ն տարածուած է Հայաստանի մէջ համայնավար քաղցկեղը, քանի՞ տարի կամ տասնամեակ պէտք ունին որ կատարելապէս բուժուին։ Մինչ այդ, քանի մը յստակ սկզբունքներու կը կարօտի Սփիւռքը որպէսզի թէ՛ իր գլխուն ճարը նայի եւ թէ՛ Հայաստանի օգնութեան հասնի։ Ինծի կը թուի թէ առաջին սկզբունքը ազատութեան ու ճշմարտութեան հրամայական մըն է -- հայ մտքի ազատագրումը իրենց կեանքը ապրած աւանդութիւններու, եւ ժողովրդային մշակոյթի կաշկանդումներէն, եւ ճշմարտութեան բացայայտումը՝ ի գին ամէն զոհողութեան։ Ամէն սփիւռքահայ բացարձակ ազատութիւնը ունի իր խղճին հրահանգին հնազանդելու Հայաստանի ու հայրենիքի հետ իր յարաբերութիւնները ճշդելու մէջ, անկախ՝ իր յարանուանական, կուսակցական կամ այլ պատկանելիութենէն։ Այս յարաբերութիւնը, այս կապը, ամէնէն հիմնական իրաւունքներէն է մարդ անհատին եւ առաջին թիրախը՝ համայնատիրական վարչակարգերու, կազմակերպութեանց եւ ամէն տեսակ իշխանութեան։

Երկրորդ սկզբունք մը կարելի է նկատել հայկական ինքնութեան սահմանումը կամ բնութագրումը։ Ո՞վ է եւ ի՞նչ տեսակ ընկերային էակ է Հայը, ի՞նչն է որ անոր ազգային դիմագիծ կուտայ - լեզո՞ւն, բնակավա՞յրը, սովորութիւննե՞րը, հաւաքական գիտակցութի՞ւնը։ Այս հարցը իր ճիւղաւորումները ունի - Հայ ազգը ինչպէ՞ս դիմացաւ դարերու տագնապներուն, կա՞յ հայկական յատուկ ճակատագիր, եւ կամ՝ ի՞նչ է Հայ ժողովուրդին առաքելութիւնը։ Այս հարցումներուն պատասխանին փնտռտուքը ուրիշ սկզբունքի մը կ'առաջնորդէ՝ որ կրկին անհատին բացարձակ իրաւունքն է բնորոշել։ Այսպէս է որ ոչ ոք իրաւունք ունի Հայու մը իր հայրենիքը երթալու ցանկութեանը արգելք հանդիսանալ, եթէ չկան իրաւական խոչընդոտներ։

Այս բոլոր հարցադրումներէն ետք, կը վերադառնամ այս գրութեան սկզբնական խնդրին՝ որ մեր ազգին դժուարութիւնն է արդի աշխարհի ընթացքի կշռոյթին յարմարելու, մշակութային իմաստով։ Լիլիութի աւազներուն վրայ գաճաճներու կողմէ անկարողութեան մատնուած Կալիվըրին նման, կամ Սասունցի Դաւիթի նման Մսրայ Մելիքին փոս-թակարդը ինկած հերոսին պէս, մեր ազգը կրնայ իր մտածումի եւ արտայայտութեան ազատութեան հասնիլ եթէ գերագոյն ճիգ մը ընէ ու եռ իր պատմական հունին մէջ մտնէ։ Ուրկէ՞ պիտի գայ ղեկավարութիւնը այս յեղափոխութեան - Հայաստանէ՞ն, Սփիւռքէ՞ն՝ թէ միասին աշխատելով։ Ամէն ողջմիտ ու հայրենասէր հայ վերջին լուծումին պիտի հակի։

Ապրիլ 24, 1995
Քիլլարա, Աւստրալիա

ՓՈՒԼԱՆ ՏՈՄՍԻ

«ԹՇՈՒԱՌ ԱՆՏԷՐ»Ը ՔԱՌԱՍՄԲԱԿ ԿԸ ՎԵՐԱԴԱՌՆԱՅ

Մեծ Եղեռնի 80-ամեակին առթիւ Սփիւռքի բոլոր հայաշատ քաղաքներուն մէջ կազմակերպուեցան ոգեկոչումի ձեռնարկներ, յաճախ պաշտօնական անձնաւորութիւններու մասնակցութեամբ։ Գանատայի մայրաքաղաք Օթթաուայի մէջ Ապրիլեան ոգեկոչումի յայտագրին մաս կազմած է նաեւ քայլարշաւ մը դէպի Թրքական դեսպանատուն, ուր հայկական բողոքի ցոյցը իր աւարտին երգուած է «Մեր Հայրենիք» մաղթերգը։ Բարձրախօսին առջեւ գտնուող երգիչը հայկական հիմնը երգած է իր սկզբնական, հարազա՛տ բառերով -- «Մեր Հայրենիք, ԹՇՈՒԱՌ ԱՆՏԷՐ»...։

Այս բնագրային «ուղղումը» մեզի յանկարծ ետ կը տանի 1990 թուականը։ Հայաստանի Խորհրդարանին «Անկախութեան մասին Հռչակագիր»էն ետք անհրաժեշտ անմիջական բարեփոխումներու կարգին դասուած էր ազգային զինանշանին եւ մաղթերգին փոփոխութիւնը։ Վե՛րջ տալարոյ «Սովետական Ազատ երկիր Հայաստան»ին։ Նոյն տարուան Հոկտեմբերին հրապարակուած էին նաեւ «Պետական զինանշան եւ հիմն ստեղծելու մրցոյթի պայմաններ»ը, որպէս պայմանաժամ տրուելով յաջորդ տարուան Յունուար 15-ը, որ ապա պիտի երկարաձգուէր վեց ամիս, որովհետեւ մինչ այդ «նշանակելի» գործեր չէին ներկայացուած դատական կազմին։ Պէտք չէր աճապարել լաւագոյնը ընտրելու համար 70 տարի երկար սպասումէ ետք։ Պէտք չէր տարուիլ մանաւա՛նդ՝ ժամանակաւոր մըտահոգութիւններով։ Ի վերջոյ մեր ազգային նոր օրհներգը պէտք է պարփակէր յաւիտենականութեան սահմանուած խորհուրդներ. անոր պարզ խօսքերը խտացումը պէտք է ըլլային մեր պատմութեան միաժամանակ պատկերացնելով ձգտումը դէպի լուսաշող ապագան՝ համամարդկային շեշտով եւ ոգիով թեւաւոր։ Իսկ օրհներգին երաժշտութիւնը պէտք է ըլլար Արամ Խաչատրեանի յօրինումին նման շքեղ, հանդիսաւոր, տպաւորիչ եւ երաժշտականօրէն կատարեալ։ Փա՛ռք տիրոջ, կրնայինք ապահով ըլլալ նաեւ այդ կողմով։ Մեր մէջ ունէինք տաղանդաւոր երգահաններու աստղահոյլ մը։

Եւ վերջապէս յամի Տեառն 1991 Յունիս 1-ին, Հայաստանի Խորհրդարանի մեծարգոյ անդամները բացարձակ մեծամասնութեամբ ընտրած էին Անկախ Հայաստանի նոր օրհներգը, որ ձեզի-մեզի ծանօթ այդ հի՛ն, հի՛ն քայլերգն էր, տասնամեակներու ընթացքին աւելի եւս գունաթափ եւ այլանդակուած «Մեր Հայրենիք թշուառ անտէրը», որ յետ եղեռնեան հոգեբանական ազդակներու ներքեւ եղած էր Ա. Հանրապետութեան ազգային մաղթանք։ Շրջանի մը՝ ուր Երեւանի փողոցները եւ Ս. Էջմիածնի շրջափակը կարելի էր տեսնել ցեղասպանութենէն ճողոպրած վերապրողներու ուրուականներ։

Հայաստանի այս «նոր» Մաղթերգի ընտրական զաւեշտին իրենց մասնակցութիւնը բերած էին ժողովին ներկայ 158 երեսփոխաններէն 146-ը։ Անոնցմէ ոմանք թեր քուէարկած էին «հայրենասիրաբար», ուրիշներ՝ նախանձելի անգիտութեամբ, իսկ երրորդ խումբ մըն ալ, հաւանաբար մեծամասնութիւնը, ենթարկուելով բարձր կամքին եւ ճնշումին նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի։ Հայաստանի մէջ այդ օրերուն իշխողն էր աժան փոփխլիզմը, ազգային եւ ազգայնական չահարեր արտայայտութիւնները. կը տիրապետէր փոխադարձ ողոքումի քաղաքականութիւնը, որուն զոհ կ'երթար մեր այնքան խանդով եւ մեծ ակնկալութեամբ սպասուած ազգային նոր մաղթերգը։ Այդ կատակերգութեան մէջ նոյնիսկ իր երեւելի դերը վերցուցած էր մաէսթրօ Լորիս Ճգնաւորեան, որ Խորհրդարան եկած էր բերելու իր աղեխարշ «վկայութիւնը» թէ իր հայութիւնը կը պարտէր այդ թշուառայեղձ «Մեր Հայրենիքին», եւ հետեւաբար...

Եւ հետեւաբար ազգովին մեզ արժանի դատեցին, անոնք՝ մեր ընտրեալներն ու ղեկա---վարները, որպէս նոր օրերու ազգ. դրօշ պարզելու խորքով խե՛ղճ եւ հնաբոյր եւ երաժշտականօրէն այնքան պարզունակ եւ տաղաչեշտ քայլերգ մը, որ այլապէս կրնար յարգարժան ըլլալ եթէ չարուէր մեր պատմութեան դարաններուն մէջ։

*
**

Չորս տարիէ ի վեր երբ պաշտօնական հանդիսութիւններուն ականջալուր կ'ըլլանք - խոստովանինք՝ ակամայ - Հայաստանի պետական մաղթերգին, միշտ նեղացուցիչ զգացումը կ'ունենանք որ կը գտնուինք կեղծ, անբնական եւ խարդախուած «բնագրի» մը առջեւ։ Բնագիր մը՝ որ ենթարկուած է դեղագիտական անյարիր գործողութեան մը - «Թշուառ, անտէր»ը փոխարինուած է «ազատ անկախ»ով, ինչպէս փոքր քիթ մը որ փակցուելով կ'աւելցուի մեծին վրայ։ Սակայն շատ պերճախօս երեւոյթ մըն է Ապրիլ 24-ին, Օթթաուայի Թրքական դեսպանատան առջեւ երգուած հայկական մաղթերգին եղծումը։ Ծանօթ ասացուածքը կ'ըսէ. - «Վտարէ բնականը, ան պիտի վերադառնայ քառասմբակ»։ Յստակ է որ երբ գերագոյն դաշնակցական մը կամ դաշնակցամիտ մը «ազատ-անկախ»ը կը վերածէ «թշուառ անտէր»ի, ան իր բնական տարերքին մէջ կը մտնէ։ Այդպէս երգած է իր ամբողջ կեանքի ընթացքին, եւ պատճառ մըն ալ չի տեսներ այդպէս չշարունակելու, այս անգամ առ ի կուսակցական բողոք Հայաստանի Հանրապետութեան ղեկավարներուն։ Անշուշտ այդ հայորդին մեր օրերու իր(ենց) «ըմբոստութիւնը» խորհրդանշող քայլերգեցողութեամբ գործած կ'ըլլայ ազգային սրբապղծութիւն մը. կարելի չէ, արտօնելի չէ, որ դաշինքին տան առջեւ ամբողջ ազգի մը բնաջնջումը ոգեկոչող բողոքի, սուգի եւ «պահանջատիրութեան» պահու մը, գտնուի Հայ մը կամ Հայեր որոնք նոյն ատեն իրենց ընդդիմադրութիւնը յայտնեն հայրենի իշխանութիւններուն, ընդ որս մեր անկախ հայրենիքին առաջին ազգատիր նախագահին։ Զծանրանանք այս խոտրապէս ողբալի երեւոյթին վրայ։ Սակայն մենք մեզ այժմ կ'արտօնենք ըսելու բոլոր անոնց որոնք հայ ժողովուրդին պարտադրեցին «Մեր Հայրենիք» մաղթերգը, թէ անոնք արժա՛նի դարձան այդ «ըմբոստութեան» արտայայտութեան։ Երբ երախայի մը ձեռքը կը տրուի զէնք մը՝ պէտք չէ զարմանալ երբ այդ զէնքը նաեւ գործածուի մեծերուն դէմ, թերեւս անգիտակաբար կամ գուցէ «հայրենասիրաբար», բայց սակայն՝ գործածուի։

Մի քանի ամիսէն Հայաստան պիտի ունենայ նոր եւ նորոգուած Խորհրդարան մը։ Երկիրը պիտի օժտուի նաեւ իր ուրոյն սահմանադրութեամբ եւ վարչակարգը աւխատ պատասխանատուութիւններու աւելի յստակ բաժանումով։ Այն ատեն ժամանակը հասած պէտք է նկատել, որ նորընտիր Խորհրդարանը վերատեսութեան ենթարկէ իր նախորդին կարգ մը փութկոտ եւ պարագայական որոշումները, եւ որոշէ Հայոց հայրենիքը՝ Հայաստանը օժտել արժանավայել մաղթերգով։

ԳՐԻԳՈՐ ՔԷՕՍԷԵԱՆ

ՎԵՀԱՆՈՅՇ ԹԵՔԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Այսօր Մայիս 24-ի երեկոյեան, «Համազգային»ի Փարիզի մասնաճիւղը գրական իր հաւաքոյթին կը մեծարէ գրագիտուհի Վեհանոյշ Թեքեանը որ կուգայ Միացեալ-Նահանգներէն։ Ան (ծնած՝ Պէյրութ, 1948-ին) կանուխ տարիքէն գրական ասպարէզէն ներս մուտք գործած է որպէս բանաստեղծ. 1969 թուականին լոյս տեսած է առաջին հատորը՝ «Կապոյտ Ապրիլ»ը։ Աւարտելէ ետք Պէյրութի Հայ Աւետարանական Գոլէճը, փիլիսոփայութիւն ու անգլիական գրականութիւն ուսանած է տեղւոյն ամերիկեան համալսարանը։ Շատ կանուխէն, 60-ական թուականներէն սկսած է աշխատակցիլ Պէյրութի մամուլին, բանաստեղծութիւններու հետ տալով նաեւ արձակ էջեր։ Տարիներու հոլովոյթին հետ լոյս կը տեսնեն իր յաջորդ հատորները. «Ոստրէ» (1974), «Ծեղքուած մանրանկար» (1977) ուր խմբուած են արձակները, «Կիզակէտ» (1978), «Նշանագիր» (1987), «Բազմածուփ աշխարհ» (1993)։

Շուրջ երեք տասնամեակ առաջ Պէյրութի մէջ յայտնուած ուշագրաւ անուններու ամէնէն ինքնատիպերէն մէկն է Վ. Թեքեան որ հակառակ ժառանգուած մոխիրներուն ու ներկայի յաճախ ջլատող մեզ այլուր քաշող իրականութեան,

ՊՈԼՍԱՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄՐՑՈՒՄ՝ 10-ՐԴ ՏԱՐԻ

ՄԱՐՍԷՅԼ.- («Յառաջ»).- Մարսէյլի հայ գաղութի տարեկան մը-ցակումներէն, կրթական ձեռնարկներու շարքին մէջ, Պոլսահայ Մշակութային Միութեան միջ - վարժարանային արտասանութեան մրցումը այլեւս յատուկ տեղ մը կը գրաւէ իր կազմակերպութեամբ, բովանդակութեամբ, սահմանած հետապնդումներով: Տասներորդ տարուան համար ձեռնարկին նպատակը առաւել խթանաւորող յայտագիր մը պատրաստած էր Միութիւնը: Նախ պատմականները, աշակերտներու երգչախումբերն Հայ խօսքն ու լեզուն նոր արժանացուցին, նոյնպէս այդ լեզուին ուսուցման ու աշակերտութիւնը եղան օրուան նիւթ քանի Պոլսահայ Մշակութային Միութիւնը յաճախակի հրաւիրած էր Փարիզէն մանկավարժ եւ կրթական մշակ՝ Հիլտա Գալֆայեան - Փանոսեան: Արդարեւ, Շաբաթ, Մայիս 13-ին, Սահակ Մեսրոպ Մշակութային Կեդրոնին մէջ Հիլտա Գալֆայեան - Փանոսեան խօսեցաւ հայերէն լեզուի ուսուցման շուրջ:

Լեզուն հիմքն է, ըսաւ, ազգային ինքնութեան: Ոգին բաւարար չէ: Առանց լեզուի ճանաչման չկայ ամբողջական Հայ, չկայ գիտակից յանձնառութիւն հայ կեանքէն ներս: Լեզուն հիմնական գործիքն է ներգործելու մշակոյթի մը զանազան բնագաւառները: Դասախօսը ցաւով դիտել տուաւ որ լեզուի հարցը անուշադրութեան մատնուած է այսօր մեր իրականութեան մէջ: Յիշեցուց Փարիզի մէջ հիմնուած «Մաշտոց, Հայ Լեզուի Պաշտպանութեան եւ Զարգացման Միութիւնը», անոր նպատակները եւ կատարած գործունէութիւնները: Ապա, Հիլտա Գալֆայեան - Փանոսեան շեշտելէ յետոյ թէ լեզուի մը ընկալումը արդիական միջոցներով պէտք է ըլլայ, ներկայացուց իր ստեղծած լսատեսողական եղանակը ամփոփուած երեք հատորներու մէջ: Չորրորդ հատոր մը «ուսուցիչին գիրքը» պատրաստութեան մէջ է: Բացատրեց օրինակներով զանազան տարրերու ուսուցումը, եղանակին յաջորդական փուլերը որոնք կը հետեւին մանկավարժական հոլովոյթի մը՝ հասկնալ, խօսիլ, կարդալ եւ գրել: Դասախօսը թուեց լսատեսողական այս եղանակին առաւելութիւնները մանաւանդ օտարախօսներուն համար եւ լուսարձակելով «քասէթ» մը տուաւ կենդանի ապացոյցներ: Հիլտա Գալֆայեան - Փանոսեան համոզումով, հաւատքով, խանդավառ շունչով խօսեցաւ այս էական հարցին շուրջ գրաւելով ներկաներուն ուշադրութիւնը եւ կոչ ըրաւ բոլոր միջոցներով զարկ տալ հայ լեզուի տարածման եւ ուսուցման համաձայն արդիական ձեւերու:

Դասախօսը ներկայացուց Անի Յովսէփեան: Նախքան դասախօսութիւնը Հիլտա Թիւրաք եւ Արթօ Պեքճեան արտասանեցին Հիլտա Գալֆայեան - Փանոսեանի բանաստեղծութիւններէն: Երեկոյթին փակման խօսքը ըրաւ Տարօն Եպիսկոպոս Ճէրէճեան ընդգծելով կարեւորութիւնը նիւթին եւ գնահատելով դասախօսին նուիրումը հայ լեզուին ու մշակոյթին:

[illegible] ... ննջումները Պոլսոյ ... բլու Սփիւռքի Հայուն վճռակամութիւնը: Ուրախալի է որ «Համազգային»ը որ այժմ գործունէութեան լծուած է այս

շրջանին, գաղափարը եւ դաշն գործակցութիւն միջոցները ունեցած է Փարիզի [illegible] հրաւիրելը: Առիթ որ վստահաբար պիտի գոհացնէ այս անունին հանդէպ չատերու հետաքրքրութիւնը, գրադատ Ալ. Թոփչեանի ալ ներկայացումով:

Փարիզ

Երբոր Հեմինկուէի նմանող ծերունին
ձեռքի դատարկ շիշին մէջ բացակայ աստուածը ցոյց կուտար
ու ֆովի կինը որուն բերանը արբուած հովանոցի պէս էր
կ'ըսէր՝ նինի պինի պիկուտիներ ձեր վերջը այստեղ է
եւ կոյրը միջանցքին նիշդ մէջտեղ աթոռը դրած
ճաքած ձայնով սիրային պալլատներ կ'երգէր
եւ երիտասարդ մեքսիքացին ոսկեդրամներ կը կլլէր
եւ բանաստեղծը աչքէ կ'անցընէր
հրատարակչատուն տանելիք ձեռագիրը
եւ քակահատը ոտիկանէն առաջ կը փախչէր
եւ մեքենագէտը ելեկտրական ատինանը կը նորոգէր
եւ կապարով ժամացոյցի կոթ կազմած սեւամորթը
կապոյտ վզնոցով աղջկան կը համբուրէր
եւ ֆեմինիստ մը կը պնդէր որ անկրծկալ պէտք է քալել
եւ զբօսաշրջիկ մը Յաղթութեան կամարը նկարել կ'ուզէր
վայրկեան մը կեցաւ
սեւամորթը շոյեց աղջկան շօգիացած շրթնանեկը
ելեկտրական ատինանը՝ մարդոց կօշիկները
քակահատը՝ իր գողօնը
մեքսիքացին՝ ոսկեդրամը
կոյրը՝ մեթրոյին խորութիւնը
ֆեմինիստը՝ ընկերուհիին կուրծքը
բանաստեղծը՝ առաջին տողերը
եւ Հեմինկուէյի նմանող ծերունին՝ գինիի դատարկ շիշը
եւ երբ հովանոցի պէս պառաւին հետ սկսան երգել
զբօսաշրջիկը նկարեց
նկարեց Յաղթութեան կամարը
կոյրը հանեց ակնոցները
մեքսիքացին՝ կլլած դրամները
սեւամորթը՝ դալկահար աղջկան կապոյտ վզնոցը
քակահատը՝ թատրոնի տոմսը
բանաստեղծը՝ մեքենագէտի հագուստները
մեքենագէտը՝ փրոֆէսէօրի անձնաթուղթը
եւ Հեմինկուէյի նմանող ծերունին
տափատին կոճակները քակած ըսաւ որ վերը Աստուած կայ
Աստուա՞ծ կայ վերը
եւ մնաց Սէն - Լազարի մեթրոյի նստարանին վրայ
պատկերի պէս որ Ռամպրանթը չնկարեց
եւ թափառաշրջիկները անցան
եւ անցան շտապողները

ԼՕՐԸՆՍ ՏԸՌԷԼ

ՊՐՈՍՊԵՐՈՅԻ ԿՂԶԻՆ

Նեռածական՝ Գորֆու կղզիի բնութեան ու ապրելակերպին

Անգլերէնէ Թարգմանեց՝
ՇԱՔԷ ՏԷՐ - ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ - ՄԻՆԱՍԵԱՆ

Այս կապակցութեամբ հարցում կ'ուղղեմ Անաստասիուսին: Դէմքի ոչ - շատ ինքնավստահ արտայայտութեամբ մը կը ժպտի: Կը սիրէ հասարակ գիւղացիներէն աւելի մոտցի նկատել ինքզինք, բայց իր խօսելու ձեւէն կը հասկնամ թէ այդ մասին լսած է:

- Հայր Նիկոլան ասոր կը հաւատա՞յ, - կը հարցնեմ:

Վայրկեան մը ամբողջ՝ սեւ աչքերը պատուհանէն դէպի դուրս յառած կը մնայ, ապա ուսերը թօթուելով կը պատասխանէ.

- Ես ի՞նչ գիտնամ թէ այդ ծերերը ինչ բանի կը հաւատան: Կարդալ - գրել չեն գիտեր:

Հայր Նիկոլան մեր եւրոպական ընդհանրական մշակոյթին մէկ ժառանգորդը չէ...

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԵՆԹԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

12 - 9 - 37

Մեկնաբանումի մեր ձախաւեր փորձերէն խառնշտկուած Պատմութիւնը ալնիւ չէ երբեք անոնց հանդէպ որոնք բան մը կը սպասեն իրմէ: Մեր հետաքրքրութեամբ արժեւորուած դէպքերու ձեւապաշտ իրերայաջորդութեան մէջ, հողը կ'ենթարկուի շատ չնչին փոփոխութեան, իսկ մարդու հիմնական կառոյցը՝ գրեթէ ոչ մէկ փոփոխութեան: Այս մօտեցումով դիտուած իրերը դեռ կը պահեն տեսակ մը առասպելական երեւոյթ - այնպէս որ թէեւ ժամանակագրական առումով հարիւրաւոր տարիներ մեզ կը բաժնեն Իւլիսէն, սակայն եւ այնպէս անոր շուքին տակ կ'ապրինք: Իրենց դարաշրջանի անտառներուն մէջ արտորայցող քարացած մաստոդոնտներուն պէս՝ հնարանները կուգան ու կ'երթան, իւրաքանչիւրը՝ իր դրպանի «Ոդիսեւս»ով եւ արդի յունարէնի անգիտութեամբ: Որոշ ատեն մը՝ ջանասիրութեամբ կը հակին որեւէ քաղաքի չուսումնասիրուած նիւթերու դէզին վրայ. մի քանի ապակիի կտորէ կամ այլ իրէ մը մեկնելով՝ կը գծեն ամբողջ ապրելակերպի մը գունաթափ ու հիւանդկախ համայնապատկերը: Որքա՞ն ստոյգ ըլլալը չենք կրնար գիտնալ: Բայց եթէ խօսքիմոյէ մը պահանջէինք որ մեր ապրելակերպը նկարագրէ ժամանակակից աղբակոյտի մը մէջ կատարած փնտռտուքէն քաղած փաստերու հիման վրայ, կարդ մը հոյակապ տուեալներ կրնային մաս չկազմել իր պատկերացումին: Այսպէս՝ Իւլիսի պատմական դիմագիծը կրնայ վաւերականացուիլ միայն այն ձկնորսներուն օգնութեամբ, որոնք այսօր «Վիշապ»ի ծուխով լեցուն գինետան մէջ նստած թուղթ կը խաղան ու կը սպասեն որ հովին ուղղութիւնը փոխուի: «Ոդիսեւս»ը ձանձրացուցիչ երկ մըն է, թերի կառոյցով ու անձեւ, քերթողութիւն ըլլալուն համար յարդուած, որ ամէն էջին կը ճապաղի ինքն իր վրայ մեղքնալու եւ ճարտասանութեան պատճառով: Տիպարները նեղացուցիչ ըլլալու աստիճան չափուած - ձեւուած են եւ անոնց նախատեսիլի պատմութիւնը զարդարուն հրջանակ մըն է միայն՝ հեղինակին նկարագրական շնորհը արժեւորող, որ արդարեւ պատկառելի է:

Սակայն ի՛նչ հաճելի եւ սրտաճմլիկ ճշգրտութեամբ՝ քերթուածը կը նկարագրէ արդի Յոյները. ան կը ներկայացնէ ազգի մը դիմագիծը, որ նոյնքան ճիշդ կը հնչէ այսօր որքան՝ իր գրուած ատեն: Շատախօսութիւնը, համեստ խորամանկութիւնը, ստելը, վեհանձնութիւնը, վախկոտութիւնն ու քաջութիւնը, ինքզինք ճանչնալու գրեթէ կատակերգական անկարողութիւնը: Անսէր տրամադրութիւնը եւ յանդիմանութիւնը: Ամբողջ երկը՝ անթերի:

(Շար. 28)

Ապա, սկսաւ մրցոյթը: Նախ բեմ եկան 6-էն 9 տարեկանները (13 հոգի) եւ արտասանեցին քերթուած մը ընտրուած հետեւեալ ցանկէն՝ «Գիտակ» Յովհաննէս Թումանեան, «Աքլորը եւ ուրուրը» Աթաբէկ Խնկոյեան, «Հայրենիքիս» Աւետիք Իսահակեան, «Հայերէն» Խաչիկ Դաշտենց եւ «Կակաչ» Համօ Սահեան: Այս խումբէն առաջին մրցանակը ստացաւ Վալանսի Դուիթեան դպրոցէն՝ Շաղիկ Յովսէփեան, երկրորդ եղաւ՝ Րաֆֆի Ճապարեան Հայ Մշակոյթի Տուն - Կապոյտ Խաչի դպրոցէն եւ երրորդ տեղը գրաւեց՝ Սթէֆանի Խսկիճեան՝ Լիոնի Մարգարեան - Փափազեան դպրոց:

Բ. խումբին, 9-էն 11 տարեկան, 8 մասնակցող, առաջարկուած էր՝ «Պատգամ» Յովհ. Շիրազէն, «Երկու Թռչուններ» եւ «Առուու» Սմբատ Դաւթեանէն եւ «Տղան եւ միւսները» ու «Բիթունիկ» Եուրի Սահակեանէն: Ա. մրցանակ Ազատիկ Աչճեան՝ Արովեան դպրոց, Բ. մրցանակ Սոֆի Տարագճեան՝ Լա Սիոթայի դպրոց եւ Գ. Մրցանակ Հերմինէ Ալթունեան՝ Անարատ Յղութեան Հայ Քոյրերու Վարժարան: Երրորդ դասակարգը, 11-էն 13 տարեկանները, 7 մասնակցող, ընտրեցին իրենց արտասանութիւնը հետեւեալ ցանկէն. «Մայրենի լեզու» Ստեփանոս Նազարեանց, «Հին կարօտ» Ահարոն, «Երեւանին» Հեղինէ Մինասեան, «Պիտի մոռնանք» եւ «Ասուպներ» Վահան Թէքէեանէն: Մրցանակ ստացաւ Օրէլի Պահեան՝ Դուիթեան դպրոցէն առաջին, Վարուժան Ալթունեան Անարատ Յղութեան Հայ Քոյրերու Վարժարանէն երկրորդ եւ Միրէյ Թաշճեան Լա Սիոթայի դպրոց, երրորդ: Իսկ մեծերը, 13-էն 16 տարեկան, չորս մասնակցող, ունէին որպէս քերթուած «Երգ երգոց» Ալիսիա Կիրակոսեան, «Վարդենին» Ռուբէն Որբերեան, «Կոմիտաս Վարդապետ» Վահան Թէքէեան, «Կտակ» Յովհ. Շիրազ եւ «Հայ լեզուին» Սիպիլ: Մրցանակաւորներն եղան, կարգով՝ Հուրի Գարակիւլեան՝ Հայ Մշակոյթի Տուն - Կապոյտ Խաչի դպրոց, Անդրանիկ Մովսէս՝ Դուիթեան դպրոց եւ Անի Ռիւսթէմեան՝ Դուիթեան դպրոց:

Պոլսահայ Մշակութային Միութիւնը գեղեցիկ նուէրներով վարձատրեց մրցանակաւորները: Առաջնութիւն շահողներուն տրուեցաւ լուսանկարի մեքենայ, երկրորդ եղողներուն՝ թարգմանող համակարգիչ մը եւ երրորդներուն՝ «Ուաթման» մը: Իսկ բոլոր մասնակցողները ստացան մէտալ մը եւ իւրաքանչիւր հաստատութիւն՝ բաժակ մը:

Այս ձեռնարկին իր մասնակցութիւնը բերաւ «Գարուն» մանկապատանեկան երգչախումբը որուն տնօրէնուհին է՝ Ժիւլիէթ Ըրմազեան եւ խմբավարը՝ Խաչիկ Ըրմազեան հրամցնելով փունջ մը խմբերգներ եւ արժանանալով ունկնդիրներուն ջերմ գնահատանքներուն, խանդավառ ծափահարութիւններուն:

Իր կարգին եւ ի գոհունակութիւն ունկնդիրներուն Սարգիս Պօղոսեան արտասանեց Դանիէլ Վարուժանի ծանօթ քերթուածը՝ «Առկայծ ճրագ» եւ ժողովրդական բանահիւսութիւն մը Ակնայ մանիներէն՝ «Օրօր»: Սարգիս Պօղոսեան իւրաքանչիւր մասնակցողի նուիրեց իր ձայներիզէն մէկական օրինակ եւ դատակազմի անունով շնորհաւորեց կազմակերպիչներն ու մասնակցողները որոնք, ըսաւ, փառաբանեցին հայ լեզուն:

Գնահատանքի խօսքեր ըրաւ Վաչէ Ծ. Վրդ. Իգնատիոսեան եւ «Պահպանիչ»ով եւ հաւաքաբար երգուած՝ «Հայր Մեր»ով փակեց Պոլսահայ Մշակութային Միութեան միջ - վարժարանային արտասանութեան այս 10-րդ մրցոյթը:

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան Տարօն սրահին մէջ բոլոր ներկաները հիւրասիրուեցան Տիկնանց Յանձնախումբի կողմէ պատրաստուած սեղաններու շուրջ:

Միութեան նախագահը՝ Հրաչ Խաչէն եւ իրգործակիցները կրնան գոհ ըլլալ իրենց կատարած աշխատանքէն եւ բերած ծառայութենէն ի սպաս հայ լեզուին:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

Տիկին Յարութիւն Տամլամեան,
Տէր եւ Տիկին Ժան - Փիէր Պիրօն,
Տէր եւ Տիկին Փիէր Պատեմեան,
Սիրիլ, Լօրան, Ժիւլի, Ալեքսանտրա,
Տէր եւ Տիկին Լէօ Օթօմ,
Տէր եւ Տիկին Ֆիլիփ Սէմէրճեան եւ զաւակները,

ինչպէս նաեւ Տամլամեան, Պախթիարեան, Պօղոսեան, Խոտիկեան, Տէր - Յակոբեան, Թագւորեան, Մնտիկեան, Պիրօն, Պատեմեան ընտանիքները

ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ - հօր եւ ազգականին՝

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՏԱՄԼԱՄԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Մայիս 21-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Մայիս 26, ժամը 14·30-ին Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցին
15, rue Jean-Goujon, Paris 8e

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ». -- Մեր ցաւակցութիւնները Տիկին Յարութիւն Տամլամեանի, ինչպէս նաեւ Տամլամեան, Պախթիարեան, Պօղոսեան, Խոտիկեան, Տէր - Յակոբեան եւ Մնտիկեան ընտանիքներուն:

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Միջին տարիքի կին մը աշխատանք կը փնտռէ Նիս, Գաննի կամ շրջակայքը տարեց անձ մը խնամելու համար, բնակութեամբ:

Հեռաձայնել Փարիզ՝
16 (1) 46 - 06 - 97 - 68

(Շար. Ա. էջէն)

բածքին վրայ գործող մասնաճիւղերուն եւ իրենց կեդրոններուն միջեւ հաշուարկներուն եւ ԼՂՀ-ի հանրապետական ու շրջանային պիւտճէներու սպասարկման առնչուող հարցերու շուրջ:

ՎՐԱՍՏԱՆԻ ԴԵՍՊԱՆ

Է. Շեվարնածէի հրամանագրով 34-ամեայ Գրիգոլ Բարամիձէ, որ զաւակն է վրացի ծանօթ բանաստեղծ եւ ակադեմական Բեւագ Բարամիձէի, նշանակուած է Հայաստանի մօտ Վրաստանի լիազօր դեսպան:

Բ. ԱՐԱՐՔՑԵԱՆԻ ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑԸ

Գ. Խ.-ի նախագահը հարցազրոյց մը տուած է բրիտանական «Ֆայնէնշըլ Թայմզ» թերթին, ուր գլխաւորաբար արտայայտուած է Ազգ. Ժողովի ապագայ ընտրութեանց, Նորանկախ Պետութեան կորած ճամբուն, Ղարաբաղի կնճիռին եւ ընդհանրապէս շրջանի իրավիճակին մասին:

ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ԵԼՈՅԹԸ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Գերագոյն Խորհուրդի Մայիս 17-ի արտակարգ նիստին վարչապետ Հ. Բագրատեան ելոյթ ունենալով արտայայտուած է սեփականատիրութեան, ընկերա - տնտեսական մարզերուն մէջ իրագործուող քայլերուն, ինչպէս նաեւ Սահմանադրութեան մասին: Ապա վարչապետը պատասխանած է սեփականաշնորհման գործընթացին նկատմամբ ընդդիմութեան քննադատութիւններուն:

Նոյն օրուան նիստին Գ. Խ.-ը ընդունած է «պետական ձեռնարկութիւններու եւ անաւարտ շինութիւններու սեփականաշնորհման եւ ապազգայնացման մասին» օրէնքին մէջ փոփոխութիւններ եւ լրացումներ կատարելու որոշումը:

ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՏԵՍԱԿԷՏԸ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐԱԲԵՐԵԱԼ

«Արմէնփրէս»ի թղթակցին հարցումին պատասխանելով վարչապետ Հ. Բագրատեան պարզած է իր կարծիքը ինչ կը վերաբերի Սահմանադրութեան ընդունուած նախագիծին: Յատկապէս անդրադարձած է կառավարութիւնը լայն լիազօրութիւններով օժտելու անոր բնոյթին, շեշտելով որ այսպիսով գործադիր իշխանութիւնները աւելի մեծ պատասխանատուութեամբ կը սկսին առաւել արդիւնաւէտ գործունէութիւն ունենալ: Վարչապետը վեր առած է նաեւ իշխանութեան տարբեր մարզերու փոխ - յարաբերութեան անհրաժեշտութիւնը:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԿԻՐԱԿԻ, Մայիս 28, Երկրորդ Ծաղկազարդ եւ Հայ Պետականութեան՝ Հայաստանի Հանրապետութեան - 1918 Մայիս 28 - Հոչակման Տարեդարձ:

Պատարագի ընթացքին՝ Գոհաբանական Մաղթանք կ'ըլլայ Հայաստանի Հանրապետութեան Անկախութեան հաստատունութեան եւ բարգաւաճման համար:

LE CENTRE DE VACANCES DE LA CROIX ROUGE ARMENIENNE

5 Juillet - 27 Août

Pour les vacances d'été, le Centre Balnéaire de la Croix Rouge Arménienne en Normandie ouvre ses portes le 5 Juillet, pour nos compatriotes de tous âges. Les enfants seront accompagnés de leurs parents.

Pour louer les chambres avec un sans cuisine téléphoner au :

39 85 36 53 ou (16)- 31 21 77 63

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ

ՓԱՐԻԶ

Հայ Կրթական եւ Մշակութային Միութիւն

ԴԻՄԱԿ

Թատերախումբը կը ներկայացնէ՝

ԹԱԽՏԻՆ ԱՆԻԻԸ

հեղինակութեամբ՝ Գրիգոր Վահանի
բեմադիր՝ Վազգէն Մութաֆեան

Շաբաթ, Յունիս 3, ժամը 20·30-ին
Կիրակի, Յունիս 4 եւ 11, ժամը՝ 17·30-ին

MUSEE GUIMET
6, Place d'Iéna, Paris 16e (M° IENA)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կայսըա Խաչի Ալֆորվիլի էլէն Բիւզանդ մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 1000 Ֆր. Տէր եւ Տիկին Գույումճեանէ Մկրտիչ Պէրպէրեանի մահուան առթիւ:

L'ASSOCIATION SIPAN

organise un *Séjour de Vacances*

pour des enfants de 6 à 14 ans

dans son Centre de Vacances *Sipan*

à St-Gervais-Les-Bains

du 4 au 24 Juillet

— *Pour les inscriptions, téléphoner au :*

43. 26. 50. 43 de 9 heures à 18 heures.

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐ

ՄՈՒՐԱՏ ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Վ Ե Ն Ե Տ Ի Կ

ՅՈՒԼԻՍ 1-25 / 1995

Կ'ընդունուին տասնըվեց տարիքը բոլորած հայ երիտասարդ - երիտասարդուհիներ:

Պիտի դասաւանդուին Հայերէն լեզու, պատմութիւն եւ գրականութիւն, մասնակցողներու մակարդակին համաձայն:

Մասնակցութեան սակ՝ 6·000 Ֆ.Ֆ.: Այս գումարը կ'ընդգրկէ կեցութիւն, սնունդ, դասընթացք, մաքրութիւն, ապահովագրութիւն, մշակութային ըզբօսապտոյտներ:

Արձանագրութեան համար դիմել՝
Corsi Estivi di Lingua Armena
Collegio Armeno Moorat-Raphael
Ai Carmini, Dorsoduro 2596 — 30123 Venezia (ITALIA)
Tel.: (41) 5228770 — Fax: (41) 5203434.

L'ASSOCIATION MACHTOTZ

Pour la Défense et le Développement de la Langue Arménienne organise

un SEJOUR LINGUISTIQUE ARMENIEN

NICOSIE / CHYPRE du 7 au 28 Juillet

POUR LES JEUNES DE 10 A 20 ANS

Sous le patronage et avec le soutien du Rév. Père MANJIKIAN.

- Les participants seront hébergés individuellement par des familles selectionnées, dont ils partageront la vie et avec lesquelles ils communiqueront en langue arménienne.
- Des cours d'arménien seront organisés les matins à raison de 20 heures par semaine pour les débutants francophones par Mme Hilda Kalfayan-Panossian, avec sa méthode audiovisuelle et pour les autres niveaux, par des professeurs expérimentés.
- L'encadrement et l'assistance aux jeunes participants seront assurés par les Associations des Dames Arméniennes de Chypre et par des responsables de l'Association Machtotz.
- Plusieurs excursions sont prévues dans CHYPRE.

FRAIS DE PARTICIPATION : 3 800 F. par personne comprenant le transport (avion Paris—Chypre—Paris), l'hébergement en pension complète, les cours et les excursions.

Renseignements et inscriptions : ASSOCIATION MACHTOTZ —
8, rue Lamennais, 92370 CHAVILLE — Tél. : (1) 47. 50. 97. 51.

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Մայիս 25, տօն է Համբարձման Քրիստոսի Աստուծոյ Մերոյ ի յերկինս:

Օրը յատկացուած է Մանուկներու հաղորդութեան:

Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի:

Ծանօթ. - Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

Հինգշաբթի, Մայիս 25, ժամը՝ 10-ին պատարագ, օրը յատկացուած է մանուկներու հաղորդութեան:

Հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

ՎԱԼԱՆՍ - Ս. ՍԱՀԱԿ

Պատարագ եւ մանուկներու հաղորդութիւն, Հինգշաբթի, Մայիս 25, առաւօտեան ժամը 10-ին, Ս. Սահակ Եկեղեցւոյ մէջ, 12 rue Sévil, Վալանս:

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

UGAB - Jeunes

Soirée Dansante

Le Comité des Jeunes de l'UGAB-Paris IDF

vous convie

à sa soirée
«*S P E C I A L E* 70' S»

le Samedi 27 Mai à partir de 22h30
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e

Prix unique : 80 F.
(1 consommation comprise)

Tenue 70's souhaitée.
Interdit aux mineurs.

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ ԱՆԹԷՊԻ»

ՊԱՏՄԱԳԻՐՔԻՆ

Գեղատիպ եւ շքեղ Գ. հատորը

(1200 էջ եւ 580 նկար)

Խմբագրութեամբ՝
Դր. ԵՐՈՒԱՆԴ ՊԱՊԱՅԵԱՆԻ

Գինը՝ 57 տոլար, առաքումի ծախքը ներառեալ:

Ամերիկայէն դուրս՝ 75 տոլար:

Ստանալու համար չէքերը գրել՝ AACA անունին եւ ուղարկել հետեւեալ հասցէին.

Mr. Henry ABADJIAN
4089 Park Vista Drive
Pasadena, CA 91107 U.S.A.

RECHERCHE

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

r e c h e r c h e

pour son Centre de Vacances de BELLEFONTAINE

J U I L L E T 1 9 9 5

1 ASSISTANT SANITAIRE
(médecin, étudiant en 2ème année de médecine ou infirmier)

Ecrire à C B A F :
17, rue Bleue, 75009 PARIS.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire: N° 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 25
JEUDI
25 MAI
1995

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
Directrice: Arpik Missakian

83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Tel. : 47. 70. 86. 60 — Telex : HARATCH 280 868 F
— Fax : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. Paris 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.599
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
69e ANNEE — N° 18.599

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

Ի՞ՆՉ Կ'ԸՍԵՆ ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

«Նուվէլ Օպսէրվաթէօր» շաբաթաթերթը նշելու համար նախագահ Միթերանի 14 տարուան իշխանութեան աւարտը, 70 էջնոց թղթածրար մը պատրաստած է Մայիս 18-ի թիւով: Ֆրանսայի ու միջազգային քաղաքականութեան շրջանակի բազմաթիւ ծանօթ անուններ էջեր ստորագրած են հոն, ցոլացնելով պետական բացառիկ մարդու անոր ամէնէն յատկանշական կողմերը: Այդ անուններէն մէկ քանին են՝ Հ. Քիսինճըր, Ճ. Պուշ, Ժ. Տըլոր, Շ. Փերէս, Մ. Սոարէս, Մ. Գորբաչով, Ֆ. Ժիրու, Թ. Պէն Ճելլուն, Ռ. Պատէնթէր, եւայլն:

«Իրեն հանդէպ անսահման յարգանք մը ունիմ» կ'ըսէ անոնցմէ Հ. Քիսինճըր, աւելցնելով որ մեծապէս տպաւորուած է Ֆ. Միթերանի փիլիսոփայական ըմբռնումներէն ու արտաքին քաղաքականութեան տեսակէտներէն, յատկապէս ինչ կը վերաբերի հրթիռներու հարցին որուն մէջ Ֆրանսայի նախագահը «անհաւատալիօրէն առեղծագործ դեր մը խաղացած էր, գիտնալով ուղղութիւն տալ Գերմանացիներուն վերապահութիւններուն»:

Միացեալ - Նահանգներու Արտաքին գործերու նախկին այս նախարարը առանց ամենափոքր կասկածի կը հաստատէ թէ Ֆ. Միթերան ամէնէն Եւրոպացին է պետական մարդոց: Ան ըմբռնած էր Ֆըրանքօ-գերման հաշտութեան անհրաժեշտութիւնը:

Այս գնահատականները պէտք չէ կարծել տան որ քաղաքական այս երկու դէմքերուն յարաբերութիւնները միշտ հեզասահ ընթացք մը ունեցած են: Քիսինճըր կը յիշէ նաեւ ընթրիք մը որուն ամբողջ տեւողութեան վիճած են հիւլէական զէնքերը ամբողջովին ջնջելու կարելիութեան մասին:

Վկայելով Ֆ. Միթերանի ճարտար դիւանագէտի յատկութեան մասին, Հ. Քիսինճըր կ'ըսէ թէ ան չէր սիրեր նախագահ Ռեկընը, բայց յաջողած էր շատ հետաքրքրական յարաբերութիւն մը հաստատել անոր հետ: Աւելի կարեւոր կը նկատէ այն պարագան որ Միթերան ըմբռնած էր թէ զուտ ազգային արտաքին քաղաքականութիւն մը վարել կարելի չէր այլեւս ու այդ պատճառով Գերմանիոյ հետ առանձնաշնորհեալ կապեր առեղծած էր որպէսզի արգելք ըլլայ Ֆըրանսական ազդեցութեան ամբողջական անհետացման ու ազգայինը գերազանցող մակարդակի մը վրայ ձեւացած եւրոպական ամբողջութեան մէջ, Ֆրանսայի ինքնայատկութեան կորուստին:

Հ. Քիսինճըր հետեւեալ խօսքերով կ'աւարտէ իր տպաւորութիւնները. «Խոր հիացում ունիմ իր պաշտօնավարութեան շրջանը աւարտելու եւ հիւանդութիւնը դիմագրաւելու կերպին: Քաղաքական մեծ մարդեր, իսկական անձնաւորութիւններ չկան այլեւս:

Այսօր պետութեան ղեկավարներու մեծ մասը հետաքրքրական են իրենց պաշտօնին շրջաններուն մէջ: Իսկ Միթերան հիանալի է իր մտերմութեան մէջ: Գիրքերէս մէկուն մէջ գրած եմ թէ աշխարհը բաժնուած է փառասէրներու երկու խումբի միջեւ. անոնց որոնք կը սիրեն ըլլալ ու անոնց որոնք կը սիրեն գործել: Ֆ. Միթերան անվերապահօրէն կը պատկանի երկրորդ խումբին»:

Նոյն գնահատանքը կը բաժնէ նաեւ Միացեալ - Նահանգներու նախկին նախագահը՝ Ճ. Պուշ, ան կ'ըսէ. «Ամբողջ աշխարհ Ֆ. Միթերանէն պիտի պահէ արտակարգ ղեկավարի մը յիշատակը. Նաեւ մէկուն որ խորապէս հմուտ էր պատմութեան ու Միացեալ - Նահանգներու հաւատարիմ դաշնակից մըն էր: Ես իմ կարգիս, զինք պիտի յիշեմ միշտ որպէս իսկական բարեկամ մը»:

Մ. Գորբաչով եւս ըսելէ ետք թէ Միթերանի հետ յարաբերութիւններու զանազան փուլերուն տարբեր տպաւորութիւններ ունեցած է, կ'աւելցնէ. «Այսուհանդերձ, ընդհանուր առմամբ, հասարակաց գործունէութեան ամբողջ մեր շրջանին միշտ մեծ գնահատանք ունեցած եմ նախագահ Միթերանի հանդէպ. ափսոս է մնայուն գաղափարս իր մասին»: Երբ իրեն հարց կը տրուի թէ ի՛նչ հակազդեցութիւն ունեցած էր երբ պաշտօնական այցելութեան մը ընթացքին Ֆրանսայի նախագահը Կրեմլինի մէջ արտասանած էր Սախարովի անունը, Գորբաչով կը պատասխանէ. «Իր արարքը համակրելի թըւեցաւ ինծի, քանի որ մեծ արժանաւորութեամբ կը խօսէր այդ մասին, ինչպէս միշտ իր պարագան եղած է: Ամէն մարդ չունի այնքան ճշգրտութեամբ ու տեղին արտայայտուելու յատկութիւնը, որքան ինք»:

ԿԱԶԱՏԱՐԻՆ ՊԱՅԹՈՒՄԷՆ ԵՏՔ՝

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԿԸ ՔԱՇՈՒԻ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ

Հայաստան մտնող կազատարին Մայիս 21-ին, Վրաստանի ազրպէյճանական Մառնէուլիի շրջանի հատուածին պայթումէն ետք Հայաստանի Արտաքին նախարարութիւնը յայտարարութիւն մը հրապարակած է ուր ըսուած է թէ ահաբեկչական այս արարքը 16-րդն է իր տեսակին մէջ 1992 Մայիսէն ի վեր եւ նոյն ժամանակահատուածին մէջ Հայաստանը Վրաստանի կապող, երկաթուղային գիծն ալ վնասուած է 34 անգամ: Այս բոլոր գործողութիւնները որոնք կը վերագրուին ազրպէյճանական իշխանութիւններուն, կը նկատուին որպէս Հայաստանի ապահովութեան ուղղուած հարուածներ: Մեկնելով այս սկըզբունքէն, Հայաստան կատարուածը կը համարի հրադադարի խախտում եւ կը քաշուի Մինսկի խումբի բոլոր բանակցութիւններէն, մինչեւ որ Օ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-ն եւ միջազգային համայնքը ձեռք առնեն Հայաստանի ապահովութիւնը երաշխաւորող միջոցներ:

«Արմէնփրէս»ի այս լուրին արձագանգած էր «Ֆիկառօ» (Մայիս 24), ճշդելով որ Հայաստան այդ ոճրափորձը կը վերագրէ. - «Ազրպէյճանական կառավարութեան գործակալներուն» եւ կ'առկախէ իր մասնակցութիւնը բանակցութիւններուն:

Ազրպէյճան բոլորովին կը հերքէ որ նըման դեր խաղացած ըլլայ: Վ. Կիւլիզադէ կը շեշտէ. - «Հայկական ամբաստանութիւնները բոլորովին անհիմն են: Ազրպէյճան գործ չունի իր դրացի Պետութեան հողամասին վրայ պատահած արարքին հետ»:

*
**

Ա. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ ԴԻՒԱԶՆՆՈՒԹԵԱՆ ԿԱՊԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

Արտաւազդ Մանուկեանի դիակզննութեան պարագաներուն լուսաբանութեան նպատակով Կարմիր Խաչի Հայաստանի Ներկայացուցչութիւնը յայտարարութիւնով մը նշած է թէ զննող կազմին մէջ Կարմիր Խաչի բժիշկներու բացակայութիւնը կարելի է բացատրել երկու պատճառներով՝ նախ ան չունի դատաբժշկական մասնագէտներ եւ երկրորդ՝ Կազմակերպութեան ունէ բժիշկ Հայաստան չէր գտնուեր այդ օրերուն: Յայտարարութեան մէջ յիշուած է նաեւ դիազննութեան մասնակցելու կապակցութեամբ եղած առաջարկի փաստը:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՆՈՐ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

ԺԻՒՓԷԻ ԳԼԽԱՒՈՐ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԻՒՆԸ՝ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Ազգ. Ժողովին առջեւ, Նոր նախարարապետը՝ Ալէն Ժիւփէ ներկայացուց իր ընդհ. քաղաքականութեան ծրագիրը, ուր գլխաւոր տեղը կը գրաւէ աշխատանքը: Թէեւ պէտք չունէր, բայց եւ այնպէս Ա. Ժիւփէ վստահութեան քուէի ալ դիմեց եւ ստացաւ 447 երեսփոխաններու վստահութիւնը 85-ի դէմ: Կարելի է ըսել որ Էռ - Փէ - Էռ եւ Իւ - Տէ - էՖ (ամբողջ թիւը՝ 467) քուէարկեցին ի նպաստ Ժիւփէի, քանի որ հարկ է նկատի առնել որ 16 հոգի նախարարական աթոռի տիրացած էին եւ իրենց փոխանորդներն ալ դեռ չէին կրնար քուէարկել, չորս երեսփոխան բացակայ էին: Դէմ քուէարկողներն էին ընկերվարական, համայնավար խմբակցութիւնները եւ «Հանրապետութիւն եւ Ազատութիւն» խումբին 6 անդամները:

Ի՞նչ միջոցներ կ'առաջարկէ նախարարապետը: Կը ստեղծէ «նախաձեռնութեան պայմանագրութիւն մը» Այս առընչութեամբ ժամ առաջ օրինագիծ մը պիտի ներկայացուի: Կը նախատեսէ ընկերային գործատիրական տուրքերու ամբողջական ջնջում եւ ամսական 2000 ֆրանքի պարգեւ մը երկու տարուան վըրայ, երբ երկար ժամանակէ ի վեր գործազուրկի մը աշխատանք կը տրուի: Հարկ է անշուշտ հսկել որ գործատէր մը երկտասարդ մը գործէ չղրկէ այս հրապուրիչ կարգադրութեան պատճառաւ: Պիտի ստեղծուի ծնողական նպաստ մը առաջին զաւակէն իսկ: Յուլիս 1-էն նուազագոյն աշխատավարձքը կրնայ օրինաւոր պարտադրութեան կրկին չափով յաւելում կրել, այսինքն շուրջ՝ 4%: Հանգստեան թոշակները պիտի վերարժեւորուին: Պետութիւնը պիտի զեղչէ իր ծախքերը: Ա. Ժիւփէ կողմնակից է միակ դրամի մը 1999 Յունուար 1-էն: Տուրքերու յաւելում պիտի ըլլայ եթէ «անհրաժեշտ ըլլայ»: Ալէն Ժիւփէ, առ այժմ, չյայտնեց Թէ - Վէ - Ա-ի յաւելումը (հաւանաբար՝ 18,6%-էն 20%-ի): Ժիւփէ յայտարարեց նաեւ թէ հաշուետու է, յանձն կ'առնէ հաշիւ տալ եւ կ'ուզէ որ զինքը դատեն արդիւնքներու վրայ:

Ընդհ. տպաւորութիւնն այն է որ Ժիւփէ կ'ուզէ տէր կանգնիլ ընտրապայքարի ատեն տրուած խոստումներուն: Կը մնայ գիտնալ թէ ուրկէ՞ պիտի գտնէ դրամը, ինչպէս դիտել կու տայ «Լիպերասիոն»ի խմբագրականը՝ «պանիր, անուշեղէն, սուրճ եւ ալքոլ», բայց, ի՞նչպէս պիտի վճարէ այդ բոլորը: Դեռ խոստացուած են աժան յարկաբաժիններու շինութիւն մինչեւ տարւոյն վերջ, եւայլն, եւայլն: Պալատիւր կ'ըսէր. պէտք չէ երազել, Ժիւփէ երազ կ'առաջարկէ:

Իր յայտարարութեան յաջորդ օրն իսկ, Ժիւփէ կ'ընդունէր սենատորները:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍՊԻՏԱԿ ՏԱՆ պարտէզին մէջ, նոր միջադէպ մը պատահած է Մայիս 23-ի գիշերը: Մէկը կրցած է ցատքելով ներս մտնել ժամը 23-ի շուրջ. ապահովութեան սպասարկութեան պատասխանատուներ կրակ բացած են: Կ'ըսուէր թէ երկու վիրաւոր կայ, մտնողը եւ ոստիկան մը:

ԼՈՆՏՈՆԻ մէջ, յոյն եւ Թուրք Կիպրացի ներկայացուցիչներ հանդիպում ունեցած են Մայիս 21-ին եւ 22-ին «գաղտնի խօսակցութիւններ» ունենալով: Մասնակցած են ամերիկացի եւ բրիտանացի ներկայացուցիչներ նախապատրաստական վիճաբանութիւններու համար կիպրական հարցին շուրջ:

ԱԼԺԵՐԱՑԻ ԳՐԱԳԷՏ մը սպաննուած է Օռանի մէջ, Մայիս 22-ին: Դասախօս էր տեղւոյն համալսարանը:

ԷՄՆԸՍԹԻ ԻՆԹԷՐՆԷՇԸՆԸԼ ծանօրէն կ'արտայայտուի սարսափին մասին որ կը տիրէ Լիպերիա եւ Սիէռա Լէոնէ ու կոչ կ'ընէ միջազգային հաւաքականութեան որպէսզի վերջ դնէ սոսկումին: Զարչարանքի արարքները, մարդասպանութիւնները զորս բանակը կը գործէ աննախընթաց չափերու հասած են: Մարդակերութեան բազմաթիւ պարագաներ ալ երեւան հանուած են:

ՓՔՔ-ի պարագլուխ՝ Ապտուլլահ Էօճալան, անգամ մը եւս, պատրաստակամութիւն կը յայտնէ հրադադարի մը եթէ «Թուրքերը տրամադիր են խաղաղ լուծումի մը»:

ՑՈՅՑ ընելու կարգը եկած է հացագործներուն, որոնք նման նախաձեռնութիւն չէին առած 70-ական թուականներէն ի վեր: Մայիս 29-ին պիտի տողանցեն Տանֆէռ - Ռօշըրոյէն Շան տը Մառս, դժգոհութիւնը կուգայ մեծ շուկաներէն որոնք օրէ օր կը սպաննեն արհեստաւոր հացագործին աշխատանքը:

ԲԱՔՈՒ ԽԱՐԻՍԽ ՄԸ ԿԸ ՎԱՐՁԷ ՌՈՒՍԻՈՅ, ԵԹԷ...

Լուրը տուողը կրկին արաբական «Ալ Հայաթ» թերթի Պոլսոյ թղթակիցն է, որ ըստ երեւոյթին լաւ կապեր ունի թէ՛ թրքական եւ թէ ազրպէյճանական շրջանակներու հետ ու յաճախ «պատգամներ» կ'ուղղէ առ որ անկ է:

Այս անգամ ալ, ըստ «ազրպէյճանական դիւանագիտական աղբիւրներու», կ'ըսէ «Ալ Հայաթ», Յունիսի սկիզբը, Ռուսիոյ լրտեսական սպասարկութեանց ղեկավարը՝ Սերգէյ Ստեպաշին Բաքու պիտի երթայ շարք մը համաձայնութիւններ ստորագրելու, ահաբեկչութեան կամ թմրեցուցիչներու մաքսանենգութեան դէմ պայքարի գծով: Այս այցելութեան ընթացքին, Ազրպէյճանի Պաշտպանութեան նախարարը, Նամըք Ապպասով նպատակ ունի առաջարկելու Ռուսիոյ վարձու տալ Քապըլէի լրտեսական կայանը, պայմանաւ որ ասոր փոխարէն Մոսկուա ընդունի ճնշում բանեցնել Հայերուն վրայ, որպէսզի այս վերջինները դիւրացնեն Ղարաբաղի խնդրին լուծումը: Ազրպէյճան ոչ միջոցները ունի Քապըլէի խարիսխը պահելու, ոչ ալ զայն փակելու, ըսած է Ապպասով:

ՀԱՄԲԱՐՁՄԱՆ տօնին առթիւ, «Յառաջ» լոյս չի տեսներ Հինգշաբթի, (Ուրբաթ, Մայիս 26-ի թիւ): Մեր յաջորդ թիւը՝ Շաբաթ - Կիրակի, Մայիս 27 / 28:

ԴԱՐԱՒՈՐ ՆԵՐԿԱՅՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՊԵԼՃԻԱԿԱՆ ՀՈՂԻՆ ՎՐԱՅ

ՊԵԼՃԻՈՅ ՀԱՅՈՑ ԳՈՒՆԱԳԵՂ ԽՃԱՆԿԱՐԸ

Ֆրանսահայ գաղութին ներկայ դիմագիծը տալէ ետք (տե՛ս «Յառաջ», Մայիս 11, 12), «AGBU News» անգլիատառ պարբերաթերթին շրջուն թղթակիցը՝ Տէյվիտ Զէնեան լուսարձակի տակ առած է նաեւ Եւրոպայի փոքրաթիւ բայց հնագոյն հայ համայնքներէն մին՝ Պելճիան, ուր դար մը առաջ կայք հաստատած բնիկ Հայերու կազմակերպչական տաղանդն ու միասնական ոգին եթէ հպարտութիւն կ'առթեն, ապա միւս կողմէ՝ տասնամեակ մը առաջ Պրիւսէլ հասած Թրքահպատակ եկւորներուն ոդիսականը նոր էջ մը կ'աւելցնէ եղեռնապատումի մեր հաստափոր մատեաններուն մէջ…։ Դառն ու կըսկծալի ոդիսական մը, արդարեւ, որուն կ'արձագանգէ Տ. Զէնեան՝ արհեստավարժ լրագրողի իւրայատուկ մօտեցումով։

* * *

Ամերիկահայ լրագրողը դիտել կու տայ, թէ 4-րդ դարէն սկսեալ հայ կրօնաւորներ, վաճառականներ ու մտաւորականներ տակաւ երեւիլ սկսած են Պելճիոյ մէջ, աւելի կանուխ՝ քան արեւմտեան Եւրոպայի այժմու հայահոծ կարգ մը երկիրները։

Պելճիական սրբախօսական հին ձեռագրեր այս առընչութեամբ կը յիշատակեն հայ եպիսկոպոսի մը՝ Ս. Սերվէի անունը, որ Պրիւսէլի արեւելքը գտնուող Թոնկր քաղաքը այցելած է 4-րդ դարուն իսկ։ Աւելի ուշ, 1011 թուին, Մակար անունով ուրիշ հայ կրօնաւոր մըն ալ եկած է կայք հաստատել Կանտ քաղաքի Ս. Պաւոնի աբբայարանը եւ քարոզախօսութեամբ զբաղած։ ԺԴ. - ԺԵ. դարերուն հայ վաճառականներու կեդրոն մը եղած է Պելճիոյ արեւմտեան Պրիւժ ծովամերձ քաղաքը, ուր անոնք հիմնած են նաեւ իջեւանատուն մը։ Այս վաճառականները առաւելաբար զբաղած են գորգի, բամպակեղէնի, անուշահոտի եւ համեմունքներու առեւտուրով։ Տակաւին կը յիշատակուի պարսկահայ Թովմաս Արք. Նուրիջանեանի մըն ալ անունը, որ վախճանած է Անվերսի մէջ, 1708-ին։

Պելճիական հողի վրայ Հայոց գոյութիւնը մնացած է սակայն միշտ ցանցառ եւ սահմանափակ, մինչեւ Ա. աշխարհամարտի աւարտը, երբ գաղթական Հայերու ալիք մը հասած է մայրաքաղաք Պրիւսէլ ու աւելի փոքր չափով մըն ալ՝ Անվերս։

Զէնեան կը գրէ, թէ առաջին եկւորներուն կարեւորագոյն իրագործումներէն մին եղաւ Պելճիոյ Հայոց Գաղութային Վարչութեան ստեղծումը (Le Comité des Arméniens de Belgique), «յստակօրէն սահմանուած օրէնքներով վերահսկելու համայնքին առօրեայ կեանքը»։ Այնուհետեւ, ուժերու մէկտեղումով, տարիներու երկայնքին գաղութը յաջողեցաւ ունենալ իր սեփական Հայ Տունը, ընկերային ծառայութեանց կեդրոնը, հուսկ՝ Եկեղեցին, որոնք առանցքը կը կազմեն համայնական բոլոր գործունէութեանց։

Պրիւսէլի Հայոց պատասխանատու անձնաւորութիւններէն մին՝ Խաչատուր Խմիրզեան, որ միաժամանակ «անպաշտօն կենսագիրը» կը նկատուի գաղութին, ոգեկոչելէ ետք բարի յիշատակը իրենց երէցներուն, կ'ըսէ.

«Հայ համայնքին ղեկավար մարմինը միշտ դուրս մնացած է քաղաքականութենէ։ Գաղութային վարչութիւնը եզակի այն կազմակերպութիւնն է, որ հեռու կը մնայ հայ քաղաքական կուսակցութեանց ազդեցութենէն։ Անոնք որոնք կուզան մաս կազմել այս վարչութեան, դուրս ձգած կ'ըլլան իրենց գաղափարական պատկանելիութիւնը»։

Գաղութային Վարչութիւնը, որ պաշտօնապէս ճանչցուած է պելճիական կառավարութեան կողմէ, ներկայացուցիչը կը նկատուի երկրին մէջ բնակող 3000 - 5000 Հայերուն։ Այս թիւը կը ներառնէ նախ ցեղասպանութենէն ճողոպրած առաջին սերունդը (երէցներ), Իրանէն ու Լիբանանէն եկածներ, Հայաստանէն վերջերս արտագաղթածներ, բայց նաեւ՝ 1500 հոգինոց «քրտացած» Հայերու զանգուած մը, որ Անատոլուէն Պրիւսէլ բերուած է չուրջ 15 տարի առաջ, Այլ խօսքով՝ գունաւեղ խճանկար մը, որուն իւրաքանչիւր մասնիկը նոր կենսունակութիւն մը բերած է գաղութին։

«Պելճիահայ գաղութը աւելի որակական ներկայութիւն մը եղած է, քան քանակական», դիտել տուած է Անվերսի բնակիչներէն Տիգրան Վրոյր ամերիկահայ լրագրողին։ Անոր հայրը՝ Նորայր Վրոյր, Կ. Պոլսէն գաղթած է 1903-ին։ Գորգի յաջողակ վաճառական, իր ժամանակի ծանօթ լեզուաբաններէն մին եղած է ան, բաղդատական շարք մը ուսումնասիրութիւններ հրատարակելով հայերէն լեզուի ծագումնաբանութեան շուրջ։

Վկայակոչելով Պելճիոյ օտարաշունչ մթնոլորտին մէջ իր անցուցած պատանեկան տարիները, 78-ամեայ Տիգրան Վրոյր յուզումով կը յիշէ մայրենի լեզուի իր դասատուն՝ Մելինէ Գովանճեանը, «հայերէնաւանդ միակ ուսուցչուհին բովանդակ Պրիւսէլի մէջ», որմէ դասեր առած են ժամանակի բոլոր հայ երախաները։ «Եկեղեցի չունէինք, ուստի կիրակնօրեայ արարողութիւնները կը կատարուէին հօրս գորգի մթերանոցին մէջ՝ տարին մէկ - երկու անգամ, Փարիզէն հրաւիրուած հայ քահանաներու միջոցաւ», կ'ըսէ ան։ «Միշտ ալ դժուարութիւն ունէինք աթոռներ ապահովելու ներկայ 50 հաւատացեալներուն…»։

Ահա ա՛յս սերունդն է, դիտել կու տայ Տ. Զէնեան, որ հիմերը դրաւ Պրիւսէլի գաղութին եւ դիմագիծ տուաւ անոր։ Այս առընչութեամբ, ան պարտք կը զգայ արդարօրէն յիշատակել դէթ երկու «երէց քաղաքացիներ»՝ Խաչիկ Խաչիկօֆն ու Արրակ Մխիթարեանը, երկուքն ալ այժմ 80-ամեայ, որոնց ճիգին շատ բան պարտական է հայ գաղութը։

Ամերիկահայ լրագրողը իր ընթերցողներուն ուշադրութիւնը կը հրաւիրէ նաեւ այն կէտին վրայ, թէ 20-ական թուականներուն իսկ Պելճիոյ Հայերը արդէն կարեւոր ներկայութիւն մըն էին երկրին առեւտրական հրապարակին վրայ։ Ան կ'ըսէ, թէ «Տաւրոս», «Արաքս» կամ «Էնֆի» պելճիական ծխախոտի այն քանի մը մակնիշներն էին, որոնց արտադրիչները բացառաբար Հայեր էին, մեծաւ մասամբ Թուրքիայէն գաղթածներ, որոնք Պրիւսէլ հաստատուած էին դարուն սկիզբը։ Տիգրան Վրոյրի համաձայն՝ «Միսիրեան, Զամքերթեան, Մատթէոսեան եւ Էնֆիաճեան ընտանիքները մենաշնորհ հաստատած էին ծխախոտի ճարտարարուեստին վրայ» ու 1915-էն ետք ալ՝ դարձած մեծ վաճառականներ։

«Մեր երէցները իրատեսութիւնն ունեցած են՝ գաղութը դնել զօրաւոր հիմերու վրայ», ըսած է մէթր Էտուար Ժախեան ամերիկահայ լրագրողին։ Ինք եւս գաղթական ծնողներու զաւակ, մէթր Ժախեան բացատրած է թէ ինչպէս իր հայրը գուլպայ կը ծախէր փողոցներու մէջ, ընտանիքին ապրուստը հոգալու համար…։

1935-ին Պրիւսէլ ծնած Ժախեան, ասպարէզով փաստաբան, տիրական ներկայութիւն մըն է այսօր ոչ միայն հայ գաղութին, այլեւ պելճիական պետական վերին շրջանակներուն մէջ եւս։ 1988 - 1990 ան վարած է նախագահութիւնը Պրիւսէլի Իրաւաբանական Կաճառին (Bâtonnier de l'Ordre des Avocats), իսկ ներկայիս ալ մաս կը կազմէ Ծերակոյտի այն յանձնաժողովին, որ կը վերահսկէ դատաւորներու գործունէութիւնը (Collège de Recrutement des Magistrats)։

Նիւթական տեսակէտէ, Պելճիոյ Հայերը առ հասարակ եղած են ինքնաբաւ։

Պրիւսէլի նորակառոյց ու գեղակերտ հայկական Եկեղեցին՝ Ս. Մարիամ Մագդաղենացի, շինուած է գաղութին սեփական ջանքերով, «արտաքին» չնչին օժանդակութեամբ։ Եկեղեցւոյ օծումը կատարուած է 1990 Մայիս 6-ին, աննախընթաց ներկայութեամբը Ամենայն Հայոց Վազգէն Ա. եւ Տանն Կիլիկիոյ Գարեգին Բ. Կաթողիկոսներուն։

Եկեղեցւոյ եւ Հայ Տունի (ուր ժամանակաւորապէս հաստատուած է նաեւ Հայաստանի դեսպանատունը) կողքին, գաղութին հիմնական կառոյցներէն մին է Ընկերային Կեդրոնը, որուն դերը կենսական է յատկապէս նորեկ գաղթականներուն օժանդակելու տեսակէտով։ Մասնակիօրէն նպաստ ստանալով պետութեան կողմէ, Կեդրոնը ոչ միայն ապահով ապաստանարան մը դարձած է Անատոլուէն ճողոպրած ու կիսով «քրտացած» Հայերու երախաներուն (թիւով՝ 80 հոգի), այլեւ՝ իսկական դպրոց մը անոնց համար։ Արդէն, Հայ Լեզուն սկսած է տակաւ բարբառիլ անոնց շրթներուն վրայ, շնորհիւ նուիրեալ դասատուներու փոքր խմբակի մը, գլխաւորութեամբ վաստակաւոր ուսուցչուհի Հռիփսիմէ Գարագաշեանի (երկարամեայ նախկին տնօրէնուհին Փարիզի Դպրոցասէր Վարժարանին)։

Այսօր, կը գրէ Զէնեան, Պելճիոյ Հայերը թէեւ մէկդի թողած են ծխախոտի ճարտարարուեստը, սակայն կը շարունակեն տիրական ներկայութիւն մը ըլլալ ադամանդի վաճառականութեան կալուածին մէջ, այնպէս ինչպէս էին ընթացիկ դարուն սկիզբը։ Ու յիշեցնելէ ետք, թէ Պարսամեան ընտանիքին մէկ անդամը 1920-ին նախագահն էր Պելճիոյ Ադամանդի Ակումբին, կ'աւելցնէ թէ նոյն այդ շրջանին Զէրքէզեան, Իփէքճեան եւ Համբարձումեան անունները յարգուած դէմքեր էին այդ մարզին մէջ։

Հիմա ալ, կը շարունակէ Զէնեան, Արթինեաններ, Օսկանեաններ եւ Ասլանեաններ, 30 - 40 փոքր առեւտրականներու եւ մասնագէտներու հետ միասին յաջողած են «գրաւել» իրենց նախորդներուն պատւոյ տեղը՝ Անվերսի ադամանդավաճառներու շուկային մէջ։

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՅԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

«ՀԱՅՖՈՆ» 1995

Շուրջ ամիս մը առաջ հրապարակ ելաւ Փարիզի շրջանին յատուկ հայկական հեռաձայնացանկ - գրքոյկ մը 114 էջով։ Գաղափարը ընդօրինակուած է Միացեալ-Նահանգներէն ուր յատկապէս Հայաստանէն ստուար հոսք մը կայ որուն համար գոնէ, անհրաժեշտ պէտք է ըլլայ նման ձեռնարկ, քանի որ այդ բազմութիւնը տակաւին հեռու է ամերիկեան շրջանակը իրը նկատելէ։ Կարելի՞ է նոյն անհրաժեշտութիւնը տեսնել Փարիզի համար եւս, ուր թերեւս փոքրամասնութիւն մը միայն կը փնտռէ անպայման հայ բժիշկ, դերձակ կամ ելեկտրագործ։ Այսուհանդերձ, եթէ ոչ անպայման գործնականին, գոնէ նորոյթի մը հետեւելու մտահոգութեան իմաստով, հետաքրքրական է նման նախաձեռնութիւն։

Հատորը իր խայտաբղէտ կողքով, գունաւոր որակաւոր տպագրութեամբ, թուղթի որակով, եւայլն, կը պատասխանէ արդիականութեան պահանջներուն։ Մարդ դիւրութեամբ մղումը կ'ունենայ զայն թերթատելու։ Բայց երբ թերթատումը պարզագոյն հետաքրքրութիւն մը գոհացնելու նպատակէն քայլ մը անդին կ'անցնի ու ենթական կ'ուզէ սանկ ծանօթանալ նաեւ պարունակութեան, կողքէն կրած տպաւորութիւնը բաւական փոփոխութիւն կը կրէ. արդարեւ, ճիշդ է որ ասպարէզներու եւ շրջաններու, թաղերու դասաւորումով կա՛ն հեռաձայնի թիւերու ցանկեր, բայց անոնք գրեթէ կորսուած են պիտանի ու անպէտ խել մը գրութիւններու, կրկին, եռակի անգամ տեղ գտած յայտարարութիւններու աւելորդ խճողումին մէջ։ Կը բաւէ անդրադառնալ որ աւելի քան 100 էջնոց գրքոյկին հազիւ կէսը գրաւած են հեռաձայնի թիւերու ցանկերը որոնց գոյութեամբ միայն կ'արդարանայ նման հատոր մը։ Այսպէս, հոն տեղ գտած են 1993 Հոկտեմբերին Սորպոնի մէջ Կիլիկիոյ Թագաւորութեան ցուցահանդէսին բացումին նախագահ Միթերանի արտասանած ուղերձը, Անի քաղաքին հազարամեակի երեկոյթին Փարիզի քաղաքապետ Ժագ Շիրաքի ճառը, Փարիզի առաջնորդին քաջալերական երկտողը, պատ. Ռընէ Լեւոնեանի մէկ էջը որ կը վերաբերի Ֆրանսայի հայ գաղութին համարկումին. յաջորդ էջին վրայ կը գտնենք Ֆրանսայի ու Հայաստանի միջեւ ստորագրուած բարեկամութեան եւ համագործակցութեան դաշնագիրը, եւայլն։ Կան նաեւ ի պէտս անգիտաց հիւրընկալուած բնագիրներ. այսպէս են Սինանի ու Պալեանի մասին ջատագովական տողերը ուր զոյգ ճարտարապետները ներկայացուած են որպէս «աշխարհի մեծագոյնները»… անստորագիր բնագրին մէջ։ Քանի մը էջ անդին լեզուական բաժինը ունի Գրիգոր Ամիրզայեան ստորագրուած նախաբան մը ուր կը կարդանք թէ Մեսրոպ Մաշտոց հնարիչն է նաեւ վրացական եւ եթովպական այբուբեններուն…։ Նկատի ունենալով գրքոյկին նախաբանով ըսուածը թէ «ամէն բաժնի համար ծանօթութիւններ ու տեղեկութիւններ գրի առնուած են իւրաքանչիւր մարզի ՄԱՍՆԱԳԷՏ-ներու կողմէ», կը մնայ որպէս մաշտոցագէտ, կամ Հայոց լեզուի, պատմութեան մասնագէտ ներկայացողներու ուշադրութեան յանձնել այս նշումները։ Այս նոյն անձը ուրիշ բաժնի մը մէջ գրած է նաեւ հայկական համբաւաւոր կոնեակին մասին, փաստը տալով բազմահմուտ մասնագէտ յատկանիշին։ Երկու էջ ետք կայ Հայոց պատմութեան ժամանակագրութիւն մը որ գրեթէ միայն կը բաղկանայ հայ թագաւորներու ցանկէն. անոնք կը սկսին Նոյ նահապետին տապանէն, յանգելու համար Հայաստանի 1991 Սեպտեմբեր 21-ի անկախութեան։

Զոյգ էջերու վրայ բաւական տպաւորիչ ներկայացումով ուշադրութիւն կը գրաւէ Հայկական Հետազօտութեան Փարիզի կեդրոնը որ ծանուցուած բաժին ու ենթաբաժիններով - հետազօտութիւն (ցեղագրութիւն, երաժշտագիտութիւն, պատմութիւն, ընկերաբանութիւն, հայագիտութիւն), հրատարակութիւն, տեսալսողական արտադրութիւն, երաժշտագիտութիւն--, զանազան մարզի մասնակցութիւններով, փաստագրական ճոխ նիւթերով կրնայ կարծուիլ Փոմփիտու մշակութային կեդրոնին կարեւորագոյն մասնաճիւղը։ Այս փառաւոր ներկայութիւնը գլխաւորած է ներկայի տնօրէն Ժ. Գ. Քէպապճեան, որուն տրուած է նաեւ կեդրոնին հիմնադիրի տիտղոսը…։

Պէտք է ըսել որ նախաձեռնող հրատարակչութիւնը «Ազորքոմ» բաւական պրպըտում ըրած է պատրաստելու համար ցանկերը որոնք զուարճալի անակնկալներ ալ կ'ընեն նոյնիսկ հայ կեանքին քիչ - շատ ծանօթ անձերու. այսպէս օրինակ, հետաքրքրական է կարդալ թէ Փարիզի մէջ կայ «Պաչիկս փուր լ'Արմէնի» ընկերութիւն մը, իսկ Փիւթոյի մէջ «Արմէնի էքօլօժի» մը։

Գրքոյկին երաժշտութեան յատկացուած բաժնին հետ գործ ունեցող մը պիտի ուզէ օրուան «միջազգային երգիչ» Եւրկանցի փարիզեան կամ լոս - անճըլըսեան հեռաձայնի թիւը ունենալ, քանի որ էջ անդին պիտի գտնէ նաեւ հայ գլխաւոր երաժիշտներու ցանկ մը ուր իւրաքանչիւր մարզի բաժիններուն մէջ զարմանալի համակեցութեամբ մը քով քովի դրուած են Ֆրանսայէն, Միացեալ-Նահանգներէն - Հայաստանէն ապրողներ ու մահացածներ. այսպէս, նոյն բաժնին մէջ են Լին Տուրեան, Գեղամ Գրիգորեան, Ժան Տէր - Մերկերեան ու Գաթի Պէրպէրեան, Իրիս Պիւլպիւլեան, կամ Ալօ Բաբաջանեան, Օննիկ Պէրպէրեան, Կոմիտաս ու Ալիխիա Թերզեան, Տիգրան Մանսուրեան, Շահան Արծրունի. ու այս բոլորը առանց տարբերակումի նշանի մը որ թոյլ տայ ապրողն ու մահացածը զանազանելու։ Անհասկնալի է նաեւ թէ ինչո՛ւ միայն վերոյիշեալ երեք երկիրները նկատի առնուած են. պէտք է ենթադրել որ Յունաստանի, Պէյրութի կամ Պոլսոյ երաժիշտները չե՞ն գոհացուցած հրատարակիչներուն մակարդակի պահանջը կամ ճաշակը ո՛վ գիտէ։ Թէեւ կան տրուած ցանկերուն մէջ գոնէ Պոլիսէն անուններ (Գ. Ղազարոսեան, Ս. Գարամանուկեան, եւայլն) որոնց վայրը նշուած չէ։

Ապրողի ու մահացածի ամէնէն աղաղակող շփոթը սակայն կատարուած է այն էջին մէջ որ ամբողջութեամբ յատկացուած է Սեւրի Սամուէլ - Մուրատ վարժարանին։ Այդ էջը փառապանծ մէկ գովերգումն է դպրոցին որ կը ներկայացուի որպէս «Սփիւռքի մէջ հայկական մշակոյթի ու լեզուի փորձառութեան ու աւանդութեան մէկուկէս դարեայ» օրրանը. կը տրուին վարժարանի ժամանակագրութենէն կարեւոր թուականներ, կ'ըսուի թէ ունի պարտէզ ու ընդարձակ մարզավայր, եւայլն։ Գովերգութիւնը կը տարածուի զանազան մարզերու մէջ յաջողած շրջանաւարտներու նշումով։ Գեղեցիկ շրջանակի մը մէջ ներկայացուած «աւաղ փառաց անցաւորի» այս ամբողջութեան տակ զետեղուած են հեռաձայնի ու հեռապատճէնի թիւերը։ Ու այս բոլորին մէջ ոչ իսկ բառ մը, ըսելու համար թէ դպրոցը փակուած է տարիներէ ի վեր ու մէկուկէս դարու հայկական մշակոյթի ու լեզուի աւանդութիւնն ու փորձառութիւնը զեղչուած են միօրեայ դասընթացքներու…

Ա Պ Ր Ի Լ Ե Ա Ն 80-Ա Մ Ե Ա Կ Ը
Գ Ա Ղ Ո Ւ Թ Է Գ Ա Ղ Ո Ւ Թ

ԱՐԺԱՆԹԻՆ

ՊՈՒԷՆՈՍ - ԱՅՐԷՍ. - («Յառաջ»). -

Հայկական Ցեղասպանութեան 80-ամեակի ոգեկոչումը Պուէնոս - Այրէսի մէջ յատկանշուեցաւ որոշ անտարբերութեամբ: Համագաղութային Յանձնախումբի կողմէ նախատեսուած գլխաւոր ձեռնարկը՝ Հանրապետութեան հրապարակը տեղի ունեցած քաղաքական հանրահաւաքը, Ապրիլ 24-ի ժամը 17.30-ին, համախմբեց շուրջ 500 հոգի, ինչ որ կը հաստատէ վերջին տասնամեակի շեշտակի անկումը, ուժեղացած՝ ներքին անտեղի պայքարով:

Ձեռնարկին ելոյթ ունեցան ազգային երեսփոխաններ՝ Հեքթոր Փոլինօ (Ընկերվարական), Ատալպերթօ Ռոտրիկէս Ծիավարինի (Արմատական), Գարլոս Ռայմունտի (Ֆրեփասօ - Կեդրոն - ձախ) եւ Ֆերնատօ Մաուրէթ (փերոնական), որոնք խանդոտ կերպով դատապարտեցին ոճիրը, անոր ուրացումը Թուրք Պետութեան կողմէ եւ Հայաստանի դէմ կիրարկուող շրջափակումը: Համայնքին կողմէ ելոյթ ունեցան իրաւաբան Միկէլ Անխէլ Եփրեքճեան եւ Հայ Կեդրոնի ատենապետ՝ Խորխէ Վարդպարոնեան, շահեկան ելոյթներով: Ուրիշ չորս քաղաքական դէմքերու ներկայութենէն զատ, զօրակցութեան հեռագիրներ ստացուեցան Նախագահ Գարլոս Մենէմի եւ ընդդիմադիր Ֆրեփասօ-ի պետ Խոսէ Օքթաւիօ Պորտոնի կողմէ:

Այնուհետեւ տեղի ունեցաւ քայլարշաւ մինչեւ Պուէնոս - Այրէսի Մայր Տաճարը, ուր մօտ 600 հոգիի ներկայութեան տեղի ունեցաւ միջ - կրօնական իւրայատուկ հանդիսութիւն մը՝ քրիստոնեայ բոլոր դաւանանքներու, հրեայ եւ շիի համայնքներու կրօնաւորներու մասնակցութեամբ, ոգեկոչելու համար Մեծ Եղեռնի զոհերը: Նախագահեց եւ օրուան քարոզը խօսեցաւ Պուէնոս - Այրէսի Արքեպիսկոպոս ու Արժանթինի առաջնորդ՝ ծիրանաւոր Անթոնիօ Քուառաչինօ: Ներկայ էին Կրթութեան նախարարը եւ չորս օտար դեսպաններ, հրեայ եւ պաղեստինցի պատուիրակութիւններ: Տարիներ առաջ, այս թըւականին սովորութիւն էր Մայր Տաճարին մէջ հայածէս պատարագ մատուցանել, բայց այս տեսակի էքիւմենիք արարողութիւն նախընթաց չունի մեր մէջ եւ յատուկ գնահատանքի արժանացաւ:

Նոյն օրը, առաւօտեան 11-ին, բացումը կատարուեցաւ «Հայ Գաղթականի Հրապարակ»ին՝ Սաավետրա թաղին մէջ: Եղեռնէն վերապրողներ չորս ծառեր տընկեցին, իբրեւ սկիզբ 80 ծառերու տնկարկումին, որ հրապարակը եղերող Կարսիատէլ Ռիօ փողոցի ամբողջ երկայնքին պիտի զետեղուին: Խօսք առին Քաղաքապետական Խորհուրդի անդամ Ռաուլ Փատրօ՝ նախաձեռնութեան հեղինակ, եւ Հ. Բ. Ը. Մ.-ի ընդհ. քարտուղար Հայկ Շահինեան:

Ժամը 16-ին, 9 տէ Խուլիօ եւ Սանթա Ֆէ պողոտաներու խաչաձեւումը գտնուող հրապարակին մէջ (Արժանթինահայ Առեւտրական Խորհուրդի կողմէ հովանաւորուած) չորս ծառեր, խորհրդանշելով Եղեռնը վերապրած չորս սերունդները, նախաձեռնութեամբ այսպէս կոչուած միջ - երիտասարդական (ՀՅԴ - ԱԵՄ, Հ. Մ. Ը. Մ.-ի սկաուտներ եւ Հ.Օ.Մ.-ի «Նայիրի» պարախումբ) մարմնի մը: Հոն խօսք առաւ Հ. Յ. Դ. - Ա.Ե.Մ.-ի Կեդր. Վարչութեան անունով Փապլօ Շիշմանեան եւ ելոյթ ունեցաւ Հ.Օ.Մ.-ի «Մարալիկ» մանկական երգչախումբը:

Յիշենք, որ նոյն օրը, ժամը 18-ին, Արժանթինի ազատարար զօրավար Սան Մարթինի արձանին առջեւ ծաղկեպսակ մը զետեղուեցաւ համայնքի կողմէ, հարիւր հոգիի ներկայութեամբ:

Նախորդ օր, Ապրիլ 23-ին, հայկական երեք յարանուանութիւնները կատարեցին եկեղեցական արարողութիւններ: Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Մայր Տաճարին մէջ, պատարագէն ետք, հոգեհանգստեան պաշտօն տեղի ունեցաւ շրջափակը Նահատակաց Յուշարձանին առջեւ: Շահեկան ճառ մը խօսեցաւ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Կրթական հաստատութեան տնօրէն՝ Պետրոս Հաճեան:

Այլ ձեռնարկներ. -

Ուրբաթ, Ապրիլ 21-ի երեկոյեան ՀՅԴ - ԱԵՄ կազմակերպեց ցոյց մը Թրքական դեսպանատան առջեւ, հարիւր հոգիի մասնակցութեամբ:

Հինգշաբթի, Ապրիլ 20-ի երեկոյեան, կազմակերպութեամբ գաղութի բոլոր կնոջական միութիւններուն, «Մուսա Տաղի քառասուն օրերը» շարժանկարը ցուցադրուեցաւ «Հայ Կեդրոն» սրահին մէջ, 60 հոգիի ներկայութեամբ:

Երեքշաբթի, Ապրիլ 18-ի երեկոյեան, Հ.Օ.Մ.-ը կլոր սեղան մը կազմակերպեց «Սան Մարթին» Մշակութային Կեդրոնին մէջ. նիւթը՝ «Ցեղասպանութիւնը եւ մարդկային իրաւունքները»: Խօսք առին Երեսփոխանական Ժողովի նախկին փոխ - նախագահ Խորխէ Ռ. Վանոսի եւ լրագրող Հեքթոր Ռուիս Նունիէս:

Ոգեկոչման օրերուն, «Էլ Գրոնիսթա Գոմերսիալ», «Գլարին», «Պուէնոս - Այրէս Հերըլտ» թերթերը եւ «Հումոր» հանդէսը յօդուածներ հրատարակեցին նիւթին շուրջ: Ապրիլ 28-ին, «Գլարին» ուշադրաւ խմբագրական մը հրատարակեց՝ «Ցեղասպանութեան մը յիշողութիւնը» խորագրով:

Ինչ կը վերաբերի Գորտոպայի 4000 հոգինոց գաղութին, կեդրոնական ձեռնարկին՝ «Սան Մարթին» հրապարակը, Ապրիլ 24-ի կէսօրին, ներկայ էին 300 հոգի: Խօսք առաւ տոքթոր Մարթին Աթճեան: Նոյն օրը, առաւօտեան, տեղի ունեցաւ Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ շրջափակը կառուցուած Նահատակաց վերանորոգ Յուշարձանի բացումը: Ապրիլ 21-ին, Հ.Օ.Մ.-ի եւ Հ.Յ.Դ. - Ա.Ե.Մ.-ի կազմակերպութեամբ «Անդրանիկ» ակումբին մէջ տեղի ունեցաւ Լեւոն Ղըլըճ - Ասլանի «Գէորգի կտակը» գիրքին ներկայացումը:

ԹՂԹԱԿԻՑ

եթէ դաշտահանդէս ու խորոված նկատի չառնուին որպէս մշակոյթ...:

Ինչպէս դարաւոր այդ կրթական օճախը գիմել ուզող մը, յուսախաբ պիտի ըլլայ նաեւ ան որ հաւատալով էջ 39-ի ծանուցումին, պիտի փորձէ բաժանորդագրուիլ «Ազգ» օրաթերթին որուն համար ըսուած է թէ «միակ օրաթերթն է որ կը հրատարակուի միաժամանակ Երեւանի եւ Լոս - Անճըլըսի մէջ», մինչդեռ առաջին կարճատեւ փորձէ մը ետք, երկար ատենէ ի վեր «Ազգ»ը լոյս կը տեսնէ միայն Երեւան:

Այսքանէն ետք, զարմանալի չէ այլեւս «Հայկական շարժանկարի 80-ամեակը» խորագրուած (հեղինակ Գ. Համէլ) զոյգ էջերուն մէջ չգտնել սփիւռքէն մէկ արուեստագէտի մը իսկ անունը ու տեսնել թէ «Հայկական»ը կը սահմանափակուի «հայաստանեան»ով (բացի Ս. Փարաճանովի եղած չնորհէն):

Նախաձեռնողները որոնք համոզուած պէտք է ըլլան իրենց արարքին գործնական օգուտին, առաջին այս փորձին յետագայ քայլերուն հաւանաբար նկատի պիտի ունենան որոշ սրբագրութիւններ. անոնցմով, ենթադրելի է որ ձեռնարկը թօթափէ աւելորդ ու յաճախ անհեթեթ խճողումը ու վերածուի պարզ, դիւրամատչելի հեռաձայնացանկի մը, հրաժարելով միանգամայն հանրագիտարան կամ ժամանցի ընթերցումներու միջոց ըլլալու յաւակնութենէն:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՓՐՈՖ. Վ. ՏԱՏՐԵԱՆԻ ԵԼՈՅԹԸ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Այսօր Մայիս 17-ին անգլիական երեսփոխանական ժողովին մէջ House of Commons ոգեկոչուեցաւ հայկ. ցեղասպանութեան 80-ամեակը: Գլխաւոր ատենախօսն էր փրոֆ. Վահագն Տատրեան, որ իբրեւ ականաւոր մասնագէտ հայկ. ցեղասպանութեան, յատկապէս հրաւիրուած էր մասնակցելու այս հանդիսութեան: Առանց ծամծմելու իր բառերը, Տատրեան որ առաջին հայ ակադեմականն էր, որ անգլիական Խորհրդարանին կողմէ կ'արժանանար այս պատիւին, խարանեց մեծ պետութիւնները, ներառեալ Անգլիան, որոնք ոչ միայն թոյլ տուին Թրքահայ ժողովուրդին բնաջնջումի իրագործումը, այլ եւ անխղճօրէն անպատիժ ձգեցին ոճրագործները, այդպէսով քաջալերելով անոնց յոխորտ եւ անբարտաւան կեցուածքը որուն մէջ թաքնուած է ապագայի ցեղասպանական արարքներու կարողականութիւնը: Թէեւ Տատրեան իր ճառին սկիզբը ճկունօրէն ազդարարած էր որ իբրեւ ակադեմական մը ինք պիտի չկըրնար պատշաճիլ «քաղաքական կենցաղագիտութեան» պահանջքներուն եւ առանց հակառնեայ վարքագիծ մը ցոյց տար, սակայն եւ այնպէս իր յախուռն խօսքերը, որոշ գնահատանքի մը արժանացան: Օր մը առաջ ալ հայ ակադեմականը Institut of Commonwealth-ի ընդարձակ սրահին մէջ հայ եւ անգլիացի խառն ունկնդիրներու առջեւ տուաւ մէկուկէս ժամուան դասախօսութիւն մը հայկական ցեղասպանութեան մասին ուր կը փայլէին այս պատմագէտին կարգ մը արտակարգ շընորհները ինչպէս՝ խիստ կազմակերպըւած ներկայացումը նիւթին, անգլերէն լեզուի բարձր մակարդակով տիրապետում, ճոխ բառամթերք, եւ ամէնէն ուշագրաւը՝ առանց որեւէ նօթի օգնութեան՝ այսքան կարգապահ եւ դասաւորուած վերլուծումը նիւթին: Ներկաներու երկարատեւ ծափահարութիւնները եւ դասախօսութենէն յետոյ անհատական շնորհաւորանքի բազում արտայայտութիւնները, պերճախօս վկայութիւններ էին այս կապակցութեամբ: Լոնտոնի համայն հայ գաղութը իր կուսակցական, եկեղեցական եւ մշակութային կազմակերպութիւններով հպարտութեան եւ իմացական խոյանքի հազուագիւտ պահեր ապրեցաւ այս օրերուն:

ԿԱՐԳԻՍ ԵՍԱՅԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈԼՍՈՅ Գարակէօզեան Սանուց Միութեան սրահին մէջ, Մայիս 4-ին, հաւաքոյթ մը տեղի ունեցած է նուիրուած հայ ճարտարապետութեան եւ մասնաւորաբար հիւրաբար Պոլիս գտնուող ծանօթ ճարտարապետ՝ Վարազդատ Յարութիւնեանի վաստակին: Երեկոյթին բացումը կատարած է ԳՍՄ.-եան վարչութեան ատենապետ՝ Պարոյր Պոստան, խօսք առած է ճարտարագէտ՝ Արամ Գամպուրեան որ լայնօրէն ներկայացուցած է Վարազդատ Յարութիւնեանի կեանքն ու գործը: Իրեն յաջորդած է «Մարմարա»ի խմբագրապետ՝ Ռոպէր Հատտէճեան որ ծանրացած է գլխաւորաբար այն ուրախութեան վրայ զոր կը պատճառէ Վ. Յարութիւնեանի այցելութիւնը ու բացատրած այն կարեւոր դերը զոր պատմական յուշարձաններն ունին ազգերու քաղաքակրթութեան մէջ: Բեմ ելած է Վ. Յարութիւնեան որ խօսած է մասնաւորաբար Թորոս Թորամանեանի մասին եւ տուած անոր մանրամասն կենսագրութիւնը Շապինքարահիսարէն՝ Հայաստան:

ՖԵՐԻԳԻՒՂԻ (Պոլիս) Ս. Վարդանանց Եկեղեցւոյ «Ն. Շիրինօղլու» նորաշէն սրահին մէջ, Մայիս 3-ին, ներկայացուած է «Գիտութեան զաւակը» թատերախաղը, բեմադրութեամբ Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ՝ Տարօն Քահանայ Սիրականեանի: Թատերգութեան հեղինակը անյայտ էր եւ գործն ալ անաւարտ եւ Տարօն Քահանան է որ վերամշակած ու ամբողջացուցած է զայն: Ներկայացումը, որ կը կըրկնուի ալ, մեծ յաջողութիւն արձանագըրած է:

ԼՈՐԸՆՍ ՏԸՌԻԷԼ

Պ Ր Ո Ս Պ Ե Ր Ո Յ Ի Կ Ղ Զ Ի Ն

Ներածական՝ Գորֆու կղզիի բնութեան ու ապրելակերպին

Անգլերէնէ Թարգմանեց՝
ՇԱՔԷ ՏԷՐ - ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ - ՄԻՆԱՍԵԱՆ

17 - 9 - 37

Երեք մրցակից վայրեր կան Ոդիսեւսի եւ Նօսիկայի համար: Հիւսիսային կողմը՝ Քասսոպին՝ իր հսկայական սօսիով եւ լաւ նաւահանգիստով, իր բարձրադիր շարշարեալ ֆլէճսեայ ամրոցով ուր ամբողջ օրը այծեր կ'արածին, թերեւս կըրնայ եղած ըլլալ այսպիսի հէքեաթի մը թատերավայրը: Ալպանիոյ կոտրատուած ծովեզրին դէմ յանդիման, ծոցին անհաւորդ դանդաղ ու պիրկ ուժգնութեամբ հիւսիսային քամին կը հարուածէ կապոյտ ծովը: Կ'ենթադրուի որ հին քաղաքը կը գտնուէր Գորֆու քաղաքէն հարաւ՝ Պալէոպոլիսի թերակղզիին վրայ: Բայց ոչ մէկ հետք մնացած է այդ առասպելական մայրաքաղաքի կամարներէն ու աղբիւրներէն: Ծահճային լիճին մնացորդացը հաւանաբար կը շարժէ Կրեսիտա առուակին հոսանքի մրմունջէն: Վենետիկեան տարիներու ցամքած աղաւաղանները կրծոտած են լիճին սկզբնական շրջագիծը, ուր ծովուն ջուրը կը հանդչի վայրի բադերու եւ ջրակտցար ու հաւալուսն թռչուններու հաւաքավայր դարձած անալիք կանաչ լճացումով մը:

Պալղացող ծովածոցին մէջ կը ցցուի Մկան Կղզին որու վիպային ձեւն ու կերպարանքը (սպիտակ վանք, վանականներ, նոճիներ) գծելու, լուսանկարելու հրաւէր մըն են. զայն նկարագրող բառերը աւելի տկար կը հնչեն: Կ'ըսեն թէ սակայն նաւն է, որ Ոդիսեւսը տուն բերած ըլլալուն համար պատժուելով քարի վերածուեցաւ: Կրնայ պատահիլ, որ հոս եղած ըլլայ վայրը:

Երրորդ եւ ամէնէն հաւանականը Պալէոկաստրիցցան է, հիւսիս - արեւմըտեան ծովեզրի ձիթենիներու արծաթին մէջ կորսուած: Փոքրիկ ծոցը իր իսկ կատարելութեամբ արբեցած սքանչելիք մըն է - խօսքը մէկ ըրած՝ լոյսով, օդով, կապոյտ ծովով, նոճիներով: Ժայռը լոյսին դէմ կը ցցուի եւ զայն կը ցոլացնէ միաժամանակ դէպի վեր ու դէպի վար: Հետեւաբար՝ Իոնական արեւի մասամբ մեղմացած շլացումին ընդմէջէն երբ նայիս, նաւակէդ իսկ կրնաս տեսնել տասնութ ոտք խորքով անժայռ, անբոյս ջինջ ջուրը. իսկ երբ սուզուիս, մինչեւ յատակի ճոխ աւազին դպչիլդ կրնաս երեւակայել թէ անջրպետի սահմաններուն կը հասնիս: Այնպէս որ՝ դէպի ջուրին մակերեսը բարձրացած պահուդ այն զգացումը կ'ունենաս թէ ոչ միայն երկինքը այլ նաեւ դրախտին առաստաղը երկուքի կը ճեղքես: Ահա եւ Պալէոկաստրիցցայի երկու քարայրները: Մին նաւակով հասանելի է ու գեղեցիկ: Պատերը՝ հրաբխային չարչարեալ մկաններով ճմրթկուած՝ արիւնագոյն կարմիր, ծիրանի, կանաչ եւ սատափի գոյն: Ամչկոտ ու չյայտարարուած սէրերու հանդիպման ու խոստումներու յարմար վայր:

Աւելի գաղտնապահներուն կամ պարզապէս մասնագէտներուն համար յիշենք, որ քարտէսներուն վրայ Հերմոնէս անունը կրող ծովափէն անմիջապէս առաջ դըտնուած կէտին վրայ մեծ քարայր մը գոյութիւն ունի, միայն հանդարտ օդով մատչելի: Մուտքը՝ երկաթապատ մեծ դրան մը պէս կազմաւորուած ըլլալով՝ տպաւորիչ է: Արձանագրութիւնները մաշածի պէս մետամորֆիք ողորկ քարաշերտեր ունին իրենց վերեւ: Մուտքը մինչեւ ծունկ հասնող ջուրին յատակը կը գտնուի եւ ժայռոտ է: Բայց այս մէկ քարայրը կ'առաջնորդէ դէպի ուրիշ մը, որ աւելի բարձր ու չոր է: Ասոր պատերը կը թփրտան հազար վարագոյրի պէս կախուած չղջիկներով, որոնք կը դողան ու կը ճչան երբ որեւէ անսովոր ձայն լսեն: Այս մասը մօտաւորապէս տասը կանգուն խորութիւն եւ նոյնքան մըն ալ բարձրութիւն ունի. եւ անոր մէկ կողմը - ամբողջ կեանքիդ ընթացքին անլոյծ մնացած հանելուկի մը գաղտնիքին պէս - դուռ մը կայ: Ծռելով կարելի է անկէ ներս մտնել: Այդ սահմանէն անդին ի՞նչ կայ, յայտնի չէ: Շարունակելու քաջութիւնն ու հետաքըրքրութիւնը ունեցողներուն համար ջահը անհրաժեշտ է:

(Շար. 29)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՓԱՐԻԶ. -

Տէր եւ Տիկին Նուպար Դաւիթեան 200 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին Գրիգոր Ռոժէ Տալլաշեանի թարմ յիշատակին:

ՏԷՍԻՆ. -

Տիկին Մարիամ Հարէլեան 200 Ֆրանք կը նուիրէ «Յառաջ»ին իր ամուսնոյն՝ Յովհ. Հաքէլեանի մահուան 5-րդ տարելիցին ի յիշատակ:

INFORMATION ARTISTIQUE

UNESCO

l'Organisation des Nations Unies pour léducation, la science et la culture *présente un*

CONCERT

donné par

La Chorale des Pétits Chanteurs Arméniens

dirigée par Tigran HEKEKIAN
le Jeudi 1er Juin à 20 heures
Salle I de l'UNESCO
125, ave de Suffren, Paris 7e
Entrée libre selon les places disponibles
Renseignements :
OPI/PRH; Tél: 45 - 68 - 17 - 18

Le chœur des Petits Chanteurs Arméniens fut fondé en 1993 par Tigran Hekekian, dans le but de réunir les enfants les plus talentueux d'Erevan et des environs et de leur donner une chance d'acquérir, à un âge très jeune, une expérience de la scène musicale. Les 70 enfants qui forment le chœur jouent tous d'un instrument et chantent à prima vista. Le chœur jouit du soutien d'Erevan et se produit dans toute l'Arménie. La richesse du répertoire des Petits Chanteurs leur permet d'aborder les grands compositeurs classiques ainsi que les contemporains, tout en gardant une place privilégiée aux œuvres des compositeurs arméniens comme Egmalian (1856 - 1905), *Komitas* (1869 - 1935) *ou Petrossian* (1930 -), *sans oublier la musique folklorique arménienne.*

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Կրընոպլի Անի մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տիկին Շաքէ Ծառուկեանի եւ զաւակներուն իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝ Երուանդ Ծառուկեանի մահուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Եկեղեցւոյս պայծառութեան համար եղած հետեւեալ նուիրատուութիւնները. -

Պր. Հաճր Արթինեան 100, Պր. Ներսէս Պետրոսեան 200, Պր. Խորէն Քէչիշեան 300, Տիկին Աննա Քարաթէփէ 500, Տիկին Թարլաեան 100, Պր. Մինասեան 100, Տիկին Հայկուհի Քէչէճեան 200, Պր. Ժաք Նոտարեան 500, Պր. Խաչիկ Քումրու 100, Պր. Աւետիս Գալայճեան 200, Տիկին Զարուհի Սրապեան 500, Տիկին Վիքթորիա Տատեան 100, Տիկին Սալմալեան 200, Տիկին Պայծառ Կիւզէլեան 200, Տիկին Շաքէ Քէրթի 200, Տիկին Սինանեան 500, Տիկին Կօէլեան200, Պր. Գասպար Կէօչէր 100, Պր Արրուն Սէմէրճեան 100, Տիկին Մանուշակ Զիլջիրեան 1000, Տիկին Մարի Պօզօղլանեան 100, Տիկին Մօնիք Պէօրէք 300, Տիկին Սիրանոյշ Սինանեան 600 Ֆր., Սրապեան եւ Դարբինեան ընտանիքներ 1600, Պր. Ժիլ Եարէտճեան 150, Տիկին Սրբուհի Աճէմեան 150, Պր. Ժիրայր Փեհլիվան 500, Տիկին Արեգնազ Քէպէլեան 100, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Տէյիրմէնթաշ 500, Պր. Աւետիս Գալայճեան 200, Տիկին Արուսեակ Տէմիր 500, Պր. Յովհաննէս Երէցեան 400 Ֆր. Մարթա Սարըպօղլուի յիշատակին, անոր մահուան քառասունքին առիթով, Պր. Զիլինկիրեան Մարի Գապաեանի յիշատակին 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ռաֆֆի Մուրատեան Գոհարիկ Մուրատեանի յիշատակին 500 Ֆր.:

RENTRÉE 95

Où inscrire votre enfant ? Pensez à :

L'ECOLE HAMASKAINE

Etablissement sous contrat
Enseignement bilingue arménien - français

- Classes à petits effectifs
- Suivi des études personnalisé pour chaque élève
- Avantage de présenter l'arménien en LV1 et en spécialité (coefficient 7 ou 8)

Inscriptions ouvertes depuis le 9 mai sur rendez-vous.

Adresse 185, chemin des sables jaunes
13012 Marseille
tél : 91 93 75 25

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ
ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ
ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՄԲ

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Ֆրէզնոյէն նկարիչ - արձանագործ
ՎԱՐԱԶ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆԻ
ջրանկար գործերուն

Հովանաւորութեամբ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆԻ
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի
կաթողիկոսական Պատուիրակ
Արեւմտեան Եւրոպայի

Փարիզի Մայր Եկեղեցւոյ «Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ, Շաբաթ, Մայիս 20-էն Երկուշաբթի Մայիս 29, եւ բաց է ամէն օր ժամը 14-էն 18:

15, rue Jean-Goujon, Paris 8e

LA CROIX BLEUE
DES ARMENIENS DE FRANCE

COLONIE DE BELLEFONTAINE

La Croix Bleue des Arméniens de France vous informe que sa Colonie de Bellefontaine ouvre ses portes :

1ère SESSION
du 5 au 29 JUILLET

2ème SESSION
du 30 JUILLET au 23 AOUT

Nous invitons tous les colons à s'inscrire auprès des personnes suivantes:

- Arnouville :
 Mme Yeranossian - Tél: 39 85 79 85
- Asnières :
 Mme Danoux - Tél: 42 42 85 87
- Bagneux :
 Mme Pekmezian - Tél: 46 63 10 48
- Chaville :
 Mme Derkaloustian-Tél: 47 50 64 37
- Issy-les-Moulineaux :
 Mme Papazian - Tél: 46 42 90 68
- Sevran :
 Mme Papazian - Tél: 43 32 47 20
- Paris : Se rendre à la MCA : 17, rue Bleue, Paris 9e, le Samedi 13 Mai à partir de 15 heures 30.
- Alfortville : Inscription à la MCA 9, rue de Madrid, le Samedi 20 Mai. Tél: 43 76 55 89.
- Villeurbanne :
 M.C.A. - 126, ave Roger Salengro le Vendredi 26 Mai de 18h à 21h.
 Tél. : 78. 94. 37. 36,

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԿԻՐԱԿԻ, Մայիս 28, Երկրորդ Ծաղկազարդ եւ Հայ Պետականութեան՝ Հայաստանի Հանրապետութեան - 1918 Մայիս 28 - Հռչակման Տարեդարձ:

Պատարագէ ընթացքին՝ Գոհաբանական Մաղթանք կ'ըլլայ Հայաստանի Հանրապետութեան Անկախութեան հաստատուն ութեան եւ բարգաւաճման համար:

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

UGAB - Jeunes

Soirée Dansante

Le Comité des Jeunes
de l'UGAB-Paris IDF
vous convie
à sa soirée
«S P E C I A L E 70' S»
le Samedi 27 Mai à partir de 22h30
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e
Prix unique : 80 F.
(1 consommation comprise)
Tenue 70's souhaitée.
Interdit aux mineurs.

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

RECHERCHE

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
recherche
pour son Centre de Vacances de BELLEFONTAINE

JUILLET 1995

1 ASSISTANT SANITAIRE
(médecin, étudiant en 2ème année de médecine ou infirmier)

Ecrire à CBAF :
17, rue Bleue, 75009 PARIS.

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ
ՍԻՐՏ ՍՐՏԻ

-- ԳՐԱԿԱՆ ԷՋԵՐ, ՅՕԴՈՒԱԾՆԵՐ, ՆԿԱՐՆԵՐ --
Ներածական՝ ԳՐ. ՊԸԼՏԵԱՆ
290 էջ, Մատենաշար « Յ Ա Ռ Ա Ջ »
Գին՝ 150 Ֆր., թղթատարի ծախքով՝ 175 Ֆր.
Դիմել՝ «Յառաջ» կամ Հրանտ-Սամուէլ Գրատուն
(51, rue Monsieur-Le-Prince, 75006 Paris)

Հ. Բ. Ը. Մ. – ՄԱՐՍԷՅԼ

ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ՃԱՄԲԱՐ

Հայ Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղը հաճոյքով կը տեղեկացնէ թէ այս տարի եւս կը կազմակերպէ իր 12-րդ ամառնային հայ *ՄԱՆԿԱ-ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՃԱՄԲԱՐԸ* (7 - 14 տարեկան) որ տեղի կ'ունենայ Յուլիս 8-էն 30, *Վ ա ր ս* գիւղաքաղաքին մէջ (Ալպեան լեռներ):

Մանրամասնութեանց համար դիմել Տիկին Հերմինէ Անֆիսիօ-Տիւզեանին՝ Tél. : 91. 22. 10. 45 (U.G.A.B.)

L'ASSOCIATION SIPAN

organise un *Séjour de Vacances*
pour des enfants de 6 à 14 ans
dans son Centre de Vacances *S i p a n*

à St-Gervais-Les-Bains

du 4 au 24 Juillet

— Pour les inscriptions, téléphoner au :
43. 26. 50. 43 de 9 heures à 18 heures.

SABERATOURS SEVAN VOYAGES
SABERATOURS SEVAN VOYAGES
SABERATOURS SEVAN VOYAGES

PARIS · EREVAN · PARIS
VOLS HEBDOMADAIRES
- ASSISTANCE A L'AÉROPORT
- ORGANISATION D'ACCUEIL ET DE TRANSFERT
- RÉSERVATION D'HÔTEL
- LOCATION DE VOITURE AVEC CHAUFFEUR
- EXCURSIONS GUIDÉES
- VOYAGES ORGANISÉS EN GROUPE

PARIS - EREVAN
VOL CARGO MENSUEL

PRIX PARIS-EREVAN-PARIS 3600 F
RENSEIGNEMENTS ET RÉSERVATIONS SUR SIMPLE APPEL

SABERATOURS
31, RUE D'ARGENTEUIL - 75001 PARIS
TEL 42 61 51 13 - FAX 42 61 94 53

SEVAN VOYAGES
48, COURS DE LA LIBERTÉ - 69003 LYON
TEL 78 60 13 66 - FAX 78 60 92 26

EREVAN
37, RUE HANRABEDOUTIAN - EREVAN 10
TEL 52 54 48 - 52 85 48
FAX 52 54 48

EN COLLABORATION AVEC
ARMENIAN AIRLINES

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire: N° 55935

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՅԻՍ 27-28
SAMEDI - DIMANCHE
27-28 MAI
1995

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.600
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
69e ANNEE — N° 18.600

ՊԱՅԹՈՒՄ՝ ՀՐԱԶԴԱՆԻ ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՅԱՆԻՆ ՄԷՋ

8 ՄԵՌԵԱԼ

«ԴՐՕ» ԿԱՌՈՅՑԻՆ ԴԱՏԸ ԿԸ ՍԿՍԻ

Մայիս 24-ին, ժամը 16-ին Հրազդանի ելեկտրակայանին հինգերորդ մասի շինարարութեան վայրը թթուածինի պայթում տեղի ունեցած է որուն հետեւանքով ութ բանուորներ մահացած են ու չորս ուրիշներ ալ վիրաւորուած։ Կառավարութիւնը ցաւակցութիւն յայտնած է զոհերու ընտանիքներուն։

Դատախազութենէն տրուած տեղեկութեան համաձայն, «Դրօ» գաղտնի կազմակերպութեան ամբաստանեալներուն առաջին խումբին նախնական քննութիւնը աւարտած է ու թղթածրարները յանձնուած են անոնց կամ անոնց պաշտպան փաստաբաններուն։ Հաւանօրէն Մայիս 29-ին Գերագոյն դատարան ղրկուի ամբաստանագիրը։

Գերագոյն դատարանը կազմուած է երեք տասնեակ դատաւորներէ որոնք ընտրուած են Խորհրդարանին կողմէ․ այս դատարանը, օրէնքին համաձայն, քանի մը օրէն պէտք է քննէ թղթածրարը ու դատին համար նշանակէ նախագահ մը եւ երկու ժողովրդական ատենակալ որոնք կը կազմեն դատական ատեանը։ Ժողովրդական ատենակալները կ'ընտրուին քաղաքացիներէն եւ դատաւորին հաւասար իրաւունքներ կ'ունենան։ Վճիռին համար անհրաժեշտ է ձայներու մեծամասնութիւն։

«Դրօ» կառոյցին վերաբերող նիւթերը կազմած են 19 հատոր որոնց ծանօթանալու համար հարկաւոր կը նկատուի մօտ 15 օրուան ժամանակ մը։ Ասկէ մեկնելով, կ'ենթադրուի որ դատավարութեան առաջին փուլը կը սկսի Յունիս 20-էն ետք։

Ամբաստանագրին յապաղումը, դատախազութիւնը բացատրած է անով որ հարցը կը վերաբերի տարբեր ժամանակներ գործուած շարք մը յանցանքներու որոնք իրարու առնչուած են ու նոյն խումբին միաւորումները զատ զատ կապ ունեցած են զանազան յանցանքներու որոնց ամէն մէկուն մասին մեծաքանակ փաստեր կան․ այդ բոլորը պէտք էր հետազօտել, ուսումնասիրել, ստուգել եւ վերստուգել։ «Սա սովորական քրէական գործ չէ» կ'ըսէ դատախազութեան բացատրութիւնը։

Առաջին փուլին պիտի դատուին 11 ամբաստանեալներ որոնք կը մեղադրուին սպանութեամբ, յելուզակութեամբ, թմրեցուցիչի վաճառքով, ապօրինի կերպով զէնք եւ կեղծուած փաստաթուղթ կրելով։

Յաւելեալ տեղեկութիւն կը տրուի ու ամբաստանեալներու անունները կը հրապարակուին երբ ամբաստանագիրը ղրկուի Գերագոյն դատարան։

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մայիս 24 / 26)

Վ․ ՓԱՓԱԶԵԱՆ ԱՄՆ ՄԵԿՆԱԾ

Արտաքին նախարար Վահան Փափազեան Մայիս 24-ին մեկնած է ԱՄՆ ուր հանդիպումներ ծրագրուած են Սպիտակ Տան, Քոնկրէսին, Արտաքին նախարարութեան հետ։ Ան ներկայ կ'ըլլայ նաեւ Ուաշինկթընի մէջ Հայաստանի դեսպանատան նոր շէնքին բացումին։

Նախարարը Մայիս 28-ին կը հասնի Փարիզ ուր նոյն հանդիպումներ կը նախատեսուին Արտաքին նախարարութեան հետ։ Հոս եւս Վ․ Փափազեան կը մասնակցի դեսպանատան նոր շէնքին բացումին։

Մայիս 30-ին, Հոլանտայի մէջ ան կը մասնակցի ՕԹԱՆ-ի անդամ երկիրներու արտաքին նախարարներու հերթական հանդիպումին, իսկ յաջորդ օրը Պրիւսէլի մէջ նախատեսուած են հանդիպումներ Եւրոպայի Խորհուրդին ու Եւրոպայի Խորհրդարանին հետ։

Լ․ ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ ՄԻՆՍԿ ՄԵԿՆԱԾ

ՀԱՊ-ի անդամ երկիրներու հերթական վեհաժողովին մասնակցելու համար Մայիս 25-ի իրիկունը Մինսկ մեկնած է Լ․ Տէր-Պետրոսեանի գլխաւորած Հայաստանի պատուիրակութիւնը, որու կազմին մէջ են վարչապետ Հրանտ Բագրատեան, Պետական նախարար՝ Վազգէն Սարգսեան, նախագահի աշխատակազմի ղեկավար՝ Շահէն Կարամանուկեան եւ ուրիշներ։ Օրակարգի նիւթ են հաւաքական ապահովութեան միջպետական կոմիտէի, սահմանային պաշտպանութեան եւ այլ հարցեր։

Բ․ ԱՐԱՐՔՑԵԱՆ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

Մոսկուայի մէջ, ուր կը գտնուէր Մայիս 25-ին, Խորհրդարանի նախագահ՝ Բ․ Արարքցեան հանդիպում ունեցած է Ռուսաստանի իր պաշտօնակցին՝ Վ․ Շումէյկոյի հետ։ Քննարկուած են զանազան հարցեր, ի շարս որոնց Յունիս 5 - 7-ին Մոսկուա գումարուելիք Սեւ ծովեան տնտեսական համագործակցութեան խորհրդարանական վեհաժողովի վերաբերող հարցեր։

ԿԱԴԱՍՏՐԻՆ ՆՈՐՈԳՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

Մայիս 21-ին ահաբեկչական արարքի ենթարկուած Հայաստանի մանող կադաստրին վերաշինութեան աշխատանքները ընթացքի մէջ։ Նորոգութիւնը կը կատարուի վրացի շինարարներու կողմէ, Հայաստանցի մասնագէտներու եւ ներկայացուցիչներու հսկողութեան տակ։ Կը նախատեսուի զայն գործածութեան յանձնել այս շաբաթավերջին։

ՄԻՆՍԿԻ ԽՈՒՄԲԻ ՄՈՍԿՈՒԱՅԵԱՆ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Մայիս 23-ին Ստեփանակերտ տեղի ունեցած մամուլի ասուլիսին ԼՂՀ-ի Արտաքին նախարար Ա․ Ղուկասեան Մինսկի խումբին նախաձեռնութեամբ վերջերս Մոսկուա տեղի ունեցած բանակցութիւնները նախորդներուն բաղդատմամբ յառաջընթաց քայլ որակած է։

ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՆԻՍՏ

Մայիս 23-ին Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի նախագահութեամբ գումարուած է Ապահովութեան Խորհուրդի նիստ, որու ընթացքին զեկուցումներով հանդէս եկած են գլխաւոր դատախազ Ա․ Գէորգեան՝ կաշառակերութեան դէմ պայքարի միջոցներուն, Լուսաւորութեան նախարարի պաշտօնակատար Ա․ Բլէեան՝ դասագիրքերու պատրաստութեան եւ վարչապետ Հ․ Բագրատեան՝ տնտեսական բարեփոխումներու մասին։

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

«ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԱՆԵԼԸ»

Մայիս 25-ի «Միլլիյէթ»ին մէջ քաղաքական մեկնաբան Սամի Քոհէն «Կովկասի անելը» խորագրուած էջի մը մէջ կը գրէ թէ մինչեւ վերջերս յուսատու քայլեր առնուեցան հայեւազրպէյճանական հարցին լուծումին համար։ Գերիներ փոխանակուեցան, եւայլն։ Ներկայիս այնպէս կը թուի որ այս ընթացքը կանգ առած է։ Մոսկուայի վերջին բանակցութիւնները ոչ մէկ արդիւնք տուին ու յաջորդ հանդիպումին համար որոշուեցաւ Յունիս 16 թուականը։ Սակայն այս ժողովն ալ վտանգուած է այն օրէն ի վեր երբ Հայաստան հասնող կազամուղը խափանարարութեան մը թիրախ եղաւ ու Երեւան յայտարարեց որ կը դադրեցնէ մասնակցութիւնը Մինսկի խումբին ժողովներուն։

Թուրք լրագրողը կ'աւելցնէ թէ դիւանագէտներ ներկայիս կը ջանան համոզել Երեւանը որ հրաժարի այդ որոշումէն որ անելի պիտի մատնէ «խաղաղութեան հոլովոյթը»։

Այս կացութեան մէջ, Ս․ Քոհէն Թուրքիոյ կը վերագրէ հաշտարար միջնորդի դեր մը, ըսելով նաեւ թէ խափանարարութեան միակ նպատակն է հաշտութեան ընթացքը կասեցնել ու լարումը աւելցնել Երեւանի ու Պաքուի միջեւ։ Այս մէկը ծուղակ մըն է որմէ պէտք է խուսափին կողմերը։

ԹԵՀՐԱՆ - ԲԱՔՈՒ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՆՈՐ ՎԱՏԹԱՐԱՑՈՒՄ

Կասպից ծովու քարիւղի արտադրութեան ծրագիրէն դուրս դրուելէն ետք, Իրան օր ըստ օրէ աւելի կը սրէ իր յարաբերութիւնները Ազրպէյճանի հետ։ Պարսիկները ոչ միայն վերջերս դադրեցուցին ելեկտրականութեան իրենց հայթայթումները Նախիջեւանի, առարկելով որ վճարում չըլլար, այլ նաեւ, Ալմա Աթայի մէջ -- ուր Կասպից եզերաբնակ պետութիւնները ժողով գումարած էին, Մայիսի կէսերուն - ռուսական տեսակէտը իւրացուցին, ըսելով որ շրջանի քարիւղն ու կազը համայնական հարստութիւններ են։ Այլ խօսքով, Ազրպէյճան իրաւունք չունի այդ քարիւղին տիրանալու։

Ազրպէյճան սկսած է հակազդել։ Մայիս 25-ին, ամերիկեան «Նայթ Ռիտըր» մամլոյ գործակալութիւնը կը հաղորդէր որ Պաքու որոշած է 3000-էն 3500 տոլարի տուրք մը դնել իւրաքանչիւր պարսկական բեռնատարի վրայ որ Ազրպէյճան մուտք կը գործէ։ Անշուշտ այս տուրքին պատճառաւ, պարսկական արտածումները պիտի նուազին ազրպէյճանական շուկայի վրայ (ինչ որ Արաքսի հարաւը բնակող Ազերիներուն ալ գործին չի գար․․․)։ Իրան - Ազրպէյճան տնտեսական յանձնախումբը բողոքի նամակ մը ղրկած է, ուղղեալ Պաքուի կառավարութեան, պահանջելով որ այս տուրքը ջնջուի։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈՍՆԻՈՅ մէջ կացութիւնը աւելի քան երբեք ողբերգական է։ Ատլանտեան Ուխտը - ՕԹԱՆ - սպառնացած էր հակազդել եթէ հրադադարը չյարգուի եւ վերջնագիրով մը ճշդած էր թուականն ալ՝ Մայիս 25։ Գործադրած ըլլալով իր սպառնալիքը, Սերպերը հակայարձակման անցան եւ հետեւանքը շատ ծանր է։ ՕԹԱՆ ռմբակոծած էր Սարայեւոյի մօտ զինապահեստանոց մը, ՄԱԿ-ի յատուկ բանագնացին՝ Եասուշի Աքաշիի հրահանգով։ Հազիւ ժամ մը ետք, Սերպերը ձեռնարկած են լայնածաւալ ռմբակոծութիւններու Սարայեւօ եւ Թուզլա, ինչպէս նաեւ Պիհաչ եւ Սրեպենիցա։ Մեռեալներու թիւը 61 է եւ 200 ալ վիրաւոր կայ միայն Թուզլա։ ՄԱԿ-ի կապոյտ սաղաւարտաւորներ ալ պաշարուած են Սերպերու կողմէ։ Թէեւ աւելորդ հարցում է, բայց, ինչպէս կարելի չէ հարց չտալ՝ ի՞նչ կ'ընեն ՄԱԿ-ի ուժերը (բուն անունը՝ պաշտպանութեան ուժեր է եւ ժողովուրդը լաւ կրնայ գնահատել այս «պաշտպանութիւնը»․․․) Պոսնիա, տարիներէ ի վեր։ Իրենց անկարողութիւնը ծիծաղելիի բոլոր սահմանները գլած անցած է, բայց, հո՛ս ծիծաղելի մըն է որ կը սպաննէ եւ ի՜նչպէս։

ԱՆԳԱՐԱ կ'ուզէ համոզել Միացեալ-Նահանգները որ «խաղաղութեան ծրագիր» մը հաստատուի Իրաքի հիւսիսը, ինչ որ անհրաժեշտ կը նկատէ։ Այս կարծիքը յայտնած է Էօզտէմ Սանպերք, մինչ Անգարա կը գտնուի ամերիկեան պատուիրակութիւն մը զոր կը գլխաւորէ Ապահովութեան Խորհուրդի Մերձաւոր-Արեւելքի հարցերու մասնագէտ՝ Մարք Փարիս։ Միւս կողմէ, Մայիս 25-ին, ռումբ մը պայթած է Թուրքիոյ հարաւ-արեւելեան շրջանի Պաթման գիւղաքաղաքը, նախակրթարանի մը մօտ, 8 հոգի մեռած է, մէկը՝ երախայ մը։

ԳՐՈԶՆԻԻ մէջ, Ռուսերու եւ Չէչէններու բանակցութիւնները որոնք սկսած էին Մայիս 25-ին, արդիւնք չէին տուած։ Դուդայեւի ներկայացուցիչը կ'ըսէ թէ չէչէն ուժերը պատրաստ են դադրեցնելու զինուորական գործողութիւնները, միաժամանակ մեղադրելով Ռուսերը որ «խաղաղ բնակչութիւն մը կը ջարդեն»։ Արդէն, Ռուսերը չեն դադրեցուցած իրենց յարձակումները եւ անխնայ կը ռմբակոծեն։ Ռուս զինուորական բանբերի մը համաձայն, ազրպէյճանցի լրագրող մը սպաննուած է անկախապաշտներու գօտիին մէջ։ Ըստ Ռուսերուն՝ ոճիր մըն է։

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻ պատուիրակութիւն մը բաղկացած երեք կիներէ՝ ընկերվարական, արմատական եւ կանաչ խմբակցութեանց նախագահուհիները՝ (Քաթրին Լալիւմիէր, Փօլին Կրին եւ Գլօտիա Ռոթ) Անգարա գացած է անգամ մը եւս ստուգելու համար մարդկային իրաւանց կիրարկման վիճակը։ Կրցած են այցելել բանտարկուած 6 քիւրտ երեսփոխաններուն։ Ֆրանսական մամուլը, իրաւացի կերպով, դիտել կուտայ որ Անգարա վարժուած է այս հերթական քննութիւն-

(Շար․ը Դ․ էջ)

ՄԱՄՈՒԼ

«MATCH» (1er Juin)

UN DES QUATRE PLUS GRANDS DECIDEURS DU CINEMA FRANCAIS : ALAIN TERZIAN

Շարժանկարի Գաննի 48-րդ փառատօնին առթիւ, մամուլը լայն տեղ կուտայ 7-րդ արուեստին։ «Մաչ» շաբաթաթերթն ալ իր վերջին թիւին մէջ հարցազրոյց մը հրատարակած է Ֆրանսական շարժանկարի չորս մեծագոյն արտադրողներուն հետ՝ Ռընէ Գլէթման, Ալէն Սարտ, Ժան-Ֆրանսուա Լըփըթի եւ Ալէն Թէրզեան։ Հարցը անշուշտ կը վերաբերի Ֆրանսական շարժանկարի տագնապին որ ճակատագրական չէ չորսերուն համար։ Ալէն Թէրզեան կ'ըսէ թէ՝ այսօրուան Ֆրանսական շարժանկարին մէջ, արտադրողը ան է որ հաւատք ունի, երբ ոչ ոք այլեւս չունի։

Ալէն Թէրզեան, 46 տարեկան, 22 տարի է որ արհեստին մէջ է, 130 ֆիլմ արտադրած է որոնց կարգին՝ Լէ վիզիթէօր։

ԴԱՐԱՒՈՐ ՆԵՐԿԱՅՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՊԵԼԺԻԱԿԱՆ ՀՈՂԻՆ ՎՐԱՅ

ՊԵԼԺԻՈՅ ՀԱՅՈՑ ԳՈՒՆԱԳԵՂ ԽՃԱՆԿԱՐԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

ԱՆԱՏՈԼՈՒԷՆ ՊՐԻՒՍԷԼ

Խօսելու առթիւ Պելժիոյ Հայոց բաղկացուցիչ տարրերուն մասին, Տ. Ջէնեան յատուկ կանգ կ'առնէ 1500 հոգինոց այն հատուածին վրայ, որ Պրիւսէլ հասած է Անատոլուի խորերէն, հազիւ 10 - 15 տարի առաջ, աւելի քան 70 տարի «քրտացած» ապրելէ ետք Իրաքեան սահմանին մերձակայ Շըրնաք եւ Սիլօփի գիւղերուն մէջ:

Ջէնեան, որ իր այս ակնարկով հետաքրքրական պատուհան մը բացած է հայ մամուլին կողմէ գրեթէ անտեսուած երեւոյթի մը վրայ, դիտել կուտայ թէ Քըրտահայերու այս հատուածը տիրական ներկայութիւն մըն է ո՛չ միայն Պրիւսէլի, այլեւ Մարսէյլի մէջ եւս (Սէն - Ժերոմ), ուր անոնք գլխաւոր «պահակներ»ը կը նկատուին Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցիներուն: Անոնց երախաները բաւականաչափ հայերէն սորված են արդէն ու նոյնիսկ յաջողութեամբ «Թարգման»ի դեր ալ կը կատարեն՝ ընդմէջ իրենց քըրտախօս ծնողներուն ու գաղութի այլ հատուածներուն...:

Պելժահայ երիտասարդ մը հաւաստիացուցած է լրագրողին, թէ եկուոր Քրտահայերը վիճակագրական մեծ փոփոխութիւններ յառաջացուցած են գաղութին մէջ, փոխած են անոր դիմագիծը եւ արդէն՝ մեծամասնութիւն դարձած:

Բոլորին համար զարմանալի կը թուի սակայն այս մարդոց սնուցած անխախտ հաւատքը իրենց ազգային պատկանելիութեան եւ քրիստոնէական ըմբռնումներուն նկատմամբ, մանաւա՛նդ նկատի առած տասնամեակներու վրայ երկարող անոնց մեկուսացեալ կեանքը՝ զուտ քրտական միջավայրի մը մէջ: Ահա ա՛յս կէտն է, զոր լուսարձակի տակ կ'ուզէ առնել Տ. Ջէնեան, բացատրութիւններ խլելով անոնց ինքնութեան, անցեալին, ապրած դառնութիւններուն ու ներկային մասին. այլ խօսքով, տալով անոնց ոդիսականը՝ Անատոլուէն Պրիւսէլ:

Ան կը գրէ, թէ պատմական ճշգրիտ տուեալներ չկան անոնց անցեալին մասին: Հարցազրոյցի կամ անպաշտօն զրուցատրութիւններու միջոցաւ, ու նաեւ դիտելով զանոնք իրենց սեփական շրջապատին մէջ, կարելի եղած է հաստատել՝ թէ անոնք իսկական «Քիւրտ»եր են՝ իրենց կենցաղին, տարազին ու խօսակցական լեզուին մէջ, մնալով սակայն մոլեռանդ Հայեր՝ երբ հարցը կը վերաբերի իրենց քրիստոնէական հաւատքին եւ արմատներուն:

Հետաքրքրականօրէն, անոնց մեծամասնութիւնը անգիր սորված է ո՛չ միայն «Հայր Մեր»ը, այլեւ պատարագէն կարգ մը հատուածներ, այն չափով որ թոյլ կուտայ իրենց լեզուական կարողութիւնը...:

Հայու այս բեկորներուն խօսակցական լեզուն կը մնայ քրտերէնը, նոյնիսկ երբ կը խօսին իրենց երախաներուն հետ: Եկեղեցական համախմբումներէ դուրս, անոնց ընկերային կեանքը սահմանափակուած է լոկ իրենց եւ դրացի Քիւրտերու շատ նեղ շրջանակով մը: Այս մասին աւելի առարկայական տուեալներ ունենալու միտումով, լրագրողը խօսիլ տուած է «Պրիւսէլի քրտահայ համայնքի սիւներէն մին»՝ Մեսրոպ Աֆշարը:

Աֆշար բացատրած է իրեն մնայուն երկիւղի այն մթնոլորտը, որուն մէջ հասակ առած է ինք, հարաւ - արեւելեան Թուրքիոյ Շըրնաք գիւղին մէջ, ուր 40 հայ ընտանիքներ տասնամեակներ ամբողջ անձայն - անշշուկ գոյութիւն մը պահած են՝ 7000-նոց քիւրտ մեծամասնութեան մը ծոցը:

Թարգմանի մը միջոցաւ արտայայտելով իր մտածումները, 57-ամեայ Մեսրոպ Աֆշար ըսած է, թէ իր ծնողները այդ գիւղը հաստատուած են գալով Վան քաղաքէն: Փոքր տարիքին, իր վրայ մեծ տպաւորութիւն գործած է մեծ - հօր գուրգուրանքով պահպանած Աւետարանն ու մեծ - մօրը պատմած մանրավէպերը Վանի մասին, որ միայն 150 քիլոմեթր հիւսիս կը գտնուէր իրենց բնակավայրէն:

«Սարսափն ու ճնշումի զգացումը մնայուն ուղեկիցներ էին մեզի, *ըսած է ան:* Այսուհանդերձ, մեր մեծերը անդադար կը յիշեցնէին մեզի մեր հայկական ինքնութիւնը, հակառակ անոր որ կորսնցուցած էինք մեր մայրենի լեզուն: Անոնք կը պատմէին, թէ իրենք վերապրողներ եղած են 1890-ական թուականներու հայկական առաջին կոտորածներէն ու վանէն հարաւ փախչելով կայք հաստատած են Շըրնաք, ուր մինչեւ 1908 հայկական վարժարան մը ու եկեղեցի մը գոյութիւն ունեցած են»:

Շըրնաքի 40 հայ ընտանիքները յարաբերաբար տանելի կեանք մը ապրած են մինչեւ 1915-ի ցեղասպանութիւնը, երբ անոնք եւս, Արեւմտահայաստանի իրենց բախտակիցներուն նման բնաջնջումի ենթարկուած են: Ոմանք բռնիօրէն կրօնափոխ դարձած, իսկ ուրիշներ ալ յաջողած են անցնիլ Իրաքեան սահմանը եւ հաստատուիլ Զախօ, ուր ըստ կարգ մը տեղեկութիւններու, 70 հայ ընտանիքներ կը շարունակեն ապրիլ ցարդ:

Հակառակ Զախոյի եւ Շըրնաքի մերձաւորութեան (50 քիլոմեթր), երկու շրջաններու հայ բնակչութեանց միջեւ հաղորդակցական կապը գտնուած է նուազագոյն մակարդակի վրայ: Աշխարհա - քաղաքական եւ վիճակագրական բարդ պատճառներով, Շըրնաքի Հայերը ջանացած են ապրիլ ... «խողակ»ի մը մէջ, ինչպէս դիպուկ կերպով ըսած է անոնցմէ մէկը:

Անոնք որոնք վերապրած են 1915-ի Եղեռնէն ու յաջողած են Շըրնաք մնալ՝ քիւրտ ցեղապետերու խնամակալութեան տակ, բոլորովին անտեղեակ եղած են թէ աշխարհի երեսին իրենցմէ զատ ուրիշ Հայեր ալ կ'ապրին...: Մնացած են առանձին ու կղզիացած: Կորսնցուցած են իրենց լեզուն, ծպտուած են քրտական անուններու տակ ու 50 տարիէ աւելի պայքար մղած են ձուլումի վտանգին դէմ:

«Մնած եմ Շըրնաքի մէջ ու ճանչցած միայն այն Հայերը, որոնք կ'ապրէին մեր փոքր քաղաքին մէջ կամ անոր շրջակայքը, *կ'ըսէ Աֆշար, մասամբ քրտերէն ու մասամբ ալ «կաղացող» Թրքերէն խօսելով:* Չէինք կրնար մեր ինքնութիւնը յայտարարել: Գործնական պատճառներով, անդամուկ կ'ապրէինք որպէս հայկական ծագումով Քիւրտեր, փարելով սակայն մեր քրիստոնէական հաւատքին: Այս հաւատքն է որ մեզ Հայ պահեց, ժամանակի մը մէջ՝ երբ ամէն ինչ կորսնցուցած էինք - անջատուած էինք մեր արիւնակիցներէն, մոռցած էինք մեր լեզուն, գրականութիւնն ու պատմութիւնը, անեղծ պահելով լոկ մեր հաւատքը», *կը շարունակէ ան:*

Մ. Աֆշար այնուհետեւ կը պատմէ, թէ ինչպէս ասորի ուղղափառ կրօնաւոր մը, պարբերաբար, գիշերանց Շըրնաք կուգար մօտակայ քաղաքէ մը ու կը կատարէր իրենց մկրտութիւնները, «լուսաբացէն առաջ մեկնելով գիւղէն, չգրաւելու համար տեղացի Քիւրտերուն ուշադրութիւնը»: Նոյն ձեւով տեղի կ'ունենային նաեւ պսակներն ու թաղումները...:

«Մենք - մեր միջեւ Հայեր էինք ու երբ կը մկրտէինք մեր երախաները՝ հայկական անուններ կուտայինք անոնց, ինչպէս Դաւիթ, Սարգիս, Նուպար, Գէորգ կամ Սաքօ: Բայց դուրսը, փողոցին մէջ, անոնք Քիւրտեր էին, իրենց քրտական անուններով...», *կ'ըսէ ան:*

Այս անտանելի կղզիացումը վերջ պիտի գտնէր միայն 1965-ին, բացարձակ դիպուածով մը: Արդարեւ, շրջանը այցելող Իտալացի կրօնաւորներու խմբակ մը պիտի տեղեկանար Շըրնաքի մէջ «քրիստոնեայ հաւաքականութեան» մը գոյութեան մասին ու լուրը պիտի հաղորդէր Պոլիս, Թրքահայոց Պատրիարք Շնորհք Արք. Գալուստեանին:

«Կարճ ժամանակ անց, *կը շարունակէ Աֆշար,* պիտի տեսնէինք առաջին հայ քահանան, որ մեր շրջանը կ'այցելէր Ցեղասպանութենէն ի վեր...: Յետագային, նմանօրինակ այցելութիւններ աւելի յաճախակի սկսան դառնալ: Մեր պատանիները Պոլիս եւ Երուսաղէմ տարուեցան ուսումնառութեան համար. աւելի ուշ ալ, շնորհիւ Շնորհք Պատրիարքի ջանքերուն՝ Շըրնաքի եւ Սիլոփի բովանդակ հայ բնակչութիւնը 1980-ին կարելի եղաւ տեղափոխել Պոլիս, Ֆրանսա եւ Հոլանտա»:

1986-*ին, արդէն ոչ մէկ Հայ մնացած էր այնտեղ ու բոլորն ալ փրկուած էին մօտալուտ անհետացումէ:*

Ուրախալին այն է, կ'եզրափակէ Ջէնեան, որ իրենց նոր բնակավայրերուն մէջ, «արտասովոր» այս Հայերը կը շարունակեն ամրօրէն կապուած մնալ իրենց ինքնութեան ու եկեղեցիին, զոր կը նկատեն «ազգային գանձ» մը:

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՅԵԱՆ

Հալէպ

ՁԱՅՆԵՐ
ԳԱՒԱՌԷՆ

ՓՐՈՎԱՆՍԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ ՆԵՐՍ «ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՕՐ»

ՄԱՐՍԷՅԼ. - («Յառաջ»). -

Հայերու ցեղասպանութեան 80-ամեակի ծիրին մէջ Փրովանսի համալսարանը յատկացուց ամբողջ օր մը Հայաստանին «Découverte de l'Arménie» *նիւթին շուրջ:*

Գաղափարը, նախաձեռնութիւնը եւ գործնական պատրաստութիւնը կը պատկանին առաւելաբար Էքս - ան - Փրովանսի դպրութեան համալսարանի հայերէնի ամպիոնին, որուն հիմնադիրը եւ դասախօսն է փրոֆ. Ռոպէր Տէր - Մերկերեան:

Բացումը կատարեց համալսարանի նախագահը՝ Վէնսան Փօլ Գաֆթանճեան: Առաջին անգամն է որ համալսարանը կը կազմակերպէ մէկ նիւթի սահմանուած ամբողջ օր մը, ըսաւ նախագահը, ու աւելցուց՝ «ուրախ եմ որ այդ ալ կը սկսի Հայաստանով, նուիրուած անոր պատմութեան եւ մշակոյթին, մանաւանդ Հայերու ցեղասպանութեան 80-ամեակի այս տարուան մէջ»: *Ապա, խօսեցաւ Փրովանսի համալսարանի եւ Երեւանի Պետական համալսարանի միջեւ ստորագրուած համագործակցութեան պայմանագրութեան շուրջ տալով կարգ մը կէտեր, ծրագիրներ, փոխանակութիւններու ժամանակացոյց եւլն...: Վէնսան Փօլ Գաֆթանճեան 1994 Յունիսին այցելած է Հայաստան: Տուաւ իր տպաւորութիւնները շեշտելով յատկապէս գիտական ճիւղերու մէջ մասնագէտներու բարձր մակարդակը: Շնորհակալութիւն յայտնեց ձեռնարկը կազմակերպողներուն եւ գլխաւորաբար Ռոպէր Տէր - Մերկերեանին որ եղաւ գործին ոգին եւ բազուկը:*

Յետոյ, ողջոյնի խօսք արտասանեց համալսարանի փոխ - նախագահը՝ Ժեռար Տիւֆուռ ըսելով թէ Հայաստանին նուիրուած այս օրը պատահականութիւն մը չէ: Յոյս յայտնեց որ հայերէնի ուսուցումը համալսարանէն ներս առաւել զարգանայ եւ պատրաստուին հայերէնի ուսուցիչներ («լիսանս» ընողներուն կարելիութիւն տրուի հայերէնը առնել որպէս ընտրովի նիւթ):

Դասախօսութիւններու շարքը սկսաւ միջնադարեան պատմութեան դասախօս՝ Ժեռար Տէտէեանի ելոյթով «Հայաստանը, շատ երկար պատմութիւն մը» *նիւթով: Հպանցիկ ակնարկ մը հայ ժողովուրդի պատմութեան ծագումէն մինչեւ մեր օրերը կեդրոնանալով հիմնական իրադարձութիւններու շուրջ: Նախ Պալքաններէն Կովկաս եւ ուրարտական քաղաքակրթութիւնը, 9 դարերու համարկումը արեւելեան կայսրութիւններուն մէջ, յատկապէս պարսկական եւ ապա՝ Մեծն Աղեքսանդրի աշխարհակալութիւնը, հայկական կայսրութիւնը, դաշինքը պարթեւներու եւ Հռոմէացիներու միջեւ եւ անոր հետեւանքները Հայաստանի համար: Բ. մասի մը մէջ դասախօսը ներկայացուց քրիստոնէութեան հաշտարար դերը, հայկական ինքնութեան ազդակները (գիր, Ոսկեդար, Վարդանանք, կրօնական ճարտարապետութիւն եւլն...), Հայաստանը Յոյներու եւ Արաբներու միջեւ, Բագրատունիները իրենց գրական եւ ճարտարապետական փառքի շրջանով: Ապա, Ժեռար Տէտէեան անդրադարձաւ Անիի թագաւորութեան իր մշակութային փառքով եւ ապա քաղաքական անկումով, ու Հայաստանի քաղաքական վերածնունդին Կիլիկեան թագաւորութեամբ: Յետոյ, 1400-էն 1800, մութ դարերէն աւերիչ արշաւանքներով ու փոթորիկներով մինչեւ վերածնունդի ազդակները, ազգութիւններու դարաշրջանը, Հայկական հարցը, ջարդերն ու ցեղասպանութիւնը: Ժ. Տէտէեան վերջին բաժնի մը մէջ խօսեցաւ երեք հանրապետութիւններու մասին, առանց մոռնալու Սփիւռքը եւ լայն տեղ տալով անոր եւ 1991-էն այսօր ընթացող դէպքերուն:*

Բ. դասախօսին Ռոպէր Տէր - Մերկերեանի նիւթն էր՝ «Հայոց լեզուի գեղեցկութիւնը եւ հարստութիւնը»: *Նախ շեշտեց լեզուին ծագումն ու ինքնուրոյն նկարագիրը: Հայոց լեզուի պատմութիւնը բաժնեց հինգ մեծ փուլերու՝ երկու բերանացի շրջաններ վաղնջական հայերէն (Ք. Ա. 3000 - 1300) եւ հնագոյն շրջան (Ք. Ա. 12-րդ - 4-րդ դար) եւ երեք գրաւոր շրջաններ՝ հին հայերէն (գրաբար 5-րդ - 11-րդ դար), միջին շրջան (12-րդ - 16-րդ դար) եւ նոր կամ աշխարհաբար շրջան (17-րդ - 20-րդ դար): Հայերէնը հնդեւրոպական ամէնէն առեղծուածային լեզուներէն մէկն է, ըսաւ դասախօսը, բառարմատներու վրայ հիմնուելով: Այլուհանդերձ, հայերէնը պահպանած է վաղնջական շրջանէն ժառանգած հնդեւրոպական լեզուներուն բնորոշող յատկանիշները ապահովելով լեզուական երկարակեցութիւն, կերտելով ինքնատիպ մշակոյթ: Արդի հայերէնը ձեւաբանական ճկուն համակարգով, շարահիւսութեան ազատութեամբ, հնչիւնական հարստութեամբ ունի իւրայատուկ եւ եզակի որակ, որովհետեւ թեքական եւ կցական լեզու է: Հակառակ ասոր, շարունակեց, Ռ. Տէր - Մերկերեան* «հայ ժողովուրդի կերտած բազմադարեան մշակոյթը եղած է լեզուին երկարակեցութիւնը ապահովող կռուանը»: *Դասախօսը աւարտեց իր ելոյթը կարդալով «Հին Օրհնութիւն» քերթուածը ի յիշատակ 1915-ի Եղեռնին զոհուած բոլոր գրագէտներուն եւ մտաւորականութեան:*

Կէսօրուան դադարէն եւ հայկական սեղանէն յետոյ Արմէն Մութաֆեան խօսեցաւ՝ «Փոքր Հայաստանի կամ Արեւմուտքի հետ հանդիպումի մը» *նիւթին շուրջ: Մանրամասն եւ հմուտ կիլիկեան հայկական թագաւորութեան շրջանի պատմութեան, դասախօսը ցոյց տուաւ թէ Հայոց պատմութեան այս շրջանը (1080 - 1375) հիմնական է եւ ոչ լուսանցքային: Թագաւորները եւ յատկապէս Լեւոն Մեծագործ, Հեթում Ա., Լեւոն Բ., Հեթում Բ. ունեցան արտակարգ աշխարհաքաղաքական տեսիլք, ռազմագիտական միտք, պետութեան ըմբռնում, մեծ իմաստութիւնը երկիրը կառավարելու, երկրին պաշտպանութիւնն ու ամբողջականութիւնը ապահովելու եւ նոյն ատեն մշակոյթին զարկ տալու, արուեստը քաջալերելու հայ միտքին ճառագայթումը ծաւալելու: Արմէն Մութաֆեան ընդլայնեց կարգ մը հիմնական անցքեր յատկապէս Լեւոն Ա. Թագաւորի օրով՝ երկրին ներքին կազմակերպութիւնը, բանակին հզօրացումը, վաճառականութեան կենսական յառաջդիմութիւնը եւ դերը նոր նուաճումներով, յարաբերութիւնները Արեւմուտքի հետ, դասախօսը ըսաւ թէ Ռուբինեան իշխանները մեր պատմութեան մէջ առանձնայատուկ տեղ մը կը գրաւեն: Անոնք միջին դարու մեծ դիւցազներգութեան մէջ գեղեցիկ էջ մը բացին եւ բազում իրագործումներու շարքին եւրոպականացուցին հայ ազգն եւ իրենց թագին ժառանգութիւնը հաստատելով շփումներ Արեւմուտքի Պետութիւններու հետ, Արեւմուտքէն եկող ու անցնող խաչակիրներուն հետ:*

Յաջորդ դասախօսն էր Ռոնի Պրոման՝ Առանց Սահմանի Բժիշկներու հիմնարկին տնօրէնը, նիւթ ունենալով՝ «Ցեղասպանութենէ մը դասեր կա՞ն քաղելիք»: *Կարգ մը խորհրդածութիւններ եւ նկատումներ ընելէ յետոյ յատկապէս յայտարարեց՝* «Յիշողութեան բորբոքումը երբեմն վտանգաւոր է: Կը զգուշանամ ոգեկոչումներէն որովհետեւ կը խորհիմ թէ յիշողութիւնը ճնշիչ է մանաւանդ երբ խորք ունին անհասկացողութիւններ»: *Հայկական ցեղասպանութեան մէջ կայ ճանաչումին հարցը, բարոյական, պատմական եւ քաղաքական: Գայթակղութիւն մըն է որ մինչեւ այսօր այդ ճանաչումը չէ եղած ըսաւ Ռ. Պրոման եւ աւելցուց՝* «Մեծ ոճիրներու հանդէպ տեսակ մը անտարբերութեան վաւերացում մը կայ: Երբ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

Կլէնտէյլի Հանրային գրադարանի սրահին մէջ, Ապրիլ 9-ին, եւ Իրանահայ Միութեան կեդրոնին մէջ, Ապրիլ 12-ին, տեղի ունեցած են Ամերիկահայ Ճարտարագէտներու եւ Գիտնականներու Ընկերակցութեան կազմակերպութեամբ երկու ձեռնարկներ, որոնց ընթացքին դասախօսութեամբ եւ լուսապատկերներու ցուցադրութեամբ հանդէս եկած է ճարտարապետ՝ Արմէն Հախնազարեան: Ներկայացուած են - տրնթեր բացատրութիւններով - Համշէնի, Խոտորջրի եւ Քեղրաջարի շրջաններէն հայկական ճարտարապետութեան յուշարձաններ՝ վանքեր, եկեղեցիներ, կամուրջներ, բերդեր, բնակարաններ, խաչքարեր եւ տապանաքարեր:

Կլէնտէյլի «Վահան եւ Անոյշ Շամլեան» ազգային վարժարանի աշակերտները մասնակցելով Լոս - Անճըլըսի Գաւառային Գիտական մրցումին - Ապրիլ 24 - 26-, արձանագրած են կարեւոր յաջողութիւններ: Մասնակցող 700 աշակերտներու մէջ՝ բընագիտութեան Ա. մրցանակը շահած է Հրաչ Սիմոնեան, Բ. մրցանակը՝ Ռուբինա Խաչատուրեան, իսկ հոգեբանութեան մէջ Գ. մրցանակի արժանացած է Վահէ Յակոբեան: Վեց աշակերտներ ալ արժանացած են պատուոյ յիշատակութեան:

Նոյն մրցաշարքին, «Ֆերահեան» ազգային վարժարանի աշակերտ Սեդրակ Գույումճեան, քիմիագիտութեան Ա. մըրցանակը շահած է, Գառնի Բարխուդարեան՝ կենսատրրաբանութեան մէջ չորրորդ տեղը գրաւած է, իսկ Անի Նահապետեան՝ բնական գիտութիւններու մէջ չորրորդ հանդիսացած է:

Գանոկա Փարքի Հ. Բ. Ը. Մ. Մանուկեան - Տէմիրճեան վարժարանի բակին մէջ, Ապրիլ 8-ին, բացումը կատարուած է Գիւմրեցիներու նուիրուած խաչքարին, իբրեւ շնորհակալութեան արտայայտութիւն Հ. Բ. Ը. Միութեան՝ Գիւմրի քաղաքին կատարած մարդասիրական օգնութիւններուն, երկրաշարժէն ի վեր: Խօսք առած են վարժարանին տնօրէնը՝ Յակոբ Յակոբեան, քանդակագործ՝ Ջաւէն Կոշտոյեան եւ հոգաբարձութեան ատենապետ Սինան Սինանեան:

Յաջորդ օրը, Փասատինայի «Աղաճանեան» սրահին մէջ տեղի ունեցած է գեղարուեստական երեկոյթ մը: Բացման խօսքը արտասանած է տոքթոր Էլլի Անդրէասեան: Հանդէս եկած է Գիւմրիի պատանեկան խումբը՝ ժողովրդական նուագարաններու ընկերակցութեամբ մեկնաբանելով երգեր ու պարեր:

Կլէնտէյլի Սեվրն Ատվէնթիսթ Եկեղեցւոյ մէջ, Մայիս 7-ին, տեղի ունեցած է Յակոբ Կարապենցի նուիրուած յիշատակի երեկոյթ մը: Բացումը կատարած է Գրիչ Դաւթեան, տալով ողբացեալ գրագէտին կենսագրականը: Տոքթոր Ռուբինա Փիրումեան խօսած է «Կարապենցը սփիւռքահայ ինքնութիւն փնտռող» նիւթին շուրջ: Աւետիս Օհանեան, Գրիգոր Օգարեան եւ Սերոժ Միրբեգեան ընթերցումներ կատարած են Կարապենցի գործերէն: Պօղոս Գուբելեան ներկայացուցած է «Կարապենց մարդը»: Անահիտ Արամունի «Կարապենցը որպէս բողոքի ձայն» խորագրին տակ անդրադարձած է Կարապենցի գրականութեան կարգ մը յատկանիշներուն: Ցուցադրուած է Կարապենցի նուիրուած տեսերիզ մը, պատրաստուած Եդուարդ Ջուհարեանի կողմէ: Երեկոյթը կազմակերպուած է զանազան միութիւններու եւ թերթերու կողմէ:

Ալթատինայի Սահակ - Մեսրոպ հայ քրիստոնէական վարժարանի շրջափակին մէջ բացումը կատարուած է խաչքար - յուշարձանի մը, 400 հոգիի ներկայութեամբ: Յայտագիրը վարած է Միքայէլ Եուսուփեան: Խօսք առած են փրոֆէսէօր Գէորգ Խրլոբեան, Տոնալտ Միլըր, Նարեկ Քահանայ Շրիդեան եւ քաղաքապետ՝ Պիլ Փափարեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը: Խաչքարի քանդակագործն է Արմէն Յովհաննիսեան:

Փասատինայի Տապլթրի պանդոկին մէջ, Մայիս 1-ին, տեղի ունեցած է Հայ Դատի Յանձնախումբին կազմակերպած ճաշ - հանդիսութիւնը, ի պատիւ Պիլ Փափարեանի, անոր քաղաքապետ ընտրութեան առթիւ: Ներկայ եղած են 400 հոգի: Յայտագիրը վարած է Այտա Տիմիճեան: Հայ Դատի Յանձնախումբին խօսքը փոխանցած է Վազգէն Եարտըմեան: Լոս -- Անճըլըս գաւառի ընդհ. դատախազ Կիլ Կարսէթի վեր առած է հայ քաղաքապետին քաղաքական աշխատանքը, շեշտելով որ հայութիւնը ներգործօն ուժ է Լոս - Անճըլըսի տարածքին: Բանախօսած է Հայաստանի նախկին Արտաքին նախարար Րաֆֆի Յովհաննէսեան, որ դրուատելէ ետք Փափարեանի քաղաքական ասպարէզ մուտքն ու քաղաքապետութեան պաշտօնին անցնիլը, նշած է թէ Ամերիկահայութիւնը ամէն ջանք ի գործ պէտք է դնէ ամերիկեան քաղաքական ասպարէզի ընդմէջէն Հայրենիքին նեցուկ կանգնելու համար: Խօսք առնելով Պիլ Փափարեան գրուատած է Հայ Դատի Յանձնախումբերու աշխատանքը եւ նշած՝ թէ հասանելի պիտի ըլլայ իր ժողովուրդին եւ իր պարտքը պիտի սեպէ անոր հոգերով տագնապիլը: Հ. Յ. Դ. «Լեռնավայր» կոմիտէութեան անունով խօսք առած է Կարօ Մոմճեան եւ յուշանուէր մը յանձնած քաղաքապետին: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

Վէն Նայսի մէջ, Ապրիլ 28-ին, տեղի ունեցած է Հ. Մ. Ը. Մ. «Մասիս» մասնաճիւղի նոր ակումբի բացումը: Հանդիսութիւնը վարած է Արփիար Տէմիրճեան: Խօսք առած են Խաժակ Ծ. Վրդ. Յակոբեան, Րաֆֆի Իշխանեան, յանուն Հ. Յ. Դ. «Ռոստոմ» Կոմիտէութեան Մարտիկ Կապուտեան եւ յանուն Հ. Մ. Ը. Միութեան Շրջ. Վարչութեան Րաֆֆի Սարգիսեան: Եղած են սրտաբուխ նուէրներ: Մասնաճիւղը ունի 500 անդամներ:

ԹՂԹԱԿԻՑ

անպատմութիւն կայ ամէն բան թոյլատրուած է»: Յետոյ, ծանրացաւ ցեղասպանութեան ոճիրին մասնայատկութեան վրայ եւ ցոյց տուաւ թէ որ հասարակաց կամք մը չկայ վերջ դնելու համար հասաքական ջարդերուն, քանի դեռ մեր օրերուն մէկ կողմէ կը վիճինք դահիճները եւ միւս կողմէ օգնութեան կը հասնինք զոհերուն, ինչ որ պարագան է Սուտանին: Պատմութիւնը բառ բարոյականութիւն չունի եւ մինչեւ այսօր ոչ մէկ դատ քաղուած է ցեղասպանութենէն:

Անահիտ Տէր - Մինասեան պատմաբան պատասխանեց հետեւեալ հարցադրութեան՝ «20-րդ դարը հայկական պետականութեան դարը եղա՞ւ»: Նախ բնորոշեց պետութիւն բառին զանազան իմաստները, յղացքները, բովանդակութիւնները շեշտելով թէ պետութեան գաղափարը հին է Հայոց մէջ նոյնիսկ եթէ դէպքերու բերումով որոշ շրջաններուն այլ դիմագիծ ստացած է: Այսպէս հողի, սահմաններու, բնակչութեան, հաւաքականութեան, հայրենիքի, իշխանութեան ըլլայ բարոյական կամ կրօնական գաղափարները կենդանի պահած են ազդ մը ըլլալու իրողութիւնը: Անահիտ Տէր - Մինասեան ընդգծեց երեք հանրապետութիւններուն յատկանիշները: Ա. Հանրապետութիւնը (1918 - 1920) հետեւանք է ցարժումի մը որ ակամայ յառաջխաղացման մէջ դրաւ անդրկովկասեան ժողովուրդները: Հանրապետութիւն մը որ չէր համապատասխաներ Հայերու երեւակայականին: Ստեղծուեցաւ աղաւոր պայմաններու մէջ եւ սակայն ջանաց պետութեան մը հիմքերը նետել: Բ. Հանրապետութիւնը (1920 - 1991) երբեք պետութիւն մը չեղաւ, այլ Հայերու համախմբման վայր մը, հետեւանք ներքին եւ արտաքին գաղթերու շարժումներուն: Դարձաւ հալոց մը, եղաւ խորհրդանշական տեղափոխում մը հողին վրան: Իսկ Գ. Հանրապետութիւնը նորաստեղծ է, հետեւաբար կանխահաս խօսիլ անոր մասին, ըստ դասախօսը, աւելցնելով թէ ազգային պահանջքները՝ հող, ինքնիշխանութիւն ... ցեղասպանութիւն դասերէն մին են: Պետութիւն մըն է, կայուն եւ ժողովրդավարութեան ճամբան ընտրած: Պետութիւն մը կառուցման մէջ որ կարիքն ունի միջազգային ամբողջական ճանաչումին: Անահիտ Տէր - Մինասեան յայտարարեց որ հայ ժողովուրդը պէտք է խօսի Թուրքիոյ հետ ու յիշեցուց Ռուբէն փաշայի խօսքերը՝ «Հայ ժողովուրդը չի կրնար խաղաղութեան մէջ ապրիլ առանց թուրք ժողովուրդի բարեկամութեան»:

Վերջին դասախօսին Ժեռար Շալեանին նիւթը առաւելաբար՝ «Ցեղասպանութիւնն» էր եւ յատկապէս Թուրք Պետութեան ժխտական կեցուածքը որ ամէն գնով չուզեր ստանձնել, ընդունիլ Օսմանեան կայսրութեան, երիտասարդ Թուրքերուն վերագրուած դէպքերը հակառակ անուրանալի փաստերու, վկայութիւններու: Թուրքիան «շանթաժ»ներով կը փորձէ լռել տալ միջազգային հաւաքականութիւնը: Կը վիճի զոհերու թիւերուն մասին, կը փորձէ շփոթութիւն ստեղծել զոհերու եւ դահիճներու միջեւ: Ժեռար Շալեան յայտարարեց որ Թուրք Պետութիւնը որքան ատեն որ ուրանայ պատմութեան ճշմարտութիւնը, այնքան ատեն պիտի մնայ ոչ հաւատք ընծայող Պետութիւն մը:

Իւրաքանչիւր դասախօսի ելոյթէն յետոյ եղան հարցումներ եւ մտքերու փոխանակումներ:

Հայաստանի նուիրուած այս օրը Փրովանսի համալսարանէն ներս դաւ ակընկալուած յաջողութիւնը դասախօսներու ձեռնհասութեամբ եւ նաեւ ունկնդիրներու մեծ թիւով:

Օրուան յայտագիրը վերջ գտաւ համերգով մը որուն մասնակցեցան Անահիտ Սերիքեան (դաշնակ), Անդրանիկ Մինասեան (երգ), Ժան Տէր -- Մերկերեան (ջութակ) եւ «Գեղամ» նուագախումբը:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՇԱԲԱԹԸ

ՄԵԼԳՈՆԵԱՆ

ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Մելգոնեանէն ներս չուրջ տասը տարիներէ ի վեր գեղեցիկ սովորութիւն դարձած է Հայ Մշակոյթի Շաբաթը, որ կ'իրագործուի Ապրիլ ամսուն, կազմակերպութեամբ՝ Հ. Բ. Ը. Մ.-ի եւ Մ. Հ. Կ.-ի մշակութային զոյգ յանձնախումբերու կողմէ, համախմբելով աշակերտութիւնն ու Կիպրահայ գաղութը մեր մշակութային արժէքներուն շուրջ, Սփիւռքի տարածքին հոգեպէս սնուելու եւ ամրանալու նպատակով: Տեղին է յիշել որ այս տարուան Հայ Մշակոյթի Շաբթուան բոլոր ձեռնարկները գործադրուեցան Հաստատութեան վերանորոգուած հանդիսասրահին մէջ, շնորհիւ հաստատութեան տնօրէն՝ Պր. Յակոբ Գասպարեանի երկարատեւ ու բծախնդիր ջանքերուն: Դժբախտաբար սոյն շաբթուան ընթացքին ան իր անակնկալ ճամբորդութեան պատճառով բացակայեցաւ:

Հայ Մշակոյթի Շաբթուան առաջին ձեռնարկը՝ «Անոյշ»ի բեմադրութիւնը տեղի ունեցաւ Ապրիլ 4-ին: Բացման խօսքը կատարելով Տիկին Մակի Էսկիճեան անդրադարձաւ հաստատութենէն ներս աւանդութիւն դարձած Հայ Մշակոյթի Շաբթուան կարեւորութեան, եւ ապա տուաւ կենսագրականը մեծ բանաստեղծ՝ Յովհաննէս Թումանեանի: Աշակերտները Տիկին Արետա Քէչիշեանի բեմադրութեամբ ներկայացուցին «Անոյշ»ը: Գըլխաւոր դերակատարներն էին, սանուհիներ՝ Ժենիա Թահմազեան (Անոյշ), Սեզա Իսկէնտէրեան (Անոյշ-ին մայրը), սաներ՝ Արա Մարգարեան (Սարօ), Յակոբ Գույումճեան (Մոսի): Աշակերտները հաջորդական դերակատարութեամբ կրցան փոխանցել նահապետական բարքերն ու հոգեբանութիւնը:

Անցեալին Հայ Մշակոյթի Շաբաթներու ընթացքին որպէս հիւր բանախօսներ հայ ականաւոր մտաւորականներու կողքին Հաստատութիւնը հիւրընկալած է նաեւ օտարազգի հայագէտներ, ինչպէս՝ Ֆէյտի, Ժան - Փիէռ Մահէ, Քրիստոֆըր Ուոքըր, հայ ժողովուրդի բարեկամներ Թէսա Հոֆման եւ Պարոնուհի Քարոլայն Քոքս:

Այս տարուան հիւր բանախօսն էր հայրենի տաղանդաւոր բանաստեղծ՝ Գէորգ Էմին, որու ելոյթը տեղի ունեցաւ Ապրիլ 6-ին:

Հանդիսութեան սկզբնաւորութեան Հաստատութեան աշակերտներէն՝ Սեւակ Աստուրեան եւ Ժենիա Թահմազեան արտասանեցին բանաստեղծին յայտնի քերթուածներէն՝ «Սասունցիների Պարը» եւ «Երգ Կոունկի մասին»: Տիկին Վիոլէթ Թաշճեան հանդէս եկաւ ողջոյնի խօսքով, յայտնեց բոլորին ուրախութիւնը բանաստեղծ Գէորգ Էմինին այստեղ գտնուելուն պատճառով, եւ ներկայացուց գրագէտը, արժեւորելով անոր ստեղծագործական բեղնաւոր ճանապարհն ու գրական վաստակը: Ապա բեմ հրաւիրեց բանաստեղծը որ իր խօսքը ուղղէ ներկաներուն:

Գէորգ Էմին խօսք առնելով փոխանցեց ներկաներուն իր խորհրդածութիւնները մեր ժողովուրդի անցած ճանապարհի եւ ներկայի մասին: Ընդգծելով ամենադժընդակ պայմաններէն վերապրած հայ ժողովուրդի ազգային դիմագիծի որոշ յատկութիւնները, ըսաւ թէ ոչինչ չի ըսպառնար մեզի, եթէ զօրացնենք մեր լաւագոյն կողմերը եւ պակսեցնենք այն թերիները որ ունինք: Յիշենք մեր առաքինութիւնները որոնց մասին կը խօսին օտարները, եւ որու ապացոյցն է մեր ժողովուրդի տոկունութիւնը ամենադըժ-ւար պայմաններու մէջ իսկ: Գէորգ Էմին կոչ ըրաւ շարունակել Սփիւռքի տարածքին հայապահպանման սուրբ գործը եւ իր հաւատքը յայտնեց մեր ժողովուրդի պայծառ գալիքին հանդէպ: Բանաստեղծը ներկաներուն կարդաց իր քերթուածներէն՝ «Հայոց Սփիւռքը», «Խնձորն իր Ծառից Հեռու չի Ընկնում», «Զարմանալի Հայ», «Խօսիր Հայաստան» որոնք սիրով ընդունուեցան ներկաներուն կողմէ:

Ապրիլ 8-ին Հաստատութեան երգչախումբի, փողերախումբի եւ պարախումբի տարեկան համերգն էր: Աշակերտները մեծ խանդավառութեամբ մեկնաբանեցին արուեստի տարբեր գործեր: Փողերախումբը նուագեց «Գովք Երիտասարդութեան» (Ալ. Յարութիւնեան), Կիպրական ազգային երգեր, Ինգէլի (Սպենդիարեան), Նափոլիթանական երգ, Սոնաթ (Փրըսըլ), Փոլոնէզ (Մ. Օկենսքի), Նոքթիւռն (Ա. Բաբաջանեան) ղեկավարութեամբ՝ Պր. Ֆելիքս Մովսիսեանի:

Երգչախումբը հանդէս եկաւ հայ տարբեր երաժիշտներէ ընտրուած խմբերգներով ինչպէս «Գութաներգ» (Կոմիտաս), «Կարմիր Վարդ - Ջաղչի Դոնով» (Մ. Մազմանեան), «Կռունկներ» (Խ. Աւետիսեան), «Հեյլէ - Հեյլէ» (Բ. Կանաչեան), «Զէյթունցիներ» (Ա. Պատմագրըեան), «Սրտիկ Մամուլ Մի Մնա» (Թ. Ալթունեան), «Բամ Փորոտան» (Բ. Կանաչեան) խմբավարութեամբ՝ Պր. Սեպուհ Աբգարեանի:

Հաստատութեան պարախումբը հայկական եւ օտար պարերով եկաւ ամբողջացնելու այն ջերմ ու խանդավառ մթնոլորտը որ ստեղծուած էր հանդիսասրահէն ներս փողերախումբի եւ երգչախումբի ելոյթներով: Աշակերտները սկսան ազգագրական պարերու շարքով մը, որուն հետեւեցան աղջիկներու «Նազ պարը», «Ղարաբաղի եղնիկը» (Ա. Բրիգեան եւ Հ. Զաւուշեան), Վալս, յունական զոյգ պարեր, եւ լրումին հասաւ «Շալախօ» ընդհանուր պարով: Երաժշտական դաշտին Արուսեակ Մինասեան նուագեց Ա. Բաբաջանեանի «Վաղարշապատի Պարը»:

Մելգոնեանցի սան - սանուհիները իրենց բոցաշունչ նուագով, խանդավառ երգ ու պարով եկան իրագործելու բանաստեղծ Գէորգ Էմինի խօսքը. «Ոչինչ չի յաղթի այս հին ժողովրդին, որ այս ջանքով ու այս կամքով պարե՛լ գիտի»:

Հայ Մշակոյթի Շաբթուան ընթացքին Հաստատութեան ընթերցասրահին մէջ տեղի ունեցաւ Մեծ Եղեռնի 80-ամեակին նուիրուած ցուցահանդէս, նախաձեռնութեամբ Գրասէր - Պատմասէր շրջանակին: Այս առթիւ ներկաներուն ցուցադրուեցան գիրքեր, ամսագիրներ, թերթեր, ինչպէս նաեւ աշակերտական ստեղծագործութիւններ նուիրուած կոտորածին:

Հայ Մշակոյթի Շաբաթը իր աւարտին հասաւ Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան 89-րդ տարեդարձին նուիրուած հանդիսութեամբ, որ տեղի ունեցաւ Ապրիլ 9-ին: Հ. Բ. Ը. Միութեան քայլերգը հնչեց Հաստատութեան երգչախումբին կողմէ, որմէ ետք Պր. Աւետիս Սափրըզեան կատարեց բացման խօսքը: Ան ընդգծեց Միութեան անցած երկար ու արդասաւոր ուղին եւ ապա տըւաւ կենսագրականը օրուան բանախօս՝ Պր. Ասատուր Տէօվլէթեանի: Ան բարձրօրէն գնահատեց Հ. Բ. Ը. Միութեան անցեալ ու ներկայ մշտատեւ, անմնացորդ նուիրումը հայրենիքին եւ հարազատ ժողովուրդին, անոր մաքառումներուն եւ ձգտումներուն: Պր. Տէօվլէթեան անդրադառնալով Միութեան ունեցած մեծ ու անգնահատելի նպաստին, մեր ազգի կըրթական, մշակութային եւ ընկերային տարբեր մարզերէն ներս, միաժամանակ շեշտեց կարեւորութիւնը նոր գործելաձեւերու որդեգրման, կեանքի նոր պահանջներուն համաձայն:

Հ. Բ. Ը. Միութեան 89-րդ պանծալի տարեդարձին նուիրուած հանդիսութեան գեղարուեստական բաժնին մէջ ելոյթ ունեցաւ Օր. Արուսեակ Մինասեան արտասանութեամբ՝ «Հայի Աչքեր» եւ նուագով «Գարուն ա ...» ու «Թողատա»: Երջանկայիշատակ Վազգէն Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի կարծիքը Հ. Բ. Ը. Միութեան մասին ընթերցեց Օր. Շողեր Գույումճեան: Հանդիսութիւնը իր աւարտին հասաւ Մ. Կ. Հաստատութեան երգչախումբի «Արփա - Սեւան» եւ «Սասունցի Մօր Երգը» խմբերգներու երգեցողութեամբ, խմբավարութեամբ՝ Պր. Սեպուհ Աբգարեանի:

Հայ վերապրած ժողովուրդի զաւակները Ապրիլեան Շաբաթի հայ մշակութային արժէքներու ոգեկոչումով, անգամ մը եւս ամրապնդեցին իրենց մէջ Սփիւռքի այս ափին հայօրէն ապրելու ջանքերը:

Մայիս 15, 1995 ՎԻՈԼԷԹ ԹԱՇՃԵԱՆ

(Շար. Ա. էջէն)

ներուն եւ շատ իրար չանցնիր։ Ծանօթ է որ եթէ Թուրքիա բարի կամեցողութիւն ցոյց չտայ մարդկային իրաւանց ուղղութեամբ, իր անդամակցութիւնը մաքսային միութեան խնդրոյ առարկայ կը դառնայ։

ՄԻՇԷԼ ՌՈՔԱՐ «Մոնտ»ի մէջ լոյս տեսած նամակով մը ուղղուած Ժ. Շիրաքի, կ'ուզէ որ Ֆրանսա վերջնապէս հրաժարի հիւլէական փորձերէ։

ՏԱՆԻ ՌՈՊԷՆ, ֆրանսական շարժանկարի երբեմնի մեծ եւ սիրուած դերասանուհիներէն, մեռաւ աղջի իրիկուն 68 տարեկանին, իր բնակած յարկաբաժնին մէջ ծագած հրդեհին հետեւանքով։ Ամուսինն ալ ծանր վիճակի մէջ է։ Տանի Ռոպէն նախ պարուհի էր (Օփերա), ապա, ուշադրութիւն գրաւած է բազմաթիւ ֆիլմերու մէջ ինչպէս՝ Լէ փորթ տը լա նիւի, Լը սիլանս է տ'օռ, Լէ գ'ամուրէօ սոն սէօլ օ մոնտ, եւայլն։

ՓԱՐԻԶՆ ալ Աթէնքի եւ Միլանոյի վիճակին կը մատնուի ապականած մթնոլորտին հետեւանքով, որու գլխաւոր պատասխանատուն կը նկատուի տիէզէլը։ Աչնան լոյս պիտի տեսնէ ուսումնասիրութիւն մը նուիրուած անոր յատկապէս վնասնդաւոր բնոյթին։

ՖՈՒԹՊՈԼԻ Ախոյեաններու Լիկայի Բաժակը շահեցաւ Ամսթերտամի Այաքսը ընդդէմ Միլանոյի Ա. Սէ.-ին 1 - 0 արդիւնքով։ Կէտը նշանակեց 18-ամեայ խաղացող մը խաղին վերջաւորութենէն հինգ վայրկեան առաջ միայն։ Այս յաղթանակը ծանր հետեւանքներ ունեցաւ ոչ տեղւոյն վրայ (Վիէննա) այլ Ամսթերտամ ուր Հոլանտացիներու յաղթանակին պատճառաւ միջադէպեր տեղի ունեցան։ 83 վիրաւոր կայ եւ ոստիկանութիւնը 25 հոգի ձերբակալած է։ Քաղաքին կեդրոնը տասնեակներով վաճառատուն թալանի տրուած են, կառքեր հրկիզուած եւայլն, եւայլն։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire: N° 55935

ՈՒԽՏԻ ՕՐ

ՔԱՄԲԱՆՑԸ ՏԸ ՖՐԷՋԻ Ս. ԿԱՐԱՊԵՏ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ

Բարձր հովանաւորութեան ներքեւ՝
ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ
ԹԵՄԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ
ԿԻՐԱԿԻ, Յունիս 4, ժամը՝ 9.30-ին
Հոգեզալստեան տօնին առիթով կը նշուի Եկեղեցւոյ Օծման 67-րդ տարեդարձը։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԷՐԷՃԵԱՆ
Առաջնորդական Տեղապահ
Պատարագը կ'երգէ Մայր Եկեղեցւոյ Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Պր. Խաչիկ Եըլմազեանի։
Յաւարտ պատարագի տեղի կ'ունենայ Հոգեհանգիստ եւ ապա՝ Ուխտաւորի Սիրոյ Սեղան «Վազգէն Ա. Կաթողիկոս» սրահին մէջ։

ՔԱՇԱՆԻ ՀԱՅ ԿՐԹԱԿԱՆ
ԵՒ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

Կը կազմակերպէ

գրական-գեղարուեստական երեկոյթ

Գրագէտ՝ Ալեքսանդր Թոփչեան կը ներկայացնէ Հայաստանի մէջ լոյս տեսած իր վերջին գիրքը, արձակ եւ թատերգութեան ժողովածու։

Մասնակցութեամբ՝
Հայաստանի
վաստակաւոր դերասանուհի
ԱՆԱՀԻՏ ԹՈՓՉԵԱՆԻ

Վերջաւորութեան գիրքը կը մակագրէ գրագէտը։

Չորեքշաբթի, Մայիս 31, ժամը 20.30-ին

4, Sqluare Lamartine, 94230 CACHAN
(immeuble façade en verre)
transport: *Porte d'Orléans autobus* 197
Station Cité Jardin
R.E.R. ligne B station Bagneux
en sortant à gauche
R.N. 20 *à* 500 *mètres.*
Renseignements : 46 - 63 - 77 - 70.

Մուտքը ազատ է։

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ

ՓԱՐԻԶ
Հայ Կրթական
եւ
Մշակութային Միութիւն

ԴԻՄԱԿ

թատերախումբը
կը ներկայացնէ՝

ԹԱԽՏԻՆ ԱՆԻԻԸ

հեղինակութեամբ՝ Գրիգոր Վահանի
բեմադիր՝ Վազգէն Մութաֆեան

Շաբաթ, Յունիս 3, ժամը 20.30-ին
Կիրակի, Յունիս 4 եւ 11, ժամը՝ 17.30-ին

MUSEE GUIMET
6, Place d'Iéna, Paris 16e (M° IENA)

ՀԱՅ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութեան տարեկան ընդհանուր ժողովը այս տարի տեղի կ'ունենայ Հինգշաբթի, Յունիս 8, ժամը 20.30-ին, Ընկերակցութեան կեդրոնը

77, ռիւ Լա Ֆայէթ, Փարիզ, 75009

Կարեւոր օրակարգ. - Անդամներէն կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հանգուցեալ հայրենակցուհի՝ Մարի-Ժաննի Տէմիրճեանի (ծնեալ՝ Միքայէլեան, Տարօնցի) մահուան առթիւ, Մարսէյլի Տարօն - Տուրուբերանի վարչութիւնը, իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ իր ամուսնոյն, զաւակներուն, եղբօր՝ Լօրիսին եւ ընտանեկան պարագաներուն, եւ այս առիթով 200 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին։

CHENE

L'Association *CHENE-FRANCE*
présente

Roupen
YEREVANTSI

accompagné de
DIKRAN DER-STEPANIAN

CONCERT

le Vendredi 9 Juin à 20 heures 30

au MUSEE GUIMET
6, Place d'Iéna, Paris 16e (M° IENA)

Réservations (répondeur) :
45 58 14 04 du Lundi au Mercredi
46 70 11 65 du Jeudi au Samedi

INFORMATION ARTISTIQUE

UNESCO
l'Organisation des Nations Unies
pour léducation, la science et la culture
présente un

CONCERT

donné par

La Chorale des Petits Chanteurs Arméniens

dirigée par Tigran HEKEKIAN
le Jeudi 1er Juin à 20 heures
Salle I de l'UNESCO
125, ave de Suffren, Paris 7e
Entrée libre selon les places disponibles
Renseignements :
OPI/PRH; Tél: 45 - 68 - 17 - 18

RECHERCHE

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
recherche
pour son Centre de Vacances
de BELLEFONTAINE

JUILLET 1995

1 ASSISTANT SANITAIRE
(médecin, étudiant en 2ème année de médecine ou infirmier)

Ecrire à CBAF :
17, rue Bleue, 75009 PARIS.

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

LA CROIX BLEUE
DES ARMENIENS DE FRANCE

COLONIE DE BELLEFONTAINE

La Croix Bleue des Arméniens de France vous informe que sa Colonie de Bellefontaine ouvre ses portes :

1ère SESSION
du 5 au 29 JUILLET

2ème SESSION
du 30 JUILLET au 23 AOUT

Nous invitons tous les colons à s'inscrire auprès des personnes suivantes:

- Arnouville :
Mme Yeranossian - Tél: 39 85 79 85
- Asnières :
Mme Danoux - Tél: 42 42 85 87
- Bagneux :
Mme Pekmezian - Tél: 46 63 10 48
- Chaville :
Mme Derkaloustian-Tél: 47 50 64 37
- Issy-les-Moulineaux :
Mme Papazian - Tél: 46 42 90 68
- Sevran :
Mme Papazian - Tél: 43 32 47 20
- Paris : Se rendre à la MCA : 17, rue Bleue, Paris 9e, le Samedi 13 Mai à partir de 15 heures 30.
- Alfortville : Inscription à la MCA 9, rue de Madrid, le Samedi 20 Mai. Tél: 43 76 55 89.
- Villeurbanne :
M.C.A. - 126, ave Roger Salengro le Vendredi 26 Mai de 18h à 21h.
Tél. : 78. 94. 37. 36,

L'ASSOCIATION SIPAN

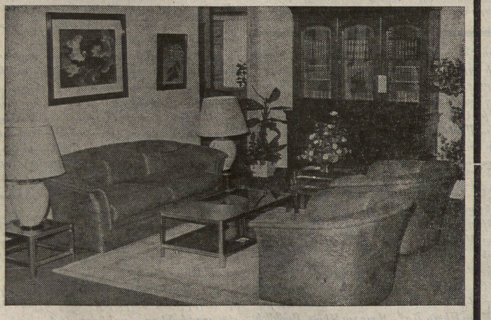
organise un *Séjour de Vacances*
pour des enfants de 6 à 14 ans
dans son Centre de Vacances *Sipan*

à St-Gervais-Les-Bains

du 4 au 24 Juillet

— *Pour les inscriptions, téléphoner au* :
43. 26. 50. 43 de 9 heures à 18 heures.

Meubles
Ghazarian
4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance
Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

Հ. Բ. Ը. Մ. – ՄԱՐՍԷՅԼ

ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ՃԱՄԲԱՐ

Հայ Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղը հաճոյքով կը տեղեկացնէ թէ այս տարի եւս կը կազմակերպէ իր 12-րդ ամառնային հայ *ՄԱՆԿԱ-ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՃԱՄԲԱՐԸ* (7 - 14 տարեկան) որ տեղի կ'ունենայ Յուլիս 8-էն 30, *Վար* գիւղաքաղաքին մէջ (Ալպեան լեռներ)։

Մանրամասնութեանց համար դիմել Տիկին Հերմինէ Անփիսիօ-Տիւզեանի՝
Tél. : 91. 22. 10. 45 (U.G.A.B.)

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 30
MARDI
30 MAI
1995

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18·601

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

69e ANNEE — N° 18.601

ՖՐԱՆՍԱ
ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

ԱՆԳՈՐԾՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ ՏՈՒՐՔԻ ՅԱՒԵԼՈՒՄ

Արժէքի վրայ յաւելեալ տուրքը որ ծանօթ է ԹՎԱ. անունով, ոչ մէկ պատճառ ունէր ուշադրութիւն գրաւելու, երրորդ միտքերը պղտորելու եթէ նորընտիր նախագահը անոր մէջ չնշմարէր երկրին մեծագոյն հարցին՝ անգործութեան դէմ պայքարի յատկանիշը: Անոր համեմատութիւնը որ 18·6% է այսօր, կը ծրագրուի բարձրացնել 20%-ի, տարբերութեամբ գոյացած գումարներով նեցուկ կանգնելու համար գլխաւորաբար այն ձեռնարկութիւններուն որոնք գործ պիտի տան երկար ժամանակ անգործ մնացածներու: Կարեւոր է ընդգծել որ համեմատութեան այս յաւելումը կ'ըսուի թէ ժամանակաւոր է եւ թէ անկէ զերծ պիտի ըլլան ամէնէն անհրաժեշտ նկատուած ապրանքները:

Ֆրանսայի ազգային դրամատան փաստերը անպատեհութիւն մը չեն տեսներ այս քայլին մէջ. դրամահոսքի մը դուռ բանալու յատկանիշը պիտի չունենայ ան. կայ սակայն եւրոպական պարտաւորութիւններու հարցը: Այս ճակատին վրայ Գերմանիա կրնայ դժգոհութիւն յայտնել, քանի որ յանուն Եւրոպայի, այդ նոյն տուրքը բարձրացուցած էր 15%-ի:

Ծրագրուած յաւելումը Ֆրանսայի պիտի ապահովէ 43 միլիառ ֆրանքի թարմ դրամ: Եւ պէտք է ըսել որ ժողովուրդը պիտի չզգայ թէ գրպանէն նման գումար կ'ելլէ: Հարցը հոն է որ, ով որ ալ կառավարութիւնը գլխաւորէ, առժամեայ կարգադրութիւնները միշտ կը վերածուին մշտականի: 1993-ին այս տուրքը պետութեան կողմէ գանձուած հարկերուն 45%-ը կազմած է. այլ խօսքով՝ եկամուտի տուրքէն գոյացածին կրկինը:

Կայ նաեւ այն պարագան որ այս տուրքը անարդար է. որքան ալ ըսուի թէ ամէնէն անհրաժեշտ ապրանքները պիտի զերծ մնան անկէ, սննդեղէնները, ջուրը, դեղերը եւ ոչ հատուցելի դեղերը արդէն 5.5% համեմատութեամբ ենթակայ են անոր: Ամէն ֆրանսացի կը վճարէ այդ տուրքը. թէ՛ եկամուտէ բոլորովին զուրկը, թէ՛ այն որ մեծ հարստութեան հարկ վճարող է:

Այս մասնանշումը հարց տալու կը մղէ թէ ինչո՛ւ չէ նախընտրուած աւելցնել Ընկերային ընդհանրացած մասնակցութիւնը որ աւելի արդար է, համեմատական ըլլալով, քանի որ 2·4% համեմատութեամբ կը գանձուի տուրքի ենթակայ բոլոր եկամուտներէն: Ենթադրուած բացատրութիւնը այն կ'ըլլայ որ այս մէկը հարկերէ զեղչելի չէ. կ'ըսուի նաեւ որ նոր իշխանութիւնը կը փափաքի միացնել եկամուտի տուրքը եւ Ընկերային ընդհանրացած մասնակցութիւնը: 1994-ին, առաջինը 300 միլիառ ֆրանքէն նուազ եղած է, իսկ երկրորդը 90 միլիառի մօտ:

ՖՈՒԹՊՈԼ

Բ. դասակարգի նախավերջին օրը, Վալանսի Հայ Մարզականը 1-1 հաւասար արդիւնք մը արձանագրեց Փերփինեանի հետ, այս վերջինին դաշտին վրայ: Այս դասակարգին մէջ Կէնկան արդէն ապահովեց Բարձրագոյն դասակարգ բարձրանալու իրաւունքը: Գլուխն են Մարէյլ եւ Կէնկան 81-ական կէտով, Վալանս 14-րդ է 46 կէտով:

ԵՐԵՒԱՆ — ՀԵՌԱՏԻՊ — ՓԱՐԻԶ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մայիս 25 / 29)

Ա. ՍԱՐԳՍԵԱՆ ՆԱԵՒ ՀՈԼԱՆՏԱՅԻ ԴԵՍՊԱՆ

Լա Հէյի Թագաւորական պալատին մէջ, Մայիս 24-ին, Հայաստանի արտակարգ եւ լիազօր դեսպան Արմէն Սարգսեան իր հաւատարմագիրը յանձնած է Թագուհի Պէաթրիքսի: Ապա Թագուհիին ու Ա. Սարգսեանի միջեւ ծաւալած է զրոյց մը, երկու երկիրներու համագործակցութեան հեռանկարներուն մասին: Զրոյցի աւարտին Հոլանտայի Թագուհին իր եւ ժողովուրդին անունով ողջոյններ ու լաւագոյն մաղթանքներ յղած է հայ ժողովուրդին ու նախագահ Լ. Տէր - Պետրոսեանին:

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՆՈՐԸՆՏԻՐ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՆԵՐՈՒ Ի ՊԱՏԻՒ

Մայիս 24-ին, Ստեփանակերտի մէջ ԼՂՀ-ի կառավարութիւնը ընդունելութիւն մը կազմակերպած է ի պատիւ նորընտիր երեսփոխաններուն: Խօսք առած է նախագահ Ռ. Քոչարեան եւ յոյս յայտնած է որ ԼՂՀ-ի նորընտիր Խորհրդարանը բեղնաւոր գործունէութիւն կը ծաւալէ օրէնսդիր աշխատանքի ուղղութեամբ՝ ազատախոհ մթնոլորտի մէջ:

Օ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-Ի ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏԻ ՄԷՋ

Ֆինլանտացի հրամանատար Հ. Վիլէնի գլխաւորած Օ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-ի զինուորական պատուիրակութիւն մը կարճ այցելութեան մը համար Մայիս 25-ին Ստեփանակերտ գացած է: ԼՂՀ-ի իշխանութեանց հետ տեսակցութեան ընթացքին կը քննարկուին միջնորդի ուժերու տեղաբաշխման առընչուող հարցեր:

ԳԻՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳԻՐ

Նախկին Խորհրդային Միութեան Պետութեանց գիտնականներուն հետ համագործակցութեան, միջազգային ընկերակցութեան՝ ԻՆԹԱՍ-ի եւ Հայաստանի կառավարութեան միջեւ համագործակցութեան համաձայնագիր մը ստորագրուած է Մայիս 23-ին:

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Հայաստանի տնտեսական իրավիճակին ծանօթանալու եւ օգնութեան ծրագիր մշակելու նպատակով Մայիս 24-ին Երեւան գացած է Գերմանիոյ կառավարական պատուիրակութիւն մը, գլխաւորութեամբ՝ տնտեսական համագործակցութեան եւ զարգացման նախարարին:

ՄԱԿ-Ի ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑՉԻՆ ՀՐԱԺԵՇՏԸ

Հայաստանի մօտ ՄԱԿ-ի ներկայացուցիչ Բ. Տարապանով Մայիս 23-ին հրաժեշտի այցելութիւն մը տուած է վարչապետ Հ. Բագրատեանին: Ան Յունիս 1-ին վերջնականապէս կը մեկնի Հայաստանէն, հանգստեան կոչուած ըլլալով:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՊՈՍՆԻԱ

ՄԱԿ-Ը ՍԵՐՊԵՐՈՒ ՊԱՏԱՆԴ

ԱՐԵՒՄՈՒՏՔԸ՝ ԱՆԶՕՐ

ՊՈՍՆԻԱՑԻ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐՆ ԱԼ ԿԸ ՍՊԱՆՆՈՒԻ

Աւելի քան նուաստացուցիչ էր, Մայիս 26-էն սկսեալ, կապոյտ սաղաւարտաւորներու վիճակը Պոսնիոյ մէջ: Սերպերը զինաթափ ըրած էին շատեր (103) եւ կ'օգտագործէին որպէս «մարդկային վահան»ներ որպէսզի ՕԹԱՆ-ի օդանաւերը դադրեցնեն իրենց ռմբակոծութիւնները: Ասոնցմէ վեցը ցիցերու կապուած ներկայացուած էին Սերպերու կողմէ հեռատեսիլէն, Մայիս 26-ին: Կը գտնուէին, անշուշտ, ռազմագիտական կէտերու վրայ: Այս պատկերները ուրիշ իմաստ չունէին եթէ ոչ, անգամ մը եւս, բացայայտել ՄԱԿ-ի (ce machin, ինչպէս կ'ըսէր տը Կոլ) անզօրութիւնը եւ արեւմտեան քաղաքականութեան սնանկութիւնը: Ցարդ, Սերպերը վրդովութիւնը այս աստիճանին չէին բերած: Այս պայմաններու մէջ, Ֆրանսա կը կրկնէ իր ուժերը քաշելու սպառնալիքը:

Յաջորդող երկու օրերուն, Մայիս 27-ին եւ 28-ին, կացութիւնը կը վատթարանար, Սերպերու ձեռքը կը գտնուէին 326 կամ աւելի կապոյտ սաղաւարտաւորներ որոնց մէջ շուրջ 175 Ֆրանսացի, 33 Անգլիացի, Ռուսեր եւայլն: Շաբաթ օր, սերպ զինուորներ ՄԱԿ-ի ուժերու գզեստներով զգուած էին ռազմագիտական Վրպանիա կամուրջը, քիչ ետք, Ֆրանսացիները կը յաջողէին ետ առնել, բայց երկու զինուոր կը սպաննուէին: Արեւմտեան կողմն աշխարհի ձայները, պարզ է, բարձրացած են Փարիզէն Լոնտոն եւ Ուաշինկթըն: «Գայթակղեցուցիչ», «անընդունելի», «ամօթ», «ահաբեկչութիւն է» եւայլն, եւայլն, որակումներ կը լսուին ամէն կողմէ, բայց, չի թուիր որ Սերպերը շատ ազդուին այս խօսքերէն: Դեռ Կիրակի, հրթիռ մըն ալ արձակած են Պոսնիոյ Արտաքին Նախարարը փոխադրող թռանին վրայ եւ Իրֆան Լուպիժանքիչ տեղն ու տեղը մեռած է, ինչպէս նաեւ իրեն ընկերացող վեց անձերը որոնց կարգին Արդարութեան փոխ - նախարարը: Սերպերը առարկած են որ սահմանային խախտում կար:

-Ելցին, Մայիս 26-ին, Մինսկ մեկնելէ առաջ դատապարտեց ՕԹԱՆ-ի ռմբակոծութիւնները Պոսնիա եւ չվարանեցաւ ըսելու, Սերպերու հակազդեցութեանց առթիւ՝ «փնտռեցի՛ն, գտա՛ն»: Քոհլ եւ Մէյճըր իր միջամտութեան դիմած էին նոյն օրը, բայց Ռուսաստան պայման դրած էր որ ռմբակոծութիւնները դադրին:

Պէտք է ըսել որ Ֆրանսայի նախարարապետն ալ խնդրոյ առարկայ ըրաւ (Մայիս 28, 7 / 7 յայտագիր) ՕԹԱՆ-ի այս ռմբակոծութիւնները որոնք հարկ եղածին չափ պատրաստուած չէին: Ժիւփէ կ'ուզէ որ ՄԱԿ-ի ուժերու լիազօրութիւնները ճշդուին եւ «պայթեցուի պալարը»: Ֆրանսա կը շարունակէ սպառնալ որ իր ուժերը պիտի քաշէ:

Առ այժմ, արեւմտեան պետութիւնները օդանաւակիր նաւեր կը ղրկեն Ատրիականի բացը ասպարէզ կարդալու համար Սերպերուն: Ըստ սովորութեան Ֆրանսա Ֆոշը ղրկեց, Ամերիկացիք՝ «Թէոտոր Ռուզվելթը»:

- Ուաշինկթըն բնաւ կողմնակից չէր որ ռմբակոծութիւնները դադրին եւ վճռականութիւն կը քարոզէ: Ճիշդ է որ Միացեալ - Նահանգները կապոյտ սաղաւարտաւոր չունին ՄԱԿ-ի «պաշտպան» ուժերուն մէջ:

- Մայիս 29-ին, Ֆրանսայի դիմումին վրայ «շփումի խումբը» (Միացեալ - Նահանգներ, Ռուսաստան, Գերմանիա, Մեծն -- Բրիտանիա եւ Ֆրանսա) հանդիպում մը կ'ունենար Լա Հէ: Այսինքն, գլխաւորաբար, դիւանագիտական իրարանցում մը կը տիրէր պարտկելու համար արեւմուտեան անզօրութիւնը: Գալով ՄԱԿ-ի պարզած պատկերին, այլեւս որակում իսկ չկայ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍՊԱՆԻՈՅ տեղական (թաղապետական) ընտրութիւններուն ժողովուրդը ծանր հարուած մը տուած վարչապետ Ֆելիփէ Կոնսալէսի ընկերվարական կուսակցութեան: Ժողովրդական (աջ) կուսակցութիւնը լայն յաղթանակ մը տարաւ, առաջին արդիւնքներու համաձայն ձայներու շուրջ 45%-ը ապահովելով: Օրուան զօրաւոր դէմքն է այլեւս Խոսէ Մարիա Ազնար, Ժողովրդական կուսակցութեան պարագլուխը որ հաւանական յաջորդ վարչապետն է, բայց Կոնսալէս համամիտ չէ երեսփոխանական կանխահաս ընտրութիւններու: Վարչապետը որ 13 տարիներու իշխանութենէն «մաշած է», մանաւանդ յաջորդական գայթակղութեանց հետեւանքով, յոյս ունի որ կրնայ դեռ փրկուիլ:

ՌՈՒՍԱԿԱՆ Սախալին կղզին շատ ծանր երկրաշարժի մը զոհ գնաց Կիրակի, Մայիս 28-ի առաւօտեան: Ռիխթէրի վրայ 7·5 էր ուժը (առաւելագոյն՝ 9), եւ վնասները մեծ են անշուշտ: Առաջին առթիւ, արդէն քանի մը հարիւր մեռեալ կար, բայց երկու - երեք հազար ալ անհետացածներ կան աւերակներուն տակ:

ԱԼԺԵՐԻՈՅ մէջ, լրագրող մը եւս սպաննուեցաւ Մայիս 27-ին: 30 տարեկան, Մուրատ Հմայզի հեռատեսիլի լրատուութիւնը կը ներկայացնէր:

ԵԳԻՊՏՈՍԻ նախագահը՝ Մուպարաք ազդարարեց Եւրոպայի որ, ի վերջոյ, օր մը «շատ սուղ պիտի վճարէ» իսլամապաշտներու հանդէպ իր ցուցաբերած բարեացակամութիւնը, ժողովրդավարութեան պիտակին տակ ընդունելով ահաբեկչական խմբակներ:

«ՆԵԶԱՎԻՍԻՄԱՅԱ ԿԱԶԵՏԱ» ստիպուեցաւ դադրեցնել իր հրատարակութիւնը

(Շար.ը Դ. էջ)

— ՆՈՐ ԳԻՐՔԵՐ —

ՊՈԼՍԱՀԱՅ ԱՐԴԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԾԱՂԿԱՔԱՂ

Հեղինակ՝ ՍԵԴԱ ԾԱՂԻԿԵԱՆ - ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ

Գրախօսեց՝ ՏԻԳՐԱՆ ՀԱՃԵԱՆ

Գրականութեան ծաղկաքաղ մը պատրաստելու երեք միջոց կայ, հեղինակին համար.

Ա) Աշխատասիրողը ինք կ'ընտրէ գրողներն ու երկերը, համաձայն իր իսկ դատողութեան եւ ճաշակին: Բոլորը դժգոհեցնելու ամենակարճ ճամբան է այս:

Բ) Կամ կը կազմէ Ցատուկ Յանձնախումբ մը, բաղկացած գրականութենէ հասկցող անձերէ, պատասխանատուութիւնը կարենալ բաժնելու համար անոնց հետ: Բայց այդ պարագային ալ կը ստեղծուի անքակտելի թնճուկ մը, որովհետեւ յանձնախումբին անդամներն են որ չեն կրնար իրարու հետ համաձայնիլ:

Գ) Տիկին Սեդա Ծաղիկեան - Տէմիրճեան խուսափերելով վերոյիշեալ երկու վտանգխուսափելով վերոյիշեալ երկու վտանգո՛չ անթերի) ճամբայ մը, հրապարակային կոչով մը գրողներուն ձգելով հրատարակելի գործերուն ընտրութիւնը, ինք ստանձնելով միայն վախճանեալներու երկերուն պատասխանատուութիւնը, քանի որ անոնց կողմէ դժգոհանքի վտանգ չկայ այլեւս: Եւ այդպէսով ծնած է հաւաքածոն «Պոլսահայ Գրականութեան» իբր առաջին հատոր վերջին կէս դարու «Սփիւռքահայ Արդի Գրականութեան»:

Ըլլալով նախկին Պոլսահայ, Տիկին Ծաղիկեան - Տէմիրճեան պէտք էր անշուշտ սկսէր Պոլսահայ Արդի Գրականութենէն, որուն բարգաւաճման անձամբ մասնակցած էր ինքն ալ, եւ որուն ներկայացուցիչներէն շատերուն ծանօթ էր արդէն:

Թէեւ այս աշխատասիրութեան մասին ընդհանուր ակնարկ մը լոյս տեսաւ «Յառաջ»ի մէջ (Փետրուար 4, 1995) Վարդան Մատթէոսեանի ստորագրութեամբ, բայց այս տողերը գրողն ալ ըլլալով նմանապէս նախկին պոլսահայ, եւ փոքր ինչ ծանօթ՝ տեղւոյն գրական գործունէութեան, կ'ուզէ տալ կարգ մը յաւելուածական ծանօթութիւններ եւս:

Ներկայ գրութիւնը պիտի չըլլայ սակայն քննադատութեան կամ գրադատութեան ձեռնարկ, ինչ որ արդէն հաւաքածոյին մէջ խատիւ արգիլուած է պոլսահայ արդի գրականութեան ամենայայտնի ներկայացուցիչներէն զգայուն բանաստեղծ Զարեհ Խրախունիի կողմէ, որ կը սպառնայ չանթահարել բոլոր անոնք որ պիտի ժպրհէին քննադատութիւն փորձել: Ան կ'ըսէ. (էջ 457):

«Ջեմ գիտեր թէ ո՞վ կ'ըսէ, որ գրաքըննադատութիւնը գրականութեան «հսկիչ»ն է, բայց ես կրնամ ըսել որ ան գրի աշխարհին մէկ վիժումն է. տզրուկ մըն է, որ գրականութեան նորածիններուն արիւնը ծծելով կը ջանայ սնանիլ, բայց ի վերջոյ ճաթելով կը սատկի»:

Նման սարսռազդեցիկ մահավճիռ մը կարդալէ վերջ ո՞ր ամբարիշտը պիտի համարձակէր գրաքննադատութիւն փորձել...

Նմանապէս, նպատակս չէ մի առ մի պատմել ու բացատրել հաւաքածոյին մէջ առնուած գրութիւնները բոլոր, ինչ որ սովորութիւն է առ հասարակ: Այլ պիտի բաւականանամ ընելով կարգ մը մատնանշումներ եւ խորհրդածութիւններ, պոլսահայ արդի գրականութեան շուրջ:

Մատնանշելի առաջին կէտը այն է թէ, այս հաւաքածոյին մէջ չեն առնուած նոյն շրջանին պատկանող այն գրողները, որոնք, ըստ Ռ. Հատտէճեանի իբր «մաւերական» ընդունուած էին Արամեան Սանուց Միութեան կողմէ հրատարակուած գրական հաւաքածոյին խմբագրութեան կողմէ, գրուելով հատորին պատուոյ տեղը (տե՛ս՝ «Յառաջ», Ապրիլ 15/16, 1995): Անոնցմէ կրնամ յիշել անունները ինծի ալ ծանօթ կարգ մը գրողներու, ինչպէս՝ Արեգ Տիրազան, Եղիշէ Այվազեան, Գարուն Նաթանեան, Զոհական, Գուրգէն Թրենց, Հայկանոյշ Մառք, Ցովսէփ Քէշիշեան, Թորոս Ազատեան, Եդուարդ Սիմքէշեան, եւայլն: Պատճա՞ռ արտաքսման. անոնք գրական նոր ուղղութեան չէին հետեւած եւ մնացած էին հին արահետներու վրայ, կառչած՝ անցեալի ժառանգութեան:

Այսինքն, անոնք ուշադիր էին մասնաւորաբար գրելու եղանակին եւ ո՛չ թէ խորքին, ջանալով միշտ արտայայտուիլ այն նրբացեալ արեւմտահայերէնով, որ իր ակունքները առնելով դասական գրաբարէն, դարասկիզբին հասած էր արդէն իր կատարելութեան, իբր պայծառ, պերճ եւ ճոխաճեմ գրական լեզու, ըլլա՛յ արձակ, ըլլա՛յ տաղաչափեալ: Բանաստեղծութեան մէջ կը հետեւէին օրինակին Վարուժանի, Մեծարենցի, Թէքէեանի եւ այլոց, որոնք արեւմտահայ քերթողութեան լուսափառ համաստեղութիւնը ձեւացուցած էին: Արձակի համար իբր օրինակ ունէին Տէմիրճիպաշեան, Ինտրա, Զօհրապ, եւայլն: Եւ սակայն, հարց է թէ, հետեւելով այդ ճամբուն, կրցա՞ծ էին ծնունդ տալ նոյնքան ուժեղ երկերու, որոնք կոչուած ըլլային դասուելու մնայուն գիրկը իյնալու վտանգէն զերծ ստեղծագործութիւններու կարգին:

Մինչ անոնցմէ ոմանք կը քերթէին արբշիռ վերացումով սաւառնելով եթերին մէջ, ուրիշներ կը ջանային մեծասուեր քօղի մը տակ պարուրել իրենց խօսքը, Թեքնիք՝ զոր շատ լաւ բացատրած է Շահան Շահնուր, ըսելով.

«Մթութիւն կը դնեն հոն ուր չեն կրնար խորութիւն տալ. ճապաղութիւնը իրենց խորհուրդը կ'ըլլայ եւ անհասկնալին՝ բարձրութիւն մը անգոյ» (1):

Բայց արդար ըլլալու համար պէտք է ընդունիլ թէ անոնք բոլորն ալ ճարտարօրէն եւ անթերի կը գործածէին արեւմտահայ գրական լեզուն, որուն գանձարանը գաղտնիք չունէր իրենց համար: Ունէին Թեքնիքը, բայց հաւանաբար ստեղծագործական հուրն է որ չէր բոցավառեր իրենց հոգին:

Ուստի, գէթ այդ առաքինութեան համար, փոքր տեղ մը կրնար յատկացուած ըլլար իրենց ալ, այդ հաւաքածոյին մէջ, հոդ չէ թէ իբր Թանգարանային բաժին:

Արդարեւ, անոնց գրչին կը պարտինք գգայնիկ ոտանաւորներ, երկարաշունչ պոէմներ եւ ուսուցիկ արձակներ, որոնք շրջան մը կը բնորոշեն: Ա՛լ ո՞վ պիտի գրէ սա տեսակ չնաշխարհիկ տողեր.

«Տիեզերքը Աստուծոյ գիմասն է» (Եղիշէ Այվազեան), նաեւ

«Մութը դանակներ կը շարժէ ջուրին մորթին վրայ», կամ

«Շատ է մտերիմ խորհուրդը իրարու անծանօթ պատահելուն»

(Արեգ Տիրազան «Երրորդի Ստուերով», որուն հերոսները կը կոչուէին Ամարանդ եւ Սիտա):

(Հոս պարտիմ խոստովանիլ որ հակառակ իր անկապաշտ ոճին եւ excentrique արդուզարդին, հայերէնի սքանչելի ուսուցիչ մըն էր Արեգ Տիրազան (բուն անունով Օննիկ Պասմաճեան) որուն աշակերտելու բախտը ունեցած եմ Կէտիկ - Փաշայի Ս. Մեսրոպեան Վարժարանին մէջ, շրջանի մը երբ հայերէն կը սորվեցնէին նախակրթարաններուն մէջ, մինչ ներկայիս լիսէներու մէջ իսկ անկարելի դարձած է այդ բանը: Ա. Տիրազան կը պաշտէր Վարուժանը, որ իր ուսուցիչը եղած էր Հինթլեան վարժարանի մէջ:

Այդ խմբակին դէմ ըմբոստութեան դրօշ պարզող քանի մը երիտասարդներ, իբր Նորարարութեան Ներկայացուցիչ, պաշտպանեցին հակոտնեայ տեսակէտ մը, ըսելով թէ գրականութեան մէջ լեզուն չէ կարեւորը, այլ՝ նիւ՛թը, եւ թէ լեզուական գեղեցկութեան որոնումը ընդհակառակն խոչընդոտ է գրողին ստեղծագործութեան համար, իսկ ընթերցողին համար ալ՝ արգելք հասկցողութեան: Ու հետեւելով «Գրականութիւնը պէտք է ժողովուրդին մօտեցնել» նշանաբանին, գրականութիւն մշակեցին պարզ խօսակցական լեզուով ու բառացանկով, նախընտրաբար ընկերային հարցերու շուրջ, ինչ որ փոքր ինչ հնարաւոր դարձած էր շնորհիւ Համաշխարհային Բ. Պատերազմին յաջորդող քաղաքական յարաբերաբար թոյլատու պայմաններուն:

Ցեղափոխութիւն մըն էր կատարուածը, քանի որ այդ ձեւով գրականութիւնը կը դադրէր յատուկ լեզու մը գործածել գիտցողներուն մենաշնորհը ըլլալէ, եւ կը դառնար սեփականութիւնը բոլոր անոնց որոնք գրելու փափաք եւ ըսելիք բան մը ունէին: Մէկ խօսքով ամէն մարդու առջեւ կը բացուէր գրագէտ դառնալու կարելիութիւնը:

Ասով կը բացատրուի թերեւս աւելի քան տպաւորիչ թիւը Պոլսահայ Արդի Գրողներուն: Տիկին Ծաղիկեան - Տէմիրճեան իր ծաղկեփունջը կազմած ըլլալ կը թուի առաւելաբար այդ ուղղութեան հետեւողներուն գործերով, թէեւ տեղ տուած է դասականացած ոճով եւ լեզուով գրուած երկերու ալ: Եւ որովհետեւ շատ մեծ է թիւը այդ խայտաբղէտ փունջը ձեւացնողներուն, հոն մտած կ'երեւին, իրապէ՛ս գեղեցիկ բուրումնաւէտ ծաղիկներու կողքին, հասարակ անբոյր խոտեր եւ յարդի չորցած ճիւղեր եւս:

Հատորը ընդարձակ է, բաղկացած՝ աւելի քան հինգ հարիւր մեծադիր էջերէ, որոնց մէջ տեղ տրուած է հինգ տասնեակ գրողներու: Ցատկանշական է որ, Պոլսոյ հայութիւնը որ 40 - 50 հազար հոգիէ կը բաղկանայ, զուրկ ըլլալով հանդերձ սփիւռքահայուն վայելած արտայայտութեան լայն ազատութենէն, կրցած է իր ծոցէն արտաբերել այդքան մեծ թիւով գրողներ, մինչ օրինակ՝ Ֆրանսահայութիւնը, որուն համար կ'ըսուի թէ 350 հազար է թիւով, այսքան տարուան ընթացքին իր ծոցին մէկ հատիկ իսկ գրագէտ (2) չէ կրցած դուրս բերել, գոհանալով առաւելաբար Միջին - Արեւելքէն ներածուած տարրերով: Կը սխալի՞մ արդեօք:

Նշմարելի է որ արձակի մարզին մէջ, բացի Զաւէն Պիպէռեանի եւ Աւետիս Ալեքսանեանի գրչին պատկանող կարգ մը բարոյուցական վէպերէն, պոլսահայ գրողներուն նախընտրած ձեւը եղած է նորավէպը կամ պատմուածքը, եւ երբեմն ալ՝ գիւղագրութիւնը: Մեծ է թիւը արձակագիրներուն, որովհետեւ իր կարճ բովանդակութեամբ նորավէպը առ հասարակ արտաքնապէս դիւրին կը կարծուի, թէեւ ըսուած է թէ լաւ նորավէպ մը գրելը աւելի դժուար է, քան՝ վէպ մը: Վէպի մը ամբողջ կառուցուածքը պէտք է ամփոփուի քանի մը էջերու մէջ, քանի որ նորավէպը համազօր է խտացեալ վէպի մը:

Ցիշատակելով լոկ մէկ քանին, ինքնատիպ պատմուածքներէն կարելի է մատնանշել Սրբուհի Մառքի «Քեզ շատ էի կարօտցեր»ը, որուն հերոսուհին, ծերանոցի բնակիչ մամիկ մը, կարենալ տղան տեսնելու համար սուտ հիւանդ կը ձեւանայ, եւ երբ չքմեղանք կ'ըսէ. «եավրում, շատոնց է չէիր եկեր, քեզ շատ էի կարօտցեր»:

Նուէր Սիլահլըի կը պարտինք երեւակայական, «Հարցազրոյց մը Պետրոս Դուրեանի հետ» որուն անդրշիրիմեան պատասխանները բոլորն ալ ճարտարօրէն առնուած են վաղամեռիկ բանաստեղծին տողերէն:

Հետաքրքրական է նաեւ պատմութիւնը պոլսեցի աչքբացի մը, որ ամերիկեան շոգենաւի մը վրայ դրամ շորթելու ճամբան կը գտնէ ստազոզ (homard) մը Լոթառիայի (վիճակահանութիւն) դնելով. «Խեցգետինները թեւ չունին» (Գրիգոր Ֆէշճեան):

Ցաճախակի մշակուած նիւթ մըն է աղքատ, խեղճ մարդոց թշուառութեան նկարագրութիւնը: Մելքոն Կիւրճեանէ, Երւանդ Սրմաքէշխանլեանէ, Լեւոն Բաշալեանէ ի վեր այս նիւթին օգտագործումը կը շարունակուի անխափան: Այդ պատմութիւններուն խոնարհ հերոսները պէտք է ըլլան հնակարկատ, լուացարարուհի, թոքախտաւոր վարժապետ, եւայլն, ու կոչուին Մարկոս աղբար, Սեդրոս աղա, տայի Թորոս, Թագուկ հանըմ, Սուրբիկ տուտու, եւայլն: Իրաւունք չունին անուանուելու Գեղամ, Գուրգէն, Վազգէն, Ազատուհի կամ Սիրարփի...

Հոս միջնակեալ կ'ուզեմ յիշել պարագայ մը: Ինչպէս վերեւ ըսի, պատերազմին յաջորդող քաղաքական թոյլատու պայմաններուն բերումով, խումբ մը պոլսահայ գրողներ իրենց ուշադրութիւնը կեդրոնացուցին ընկերային անարդարութիւններու, դասակարգային տարբերութիւններու, մէկ խօսքով ընչազուրկներու ցաւերուն վրայ, ինչ որ իրենց վերագրեց ձախակողմեանի հանգամանք որմէ մեծապէս տուժեցին անխոհեմաբար: Ոմանք Ֆրանսա գաղթեցին, իսկ երեք գրողներ ներգաղթեցին Հայաստան, անշուշտ որոշ ակնկալութիւններով: Բայց անոնցմէ միայն Գեղամ Սեւանն է որ կրցաւ գրականութեան մարզին մէջ տեղ մը ապահովել իրեն, դառնալով նոյնիսկ ակադեմական: Իսկ միւս երկուքը, Հայկազուն Գալուստեան եւ Խաչիկ Ամիրեան հրնդունուեցան Գրողներու Միութենէն ներս, առանց որուն կարելի չէր գրական որեւէ գործ հրատարակել այդ շրջանին: Ու պարապեցան ուսուցչութեամբ:

(Մնացեալը յաջորդով)

(1) - Տե՛ս՝ «Նկարչութիւն եւ Նկարիչներ» յօդուածը, Թէոդիկի 1929-ի «Ամէնուն Տարեցոյցը»էն արտատպուած «Սիրտ Սրտի» հատորին մէջ, որ վերջերս լոյս տեսաւ «Յառաջ» Մատենաշարէն:

(2) - Կ'ուզեմ ըսել բանաստեղծ, վիպագիր կամ նորավիպագիր, եւ ո՛չ հրապարակագիր:

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԸ

ԵՐԿԻՐԸ ՈՒՐ ՈՋԻՆՉ ԿԱՐԳԻՆ Է

«Հոս չենք ապրիր այլեւս, կը բաւականանք գոյութիւն պահելով» կ'ըսէ 20 տարեկան վրացի երիտասարդ մը որ ամբողջ օրը նստած փոքր կրպակի մը առջեւ, կը ջանայ Գոզա, դարեջուր ու ծխիկներ ծախել այն հազուադէպ վարորդներուն, որոնք աբխազական սահմանագլխուն մօտերէն կ'անցնին: Պահանջուած գինը միայն ՄԱԿ-ի զինուորները կրնան վճարել:

Վրաստանի մէջ բոլոր խանութներն ու գործատուները փակ են. ճամբաները ամէն չափի փոսերով ծածկուած են ու տարիներէ ի վեր ոչ մէկ խնամք տեսած են: Այսուհանդերձ, Աբխազիոյ սահմանէն քանի մը քիլոմեթր միայն անդին է երկրին ու նաեւ աշխարհի ամենամեծ ջրելեկտրական - ամբարտակը որ Ինգուրի գետին վրայ կառուցուած է: Խորհրդային շրջանի կառոյց է, անաւարտ մնացած. Ջրամբար - լիճը փռուած է կովկասեան հովիտին մէջ: Անոր ծորակները կողպուած են ու ջուրը տեւական արտահոսք ունի: Երեք տարիէ ի վեր քանի մը հովիւներ միայն խնամք կը տանին ամբարտակին: Իսկ մեքենաներու բաժինը կը գտնուի աբխազական հողին վրայ ուր արգիլուած է Վրացիներու մուտքը: Գէպէքէն վրացական կառավարութեան կողմէ հրաւիրուած մասնագէտներ կ'ըսեն թէ կառոյցը լաւ շինուած է բայց տեւական հսկողութեան պէտք ունի որպէսզի վտանգ չսպառնայ:

Ամբարտակը կը բանի իր կարողութեան միայն մէկ երրորդով, մինչդեռ կրնայ մինակը հանել ամբողջ երկրին ելեկտրական պահանջքին. կրնայ բանեցնել գործատուները, լոյս եւ ջերմութիւն հայթայթել: Սակայն Խորհրդային Միութեան քայքայումէն ետք երբ Վրաստան անկախացաւ ՀԱՊ-ին անդամակցելէ առաջ, ռուս մասնագէտները մեկնեցան ու չվերադարձան: Այսօր ամբարտակին վիճակը սպառնալիք է հովիտին բնակիչներուն ու ելեկտրականութիւնը շատ անկանոն կերպով կը տրուի: Երկիրը տարադրամ չունի կազ կամ ածուխ գնելու: Ան... ցած ձմեռ օրը երկու - երեք ժամ հոսանք տրուած է ու ցուրտին պատճառով դպրոցները երեք ամիս փակ մնացած են:

Փոքրիկ Վրաստանը որ Խորհրդային Միութեան ամէնէն հարուստ անկիւնն էր իր լեմոններով, գինիով, Սեւ ծովու լողափներով ու չմշկումի կովկասեան գօտիով, այսօր բեկուած երկիր մըն է: Եկամուտէ զուրկ պետութիւնը իր պաշտօնէութեան ամիսը 10-15 Ֆր.ի համարժէք վճարում միայն կրնայ կատարել: Աւելորդ է ըսել որ ամէնէն համեստ կեանքի ձեւին համար իսկ անբաւարար է տոկը: Դասախօս մը կը բացատրէ թէ պակասը լրացնելու համար ամէն մարդ կը ջանայ առեւտուրով զբաղիլ: Ամէն մարդ ծախու հանած է տունը արժէքաւոր ինչ որ ունի կահ - կարասի, գորգ, եւայլն:

Փոխանցման շրջանի ազգային դրամանիշը որ կուպոն կը կոչուի, ոչ մէկ արժէք

[illegible]

«ՀԱՅ ՓՈՔՐԻԿ ԵՐԳԻՉՆԵՐ»

«Հայ փոքրիկ երգիչներ»ու երգչախումբը հիմնուած է 1993-ին Տիգրան Հեքեքեանի կողմէ, նպատակ ունենալով երաժշտութեան եւ երգի սէրը փոխանցել մանուկներու:

Հեքեքեան ծնած է 1959-ին Երեւան, 1977-ին մտած է Մանկավարժական Բարձրագոյն Ուսմանց Հայկական Հիմնարկը ուրկէ վկայուած է 1982-ին: 1982-էն 1985 հայերէն եւ ռուսերէն դասաւանդած է Արցախ: 1979-ին մտած է Պետական Երաժշտանոց (երգչախումբի ճիւղը) եւ իր մասնագիտութեան շրջանին երկու երգչախումբ հիմնած է «Ալեքսանդր Սպենդիարեան» երաժշտական դպրոցը: 1984-ին, Հեքեքեան գեղարուեստական տնօրէնը եւ երգչախումբի ղեկավարը եղած է Հայաստանի ձայն - հեռատեսիլի եւ Փոքրիկ երգիչներու: Ցետագային, Հեքեքեան երգչախմբային երաժշտութեան միջազգային ընկերութեան անդամ կը դառնայ:

Ներկայիս, իր հիմնած Փոքրիկներու խումբը առաջին անգամ ըլլալով է որ կուգայ Արեւմտեան - Եւրոպա: Պաշտօնապէս հրաւիրուած էր մասնակցելու Երիտասարդութեան Երգչախումբերու եւրոպական միջազգային փառատօնին (Պալ, Քրիսթոֆ Միրեան հիմնարկ) Մայիս 24-էն 27, եւ երեք ելոյթներ կ'ունենար Ռոմանտ Զուիցերիոյ մէջ Մայիս 28-ին, 30-ին եւ 31-ին: Զուիցերիոյ մէջ իրենց ներկայացուցիչն է՝ Տիկին Սիրվարդ Գազանճեան - Փիրսըն:

Յունիս 1-ին ալ երգչախումբը կը ներկայանայ ԻՒՆԷՍՔՕ: Ցայտագրին մէջ՝ Յարութիւնեան, Երկանեան, Մենտէլսոն, Վարդազարեան, Պախ, Եկմալեան, Կոմիտաս, Մոցարթ, Փուլէնք, Ոսկանեան, Պետրոսեան, Շոստակովիչ, Միրզոյեան, Կերշուին եւայլն, եւայլն:

կը ներկայացնէ: Գիները ծանուցուած են ռուսական ռուբլիով որ կը նկատուի զօրաւոր տարադրամ: Քաղաքացիական պատերազմը եւ ռուս մասնագէտներու մեկնումը բաւական եղած են որ երկիրը ամբողջովին կազմալուծուի: Նախագահ Նիյազովի մէկ խորհրդականը կ'ըսէ թէ իրենք բան մը նորոգել չեն սորված ըլլալու, որովհետեւ ամէն բան շատ առատ էր. երբ սառնարան մը կամ գրիչ մը կ'աւրուէր, նորերը կը գնուէին անոնց տեղ:

Տորպաչովի Արտաքին նախկին նախարարը որ վերակառուցումին կերտիչներէն կը նկատուի, այսօր չի կրնար անհրաժեշտ քայլը ճարել, նորոգելու համար երկրին մեծ ու փոքր ճամբաները: Վրաստանի գլխաւոր եկամուտը կը կազմէ Եւրոպական միութեան կողմէ որպէս օժանդակութիւն կատարուած յատկացումը որ անցեալ տարի պետական պիւտճէին 45%-ը կազմած է: Հացահատիկի փոխադրութիւնը առիթ եղած է որ գործադրութեան դրուին նաւահանգիստներ ու երկաթուղին: Այսուհանդերձ, միջազգային ոչ մէկ ներդրումի համար ապահով վայր կը նկատուի երկիրը: Ո՞վ կրնայ կորուստի վտանգին ենթարկել ինքզինք երկրի մը մէջ ուր կրնայ կրկնել Եուկոսլաւիոյ օրինակը: Իր շրջաններէն երկուքը՝ Հարաւային Օսէթիան ու Աբխազիան արդէն զէնքի դիմած են. երրորդ մը՝ Աջարիան տեւական սպառնալիք է: Եւրոպական միութիւնն ալ աշնան կարեւոր համեմատութեամբ պիտի զեղչէ իր օժանդակութիւնը: Կը մնայ յուսալ որ ամբարտակէն ջուրի արտահոսքը փորձանքի մը դուռ չբանայ ու Աբխազները յարձակում չգործեն այդ ամբարտակին վրայ:

Պատասխանելով լրագրողներու, Վրաստանի նախագահը կ'ըսէ թէ իր մտապատկերը չուկայի տնտեսութիւնն է, ֆրանսական ձեւով: Պէտք է առաջ տանիլ սեփականաշնորհումը, բարեշրջումները կատարել երբ նոյնիսկ տակաւին ոչ մէկ խանդավառութիւն կը պատճառեն: Ուժանիւթի չգոյութեան պատճառով ճարտարարուեստը 14% կարողութեամբ կ'արտադրէ, բայց եթէ ան ալ կանգ առնէ, կացութիւնը աւելի կը վատթարանայ:

ՔԱՂՀԱՆ

«ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»Ի

«Դ Ի Մ Ա Կ» ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲ

ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑ

ԲԵՄԱԴԻՐ

ՎԱԶԳԷՆ ՄՈՒԹԱՖԵԱՆԻ ՀԵՏ

Համազգայինի «Դիմակ» Թատերախումբը կը ներկայացնէ յաջորդաբար Շաբաթ, Յունիս 3, Կիրակի Յունիս 4, եւ Շաբաթ Յունիս 11-ին Գրիգոր Վահանի «Բախտին անիւը» Կիմէ Թանգարանի սրահին մէջ, բեմադրութեամբ Վազգէն Մութաֆեանի:

«Դիմակ» ծանօթ է արդէն Փարիզի Հայ Հանրութեան, որ ականատես եղաւ իր առաջին քայլերուն, տարած տասը տարւան աշխատանքին, որու ընթացքին բեմադրուեցան այլազան գործեր, այսօր, կրկին, նոյն հաւատքով եւ խանդավառութեամբ այս «սիրողներէ» կազմուած խումբը կը մնայ ամուր եւ վճռակամ, գիտակից Հայ Թատրոնի անժխտելի դերին եւ կոչումին, եւ կը պահպանէ Հայ Թատրոնին ներկայութիւնը շրջապատի մը մէջ ուր կան բազմաթիւ Թատրոններ, արուեստի բարձր որակ, «Դիմակ» յամառ աշխատանքով չի յուսալքուիր եւ մօտաւորապէս ութ ամիսներէ ի վեր կը պատրաստուի ներկայացնելու պոլսական Թատրոնի պատկանող գործ մը. Հեղինակը՝ Գրիգոր Վահան կուգայ Պոլսէն Պէրպէրեան վարժարանէն, ապրած է Փարիզ, ուր տարիներ շարունակ մասնակցած է տեղւոյն Թատերական Հայ կեանքին, եղած է դերասան, գրած է Թատերգութիւններ, ունի նաեւ քերթուածներու հատոր մը:

Խումբին կատարուած այցելութեան մը ընթացքին կարելի եղաւ այս հարցազրոյցը Վազգէն Մութաֆեանի հետ, որ եռանդով եւ սիրայօժար կ'աշխատի խումբին հետ:

ՀԱՐՑՈՒՄ. - Երկրորդ անգամ ըլլալով, յանձն կ'առնէք «Դիմակ»ի բեմադրութիւնը, առաջինը հանդիսացաւ անցեալ տարի Յակոբ Պարոնեանի «Մեծապատիւ Մուրացկանները» երգիծական գործ մը, ներկայիս «Բախտին Անիւը» Գրիգոր Վահանի մէկ թատերգութիւնը, անծանօթ գործ մը եւ անծանօթ հեղինակ մը (*) շատերու համար, դժուարութիւննե՞ր կան թատերական գործի մը ընտրութեան առթիւ:

ՎԱԶԳԷՆ ՄՈՒԹԱՖԵԱՆ. - Մեր նախորդ ներկայացումէն անմիջապէս վերջ, բոլորս (Թատերախումբը) որոշեցինք, նոյն խանդավառութիւնը պահել եւ նոր բեմադրութեան մը ձեռնարկել, սակայն մեզի կը պակսէր հիմնականը, նիւթը եւ գործը, նկատի առնելով որ մեր հանդիսատեսներէն մեծամասնութիւնը կը փափաքի տեսնել զուարճացող ուրախ եւ խնդալից նիւթեր, բնականաբար մեր ընտրութիւնը այդ ուղղութեամբ գնաց եւ այս ձեւով Պոլսական Թատրոնին մօտեցանք. դժուարութիւններ ունեցանք փնտռտուքի աշխատանքի ընթացքին, որեւէ Թատերական գործ, պէտք է համապատասխանէ մեր խումբի կարելիութիւններու եւ Թիւի սահմանումին: Շատ ալ գործեր չունէինք մեր տրամադրութեան տակ:

Հ. - Ի՞նչ է նիւթը:

Վ. Մ. - Նիւթը առնուած է հայկական կեանքէ, դէպքը կը պատահի Ֆրանսայի մէջ, ընտանիք մը, ամուսինը գործի վաճառական, կ'ապրի հանգիստ կեանք, սակայն օր մը բախտին անիւը կը դառնայ ... եւ կը սնանկանայ, կինը տան վարորդին հետ կապեր կը ստեղծէ, շուրջիններ կը փորձեն շահագործել ամուսինը եւ այսպէս կը շարունակուի, մինչեւ օր մը ... բախտին անիւը ... չէ՞ որ կը դառնայ ... Պոլսական Թատրոն մը, նիւթը այժմէական, սնանկութիւն, ընտանիքի քայքայում, նիւթի տիրապետութիւն, նշոյլ մը հաւատարմութիւն եւլն ... Գրիգոր Վահանի այս գործը որոշ փոփոխութիւններու ենթարկուեցաւ, պարզապէս պատշաճեցնելու համար մեր խումբի ներկայ կարելիութիւններուն:

Հ. - Թատերական ներկայացման մը իրագործումը կը պահանջէ լուրջ աշխատանք ինչպէս նաեւ տէքոր, տարազներ, «սիրողներէ» կազմուած խումբ մը ինչպէ՞ս կրնայ այս բոլոր աշխատանքները տանիլ:

Վ. Մ. - Այս ներկայացումով «Դիմակ» պիտի ունենայ պատրաստուած տէքոր մը որուն ծրագիրը եւ մաքէթը պատրաստած է խումբին բարեկամ, ճարտարապետ՝ Ժօզէֆ Կոստանդինեան, յետոյ ամբողջ խումբը անխտիր, յանձն առաւ պատրաստութիւնը եւ միատեղ իրագործեցինք աշխատանք մը, խմբական աշխատանքը մեծ գոհունակութիւն կը պատճառէ. այն ինչ որ կը պատկանի տարազներուն, այս պարագային այժմէական նորոյթի հետ կապ ունեցող հագուստներ են, սակայն պէտք է զանոնք ընտրել, գոյներու, ներդաշնակութեան, գեղեցիկ եւ պատշաճութեան յարմարութիւններով:

Հ. - Դիմակ թատերախումբը արդէն 10 տարուան ներկայութիւն ունի ֆրանսահայ կեանքի մէջ, կարելի է ըսել թէ գոյութիւն ունի նաեւ հայ թատրասէր հանդիսատեսը, ինչպէ՞ս կարելի է քաջալերել զայն:

Վ. Մ.. Տարին մէկ կամ երկու ներկայացումով կարելի չէ պատրաստել հայ հանդիսատեսը, անկասկած քիչ են այն անձերը որոնք ներկայ կ'ըլլան մեր ներկայացումներուն իրենց իսկ բնական փափաքով, այնինչ կուգան տոմսակ կը գնեն եւ կը մտնեն սրահ, մնացեալ ժողովուրդը ձեւով մը «քաշքշելով» կը բերենք, բարեկամներ, ընտանիք, ազգական եւայլն, բոլորն ալ կուգան: Կարելի է սիրել Թատրոնը վայելել, ներկայ ըլլալով տարին քանի մը ներկայացումներու, անշուշտ փափաքելի է տեսնել տարին քանի մը ներկայացումներ:

Նիւթը անշուշտ մեծ դեր ունի, առ հասարակ տիրող կարծիքը այն է թէ Թատրոնը պէտք է ըլլայ զուարճացնող, թէ ժողովուրդը պէտք է խնդայ, կարելի է դաստիարակել հայ հանդիսատեսը, աշխատանք պէտք է տանիլ որպէսզի սովորութեան վերածուի Թատրոն յաճախելը: Լաւագոյն ձեւը կը կայանայ ամէն անգամ տարբեր նիւթեր ընդգրկող բեմադրութիւններ կատարելու մէջ. այս ձեւով թերեւս կրնանք գոհացնել բոլոր հանդիսատեսները:

Ժամանակը թանկ է «Դիմակ» Թատերախումբին համար, անոնք եկած են այս երեկոյ իրենց վերջին փորձերը ընելու. քանի մը օրէն բեմ պիտի բարձրանան:

ՄԱՐԻ ԼՈՒՍԱՐԱՐԵԱՆ

(*) ԽՄԲ. - «ՅԱՌԱՋ»ի. - Ֆրանսահայ գաղութին համար քիչ մը խորթ կը հնչէ, անշուշտ, այս կրկնակի «անծանօթը», քանի որ Գրիգոր Վահան շատ ծանօթ դէմք մըն էր եւ տասնեակ տարիներու երկայնքին իր ընկերներուն հետ վառ պահած է հայ թատրոնը գաղութիս մէջ: Բայց, ճիշդ է որ գաղութը դիմագիծ փոխեց եւ Գրիգոր Վահանն ալ անծանօթ մը դարձաւ ... :

ԻՍԻԻ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ԲԱՑՈՒՄԸ

Ինչպէս տեղեկացուցած էինք արդէն, Մայիս 21, Կիրակի, կէսօրին պաշտօնական բացումը կատարուեցաւ Իսիի վարժարանին շինութեան: Ժապաւէնը կտրեց քաղաքապետ՝ Ա. Սանթինի, անկէ որպէս յիշատակ կտորներ տալով ԼՂՀ-ի Մշակոյթի նախարարուհի՝ Ն. Ոսկանեանի, դպրոցի շինութեան յանձնախումբի նախագահ բժիշկ՝ Վիգէն Կարապետեանի, եւայլն: Ներկայ էին Մէօտոնի, Գլամարի, Իսիի փոխ - քաղաքապետները, Փարիզի առաջնորդ Գիւտ Արք., Հայաստանի գործավար Վ. Տէր - Ղեւոնդեան, նաեւ այլ դէմքեր ու որոշ բազմութիւն մը:

Նախ խօսք առաւ բժիշկ՝ Վ. Կարապետեան, ուրախութիւն յայտնելով որ բոլոր կնճիռները հարթուած են, վերջապէս ու Եղեռնի 80-ամեակին վաղորդայնին Իսին կ'ունենայ ամէնօրեայ իր դպրոցը: Ըսաւ թէ դպրոցական կառոյցին յատկացուած հողը 1950 քառ. մեթր է. շէնքը երեք - յարկանի պիտի ըլլայ, պիտի ունենայ կառատուն, պահապանի բնակավայր, ութ դասարան, եւայլն: Ամէն մէկ դասարանի տարեկան պիւտճէն պիտի ըլլայ 500 - 700 հազար ֆրանքի միջեւ: Վ. Կարապետեան շնորհակալութեան խօսքով աւարտեց իր ուղերձը:

Պատ. Ժ. Լեւոնեանի կողմէ խօսք առնելով ձեռնարկին առթիւ իր ուրախութիւնը յայտնեց Պր. Պօյաճեան, որմէ ետք Գիւտ Արք. մաղթեց որ այս կարեւոր գործը յաջողութեամբ պսակուի: Իրեն յաջորդեց Վ. Տէր - Ղեւոնդեան որ Ֆրանսայի իր պաշտօնավարութեան շրջանին ներկայ գտնուածներէն ամէնէն ուրախալին նկատեց այս ձեռնարկը:

Հանդիսութեան վերջին ելոյթով Իսիի, ուր ըսուեցաւ թէ շուրջ 5 հազար Հայ կ'ապրի, քաղաքապետը խօսեցաւ Հայ ժողովուրդին արժանիքներուն, ցեղասպանութեան մասին. ըսաւ թէ Հայերն ու Գորսիքացիները նմանութիւններ ունեցող ժողովուրդներ են, ապա աւելցուց. «եթէ միացած էք ամէն բանի կարող էք, եթէ բաժնուիք, ամէն բան կը կորսուի. մենք Գորսիքացիներս բաժնուեցանք իրարմէ ու յաղթուեցանք Ֆրանսացիներէն, այսօր Ֆրանսացի ենք: Դուք այսօր վերջապէս միացած էք, բաժանումի պատճառ չէ մնացած. ուրեմն, մնացէ՛ք այսպէս, յաջողութի՛ւն»:

Հաւաքոյթը աւարտեցաւ Գիւտ Արք.ի օրհնութեամբ ու գինեձօնով մը:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ՝

Ի ՊԱՏԻՒ

ԼՂՀ-Ի ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՆԱԽԱՐԱՐ

ՆԵԼԼԻ ՈՍԿԱՆԵԱՆԻ

Մայիս 19, Ուրբաթ երեկոյեան Գլամարի քաղաքապետարանին մէջ, որուն ճակատին ֆրանսական եռագոյնին հետ կը ծածանէր ԼՂՀ-եան դրօշակը, ընդունելութիւն մը տեղի ունեցաւ Ղարաբաղի Մշակոյթի նախարար Նելլի Ոսկանեանի ի պատիւ: Ներկայ էին քաղաքապետը Ժ. Փ. Ֆուշէ, փոխ - քաղաքապետը, Փարիզի առաջնորդը Գիւտ Արք. Նաղգաշեան, Հայաստանի դեսպանատան ներկայացուցիչ պատ. Ռ. Լեւոնեան, Իսիի հովիւը Միւռոն Վրդ. Գըվըքեան, պատ. Ժ. Լեւոնեան եւ շուրջ 150 հոգինոց բազմութիւն մը:

Փոխ - քաղաքապետ՝ Ց. Արթինեանի ողջոյնի խօսքէն ետք արտայայտուեցաւ հիւր նախարարուհին շնորհակալութիւն յայտնելով Սաեփանակերտի համալսարանին Գլամարի կողմէ ցոյց տրուած աջակցութեան որուն շնորհիւ բնագիտութեան աշխատանոցը օժտուած էր արդիական գործիքներով ու սարքաւորումներով: Ապա Ն. Ոսկանեան խօսեցաւ ԼՂՀ-ի Ապրիլ 30-ի ընտրութիւններուն, ժողովուրդին առօրեային մասին. ըսաւ թէ ամէնէն ծանր պայմաններուն մէջ իսկ գիրենք կ'ապրեցնէր Հայաստանի գաղափարը: Ըսաւ թէ այր մարդիկը ճակատ գացած ըլլալով աշխատանքը ամբողջովին մնացած է կիներու:

Ցայտնելէ ետք թէ իրենք ծրագիրներ ունին վարժարաններու մէջ ֆրանսերէնի դասաւանդութիւն հաստատելու եւ Գլամարի ու Իսիի քաղաքապետները օժանդակութիւն խոստացած են, Տիկին Ն. Ոսկանեան Ժ. Փ. Ֆուշէի յանձնեց Ղարաբաղի մետալը ու ԼՂՀ կառավարութեան շնորհակալութեան գիրը: Քաղաքապետն ալ իր կարգին Գլամարի մետալը նուիրեց անոր, ուրախութիւն յայտնելով որ ռազմադաշտին վրայ հրադադարը կը շարունակուի:

Հանդիսութիւնը աւարտեցաւ քօքթէյլով մը:

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

(Շար. Ա. էջէն)

նիւթական պատճառներով: Ռուսաստանի այս օրաթերթը առաջին անկախ թերթն էր, ծնած խանդավառութեան մէջ: Խմբագրապետը՝ Վիտալի Տրետիակով պարզած է ծանր կացութիւնը եւ կոչ ըրած ընթերցողներուն որ բաժնետէր դառնան եւ օժանդակեն գտնելու այն անհրաժեշտ 50 միլիոն ֆրանքը որպէսզի թերթը վերականգնի: Թերթը հիմնուած է 1990-ին ազատական խումբ մը երիտասարդ լրագրողներու կողմէ եւ անմիջական ժողովրդականութիւն շահած քննադատական իր ոճին համար: Սկիզբը տպաքանակը 240 հազար էր, այժմ իջած էր 56 հազարի: Թուղթի գինին եւ ելեկտրականութեան յաւելումն է մանաւանդ, որ վերջերս ճակատագրական հարուած մը տուած է: Խմբագրապետը միշտ մերժած է պետական կամ անհատական ձեռնարկներու օգնութիւնը թերթին անկախութիւնը պահպանելու համար:

ԼԻՈՆԻ Արքեպիսկոպոս նշանակուեցաւ գերպ. Ժան Պալան Պապին կողմէ, յաջորդելու համար ծիրանաւոր Տըքուրթրէի որ իր մահկանացուն կնքեց անցեալ Սեպտեմբերին: Լիոնի Նոր Արքեպիսկոպոսը որ նաեւ Կօլերու գահերէցի տիտղոսը կը վայելէ, 60 տարեկան է:

ԳԱՆՆԻ Շարժանկարի 48-րդ փառատօնը փակուեցաւ Մայիս 28-ին: Ինչպէս կը սպասուէր Ոսկի մրցանակին արժանացաւ Էմիր Քուսթուրիչայի «Ընտըրկրաունտ»ը, որ Եուկոսլաւիոյ վերաբերող 3 ժամ տեւող ֆիլմ մըն է: Դատակազմի մեծ մրցանակը ստացաւ յոյն բեմադիր՝ Թէօ Անճելօփուլոսի «Ոդիսեւսի նայուածքը», 27-ամեայ ֆրանսացի բեմադիր Մաթիէօ Քասովից բեմադրութեան մրցանակը ստացաւ իր «Ատելութիւնը» ֆիլմին համար որ կը ներկայացնէ «դժուար» մկրտըւած արուարձանի մը կեանքը: Երկու Անգլիացիներ՝ Հելէն Միրըն եւ Ճոնաթա Փրայս արժանացան դերակատարութեան առաջին մրցանակներուն, «Թհը Մէտնէս օֆ Քինկ Ճորճ» եւ Քարինթըն ֆիլմերուն համար:

★ ★ ★

ՓԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
ՅՈՒՆԻՍ 17

Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդութեան Հայ Քրիստոնեայ Երիտասարդական Կազմակերպութիւնը (Հ. Ք. Ե. Կ.) Յունիս 17, ժամը՝ 19-ին կը կազմակերպէ մեծ ճաշ - պարահանդէս մը, մասնակցութեամբ ճանչցուած եւ սիրուած երգիչ՝

ՓՕԼ ՊԱՂՏԱՍԼԵԱՆԻ

եւ իրեն ընկերացող Անի համոյթի:

Տոմսերու ապահովութեան եւ յաւելեալ մանրամասնութեանց համար կրնաք դիմել Պր. Պետրոս Էրզուրումօղլուին՝ հեռաձայնի հետեւեալ թիւով

49 221 / 311547

★ ★ ★

«ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ՆՈՒԻՐԷՆ

ԼՈՆՏՈՆ. - Մովսէս Զափարեան մէկ տարեկան «Յառաջ» կը նուիրէ Հայաստանի Անգլիոյ դեսպան՝ Պ. Արմէն Սարգսեանի Գարեգին Կաթողիկոսի ընտրութեան ուրախ առիթով:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Երեւանէն Անդրանիկ Խաչիկեան կը փնտռէ իր հօրեղբայրը՝ Խաչիկ Խաչիկեան, որ ներկայիս աւելի քան եօթանասուն տարեկան պէտք է ըլլայ:

Խաչիկ Խաչիկեան ծնած է Հայաստանի Նոյեմբերեան քաղաքը, գաւակն է Կէորկիի եւ Սոնայի:

Տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի կապ հաստատել Փարիզի Մայր Եկեղեցւոյ Դիւանին հետ՝ (հեռաձայն՝ 43 - 59 - 67 - 03) կամ գրել հետեւեալ հասցէին՝

Անդրանիկ Խաչիկեան
Երեւան, Աւան, Թումանեան Թաղամաս,
46 շէնք, 35 բնակարան
Հեռաձայն՝ 61 - 69 - 58
Ֆաքս՝ 151 823

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի եւ Շրջակայից Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութեան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները. -

Տէր եւ Տիկին Միքայէլ Յակոբեան 10.000 Ֆր., Գասպարեան ընտանիք իրենց հօր՝ Յովհաննէս Գասպարեանի մահուան առթիւ՝ 50.000 Ֆր., Պ. Ժիլպէռ Պապանեան 350 Ֆր., (Միացեալ - Նահանգներէն) Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Պարսամ ծաղիկի համար 500 Ֆր., Պ. Ժան - Փիէռ Խաչիկեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժագ Սէրվէրեան կողակցին Միլոշեանի յիշատակին 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Լեւոն Զարգավաթճեան եւ Տէր եւ Տիկին Ժան Մինասեան իրենց ծնողաց Կարպիս եւ Մարի Յակոբեանի յիշատակին՝ 2500-ական ֆրանք, Տիկին Նուարդ Պոյաճեան 500 Ֆր., Տիկին Ժ. Տիլան եւ Տիկին Ժ. Մ. Լըմէկրը իրենց մօր՝ Լուիզ Ֆրէնկեանի մահուան առթիւ՝ 10.000 Ֆր., Պր. Ժերար Կեզուրեան Կարապետ Կեզուրեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղիկի՝ 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ֆր. Վարդանեան իրենց աղջկան ամուսնութեան առթիւ՝ 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժոզէֆ Իւշիր՝ Արսինէ Ճամճըմեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղիկի՝ 400 Ֆր.:

Նոյն առթիւ՝ Պարէյեան, Մակոսեան եւ Սիլոհեան ընտանիքներ՝ 1000 Ֆր., Տիկին Յարութիւնեան իր ամուսնոյն՝ Յաբէթ Յարութիւնեանի մահուան առթիւ 1000 Ֆր., Օր. Սոնա Բարէլեան իր մօր մահուան 10-րդ տարելիցին առթիւ 500 ֆրանք:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire: N° 55935

ՀՈԳԵԳԱԼՈՒՍՏ

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի, Յունիս 4, տօն է ՀՈԳԵԳԱԼՍՏԵԱՆ:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի փոխանորդ
Լիոնի եւ Շրջակայից

RECHERCHE

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

recherche

pour son Centre de Vacances de BELLEFONTAINE

JUILLET 1995

1 ASSISTANT SANITAIRE
(médecin, étudiant en 2ème année de médecine ou infirmier)

AOUT 1995

1 ANIMATEUR DIPLOME
(BAFA)

Ecrire à CBAF :
17, rue Bleue, 75009 PARIS.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Camp itinérant en Grèce

La Croix Bleue des Arméniens de France ouvre son **Camp Itinérant en Grèce** du 4 au 25 Juillet pour les adolescents de 14 à 16 ans.

Au programme: *Randonnées, visites des sites et monuments historiques, rencontre avec La Croix Bleue de Grèce, etc...*

Prix : 5 000 F.

Pour tous renseignements complémentaires, contacter Mme ZABOUNIAN au: 49 77 76 15 (heures de bureau) 43 76 50 52 (le soir).

DATE A RETENIR

Dimanche 25 Juin

FETE DE FIN D'ANNEE SCOLAIRE
DE L'ECOLE TEBROTZASSERE

dès 11 heures

SPECTACLE DE DANSES ARMENIENNES;
THEATRE;
LA CHORALE TEBROTZASSERE;
REMISE DE PRIX

Buffet — Spécialités arméniennes
Ambiance — Tombola — Jeux divers

1, Bd du Nord, 93340 Le Raincy
Tél. : 43. 81. 01. 72.

ՈՒԽՏԻ ՕՐ

ՔԱՄԲԱՆԵՑԸ ՏԸ ՑՐԷՋԻ
Ս. ԿԱՐԱՊԵՏ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

Բարձր հովանաւորութեան ներքեւ՝
ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ
ԹԵՄԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ
ԿԻՐԱԿԻ, Յունիս 4, ժամը՝ 9.30-ին

Հոգեգալստեան տօնին առիթով կը նշուի Եկեղեցւոյ Օծման 67-րդ տարեդարձը:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԷՐՃԵԱՆ
Առաջնորդական Տեղապահ

Պատարագը կ'երգէ Մայր Եկեղեցւոյ Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Պր. Խաչիկ Ըլմազեանի:

Յաւարտ պատարագի տեղի կ'ունենայ Հոգեհանգիստ եւ ապա՝ Ուխտաւորի Սիրոյ Սեղան «Վազգէն Ա. Կաթողիկոս» սրահին մէջ:

ՔԱՇԱՆԻ ՀԱՅ ԿՐԹԱԿԱՆ
ԵՒ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

կը կազմակերպէ

գրական-գեղարուեստական երեկոյթ

Գրագէտ՝
ԱԼԵՔՍԱՆՏՐ ԹՈՓՉԵԱՆ
կը ներկայացնէ Հայաստանի մէջ լոյս տեսած իր վերջին գիրքը, արձակ եւ թատերգութեան ժողովածու:

Մասնակցութեամբ՝
Հայաստանի
վաստակաւոր դերասանուհի
ԱՆԱՀԻՏ ԹՈՓՉԵԱՆԻ

Վերջաւորութեան գիրքը կը մակագրէ գրագէտը:

Չորեքշաբթի, Մայիս 31, ժամը 20.30-ին

4, Square Lamartine, 94230 CACHAN
(immeuble façade en verre)
transport: *Porte d'Orléans autobus* 197
Station Cité Jardin
R.E.R. ligne B station Bagneux
en sortant à gauche
R.N. 20 à 500 mètres.
Renseignements : 46 - 63 - 77 - 70.

Մուտքը ազատ է:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ

ՓԱՐԻԶ
Հայ Կրթական
Եւ
Մշակութային Միութիւն

ԴԻՄԱԿ

թատերախումբը
կը ներկայացնէ՝

ԹԱԽՏԻՆ ԱՆԻՒԸ

հետեւութեամբ՝ Գրիգոր Վահանի
բեմադիր՝ Վազգէն Մութաֆեան

Շաբաթ, Յունիս 3, ժամը 20.30-ին
Կիրակի, Յունիս 4 եւ 11, ժամը՝ 17.30-ին

MUSEE GUIMET
6, Place d'Iéna, Paris 16e (M° IENA)

L'ASSOCIATION MACHTOTZ
Pour la Défense et le Développement de la Langue Arménienne organise

un SEJOUR LINGUISTIQUE ARMENIEN

NICOSIE / CHYPRE du 7 au 28 Juillet
POUR LES JEUNES DE 10 A 20 ANS

Sous le patronage et avec le soutien du Rév. Père MANJIKIAN.

- Les participants seront hébergés individuellement par des familles selectionnées, dont ils partageront la vie et avec lesquelles ils communiqueront en langue arménienne.
- Des cours d'arménien seront organisés les matins à raison de 20 heures par semaine pour les débutants francophones par Mme Hilda Kalfayan-Panossian, avec sa méthode audiovisuelle et pour les autres niveaux, par des professeurs expérimentés.
- L'encadrement et l'assistance aux jeunes participants seront assurés par les Associations des Dames Arméniennes de Chypre et par des responsables de l'Association Machtotz.
- Plusieurs excursions sont prévues dans CHYPRE.

FRAIS DE PARTICIPATION : 3 800 F. par personne comprenant le transport (avion Paris—Chypre—Paris), l'hébergement en pension complète, les cours et les excursions.

Renseignements et inscriptions : ASSOCIATION MACHTOTZ — 8, rue Lamennais, 92370 CHAVILLE — Tél. : (1) 47. 50. 97. 51.

L'ASSOCIATION SIPAN

organise un *Séjour de Vacances*
pour des enfants de 6 à 14 ans
dans son Centre de Vacances *Sipan*

à St-Gervais-Les-Bains

du 4 au 24 Juillet

— *Pour les inscriptions, téléphoner au :*
43. 26. 50. 43 de 9 heures à 18 heures.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 31
MERCREDI
31 MAI
1995

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը ; 5,00 Ֆ.

69րդ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18·602 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 69e ANNEE — N° 18.602

«ԱՆՊԱՇՏՕՆ»ԷՆ ԵՏՔ, ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՓԱՐԻԶԻ ԴԵՍՊԱՆԱՏԱՆ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԲԱՑՈՒՄԸ

Կարգ մը լաւատեղեակ թերթերէ, ի մասնաւորի «Հայաստանի Հանրապետութիւն», Մայիս 9, (տես՝ «Յառաջ»ի Օրը Օրին, Մայիս 17) բայց, նաեւ «Ազգ»էն եւ Lettre de l'UGAB-էն, առնելն տեղեկացած էինք թէ Մայիս 8-ին, երբ Հանրապետութեան Նախագահը՝ Լ. Տէր - Պետրոսեան Փարիզ կը գտնուէր ոչ - հրապարակային բացում մը կատարուած էր Հայաստանի Փարիզի դեսպանատան: Այս անգամ, հրաւիրեալներու հոծ բազմութեան մը ներկայութեան է որ Մայիս 29-ին, ժամը 18·30-ին, կը կատարուէր պաշտօնական բացումը, որուն ներկայ էր նաեւ Արտաքին Նախարար՝ Վահան Փափազեան:

Փարիզի 17-րդ Թաղամասի Վիէթ փողոցի թիւ 9-ի դրան առջեւ է, որ Գիւտ Արք. շրջապատուած կրօնական դասով, կը սկսէր օրհնութեան արարողութիւնը որուն աւարտին «Մեր Հայրենիք»ի ընկերակցութեամբ շէնքին վրայ կը բարձրանար հայկական Եռագոյնը ներկաներու խանդավառ ծափահարութիւններու տակ: Քիչ ետք, հրաւիրեալները ներս կը մտնէին եւ շէնքին ետեւի բակին մէջ ուր զետեղուած էր պիւֆէ մը, տեղի կ'ունենար ելոյթներու բաժին մը:

Հանդիսավարը՝ Ռեմոն Գէորգեան, առաջին առթիւ խօսքը կուտար դեսպանատան գործավար՝ Վահան Տէր - Ղեւոնդեանի որ նախ Ֆրանսերէն, կը յայտնէր իր յուզումը, շեշտելով թէ այս դեսպանատան բացումը խորհրդանշական իմաստ մը կը դրսեւորէ եւ նոր ընդլայնուած պայմանները թոյլ պիտի տան որ դեսպանատունը ունենայ նոր ճիւղեր եւ զարկ տայ իր գործունէութեան:

Շարունակելով հայերէն, Պ. Վահան Տէր - Ղեւոնդեան շնորհակալութիւն յայտնեց անոնց որոնք 1945-ին գնած էին Ազգ. Տունը (ռիւ տը Թրեվիզ) եւ որուն շնորհիւ այսօր կայ Հայաստանի դեսպանատունը ուր միշտապէս պիտի ծածանի Եռագոյնը: Խօսք տրուեցաւ Պր. Սարգիս Պետոյեանի որ նախագահն է Փարիզի Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութեան Ներկայացուցչական Ժողովին եւ SOCOF Ընկերութեան (սեփականատէրը երբեմնի Ազգ. Տան եւ այսօրուան դեսպանատան շէնքին): Ան շեշտեց թէ Հայաստանի հողն է որ այսօր կը գտնուի Ֆրանսայի գետնին վրայ, անդրադարձաւ Հայոց պատմութեան, ցեղասպանութեան, առաջին անկախ Հանրապետութեան, հասնելու համար այս օրուան, երբ Եկեղեցւոյ ընկերակցութիւնը շէնք մը կը գնէր եւ կ'որոշէր զայն նուիրել Հայաստանի Հանրապետութեան:

Եկեղեցւոյ վարչութեան ատենապետը՝ Պր. Համազասպ Մոմճեան յայտնելէ ետք թէ պատմական օր մը կ'ապրինք, կը յիշէր թէ Եկեղեցին առաքելութիւն մը ունի եւ թէ այսօրուան արարքն ալ մաս կը կազմէ անոր, Հայաստանի կը տրուի այսօր ոչ միայն տուն մը, այլեւ՝ հողամաս մը:

Կարգը եկած էր Ֆրանսայի Արտաքին Նախարարութեան ընդհ. քարտուղար՝ Պ. Տիֆուրի որ յայտնեց թէ մեծ պատիւ մը կը նկատէ իր մասնակցութիւնը այս հանդիսութեան: Յիշեց թէ քանի մը ամիս առաջ (Յունուարին) Երեւան կը գտնուէր ուր ջերմ ընդունելութեան արժանացած էր: Յոյս յայտնեց որ ամառն ալ Երեւանի մէջ կը բացուի Ֆրանսայի դեսպանատունը: Այս եւ այլ պատճառներով, նշանակալից տարի մը նկատեց 1995-ը, քանի այս տարի կատարուած էր Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին ընտրութիւնը, նաեւ 80-ամեակն էր Հայոց Ջարդերուն, առաջին տարեդարձը Ղարաբաղի հրադադարին, յիշելով թէ Ֆրանսա կողմնակից կը մնայ բանակցուած լուծումի մը Օ - ԷՍ - Սի - Ը-ի գօտիին մէջ, հուսկ Հայաստան նոր Խորհրդարան մը պիտի ունենար: Կը շեշտէր նաեւ երկու երկիրներու կապերը:

Վերջին խօսքը կը պատկանէր Արտաքին Նախարար՝ Վահան Փափազեանի: Ան կ'ըսէր թէ իրեն համար սովորական դարձած պէտք է ըլլար այլեւս նման արարողութիւններ, քանի Ուաշինկթընէն կուգար ուր նաեւ բացումը կատարած էր Հայաստանի դեսպանատան, բայց, հոս, միայն խորհրդանշական չէր արարքը: Կը շեշտէր Հայաստանի եւ Ֆրանսայի սերտ կապերը առաջին օրերէն, չմոռնալով որ անկախութենէն առաջ իսկ Ֆրանսա թիկունք եղած էր, երբ այսօրուան իշխանութեան գլուխ գտնուողները բանտն էին: Պ. Վահան Փափազեան ոգեկոչեց նաեւ իր շփումները ֆրանսահայ գաղութին հետ (քանի գործավար էր նախքան Արտաքին Նախարար նշանակուիլը) զոր լաւ կը ճանչնար եւ իր խօսքը կը վերջացնէր ըսելով թէ՝ այս դեսպանատունը միայն Հայաստանինը չէ, այլեւ՝ ձերն է:

Հիւրերու կարգին յիշենք Շառլ Ազնաւուր, Էնրիքօ Մասիաս եւ ուրիշներ:

Արարողութենէն առաջ, թռուցիկներ կը բաժնուէին ներկաներուն յանուն Հ. Յ. Դաշնակցութեան ուր ան կը բացատրէր իր բացակայութեան դրդապատճառները: Հ. Յ. Դ. կը յիշէր Լ. Տէր - Պետրոսեանի հակադաշնակցական ելոյթը (Մայիս 18), բանտարկեալ Արտաւազդ Մանուկեանի մահը, իբրեւ հետեւանք դէշ վարմունքներու:

Թռուցիկին մէջ կան նաեւ Հ. Յ. Դ.-ի յայտարարութիւնը եւ Լ. Տէր - Պետրոսեանի խնդրոյ առարկայ ելոյթին ֆրանսերէն թարգմանութիւնը: Կարգուկանոնի սպասաւորները դադրեցուցին բաշխումը:

«Պատմական օր», «յուզում» գլխաւոր որակումներն էին որ բերնէ բերան կը շրջէին: Զգացական ժողովուրդ ըլլալով, նման արարողութիւններ չեն կրնար տարբեր հակազդեցութիւններ ստեղծել:

Մնալով հանդերձ այդ «պատմական» եւ «յուզումնալից» մթնոլորտին մէջ, ըսենք որ մեր ուրախութիւնը շատ աւելի մեծ պիտի ըլլայ այն օրը (չո՞րս տարիէն) երբ ի՛նչ - ի՛նչ ձեւակերպութիւններէ ետք, շէնքը իսկապէս պատկանի Հայաստանի: Այս մասին արդէն բաւական լայն մանրամասնութիւններ լոյս տեսած են Երեւանի ՌԱԿ-ի օրգան «Ազգ»ի մէջ (Մայիս 24) հիմնուած միշտ Մայիս 8-ին «բացում»ին արարողութեան վրայ, որուն ընթացքին թերթին աշխատակիցը շարք մը տեղեկութիւններ քաղեր է այն 4 պայմաններուն մասին զորս դեսպանատունը պէտք է լրացնէ եղեր որպէսզի չորս տարիէն տէր դառնայ շէնքին: Ուրեմն՝ wait and see...

Ա. Մ.

ԵՐԵՒԱՆ — ՀԵՌԱՏԻՊ — ՓԱՐԻԶ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մայիս 29 / 30)

ԿԱԶԱՄՈՒՂԸ ՆՈՐՈԳՈՒԱԾ Է

Արդէն աւարտած է նորոգութիւնը Վըրաստանէն Հայաստան հասնող կազամուղին որ խափանարարութեան հետեւանքով պայթած էր Մայիս 21-ին: Մայիս 27-ին կազ սկսած է հասնիլ Հայաստան:

Բ. ԱՐԱՐՔՑԵԱՆ - Ի. ՌԻԲԿԻՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

Հայաստանի Խորհրդարանի Նախագահը որ Մոսկուա կը գտնուէր, Մայիս 26-ին հանդիպում մը ունեցած է պետական Դումայի Նախագահ՝ Իվան Ռիբկինի հետ: Անոնք շօշափած են երկկողմանի յարաբերութիւններու, Յունիս 5 / 7-ին Մոսկուա գումարուելիք Սեւ ծովեան վեհաժողովին եւ երկու երկիրներու յառաջիկայ ընտրութիւններուն նախապատրաստութեան առընչուող հարցեր:

Նոյն օրը, Բ. Արարքցեան Հայաստանի դեսպանատան մէջ հանդիպում մը ունեցած է խումբ մը հանրային գործիչներու եւ մտաւորականներու հետ:

ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՀՐԱՒԷՐԸ

Մայիս 27-ին, Լ. Տէր - Պետրոսեան ընդունած է Հայաստանի մօտ Հունգարիոյ դեսպանը, որ իրեն փոխանցած է Հունգարիոյ նախագահին Փէշտա այցելելու հրաւէրը:

ՀԻՒԼԷԱԿԱՅԱՆԻ ՀԱՐՑԻՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍ

Կառավարական ընդունելութիւններու Տան մէջ Մայիս 27-ին տեղի ունեցած է հիւլէակայանի վերաբացման աշխատանքներու տեղեկատուութեան նուիրուած մամուլի ասուլիս մը: Ներկայ եղած են փոխ - վարչապետ Վիգէն Չիտեչեան, Ռուսաստանի հիւլէական ուժանիւթի փոխ - նախարար՝ Բորիս Անտոնով եւ Հայաստանի Ուժանիւթի եւ Վառելանիւթի նախարար՝ Միւռոն Շիշմանեան: Փոխ - վարչապետը պատրաստութեանց ընթացքին մասին իր գոհունակութիւնը յայտնելով ըսած է թէ Յունիսին կը սկսին կայանը շողարձակ վառելանիւթով լեցնելու աշխատանքները, ինչ որ ինքնաբերաբար կը նշանակէ մեկնարկի առաջին քայլը:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԵՐԵՒԱՆ - ՏՐԱՊԻԶՈՆ ՑՈՅՍԻ ՃԱՄԲԱՆ ԵՒ ԱԹՈՄԱԿԱՅԱՆԸ

Այս խորագիրով, Հայաստանի նուիրուած շարքի մը առաջին մասը լոյս տեսած է «Հիւրրիյէթ»ի Մայիս 29-ի թիւին մէջ: Թերթին արտաքին լուրերու բաժնին տնօրէնը եւ Մոսկուայի ներկայացուցիչը գացած են Երեւան, Թուրքիոյ կողմէ օդային տարածքին բացումէն ետք: Ընդհանուր տեղեկութիւններու սիւնակի մը մէջ կ'ըսուի որ Հայաստան զօրաւոր հակում ցոյց կուտայ Արեւմուտքին մօտենալու, թէեւ գլխաւոր գործակիցներն են Ռուսաստանը եւ Իրանը: Այս վերջինին հետ առեւտրական եւ քաղաքական յարաբերութիւնները բաւական զարգացած են: Այսուհանդերձ, Հայաստանի համար Արեւմուտքի բանալին կը նկատուի Թուրքիան:

Թուրք լրագրողներուն հետաքրքրութեան գլխաւոր առարկան Երեւան - Տրապիզոն առեւտրական ճամբան է. այդ ճամբուն փորձառութեան տէր Հայ մը իրենց կը բացատրէ թէ 200 տոլար կաշառք պէտք է վճարել մինչեւ Վրաստանի հողը հասնելու համար: Հոն հարց կը տրուի հանրաշարժի վարորդին թէ մինչեւ Թուրքիոյ սահմանը առաջնորդ կը փափաքի՞ն ունենալ: Ժխտական պատասխանի պարագային, հազիւ 5 քիլոմեթր ետք յելուզակներ կը կողոպտեն ճամբորդները, երբեմն նոյնիսկ տիրանալով հանրաշարժին: Իսկ առաջնորդը որ ապահով թրքական սահմանը հասնելու երաշխիք մըն է, կը պահանջէ 700 տոլար: Այս հաշիւով առեւտրական նման երթուդարձ մը կ'արժէ շուրջ 2000 տոլարի գումար մը: Սակայն Հայաստանի շուկան այնքան մեծ պահանջք ունի ապրանքի որ մարդիկ կը յօժարին ամէն բանի: Պէտք չէ ենթադրել որ նման ճամբաներով ներածուած ապրանքը որակ ունի. «Հայաստանը թափթըփուք ապրանքի դրախտն է: Անատամ բերնի նման մութ մութ ցուցափեղկերով ու բորբոսի հոտով ծանրացած խանութներու մէջ թրքական ապրանքներ կը տեսնենք որոնք բոլորովին անծանօթ են մեզի» կը գրեն Թուրք լրագրողները: Անոնց ուշադրութիւնը գրաւած է նաեւ որ հիմնական սննդեղէններէ զատ, կը ներածուին նաեւ պերճանքի ապրանքներ որոնք ունին իրենց գնորդները:

Ուշադրութիւն գրաւած է նոյնպէս, հարստանալու մարմաջը: Երկրին ժողովուրդը չքաւորութեան ու թշուառութեան մատնուած կ'ապրի, բայց մեծ է թիւը անոնց որոնք առեւտուրով հարստանալու հետամուտ են:

Հայաստանի յատկացուած էջին մէջ յատուկ սիւնակ մը գրաւած է տնտեսութիւնը. կ'ըսուի որ երկիրը ազատ շուկայի տնտեսութեան անցքը ամէնէն տառացի կերպով կիրարկողն է նախկին Խորհրդային տարածքին վրայ: 1994-ի երկրորդ կէսին տնտեսութիւնը սկսած է դրական արդիւնքներ արձանագրել, ինչպէս կ'ըսէ Տնտեսութեան նախարարը:

Թուրք լրագրողները կը գրեն թէ Հայաստանի մէջ Յուլիս 5-ին խորհրդարանական ընտրութիւն տեղի պիտի ունենայ, սակայն այդ ընտրութիւնը ոչ մէկ վախ կը պատճառէ Լ. Տէր-Պետրոսեանի իշխանութեան:

Թղթակցութեան Մայիս 30-ի էջը յատկացուած է Մեծամօրի ատոմակայանին բացումին. Թուրք լրագրողները այցելած են ատոմակայան ու հոն նկարուած: Նիւթին մասին տեսակցութիւն ունեցած են Արտաքին նախարար Վ. Փափազեանի, Ուժանիւթի նախարար Մ. Շիշմանեանի եւ Գիտութեան ակադեմիայի նախագահ Ֆ. Սարգսեանի հետ: Երեքն ալ կ'ըսեն

(Շար.ը Դ. էջ)

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԱ ՀԷ գումարուած «Ծփումի խումբին» ժողովը 6 ժամ վիճաբանելէ ետք, Մայիս 30-ին առաւօտեան 2-ին, յաջողեցաւ զեկոյց մը հրապարակել ուր ազդարարութիւն մը կ'ընէ Սերպերուն անմիջապէս ազատ արձակելու համար մօտ 400 սաղաւարտաւորները զորս պատանդ բռնած են: Ոչ մէկ սպառնալիք կայ, սակայն:

ԻՐԱՆ Մայիս 24-ին կտրած է Նախիջեւանի տուած ելեկտրականութիւնը, գանձած չըլլալով 6 միլիոն տոլարի առնելիքը: Լուրը հաղորդուած է իրանեան «Իրնա» գործակալութեան կողմէ որ կ'աւելցնէ թէ Նախիջեւանի ելեկտրականութեան 60%-ին հայթայթողն էր Իրան:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ վարչապետարանը զեկոյցով մը բոլորովին հերքեց «Լիպերասիոն»ի (Մայիս 30) հրատարակած մէկ լուրը ըստ որուն Ալէն Ժիւփէ խնդրոյ առարկայ է կեղծ հաշուեցոյցերու պատմութեան մը մէջ: 1,8 միլիոն ֆրանքի միջնորդչէք մը վճարուած է «զուիցերական հաշիւի մը վրայ Ժիւփէի համար»: Մաթինեոն կը շեշտէ որ նախարարապետը ոչ հեռուէն, ոչ մօտէն կապ ունի նման հարցի մը հետ:

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԻ ԵՒ ՑՈՅՑԻ օր էր Երեքշաբթի, Մայիս 30-ը, ի պաշտպանութիւն հանրային սպասարկութեանց: Թղթատարի պաշտօնէութիւնը փողոց կ'իջնէր բողոքելու համար սեփականաշնորհման ծրագրերու դէմ, նոյն մտահոգութիւնն ունէին Ֆրանս - Թելեքոմի գործակալները: Գործադուլի կը դիմէին նաեւ երկաթուղին, հիւանդանոցներու անձնակազմերը Մայիս 30-էն ետք, ալ Մայիս 31-ին:

— ՆՈՐ ԳԻՐՔԵՐ —

ՊՈԼՍԱՀԱՅ ԱՐԴԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԾԱՂԿԱՔԱՂ

Հեղինակ՝ ՍԵԴԱ ԾԱՂԻԿԵԱՆ - ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ

Գրախօսեց՝ ՏԻԳՐԱՆ ՀԱՃԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Գիւղագիտութեան մարզին մէջ յետ մահու խօսք կը շարունակէ ըսել Յակոբ Մնձուրի, հակառակ անոր որ տարիքի տեսակէտով աւելի քան հին սերունդին կը պատկանի (ծնած է 1886-ին, Միսաք Մեծարենցի ծնած տարին) եւ հեռու է անշուշտ նորարար ըլլալէ: Այդ գետնին վրայ նոր բան մը ըսել հեշտ չէ արդէն: Դիւրին է աղքատ հնակարկատ մը երեւակայել, բայց 80 տարիէ ի վեր գիւղ չտեսած եւ կով, եզ կամ թոնիր չշօշափած սփիւռքահայ գրողին համար դիւրին չէ գիւղական կեանք վերստեղծել: Ուստի, հրաշքի պէս բան մըն է յայտնութիւնը Մկրտիչ Մարկոսեանի (ծնած՝ 1938-ին) որ Պոլիս եկած է Տիյարպագըրէն եւ բոլորովին նոր, համով ու սրամիտ ոճով մը կը պատմէ իր ծննդավայրին անցուդարձերը: Ահա՛ փոքր նմոյշ մը, իբր պատկեր.

«Մեր այդ կողմերը երբ որ մեծերը քով քովի գան ու սկսին խօսիլ, պզտիկները պէտք է լռեն, հակառակ պարագային ապտակ մը կ'իջնէ ծոծրակիդ ու կարմուլիկ հասակովդ գետինը կը չափես … Ես այս իրողութիւնը՝ քանի մը անգամ գետինը համբուրելով վերջապէս սորվեցայ…»

«Թումասին Աղջիկը»

Գալով Զաւէն Պիպէռեանի վէպերուն, անոնք ունին որոշ չափով ինքնակենսագրական բնոյթ, եւ ծանրաբեռնուած ըլլալով գաղափարական խորհրդածութիւններով ու Պոլսահայոց կեանքին մանրամասնութիւններով, անըմբռնելի կը մնան մասնաւորաբար ոչ - Պոլսեցիներուն համար: Իր լաւագոյն գործը, որ «Մրջիւններու Վերջալոյսը»ն է, լիովին հասկնալի է միայն անոնց համար, որոնք իրեն եւ ինծի պէս Նափրաշի (Հանրօգուտ Շինութեանց) գինուոր եղած են Աշխարհի մէջ, Համաշխարհային Բ. պատերազմի տարիներուն: Հոն է որ ճանչցայ զինքը (երկու տարի միասին եղանք) երբ տակաւին լաւ հայերէն չէր գիտեր, իր ուսումը ստացած ըլլալով Ֆրանսական վարժարանի մը մէջ: Բայց Պոլիս դառնալէն վերջ շուտով ձեռք ձգեց ընտիր հայերէնով արտայայտուելու վարժութիւնը եւ իր հաստ, ու երբեմն նոյնիսկ խիզախ ոճով դարձաւ փնտռուած հրապարակագիր, ու ապա՝ վիպագիր:

Կամովի՞ն թէ ակամայ կը գործածէր Թրքավարի ասացուածքներ ու բառեր, որոնք անմատչելի են սփիւռքահայերուն: Ահա՛ քանի մը օրինակներ առնուած «Անկուտի Սիրահարներ»էն որ վերջերս վերհրատարակուեցաւ «Յառաջ»ի մէջ իբր թերթօն.

թիւ ընել (կեղծել, ձեւացնել),
մէկը կախել (ժամադրութեան չերթալ)
վազ անցնիլ (հրաժարիլ)
մաքս ընել (ըմբերանել)
էնայի (տկարամիտ)
սերսերիութիւն (ապուշութիւն)

Ինչպէս քիչ մը ամէն տեղ, Պոլսոյ մէջ ալ անշուշտ գրական հունձքը ամէնէն աւելի առատ է բանաստեղծութեան պարտէզին մէջ, քանի որ մարդ արարածը, մանաւանդ հա՛յ մարդը, գոնէ ոտանաւոր մը գրած է կեանքին մէջ:

Հաւաքածոյին մէջ կ'երեւին ամէն տեսակի, ամէն որակի եւ գրական ամէն դպրոցի պատկանող քերթուածներ: Դասական լեզուով, չափով ու կշռոյթով արտայայտուող քերթողներու կողքին, մեծամասնութիւն կը կազմեն անշուշտ տաղաչափութեան ու յանգի պարտադրանքներէն ձերբազատուածները, որոնց գրչին կը պարտինք քանի մը իրապէս գեղեցիկ նորութիւններ:

Բայց նշմարելի է նաեւ «մեռած» հիներու ազդեցութիւնը, որ կ'երկարի մինչեւ … Նարեկացի:

Օրինակ. -

«Այգ անվախճան, աստղ անստեղծ, ակ անսկիզբ,
«ափ անառիկ…»

կամ

«Լուսացնցուղ օրհնութիւն
«Լուսազրահ հանդերձանք
«Եւ փրկութեան յոյսի կատար լուսածին»

(Զ. Խրախունի «Էջմիածին»)

Անդին, Արմենուհի Թէրզեանի «Հանելուկ»ը զուտ Թէքէեան կը բուրէ, իսկ երբ նորարարութեան նոյնինքն ռահվիրան՝ Կարպիս Ճանճիկեան, իր քերթուածը կը սկսի ու կը վերջացնէ աւաղելո՛վ.

«Օրէ օր
«Օրերուն հետ օրերս
«Կը մարին

Հարկ չըլլա՞ր արդեօք յիշել Մեծարենցի հանրածանօթ «Սիրերգ»ը, որ կը վերջանայ հետեւեալ տողով.

«Բայց լոյսն իմ հոգւոյս քիչ քիչ կը մաշի»

Ուրիշ տեղ մըն ալ Ճանճիկեան կ'ենթարկուի հմայքին Ֆելիքս Առվէռի հռչակաւոր հնչեակին, երբ կը գրէ «Գաղտնիքն իմ սրտին»ը, ակամայ ապացուցանելով թէ կարելի չէ ամբողջովին կոնակ դարձնել անցեալին:

Եւ արդէն, Հոմերոսի օրերէն ի վեր, գրականութիւնը ազդեցութիւններու շարայարութիւն մը չէ՞ միթէ:

Ամէն պարագայի հաւաքածոյին ամէնէն հարուստ բաժինը քերթողականն է: Կարելի չէ կանգ առնել իւրաքանչիւր քերթուածի վրայ, բայց ուշագրաւ է կէտ մը, որ շատ մը արդի քերթողներու մտահոգութեան գլխաւոր առարկան եղած ըլլալ կը թուի: Անսպասելի, անակնկալ պատկերով մը քերթուածը վերջացնելու կերպն է այդ, որ շատ անգամ քերթըւածը կը վերածէ հանելուկի, որուն լուծումը կը տրուի վերջին տողերուն մէջ:

Ֆրանսայի գերիրապաշտ շարժումին բովէն անցած բանաստեղծներու, եւ մասնաւորաբար Ժագ Փրեվէռի սիրելի ձեւն է այդ, որ չես գիտեր ի՛նչ ճամբով թափանցեր է պոլսահայ քերթողներուն գործերուն մէջ, եւ որուն անգերազանցելի վարպետը կը մնայ անշուշտ Զահրատ, իր հանճարեղ բառախաղերով եւ նշանաւոր Կիկոյով:

Երբ Զահրատ կը գրէ, բարդ բառերը կիսելով ու տեղափոխելով.

«Գիշերակազմ նիհարապահը»
«Հրաշալուսին մը լիազան»
«Ծննդալուտ մօտաբերութիւն» (Գիշերապահը)

Ինչպէ՞ս չմտաբերել Ժագ Փրեվէռի Cortège-ը (Paroles) (3) ուր նոյն թեքնիքով բառերը տեղափոխուած են.

«Un vieillard en or avec une montre
en deuil»
«Un serpent à café avec un moulin
à lunettes»
«Un compositeur de potence avec
un gibier de musique» եւլն.:

Անշուշտ թէ Ֆրանսերէնը չունի հայերէնի պէս բարդ բառեր կազմելու եւ զանոնք քակելու հնարաւորութիւնը, եթէ ոչ Փրեվէռ բառերու հետ խաղացած պիտի ըլլար ճիշդ Զահրատի պէս:

Նուէր Սիլահլը կը գրէ.

«Ես անձրեւը կը սիրեմ
«Իսկ դուն՝ ձիւնը:
«Բայց
«անփորձ տղայ
«անձրեւը կը հալեցնէ
«ձիւնը…

Իսկ Փրեվէռ նոյն թէքնիքով գրած է.

«Moi j'avais une lampe
«et toi la lumière
«qui a vendu la mèche ?
(«*Les amoureux trahis*»
La Pluie et le Beau Temps)

Անշուշտ թէ Փրեվէռի բառախաղը կարելի չէ թարգմանել բառացիօրէն, քանի որ թէեւ mèche-ը լապտերին կը կապուի, իբր պատրոյգ, բայց հոս կը նշանակէ գաղտնիքը յայտնել: Եւ վերնագիրն ալ այդ կ'ըսէ արդէն. «Մատնուած Սիրահարները»:

Այս նմանութիւնները կամ ազդեցութիւնները չեն պակսեցներ սակայն արժէքը պոլսահայ քերթողներուն: Մնաց որ, ուշադիր պրպտող մը նման ազդեցութիւններ երեւան պիտի հանէր մեր ամենայայտնի բանաստեղծներուն գործերուն մէջ իսկ: Ինչպէս ըսի, հօսանքը կ'անցնի քերթողէ քերթող, Հոմերոսէն ի վեր, չնորհիւ Մուսային…

Բառախաղերու մարզին մէջ, Ժագ Փրեվէռէն շատ առաջ, մենք ալ ունեցած ենք բառախաղի ու յանգաբանութեան անգերազանցելի վարպետ մը՝ Աղեքսանդր Փանոսեան, որուն գրչին կը պարտինք սիրուն գիտեր: Փրեվէռի օգտագործած լապտերի, լոյսի ու պատրոյգի պատկերին չափ սիրուն չէ՞ արդեօք հետեւեալը.

«Դուն տիրէկ ըլլաս (կայմ)
«Էս ելքէն պէզի (առագաստ)
«Հովը փչէ տէ
«փաթթուիմ քեզի»

Նման գիւտերով լեցուն է համբաւաւոր «Օգսէնին նամակը» գրուած յատկապէս ռամիկ լեզուով, բայց յոյժ պատկերալից: Հաւաքածոյէն առնելով կ'արժէ քանի մը օրինակ եւս տալ մեր նոր քերթողներէն.

«Տարիներով ձուկ կերցուց մարդոց
«Օր մըն ալ ծովուն ձուկերը զինքը
կերան:
(Անդրանիկ Գըլըճեան)

«Խօսքը պարապ, գործը պարապ,
«կեանքը պարապ է կ'ըսէր:
«Շատոնց է որ չերեւիր
«Թերեւս
«Պարապ տեղը մնացած է:
(«Պարապութիւն» - Օննիկ Ֆէչըճեան)

«Ես: Դուն = յուսահատութիւն
«Ես – Դուն = առանձնութիւն
«Ես + Դուն = երջանկութիւն
«Ես × Դուն = անմահութիւն
(«Ա+Բ=Գ» – Իգնա Սարըասլան)

«Ծնիլ Հայ
չաստուածային հրաշք է:
«ապրիլ Հայ
դժոխքի մէջ ապրիլ է.
«մեռնիլ Հայ
Յաւերժութեան աղբիւր է…:
(«Յաւերժութեան Աղբիւր» -
Գրիգոր Ֆէչըճեան)

Տոքթ. Գրիգոր Ֆէչըճեան (Տակառե՞ոց), որ ներկայիս Մ. - Նահանգներու Միչիկըն նահանգին հեռակայ Թրոյ քաղաքը նըստած, իր պարապոյ ժամերուն, պարտէզին թուչուններուն եւ սկիւռներուն հետ կը կատակէ, կը կատակէ անշուշտ հայ ընթերցողին հետ ալ երբ կը վճռէ թէ «մեռնիլ հայ յաւերժութեան աղբիւր է»: Մինչդեռ ինք, իբր քաջ բանաստեղծ, լաւ գիտէ թէ Հայուն համար յաւերժութեան աղբիւրը բանաստեղծանալն է, քանի որ ամէն Հայ ի ծնէ բանաստեղծ է, յաջողած կամ ձախողած:

Բանաստեղծութի՛ւն, ի՛նչ պերճ իմաստ բառ, զուտ հայկական գիւտ, որ ինքնին քերթուած մը կ'արժէ: Ստեղծել բանը, այսինքն ծնունդ տալ յուզման բովէն անցած իմաստալից մտածումը արտայայտող խօսքին, որ սա՛ղ երբեմն կը շփոթուի սովորական խորքին հետ:

Մեծապէս գնահատելի աշխատանք մը կատարած է Տիկին Սեդա Ծաղիկեան -Տէմիրճեան, իր սեփական միջոցներով հայ ընթերցողին եւ մասնաւորաբար Սփիւռքահայ ընթերցողին տրամադրութեան տակ դնելով նման ընդարձակ հաւաքածոյ մը, խնամեալ ու գեղատիպ հատորի մը ձեւին տակ:

Յանձնարարելի է որ կարդացուի, կամ առ նուազն թղթատուի բոլոր անոնց կողմէ, որոնք կը կարծեն թէ պոլսահայ գրականութիւնը դադրած է Դանիէլ Վարուժանի հետ:

Խօսքը չըլլար անշուշտ Հայաստանցի ընթերցողներուն, քանի որ անոնք արդէն չեն հետաքրքրուիր սփիւռքահայ գրականութեամբ:

(3) Եթէ հայրենի բանաստեղծ վահագն Դաւթեան ծանօթ ըլլար Cortège-ին, ժամանակին այնքան պիտի չգայթակղէր Զահրատի Ծննդալուտ Մօտաբերութիւնէն:

Տ. Հ.

ՎԱՀԱԳՆ ՏԱՏՐԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Զանազան երկիրներու դիւաններուն մէջ կատարած մանրակրկիտ պրպտումներով, հրատարակուած իր հատորներով ու դասախօսութիւններով, Հայերու ցեղասպանութեան հետազօտութեան մարզին մէջ ծանօթ հեղինակութիւն է Վ. Տատրեան: Ժամանակի մը մէջ երբ այս նիւթը զանազան ձեւերով ներկայ է ֆրանսահայ իրականութեան մէջ, բնական է որ լայն հետաքրքրութեան առարկայ պիտի ըլլար նման անձնաւորութեան մը դասախօսութիւնը. արդարեւ, բաւական հոծ բազմութիւն մը ներկայ էր Հ. Բ. Ը. Մ.-ի Ա. Մանուկեան Մշակութային Կեդրոնին Մայիս 23-ի երեկոյթին ուր Հ. Բ. Ը. Մ. եւ Հայկական կազմակերպութիւններու փորումը խօսելու հրաւէր ուղղած էին այս մասնագէտին:

Հ. Բ. Ը. Մ.-ի Փարիզի մասնաժողովին նախագահ Ա. Կէօվճեանի ողջոյնէն ու հիւրը ներկայացնող խօսքէն ետք, Ֆորումի նախագահ Գեղամ Գեւոնեան ծանրացաւ ցեղասպանութեան նուիրուած աշխատանքներու կարեւորութեան, Պ. Լէօսիսի վերջին դատին անցքերուն վրայ, նշելով որ Վ. Տատրեանի կողմէ տրամադրըւած փաստաթուղթեր տեղ գրաւած էին դատարան ներկայացուած թղթածրարներուն մէջ:

Օրուան դասախօսը Ֆրանսերէն քանի մը խօսքով ըսելէ ետք թէ նման նիւթի մը մասին հանգիստ արտայայտուելու բաւարար չի նկատեր իր Ֆրանսերէնը ու նաեւ կ'ուզէ հայերէն դասախօսելու այս առիթէն օգտուիլ, համառօտ ամփոփում մը ըրաւ, ապա անցաւ հայերէնի: Բուն նիւթէն առաջ ան ճշդեց որ դիւաններու վրայ կատարուած աշխատանքներուն մէջ առաւելապէս կեդրոնացած է գերմանական, աւստրիական տուեալներու, փաստաթուղթերու վրայ, խուսափելով ամերիկեան, անգլիական, ռուսական կամ հայկական վաւերագիրներէ, քանի որ ասոնք Թուրքերու թշնամի ճակատին պատկանելով, կրնային թերահաւատութեան տեղի տալ, ինչ որ պարագան չէր գերմանական ու աւստրիական փաստաթուղթերուն:

Այս երկու գլխաւոր աղբիւրներէն զատ Վ. Տատրեան նկատի կ'ունենար Զինադադարին (1919) Թուրք պատերազմական ատեանին կողմէ հաւաքուած փաստաթուղթերը:

Անցնելով դասախօսութեան բուն նիւթին, դասախօսը հինգ գլուխներու մէջ ներկայացուց զայն, հիմնուելով գլխաւորաբար այս երեք աղբիւրներէն ձեռք ձըգած տեղեկութիւններուն վրայ:

Ա. - Ցեղասպանութեան կանխամտածումը եւ ծրագրաւորումը. -

Վ. Տատրեանի կարծիքով Իթթիհատականները սկսան այս մասին առաջին մըտածումներ ունենալ 1906-ին երբ Հ. Յ. Դ. եւ Ս. Դ. Հ. Կ. արեւմտեան պետութիւններու դիմելով հայկական գաւառներու մէջ բարենորոգում կը խնդրէին: Անոնք հաւատք չընծայեցին Իթթիհատականներու խօսքին որոնք կը ջանային համոզել զիրենք որ օտար միջամտութիւն չփընտռեն, իրենք կը կարգադրեն հարցերը: Այդ թուականներուն Իթթիհատի ղեկավարներուն թղթակցութիւններուն մէջ կը տեսնուի օր մը Հայերէ հաշիւ պահանջելու մտադրութիւնը:

Յետոյ, 1910-ին գաղտնի ժողովի մը մէջ Թալաաթ կը խօսի Օսմանեան պետութենէն հրաժարելու մտադրութենէն. կ'ըսէ թէ անհաւատներու (կեաւուր) հետ հաւասարութիւն կարելի չէ ու պետութիւնը միատարր դարձնելու ձգտումը ունին իրենք. կ'ըսէ նաեւ թէ գաւառներու մէջ յատուկ ցանց մը ստեղծելով իրենց ծրագիրները գաղտնի պիտի պահեն պետութենէն:

Իսկ 1912-ի Պալքանեան պատերազմը աւելի յայտնի սկիզբ մը կը դնէ հայկական հարցին, քանի որ այդ պատերազմին բոլորովին անսպասելի պարտութիւնը Թուրքերու մտածել կուտայ որ Հայերու հարցն ալ նոյն վախճանը պիտի ունենայ:

Այս բոլորը ըսելէ ետք, դասախօսը աւելցուց թէ հայ կղերն ու աշխարհական դէմքերը սխալ ըրին վերանորոգում պահանջելով Արեւմուտքէն, չվստահելով Իթթիհատականներուն:

Ցեղասպանութեան կանխամտածման ու ծրագրաւորման խմորումին նպաստող գ. ազդակ մը եղած էր հայ կամաւորներու

յարձումը։ Անդրանիկի զօրքին կողմէ Տիլմանի մէջ Թուրքերու կրած պարտութիւնը, Սարըղամիշի պարտութիւնը ու Վանի ինքնապաշտպանութիւնը վրէժի զգացումներ հրահրած էին։ Անգլիական վաւերագիրի մը համաձայն, 1915 Փետրուարին գումարուած գաղտնի ժողովի մը, այլ կէտերու կարգին Իթթիհատականները որոշած էին հայ ժողովուրդը բնաջնջել որպէսզի յաջողին իրենց ծրագիրները. որոշած էին իսլամական կրօնքը շահագործել Հայերու դէմ ու ծրագրած էին որ Թրքական բանակի հայ զինուորներն ու սպաները մաքրագործուին։

Բ. — Ցեղասպանական մտադրութիւնը. —

Այս մասին առաջին տուեալները կուգային Պոլսոյ պատերազմական ատեանի փաստաթուղթերէն. հոն, ամբաստանեալներէն մէջ կ'ըսուէր թէ տեղահանութիւնը պատրուակ էր բնաջնջումին։ Հետաքրքրական էր լսել թէ 1915 Յունիս 21-ին Իթթիհատի ղեկավարներէն Պահաէտտին Շաքիր Խարբերդի կուսակալին ղրկուած հեռագրով մը կը հարցնէր. «Հայերը միայն կ'աքսորէ՞ք թէ կը մաքրագործէք. չէ՞ք գիտեր թէ մեր նպատակը զանոնք բնաջնջել է»։ Կուսակալը որ յայտնապէս խորամանկ մէկն էր, պահած էր այդ հեռագիրը ու որպէս իր անմեղութեան ապացոյց, ներկայացուցած պատերազմական ատեանին։ Գերմանացի հրամանատար Շթանկէի գաղտնի մէկ տեղեկագիրն ալ կ'ըսէր թէ հայկական ոճիրները հետեւանք էին կանխաւ պատրաստուած ծրագրի մը։

Գ. - Ցեղասպանութիւնը քօղարկելու միջոցները. —

Անոնց առաջինը, ըստ Վ. Տատրեանի, «տեղահանութիւն» բառն էր որմէ խաբուած էին զոհերը, կարծելով որ ուրիշ վայրի մը մէջ հաստատուելու արտօնութիւն պիտի տրուի իրենց։ Անկէ զատ, կարեւոր էր տեսնել թէ Թալաաթ հաղորդակցութեան կրկնակի ձեւ մը ստեղծած էր. երկու տեսակ հեռագիր կը ղրկուէր. առաջիններուն մէջ կ'ըսուէր որ կերակրուին աքսորեալները, եւայլն, մինչ երկրորդներուն մէջ կը հրահանգուէր որ հրամանները կատարուին։ Մորկընթաու կը վկայէ թէ Թալաաթ որ հեռագրատան պաշտօնեայ էր, տանը մէջ հեռագրի կայան մը հաստատած էր ուրկէ անպաշտօն ու ծածուկ կը հեռագրէր։

Դ. — Ցեղասպանութեան կազմակերպումն ու գործադրութիւնը. -

Ցեղասպանութիւնը ծրագրելէ ետք բանտերէ ամէնէն արիւնարբու 30 - 40 հազար ոճրագործներ ընտրուեցան ու շաբաթ մը վարժընթացէ ետք ղրկուեցան Անատոլու։ «Երկու կոմիտէ, երկու ջարդ» գիրքին հեղինակը Ահմէտ Ռէֆիք Ալթընայ կը գրէ թէ այս վիժխարի ոճիրը ծածկելու համար գլխաւորաբար Հ. Յ. Դ.-ի դէմ կեղծ զրպարտութիւններ կատարուեցան Պատերազմական Նախարարութեան կողմէ։ «Յատուկ կազմակերպութեան» մասին գրի առնուած յուշերու մէջ անոր ղեկավարները կը խոստովանին որ այնպիսի յանդուգն գործ մը կատարեցին զոր ոչ մէկ պետութիւն կրնար։ Կ'ըսուի նաեւ թէ ամէն բանի տեղեակ էին միայն Թալաաթ ու Էնվէր։ «Յատուկ կազմակերպութեան» ցանցին մէջ երեք կարգի կոմիսարներ գոյութիւն ունէին որոնց ենթակայ էին նոյնիսկ շրջանի տեղական կառավարիչները։

Ե. - Իթթիհատի դերը. —

Կրկին ու կրկին շեշտելով Իթթիհատի կենսական դերը կատարուածին մէջ, Վ. Տատրեան որպէս իր եզրակացութիւնը, ըսաւ թէ շատ մը մասնագէտներ, գլխաւորաբար Հրեայ, թէեւ կը պնդեն որ Ցեղասպանութեան հեղինակը Օսմանեան պետութիւնն էր, բայց ատիկա սխալ է։ Արարքը ծրագրուած, մտադրուած, կազմակերպուած ու գործադրուած էր կուսակցութեան մը կողմէ որ ձեռք անցուցած էր պետութիւնը։

Շատ ճոխ փաստարկումներով ու առանց ամենափոքր նոթագրութեան, աւելի քան ժամ մը տեւողութեամբ այս դասախօսութեան մեծ հետաքրքրութեամբ հետեւեցաւ ներկայ բազմութիւնը։ Աւարտին, հարցումներու բաժինը տեղի տուաւ մէկ - երկու կարեւոր կէտերու մանրամասնումին։ Անոնց առաջինը կը վերաբերէր դարասկիզբին հայ կրօնաւոր ու աշխարհական ղեկավարներու հաւատքի պակասին, հանդէպ Իթթիհատականները, ու արեւմտեան պետութիւններէն նեցուկ փնտռելու անոնց յամառութեան. վերջերս առաջին անգամը չէ որ այս պարագան ամբաստանութեան շեշտով մը կը հնչէ այդ ղեկավարներու հասցէին, կատարուածին անուղղակի պատասխանատուութեան մը ակնարկումով։ Որքա՞ն ճիշդ է նման առիթով մը պատմական անցեալ մը դատել մօտ դար մը հեռաւորութենէն ու ամբաստանող կեցուածք արտայայտել, երբ ոչինչ կայ հակառակ թէզը արդարացնող։ Այս մասին ուղղուած հարցումին տէրը երբ ուզեց գիտնալ արդարեւ, թէ փրոֆ. Տատրեան որեւէ երաշխիք ունէ՞ր թէ Հայերը աւելի նպաստաւոր կացութիւն պիտի ունենային եթէ հաւատք ընծայէին Իթթիհատականներուն, ան պատասխանեց թէ կարելի չէր յետահայեաց մօտեցումով որեւէ բան ըսել այդ մասին։

Երկրորդ եւ շատ աւելի ծանրակշիռ ու վտանգաւոր բնոյթ կրելու յատկանիշերը ունէր Վ. Տատրեանի եզրակացութիւնը թէ ցեղասպանութեան հեղինակը Օսմանեան պետութիւնը նկատող մօտեցումը սխալ էր եւ թէ կուսակցութեան մը գործն էր ան։ Այս կարգի կեցուածք մը քայլ մը միայն կը ձգէ ոճիրին պատասխանատուութիւնն ալ այդ կուսակցութեան միայն վերագրելու եւ Օսմանեան ու հետեւաբար նաեւ ներկայի Թուրք Պետութիւնը «անպարտ արձակել»ու հանգրուանէն։ Այս մասին ալ երբ հարցում ուղղուեցաւ, Վ. Տատրեան գոհացաւ միայն ըսելով որ ինք պատասխանատուութեան խօսք չէր ըրած, այլ միայն շեշտած՝ իր յանգած եզրակացութիւնը ոճիրին հեղինակին մասին։ Աւելցուց թէ կուսակցութիւնը թափանցած էր կառավարութեան մէջ եւ պետութիւն ու կուսակցութիւն միաձուլուած էին։ Այս պարագաներուն մէջ ակներեւ շփոթի մէջ մնացին «պետութիւն», «կառավարութիւն», «կուսակցութիւն» եզրերուն յարաբերութիւնները։ Մանաւանդ որ դասախօսը մէկ կողմէն կը շեշտէր թէ Օսմանեան կուսակցութեան մէջ յանցաւորը կուսակցութիւնն էր միայն, միւս կողմէ, պատրուակելով գերմանացի զինուորականներու ցեղասպանութեան մասնակցութեան պարագաներ, կը խօսէր Գերմանիոյ ներկայի իշխանութենէն հատուցում պահանջելու հեռանկարներու մասին։

Վերջին նիւթ մը որ արծարծուեցաւ հարցումներու բաժինին մէջ, կը վերաբերէր Հայերու ցեղասպանութեան հարցին Թուրք մտաւորականներու նոր նոր ցուցաբերած մօտեցումին. այս մասին տրուեցան հրատարակիչ Այշէ Նուր Զարաքօլուի եւ ընկերաբան Թանէր Աքչամի անունները։ Առաջինը բանտարկուած էր հրատարակած ըլլալուն համար Իվ Թէրնոնի «Հայերու ցեղասպանութիւնը» հատորը. երկրորդն ալ հեղինակն էր «Թուրք ազգային ինքնութիւնը եւ հայկական հարցը» հատորին. անցեալ Ապրիլին նաեւ մասնակցած էր Ցեղասպանութեան Երեւանի գիտաժողովին։ Հարցատէրը դիտել կուտար որ գոնէ իր կողմէ դրական նըկատուած այս երեւոյթին հանդէպ Սփիւռքը անտարբեր էր, չէր զօրակցեր եւայլն։ Առ նուազն զարմանալի այս հարցումը յայտնի գոհունակութիւն պատճառեց Վ. Տատրեանի որ երկարօրէն խօսեցաւ Թ. Աքչամի հետ իր գործակցութեան մասին, զայն ներկայացնելով որպէս մէկը որ կը ջանար Թուրք հանրային կարծիքին մէջ տեղ տալ ցեղասպանութեան նիւթին. ըսաւ թէ ան լալու չափ յուզուած է Երեւանի մէջ, լսելով որ 1915-ին Թուրքերու կողմէ փրկուած Հայեր եղած են։ Ըսաւ նաեւ թէ Էջմիածնի մէջ Հայու մը հետ ձեռք ձեռքի մոմ վառած է, եւայլն։ Ցեղասպանութեան նման խստաշունչ ու դաժան նիւթի մը մասին կատարուած դասախօսութենէ մը ետք զգացական զեղումով հարուստ այս փակագիծը, ան ալ Թուրք մտաւորականի մը առընչութեամբ, քիչ մը զարմանալի վերջաբան մը նկատուեցաւ ոմանց կողմէ, առանց թէեւ խանգարելու ընդհանուր գոհունակութիւնը։

Երեկոյթին աւարտին Վ. Տատրեան մակագրեց ֆրանսերէն նոր լոյս տեսած «Autopsie du Génocide arménien» հատորը։

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

LIVRES REÇUS

LES GUERRES DU CAUCASE
DES TSARS A LA TCHETCHENIE

PATRICK **KARAM**
THIBAUT **MOURGUES**

Perrin, Paris 1995.

ԳՈՂՈՒԹԷ ԳՈՂՈՒԹ

ՊՈԼՍՈՅ Աթաթիւրք Մշակութային Կեդրոնին մէջ, Մայիս 16-ին շատ յաջող համերգ մը տուած է Լուսաւորիչ պատանեկան երգչախումբը Խաչեան վարժարանի հարիւրամեակի հանդիսութեան շարքին մէջ։ Խումբին երիտասարդ ղեկավարը՝ Յակոբ Մամիկոնեան յայտնութիւն մը եղած է Պոլսոյ հայ գաղութին մէջ վերջին քանի մը տարիներուն։ Համերգը բացուած է Խաչեանի քայլերգով։ Յայտագրին առաջին մասին ունկնդրուած են Ղազարեանի, Կարա Մուրզայի, Զաքարեանի, Կանաչեանի գործերէն։ Աւելի ջերմ մթնոլորտ մը ստեղծուած է երկրորդ բաժնին մէջ ժողովրդական երգերով։

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Յակոբ Տէր - Մելքոնեան սրահին մէջ, Մայիս 4-ին, երգի ու պարի եզակի փառատօն մը տեղի ունեցած է կազմակերպութեամբ՝ Համազգայինի։ Իրենց մասնակցութիւնը բերած են գաղութին արուեստագէտներ, երգչախումբեր (Գուսան, Շնորհալի, Կոմիտաս), Քնար պարախումբը, Գասպար Իփէկեան թատերախումբը եւ սենեկային նուագախումբը։

ՊԷՅՐՈՒԹԻ «Յովհաննէս Պօղոսեան» Թատերասրահին մէջ, Ապրիլ 21-ին, Հռիփսիմեանց վարժարանի տնօրէնութիւնը պատուած է վարժարանին մէջ երկարամեայ ծառայութիւն մատուցանած ուսուցիչ -- ուսուցչուհիները։ Հանդիսութիւնը բացած է վարժարանի շրջանաւարտուհիներէն՝ Անի Եփրեմեան, ապա խօսք առած է տնօրէնուհին քոյր Թէոպիսթէ։ Փրոֆէսէօր Հրայր Հովիւեան ներկայացուցած է վարժարանին գործունէութեան տեղեկագիրը։ Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը, հուսկ՝ հանդիսութիւնը փակուած է հիւրասիրութեամբ։

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Յակոբ Տէր - Մելքոնեան սրահին մէջ, Մայիս 3-ին, երգահանդէս մը տուած է Սօսի Մինասեան մեծ յաջողութիւն արձանագրելով։ Յայտագրին մաս կազմած են օտար եւ հայ երաժիշտներու գործեր։

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Հայ Կաթողիկէ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ սրահին մէջ, կազմակերպութեամբ Տիկնանց Միութեան, Մայիս 13-ին տեղի ունեցած է «Մայրերու Օր»ուան տօնակատարութիւնը։ Տիկին Էլիզապէթ Տէր - Յովակիմեանի բացման խօսքէն ետք, տեղի ունեցած է ճաշը։ Օրուան բանախօսը եղած է Ժանէթ Գիրէջեան։ Գեղարուեստական բաժին մըն ալ գործադրուած է։ Որպէս «Տարուան մայր» յուշատախտակով մը պատուուած է Տիկին Մարի Էմիրզեան։

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Ս. Յակոբ Ազգային վարժարանի Բաստրմաճեան սրահին մէջ, երրորդ եւ չորրորդ անգամ ըլլալով, Մայիս 13-ին եւ 14-ին ներկայացուած է Ժագ Ս. Յակոբեանի «Կոմիկը կը կանչէ» թատերգութիւնը, նախաձեռնութեամբ՝ Համազգայինի։

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Լիհ Փոլլոս Թատրոնին մէջ, Մայիս 13-ին ներկայացուած է Մուշեղ Իշխանի «Կիլիկիոյ արքան» նախաձեռնութեամբ՝ Համազգայինի։ Ներկայացումը կատարած է Համազգայինի Ժորժ Սարգիսեան Թատերախումբը, բեմադրութեամբ՝ Արշօ Պօյաճեան - Սոլաքեանի։

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Մըգ Կիլ Համալսարանին մէջ, Մայիս 1-էն 5 տեղի ունեցած է գիտաժողով մը նուիրուած հայ լեզուաբանական խնդիրներու, կազմակերպուած Համալսարանի փրոֆէսէօրներէն՝ Տօրա Սակայեանի կողմէ։ Մասնակցած են տարբեր համալսարաններէ (Հարվարտ, Գոլումպիա, Սորպոն, Ժընեւ եւայլն) եկած հայագէտ ուսումնասիրողներ։ Առաջին անգամ ըլլալով, մասնակցած են նաեւ Երեւանի Պետական Համալսարանէն, Մեսրոպ Մաշտոց Մատենադարանէն, Հրաչեայ Աճառեան հիմնարկէն գիտաշխատողներ։ Բացումը կատարած է Համալսարանին տնօրէնը՝ Պեռնար Շափիրօ։ Աբէլ Քահանայ կարդացած է Ամենայն Հայոց Գարեգին Ա. Կաթողիկոսին ուղերձը։ Տեղի ունեցած են 16 նիստեր, որոնց ընթացքին կարդացուած են զեկուցումներ։

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ, Մայիս 14-ին, ՀՕՄ-ի տեղւոյն Ռուբինա մասնաճիւղի վարչութեան նախաձեռնութեամբ տեղի ունեցած է «Մայրերու Օր»ուան տօնակատարութիւնը։ Եղած են ելոյթներ եւ գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը։

ԵՐԵԿՈՅԹ
Ի ՊԱՏԻՒ
ՎԱԶԳԷՆ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆԻ

Մայիս 22, Երկուշաբթի երեկոյեան Հ. Բ. Ը. Մ.-ի Ա. Մանուկեան սրահին մէջ Փարիզի Կեդրոնական Սանուց Միութեան կազմակերպութեամբ յարգանքի երեկոյթ մը տեղի ունեցաւ ի պատիւ երէց կեդրոնականցի հրապարակագիր Վ. Անդրէասեանի, անոր «Հազարխապատում» գործին Գ. հատորին հրատարակութեան առիթով։

Ցանուն կազմակերպիչ Միութեան Վարդան Օզինեանի ողջոյնի խօսքէն ետք բեմ բարձրացաւ Միութեան նախագահ Վահէ Զիլինկիրեան. ըսելէ ետք թէ դասընկերներ են օրուան մեծարեալին հետ, հակիրճ տողերով ներկայացուց օրուան դասախօս՝ Տիգրան Հաճեանը, աւելցնելով որ ան արդէն «Յառաջ»ի մէջ ծաւալուն յօդուածով մը արտայայտուած էր յիշեալ հատորին մասին։

Տ. Հաճեան կանգ առաւ «Հազարխապատում»ի որոշ հատուածներու վրայ որոնք կը սահմանէին Ա. Աշխարհամարտի յաջորդող տարիներու փոթորկոտ կեանք մը ու այդ շրջանի պատահարներուն մասին հեղինակին խորհրդածութիւնները։

Վերջաւորութեան խօսք առնելու հրաւիրուեցաւ հեղինակը. հայութեան ու հայրենիքի գաղափարին ամբողջ կեանք մը անայլայլ պահուած փարումը արտայայտող խօսքերով ան պատմեց իր պատանութիւնը. ըսաւ թէ հատորներուն տուած է իր գիւղին՝ Հազարիի անունը, որովհետեւ ան հայրենիքի անաղարտ պատկերը եղած է իրեն համար։ Զուտ հայաբնակ գիւղ էր Հազարին ուրկէ կը սկսէր պատանի Վազգէնի հայրենիքը։ «Քանի որ գեղս զուտ հայկական էր եւ ունէինք ազգ կոչուելու յատկանիշները, հաւատացած էի որ կ'ունենանք նաեւ ազատութիւն» ըսաւ ան, ապա աւելցուց. «բայց յաջորդեց 1915-ի ոճիրը ու երեք օրուան մէջ ամբողջ գիւղը փճացաւ։ Ցեղափոխական այդ երգերը որ երգեր էինք, ի՞նչպէս կրնային յանգիլ ամբողջ հայութեան փճացումին։ Կը հաւատայի որ դեռ ամէն բան վերջացած չէ։ Տարի մը բնակեցանք Տէրսիմ ուր Քիւրտերը առանց որեւէ ընկատումի մեզ պահեցին։ Անոնց քով տակաւին օտար չէի զգար ինքզինքս։ Բայց այդ լեռներուն մէջ մնալ իմաստ չունէր. ուրեմն, սկսայ հայրենիք, Հայաստան փնտռել»։ Վ. Անդրէասեան յիշեց քաղաքէ - քաղաք, երկրէ - երկիր իր թափառումները, ըսելու համար որ երբեք չէր գտած այն Հայաստանը զոր ձգած էր իր փոքրիկ գիւղին մէջ։ «Այս պատճառով, այսօրուան Հայաստանը ինծի համար սրբութիւն մըն է» ըսաւ ան։

Յիշեց նաեւ Ալ. Խատիսեանի Պոլսոյ մէջ 1919-ին արտասանած ճառը, ուր ըսած էր որ հայկական բանակը նոյնիսկ եթէ մէկ հոգիէ ալ բաղկանայ, կը ջախջախէ Թրքական բանակը։ «Խատիսեան երբ այդ ճառը կը խօսէր, ես պահակ կեցած էի դուռը. իր խօսքերը կը վերացընէին զիս. չայլայլեցի զինք եւ կ'ուզէի հայկական այդ բանակին սպաներէն մէկը ըլլալ։ Այսօր իր այդ խօսքերուն դատումը կը ձգեմ ամէն մէկուդ» ըսաւ ան։

Վ. Անդրէասեան քանի տարի առաջ սկսած է Հազարիի պատմութիւնը գրել յիշողութեամբ, որպէսզի հոն ապրող ժողովուրդին անունը չկորսուի։ «Մեզ միամիտ, նոյնիսկ ախմախ կը կոչէին, բայց ես հաւատացած եմ որ սուրբ մարդիկ էին անոնք» ըսաւ ան, ու շնորհակալութեան արտայայտութիւններով աւարտեց իր խօսքը։

Ներկաները ջերմ ծափերով ողջունեցին այս սրտաբուխ ելոյթը, ապա խմբուելով զովացուցիչի սեղանի մը շուրջ շարունակեցին զրոյցը։

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

(Շար. Ա. էջէն)

Թէ երկիրը մեծապէս կը տառապի ուժանիւթի պակասէն, ու միակ ճարը ատոմականն է: Աւելցուցած են նաեւ թէ անտեղի են յայտնուած վախերը եւ թէ կայանը որեւէ վտանգ չի ներկայացներ:

Վ. Փափազեան ըսած է թէ Թուրքիոյ Արտաքին նախարար Է. Ինէօնիւն հրաւիրած է Հայաստան որպէսզի ատոմակայան այցելէ:

Թէ՛ Արտաքին եւ Ուժանիւթի նախարարները, թէ՛ Գիտութեան ակադեմիային նախագահը ըսած են թէ ուժանիւթի մարզի գործակցութեան մը համար պատրաստ են հանդիպելու եւ բանակցելու Թուրք քաղաքական դէմքերու, կամ գիտնականներու հետ: Նոյնիսկ խօսուած է Արաքսի վրայ միասնաբար հսկայ ջրամբար մը կառուցանելու հեռանկարի մը մասին: Մ. Տիշմանեան ըսած է նաեւ թէ կրնան Հայաստանի կազմուղը մինչեւ Կարս երկարել, ռուսական եւ թիւրքմէնական կազը դիւրութեամբ Թուրքիա փոխադրելու համար:

Թուրք լրագրողները կատարուած առաջարկներուն մասին կը գրեն թէ կ'արժէ քննել Հայաստանի առաջարկները:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Lettre ouverte

à Monsieur

Vahan Ter Ghevondian

Chargé d'Affaires
de la République d'Arménie
en France

Monsieur le Chargé d'Affaires,

Le Conseil d'Administration de la Croix Bleue des Arméniens de France a bien reçu l'invitation à l'inauguration de l'Ambassade d'Arménie à Paris.

Par son refus d'assister à cette manifestation, la Croix Bleue des Arméniens de France exprime son indignation et condamne les mauvais traitements infligés aux prisonniers arméniens et en particulier à Artavast Manoukian, mort sous la torture.

Rien ne peut justifier l'utilisation de tels procédés qui, là où ils sont employés, sont la marque d'un état policier et cruel.

La jeune république indépendante d'Arménie, vers laquelle bien des espoirs se portaient, doit apprendre à respecter les droits de l'homme.

Nous vous prions de croire, Monsieur le Chargé d'Affaires, à l'assurance de notre parfaite considération.

LE CONSEIL D'ADMINISTRATION
La Présidente
Jeannette MADOYAN

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Արշալոյս Թագէոսեան մասնաճիւղին անդամական ընդհանուր ժողովը, Շաբաթ, Յունիս 3, առաւօտեան ժամը 10-ին, Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը

17, rue Bleue, Paris 9e

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ

ՓԱՐԻԶ

Հայ Կրթական
եւ
Մշակութային Միութիւն

ԴԻՄԱԿ

թատերախումբը
կը ներկայացնէ՝

ԹԱԽՏԻՆ ԱՆԻԻԸ

հեղինակութեամբ՝ Գրիգոր Վահանի
բեմադիր՝ Վազգէն Մութաֆեան

Շաբաթ, Յունիս 3, ժամը 20.30-ին
Կիրակի, Յունիս 4 եւ 11, ժամը՝ 17.30-ին

MUSEE GUIMET
6, Place d'Iéna, Paris 16e (M° IENA)

Յովհաննէսեան եւ Վարդուկեան ընտանիքները ցաւով կը ծանուցանեն՝

ԼԵՒՈՆ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ

մահը որ պատահեցաւ Մայիս 29-ին, 88 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Ուրբաթ, Յունիս 2-ին, ժամը առաւօտեան 9-ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցին

15, rue Jean-Goujon, Paris 8e

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Քրեմլէն - Պիսէթրի գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Հրուարդ Էմանէքեանի (Փայլակ Սանասարի միակ որդին) մահուան առթիւ՝ (Մարտ 9, Մարսէյլ) Տէր եւ Տիկին Նուպար Դաւիթեան 100 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

ՀԵՌԱՏԵՍԻԼ

FRANCE 2

Կիրակի, Յունիս 4, ժամը 9.15-ին, Հոգեգալուստը Արեւելեան Եկեղեցին - Ղարաբաղ, հայկական կղզեակ մը որ ուզեց քրիստոնեայ մնալ:

ԱՇԽԱՏԱՆՔ ԿԸ ՓՆՏՌԵՆ

Հայաստանէն երեք տարի է Փարիզ գտնուող երկու երիտասարդ ուսանողներ - styliste - աշխատանք կը փնտռեն ամրան արձակուրդի ամիսներուն (Յուլիս, Օգոստոս, Սեպտեմբեր) նախընտրաբար իրենց արհեստին կապակցութեամբ կամ ի պահանջեալ հարկին մանուկ կամ տարեց անձ խնամելու համար:

Հեռաձայնել՝ Վարդան Գէորգ Թառլայեան

44 - 16 - 11 - 06

(Առաւօտները՝ 8 - 12 կամ 20-էն վերջ):

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

UGAB — MARSEILLE

FETE DES MERES

A l'occasion de la *Fête des Mères*, les Dames de l'UGAB vous invitent à passer un très agréable après-midi devant un buffet raffiné, préparé par leurs soins

le Jeudi 8 Juin à partir de 12 h

à l'UGAB :

327, Bd Michelet, Marseille 9e

Participation : 70 F.

Renseignements et réservations :

UGAB: 91 22 10 45 (de 14h à 17h);

Mme Musiquian: 42 83 13 73.

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

DATE A RETENIR

Dimanche 25 Juin

FETE DE FIN D'ANNEE
SCOLAIRE
DE L'ECOLE TEBROTZASSERE

dès 11 heures

SPECTACLE DE DANSES ARMENIENNES;
THEATRE;
LA CHORALE TEBROTZASSERE;
REMISE DE PRIX

Buffet — Spécialités arméniennes
Ambiance — Tombola — Jeux divers

1, Bd du Nord, 93340 Le Raincy
Tél. : 43. 81. 01. 72.

CHENE

L'Association *CHENE-FRANCE*
présente

Roupen YEREVANTSI

accompagné de
DIKRAN DER-STEPANIAN

CONCERT

le Vendredi 9 Juin à 20 heures 30

au MUSEE GUIMET
6, Place d'Iéna, Paris 16e (M° IENA)

Réservations (répondeur) :
45 58 14 04 du Lundi au Mercredi
46 70 11 65 du Jeudi au Samedi

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire: N° 55935

ՀՈԳԵԳԱԼՈՒՍՏ

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի, Յունիս 4, տօն է ՀՈԳԵԳԱԼՍՏԵԱՆ:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի Փոխանորդ
Լիոնի եւ Շրջակայից

ՈՒԽՏԻ ՕՐ

ՔԱՄԲԱՆԵԸ ՏԸ ՖՐԷԶԻ
Ս. ԿԱՐԱՊԵՏ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

Բարձր հովանաւորութեամբ ներքեւ՝
ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ
ԹԵՄԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ

ԿԻՐԱԿԻ, Յունիս 4, ժամը՝ 9.30-ին

Հոգեգալստեան տօնին առիթով կը նշուի Եկեղեցւոյ Օծման 67-րդ տարեդարձը:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԵՐԷՃԵԱՆ
Առաջնորդական Տեղապահ

Պատարագը կ'երգէ Մայր Եկեղեցւոյ Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Պր. Խաչիկ Երլմազեանի:

Յաւարտ պատարագի տեղի կ'ունենայ Հոգեհանգիստ եւ ապա՝ Ուխտաւորի Սիրոյ Սեղան «Վազգէն Ա. Կաթողիկոս» սրահին մէջ:

UGAB—MARSEILLE

CAMP DE VACANCES FESTIVAL

L'U.G.A.B. de Marseille informe que cette année aussi, elle organise son 12ème *CAMP DE VACANCES* pour les enfants et les jeunes de 7 à 14 ans, du 8 au 30 Juillet

A VARS

(HAUTES-ALPES)

Participation 2.900 F. (de Marseille à Marseille)

Pour tous renseignements complémentaires :
Téléphoner à Mme *Anfisio-Duzian* (UGAB)
91 - 22 - 10 - 45 de 14 heures à 17 heures

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Camp itinérant en Grèce

La Croix Bleue des Arméniens de France ouvre son **Camp Itinérant en Grèce** du 4 au 25 Juillet pour les adolescents de 14 à 16 ans.

Au programme: *Randonnées, visites des sites et monuments historiques, rencontre avec La Croix Bleue de Grèce, etc...*

Prix : 5 000 F.

Pour tous renseignements complémentaires, contacter Mme ZABOUNIAN au: 49 77 76 15 (heures de bureau) 43 76 50 52 (le soir).

RECHERCHE

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

recherche

pour son Centre de Vacances de BELLEFONTAINE

JUILLET 1995

1 ASSISTANT SANITAIRE
(médecin, étudiant en 2ème année de médecine ou infirmier)

AOUT 1995

1 ANIMATEUR DIPLOME
(BAFA)

Ecrire à CBAF :
17, rue Bleue, 75009 PARIS.

LA CROIX BLEUE
DES ARMENIENS DE FRANCE

COLONIE DE BELLEFONTAINE

La Croix Bleue des Arméniens de France vous informe que sa Colonie de Bellefontaine ouvre ses portes :

1ère SESSION
du 5 au 29 JUILLET

2ème SESSION
du 30 JUILLET au 23 AOUT

Nous invitons tous les colons à s'inscrire auprès des personnes suivantes:

- Arnouville :
 Mme Yeranossian - Tél: 39 85 79 85
- Asnières :
 Mme Danoux - Tél: 42 42 85 87
- Bagneux :
 Mme Pekmezian - Tél: 46 63 10 48
- Chaville :
 Mme Derkaloustian-Tél: 47 50 64 37
- Issy-les-Moulineaux :
 Mme Papazian - Tél: 46 42 90 68
- Sevran :
 Mme Papazian - Tél: 43 32 47 20
- Paris : Se rendre à la MCA :
 17, rue Bleue, Paris 9e, le Samedi
- Alfortville : Inscription à la MCA
 9, rue de Madrid, le Samedi
 Tél: 43 76 55 89.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ
ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՅԿԵՐՈՅԹԸ

Շաբաթ, Յունիս 10-ին, ժամը 20.30-ին սկսեալ: